

ALEXANDRIAN

ISTORIA FILOSOFIEI OCULTE

CUPRINS:

Prolog 7

Originile magiei occidentale 12

Căutarea secretului secretelor 16

Învățătura inițiativă, Rosa-Crucis și Francmasoneria 19

Triumful valorilor oculte 22

1 MAREA TRADIȚIE A GNOZEI 26

Gnoza simoniană 29

Părinții sistemului gnostic 32

Hermes Trismegistus, Cei șapte Arhonți și rețeta nemuririi 37

Sophia și femeile gnostice 41

Șarpele Uroboros și orgia rituală 44

Moștenirea „Comorii de lumină” 49

2 MISTERELE CABALEI 55

Zoharul 61

Începuturile Cabalei filosofice 65

Doctrina secolului de aur 69

Alfabetele celeste și terestre 71

Dogma înaltei Magii 74

Ordinul cabalistic al Rosei-Crucis 79

3 ARITMOZOFIA 85

Mathesa și legile calculului metafizic 87

Steganografia 96 „Numerele ritmice” ale Istoriei 101

Filosofia absolutului 104

4 ALCHEMIA TRIUMFĂTOARE 109

Marea Operă și piatra filosofală 113

Alchimiști fără voie 119

Clasicii literaturii alchimice 123

Hiperchimia și hillozoismul 127

Alchimia în secolul al XX-lea 129

5 DOMINAREA VIITORULUI CU AJUTORUL ARTELOR DIVINATORII 133

Prezicerile și profetiile 137

Astrologia 142

Geomantia 147

Fiziognomonie 149

Chiromanția	153
Metoposcopia	157
Oniromanția	158
Divinația cu oglinzi	160
Cartomanția	163
Rabdomanția sau bagheta divinatorie	168
6 MEDICINA ERMETICĂ ȘI TAUMATURGIA	172
Revoltă în medicina Renașterii	175
Medicina spagirică	178
Medicul celor trei S împotriva medicului arke-ului	188
Teoria și aplicarea magnetismului animal	193
Taumaturgia și tehnicile ei	197
Medicina ocultă mixtă și metiatria	203
7 Comunicarea cu invizibilul	209
Goția	213
Duetele mediumnice	219
Iluminarea	222
Călătoriile extatice	224
Urmărirea „Lucrului”	228
„Calea internă” a martinismului	232
Teodoxia universală	236
Ocultismul împotriva spiritismului	240
Experiențele dedublării	244
Sinteza vizibilului și invizibilului	247
8 Magia sexuală	252
Ontologia actului sexual	254
Erotismul diabolic	259
Sabatul	266
Vrăjile și posedarea	271
Liturghia neagră	277
Unirile imateriale	285
Sanctificarea sexului	287
Hierogamia în timpurile moderne	291
Indice al maeștrilor ocultismului	302

Prolog.

Istoria filosofiei oculte este, fără îndoială, partea cea mai bizară, dar și cea mai necunoscută, a antropologiei generale. Numărul mare de cărți care discută despre acest subiect, deși atestă interesul constant al publicului pentru fenomenele legate de el, împiedică, cu tot felul de considerații parazitare – care țin când de un șarlatanism exaltat, când de un raționalism restrictiv – cunoașterea pe care o putem avea despre acest subiect. Este dificil să ne exprimăm asupra lui fără a cădea într-una din cele două extreme, credulitatea sau scepticismul, care dăunează, în egală măsură, obiectivității. Când suntem prea creduli față de faptele extraordinare relatate nu mai suntem capabili să

avem despre ele o vedere de ansamblu judicioasă și să le clasăm din nou cu un sens critic neștirbit. Invers, când rămânem în fața lor de un scepticism de neclintit riscăm să pierdem învățămintele prețioase pe care le conțin despre om și lume, să considerăm feluritele păreri care au avut o reală influență asupra moravurilor drept divagații de vizionari. Iată de ce, păzindu-mă cu grijă de astfel de abuzuri de interpretare, vreau să abordez studiul magiei occidentale într-un spirit nou, să resping mulțimea de anecdote care o ridiculizează, să filtrez cu rigoare credințele și potențialitățile pe care le-a pus în practică și s-o prezint sub o formă pe care cultura modernă s-o poată asimila.

Folosesc mai degrabă termenul de filosofie ocultă (în consens cu autori clasici cum sunt Cornelius Agrippa și Paracelsus care își numeau astfel disciplina) arătând că este vorba de expunerea unui ansamblu de principii, de dogme și de metode; el este mai potrivit decât termenul ocultism inventat de Eliphas Levi pentru a crea o mișcare analoagă cu romantismul și socialismul și care nu corespunde astfel decât unui curent născut în secolul al XIX-lea. Nu cred nici că putem vorbi serios de științe oculte, deoarece științele propriu-zise au trebuit, ca să ajungă la o dezvoltare pozitivă, să se desprindă de iluziile gândirii magice ba chiar, la nevoie, să le combată. Această noțiune de filosofie ocultă este cu atât mai potrivită cu cât Pitagora, căruia i se atribuie inventarea cuvântului philosophia, a conceput el însuși împărțirea acestei arte de a gândi într-o cunoaștere exoterică, destinată profanilor, și o cunoaștere ezoterică, rezervată numai inițiaților. Membrii școlii sale trebuiau să se lege prin jurământ că vor păstra secretul învățăturilor lui; cel care-l divulga era considerat ca mort și i se ridica o stelă funerară; aceasta a fost sancțiunea aplicată lui Hipparchos când a predat public pitagorismul, în ciuda avertismentului dat de tovarășul lui de învățătură, Lysis. Obligația de a păstra secretul îl deosebea pe filosof de sofistul de rând. Mai târziu, Aristotel va transmite și el o învățătură acroamatică, adică pur orală, predată separat celor mai buni elevi ai lui și cu conținut diferit de cel de la cursurile publice și din scrierile sale. Astfel se instalează tradiția unei elite de gânditori ce aveau în seamă o doctrină secretă, de care trebuiau îndepărtate spiritele frivole și care reflecta asupra unor subiecte pe care religia, știința și învățământul laic refuzau să le aprofundeze; această doctrină nu era numai speculativă, ci voia să pună la dispoziția adeptilor ei mijloace superioare pentru a conduce ființele și pentru a înțelege lucrurile.

Cum se face oare că la sfârșitul secolului al XX-lea, cu toate progresele fizicii nucleare, ale medicinei, ale astrofizicii, ale psihanalizei se mai găsesc încă cititori pasionați de lucrări despre magie, vrăjitorie, astfel încât cantitatea tot mai mare de reviste, de conferințe, de lucrări pe această temă capătă proporțiile unui fenomen sociologic? Este de prevăzut că în secolul al XXI-lea și chiar mai târziu se vor mai găsi amatori care să se dedice filosofiei oculte; evoluția descoperirilor științifice nu va avea nici o influență în această privință. Această supraviețuire a unor credințe așa-zis arhaice a fost pusă pe seama celor mai diferite cauze: unii au incriminat declinul religiilor și au interpretat recrudescența superstițiilor populare ca pe o consecință a materialismului; alții au văzut în ea o aspirație intelectuală spre miraculos, o criză de civilizație, o

expresie a neliniștii colective și așa mai departe. Pentru mine – și aceasta formează una din liniile directoare ale studiului meu – filosofia ocultă este cerută de structura spiritului uman, care conține în mod inevitabil gândirea magică și gândirea pragmatică. Gândirea magică este inerentă inconștientului, gândirea pragmatică provine din conștient. Filosofia ocultă aparține tuturor timpurilor pentru că ea sistematizează gândirea magică pe care fiecare o poartă în sine, fie că o acceptă sau o neagă, că o cultivă sau o înăbușă. Această gândire magică se manifestă neîngrădită în fabulația copiilor, în vis și în nevroză. Orice om a fost copil, orice om visează noaptea, orice om a trecut printr-o nevroză anxioasă în urma unui traumatism moral; orice om este deci susceptibil, în fiecare moment al vieții sale, să asiste la apariția, în psihicul lui, a unor paradigme ale magiei ancestrale.

Copilăria, în primul rând, este o adevărată școală a lumii oculte. Nu avem decât să observăm copiii din jurul nostru, să ne analizăm propriile amintiri, pentru a verifica această predispoziție pe care, de altfel, mari pediatri au codificat-o. Melanie Klein, studiind primii trei ani ai vieții infantile, a remarcat „acte obsesionale de contravrajitorie”, pe care le-a identificat cu „o protecție împotriva dorințelor reale, mai precis împotriva dorințelor de moarte”². După ea, într-adevăr, impulsurile distrugătoare ale copilului îi provoacă frica de a fi omorât de ele iar el le neutralizează în același fel în care combate pericolele exterioare, utilizând „puterea magică a excrementelor sale” (ceea ce explică agresivitatea urinară a băiatului, care asimilează penisul cu o armă). D. W. Winnicott, descriind „experiența de omnipotență”, când nou-născutul începe să facă deosebirea dintre eu și non-eu, arată că acel nursing couple (cuplul simbiotic format din mamă și pruncul ei) are deja o relație magică: „încrederea în mamă face să apară un teren de joc intermediar în care își are sursa ideea de magie.”³ Pe de altă parte, Jean Piaget a definit cele patru grupe de acțiuni magice la copil cât și diversele forme ale „animismului infantil”, care cuprind „obiceiurile magice de a comanda lucrurilor”. El a deosebit o „perioadă de artificialism mitologic”, în timpul căreia orice copil își explică originea lumii într-un mod fantastic și atribuie obiectelor o conștiință. Piaget a demonstrat că acest comportament nu este o refugiere în imaginar ci, dimpotrivă, începutul realismului, al participării la lumea din afară: „Ceea ce are specific stadiul magic, în opoziție cu stadiile ulterioare, este tocmai faptul că simbolurile încă mai sunt concepute ca făcând parte din natura lucrurilor. Magia este deci stadiul presimbolic al gândirii”⁴.

Pentru individul ieșit din copilărie, devenit adult și dedicat unor sarcini precise, unor calcule cu eficacitate imediată, visul nocturn este evocarea constantă a vechilor iluzii magice, mai curând uitate decât anulate. În filmul interior al omului care doarme, vrăjitorul refulat în el de viața cotidiană își ia revanșa, conversează cu părinții morți, face să apară fantome și face minuni, își desfășoară arsenalul de formule vrăjitorești și de sacrificii rituale pentru a-și rezolva dificultățile lăuntrice. Iată de ce somnul a apărut dintotdeauna, la toate popoarele, ca un contact cu lumea supranaturală, prin care aceasta ar da avertismente sibilnice. Astăzi, reducând visul la îndeplinirea unei dorințe inconștiente care se maschează pentru a scăpa de cenzura conștientului,

psihanaliștii au lămurit semnificația viselor așa-zis premonitorii. Totuși, mecanismul condensării, al deplasării, al dramatizării pe care psihanaliza l-a dezvoltat în „munca de vis” este cel al activității incantatorii primitive. Însuși Freud, făcându-și autoanaliza, a notat vise în care materialul simbolic emana din temerile sale superstițioase⁵. Deoarece dorințele inconștiente sunt indestructibile, spiritul nu se crede în stare să le depășească decât prin mijloace miraculoase. Gândirea magică intră în acțiune de fiecare dată când intervine o problemă în fața căreia gândirea pragmatică este neputincioasă. Astfel, visul în stare de veghe, propriu celor pasionați, nerăbdători de a reuși, împrumută procedeele miraculoase ale visului nocturn. Ambițiosul care-și dorește o victorie, îndrăgostitul arzând de dorința de a-și îmbrățișa, în sfârșit, iubita, cel frustrat gândind la răzbunare elimină anxietatea eșecului prin reverii adesea absurde, care fac să dispară ca prin farmec obstacolele. Până și oamenii de acțiune păstrează o astfel de nevoie de control irațional al destinului, așa încât îl vom vedea pe cardinalul de Richelieu consultându-l pe astrologul Jean-Baptiste Morin, pe generalul Bonaparte punând-o pe Marie-Anne Lenormand să-i dea în cărți, pe cancelarul Hitler urmând sfaturile magului berlinez Eric Hanussen.

În sfârșit, în nevroze și psihoze se revarsă prea-plinul gândirii magice, așa cum am putut să constat cu regularitate pe vremea când, pregătind o lucrare de diplomă în psihologia patologică, asistam în fiecare săptămână la prezentarea bolnavilor mintali la spitalul Sainte-Anne. Unul dintre ei, de exemplu, un caz de delir parafrenic, sosise la spital cu două valize, una cu semnul – cealaltă cu semnul +; le considera ca fiind cei doi acumulatori care-i alimentau magnetismul creierului. La ședința de chestionare, și-a ridicat brusc brațele în sus: „Făcând gestul acesta, ne-a explicat el, îi oblig pe toții porumbeii adunați acum în Place de l'Opera să-și ia zborul.” În fața convingerii neclintite din privirea sa, mi-am spus că se agăța cu disperare de ideea unei atotputeri fictive ca să-și compenseze slăbiciunea într-o lume care gândea după norme, ca un copil care se joacă de-a stăpânul universului pentru a se elibera de angoasa dependenței față de adulți. În același fel, în stare normală, oameni cu intelectul bine organizat reacționează împotriva instanțelor superioare ce nu pot fi definite prin credințe, printr-o apărare simbolică, încercând să le dirijeze. Gândirea magică este o funcție reparatoare a Eului.

Pentru a descoperi caracterul inevitabil al acestui proces este suficient să-i citim pe poeții la care s-a rupt, în urma unei crize morale, bariera ce stăvilea revendicările inconștientului. Nu studiind procesele de vrăjitorie vom putea înțelege cel mai bine modul de a gândi al unui vrăjitor din Evul Mediu aflat dinaintea unui torționar al Inchiziției care, la rândul lui, credea în farmece, ci citându-l pe Antonin Artaud acuzându-și persecutorii: „Unii încearcă să mă facă să trec drept nebun, drept dereglat, deoarece cred în magie și nu încetez să spun că se fac împotriva mea uneltiri magice de un fel aparte. (...) Pământul este, la anumite ore ale nopții, în anumite zile ale anului, ale lunii sau ale săptămânii o imensă arenă de vrăjitorii, foarte bine camuflată și pe care nimeni nu o vede, dar care dirijează evenimentele.”⁶ Credința în magie nu este în nici un caz dovada unui dezechilibru psihotic; dimpotrivă, acest

dezechilibru, dezvăluind straturile adânci ale personalității, arată cât de firească este credința aceasta. Bolnavul mintal își asumă, în paroxism și cu totală spontaneitate, gândirea magică pe care nu mai reușește s-o subordoneze gândirii sale pragmatice. Iar poetul alienat, rămânând un clarvăzător până și în cele mai cumplite chinuri spirituale ale sale, explică mai bine ca oricine sensul pe care-l prezintă realitatea după acest dezacord interior.

Gândirea magică include două principii indispensabile vieții umane și de care gândirea pragmatică nu știe să se folosească: cunoașterea prin intuiție și raționamentul analogic. Intuiția este un fel de instinct intelectual care avertizează omul despre ce e bun sau rău pentru el; raționamentul analogic stabilește corespondențe între ființă și univers și le apreciază calitățile în funcție de asemănările sau neasemănările constatate. Descoperirile făcute astfel sunt atât de „realiste” încât timp de secole medicina a fost asociată cu magia; de fiecare dată când a fost vorba de a învinge niște imposibilități s-au folosit procedee magice, abandonate când aceste imposibilități au putut fi învinse altfel. În India Vedelor, atharvan-ul (medic din casta preoților, luându-și știința din Athava-Veda), când venea să moșească o femeie, începea prin a dezlega nodurile care erau în casă pentru ca parturienta (pacienta) să nu rămână înnodată din pricina lor. Pe un bolnav îl stropea cu apă în care se afla unt topit, îl ștergea de sus în jos, totdeauna în același sens, pentru a duce boala către picioare, pe unde aceasta trebuia să plece. Făcea să dispară urmele unei boli sub alifii și prafuri colorate și spunea că bolnavul e vindecat. Îngrijirile lui nu erau lipsite de reușite: invocările adresate zeilor, fumigațiile cu lemn aducător de bine aveau rezultate dintre cele mai bune asupra moralului pacientului iar remediile extrase din vegetale făceau restul. În caz de mușcătură de șarpe, atharvan-ul înălța o rugăciune zeului șerpilor, Takshaka, dar administra și un vomitiv rănitului, a cărui rană era suptă, cauterizată cu un cărbune aprins și spălată cu un decoct de plante.⁷

Fără intuiție și analogie, nici o civilizație n-ar fi avut vreo validitate: nu trebuie să subestimăm materialele furnizate de aceste două metode care leagă imaginația cu observația. Medicii chinezi foloseau, împotriva inflamației pleoapelor, o pomadă făcută din excremente de liliac: acest fapt a apărut ca o superstiție ridicolă până când un chimist, analizând numitele excremente, a descoperit că ele conțineau mai multă vitamină A decât ficatul de pește. În Egiptul faraonilor din timpul celei de a XVIII-a dinastii, medicii aplicau în cazul bolilor de ochi, conform rețetelor din papirusul Ebers, lapte de la o femeie care născuse un băiat (pentru că li se părea mai robustă); probabil că laptele de femeie are calități oftalmologice deoarece chirurgul englez John Arderne îl recomandă la Londra, încă în secolul al XIV-lea, drept colir (dar prefera pe cel al unei femei care a născut o fată, socotindu-l mai fluid). Ideile ciudate ale gândirii magice au permis uneori să se compenseze lipsa de mijloace tehnice dintr-o epocă. Iar atunci când erau ineficace, ele foloseau cel puțin la evitarea descurajării, având în vedere că o certitudine iluzorie este mai bună decât chinul unei incertitudini.

Autorii raționaliști consideră domeniul ocultului drept un ansamblu de rătăcirii ideologice de care ne-am dezbatut cu ajutorul rațiunii discursive și al

științei; ei nu acceptă să-l exploreze decât ca să măsoare drumul cunoașterii parcurs de specia umană și ca să o ferească pe viitor de rătăcirii asemănătoare. Chiar și Alfred Maury, în *La Magie et l'Astrologie*, și-a limitat erudiția la această perspectivă îngustă. Punctul meu de vedere admite, dimpotrivă, că nu am ieșit total din credințele magice și că, probabil, nu vom ieși niciodată: omul cel mai rațional din lume le păstrează în el, estompate și deghizate. Ele nu tind să dispară, ci să se ascundă din ce în ce mai adânc sub aparențe logico-pragmatice. În loc, deci, de a considera aceste credințe magice drept literă moartă, trebuie să vedem în ele semnele vii ale unei stări de spirit, în perpetuă evoluție de-a lungul timpurilor. Ele corespund unor resurse psihice permanente ale omenirii, pe care filosofia ocultă vrea să le definească, să le amplifice și să le folosească pentru binele individului, ceea ce face că studiul ei să fie indispensabilă, printre altele, pentru o bună apreciere a evoluției ființei umane.

În aceste condiții, este regretabil că, în pofida multitudinii de publicații specializate, nu există astăzi o istorie a filosofiei oculte care să-i compare aspectele și autorii într-o panoramă făcută cu acea preocupare pentru exactitate cu care se fac istoriile filosofiei clasice. Intenția mea a fost să remediez această lipsă esențială a scrierilor sociologice. Hubert și Mauss care, la începutul secolului, au numit magia „un fenomen social”, mai spuneau: „Nimeni nu ne-a dat până acum noțiunea clară, completă și satisfăcătoare a magiei, de care nu putem să ne lipsim.”⁸

Comparând sistemele specifice ale indienilor din triburile Cherokee, Huron, Ojibway, ale malaiezienilor din strămtori, ale brahmanilor din India Vedelor, ei au îndreptat cercetările pe făgașul etnologiei, de unde acestea nu mai pot să iasă. Istoricii religiilor, etnologii, psihanalistii, sociologii au tendința să se refere, când apreciază gândirea magică, mai curând la comunitățile sălbatice sau țărănești decât la comunitățile urbane. Malinowski a căutat-o printre triburile din Insula Trobriand, Georges Dumezil a acordat prioritate miturilor indo-europene. Claude Levi-Strauss și-a consacrat teza indienilor Nambikwara și cea mai mare parte din *Mythologies* „câmpului mistic” al indienilor Klamath și Modoc de lângă Munții Stâncoși. Mircea Eliade s-a ocupat cu precădere de tehnicile extazului din șamanismul siberian, Geza Roheim și-a întemeiat antropologia psihanalitică pe observarea aborigenilor din Australia. Toate aceste lucrări ne-au ajutat să concepem mai bine mentalitatea primitivă, dar sfârșesc prin a ne face să uităm că există acțiuni magice cu mult mai extraordinare făcute de „oameni civilizați” în orașele Europei; este tocmai ceea ce voi demonstra. Mania exotismului a ajuns într-un asemenea punct încât ni se pare că aflăm mai mult din autobiografia unui vrăjitor Hopi, Don Tayalesva, decât din cea a unui mag din Renaștere, Gerolamo Cardano. Chiar și eseurile de ereziologie despre sectele europene neglijează total aportul doctrinelor ocultiste din secolul al XIX-lea și nu-i citează deloc pe Fabre d'Olivet și pe Papus. Există, pretutindeni, o lacună persistentă în aprecierea fundamentelor spiritului occidental, care justifică încercarea mea de a o acoperi.

Originile magiei occidentale.

Principiul meu inițial este că istoria filosofiei oculte nu începe decât o dată cu creștinismul: îmi susțin acest postulat cu numeroase exemple și cu o

analiză a raporturilor dintre sacru, religios și magic. În mod obișnuit, nu se face o deosebire între magia orientalilor și cea a occidentalilor ca și cum, din timpurile vechi și până la cele moderne, aceste două magii ar aparține unui același sistem. Or, nu le putem pune în balanță pentru simplul motiv că în vechiul Orient și în Antichitatea greco-romană sacrul depindea de un ansamblu în care magia și religia se confundau. Un asirian care pronunța o formulă magică împotriva lui Pazuzzu, care simboliza vântul de sud-vest, o asiriană care oferea o pereche de încălțări lui Lamashtu, persecutoarea femeilor însărcinate, ca s-o determine să se întoarcă în lăcașul ei subpământean, nu erau condamnați de shangu – preoții templelor. Un egiptean din vremea Regatului nou care-și punea vreo amuletă la încheietura mâinii, fie un „ochi al lui Horus”, fie un „stâlp djed”, nu avea de ce să-și atragă dezaprobarea preoților din Karnak. Un grec care voia să-și cunoască viitorul într-un manteion, sanctuar al divinației, sau care utiliza formule de evocare a spectrelor în cadrul cultului Hecatei nu scandaliza pe nimeni. Un roman care consulta haruspiciul cu privire la destinul lui, care refuza să iasă din casă din cauza unei presimțiri sau a unui vis nu contravenea religiei lui. Pe când un creștin din primele secole care folosea talismane, incantații, procedee divinatorii făcea un lucru contrar textelor apostolice, contrar interdicțiilor împotriva astrologiei și a farmecelor decretate în 366 de Conciliul din Laodicea, apoi de conciliile următoare de la Agde, Orleans, Auxerre, Narbonne. Părinții Bisericii au avut grijă să arate că sacru nu era tot una cu magicul și că era în exclusivitate un fapt al religiei; așa încât magia, disociată de religie, lăsată deoparte, a încercat să se alieze cu filosofia pentru a-și dovedi importanța și a se transforma în ideologie de opoziție.

Nu trebuie să ne lăsăm înșelați, în această privință, de legile care au fost uneori promulgate, înaintea creștinismului, împotriva magicienilor; ele nu însemnau că se voia separarea religiosului de magic. Dacă primele articole ale codului lui Hammurabi, în Mesopotamia, vorbesc de pedepsele la care se expuneau vrăjitorii este așa pentru că se făcea o deosebire între preoți, dedicați magiei defensive, și vrăjitori, care practicau magia ofensivă. În temple existau trei clase de magicieni oficiali: baru (ghicitorul), ashipu (cel care făcea incantații) și mashnva-shu (purificatorul). Tot așa, mai târziu, în Roma antică, unde Colegiul Pontifilor și Colegiul Augurilor exercitau înalte prerogative magice și unde împăratul Claudiu a constituit corporația tempestarilor toscani, specializați în arta fulgurală (adică arta de a atrage sau de a îndepărta fulgerele), Legea celor Douăsprezece Table sancționa numai folosirea magiei în scopuri rele. Legea Cornelia pedepsea două feluri de delict: venefvium (de la venenum, venin) prepararea de otrăvuri, amestecuri abortive sau filtre de iubire și uciderea prin defixio. Defvdo era o tăbliță de plumb pe care se înscrisa un blestem la adresa unei persoane, cu formule scrise cu „litere efesiene”; se puneau această tăbliță în mormântul unei persoane moarte prematur cu scopul de a-l supune pe dușmanul desemnat unei influențe mortale. Când a murit Germanicus, s-au găsit dejvtiones împotriva lui iar Pisones a fost acuzat de folosirea lor. Severitatea unor împărați împotriva magicienilor provenea din teamă lor de a fi otrăviți sau depășiți de tulburări sociale: August a pus să fie

arse cărțile divinatorii, Tiberiu a exilat în Sardinia patru mii de astrologi, Vespasian i-a gonit din Roma pe astrologii din timpul domniei lui (păstrându-l însă pe cel mai celebru, Barbillius, lângă el), pentru a-i lipsi pe cetățeni de mijloacele de a cântări șansele unui complot.⁹ În procesele de magie, valoarea religioasă a acesteia nu era pusă la îndoială. Autorii care au încercat, la acea dată, s-o critice erau epicurieni, adică spirite ce puteau foarte bine fi comparate cu materialistii ateii din secolul al XVIII-lea. Puțini la număr, ei n-au împiedicat magia și religia să meargă împreună ba chiar să se amplifice prin aporturile din Egipt.

Dimpotrivă, creștinismul, chiar de la apariția lui, a combătut vehement toate cultele orientale și grecești care-l precedaseră și a acuzat riturile și credințele legate de ele ca fiind înfiorătoare, începând cu Constantin și Constituția lui din 319, care amenința cu moartea prin foc pe acel haruspiciu care va intra într-o casă și cu deportarea pe cel care-l va primi, și până la Teodosie a cărui lege din 395 abolește toate obiceiurile păgâne iar apoi, în secolul al VI-lea, Codul represiv al lui Iustinian, împărații creștini au urmărit cu înverșunare divinația, sacrificiile aduse zeilor, cultul zeilor căminului; pedepsele mergeau de la confiscarea bunurilor până la pedeapsă cu moartea. În trecut, numai practicarea ilegală a magiei sau folosirea ei în scopuri criminale era pedepsită; de acum înainte, credința în magie, chiar dacă nu avea urmări, era pedepsită. Părinții Bisericii au dus un adevărat război sfânt împotriva superstițiilor, prin scris și prin faptă, căci țările pe care trebuiau să le creștineze țineau la vechile lor divinități. Orașul Florența s-a convertit la creștinism cerând să păstreze statuia zeului Marte, protectorul locuitorilor săi; acest lucru i-a fost acordat cu condiția ca florentinii să distrugă templul lui Marte și să-i pună statuia pe malul râului Arno.¹⁰

A fost deosebit de greu să se învingă puternicul atavism păgân al Galiei: religia galică, cu ai săi douăzeci și cinci de zei și patrușprezece zeițe, cu sacrificiile sale omenești închinat lui Esus, Teutates și Taranis, cu clasa sa sacerdotală de Druizi și Eubagi, unindu-se cu religia romană, crease unul din popoarele cele mai superstițioase din Occident. Evanghelizarea Galiei, la sfârșitul secolului al IV-lea, de către sfântul Martin, pe atunci episcop de Tours, așa cum o povestește discipolul său, Sulpicius Severus, a fost o acțiune de vandalism cucernic: pretutindeni pe unde trece ne este arătat spărgând statui și incendiind temple. Fără odihnă, galii se aruncă asupra lui dar rămân împietriți sau cad la pământ de îndată ce el își face semnul crucii, în regiunea Berry, unde este împiedicat să dea foc unui templu, stă trei zile în rugăciune iar doi îngeri înarmați cu lăncii și scuturi apar pentru a opri mulțimea în timp ce el dă foc templului. Sfântul Martin convertește populația prin miracolele lui: învie trei morți, sărută un lepros „al cărui chip hidos înpăimânta pe toți”, și care, a doua zi, îi mulțumește „cu o față sănătoasă și rumenă”.¹¹ Cu atât mai mult îi disprețuia prelatul pe zeii romani, cu cât aceștia îl vizitau în locuința lui din Marmoutier, unde se retrăsese, și discutau cu el: „Deosebit de nesuferit îi era Mercur; Jupiter, spunea el, era stupid și grosolan.”¹²

Pentru a dezrădăcina păgânismul, autorii creștini au utilizat propaganda folosind miraculosul, opunând miturilor păgâne unde acționau zeii, vieți de

sfinți unde oamenii cu credință adevărată îndeplineau cu ușurință tot ceea ce era imposibil. Consecința neașteptată a fost înlocuirea vechilor superstiții cu altele noi. Hagiografii povestesc că sfântul Simplicius, pentru a se dezvinovăți de o falsă acuzație, a luat în mâini cărbuni aprinși fără a se arde și că sfântul Brice a făcut același lucru. Din această cauză, din secolul al VI-lea și până în secolul al XIII-lea, s-a practicat în Franța proba cu fierul înroșit sau cea cu apă clocotită pentru a dovedi cine era hoț. Într-un articol din 593, adăugat Legii salice, s-a decretat că un om acuzat de furt va fi considerat vinovat dacă va suferi arsuri la proba cu focul. El era obligat să-și vâre brațul, uneori până la cot, într-un cazan cu apă clocotită ca să scoată de acolo un inel pus dinainte; sau să țină în mână un fier înroșit (numit vomer deoarece semăna cu un brăzdar de plug) și să-l ducă la o oarecare distanță. O altă variantă a probei cu fierul înroșit consta în a-l face pe acuzat să meargă în picioarele goale pe șase fiare înroșite până la incandescență (sau nouă, sau douăsprezece, în funcție de delict); ca să nu fie condamnat, el trebuia să se arate insensibil. Un preot, Pierre le Brun, ne dezvăluie: „în secolele al X-lea și al XI-lea, existau mânăstiri care priveau ca pe un drept deosebit binecuvântarea focului și păstrarea fiarelor și a cazanelor destinate acestei folosiri.”¹³

Am putea foarte bine să mai adunăm și alte exemple despre influența literaturii hagiografice. Autorul lucrării *La Vie de saint Bernard* spune că el a declanșat moartea tuturor muștelor din mânăstirea Foigni, din dioceza Laon, spunând numai: *Excommunico eos* (le excomunic). Tot așa, în secolul al XV-lea, vom găsi nenumărate sentințe ale Oficialilor¹⁴ din Lyon, Autun, Macon prin care se excomunicau animale. Jean Milon, Oficial în Troyes la 1516, a declarat că, dacă nu vor ieși în termen de șapte zile din câmpurile pe care le stricau, animalele vor fi blestemate și anatemizate.¹⁵ Pentru orice fleac, țărani au început să facă exorcisme, binecuvântări și rugăciuni, să prefacă în magie simbolismul creștin, încât a trebuit să li se interzică „să aibă asupra lor Evanghelia, relicve, certificate de confesiune sau acte emise de preoți, cordoane sau brățări pe care erau înscrise cuvinte sfinte sau cruci”.¹⁶ Așadar, superstițiile creștine se substituiau superstițiilor păgâne și, pentru a lupta împotriva noului spirit pe care ei înșiși îl dezlănțuiseră, teologii au împărțit superstițiile în opt categorii: arta notorie (care constă în a scrie semne ciudate, în a pronunța vorbe necunoscute), zădarnica pază (a face anumite gesturi sau acțiuni așa-zis rituale), cultul necuvenit sau cultul fals („a te închina la cine nu trebuie sau într-un fel nepotrivit”¹⁷), cultul superfluu (când se adaugă liturghiei creștine practici exagerate de adorație¹⁸), magia (folosirea farmecelor), idolatria („cult divin adus creaturii”), fereli pentru păstrarea sănătății (cum ar fi acel „pater de sânge, adică un fel de boabe ca de mătâni pe care le are o persoană asupra sa pentru a opri hemoragiile”¹⁹).

Această îndârjire de a face ca gândirea religioasă să triumfe împotriva gândirii magice furniza niște idei excelente pe care nici un filosof antic nu le avusese vreodată; dar ea era însoțită de o campanie de denigrare a celor trei mii de ani care au precedat era creștină. Iată de ce s-a format o rezistență pentru a menține spiritul cultelor htoniene în care filosofii voiau să vadă adevăruri ce nu trebuiau lăsate să se piardă. Au fost reținute, ca un tezaur de înțelepciune

acumulat din negura timpurilor, principiile combinate ale pitagorismului, orfismului, ale misterelor eleusine, ale religiilor pelasgilor, etruscilor, egiptenilor, hitiților, fenicienilor, mergând până la originile Sumerului. Ca urmare, a existat la acești filosofi revoltați o tentativă de recuperare a ideologiei păgâne în cadrul creștin, adică exact ceea ce trebuie să înțelegem prin filosofie ocultă. Nu există o magie occidentală fără moștenirea lăsată de magia asiro-babiloniană; este o afirmație pe care o admit cu condiția să se adauge: nu există magie occidentală fără întemeierea creștinismului, pe care aceasta l-a contestat uneori iar alții i-a servit de interpretare suplimentară.

Această mișcare, constituindu-se încă din secolul I, o dată cu Gnoza, are particularitatea că nu este un păgânism întârziat, ci invocă Tradiția; ea luptă pentru a salva, în fața atacurilor neîncetate ale creștinismului, religiile anterioare din Egipt, din India, Persia, Grecia și Etruria, fără a prefera pe una altele și tratându-le pe toate ca pe elemente ale unui aceluiși fond cultural. Iar în această Tradiție, slujită de inițiați care dețineau o „știință ascunsă”, care este totodată o „știință a ceea ce este ascuns”, ea înglobează chiar creștinismul cu ceea ce are el mai bun, reluând argumentarea teologică a acestuia și folosind o parte din miraculosul său. Tradiția vă reflecta ideile noii credințe, în sincretism cu cele ale vechilor culte, deoarece se mândrește că „poate cuprinde toate aspirațiile omenirii. Ea se va sprijini tot atât de bine pe Biblie ca și pe Vedele din India, pe Zend-Avesta Persiei și chiar pe Versurile de aur ale lui Pitagora, compilație a unui discipol din epoca târzie, pentru a nu lăsa spiritul omenesc să se cantoneze într-o singură dogmă, ci a-l deschide către o cunoaștere nelimitată a transcendenței.

Printre deținătorii Tradiției oculte s-a răspândit de la bun început convingerea că există un creștinism* ezoteric, în care au pătruns misterele antice și că acolo se află adevărata învățătură încredințată de sfântul Pavel lui Timotei. Ei i-au pus pe lista reprezentanților săi pe sfântul Denis Areopagitul, inițiat în misterele lui Isis, înainte de a fi devenit episcopul Atenei; pe Iulian Apostatul, împăratul creștin care a vrut să reintroducă cultul Cibelei; pe Synesius, episcop de Ptolemais, educat la școala filosofilor din Alexandria; pe Raymundus Lullus, „doctorul iluminat”, care a opus scolasticii a sa Ars magna, metodă combinatorie pe care a explicat-o în 1287 la Universitatea din Paris; și pe mulți alții pe care îi vom studia mai încolo.

Acest termen de „creștinism* ezoteric”, considerat scandalos când a fost inventat de ocultişti, este acum folosit de toți teologii. Nu numai că au existat preoți care au practicat magia (iar unii au fost pedepsiți cu severitate pentru acest lucru), dar chiar cei care au combătut-o au crezut neabătut în ea și i-au acreditat noțiunile în rândul oamenilor. Totuși, acest creștinism ezoteric trebuie judecat așa cum a fost el în realitate, deoarece i s-a amplificat importanța cu legende; a fost văzut acolo unde nu era, în loc să fie evaluat prin adevărații lui reprezentanți. Jurisconsultul Ulpian a semnalat acele improbaiae lectionis ale literaturii creștine primitive, scrieri publicate sub nume false; același lucru s-a petrecut în tabăra Tradiției. Pentru a justifica vrăjitoria, unele cărți de magie au fost atribuite regelui Solomon, lui Albert cel Mare sau papei Honorius al III-lea; tratate de alchimie au fost puse pe seama unui călugăr care n-a existat

niciodată, Basil Valentin. Toate aceste scrieri apocrife, aceste false biografii, care îi înșeală și astăzi pe diverșii „specialiști”, trebuie să fie lămurite printr-o erudiție corectă dacă vrem să separăm marile principii de ineptii.

Încă de la sfârșitul secolului la XV-lea, ezoteriștii preocupați de a reconcilia iudaismul și creștinismul au recomandat călduros Cabala, doctrina mistică secretă a israeliților. Derivând din verbul ebraic kabal (a primi, a transmite), Cabala este transmiterea, de-a lungul timpurilor, a ceea ce știa Adam înaintea Căderii: cunoașterea originară, magia supremă, orice religie și orice știință nefiind decât o aproximație a acestei cunoașteri, într-adevăr, în Eden, îngerul Raziel îi adusese din cer lui Adam o carte care conținea explicații asupra tuturor lucrurilor, explicații neștiute nici de îngerii superiori: „în mijlocul cărții era gravat misterul „înțelepciunii eterne,, cu ajutorul căreia se descoperă cele o mie cinci sute de chei care nu sunt încredințate nici unui locuitor al cerului.”²⁰ Cabaliștii, pretinzând că reconstituie învățătura acestei cărți pierdute de Adam, se lăsau în voia unor speculații îndrăznețe despre Vechiul Testament, spre indignarea teologilor creștini și chiar a teologilor evrei anticabaliști care nu acceptau să așeze Zoharul, lucrare majoră a Cabalei, alături de Talmud (cartea sfântă cea mai veche, terminată în 499).

Înțelegem acum că, pentru ca filosofia ocultă să se nască, era nevoie de o perioadă în care religiile păgâne să fie violent contestate, ceea ce i-a determinat pe unii gânditori să nu le examineze separat, ci în bloc, și să le desprindă spiritul comun. Era nevoie, de asemenea, de exemplul misticii evreiești care, sub numele de Cabală, cinstea o Tradiție anterioară chiar lui Moise și care-și lua sursa din Eden. În sfârșit, era nevoie să se apuce creștinismul să demonstreze superioritatea gândirii religioase față de gândirea magică, aducând drept dovezi „propriile sale povești fantastice”, în care s-a întărit o mentalitate nouă care visa la o supermagie legitimă. Din toate acestea a ieșit o doctrină generală, răspândită în mod confuz printre gnosticii, alchimiștii și astrologii din Evul Mediu, înainte ca ea să fie oficial denumită philosophia occulta, în 1533, când statutul a început să-i fie definit.

Căutarea secretului secretelor.

Cel care a inaugurat filosofia ocultă a fost Heinrich Cornelis Agrippa von Nottesheim, zis Cornelius Agrippa, născut în 1486 la Koln, medic, jurist și teolog, mare răzvrătit al Renașterii, care avea să tragă multe ponoase de pe urma temperamentului său combativ. Doctor în arte la douăzeci de ani, după ce a studiat dreptul, medicină, filosofia și limbile, a fost mai întâi soldat în Spania, în slujba regelui Aragonului. A venit apoi în Franța unde a încercat, în 1509, să fie profesor de literatură sacră la Dole; dar, de la primele cursuri, făcând studiul comparat al religiilor și afirmând că religia catolică era cea mai bună, a mai spus că trebuia, cu toate acestea, să-ți păstrezi față de ea libertatea de analiză; imediat, ordinul Cordelierilor s-a coalizat împotriva lui și a obținut izgonirea lui din oraș. După ce a stat la Londra, unde a scris comentarii la epistolele sfântului Pavel, a profesat teologia la Koln, în 1510, și a fost trimis, la recomandarea cardinalului de Santa-Croce, să participe ca teolog la Conciliul de la Pisa, în 1511. A trăit timp de șapte ani în Lombardia, în serviciul împăratului Maximilian care l-a ridicat la rangul de cavaler aurit (adică având

privilegiul să poarte piteni auriți) și a ținut cursuri la Universitatea din Pavia, apoi la cea din Torino până când războiul l-a constrâns să plece.²¹

Grație sprijinului marchizului de Montferrat, Agrippa devine în 1519 syndic* 22 avocat și orator al orașului Metz; își atrage din nou ura călugărilor opunându-se procedurii dominicanului Nicolas Savini, mare Inchizitor, care voia să condamne ca vrăjitoare o țarancă din Woippy pe baza mărturiei a opt țărani beți. Agrippa depune o cerere la episcopul din Metz, obține eliberarea bieteii femeii care era supusă torturii și pedepsirea calomniatorilor cu o mare amendă. Această ispravă face ca situația lui Agrippa să devină insuportabilă și-l obligă să părăsească regiunea împreună cu soția și fiul său. În 1523, îl regăsim medic în orașul Freiburg, unde reputația sa îl determină pe episcopul din Bazas, Symphorien Bullioud, să-l readucă în Franța și să-l prezinte la curte; așa se face că în 1524, Luiza de Savoia, mama lui Francisc I, îl numește pe Agrippa medicul ei, cerându-i să-i fie și astrolog, ceea ce el refuză nu din scepticism (acceptă să facă horoscopul conetabilului de Bourbon), ci pentru că neglijează să-i dea salariul („Bullioud mă plătește cu bule”, va spune el într-una din scrisorile sale).

Timp de patru ani, Agrippa s-a stabilit la Lyon; a redactat acolo, în 1527, *De Incertitudine et vanitate scientiarum et artium* (Despre incertitudinea și vanitatea științelor și artelor) în care, susținând înaintea lui J. J. Rousseau că științele și artele fac rău omului, a denunțat abuzurile profesiunilor liberale din timpul său, atacându-i în o sută trei capitole pe gramaticieni, pe muzicieni, pe medici etc. Această lucrare, care a cunoscut două ediții în trei luni, a fost confiscată și arsă, din ordinul Facultății de Teologie din Paris, în ianuarie 1531. Agrippa, care era atunci la Anvers consilier și biograf al împăratului Carol Quintul, a scăpat de acuzații deoarece printre admiratorii lui se numărau cardinalul Campegi, legat apostolic, și cardinalul Evrard de La Mark, episcop de Liege. În 1532, se afla la Bonn unde a început să publice *De Occulta Philosophia libri tres*, enciclopedie a magiei pe care o scrisese mai demult și pe care o supusese criticilor maestrului său, abatele Jean Tritheme²³ din Wurzburg.²⁴ Tipărirea lucrării s-a întrerupt în ianuarie 1533, la cererea Inchiziției către Senatul din Koln; Agrippa a protestat printr-o scrisoare adresată magistraților și a reușit s-o publice în iulie. Agrippa își începe *De Philosophia occulta* declarând că nimeni nu trebuie să se ocupe de magie dacă nu cunoaște perfect fizica, matematica și teologia. În prima parte, despre magia naturală, el dezvoltă teoria celor trei lumi: Elementalul, Celestul și Intelectualul, fiecare lume fiind guvernată de lumea ei superioară și resimțindu-i influența. El analizează „virtuțile oculte ale lucrurilor” (deosebite de calitățile lor elementare, imediat perceptibile), așa cum provin ele din Idei, din Sufletul Cosmosului și din influxurile planetare, ce atracții și ce respingeri suscită ele între speciile animale, vegetale și minerale. Partea a doua, despre Numere, explică nu numai puterea lor magică, dar și secretele armoniei muzicale și ale zodiacului. Ultima parte, despre magia ceremonială, se ocupă de efectul numelor divine, de ierarhia îngerilor, de cele nouă clase ale spiritelor rele, de rituri, extaz, puritate, amestecând într-o sinteză uluitoare învățăturile lui Moise, ale lui Hristos, ale lui Orfeu, Democrit și Plotin.

Agrippa, cunoscând opt limbi, printre care și ebraica, citise tot și încearcă să concilieze Sfintele Scripturi cu textele sacre ale altor religii. El expune multe fapte incredibile, precizând că le-a extras din autori străini: „Nu vi le prezint ca adevăruri, ci ca pe niște conjuncturi care se apropie de adevăr... Trebuie să ai înțelepciunea care știe să ia binele din orice rău și să aducă la linia dreaptă toate lucrurile oblice.”²⁵ De la el aflăm că Serenus din Samos recomanda în preceptele sale de medicină să se pună la gâtul unui bolnav formula abracadabra, scrisă de zece ori, ca să-i alunge febra; că rabinul Hama, în tratatul său *De la Contemplation*, recomanda împotriva infirmităților o medalie pe care era scris numele Ararita. Dacă Agrippa afirmă că fiecare om este însoțit de-a lungul vieții sale de trei păzitori invizibili, daimonul sacru, daimonul nașterii și daimonul meseriei (care se schimbă când ne schimbăm meseria) el citează pentru a se justifica autorități religioase de primă importanță. Unii preoți au citit cu încântare *Despre Filosofia ocultă*, alții s-au ținut de-o parte cu oroare, deoarece au văzut în ea chintesența lecturilor care le erau interzise.

În 1535, Agrippa a părăsit orașul Bonn și s-a întors la Lyon; Francisc I a pus de îndată să fie închis pentru că avusese cuvinte ironice la adresa reginei-mame, dar prietenii i-au obținut eliberarea. S-a refugiat la Grenoble, la Francois de Vachon, președintele parlamentului din regiunea Dauphine, și a murit în același an; a fost înhumat în biserica Fraților Predicatori. Lăsa o faimă de „prinț al magicienilor” pentru a cărei ștergere a fost nevoie de multă vreme. Paul Jove povestea că era însoțit peste tot de un imens câine negru căruia îi spunea în franceză *Monsieur* și care era cu siguranță Diavolul; uită însă să adauge că Agrippa avea și o cățea pe care o chema *Mademoiselle*. Așa se întorc cele mai mici glume sau ciudățeni împotriva unui autor anticonformist.

Filosofii oculte au avut cu toții același caracter ca și Cornelius Agrippa. Nu trebuie să vă așteptați să găsiți în această carte indivizi zăpăciți sau maniaci, consacrându-se numai unor speculații himerice, ci gânditori originali și îndrăzneți, umaniști revoltați cu idei strălucite. Chiar dacă au fost persecutați din pricina libertății lor intelectuale, s-au numărat totuși printre genii: Paracelsus, care a trebuit să fugă în 1528 ca să nu fie deportat pe o insulă de pe lacul Lucerna, a fost primit de regele Ferdinand, în 1536, la Viena, ca un maestru al medicinei noi; Gerolamo Cardano, înainte de a suferi schingiuirile Inchiziției, deși om de rând, a intrat la Academia Affidati, rezervată nobililor (al cărei membru era Filip al II-lea al Spaniei). Astfel, cei care au elaborat doctrina ezoterică, împreună cu adevărați inspirați, au fost matematicieni, medici, teologi, juriști, erudiți, oameni de litere; iată de ce are ea, în ansamblul ei, atâta profunzime și strălucire.

Cum nu mai încetau acușările de demonism la adresa unor asemenea cercetători, Gabriel Naude, în calitatea sa de savant creștin, a vrut să stabilească o deosebire între „magia permisă” și „magia interzisă și practică ilegal”. Indignat de faptul că „Beno, cardinal schismatic, care a făcut catalogul papilor magicieni”, i-a așezat în rândurile acestora pe Silvestru al II-lea, Benedict al X-lea, Grigore al VII-lea, el atribuie aceste calomnii ignoranței și invidiei. Naude obiectează că există patru feluri de magii, dintre care numai una, goeția, poate fi criticată, deoarece cheamă demonii în scopuri criminale:

„Numai acela trebuie numit magician, după cum spune Biermannus, care face un pact cu Diavolul pentru a se servi de el în orice va voi să-l folosească”.²⁶ Este tocmai magia care era folosită înainte de creștinism: „Această magie perversă și interzisă era atât de populară în tot Egiptul încât oamenii veneau din cele patru colțuri ale lumii ca și când acolo ar fi fost vreo Academie.” Cele trei magii permise sunt: 1... „acea magie sacră și divină... Care se recunoaște în lucrările ei cu totul excepționale și supranaturale cum ar fi profeția, miracolul, darul limbilor”; 2. „teurgia sau magia albă care, sub forma religiei, ordonă posturile și abstenența, pioșenia, curățenia, neprihânirea și integritatea în viață, pentru că sufletul care vrea să comunice cu zeitățile superioare să nu fie împiedicat de la aceasta de trupul său pângărit și întinat”; 3. „magia naturală... Care nu-i altceva decât o fizică practică, precum fizica e o magie contemplativă”.²⁷ Această magie naturală, permisă creștinilor, cuprinde, după Naude, medicină, chimia, astronomia, fiziognomonie, oniroscopia, chiromanția, helioscopia și geomanția. Constatăm aici prin ce aranjamente gândirea magică, inseparabilă de spiritul omenesc, și-a atras de partea sa dogmele cele mai puternice, deoarece ea reapare în creștinism cu toate apelurile la ordine repetate ale Vaticanului.

Învățătura inițiativă, Rosa-Crucis și Francmasoneria.

Evident, filosofia ocultă nu s-a răspândit în mod oficial, precum scolastică, deoarece îi înlătura pe profani și era în opoziție față de dogmatica încremenită a școlilor. Cele care au revendicat-o sunt grupuri independente ce s-au format în jurul unui maestru solitar, uneori nedescoperindu-i opera decât după moarte, sau organizații inițiatice care respectau un ritual în adunările lor. Ea se opunea științei universitare unde cunoașterea nu era sacră, știința ezoterică având, datorită simbolurilor comparabile cu cele șapte probe din cultul lui Mithra, un caracter solemn. Totuși, nu trebuie să pierdem din vedere această axiomă: istoria filosofiei oculte nu este legată de istoria sectelor sau a societăților secrete. Dintre acestea, numai unele preiau câteva noțiuni de la ea; astfel, Templierii, ordin de călugări soldați, nu sunt interesați de ea, în timp ce Catarii profesează idei gnostice. De altfel, mai mulți filosofi au avut discipoli fără a-i fi căutat (Jakob Böhme, Swedenborg, Saint-Martin, Rene Guenon); alții au creat asociații de o importanță voit restrânsă. Chiar și Rosa-Crucis și Francmasoneria, pe care va trebui să le citez, nu sunt implicate decât parțial în această mișcare.

Fraternitatea Rosa-Crucis, despre care s-au scris atâtea povești extravagante, și în care s-a voit să se vadă o societate secretă impunătoare, a fost constituită în Germania, la începutul secolului al XVII-lea, de patru oameni, un meșter și trei ucenici; curând, au ajuns la opt membri, toți germani, cu excepția unuia, și toți celibatari. Cinci au plecat prin Europa să răspândească doctrina, învoindu-se să se întâlnească cu toții, în fiecare an; unul dintre ei, despre care s-a spus că ar fi vindecat de lepră pe contele de Norfolk, a murit în Anglia. În 1614, și-au publicat primul manifest, Fama fraternitatis, în care făceau publice cele șase articole ale Constituției lor ce stipula că timp de o sută de ani trebuiau să stea ascunși și că misiunea lor era să-i îngrijească gratuit pe bolnavi. Ei pretindeau că un anume Christianus

Rosenkreutz întemeiase, în 1459, Fraternitatea, în cursul unei călătorii în Orient. Doi din acești adepți au sosit la Paris în 1622 și au acoperit zidurile cu afișe scrise de mână, redactate după cum urmează: „Noi, trimiși ai Colegiului principal al Fraților Rosa-Crucieni, facem popas vizibil și indivizibil în acest oraș prin îndurarea Celui de Sus către care se îndreaptă inima celor Drepti. Noi dăm învățatură fără cărți și fără semne și vorbim limba țării unde vrem să fim pentru a-i scoate pe semenii noștri din greșală și din moarte.”

În Franța, emoția a fost puternică. O mulțime de pamflete au apărut pentru a pune publicul în gardă împotriva acestor Invizibili.²⁸ S-a crezut că erau cu miile în lume și că aveau trei colegii, unul în India pe o insulă plutitoare, altul în Canada iar al treilea în Paris, în subteran. În realitate, Rosa-Crucienii erau vreo zece alchimiști protestanți; trandafirul era în același timp simbolul luteranilor (Luther avea pe armură o cruce cu patru trandafiri) și al alchimiei (conform Cărții lui Abraham Evreul). Se ocupau cu medicină, ca discipoli ai lui Paracelsus, care avea drept emblemă un trandafir cu coroană. Combăteau papismul și mahometismul și doreau să pună magia în slujba religiei reformate. În 1624, Frații îi cheamă pe toți membri confreriei în adunare, socotind că vor fi douăzeci și trei, dar se dovediră a fi numai nouă și doi ucenici; au hotărât să mărească numărul până la șaiszeci și trei, dar nu mai mult. Darea lor de seamă arată că se împărțeau în Rosa-Crucieni și Cavaleri ai Crucii de Aur: „Vechiul salut al fraților noștri era, de obicei, altădată, ave fraier și se răspundea cu rosae cruciș, dacă cel interpelat ținea de Rosa-Crucis, sau aurae cruciș, dacă ținea de Crucea de Aur sau chiar rosae et aurae cruciș, dacă ținea de amândouă.”²⁹ La vremea aceea aveau drept șef un Imperator ales pe zece ani.

Această mâna de oameni a ținut opinia publică cu sufletul la gură într-un mod extraordinar. Unii i-au atacat pe Rosa-Crucieni, alții i-au apărat fără să-l fi văzut măcar pe unul dintre ei și fără să aibă cea mai mică informație asupra lor. Descartes a încercat în zadar să-i întâlnească și a fost acuzat de adversarii lui că face parte din confrerie.

La Londra, Robert Fludd a început prin a le face elogiul și a sfârșit prin a se crede unul dintre ei: el a devenit cel mai mare dintre toți, deși, probabil, nici lui nu i s-au arătat mai mult decât i se arătasera lui Descartes. John Heydon le-a descris cu o mulțime de amănunte templul imaginar din Anglia. Apoi nu s-a mai vorbit de Rosa-Crucieni timp de o jumătate de secol până ce un preot saxon, Sincerus Renatus, în 1714, a reluat acest mit afirmând că aceștia părăsiseră Europa pentru a se stabili în India. Imediat, câțiva au vrut să dea o dezmințire și noi personaje s-au agitat în numele acestei Fraternități. Rosa-Crucis n-a fost deci o sectă ci, la început, o genială mistificare filosofică, la adăpostul căreia gânditori, izolați sau în grupuri, au făcut cercetări în alchimie și au publicat cărți ciudate; ea nu a căpătat consistență decât în secolul al XIX-lea.

Cât despre Francmasonerie, ea s-a născut în Anglia, derivând din corporația tăietorilor în piatră cu sediul în York, Fraternity of Freemasons, lucrători care se numeau frați, își dădeau sărutul de pace, își promiteau toleranță și ajutor reciproc; erau recunoscuți de șefii de șantier datorită unui

cuvânt de ordine și anumitor semne. Elias Ashmole, primit în rândurile lor în 1646, a avut ideea de a forma pe acest model o grupare inițiativă, Francmasoneria speculativă, și a inventat legenda care făcea din Solomon fondatorul ei și din Hiram, arhitectul Templului ei. La 24 iulie 1717 a fost inaugurată Marea Lojă din Londra, din care făcea parte reverendul James Anderson; el a publicat în 1723 Cartea Constituțiilor masonice, în care păstra o tendință protestantă, nega revelația și Treimea, preconiza religia naturală. Freemasonry a debarcat în Franța către 1730 și a rămas o vreme sub obediență engleză; această „Francmasonerie albastră” franceză s-a dezvoltat într-un mod atât de frivol încât în 1743 niște reformiști au creat Francmasoneria scoțiană cu Gradele sale înalte, Gradele de Răzbunare și Gradele cavaleresti. Dar acești Masoni scoțieni din secolul al XVIII-lea au fost definiți ca „mistici fără rușine și aspiranți ocultști”, al căror program se caracteriza prin „sărăcia imaginației, absența oricărei valori intelectuale și morale”.³⁰

Din însăși mărturisirea specialiștilor, în ciuda aparatului simbolic și a dogmelor sale, doar o mică parte a Francmasoneriei ține de filosofia ocultă; este vorba de tendința reprezentată de Martines de Pasqually, a cărui activitate uluitoare o voi expune mai departe, O altă întruchipare a ocultismului masonic a fost Cagliostro, care a întemeiat în 1785 Marea Masonerie Egipteană, ce învăța „două feluri de a lucra, unul pentru a deveni nemuritor din punct de vedere fizic, altul pentru a deveni nemuritor din punct de vedere moral”.³¹ În timpul Directoratului însă o „societate de Filosofi necunoscuți” a reproșat Francmasonilor că ar fi „Cavaleri ai Stomacului” și a înviat împotriva lor, în 1790, pe Rosa-Crucieni, în *L'Apocalypse hermétique*.³² În sfârșit, Jean-Marie Ragon, în 1853, deplângea faptul că filosofia ocultă nu e practică de colegii săi francmasoni și propunea un catehism „pentru cel de al treilea grad filosofic, în care s-ar completa, împreună cu gradul simbolic corespunzător, educația inițiatului modern”.³³

Se vede cât de circumspecți trebuie să fim înainte de a asimila filosofia ocultă cu ceea ce se făcea în interiorul sectelor și al societăților secrete. Singurele care se leagă de ea sunt sistemele care unesc ocultismul cu ezoterismul: ocultismul este teoria de ansamblu a virtuților oculte ale lucrurilor; ezoterismul, o cale misterioasă de a aborda Tradiția primară a omenirii din care decurg toate religiile. Grupurile de inițiați pe care le vom descoperi, de la gnostici până la discipolii lui Gurdjiev, sunt grupuri de studiu, comparabile cu o clasă de filosofie. Cui i-ar veni ideea să ia drept sectă o clasă de filosofie? Diferența este că adepții se duc la un profesor liber ales căruia îi admiră personalitatea și scrierile; în timp ce în universități trebuie să-l suporti, chiar dacă nu-ți place, pe cel care predă. Și acest profesor predă tot ceea ce nu se predă în Școli, cunoștințe provenind din viața contemplativă, remarci privind originea universului, dragostea, moartea, care permit ființei umane să-și calmeze angoasele și să-și conducă destinul.

Triumful valorilor oculte.

În secolul al XIX-lea, filosofia ocultă a fost renovată în întregime de trei oameni de geniu: lingvistul Fabre d'Olivet care, enunțând teoria celor patru regnuri (regnul hominal fiind distinct de regnul animal, așa cum și acesta este

față de regnul vegetal sau mineral), legând Tradiția de ciclul lui Ram de unde provine civilizația celtică, a arătat în a sa *Histoire philosophique du genre humain* (1823) că dezvoltarea societăților depinde de trei puteri: Providența, Voința și Destinul; matematicianul polonez Hoene Wronski, ale cărui „filosofie a absolutului” și „mesianism” au propus o reformă a cunoașterii; și abatele Constant (alias Eliphas Levi) teolog disident, devenit apologetul înaltei Magii, și care a declarat: „Ocultismul este frumos, este nemuritor, el reprezintă natura și legile ei, spiritul uman și aspirațiile lui, necunoscutul și incertitudinile sale pe care le depășește o legitimă ipoteză.”³⁴

Eliphas Levi a definit ocultismul ca o filosofie care combină trei științe: Cabala sau „matematica gândirii umane”, magia, „cunoașterea legilor secrete și speciale ale naturii care produc forțele ascunse”, și ermetismul, „știință a naturii ascunse în hieroglifele și simbolurile lumii vechi”.³⁵ După el, războiul, început încă din secolul I, între gândirea religioasă și gândirea magică s-a întors în favoarea acesteia din urmă, folosită pentru a crea „înalta Știință” prin magist (termen pe care modernii îl preferă celui de mag). Iar forma cea mai pură, cea mai savantă a acestei tendințe s-a aflat în Franța, în timp ce înainte filosofia ocultă strălucea mai ales în Italia, în Germania și în Anglia unde, în 1801, a apărut *The Magus* de Francis Barrett, lucrare superbă care nu va mai avea echivalent în această țară până la lucrările lui Aleister Crowley, un secol mai târziu.³⁶

Paris este orașul unde s-au manifestat cei mai buni doctori ai ocultismului care au dat disciplinei lor obiectivitatea cercetării științifice și aparatul critic al exegezei teologice. Saint-Yves d'Alveydre a încercat să transpună în fapte sinarhia, sistem de guvernare inițiatică a Europei. Stanislas de Guaita, mare maestru cabalist, a fost sufletul unui grup de erudiți pe care îi învăța cum să fii reintegrat prin „extazul activ” (care comportă două trepte) și de două ori născut prin „extazul înalt”, comunicare cu Natura-esență sau cu Spiritul pur, în Lumina Gloriei. S-au organizat reuniuni în diferite centre, cum era Librăria Miraculosului din stradă Trevisse, aparținând lui Lucian Chamuel, care edita revistele *L'Initiation* și *Le Voile d'Isis*. Probleme ca farmecele, dedublarea personalității au fost concretizate în experiențe detaliate de Papus și Cercul său de Studii ezoterice. Tradiția a fost alimentată cu noțiuni din budism, din zen, cu o voință de continuitate istorică (păstrarea, de-a lungul timpurilor, a flăcării spirituale care s-a aprins la începutul omenirii) și de universalitate (raportarea la toate culturile pentru întreținerea acestei flăcări).

După aceea, un impuls decisiv a fost dat de Rene Guenon, a cărui imensă erudiție a fost evidentă încă de la primul său text din 1909, *Le Demiurge*, unde demonstra „identitatea reală, în pofida unor diferențe de expresie, dintre doctrina gnostică și doctrinele orientale, în special Vedanta”. Cunoscând la fel de bine India vedică și sufismul, cunoscând taoismul prin Albert de Pouvourville, fost administrator al Tonkinului, care sub numele de inițiat, Matgioi, a scris cărți despre „spiritul raselor galbene”, Rene Guenon a preluat direcția revistei *Le Voile d'Isis*, revistă care invocă „transmiterea unei aceleiași Tradiții, sub formă de inițieri grecești, evreiești, creștine, musulmane în lumea mediteraneană” și sfârșea prin a include moștenirea asiatică. El a protestat

împotriva sociologilor care confundau organizațiile inițiatice cu sectele care nu dau decât o „pseudo-inițiere” sau o „contra-inițiere” și au ca rezultat „divizări născute în sânul unei religii din pricina divergenței mai mult sau mai puțin profunde dintre membrii ei”. Adevărații inițiați, amintește Guenon, susțin că aparțin ezoterismului care provine exclusiv din „Tradiția anterioară tuturor formelor religioase speciale”.³⁷

Până atunci, filosofia ocultă era revendicată de către spiritualiști; trebuie deci să considerăm drept o inovație extraordinară faptul că, în secolul al XX-lea, materialiști atei au afirmat că se trăgeau din ea. Exemplul a venit de la suprarrealiști chiar în perioada când militau cu cea mai mare fervoare în favoarea marxism-leninismului. Andre Breton, în *Second Manifeste du Surrealisme* (1929), afirmând că „suprarrealismul se consideră indisolubil legat de demersul gândirii marxiste și numai de acest demers”, că „mișcarea suprarrealistă este o mărturie a necesității de a pune capăt idealismului propriu-zis”, că ea își dă „total, fără nici o rezervă” adeziunea la principiul materialismului istoric, preconizează totodată „anumite practici ale alchimiei mentale”, îl citează de două ori pe Cornelius Agrippa și spune: „Cercetările suprarrealiste au o remarcabilă analogie de scop cu cercetările alchimiste.” Artiști și scriitori din jurul lui – de altfel comuniști, troțkiști sau anarhiști – s-au inițiat în ezoterism, începând cu Victor Brauner care făcea obiecte împotriva farmecelor și pentacle³⁸, creând picturi de ceară pline de simboluri ermetice și până la Pierre Mabille, chirurg și profesor la Școala de Antropologie din Paris, pasionat de astrologie și de fiziogno-monie. Înainte, ocultismul era o filosofie a creștinilor dezamăgiți de incompatibilitatea dintre credințele păgâne și creștinism; de acum înainte el va fi și o religie a ateilor care nu puteau să se resemneze cu dezolanta ariditate a unui materialism fără mituri.

Un alt reprezentant de seamă al acestei noi stări de spirit a fost Raymond Abellio, care și-a descris în cele trei volume ale lucrării *Ma dernière memoire* (I. Unfaubourg de Toulouse, 1971; II. Les Militants, 1975; III. Sol Invictus, 1980): intrarea la Școala Politehnică în 1927, participarea la grupul Studenților socialiști condus de Marcel Deat și la grupul „X-crise” care va deveni „Centrul politehnic de Studii economice”, activitatea de inginer de Poduri și Șosele, „admirația nețărmurită” pentru Andre Breton și suprarrealism etc. În timpul Frontului popular, Raymond Abellio a făcut parte din comitetul director al „Stângii revoluționare” întemeiat de Marceau Pivert, ai cărei membri, în cămăși albastre cu un ecuson ce avea pe el un trident roșu cu săgeți oblice, cântau Tânăra Gardă prin piețele orașelor. După un roman care reflectă experiența Treite, *Heureux les pacifiques* (1946), Abellio aprofundează tradiția ermetică într-o serie de eseuri: *Vers un nouveau prophetisme* (1947), *La Bible, document chiffre* (1950), *La Structure de l'absolu* (1965), *La Fin de l'esoterisme* (1973), El se numără printre cei care au vrut să împace practica revoluționară și contemplația extatică, marxism-leninismului cu astrologia, fenomenologia cu alchimia.

Propria mea lucrare capătă astfel un sens deosebit deoarece, în tinerețea mea, am făcut parte din această comunitate suprarrealistă unde se asociau ocultismul și materialismul dialectic. Cititorii acestei lucrări nu mă vor vedea

nici măcar o dată acordând cel mai mic credit unor concepții nebuloase care nu angajează întreaga viață a autorului lor. Îmi amintesc și acum de vocea lui Andre Breton, într-o zi din primăvara lui 1948, când mi-a citit manuscrisul lucrării sale *La Lampe dans l'horloge*, în care lansa această superbă provocare atotputernicilor universitari: „Nu, „marii oameni,„ pe care ni-i propuneți nu sunt oamenii noștri, cu câteva rare excepții. Umbra lor nu acoperă decât o infimă parte a pământului pe care-l recunoaștem. Dați seama, dar imediat, mă înțelegeți, pentru ceea ce ați făcut pe parcurs cu interogația majoră a spiritului uman... Destul cu istoria elementară, ce ne ascundeți?” Și acuzându-i că pun la cale „O perioadă de ignoranță crasă când în poezie, în artă, nici nu voi pomeni de filosofie, ci în modul general de a gândi nu mai sunt folosite decât opere imediate, supuse modei și uzate de comentarii”, le ordona să cerceteze în sfârșit „de unde venea și unde se ducea Martines de Pasqually”, le reproșa cu severitate: „De ce tăceți mâlc când vine vorba de Saint-Yves d'Alveydre?”³⁹ în anul acela am început să inventariez ineditele din fondul „Paulmy” de la „Arsenal”, de la „Bibliothèque de France” care conțineau cele mai bune manuscrise despre magie, preocupat să caut în ele fărâme de adevăr universal și i l-am făcut cunoscut pe Fulcanelli lui Breton.

— Care apoi s-a referit tot timpul la el. Justificarea noastră era mai ales etică: „Este vorba de binecuvântarea de a trăi și de eforturile uriașe care au fost depuse pentru a ști din ce este făcută această binecuvântare.”⁴⁰

Această carte este rodul nenumăratelor lecturi pe care le-am făcut de atunci. Nu m-am mulțumit să-i studiez pe maeștrii ezoterismului, am consultat toate lucrările vechi de teologie, de drept cutumiar și de medicină care să-mi permită să discern infiltrațiile gândirii magice în gândirea pragmatică. Astfel am ajuns, se va vedea mai departe, la descoperiri ciudate, fie și numai în ce privește formarea superstițiilor (care cel mai adesea sunt credințe științifice sau religioase interpretate într-un mod cu totul exagerat sau deformat). Cercetările mele se înscriu în șirul lucrărilor Colegiului de sociologie înființat de Georges Bataille și Roger Caillois, al eseurilor de „supraraționalism” ale lui Gaston Bachelard. Fără să-i iau drept model și fără să mă compar cu ei, nu uit, croindu-mi propriul meu drum, că ei m-au învățat odinioară că e posibilă o înțelegere lucidă a neînțelesului.

Din grijă pentru corectitudine, mi-am impus limite precise. Nu vorbesc despre literatură, căci au existat atâția scriitori pasionați de ezoterism și de ocultism, de la Dante la Milosz, încât ar fi nevoie de o lucrare specială care să trateze acest subiect; lucrarea de față va ajuta oricum la înțelegerea lor, arătând care sunt filosofii și miturile din care s-au inspirat acești scriitori. I-am exclus din cartea mea pe spirițiști și pe falșii magi, de felul lui Dunglas Home sau Rasputin, pe care adevărații inițiați nu-i consideră ca făcând parte dintre ei. Nu-l studiez nici pe Raymundus Lullus deoarece numeroase lucrări, începând cu cea a lui J. R. De Luanco, din 1870, dovedesc că nu a fost nici cabalist nici alchimist. În sfârșit, parapsihologia nu face parte din obiectul meu de studiu; acest cuvânt a fost inventat în 1908 de Emile Boirac pentru a defini un gen de fenomene foarte diferite de experiențele fantastice de explorare a invizibilului pe care le relatez eu. Scopul meu este să prezint filosofia ocultă în

stare pură, în operele ei autentice și în moravuri (căci are particularitatea de a fi Treite tot atât pe cât este scrisă).

Itinerarul pe care-l vom urma va traversa punctele esențiale ale acestei cunoașteri ezoterice. Voi adopta mai curând o ordine structuralistă decât cronologică; capitolele, lăsându-l deoparte pe cel tratând despre Gnoză, care servește ansamblului drept bază istorică, nu vor fi etape care duc până la timpurile moderne trecând prin Evul Mediu și Renaștere. Dimpotrivă, fiecare dintre ele va demonstra evoluția unei structuri ideologice, în funcție de autorii din diferitele epoci; se va obține, cu această secționare în profunzime a subiectului tratat, o imagine mai selectivă decât cea obținută printr-o secțiune longitudinală. Maeștrii vor fi astfel evocați în cadrul domeniului unde au acționat cel mai bine iar un indice special va permite să-i deosebim de scoliaștii lor. Comparând astfel marile principii ale filosofiei oculte, voi facilita mai bună înțelegere a faptului că ea încearcă să materializeze visul etern de fericire prin prescripții care îndeamnă individul să dobândească forța fizică și spirituală, cunoașterea legilor universale, puterea de a domina hazardul, să dobândească plenitudinea sexuală, longevitatea, supraviețuirea. Faptul că noi credem sau nu în toate acestea nu intră în discuție; filosofi clasici precum Leibniz, cu teodiceea sa, au intrat și ei în speculații insolite și nu avem de ce să refuzăm filosofilor oculte ceea ce acordăm altora fără dificultate.

Trebuie să se știe de la început că nu înțeleg să favorizez, pe parcursul acestor păgâni, gândirea magică în detrimentul gândirii pragmatice, ceea ce ar fi împotriva unei concepții sănătoase despre progres; vreau numai să arăt că gândirea magică și gândirea pragmatică se pun de acord pentru a forma realitatea psihică, pentru a explica lumea și a-și asuma evenimentele. Nu afirm nici că ar trebui să substituim filosofiei clasice filosofia ocultă: afirm numai că ea reprezintă un curent neglijat de învățământul academic, lăsat în voia falșilor profeți și de la care putem împrumuta noțiuni pentru cercetarea adevărului. Civilizația, trebuie să acceptăm acest lucru, devine universal vulgară; dacă vrem s-o eliberăm de tendințele care o trag în jos, trebuie să recenzăm și să combinăm toate tendințele care o înalță. Tendința ocultistă nu este cea mai puțin importantă, deoarece își întemeiază libertatea pe o asceză morală (și nu pe dreptul de a-și manifesta fără rețineri egoismul) iar egalitatea pe o inițiere în care, după formula preluată de la Hermes Trismegistus, „ceea ce este sus este ca, și ceea ce este jos, ceea ce este jos este ca și ceea ce este sus, întru miracolul unui singur lucru.”

1 MAREA TRADIȚIE A GNOZEI.

Socotiți multă vreme eretici creștini, gnosticii sunt astăzi considerați reprezentanții unui sistem de gândire independent care a rivalizat cu creștinismul, pe care l-a influențat în unele privințe preluând în același timp anumite noțiuni de la el. Istoricii secolului al XIX-lea au început să critice lipsa de obiectivitate în acest domeniu a ereziologilor și să traseze un tablou mai nuanțat al Gnozei. Au descoperit în ea o mișcare precreștină al cărei centru principal a fost școala din Alexandria, unde scriitori evrei elenizați au combinat iudaismul cu filosofia greacă, cum a fost Artapan care îl identifica pe Moise cu Hermes, Aristobulos care dădea Vechiului Testament o interpretare

aristoteliciană și mai ales Philon care pune cu îndrăzneală de acord cosmologia din Peniateuc cu cea din dialogul lui Platon, Timaeus. Un alt centru a fost reperat în jurul lui Ioan Botezătorul, căruia Clement din Roma, în Homeliile sale îi atribuia drept discipol favorit și succesor după moarte pe Simon Magicianul⁴¹.

Această mișcare, încă într-o formă necristalizată, a întâlnit în drumul ei creștinismul incipient, a căutat să-l anexeze sau să-l exploateze filosofic, de unde și vehemente reacții ale Părinților Bisericii împotriva ei. Pentru a degaja gnosticismul de ceea ce-l înconjoară trebuie acționat cu multă prudență. Un profesor din Strasbourg, Jacques Matter, a fost primul care, în 1828, a separat cu claritate gnosticii (Basilidieni, Marcioniți, Valentinieni etc.) de vechii creștini (Nazarenieni, Ebioniți), de creștinii eretici (Docetici, Elxaiți), de creștinii ascetici (Montaniști, Encratiști) și de sectele anticreștine (Samariteni, Hypsistarieni, Mandeeni); acestea reprezintă deosebiri fără de care nu putem avea o istorie serioasă a ideilor.

Studiul Gnozei, continuat după el de Adolf Harnack, Wilhelm Bousset și mulți alții, avea să capete în secolul al XX-lea o deosebită actualitate, ca și cum spiritul modern ar fi găsit în el un stimulent incomparabil. În 1945, descoperirea în Egipt, lângă Nag Hammadi, a unei biblioteci gnostice de vreo cincizeci de scrieri, aparținând probabil Sethienilor din secolul al IV-lea, a reînnoit entuziasmul specialiștilor pentru autori care nu puteau fi până atunci apreciați decât prin intermediul unor fragmente citate în literatura patristică. În Franța, în Germania și în Statele Unite s-au alcătuit echipe care să recenzeze, să traducă și să editeze prețioasele papirusuri. Rămâne acum în seama criticii să arate cum a deschis Gnoza calea filosofiei oculte (cuprinzând, prin definiție, teologia iudeo-creștină și magia păgână); este ceea ce fac aici și se va vedea că ele se luminesc reciproc cu o lumină dintre cele mai puternice.

Dacă Hans Jonas a vorbit, pe bună dreptate, de „religia gnostică”, foarte deosebită de celelalte, trebuie să precizăm că această religie nu pleacă de la o personalitate centrală, cum este Iisus Hristos pentru creștinism, Buddha pentru budism, Mahomed pentru islamism, ale căror revelații sunt perpetuate de credincioși de-a lungul veacurilor. Dimpotrivă, ne găsim în prezența unei constelații de mici comunități inițiatice servind, fiecare în felul ei, cultul unei valori transcendente Gnosis (Cunoașterea), decretată superioară credinței. Chiar atunci când un șef de școală puternic, un Simon Magicianul, un Marcion, un Valentin, un Basilide, un Mani a fost venerat ca un om-zeu de către discipolii lui, această venerație n-a constituit niciodată un punct doctrinal care să privească ansamblul gnosticilor și nu s-a prelungit niciodată mai mult de câteva generații. De altfel, întemeietorii acestor comunități nu sunt toți cunoscuți; nu se știe dacă Carpocratos al Carpocrațienilor din Roma este cel care a trăit în Chefalonia și care este, exact, legătura Nicolaiților cu Nicolaus, cel combătut de sfântul Ioan. Găsim un fenomen analog în China, la Taoiștii reuniți în jurul lui Tao, Marele Principiu, și care se divizau în școli mai puțin diversificate și mai puțin opuse decât cele ale Gnozei.

Grupurile gnostice au avut credințe și ritualuri diferite dar, cel puțin, au avut în comun una și aceeași motivație ideologică și mai multe postulate

fundamentale. Ele s-au străduit să răspundă acelei cumplite întrebări: „Dacă există un Dumnezeu, de ce există Răul în univers?” Nu putea să fie mai greu pentru o Divinitate supremă să creeze o lume perfectă mai degrabă decât această lume imperfectă unde nedreptățile, dezordinile sociale, crimele se succed pretutindeni și dintotdeauna. Aceste grupuri au început să critice Vechiul Testament deoarece nu voiau să admită că există un Dumnezeu atât de răzbunător și crud ca cel prezentat acolo și au ajuns la următoarea concluzie,: există doi Dumnezei, un Dumnezeu rău. Dumnezeuul evreilor și al creștinilor, care a creat lumea și a făcut-o atroce, și un Dumnezeu bun „Străinul”, îndepărtat, inaccesibil, care nu intervine în treburile de pe pământ cărora nu le acordă nici o atenție.

Gnosticii au reproșat deci credincioșilor iudaici și creștini că se mulțumesc „cu un Dumnezeu fals, antropomorf, cel care i-a spus lui Isaia că este „creatorul răului, (creans malum, conform Vulgatei) în timp ce ei, mulțumită Gnozei, se ridică până la Dumnezeul străin și descoperă în același timp originea și scopul a toate. În greacă, gnosis are nevoie de un genitiv, cunoașterea este cunoaștere a ceva; Pitagora definea partea secretă a filosofiei sale gnosis ton onton, cunoașterea ființei; acest termen luat în sine, Gnoza, subînțelege cunoașterea Dumnezeului străin, izvor al tuturor cunoașterilor posibile. Așa cum îl traduce Henri-Charles Puech când rezumă trei texte gnostice: „A avea gnoza înseamnă să cunoaștem ceea ce suntem, de unde venim și unde ne ducem, prin ce suntem mântuiți, care este nașterea noastră și care renașterea noastră.”⁴²

Iată și o a doua întrebare, nu mai puțin capitală, care a caracterizat demersul gnosticilor: „De ce sunt atâtea religii pe pământ, în locul uneia singure?” Căreia să i te dedici și care sunt criteriile pentru a o prefera pe una alteia? Cine nu are dreptate și cine are dintre păgân, evreu sau creștin, dintre cel care crede în metempsihoză sau cel care așteaptă Judecata de Apoi? Răspunsul la această întrebare îl aduce în scenă pe ateu care respinge în bloc toate religiile din pricina divergențelor lor și pe fanatic, care se izolează în religia sa închizând ochii și astupându-și urechile, descumpănit de credințe contrarii. Gnosticul se folosește de Gnoză ca de un filtru prin care trece religiile și filosofiele pentru a nu păstra decât ceea ce consideră că e mai bun. El își fabrică o religie intelectuală, savant elaborată, în locul unei religii revelate ale cărei enormități sunt justificate prin viziuni, extazuri, halucinații auditive. Puținii vizionari în gnosticism: Valentin, căruia cuvântul i-a apărut sub forma unui nou-născut, Marcos, care a văzut pe cer Adevărul ca pe o imensă femeie goală tatuată cu literele alfabetului, sunt niște excepții. Profetii Bibliei erau detestați fiind acuzați de a fi fost cu toții inspirați de Dumnezeul cel rău (ceea ce explică faptul că, în general, ei anunțau numai catastrofe).

Această atitudine ar putea fi contestată dacă Gnoza ar lua de ici și colo noțiuni contradictorii și le-ar uni fără noimă; dar ea procedează la topirea lor și la recrearea lor. Jacques Matter o recunoaște explicit: „Gnosticismul nu compilează; el modifică tot ceea ce a luat de la alții.”⁴³ Iată de ce nu trebuie să ne lăsăm înșelați de elementele creștine din Gnoză; ele își schimbă sensul în funcție de context. Carpocrații se mândreau că posedă un portret autentic al lui

Iisus Hristos, făcut la ordinul lui Pliat din Pont, și la ceremoniile lor făceau statui care-l reproduceau și pe care așezau coroane de flori; dar îl cinsteau în același fel pe Pitagora și pe Platon. Prodicienii (discipolii lui Prodicos) aveau ca texte sacre Apocalipsele lui Zoroastru; alte comunități se refereau la versiuni noi ale unor episoade biblice ce se intitulau Evanghelia Evei, Evanghelia după sfântul Toma, Apocriforvul lui Ioan etc. Toate aceste lucruri nu țineau de eclecticism, deoarece exista întotdeauna o încercare de sinteză; este tocmai lucrul care face ca anumite cosmogonii gnostice să fie atât de complicate, în care grijă de a pune de acord valori ce nu se pot împăca între ele se epuizează în subtilități nesfârșite.

Ambiția gnosticilor de a uni în mod indisolubil, într-o religie filosofică, păgânismul și creștinismul, le-a adus dușmani din amândouă taberele. Într-un discurs adresat discipolilor lui, unii dintre ei seduși de ideile Gnozei, Plotin i-a pus în gardă: „Sunt invenții ale unor oameni care n-au nici o legătură cu vechea cultură elenă.” și subliniază cu indignare: „Ei admit generări și corupții de tot felul în inteligibil; condamnă universul sensibil; socotesc drept greșeală unirea sufletului cu trupul; îl critică pe cel care guvernează universul nostru.”⁴⁴ Dar, în numele Bisericii, Tertulian îi așază pe gnostici alături de Socrate, de Diogene și de alți filosofi pe care îi detestă iar Origenes, în anul 249, când păgânul Celsus îi confundă pe gnostici (Ophip și Căiniți) cu creștinii, protestează, căci nu poate fi vorba de nici un fel de comparație: „Acestea sunt doctrine care nu aparțin unor creștini ci unor oameni total străini de mântuire.”⁴⁵ El se referă, firește, la mântuirea prin credință deoarece gnosticii revendicau tot timpul mântuirea prin Gnoză. Dacă ne-am îndoi vreo clipă de originalitatea gnosticismului, am găsi la adversarii lui lucrul care să ne convingă că e vorba de o întreprindere paradoxală și cu adevărat nouă.

A evalua Gnoza este o treabă anevoioasă din pricina numărului de școli care au practicat-o. Epiphanes, în secolul al IV-lea, a consacrat gnosticilor trei sferturi din al său Panarion (sau „cutie cu medicamente”) împotriva a optzeci de erezii, numind astfel opt grupuri acefale și studiind separat pe toți cei care, de la Basildieni la Heracleoniți, aveau un maestru anume. S-au propus diferite tipuri de clasificare: Jacques Matter îi repartiza geografic, distingând „școlile din Siria, din Egipt și din Asia mică”, dar au existat gnostici și în Spania (Agapeții și Priscillianiștii), în Italia (unii Valentinieni s-au așezat la Milano), în Galia (Marcosienli au avut o biserică la Lyon). Eugene de Faye a preferat să-i împartă în patru categorii: „gnosticii antibiblici”, „Adeptii Mamei” „gnosticii licențios!” și „gnosticii legendei”, ceea ce nu are nimic exhaustiv; într-adevăr unde-i pui pe Naaseeni, adoratorii șarpelui, pe Antitacți, care erau împotriva legilor omenești din dragoste pentru legile divine, și alte grupuri? Cea mai bună ar fi o clasificare mixtă, pe perioade și pe teme; nu voi da aici decât o prescurtare, fiind de la sine înțeles că în această carte, în care vreau să expun o forfotă de idei, un furnicar de personalități, mă abțin să fac portrete concise, analize ponderate și tranziții rapide ca să pot descrie într-un unic tot toate aspectele filosofiei oculte.

Gnoza simoniană.

Fără a fi fost întemeietorul Gnozei, deoarece nu putem atribui nimănui această calitate, cel mai tipic dintre primii ei inițiatori a fost Simon Magicianul, contemporan cu Hristos și unul din gnosticii legendari despre care se vorbea altădată cu ezitări deoarece „legenda și-a pus atât de mult pecetea asupra lor încât au devenit de nerecunoscut.”⁴⁶ A fost numit de Ireneu „tatăl tuturor ereticilor” (Simonepatre omnium haereticorum), dar doctrina lui n-avea nimic comun cu erezia dat fiind că el nu împărtășea dogma creștină, ci se inspiră mai degrabă din Empedocle și din magii Persiei. Hornelitie atribuite lui Clement I, papă care a fost mai întâi secretarul sfântului Petru, conțin o biografie fantastică a acestui „Simon precursorul” care a fost asociat sfântului Petru ținându-se seama de „regula de Sizigie”. În universul Sizigiilor, perechi de realități complementare, există cerul și pământul, soarele și luna, ziua și noaptea, viața și moartea: „în timp ce primele lucrări ale lui Dumnezeu sunt superioare iar cele ce vin după ele inferioare, la oameni se petrece contrariul: primele lucruri sunt inferioare, cele ce urmează sunt superioare.”⁴⁷ Astfel, Abel a fost mai bun decât Cain, Iacov cel pios mai bun decât fratele său mai mare, necredinciosul Esau: sizigia lui Aaron și Moise, a lui Ioan Botezătorul și Iisus, dovedește cât de mult îl depășește al doilea pe primul. În sizigia sa cu Simon, sfântul Petru consideră că-l va învinge cu siguranță pe acesta dat fiind că îi urmează „ca lumina după tenebre, știința după ignoranță, vindecarea după boală.”⁴⁸ În această lucrare, scrisă în secolul al III-lea după acele Cerygme (Predici) ale sfântului Petru, se acceptă că acțiunea gnosticului Simon a întrecut-o pe cea a apostolilor.

Originar din Ghitta, un mic oraș din apropierea Samariei, Simon Magicianul și-a făcut studiile la Alexandria, de unde a revenit ca să ducă o viață de filosof itinerant în Palestina și în Fenicia. Și-a atras o faimă extraordinară cu discursurile în care se proclama „Marea Forță a lui Dumnezeu” și cu demonstrațiile de magie pe care le făcea pentru a-și susține teza. Așa-zisul lui prieten din copilărie, Aquila, povestește chiar lui pseudo-Clement: „Face ca statuile să meargă; se tăvălește în foc fără să se ardă; uneori chiar zboară; preface pietrele în pâini; se preschimbă în șarpe, în capră; se arată cu două chipuri; se transformă în aur; deschide fără cheie ușile încuiate; îndoiaie fierul; face să apară fantome cu formele cele mai diferite; la ordinul lui, mobilele dintr-o casă se prezintă de la sine pentru al servi fără să poți vedea cine le pune în mișcare.”⁴⁹ Simon Magicianul îl prefigurează de pe acum pe Cagliostro și pe alți vrăjitori care vor intra curând în scenă; dar această trăsătură a personalității sale nu este suficientă pentru a-l recomanda posterității. Dincolo de exagerările acuzatorilor lui, se vedește în el, cum spune Matter, „un filosof entuziast și nu un impostor politic.”⁵⁰

Învățătura lui, obiect al unei cărți intitulată Megale Apophasis (Marea Revelație) desemna focul ca „Rădăcină a tot”, Jocul ascuns, supraceresc, diferit de focul vizibil terestru, și pe care-l compara cu un arbore gigantic al cărui rod ar fi sufletul omenesc. Cosmosul a primit de la acest foc șase principii, născute pereche, care i-au permis să se dezvolte: Spirit și Gândire (Nous și Epinoia), Voce și Nume (Phone și Onoma), Rațiune și Reflecție (Logismos și Enthymesis). Toate aceste principii depind de o a șaptea forță: „Cel care stă în picioare, care

a stat în picioare și care va sta în picioare.” Simon însuși este hestos, „Cel care stă în picioare” (sau Imuabilul), Dumnezeul străin care a avut ca primă inițiativă producerea unei Mari Gândiri, Ennoia, destinată să fie Mama tuturor.

Ea a zămislit cu el îngerii; aceștia au făcut lumea, dar s-au certat pentru putere așa încât ea a dorit să se ducă în regiunile inferioare ca să facă ordine. Îngerii s-au îndrăgostit de ea, neștiind cine este și au reținut-o prizonieră pe pământ; împiedicată să se urce din nou la ceruri, ea a trecut de-a lungul secolelor dintr-un trup de femeie într-altul. Spiritul lui Dumnezeu (adică Simon) a hotărât să coboare în mijlocul oamenilor ca s-o caute pe Ennoia cea pierdută și a regăsit-o reîncarnată într-o prostituată dintr-un lupanar din Tyr. Simon era pretutindeni însoțit de această prostituată, Elena, pe care o prezenta ca fiind „Prima Gândire a lui Dumnezeu” și despre care spunea că fusese Elena care a provocat războiul din Troia. Simonienii, spune Hippolit, adorau în el și în ea Spiritul lui Dumnezeu și pe Prima sa Gândire: „Ei îi dau lui Simon titlul de Stăpân (kurios) iar Elenei cel de Stăpâna (kuria).”⁵¹ Farmecul acestui titlu este și mai mare când se știe că acest kurios este cuvântul grec care-l traduce pe Yahweh din Septuaginta.

Cultul Elenei este partea sublimă a gnozei simoniene. Toate religiile sunt pline de megalomani care se cred Dumnezeu sau Trimisul lui Dumnezeu; nimic mai banal, în definitiv, și nu aceasta îl deosebește pe Simon de ceilalți. Dar faptul că el a avut ideea fără precedent să facă din Prima Gândire a lui Dumnezeu un principiu feminin (în timp ce Dumnezeu din Facere creează mai întâi universul și bărbatul), că a arătat acest principiu ajungând într-un bordel fenician (în timp ce Atena, ieșită din capul lui Zeus, rămânea o fecioară incoruptibilă) era de o îndrăzneală nemaiauzită atât pentru păgâni, cât și pentru creștini. Simon întemeiază astfel feminismul revoluționar și teologia erotică a Gnozei. Lucien Cerfeaux a explicat succesul lui în Să-maria prin faptul că acolo Elena a fost identificată cu Lună: „Poporul se mulțumea săi amalgameze pe top zeii într-unul singur, Soarele, și să concentreze asupra Lunii cinstirea datorată tuturor zeitelor.”⁵² Acest autor l-a comparat pe Simon cu Alexandru din Abonoticbs care, în Paphlagonia, interpreta în public mistere unde avea rolul lui Endimion iar iubita sa, Rutillia, pe cel al Selenei care cobora din cer către el. Acest lucru ne face să vedem superioritatea gnosticului care, nelimitându-se să ilustreze păgânismul, viza sinteza acestuia cu monoteismul iudeo-creștin.

Așa cum Hristos a avut doisprezece apostoli, Simon Magicianul avea treizeci de discipoli, ca și cum el ar fi fost omul-zeu lunar opus omului-zeu solar. El respecta sabbatul la fiecare unsprezece zile sau în a unsprezecea zi a lunii. Citea în public pasaje din Vechiul Testament pentru a dovedi că acolo era vorba de un Dumnezeu cu lucrări imperfecte. În dispută sa de trei zile cu sfântul Petru, la Cesareea, el a susținut că Adam a fost creat orb, referindu-se la Facere, unde se spune că, atunci când Adam și Eva au mâncat din fructul oprit, ochii lor s-au deschis și au văzut numai că erau goi. Apostolul dând acestei expresii un sens metaforic, Simon i-a răspuns că, în acest caz, „spiritul lui Adam era orb”.⁵³ Iată de ce Simon Magicianul a fost considerat șeful liber-gânditorilor din timpul său, și printre partizanii săi a fost așezat filosoful

epicurian Athenodoros, gramaticianul Appion, celebru prin antisemitismul său, astrologul Annubion. Homellile lui pseudo-Clement I spun despre Simon: „Nu crede în învierea morților. Reneagă Ierusalimul și-l înlocuiește cu muntele Garitim. Se proclamă el însuși Hristos în locul adevăratului nostru Hristos. Interpretează Legea în mod alegoric, după propriile-i idei preconceptuate.”⁵⁴ Această scriere creștină admite, de altfel, că Simon este „o putere deviată a lui Dumnezeu”, dar Hippolit afirmă că gnosticii îl identificau cu Dumnezeul străin, venit pentru moment pe pământ: „Astfel a luat el formă unui om, deși nu era om, se pare că a suferit în Iudeea, fără să sufere cu adevărat, că a apărut evreilor ca Fiul, samaritenilor ca Tatăl și celorlalte națiuni ca Sfântul Spirit.”⁵⁵

Sfârșitul lui Simon Magicianul se pierde în mitul construit de adversarii lui. Faptele Sfinților Apostoli povestesc că, uluit de minunile diaconului Filip, a cerut să fie botezat ca să poată să facă și el minuni și că, nereușind, a vrut să cumpere acest har; că apoi a sosit la Roma, și-a luat zborul în fața unei mulțimi de oameni, dar când sfântul Petru a început să se roage, a fost aruncat din cer și a murit. Hippolit spune altceva, că el își spunea învățăturile sub un platan, că a pus să fie îngropat de viu într-o groapă afirmând că va ieși de acolo după trei zile, ceea ce n-a reușit. Amintirea lui a rămas atât de vie încât, în secolul următor, către 152, martirul Iustin spune: „Aproape toți samaritenii și câțiva oameni din alte națiuni îl recunosc și-l citesc ca pe prima lor divinitate.”⁵⁶ Dar Simonienii din secolul al III-lea evocați de Hippolit, care scrie între anii 225 și 230, arată mai mult a libertini decât a gnostici: „Se consideră liberi să facă tot ce vor, deoarece repetă că prin bunăvoința lui Simon vor fi mântuiți. După ei, nimeni nu merită să fie pedepsit pentru o faptă rea; căci răul nu există prin natură, ci doar prin convenție.”⁵⁷

Gnoza simoniană s-a perpetuat cu câteva modificări. Unul din reprezentanții ei, Menandru, a făcut școală dându-se drept un Trimis al „Marii Forțe a lui Dumnezeu”; el instituiseră pentru adepții săi un botez cu apă și foc care trebuia să-i facă nemuritori și invulnerabili față de vrăji. Un altul, Satornil, a impus grupului său un simonism auster, excluzând-o pe Elena, interzicând căsătoria și procrearea ca fiind lucrări diabolice. Satornil spunea că universul a fost creat de șapte îngeri (unul dintre ei fiind Dumnezeu din Vechiul Testament), care l-au făcut apoi pe om după o Imagine strălucitoare zărită în cer; dar n-au știut să-l facă să stea în picioare așa încât omul se târa ca un vierme. Fiindu-i milă de această ființă făcută stângaci după asemănarea Lui, Dumnezeul străin, i-a trimis o „scânteie de viață” care i-a permis să se ridice și să meargă, această „scânteie de viață” urcă, în clipa morții, spre izvorul ei divin. În sistemul lui Satornil, Hristos avea rolul lui Ennoia venind pe pământ ca să salveze oamenii buni de cei răi, ceea ce marchează începutul tendinței de a-l integra pe maestrul creștinismului în teogonia gnostică.

Cerintes, a cărui școală se înrudea cu cea a lui Satornil, a făcut deosebirea, proprie Gnozei, între Iisus și Hristos. Iisus, spunea el, a fost un om deosebit de drept și înțelept, care, la vârsta matură să unit cu Hristos, una din inteligențele Dumnezeului străin. Această opinie nu este o extravaganță, ci o soluție originală pentru contradicțiile din Cristologia secolului al II-lea, cuprinzând erezia doceticilor (care nu credeau decât în ființa umană a lui Iisus)

și cele trei doctrine care au divizat însăși Biserica, adopțianismul (care vedea în Iisus pe fiul adoptiv al lui Dumnezeu), modalismul (ce refuza să-l includă într-o Treime și-l considera ca pe un mod de apariție al Dumnezeului unic) și teologia Cuvântului întrupat. Aceasta, susținută de Tertulian și Origene, a învins și i-a respins, ca eretici, pe Theodotos tăbăcarul care profesa adopțianismul, și pe Sabelius care profesa modalismul. Creștini, gnostici și eretici se află atât de aproape unii de alții încât e nevoie de o atenție foarte mare pentru a-i putea deosebi.

Părinții sistemului gnostic.

În timp ce gnosticii din secolul I, Simon Magicianul și succesorii lui, erau cu toții pătrunși de filosofia greacă, cei din secolul al II-lea au fost mai aproape de creștinism care, întărindu-se și dezvoltându-și apologetica, devenea o religie de avangardă. Ei s-au alăturat creștinilor pentru a putea discuta cu ei despre Vechiul Testament și Evangheliile, ale căror texte le interpretau în folosul dogmelor lor. Se socoteau fii ai lui Adam (Căiniții coborau din Cain, Sethienii din Seth), ai femeii sau ai fiilor lui Noe, ai unui apostol; pretindeau că posedă prin tradiție orală învățătura secretă a lui Iisus încredințată, după învierea lui, Mariei-Magdalena sau altcuiva. Gnosticii se prezentau astfel ca adevărații cunoscători ai creștinismului și, în schimb, teologii, Părinți ai Bisericii, voiau să le opună adevărata Gnoză.

Aceste două mișcări religioase paralele aveau de altfel câteva ritualuri identice: botezul, pe care gnosticii îl practicau cu variante (dându-l de trei ori în cursul vieții, sau prin imoziția mâinilor, ba chiar botezând morții); epiclesa, rugăciunea liturgică care chemă pe Sfântul Duh deasupra apei de botez, a vinului, a pâinii, a untdelemnului sau a oricărui alt element al împărtășaniei; cina, care nu era euharistică în gnosticism; ultima-împărtășanie. Dar gnosticii foloseau și descântecurile și incantațiile, filtrele, talismanele și procedee de magie sexuală; îmbunătățeau tradiția misterelor antice insuflându-le o metafizică diferită.

În secolul al II-lea, primul maestru al Gnozei a fost Basilide, un sirian instalat în Alexandria unde a strălucit până la moartea sa (către anul 135) prin învățatură, pe care a continuat-o cu aceeași strălucire fiul său, Isidor. Autor a douăzeci și patru de cărți de Exegetică care comentau Evangheliile, Basilide afirma că nu inovează nimic și că expune numai creștinismul ezoteric, după mărturisirile confidentiale ale lui Matei și Glaucias, un interpret al lui Petru. Totuși, el a amestecat în doctrina sa, cu puternic caracter personal, și idei din Persia. Basilide îl numea pe Dumnezeu „Cel care nu este”, pentru a arăta că Prima Cauză nu poate fi accesibilă rațiunii și imaginației. „A existat, spune Basilide, o vreme când nu era nimic. Acest, nimic nu era unul din lucrurile existente, ci ca să vorbim clar, fără artificii, nu era absolut nimic.”⁵⁸ în acest vid atât de total încât este de neconceput, și nu poate fi numit, s-a produs începutul a Tot: „Cel care nu este, fără gând, fără sentiment, fără scop, fără plan, fără emoție, a vrut să facă lumea. Dacă folosesc, spune Basilide, cuvântul a vrut, este ca să mă fac înțeles (căci de fapt) nu a existat nici voință, nici gând, nici sentiment. Și lumea (de care este vorba aici) nu este lumea care a fost creată mai târziu, cu măreția sa și împărțirile sale, ci germenul lumii.”⁵⁹

Această sperma, precizează Basilide, constituia o panspermia, o sămânță universală sau o colecție a tuturor semințelor care permiteau zămislirea diversității ființelor și lucrurilor: „Astfel Dumnezeu care nu este a făcut lumea din ceea ce nu este, depunând și punând la bază un germene unic care conținea în el toți germenii lumii.”⁶⁰

Din sperma cosmică, provenind din entități inexistente, s-a născut „o triplă Filiație” formată dintr-o parte subtilă ce s-a ridicat la Dumnezeu care nu este, dintr-o parte opacă ce s-a acoperit cu Sfântul Duh, care i-a servit drept aripă pentru a se apropia de înălțimi, și dintr-o parte impură ce a rămas în sămânța universală. Din partea subtilă s-a desprins Arhontele (Guvernatorul) care, neștiind că deasupra lui există un Dumnezeu, a creat firmamentul, astrele, ființele celeste; Basilide îl numește Capul universului (e kephale tou kosmou) sau Abraxas, regele celor trei sute șazeci și cinci de ceruri. Apoi, un al doilea Arhonte, inferior celuilalt, a ieșit din partea impură și a utilizat panspermia pentru a crea Pământul și locuitorii lui: „într-adevăr, Basilide împărțea ființele în două categorii principale și fundamentale: pe cea dintâi, o numește cosmos (lume), pe a doua, hipercosmos (ceea ce este deasupra lumii); iar barierei care separă cosmosul de hipercosmos îi dă numele de Spirit (Nous).”⁶¹

Când a fost necesară izbăvirea lumii inferioare, acest Nous s-a unit cu Iisus-Kaulakau (cuvânt ce înseamnă speranță pentru speranță) prin botezul din apele Iordanului. Jacques Matter spune: „Această idee este una din inovațiile cele mai curioase ale gnosticismului. Ea nu are nici un precedent la cei vechi... Numai posesia demonică mai oferă ceva analog cu încorporarea lui Nous, dar această analogie este tocmai ceea ce ne face să vedem mai bine noutatea și îndrăzneala opiniei gnostice.”⁶² Din păcate nu mai există decât fragmente din gnoza lui Basilide; morala sa egală însă extraordinara sa cosmologie; el îi învăța pe Basilidieni „să nu urască nimic, să nu dorească nimic” și voia să facă din ei niște Aleși „străini de această lume” (xenoii en kosmo uperkosmioi).

Contemporanul său Marcion, cu o doctrină mai puțin complexă, a fost unul din rarii gnostici pe care i-am putea califica drept eretici deoarece erezia este fapta cuiva care aparține unei religii și care o modifică într-atât de mult încât este exclus de coreligionarii lui. Născut către anul 85 în Pont, colonie romană pe malul Mării Negre, fiul unui păgân convertit la creștinism și devenit episcop de Sinope, Marcion a fost crescut în religia creștină; dar a început să critice cultul, ceea ce, adăugându-se legăturii lui cu o fecioară care jurase să rămână castă, l-a făcut pe tatăl său să-l excomunică. Armator, Marcion a luat un vas ca să viziteze comunitățile creștine din împrejurimi; alungat de episcopul de Smirna, Policarp, el a sosit la Roma, s-a făcut plăcut creștinilor din oraș pe care i-a ajutat oferindu-le treizeci de mii de sesterti. Dezamăgit de modul în care presbiterii⁶³ răspundeau îndoielilor sale, l-a frecventat pe gnosticul Cerdon și și-a elaborat propriul cadru dogmatic: rezultatul a fost că, pentru a doua oară, a fost excomunicat și că i s-au înapoiat banii.

Marcion a înființat atunci cu discipolii lui o mișcare despre care a afirmat că este adevăratul creștinism; Marcioniții au ridicat biserici în Italia, în Egipt, în Palestina, în Siria, au avut episcopii lor (dintre care unul a fost martir) și s-

au dovedit a fi rivali deosebit de puternici ai clerului roman până în secolul al IV-lea.

Marcion a fost primul schismatic de mare anvergură, comparabil cu Luther, cu care s-a confruntat Biserica creștină primitivă. Dar el rămâne înainte de toate un perfect reprezentant al Gnozei și a afirmat cu tărie credința fundamentală a acesteia într-un Dumnezeu bun necunoscut și într-un Dumnezeu rău care se manifestă în creația lumii. S-a sprijinit pe o exegeză literară a textelor biblice și evanghelice, mai savantă decât oricare alta din timpul său. Plecând de la Epistola către Galateni în care sfântul Pavel opune Evanghelia legii mozaice, Marcion reproșează creștinismului că nu s-a desprins de iudaism și că se supune orbește canoanelor din Vechiul Testament, în loc să aibă propria sa regulă bazată pe Evangheliile. El afirmă că acestea erau pline de interpolări care trebuiau eliminate pentru a se putea aprecia misiunea lui Iisus și a trecut la revizuirea lor neacceptând ca autentică decât Evanghelia după Luca, pe celelalte corectându-le după bunul lui plac.

Dualismul lui Marcion nu constă în lupta dintre „Bine și Rău: gnosticii nu sunt chiar atât de simpliști. El constă în antagonismul dintre un Dumnezeu al Dreptății, odios din pricina asprimilor lui față de specia umană, și un Dumnezeu al Bunătății, care îi este superior. În Antitezele sale Marcion a expus, prin exemple, teza că acest Dumnezeu al Bunătății, anunțat de Evangheliile, nu putea să fie același cu Dumnezeul Judecător și Războinic (judex, fierus, bellipotens) din Vechiul Testament. El a negat toate „profețiile mesianice„ cu privire la venirea lui Hristos, pe care îl prezenta ca pe un revoluționar pacific, trimis, cu bunăvoință, de Dumnezeul cel Bun oamenilor, fără să-i anunțe, pentru a-i elibera de sub stăpânirea lui Dumnezeu Judecătorul. La care, înfierbântatul episcop al Cartaginei, Tertulian, s-a lansat într-o polemică pe parcursul a cinci cărți, *Adversus Marcionem*, în care aducea, ca replică la Antiteze, argumente de tipul: „Dumnezeul meu, spui tu, n-a știut că ar fi existat un Dumnezeu superior lui. Dar al tău n-a știut că exista un Dumnezeu inferior... Dumnezeul meu a lăsat lumea în voia păcatului, a morții și a demonului ațățător la păcat. Dar Dumnezeul tău nu e mai puțin vinovat; el a tolerat totul.”⁶⁴ Mai târziu, unii membri ai Bisericii vor deplânge „greșelile lui Tertulian„ (credea că Dumnezeu are un trup; că sufletul are trei dimensiuni și membre; că extazul e o nebunie etc), și, invers, atacurile lui Marcion vor avea asupra creștinismului efecte pozitive, așa cum arată Leisegang: „De la el vine ideea de a adăuga Vechiului Testament o nouă Scriptură sfântă. El este primul care a opus Legii și Profetilor Evangheliile și Epistolele. Biserica a adoptat ideea și a aplicat-o prin Noul Testament.”⁶⁵

Marcion era un moralist extrem de auster, ispășindu-și greșeala de tinerețe; nu acorda botezul decât celor care jurau să nu se căsătorească sau tinerilor căsătoriți care jurau să renunțe la actul sexual; Marcioniții se abțineau de la carne și de la spectacole, ca să merite mântuirea. Fără acest pesimism care ducea la stingerea speciei umane, marcionismul s-ar fi răspândit și mai mult, deoarece poporul îi înțelegea foarte bine ideile: „Mulți îi acceptă doctrina ca fiind singura adevărată și răd de noi”, spunea Iustin, un creștin martor al marcionismului.⁶⁶ Cel mai bun discipol al lui Marcion a fost Apellus, care în

Silogismele sale (din care sfântul Ambrozie citează cea de a treizeci și șasea carte în al său *De Paradiso* a denunțat metodic nepotrivirile din Vechiul Testament: de exemplu, el a demonstrat că Arca lui Noe, după dimensiunile date, ar fi putut să conțină numai patru elefanți și nu toate animalele despre care se vorbește precum și hrana lor. Era, încă din secolul al II-lea, tipul de critică al unui Voltaire sau al unui Renan; dar Marcioniții practicau această critică într-un spirit religios numai cu scopul de a purifica credințele la care aveau adevăratul.

În aceeași epocă, Valentin, un egiptean care și-a început cariera la Alexandria, a construit un sistem superb care a determinat un curent nou în Gnoză. El a sosit la Roma către anul 135, sub domnia împăratului Hadrian și și-a transmis acolo învățătura până în jurul anului 160. Era strâns legat de cercurile creștine căci Tertulian spune că avea ambiția să devină episcop și că a fost excomunicat de două ori: „Valentin sperase să ajungă episcop deoarece avea talent și elocință. Indignat că un altul obținuse această demnitate, datorită martiriului, a rupt violent cu Biserica care profesează credința adevărată.”⁶⁷ Valentin, însuflețind grupul Valentinienilor, s-a instalat în cele din urmă în Cipru și a devenit un gnostic admirat chiar și de adversarii săi. Acest filosof al religiei a avut concepții atât de impresionante încât un director de la *Ecole des Hautes Études*, Eugene de Faye, văzând în el „spiritul speculativ cel mai îndrăzneț din secolul al II-lea” și „autorul unui poem metafizic”, nu a ezitat să-l compare cu sfântul Pavel din pricina teologiei sale viguroase.

Valentin a fost cel care a introdus în cosmogonie noțiunile de Pleromă, de Eoni, de Sophia și teoria sizigiilor. Înainte de început, nu exista decât Propator (Pre-Tatăl), numit și Bythos (Abisul) care stătea într-un repaos absolut împreună cu Sige (Tăcerea), partea sa feminină. Propator era numai dragoste și, cum nu există dragoste fără obiect iubit, el a scos din el pe Nous, primul dintre Eoni. Termenul de Aion exprima, în filosofia greacă, o noțiune de timp: durata individuală, secol sau eternitate. Pentru Valentin el desemnează o forță abstractă universală, emanație a lui Propator. Dumnezeu străin, într-adevăr, nu acționează direct asupra Universului, ci prin intermediul emanațiilor lui, sau Eoni, care sunt în număr limitat și constituie o ierarhie de sus în jos a lumii divine.

După Nous a fost creat un Eon feminin, Aletheia (Adevărul), care a format împreună cu el prima sizigie. Pentru Basilidieni, lanțul creațiilor se compunea din unități care ieșeau unele din altele; pentru Valentinieni, ele se succedau în perechi. Sizigia, căreia creștinii și gnosticii nu-i atribuiau același sens, era o noțiune egipteană, deja menționată de Sanchoniathon. Eonul, fiind o substanță invizibilă, provenea dintr-un fel de conjuncție sexuală deoarece, aprecia Valentin, „elementul feminin este cel care emite substanța iar elementul masculin este cel care dă o formă substanței emise”.⁶⁸ Nous și Aletheia i-au zămislit pe Logos și Zoe (Cuvântul și Viața) iar aceștia pe Anthropos și Ekklesia (Omul și Biserica). Cele două sizigii, având drept origine comună Intellectul și Adevărul, au emis, una o serie de zece Eoni, cealaltă, o serie de doisprezece Eoni. Din Logos și Zoe au ieșit astfel Bythios și Mixis (Abisalul și Amestecul), Ageraatos și Henonis (Ferit-de-bătrânețe și Reducere-la-unitate), Autophyses și

Hedone (Care-se-naște-din-el-însuși și Plăcerea), Acinetos și Syncrasis (Ne-transformatul și Asamblarea), Monogenes și Makaria (Zămislit-singur și Preafericita). La rândul lor, Anthropos și Ekklesia au produs pe Parakletos și Pistis (Apărătorul și Credința), Patrikos și Elpis (Paternul și Speranța), Matrikos și Agape (Maternul și Dragostea), Aeinous și Synesis (Inepuizabilul și înțelegerea), Ekklesiastikos și Makariste (Eccleziasticul și Sfânta), Theletos și Sophia (Voitul și înțelepciunea). Ansamblul acestor Eoni constituie Pleroma (sau Plenitudinea), desfășurate de forțe ale Ființei supreme, sumă a inteligențelor concentrate în el pe care acceptă să le exteriorizeze.

Se vede noutatea acestei teogonii care nu prezintă, ca în celelalte religii, zei umanizați: Eonii nu sunt nici măcar îngeri, sunt pure abstracții, principii vitale în mișcare. Și totuși, nu este vorba de o alegorie rece, căci aceste entități ideale au o ciudată sexualitate neîntruchipată și vor trăi o dramă cosmică intensă. Ultima născută a Eonilor, Sophia, disperată că este atât de departe de Propator, va fi cuprinsă de o dorință violentă de a-l vedea și de a se uni cu el. Dorința ei nesatisfăcută o va face să conceapă singură o fiică degenerată, fără formă, care va cădea în haos. Suferința Sophiei ajunge la asemenea grad încât Pleroma va fi tulburat de convulsiile ei. Propator va emite un nou Eon, Horos (Limita) care o va împiedica pe Sophia să cadă și ea în afara lumii divine; Logos și Zoe vor emite o sizigie, Hristos și Pneuma (Hristos și Spiritul-Sfânt) destinată să o aline pe nefericită.

Sophia va încerca succesiv patru pasiuni, teama, tristețea, anxietatea și rugăciunea din care provine întregul nostru univers. Din teamă Sophiei s-a născut substanța psihică; din tristețea ei, substanța materială; din anxietatea ei, substanța demonilor; iar din rugăciunile ei fierbinți adresate Ființei supreme, din căința ei s-a născut Demiurgul (sau Făuritorul) care a creat lumea umană. Demiurgul ignoră că există un Dumnezeu deasupra lui și nu-i înțelege pe oameni; „Demiurgul, spun Valentinienii, nu știe absolut nimic; după ei, el este lipsit de inteligență și prost... Cum nu știe ce a creat, Sophia l-a ajutat în toate inspirându-l și dându-i forță; acționând numai sub inspirația Sophiei, el își imagina totuși că lucrează singur la crearea lumii.”⁶⁹ Demiurgul este de altfel inferior Diavolului care, cel puțin, nu ignoră existența lui Propator. Antinomia dintre Dumnezeu-Preprincipiu și Dumnezeu-Făuritor stângaci care a creat lumea pe dos nu este deci cea dintre Bunul Dumnezeu și Diavol: Diavolul este un al treilea personaj în Gnoză, mult mai viclean decât Demiurgul. Valentinienii distingeau chiar, pe lângă Diabolos, prințul materiei, pe Beelzebub, căpetenia demonilor.

Când a fost restabilită armonia în Pleroma, toți Eonii au decis, în cinstea lui Propator, să emită împreună un nou Eon:

Acesta a fost Iisus, „rodul comun al Pleromei”.⁷⁰ Hristos și Pneuma l-au trimis pe Pământ ca să o salveze pe Sophia de jos, fiica fără formă a Sophiei de sus. Acest mit religios ne arată deci o înțelepciune divină care a suferit o mare nenorocire deoarece a încercat imposibilul: să se apropie de Propator mai mult decât o poate face intelectul („Este o crimă să vrei să cunoști ceea ce iVous-ul nu revelează”, spunea Valentin); și o înțelepciune terestră care era informă până ce a venit Iisus ca s-o modeleze după asemănarea celeilalte.

Gnoza lui Valentin a înflorit în diferite școli ai căror întemeietori îi fuseseră elevi: Secundus, Heracleon, Ptolemeu, Marcos. În timp ce Axionicos continua învățătura maestrului în Antiohia, fără a o schimba cu nimic, ceilalți îi aduceau modificări pe care nu le dezvăluiau decât inițiaților care făcuseră un noviciat de cinci ani, după cum spune Tertulian: „Ei nu destăinuie propriilor discipoli niciunul din secretele lor înainte de a fi siguri că aceștia le aparțin.”⁷¹

Teologia gnostică a căpătat o asemenea amploare și a subjugat atâtea spirite încât episcopii s-au străduit să-și păzească enoriașii. Un exemplu al acestei atracții este filosoful armean Bardesan, prieten al creștinilor pe care i-a apărat împotriva persecuțiilor, care a combătut mai întâi la Marcioniți, apoi, fermecat de Gnoză, a întemeiat a doua școală gnostică din Siria. Bardesan, născut în anul 165, consilier al lui Algor, regele Edessei, și autor al unui sistem în care coexistau Dumnezeu străin și materia eternă, a compus mai bine de o sută cincizeci de imnuri gnostice de o asemenea frumusețe încât erau cântate și în bisericile creștine; aceste imnuri n-au dispărut decât în secolul al IV-lea când Ephrem a pus alte cuvinte pe aceleași melodii.

Plecând de la gnoza valentiniană, credința în cele trei principii ale naturii umane a devenit comună tuturor grupurilor. Se spunea că omul este format dintr-un trup, dintr-un suflet (psyche) și dintr-un spirit (pneuma), adică dintr-un principiu hylc (sau material), dintr-un principiu psihic și dintr-un principiu pneumatic (sau spiritual). Pneuma, element divin făcut din aer și lumină, superior sufletului, avea consistența unui suflu (Philon îl definea: „un suflu care revine asupra lui însuși”). Cum unul din aceste principii tinde întotdeauna să predomine, gnosticii împărțeau indivizii în trei clase: hylcicii, scufunțați în materie, incapabili de a fi mântuiți; psihicii, mai buni decât precedenții, dar încă neștiutori încât au nevoie de „minuni” care să le justifice credințele și de „fapte bune” pentru a merita mântuirea; și pneumaticii, care deosebesc prin Gnoză ceea ce este adevărat de ceea ce este fals și a căror pneuma continuă să fie incoruptibilă și nemuritoare orice ar face ei.

Hermes Trismegistus, Cei șapte Arhonți și rețeta nemuririi.

Pe lângă această gnoză care combina elemente ale creștinismului, ale filosofiei grecești și ale diferitelor religii orientale, mai exista o alta, pur produs al culturii elenistice; aceasta avea drept maestru pe Hermes Trismegistus (de trei ori mare), numit astfel deoarece, conform legendei acreditate de Hermias din Alexandria în ale sale Școli, el trăise de trei ori în Egipt și în cea de a treia viață își amintise de cele două precedente, ceea ce îi dădea o triplă cunoaștere. Supralicitând această temă, autorii arabi au pretins că primul Hermes, inventator al astronomiei, a trăit înaintea Potopului; al doilea, întemeietor al turnului Babei, era medic și filosof; al treilea, expert în alchimie, își păstra comorile la Kamtar, cetatea magicienilor, pierdută în deșert. Hermes Trismegistus a fost identificat cu zeul Thot al egiptenilor iar Iamblichos, repetând după Manethon că a scris 36525 de cărți, a precizat: „El a lăsat o sută de tratate despre studiul zeilor din empireu, tot atâtea despre cei din eter și o mie despre cei din cer.”⁷² Se spunea că preoții egipteni știau probabil patruzeci de tratate pe dinafară dar, firește, textele acestui personaj mitic erau de negăsit.

În vremea gnosticismului, o confrerie, ascunsă cu atâta grijă încât nici măcar părintele Festugiere, specialist în problemă, nu i-a descoperit nici locul de origine nici pe vreunul din membrii ei, a redactat, între secolele al II-lea și al IV-lea, sub numele de Hermes Trismegistus o serie de opere, revelate în 1463, la Florența, de Marsilio Ficino, propagând mitul hermetic până în zilele noastre. Scrierile în grecește atribuite lui Hermes Trismegistus sunt de trei feluri: Corpus hermeticum, mănunchi de șaptesprezece tratate sau fragmente în care Hermes îl învață pe fiul său Tat, pe Asklepios sau pe regele Ammon filosofia sa; Discursul perfect, din care n-a mai rămas decât o versiune latină, Asclepius; și extrase din Anthologion a lui Stobeu. La acestea s-au adăugat mai târziu numeroase lucrări în arabă puse pe seama lui Hermes Trismegistus, cum ar fi Cartea lui Ostathas, care expune teoria macrocosmosului și a microcosmosului, sau scrisoarea către regina Amtunasia, despre Marea Operă.⁷³

Aceste cărți ale lui Hermes Trismegistus, compuse de diferiți autori anonimi, nu au nici o unitate de doctrină iar unele din ele n-au nimic gnostic. Cea mai tipică este Poimandres, care face parte din Corpus hermeticum și corespunde pe de-a-ntregul definiției lui Festugiere: „Gnoza hermetică este cunoașterea lui Dumnezeu în calitatea lui de hipercosmic, inefabil, neputând să fie cunoscut cu simplele mijloace raționale, și cunoașterea de sine, ca entitate provenind din Dumnezeu.”⁷⁴ Hermes Trismegistus povestește în cartea sa că Poimandres, adevăratul Dumnezeu, i-a apărut pentru a-i revela originile Cosmosului și destinația sufletului. La început această Ființă de lumină domnea singură deasupra unei obscurități răsucită în spirale: „Or, Nous Dumnezeu, fiind mascul-și-femelă, existând ca viață și lumină, a zămislit printr-un cuvânt un al doilea Nous Demiurg care, fiind zeul focului și al sufletului, a modelat guvernatori, șapte la număr, care înfășoară în cercurile lor lumea sensibilă, iar guvernarea lor se numește Destin.”⁷⁵

Cei șapte Guvernatori sau Arhonți sunt spiritele care dirijează cele șapte planete și exercită împreună o influență asupra universului. Există șapte ceruri, delimitate de poziția acestor planete, care așază Pământul în mijlocul a șapte benzi concentrice; al optulea cer, sau cerul fixelor, cerul celor mai îndepărtate stele, este ultimul, dincolo de care se află Divinitatea supremă. Toți gnosticii au crezut în această Ogdoadă (serie de opt ceruri sau mai mult, al optulea cer având opt principii divine), așa încât Basilide i-a încurcat foarte mult pe istorici cu cele trei sute șazeci și cinci de ceruri; Leisegang a emis ipoteza că este vorba de cele trei sute șazeci și cinci de ceruri descrise de Soare, după tradiția egipteană, pentru a produce zilele anului, în general, în Gnoză, al șaptelea Arhonte, cel al planetei Saturn, este căpetenia celorlalți și Demiurgul, numit cel mai adesea Ialdabaoth și asimilat Dumnezeului din Vechiul Testament. În această problemă, Hermes Trismegistus diferă și spune că Demiurgul este Soarele, înconjurat de toate corurile demonilor planetari, Poimandres îi explică apoi lui Hermes cum s-a născut Omul primordial în cea mai înaltă regiune a cerului; Ființa de lumină a fost cea care l-a zămislit după chipul ei, făcându-l androgin cum era și el; Omul primordial nu este deci o creație a Demiurgului, ci fratele său. Toți au fost. Minunați de frumusețea sa,

începând cu Dumnezeu-Preprincipiu până la Arhonți: „Guvernatorii s-au îndrăgostit de el și flecare i-a dat o parte din propria sa administrație.”⁷⁶

Omul primordial, aplecându-se peste lumea inferioară și-a văzut chipul în apă și i s-a părut atât de frumos încât a coborât pentru a se contempla mai de aproape; astfel, prins în capcana materiei, a rămas acolo îmbrăcat într-o formă pieritoare: „Iată de ce, omul, singurul din toate ființele care trăiesc pe pământ, este dublu, muritor prin trupul său și nemuritor prin Omul esențial.”⁷⁷ Natură sau Physis, îndrăgostită de el, l-a îmbrățișat și a născut după unirea lor niște uriași androgini, care au constituit rasa omenească din perioada preistorică; mai târziu, trupurile lor s-au separat în masculi și femele. În cosmogonia hermetică, Demiurgul se estompează în spatele Omului primordial, Narcis divin venit să locuiască în reflexul său terestru, și a cărui evoluție nu este consecința unei greșeli.

Partea finală din Poimandres, vorbind de ascensiunea sufletului după moarte, exprimă cu sobrietate această credință proprie tuturor gnosticilor. Când moare un om, el lasă naturii forma sa, eul său inactiv, tot ce era în el mânia și poftă neînfrănată; „energiile” care îi animă simțurile trupesti se volatilizează. Ușurat astfel, sufletul se avânta către înălțimi pentru a face o călătorie cosmică în opt etape: în primul cer, guvernat de Arhonteii Lunii, el se despoaie de puterea sa de a crește și a descrește; în al doilea cer, își părăsește puterea de viclenie și de Intrigă; în al treilea, puterea de a dori; în al patrulea, puterea de a comanda și ambițiile care se leagă de ea; în al cincilea, puterea sa de afirmare temerară sau nelegiuită; în al șaselea, puterea de a râvni bogății și de a le obține; în al șaptelea, puterea de a minți. Eliberată de aceste șapte învelișuri ale lui psyche, numai partea cea mai pură a omului, pneuma, intră în al optulea cer și găsește acolo alte ființe pneumatice care așteaptă, înălțând imnuri la adresa Tatălui, o plecare colectivă: „Și atunci, în ordine, ele urcă către Tatăl, abandonându-se Puterilor și, devenite la rândul lor Puteri, intră în Dumnezeu. Căci acesta este sfârșitul preafericit al celor care posedă cunoașterea: să devină Dumnezeu.”⁷⁸

Poimandres nu vorbește decât de sufletele drepte care ajung la destinație mulțumită Gnozei; Asclepius spune despre celelalte, considerate rele, că sunt aruncate în furtuni și etern zguduite după pofta intemperțiilor. Această concepție despre moarte a fost mai amplu expusă de diferite grupuri gnostice, cum sunt ophiții, care arătau cât de periculoasă este traversarea domeniilor celor șapte Arhonți, Ia, Astaphios, Adonai, Ailoaios, Horaios, Sabaoth și Ialdabaoth. Pentru ca ei să deschidă porțile ferecate cu lanțuri, trebuia spusă o formulă potrivită cu fiecare dintre ei, care se învăța în timpul inițierii. Când miruia un muribund, preotul gnostic îi amintea, de altfel, la ureche cele șapte formule pe care trebuia să le spună Arhonților. Dacă vreunul dintre ei nu lăsa să treacă sufletul și conținutul său, pneuma, acestea se întorceau pe pământ pentru a se întrupa într-un nou corp. Astfel se puneau de acord doctrina iraniană a metempsihozei și soteriologia creștină care promitea viața veșnică.

Un document al barbelognosticilor sau al severienilor, Pistis Sophia, dezvoltă, cu un pitoresc luxuriant, temă pe care Hermes Trismegistus a redus-o la expresia ei cea mai simplă, Iisus însuși povestește acolo discipolilor lui

multiplele episoade ale acestei călătorii dincolo de mormânt. Sufletul este interceptat în ascensiunea sa de „Primitori” care-l conduc, timp de trei zile, prin cele „cinci căi de mijloc” până la „Fecioara de lumină” care trebuie să judece; dacă ea găsește că un suflet este bun, îl pecetluiește cu pecetea ei și-l predă ajutoarelor lui leou, Supraveghetorul „Comorii de lumină”, ca să-l ducă la „Locul moștenirilor luminii” unde stau împreună sufletele perfecte. Dar dacă „Fecioara de lumină” consideră că un suflet este nedesăvârșit, ea îl trimite jos să se reîncarneze sau îl expediază în interiorul tenebrelor circulare ale lui Amenți: „Tenebrele circulare sunt un dragon mare a cărui coadă se află în gura sa, ele sunt în afara luminii și înconjoară toată lumea.”⁷⁹ Acolo există „douăsprezece camere de torturi grele” fiecare condusă de un demon îngrozitor – Eukhthonin cu cap de crocodil, Kharakhar cu chip de pisică, Khrimaor cu șapte capete de câini – unde sufletul păcătos va fi torturat într-un foc puternic sau într-un frig glacial.

Totuși, Xânoza crede în non-responsabilitatea umană, din pricina fatalismului ei astrologie. „Cine-i obligă pe oameni să păcătuiască?” întreabă Maria-Magdalena. „Arhonții Destinului, ei sunt cei care-i obligă pe oameni să păcătuiască”, îi răspunde Iisus.⁸⁰ Într-adevăr, cei șapte Arhonți ai planetelor creează cu sufletul lor un anti-suflet, anttmimon sau spirit de imitație, pe care ei îl lipesc de sufletul adevărat al fiecărei ființe și care va rămâne unit cu acela până la moarte. Anttmimon, capabil să ia toate formele, să facă așa încât greșelile să fie considerate drept adevăruri sau viciile drept virtuți, duce sufletul la cele mai grozave rătăciri. Când sufletul urcă spre al optulea cer, fiecărui Arhonte i se restituie partea de anttmimon la care a contribuit. Hermes Trismegistus are o altă explicație pentru păcate, datorate, după el, influenței celor treizeci și șase de Decani, inteligențe astrale ale Zodiacului, care produc demonii ce servesc de agenți fiecăruia dintre astre. Acești demoni, tot timpul în activitate, sunt răi sau buni, uneori amestecuri de bine și de rău: „Ei caută să ne remodeleze sufletele în interesul lor și să le ațâțe, instalați în mușchii noștri și în măduva noastră, în venele noastre și în arterele noastre, chiar și în creier, și pătrund până în măruntaie. Căci o dată ce fiecare dintre noi s-a născut și a fost însuflețit, este luat în primire de către demonii care sunt de serviciu în momentul nașterii.”⁸¹ Dar, de îndată ce omul primește în sufletul său, prin Gnoză, o rază de lumină divină, „demonii devin neputincioși.”⁸² „Hermes de trei ori întrupat” părea a fi cel mai în măsură să dea o „rețetă de nemurire”, dar hermetismul nu a avut nici ceremonii, nici purificări, nici epifanii; singurele mistere recunoscute erau „misterele Cuvântului”. În Discursul secret de pe munte, Trismegistus descrie cele douăsprezece vicii care înlănțuie sufletul și cele zece „puteri” care-i permit să se elibereze de ele (prima fiind „cunoașterea bucuriei”), considerând deci că mântuirea nu depinde decât de stăpânirea de sine. Festugiere spune: „Religia Dumnezeului cosmic n-a avut niciodată un cult. Ea nu a avut templu și picturi. Sau, mai curând, templul ei era Universul; imaginile ei, astrele cerului.”⁸³ Iată de ce „conventiculele⁸⁴ hermetice” a căror existență o bănuiește au putut trece neobservate: nici un ritual nu le-a semnalat atenției.

Dar și alte gnoze aveau „rețete de nemurire” indicând gesturile ce trebuiau făcute, invocațiile ce trebuiau spuse pentru a ajunge în lumea de dincolo la „Comoară de lumină”. Gnosticii studiați de Amelineau se rugau cu mâinile întinse și practicau „mistere purificatoare” care le asigurau supraviețuirea: „Mai existau, după misterul răscumpărării păcatelor, încă alte trei mari mistere, botezul fumului, botezul spiritului sfintei lumini și marele mister al celor șapte voci.”⁸⁵ Pistis Sophia declară: „Fără mister, nimeni nu va intra în împărăția luminii, fie el un drept, fie un păcătos.”⁸⁶ Chiar și sufletul scufundat într-una din cele douăsprezece camere ale tenebrelor infernale, dacă știe numele secret al locului unde se găsește și-l pronunță, se deschide o poartă prin care poate ieși; „Primatorii” îl conduc la Ieou ca acesta să-i fixeze o reîncarnare, după ce i s-a dat să bea din cupa uitării. Faptul că un om n-a păcătuit niciodată nu-l face să merite un loc în împărăția luminii: el trebuie să cunoască „misterele desfacerii tuturor peceților și a tuturor legăturilor” care îl leagă pe anttmimon de suflet. A reieșit că Gnoza a făcut adesea apel la cuvinte misterioase, la semne, la numere, în funcție de încărcătura lor magică; și că ea a inspirat gnosticilor o asemenea încredere încât se considerau teleioi („perfecti”), în comparație cu hylicii sau cu psihicii care nu aveau această știință.

Sophia și femeile gnostice.

Unul din aspectele cele mai fascinante ale originalității Gnozei a fost importanța excepțională pe care a acordat-o elementului feminin în metafizică și în morală. Am văzut că, pentru majoritatea gnosticilor, Sfântul Duh se identifică cu o femeie imaterială, soră și soață a lui Hristos; sufletul ar fi o tânără închisă în trupul bărbatului (cu excepția Naaseenilor pentru care sufletul este androgin și care consideră că, după moarte, va subzista numai partea bărbătească); „Fecioara de lumină” joacă, în lumea cealaltă, rolul judecătorului suprem; suferințele Sophiei îl fac pe Iisus să o aline de ele și astfel, prin ea, să izbăvească întreaga omenire. În acest feminism înfocat constă diferența esențială dintre Gnoză și Cabală care, așa cum remarcă Scholem, este funciar misogină: „Este o doctrină masculină, făcută de bărbați și numai pentru bărbați. Lunga istorie a misticii evreiești nu pare a avea nici o urmă de influență feminină. Nu au existat femei cabaliste.”⁸⁷

Elementul semnificativ care a impregnat cu feminitatea sa Gnoza a fost Sophia, figură abstractă cărei i s-a dat curând o personificare romanescă. Se știa că ea reprezenta înțelepciunea, un Eon impalpabil, dar interesul puternic pe care l-a suscitată a făcut din ea un soi de Isis creștină. Aproape fiecare grup gnostic își avea versiunea lui despre necazurile ei și făcea o deosebire între Sophia de sus, Mama cerească, și Sophia de jos, care era numită când Sophia Achamotb, când Sophia Prunicos („Lasciva”) deoarece dorința ei de lumină era asimilată cu dorința sexuală. O scriere în coptă, Pistis Sophia, a prezentat această credință sub forma unui roman religios în care Iisus povestește cum i-a venit în ajutor Sophiei. Făcând parte din cele „douăzeci și patru de emanații ale marelui Invizibil”, ea ocupă „al treisprezecelea Eon, locul ei în înălțimi” (aici Eon înseamnă sfera de unde emanația divină își exercită acțiunea). Când a dorit lumina Tatălui, cei doisprezece Eoni de deasupra ei s-au supărat pentru că a

pretins să se apropie de Tată mai mult decât ei și Tridynamos, supranumit Arogantul, a creat un monstru luminos pe care l-a trimis pe pământ pentru a o atrage acolo. Văzând cum strălucește pe pământ aceea lumină, Sophia s-a dus, crezând că era tot cea a Tatălui, iar monstrul s-a aruncat asupra ei: „Această mare Putere de lumină cu față de leu a înghițit toate Puterile de lumină care erau în Sophia.”⁸⁸ Lipsită de strălucirea ei, Sophia a înălțat Tatălui o serie de „căințe” – imnuri de îndrumare; la a noua căință, Iisus a venit în ajutorul ei, a gonit monstrul luminos, a luat din el însuși o „Virtute de lumină” cu care a acoperit-o și a încoronat-o pe Sophia, readucând-o apoi în cel de al treisprezecelea Eon.

La alte grupuri gnostice, personajul Sophia este pus în umbră de personajul Barbelo, Prima Putere feminină ieșită din Dumnezeu și care este mama Arhontelui Ialdabaoth, cel care domnește peste al șaptelea cer. Barbelo își urăște fiul deoarece acesta i-a furat „rouă de lumină” pentru a însufleți lumea pe care a creat-o el; de aceea, fără odihnă, ea îi provoacă voluptuos pe ceilalți Arhonți pentru a le fura sămânța luminoasă (iată de ce în Pistis Sophia este numită „Barbelo lipitoarea”). Cosmogonia gnostică este atât de bogată, atât de variată încât Cartea lui Baineh, text sacru al Ophiților, are drept eroină o altă femeie cosmică, Eden, care se află la originea universului. Mitul spune că există trei principii ieșite din Tot, două principii masculine, Binele și Elohim, și unul feminin, Eden (care are un spirit dublu și un trup dublu, tânăra fată în partea de sus, șarpe în partea de jos). Elohim s-a îndrăgostit de Eden și din unirea lor s-au născut doisprezece îngeri masculini devotați Tatălui – și doisprezece îngeri feminini care o slujeau pe Mamă; acești îngeri au fost cei care i-au creat pe Adam și Eva în care Elohim a așezat pneuma iar Eden, sufletul. Dar Elohim s-a ridicat la ceruri cu cei doisprezece îngeri ai săi și a hotărât să rămână lângă Bine, în lumină pură; Eden, furioasă că a fost abandonată, i-a trimis pe cei doisprezece îngeri feminini, împărțiți în patru grupuri, ca să facă pe veci înconjurul lumii și să semene zăzania: astfel, primul ei inger, Babei, provoacă dramele pasionale și divorțurile. Eden vrea să-l pedepsească pe Elohim chinuind spiritul insuflat de el oamenilor; iar el, dorind să salveze acest spirit, i se împotrivesc cu ajutorul lui Baruh, cel de al treilea inger al său. Acest mit, explicând Răul prin decepția amoroasă a Pământului-Mamă abandonat, este încă un exemplu pentru modul în care Gnoza unea păgânismul și creștinismul.

Gnosticii sunt filosofi pe care Biblia îi pasionează și îi dezamăgește în egală măsură; astfel, ei au inventat personaje și întâmplări ca s-o completeze sau s-o contrazică. Una din invențiile lor a fost femeia lui NoE. Pe care au numit-o Noria, și din care au făcut întruchiparea revoltei metafizice. În Cartea Noriei, citată de Epiphanius, Noria se opune construirii Arcei lui Noe dându-i de trei ori foc, deoarece nu vrea să se perpetueze creația Dumnezeului celui rău; ea nu vrea să-l servească decât pe Dumnezeul cel bun și pe Barbelo, care sunt indiferenți față de această creație. Sistemul gnostic ia deci în considerație pasiunile femeii, sexualitatea ei neînfrânată, cântărindu-i efectele cosmice fără a vedea în ele, ca o consecință, păcatul originar, căderea omului, deoarece toate nenorocirile omenirii vin din neputința Demiurgului și din fericirile Sophiei.

Nesatisfăcuți de ipostazele feminine din religia lor, gnosticii au acordat femeilor o atenție deosebită. Ptolemeu a compus Scrisoarea către Flora pentru a-i arăta unei matroane romane diferența dintre Dumnezeu perfect nenăscut, Dumnezeu născut intermediar (sau Demiurg) și Diavol (sau Cosmocrator): tonul scrierii este, de la un capăt la altul, călduros și frățesc. Alchimistul gnostic Zosima și-a încredințat secretele Theosebei pe care a amintit-o în Omega și în Socoteala finală asigurând-o că nu era deloc nevoie să fie pioasă pentru a fi o Aleasă: „Tu deci nu te lăsa sedusă, o, femeie... Nu începe să vorbești aiurea căutându-l pe Dumnezeu... Odihnește-ți trupul, potolește-ți pasiunile, rezistă dorinței, plăcerii, mâniei, tristeții și celor douăsprezece fatalități ale morții. Comportându-te astfel, vei chema la tine ființa divină și ființa divină va veni la tine, ea care este pretutindeni și nicăieri.”⁸⁹ Aceasta însemna că femeia putea să ajungă la înțelepciune la fel ca bărbatul, lucru de care alte cercuri se îndoiau.

Gnosticii au acceptat chiar să le cinstească pe profetese, în vreme ce nu credeau în profetii masculine și spuneau că spiritul profetic a fost decapitat o dată cu Ioan Botezătorul. Apellus marcionitul, venind la Alexandria de la Roma, și-a modificat aici filosofia influențat de o fecioară iluminată, Philumena, ale cărei revelații le-a însemnat într-o carte. Marcos, care și-a început apostolatul în Palestina, către anul 180, s-a dus în Galia unde, după cum ne spune Ireneu, le-a tulburat pe „doamnele cu rochia brodată cu purpură” (privilegiu al clasei senatoriale). Cultul său se baza pe Charis (îndurarea), inspirație divină pe care o recepta și o transmitea adeptilor săi prin ceremonii impunătoare. După ce introdusese „germenul Luminii” în femeia pe care o iniția, el îi spunea: „Iată, îndurarea a coborât în tine. Deschide gura și începe să proorocești.” Dacă ea îngâna că nu știe să proorocească, el înălța rugăciuni și repetă: „Deschide gura, spune orice: vei prooroci.”⁹⁰ Aceasta începea să improvizeze ceva care era luat drept profetie deoarece el considera că psihicul feminin lăsa să iasă la iveală adevăruri intuitive.

Acest Marcos era de altfel un mag extraordinar, seducând cele mai frumoase femei care-și părăseau soții pentru el, se lăsau îmbătate de religia lui și apoi, când familiile lor le smulgeau influenței lui, se căiau cu lacrimi în ochi că au făcut așa ceva. Doctrina sa era un amestec de gnoză valentiniană și de speculații neo-pitagoreice despre numere. Inițierea Marcosienilor se făcea prin două botezuri: al doilea, apolytroza (sau botezul de izbăvire) ștergea orice păcat. Slujba religioasă a lui Marcos era oficiată de preotese care dădeau și împărtășania, un fel de băutură peste care el chema îndurarea. Marcos prefăcea în fața credincioșilor apa în vin, îl puneă într-o cupă mică pe care o vărsa apoi într-una mai mare, pe care o umplea până la margini. Nimeni nu înțelegea cum lichidul din cupa mică ajungea s-o umple pe cea mare până la margini. Hippolit credea că el freca înainte interiorul cupei cu un amestec care, producând un gaz, sporea volumul lichidului.⁹¹

Feminismul gnosticilor a făcut că dintre ei să se ridice femei-șefi de școală, ceea ce nu se mai văzuse nicăieri. Cultul persan al lui Mithra, practicat public la Roma încă din timpul domniei lui Traian, avea șapte grade de Inițiere pentru bărbați, dar niciunul pentru femei, care erau excluse. Creștinismul

primitiv a reconsiderat poziția văduvelor pe care le-a numit diaconese, în sarcinate să îngrijească de săraci, fără însă a le ridica la rangul de predicator sau învățătoare.⁹² Au existat, printre gnostici, propovăduitoare renumite. Astfel Marcellina, care a condus la Roma, către anul 160, grupul Carpocrațienilor, s-a bucurat în cetate de o celebritate de scandal. Carpocratos era un gnostic din Chefalonia care predică comunismul sexelor și al cărui fiu, Epiphus, mort la șaptesprezece ani, era adorat ca un zeu la Same unde i se ridicase un templu. Secretul păstrat cu grijă de comunitățile gnostice nu ne permite să știm cu exactitate dacă toate poveștile cu privire la Carpocrațieni se legau de grupul lui Carpocratos sau de cel al Marcellinei dar, oricum, Marcellina ne apare ca o femeie energică și care nu ezită să se poarte chezaș al unei filosofii ce îngăduia mari libertăți sexuale și religioase.

Sulpicius Severus a vorbit despre o femeie gnostică, Agape, care se pare că a înființat o grupare la Barcelona, către 375, dar Lavertujon, savantul comentator al Istoriei sacre a lui Sulpicius Severus, se îndoiește că ea ar fi existat vreodată; încă înainte, fetele bătrâne și văduvele care-i urmau pe asceții creștini în peregrinările lor, ca slujitoare benevole, erau supranumite „agapete”. Jacques Matter nu s-a îndoit de existența lui Agape și a presupus că avea un „spiritualism extatic”; Dictionnaire des Heresies al lui Migne spune că Agape „a corupt în Spania multe femei virtuozose” și că acestea, agapetele, îi seduceau pe tineri și „îi învățau că nimic nu este impur pentru conștiințele pure”. Agape a fost considerată inițiatorea lui Priscillian care a convertit la gnosticism doi episcopi spanioli, devenind el însuși episcop de Labila cu ajutorul lor. Priscillian a fost condamnat, din pricina doctrinei sale, la conciliul din Saragosa, în 380, și la cel de la Bordeaux, în 385; i s-a reproșat faptul că a avut drept discipoli femei, în special Euchrotia și fiica sa, Procula, aparținând unei familii nobile din Galia. Unii acuzatori l-au denunțat în fața împăratului Maximus ca fiind magician și în timpul procesului său de la Trier, inculpat de a fi făcut vrăji, „a mărturisit că s-a dedat la studii îngrozitoare, că a ținut adunări nocturne cu femei nerușinate și că avea obiceiul să se roage complet gol”.⁹³ Priscillian a fost decapitat, ca și Euchrotia, dar moartea sa i-a făcut pe Priscillianiștii din Spania să-l venereze ca pe un sfânt; atribuind enigmaticei Agape inițierea acestui maestru, cronicarii recunoșteau cel puțin că femeia gnostică avea o mare capacitate filosofică.

Șarpele Uroboros și orgia rituală.

Alte două aspecte ale gnosticismului ne ajută să înțelegem cât de inventiv a fost el în dorința de a uni păgânismul cu creștinismul: cultul șarpelui și adoptarea riturilor orgiastice. Este adevărat că acestea făceau parte din cultul lui Dionysos în Grecia, dar, departe de a-l parodia, gnosticii i-au opus un ansamblu mitic și ritual care-l depășea. „Veți da ca semn, fiecărui din zeii voștri, marele și misteriosul simbol al șarpelui”, spune Iustin păgânilor, precizând în numele creștinilor: „Noi îl numim pe căpetenia demonilor șarpe, satan și diavol.”⁹⁴ Clement din Alexandria, în al său Protreptic, lucrare destinată să-i convertească pe greci reproșându-le obscenitățile din religia lor, insistă asupra simbolismului falie al șarpelui în misterele din Sabasios unde inițiatii în cultul lui Demeter și al lui Kore erau supuși contactului cu acest

animal ca reprezentare a unirii lui Zeus cu propria-i fiică: „Li se pune un șarpe pe piept, mărturie a purtării rele a lui Zeus.”⁹⁵ Cel mai adesea, pentru riturile din temple, se folosea năpârca mare din Macedonia, inofensivă și ușor de domesticit.

Gnosticii s-au văzut deci plasați între creștini pentru care șarpele era sinonimul lui diabolos și al lui satavas, și egipteni, greci, persani care vedeau în el o divinitate htoniană mai curând favorabilă. În Egipt, uraeus, care acoperea capul Faraonului, îi asigura dominarea dușmanilor iar în timpul Imperiului de jos imaginea universului era reprezentată printr-un cerc ce avea drept diametru orizontal un șarpe înstelat, Agathodaimon (sau „Geniul Bun”), Sufletul Lumii. Gnosticii au împăcat cele două tendințe antagoniste adoptând un simbol ambivalent, propriu lor, șarpele Uroboros („care-și prinde coada”), ce exprima când întunericul, când Timpul infinit, dar marchează oricum limita circulară a lumii umane. Amuleta cea mai populară a gnosticismului a fost o piatră pe care, în interiorul cercului format de șarpele Uroboros, erau gravate cuvinte magice. Un papirus tradus de Festugiere redă formula de binecuvântare sacră a unui inel care trebuia să aducă succes în orice acțiune: pe montura din aur sunt gravate numele Iao Sabaoth iar pe piatra inelului, un Jasp, Uroboros încercuiește un corn de lună care are două stele la flecare extremitate, deasupra lui fiind un soare cu numele de Abraxas. Primii alchimiști greci, care erau gnostici, l-au considerat pe Uroboros drept emblema dispariției materiei, lucru precizat de Olympiodorus: „Șarpele Uroboros înseamnă compoziția care este în întregimea ei devorată și topită, dizolvată și transformată prin fermentație.”⁹⁶

Contemporanii lor ne spun că cei pe care îi numeau Naaseeni, Ophiți (de la naos, ophis, șarpe) își spuneau pur și simplu gnostici; într-adevăr, toate aceste grupuri care aveau diferite nume nu și le aleseseră el înșiși, ci erau numiți astfel de către adversarii lor care voiau să deosebească între ele diferitele varietăți de Gnoză. Phibioniții (de la un cuvânt copt derivând el însuși din ebraică și însemnând „săraci”, „umili”), Stratioficii („soldați”), Barbeliții („fiii Domnului”), Perații (de la verbul peran, „a depăși o limită”, „a traversa”) nu-și revendicau aceste denumiri și Amelineau a presupus chiar că era vorba de grade de inițiere în Gnoză care au fost apoi confundate cu secte. Oricum ar sta lucrurile, șarpele juca un rol important pentru gnosticii care se numeau astfel. Perații cinsteau „șarpele universal”, al cărui simbol li se părea a fi șarpele de bronz pe care Moise l-a crescut în deșert și credeau că totul este supus influenței constelației Șarpelui. Șarpele universal, ce apărea uneori sub formă omenească, precum „Iosif vândut de frații săi și acoperit numai cu o haină pestriță”, se identifică cu Verbul: „După ei, universul este format din Tatăl, Fiul și Materia. Fiecare din aceste trei principii are în el însuși puteri nemăsurate. Între Materie și Tatăl își are locul Fiul, Verbul, Șarpele în continuă mișcare către Tatăl nemișcat și Materia pusă în mișcare.”⁹⁷

Ophiții stabiliseră o diagramă a universului, alcătuită din cercuri concentrice, dintre care două, către exterior, indicau domeniul divin dincolo de cercul fixelor; dedesubt, un cerc galben într-un cerc albastru delimita domeniul intermediar, lăcaș al celor doisprezece îngeri ai lui Elohim; în mijloc, domeniul

terestru era delimitat de șarpele Leviathan, încolăcit în șapte cercuri, care reprezenta mișcarea planetelor în jurul Pământului. Naaseenii considerau șarpele o forță cosmică, dar Nous era cel care dădea până și pietrelor dorința de a avea un suflet. Diferiți de Ophiți, ei își axau sistemul pe Omul primordial androgin, Adamas: „Cunoașterea omului, spun ei, este începutul perfecțiunii; cunoașterea lui Dumnezeu este desăvârșirea acesteia.”⁹⁸

Naaseenii reprezintă aspectul tipic al dorinței de sinteză a Gnozei; ei îl considerau pe Homer un profet superior tuturor profeților din Biblie; cartea lor sfântă era Evanghelia după Egipteni; toată partea creștină din filosofia lor provenea dintr-o învățătură pe care Iacob, fratele Mântuitorului, ar fi transmis-o unei femei, Mariamne. Practicanți zeloși ai misterelor Marii Mame din cultul lui Attys, ei erau asceți și interziceau relațiile sexuale, luând chiar cucută ca să devină impotenți, deoarece credeau că: „Legăturile dintre un bărbat și o femeie sunt o treabă demnă de porci și de câini.”⁹⁹ Totuși, în loc să condamne pansexualismul din religia pagină, Naaseenii dădeau o interpretare mistică celor două statui de bărbați goi, cu membrul viril în erecție, care se aflau în templul de la Samothrace, văzând în ele o reprezentare a șarpelui sufletului care se îndreaptă către cer.

Printr-o asemenea interpretare a simbolurilor falice ale păgânismului, gnosticii au ajuns să apere „orgiile” păgâne pe care le atacau creștinii. Descriindu-le detaliat caracteristicile, Clement din Alexandria critică în Protreptic orgiile din cultul Afroditei, în care se dădea inițiatului un grăunte de sare și un falus, pe cele din cultul Cybelei, în timpul cărora se asista la castrarea ritualică a preoților. „Orgiile” antice nu erau petreceri deșănțate, ci niște ceremonii dramatice practicate pentru a ajuta natura să-și îndeplinească ciclul anotimpurilor. Bacantele din cultul lui Dionysos erau obligate să rămână caste și să postească pentru a putea participa la thyases (sau bachanale); ritul lor principal, când atinseseră delirul sacru după ce mestecaseră frunze de iederă strigând și sărind (Plutarh vorbește de „beția lor fără vin”), consta în a omorî un ied și a consuma carnea crudă a acestuia. Cu prilejul Marilor Mistere Eleusine, celebrate toamna, lângă Atena, epopteia (inițiați de gradul al doilea, mai avansați decât mystii, din primul grad admiși numai la Micile Mistere din primăvară) așteptau în tăcere, în subteranele sanctuarului unde domnea întunericul, ca hierofantul („cel care arăta lucrurile sacre”) și preoteasa lui Demeter să se împreuneze, ceea ce simboliza împreunarea lui Zeus și a Zeiței-Mame; la sfârșit, hierofantul puneă să se aprindă torțele și arăta epoptilor un spic de grâu, semn că recolta din anul următor va fi protejată de această acțiune erotică, spunând: „divina Brimo l-a născut pe Brimos.” Sărbătoarea se sfârșea prin răsturnarea a două vase pline cu apă, așezate la vest și la est, în strigăte de „Uie! Kue!” (Fă să plouă! Rămâi grea!) adresate alternativ Cerului și Pământului. Coitul reprezenta „unirea Tatălui cu Mama sămânții pentru procrearea recoltei viitoare”.¹⁰⁰ Astfel, orgia antică este o adunare religioasă cu prilejul unei jertfe sexuale (reale sau simulate), formă atenuată a jertfei omenești inițiale, în timpul căreia se bea o băutură ce permitea comuniunea zeului cu credincioșii (ciceon la Eleusis, hoama în cultul lui Mithra). Acest gen

de ceremonie a fost admis de anumiți gnostici care i-au înlăturat caracterul păgân într-un mod pe care-l vom vedea mai departe.¹⁰¹

Orgiile rituale, menționate uneori în gnosticism, nu intrau în contradicție cu principiile severe, ale tuturor aceluia, de la Marcioniți la Naaseeni, care interziceau plăcerile simțurilor. Aceste două atitudini opuse, de abținere și de libertinaj, se inspirau din aceeași mentalitate ascetică și corespundeau ideii pe care o transmite Hermes Yismegistus fiului său: „Dacă nu-ți urăști mai întâi trupul, fiule, nu poți să te iubești pe tine însuși.”¹⁰²

Or, ura față de trup, această închisoare în care sufletul este condamnat să fie întemnițat până la moarte, poate foarte bine să se manifeste fie prin târârea trupului în excese perverse, fie refuzându-i satisfacțiile pe care le cere. De altfel, trebuie să remarcăm calomniile, fantezmele sexuale incluse în toate aceste povești despre orgii; se știe, din Octavius de Minucius Felix, că păgânii îi acuzau pe creștini că se adună noaptea ca să presare făină pe un prunc, să-l omoare, să-l taie în bucăți și să-i bea sângele ca după aceea să se dedea, după ce au stins toate luminările, la împreunări incestuoase; când se povestesc asemenea lucruri despre gnostici, ele provin din aceeași tendință de a-i socoti, fără probe, pe adversari capabili de cele mai josnice infamii.

Justificările date pentru actele lor de către gnosticii care participau la orgii arată că ei nu erau niște iubitori de plăceri ce căutau „să petreacă”. Nicolaiții se refereau la legendă diaconului Nicolaus care, din pricină că apostolii i-au reproșat dragostea puternică, marcată de gelozie, față de femeia lui, a oferit-o el însuși altuia pentru a arăta că nu era legat decât de Dumnezeu. În acest grup, un bărbat își dovedea disprețul față de plăcerile trupesti împingându-și soața spre un partener întâmplător; această prostituare dezinteresată, fără să aibă drept scop nici profitul nici plăcerea, avea un sens metafizic. La rândul lor, Carpocrațienii credeau că Arhonteii Destinului forța sufletele să se reîncarneze până ce aveau să încerce tot ce însemna pasiunile materiei; astfel se evitau alte reîncarnări dacă datoria era plătită într-o singură viață și dacă îndurau cât mai multe încercări pasionale. Barbelognosticii voiau s-o ajute prin actele lor sexuale pe Mama Tuturora, Barbelo, ca să adune întreaga sămânța a trupurilor lor de care avea nevoie pentru a produce energia vitală pe care apoi o răspândea în univers: această atitudine le era dictată de analogia dintre pneuma și spermă, preluată de la stoici.

Faptele Căiniților reflectau o revoltă filosofică mai întunecată. Ei credeau că adevărata familie a Sophiei era formată din toți cei care se opuseseră, în Vechiul Testament, lui Yahweh; drept urmare, ei îl cinsteau pe Cain, pe Ham, Esau, pe locuitorii Sodomei și Gomorei pe care-i considerau persecutați de iudaism. Ei aveau Evanghelia lui Iuda în care acesta dezvăluia că-l trădase pe Mântuitor deoarece știa că imperiul lui Yaldabaoth va fi distrus prin moartea lui. Căiniții se dedau la tot felul de lucruri pe care Decalogul le interzicea pentru a dovedi că nu ascultau de legile lui Moise. Se străduiau să „încerce toate lucrurile” (dia ponton chorein) și, cum credeau că fiecare act carnal era dictat de un înger rău, îl insultau și-l sfidau în timp ce se dedau plăcerii.

Regulă generală a tuturor gnosticilor era refuzul procreerii; cei care propovăduiau abținerea, desființarea căsătoriei o făceau în acest scop; cei care

aveau raporturi sexuale le făceau să fie nefecunde prin mijloace contraceptive și avort. Credeau că Demiurgul spusese: „Creșteți și vă înmulțiți” ca să perpetueze nefericirea omenirii pe pământ și că lanțul evoluției trebuia rupt iar sufletele puteau fi aduse definitiv în al optulea cer, dacă se abțineau să facă copii. Orgia rituală era un fel ostentativ de a concretiza în mod colectiv acest refuz; pentru a aprecia acest lucru, avem mărturia Treite a lui Epiphanius, episcop de Constantia, din al său Panarion, scris către 370. Sosit la Alexandria la optsprezece ani, Epiphanius frecventase o societate de gnostici Barbeliți sau Borborieni pe care-i descrie ca pe niște Sibariți eleganți și parfumați; semnul lor de recunoaștere consta în a-și gădila podul palmei când își dădeau mâna. I s-au dat să citească anumite cărți, ca Evanghelia lui Filip, înălțarea lui Isaia, Apocalipsul lui Adam iar niște femei și-au luat sarcina să-l inițieze.

A aflat că ei se întruneau, în cupluri numeroase, la banchete unde consumau peste măsură carne și vin. La sfârșitul mesei, bărbatul îi spunea femeii sale: „Ridicate și fă milostenie cu fratele”. El însuși, în timp ce ea se dădea unui comesean, făcea dragoste cu una din vecinele lui; deoarece toată lumea făcea la fel, dezmațul devenea general. După ce juisau, bărbatul și femeia luau spermă în mâini, le ridicau către cer, cu ochii înălțați, și spuneau Părintelui a Tot ce există: „îți oferim acest dar, trupul lui Hristos.”¹⁰³ Apoi, o înghițeau iar când femeia avea ciclul, amândoi beau din sângele ei, rugându-se și luându-l pe Dumnezeu drept martor: acesta era felul lor de a se împărtăși. Aveau grijă ca să nu procreeze, dar dacă, în pofida precauțiilor lor, una din femei rămânea însărcinată, o făceau să avorteze, pisau fătul într-un vas, îl amestecau cu untdelemn și mirodenii, apoi fiecare venea și luă cu degetele din această pastă și mânca. O dată terminată treaba, se mândreau cu ceea ce făcuseră în fața lui Dumnezeu, printr-o rugăciune.

Epiphanius nu și-a ascuns dezgustul iar femeile și-au bătut joc de el. Indignat când a descoperit că douăzeci și patru de creștini se afiliaseră la această comunitate, el ia denunțat episcopului de Alexandria care i-a excomunicat. Natural, Epiphanius nu era pe atunci decât un adolescent virgin pe care niște libertini s-au distrat să-l scandalizeze, nu trebuie să avem prea mare încredere în revelațiile lui. Putem să respingem spusele după care gnosticii mâncau fetuși, căci această acuzație de antropofagie a fost constant reînnoită de-a lungul secolelor; păgânii o proferau împotriva creștinilor și creștinii împotriva ereticilor; ea corespunde spaimelor din copilărie păstrate în inconștient și unei obsesii primare a libidoului. Sărutul exprimând nevoia animală de a mânca ceea ce-ți place, tema părinților canibali se regăsește în diferite mituri: prima pereche din mazdeism, Mashya și Mashyoi, și-a devorat copiii din prea multă dragoste. Mitul lui Dionysos, pe care doicile au vrut să-l mănânce, legenda fiicelor lui Minyas din Orchomene, care au innebunit și au tras la sorți pe care dintre copiii lor aveau să-l mănânce, sălbăticia bacantelor în timpul thyaselor lor nocturne, explică de ce Epiphanius nu considera imposibil acest gen de canibalism. La aceasta se adăuga frica față de jertfele omenești, care mai persistau la acea epocă în cultul lui Zamolxis din Tracia, obicei pe care Biblia (Ieșirea, 34) îl semnalase la triburile semitice unde cuplurile își sacrificau primul născut.

În schimb, trebuie cu siguranță să luăm în serios ceea ce spune Epiphanius despre sexualitatea de grup, despre mesele care se terminau cu o copulație rituală, despre ofranda emisiei seminale către Dumnezeu, cu mâinile întinse către cer (felul de a se ruga al gnosticilor). Riturile coprofagice mi se par a fi mai îndoielnice, căci și ele fac parte din calomniile clasice împotriva asceților: cum vom vedea, Psellos afirma că Encrațiții, creștini deosebit de pioși, se împărtășeau cu excremente. Coprofagia există, fără îndoială, în erotism și în mistică, dar produsele corpului omenesc de care am vorbit mai sus aveau faima de a fi venefice redutabile (amestecuri veninoase ale magicienilor). În Pistis Sophia, apostolul Toma îl întreabă pe Iisus: „Am auzit spunându-se că ar fi pe pământ bărbați și femei care iau sperma barbaplor și menstrele femeilor, le pun în linte și le mănâncă spunând: Credem în Esau și Iacov. Este oare bine sau nu să facă așa ceva?” Iisus se supără și răspunde: „Adevăr îți spun, acest păcat este mai mare decât toate păcatele și toate nedreptățile.”¹⁰⁴ Un asemenea atac este, poate, îndreptat împotriva unor Căiniți care ar fi practicat acest lucru, dar mai evident este că are drept scop respingerea pălăvrăgelilor exagerate despre libertinajul gnosticilor.

Moștenirea „Comorii de lumină”

Gnosticismul, ca fenomen istoric, s-a terminat în secolul al V-lea când victoria creștinismului asupra păgânismului, sub împărații creștini care i-au urmat lui Constantin, a distrus pentru moment visul despre o Gnoză care să împace religiile vechi cu religia nouă. Atunci a început adevărata istorie a ereziilor, sau rupturi în interiorul unei Biserici atotputernice, între membrii ei învrăbiți din pricina unui detaliu de doctrină. Această istorie a avut drept precursori nu pe gnostici, ci pe Arianiștii de la Conciliul din Nicea, din 325, când șaptesprezece episcopi au susținut părerea lui Arius care nega consubstanțialitatea celei de a doua persoane a Treimii și făcea din Tată și din Fiu două substanțe diferite. Păgânii de la curtea lui Antiohus, goții, vandalii, burgunionii, crezând că se convertesc la creștinism au adoptat arianismul, ceea ce i-a obligat pe episcopii creștini să lupte împotriva proliferării episcopilor arianiști.

Ereticii, mult mai puțin interesanți decât filosofii marginali ai creștinismului, nu construiau sisteme sintetice și se mulțumeau cu divergențele; de exemplu, Nestorienii refuzau să venereze crucea și s-o cinstească pe Fecioara Maria. O altă caracteristică a ereziei a fost violența: Donatiștii, creștini din Cartagina și susținători ai episcopului Donat care făcea miracole, s-au comportat ca niște tâlhari de drumul mare, atacându-i pe preoții pe care-i contestau, lovindu-i cu bastoanele și alungându-i din biserici. Dimpotrivă, intenția Gnozei nu a fost niciodată de a declanșa un război fratricid în sânul aceleiași religii sau între două religii diferite, ci de a le cuprinde pe toate și de a fixa o Tradiție care să le armonizeze.

Primul moștenitor al Gnozei, maniheismul, a fost contemporan și a supraviețuit mult după dispariția ei; mai existau încă multe biserici maniheiste în secolul al XI-lea în Turkestanul oriental iar în secolul următor Catarii au reluat aproape în întregime învățătura maniheistă și au adaptat-o structurilor Occidentului medieval. Mani, născut la Babilon, către anul 216, și-a început în

242 predica la Ctesiphon, în Mesopotamia; a fost crucificat prin anul 275 la Gundeshapur, în sud-vestul Persiei, sub regele sasanid Bahrain I, la instigarea magilor persani supărați de succesul religiei sale. Maniheismul a avut o asemenea răspândire încât sfântul Augustin va fi timp de nouă ani (de la 373 la 382) maniheist înainte de a deveni creștin. Multă vreme au existat ezitări în a-l lega pe Mâni de Gnoză, dar astăzi considerăm, împreună cu Eugene de Faye, că „originile gnostice ale maniheismului sunt certe” și că esențial este să știm „din ce anume gnosticism a apărut”.¹⁰⁵ Mani avea dorința de a face sinteza Gnozei: când, în 241, a primit „chemarea” (adică atunci când Spiritul viu i-a apărut pentru a-i revela „doctrina celor trei timpuri”, explicându-i începutul, mijlocul și sfârșitul lumii), el se considera succesor al lui Zoroastru, al lui Buddha și al lui Iisus, ale căror dogme diferite numai el era în stare să le pună de acord.

În timp ce toți gnosticii admiteau trei principii: Dumnezeu străin, Demiurgul creator al lumii și Cosmocratorul ce domina asupra demonilor, Mani nu recunoștea decât două: Lumina și întunericul care precedaseră existența cerului și a pământului. Tatăl Măreției locuiește în Țara de Lumină care se înalță pe cinci lăcașuri corespunzând inteligenței sale, rațiunii sale, gândirii, reflecției și voinței sale. „Regele întunericului se află în ținutul său întunecat, în cele cinci lumi ale sale, lumea fumului, lumea focului, lumea vântului, lumea apelor și lumea întunericului.”¹⁰⁶ Cele două regate nu au decât un hotar comun și se întind nemărginit de celelalte părți. Regele întunericului a organizat atacul asupra Țării de Lumină, râvnind la strălucirea ei; Tatăl Măreției a luptat împotriva lui cu ajutorul Omului primordial, care s-a acoperit cu cinci elemente binefăcătoare, dar a fost înghițit de întuneric. Pentru a-l salva și pentru a respinge invazia, Tatăl Măreției a chemat o nouă putere: Spiritul viu ai cărui fii se numesc Podoaba Strălucirii, Regele de Onoare, Adamas-Lumină, Regele de Glorie și Purtătorul. Ei au creat universul ca să facă o fortificație care să separe Țara de Lumină de regatul întunericului, dar au folosit ca material de construcție trupurile dușmanilor prinși; astfel, cerul și pământul au fost făcuți din carnea demonilor înlănțuiți iar astrele din porțiuni luminoase pe care aceștia le înghițiseră și pe care au fost forțați să le regurgiteze. Mesagerul, care locuia în soare împreună cu douăsprezece fecioare ce reprezentau cele douăsprezece virtuți (înțelepciunea, Puritatea, Răbdarea etc.) a primit sarcina să reglementeze mișcările cosmice. Când Omul primordial a fost în sfârșit smuls întunericului, el a lăsat acolo o parte din lumină sa, pe care demonii au recuperat-o și i-au dat-o lui Ashaqlun, fiul regelui întunericului care, unindu-se cu femeia sa, Namrael, i-a născut pe Adam și Eva în care a închis acest tezaur luminos. Rasa omenească este deci născută din prințul întunericului, care a dorit să țină captivă pe pământ substanța strălucitoare pierdută de Omul primordial.

Se vorbește adesea despre maniheism ca despre un sistem ce-i pune pe buni de o parte iar pe răi de cealaltă: este o falsă interpretare a dogmei lui. Toți sunt răi în maniheism; oameni, animale, plante, locuri, toate au fost create cu materia întunecată fie de Ashaqlun însuși, fie de arhonții lui. Singura șansă de salvare este să auzi o „chemare” a Mesagerului Luminii. Nu există oameni buni, nu există decât „chemați” care capătă conștiința tragicului condiției umane și

care știu să alunge singuri întunericul printr-o comportare ascetică ce presupune abținerea de la carne și vin, renunțarea la proprietatea individuală, respingerea căsătoriei. Maniheerii se compuneau din două clase de inițiați: Aleșii, care se supuneau unor încercări grele, ducând o viață monahală; după Hans Jonas¹⁰⁷, aceasta „a exercitat, fără nici o îndoială, o influență foarte puternică asupra vieții monahale a creștinilor”, și Ascultătorii sau Soldații, care se puteau căsători și aveau bunuri, dar care respectau anumite interdicții (să nu ucidă un animal, să nu jure strâmb etc.) și cincizeci de zile de post pe an. Un Ascultător devenea sfânt dacă se ocupa de un Ales, care nu-și îngăduia nici măcar să-și rupă din pâine. Misionari ai maniheismului, printre care și femei, călătoreau până departe ca să dea învățătura religiei lor; aceasta a constituit o altă diferență față de gnosticism care voia numai să constituie o elită de inițiați și nu căuta să-și răspândească morală în domeniul public.

Maniheismul i-a influențat, din secolul al VIII-lea până în secolul al XIII-lea pe Paulicienii din Siria, pe Bogomiliii din Bulgaria, pe Patarinii din Bosnia și din Dalmația și, mai ales, pe Catari (ceea ce înseamnă „Puri”), răspândiți în Italia de nord și în sudul Franței. Au mai existat Catari și în Flandra. În Anglia, în Germania; aici, la Koln, au fost arși pe rug, în 1163, în număr mare; cei din Languedoc însă, sau Albigensi, au fost cei mai celebri, deoarece represiunea împotriva lor s-a transformat într-un război religios, pus în evidență de masacrele de la Beziers, din 1209, și de căderea fortăreței de la Montsegur, în 1244.

Catarii, care negau Vechiul Testament, ierarhia ecleziastică, importanța crucii, împărțășania, recunoșteau însă două principii; ei se împărțeau în Credincioși și Perfecti. Un Credincios era admis după o ceremonie, convenientia, unde pronunța meliora-mentum, care constă în a renega credința catolică. După un an de încercări, al doilea ritual, consolamentum, care avea în același timp funcția de botez, de confirmare a botezului, de hirotonisire și de ultimă miruire (servea și de ultimă împărțășanie care se dădea muribunzilor) făcea din el un Perfect. Obiceiurile Perfectilor erau foarte austere; nu aveau un domiciliu personal, renunțau la căsătorie, la carne, la vin și țineau trei lungi posturi pe an numai cu pâine și apă iar uneori endura, refuzul oricărei hrane, până la a se lăsa să moară de foame. Credincioșii se supuneau o dată pe lună la apparellamentum, mărturisire completă a greșelilor făcute, în fața unui Perfect, care le dădea ca penitență trei zile de post și o sută de genuflexiuni. Credincioșii trebuiau să se devoteze Perfectilor iar aceștia asigurau în schimb purificarea credincioșilor și mântuirea lor. La catari, femeile au jucat un rol tot atât de mare ca și în maniheism, iar Esclarmonde de Foix a primit consolamentum în 1205; Furneria de Mirepoix a condus trei comunități de Perfecti. Totuși, catarismul avea prea multe implicații politice că să se asemene cu gnosticismul ai cărui filosofi nu admiteau fanatismul, nu se considerau nici persecutați nici persecutori și se străduiau să-și asume cu seninătate concepția despre lume.

În afara maniheismului, aplicație restrânsă a Gnozei, spiritul acesteia a dăinuit până în zilele noastre. Toți marii filosofi ocuți au fost, într-un fel sau altul, continuatorii gnosticilor, fără a le prelua în mod necesar vocabularul și

temele, fără a se preocupa tot de Pleroma, de Eoni și de Demiurg. Cursul lui Cornelius Agrippa la Universitatea din Pavia, în 1515, sa desfășurat în întregime pe Poimandres al lui Hermes Trismegistus; Jakob Böhme, Louis-Claude de Saint-Martin au introdus în sistemul lor cultul Sophiei; Eliphas Levi a reluat ideea călătoriei cosmice a sufletului după moarte, din planetă în planetă, către Absolutul divin. Stanislas de Guaita, deși interesat mai ales de Cabală, îi scria lui Peladan: „Știința nu este decât o jumătate a înțelepciunii; credința este cealaltă jumătate a ei. Dar gnoza este înțelepciunea însăși, căci ea vine de la amândouă.”¹⁰⁸

În Franța, Jules Doinei a întemeiat Biserica gnostică universală în anul 1890, care a fost decretat „anul I al Restaurației Gnozei”. Această religie, voindu-se scrupulos conformă cu gnosticismul, a început cu unsprezece episcopi titulari dintre care o Sophia (femeie episcop) și un mare număr de diaconi și de diaconese. Sediul lor primațial a fost stabilit la Montsegur unde un sinod l-a ales, în 1893, patriarh pe Jules Doinei sub numele de Valentin al II-lea. Dar în 1894, acesta și-a dat demisia și, pentru a-l înlocui, a fost luat Leonce Fabre des Essarts, care s-a numit Synesius. Această inițiativă a avut un anumit succes, căci la sfârșitul secolului al XIX-lea, în șaisprezece orașe din Franța, printre care și Parisul, existau biserici gnostice, iar altele în Italia și în Polonia, în special la Milano, la Concorezzo și la Varșovia. Credincioșii se întruneau în fiecare duminică în biserica lor și celebrau liturghia Fecioarei de Lumină, cântând Rorate, sub conducerea episcopului gnostic care purta mănuși violete și crucea egipteană în formă de Tău pe piept. „Sfânta hierurgie” avea trei momente sacre: frângerea pâinii și, ca la catari, consolamentum și appare Riamentum. Au fost publicate cursuri de doctrină, cum a fost Catachisme al lui Sophronius, episcop gnostic din Beziers, despre „misterele iluminatorii” care permiteau cunoașterea „marelui Inefabil”¹⁰⁹ și L'Arbre gnostique (1899) al lui Fabre des Essarts, Mare Maestru al Ordinului Porumbelului, care și-a ilustrat religia și prin poezii și piese de teatru.

Rene Guenon s-a alăturat acestei mișcări și a lansat, în noiembrie 1909, La Gnose, „organ oficial al Bisericii gnostice universale”, în primul său număr, el spunea: „Această revistă se adresează nu numai fraților și surorilor noastre întru Gnoză, ci și tuturor inteligențelor pasionate de substanța religiei și curioase să scruteze anticele credințe.” Synesius, patriarhul Bisericii gnostice din Franța, a publicat în revistă o predică ce începea astfel: „Către toți Perfectii și Perfectele, Asociații și Asociatele – Mântuire, Dragoste și Binecuvântare întru Doamna-Noastră-Sfântul-Spirit.” El lăuda Bisericile gnostice din Belgia și din Boemia, pe cea din Praga „unde vinul mistic este oferit Perfectilor în cupa de aur ținută de mina patriarhului Ieronimus”. Rene Guenon a adunat în revista sa studii de o calitate excelentă, răspunzând acestui imperativ: „A nu se sprijini decât pe Tradiția doctrinei conținută în Cărțile Sfinte ale tuturor popoarelor.”

Totuși, Guenon, care a definit religia ca „unirea cu Eul interior ce este el însuși unul cu Spiritul universal”, a conchis că „religiile se arată a fi deviații ale religiei”, și s-a despărțit de Biserica gnostică. În 1911, La Gnose a devenit o revistă numai de ezoterism iar el a explicat totul astfel: „Noi n-avem nimic din caracterul întemeietorilor de noi religii, deoarece credem că există și așa prea

multe în lume.”¹¹⁰ Mai târziu, după ce-și publicase prima carte și aflând, în iulie 1921, că Jacques Maritain îi reproșa faptul de a fi reînviat „Gnoza, mama ereziilor”, Rene Guenon i-a răspuns cu indignare: „Ar fi tot atât de corect să vorbim, de exemplu, „despre catolicism, tată al protestantismului,, De fapt, dumneavoastră confundați pur și simplu Gnoza și Gnosticismul.” Și a explicat: „Dacă luați cuvântul Gnoză, în sensul său adevărat, acela de „cunoaștere pură,, cum fac eu de fiecare dată când mi se întâmplă să-l folosesc... Gnoza, astfel înțeleasă (și nu vreau s-o înțeleg altfel), nu poate fi numită „mama ereziilor,,; aceasta ar fi tot una cu a zice adevărul este mama greșelilor.”¹¹¹ Iată deci o accepție modernă a Gnozei, care nu mai face din ea o activitate de grup, ci o stare de spirit și scopul unei discipline individuale.

Secolul al XX-lea a realizat consacrarea Gnozei. Nu numai că acum există umaniști creștini, ca părintele Francois Sagnard, care glorifică gnoza valentiniană față de care Renan s-a arătat neînțelegător, dar există și scriitori originali care pot să treacă drept omologi al gnosticilor. În afară de Rene Guenon și prietenul său, Frithjof Schuon, care a lucrat împreună cu discipolii săi la realizarea „unității transcendente a religiilor”, suprarealiștii au fost, fără discuție, reprezentanții Gnozei moderne, preconizând mântuirea prin vis. Albert Camus, a cărui teză de diplomă de Studii superioare, în 1936, *Metaphysique chretienne et neoplatonisme*, trata în special despre Gnoză, a scris apoi un roman gnostic, *L'Etranger*, știind că acea calitate de străin (sau alogen) reprezenta mândria oricărui participant la Gnoză. Raymond Abellio a interpretat Biblia ca pe un sistem de alegorii ce trebuie descifrat, după exemplul lui Simon Magicianul care spunea că Paradisul din Vechiul Testament simboliza uterul femeii. O carte despre Gnoza din secolul al XX-lea ar trebui să-l includă și pe autorul de scrieri fantastice, H. P. Lovecraft, care s-a inspirat din relatarea din Siria a lui Teodor bar Konal despre maniheism.

După cel de al doilea război mondial, în Statele Unite s-a afirmat o cosmologie deductivă pe care critica americană a numit-o, în 1969, „Gnoza de la Princeton” deoarece ea a fost elaborată în mare parte de fizicieni de la Princeton, că E. T. Whittaker și D. W. Sciama. Ca să spunem drept, pentru a lega Gnoza de la Princeton de cea a lui Valentin și a lui Basilide, trebuie să faci un efort de transpunere ca cel făcut de Raymond Ruyer când scrie: „Diferența între vechea și noua Gnoză este că aceasta din urmă demitizează Eonii și vorbește mai degrabă de holoni, mari subunități, mari domenii totalizante.”¹¹² Dar această „nouă Gnoză” cu paradoxurile și antiparadoxurile ei, cu „jocurile ei cosmice” pe calculatoare, rămâne destul de departe de speculațiile ezoterismului. „Cunoașterea pură” invocată de gnostici nu este cunoașterea științifică: este o cunoaștere originară, de care știința, religia, poezia și arta depind în diverse grade fără a ajunge s-o accepte total și nici s-o epuizeze. Henri-Charles Puech consideră că am putea numi gnosticism sau gnoză „orice doctrină sau orice atitudine religioasă bazată pe teoria sau pe experiența obținerii mântuirii prin Cunoaștere”¹¹³, dar că mai trebuie precizat în ce mod aduce ea mântuirea și că aceasta trebuie să fie o cunoaștere care să răspundă triplei întrebări: „De unde am venit? Unde sunt? Încotro mă duc?” altfel spus: „Ce am fost? Ce sunt? Ce voi fi?”¹¹⁴ Or, Gnoza de la Princeton, care nu

vorbește de mântuire și nu răspunde decât la două din aceste întrebări, are mai puțină forță filosofică decât cea de la începutul erei creștine.

Astfel, cuvântul Gnoză este nemuritor și mai desemnează, chiar în zilele noastre, o încercare de avangardă. El se poate aplica oricărui singuratic sau oricărui grup de studiu care se dedică problemei pe care Tertulian le reproșa gnosticilor că ar vrea s-o rezolve: unde malum et quare (de unde vine răul și pentru ce?) deoarece ea duce spiritul foarte departe, până a-l face să conteste credințele cele mai bine înrădăcinate. Gnosticii moderni sunt, de asemenea, cei care caută punctele de concordanță ale tuturor religiilor, care cer o morală anticonformistă, o considerare din perspectiva cunoașterii intuițiilor gândirii magice, pe scurt, cei care propun o metodă de mântuire acelor ființe care se simt „străini” în această lume. Vom vedea acum în detaliu că tocmai aceste principii au însuflețit structurile fundamentale ale filosofiei oculte.

2 MISTERELE CABALEI.

Se știe acum că, din punct de vedere istoric, Cabala vine după Gnoză; până pe la mijlocul secolului al XIX-lea acest lucru nu era cunoscut încă și opțiunea de a-i prezenta în această carte pe gnostici drept primii filosofi oculti ar fi părut altădată ciudată. Cabaliștii credeau că transmit de-a lungul secolelor învățătura secretă a lui Moise, adică tot ceea ce el nu voia să divulge, în Pentateuh, din revelațiile făcute lui de către Dumnezeu pe muntele Sinai, preferând să încredințeze prin viu grai noțiunile cele mai importante celor șaptezeci de bătrâni din Israel pentru ca și ei să le transmită unor inițiați și așa mai departe, din generație în generație.¹¹⁵ Cabala era patronată de profetul Ilie (care apărea, de altfel, adeseori cabaliștilor din Evul Mediu) și se baza pe Sefer Yetira (Cartea Formării) atribuită patriarhului Avraam (când a tradus cartea din ebraică în latină, în 1553, nici Guillaume Postei nu s-a îndoit de aceasta). Se credea deci că era vorba de o cunoaștere ezoterică, însă din vremea lui Moise, deci aproape o mie două sute de ani înainte de Hristos, ba chiar din vremea Facerii, unii rabini pretinzând că prin Cabală se reconstituiau învățăturile date de Dumnezeu lui Adam, în timpul somnului, pentru a-i permite să numească Creația.

În realitate Cabala a luat naștere în Evul Mediu, în cursul secolului al XII-lea, în Franța, mai precis în Languedoc. Heinrich Graetz a crezut că ea reprezenta o reacție a misticilor evrei împotriva rigidității Talmudului, cartea juridică și religioasă care stabilește Tora (Legea israelită emanată din Pentateuh) și care conține șase sute treisprezece precepte, dintre care două sute patruzeci și opt porunci și șaiszeci și cinci apărări; și, de asemenea, împotriva raționalismului lui Maimonide care a lansat în 1204 More Nebuhim (Călăuza rătăciților) pentru a aduce la ordine pe rătăciții ce se îndepărtau de la Tora. Dar David Neumark a apreciat că două curente puternice au influențat Cabala între secolele al VII-lea și al XI-lea la Gaoni (adică șefi de școală din Babilonia): Ma'ase Merhaba, speculații extatice despre carul divin zărit de Iezechiel, și Ma'ase Bereșit, meditații despre primul cuvânt din Facere, Bereșit „la început”. Gershom G. Scholem, respingând aceste două ipoteze, a subliniat că nașterea Cabalei s-a produs în sudul Franței în momentul în care acolo apăreau Catarii, fapt care ia influențat fără îndoială pe întemeietorii ei.¹¹⁶

Cuvântul cabala (însemnând „tradiție”) era deja folosit în literatura post-biblică pentru a desemna ceea ce nu făcea parte din Legea codificată, cum ar fi zicerile profetice, povestirile hagiografice. În secolul al XII-lea, cuvântul a început să capete un sens absolut pentru a desemna Tradiția secretă în sine, devenită obiect de cercetare și mijloc de contestare a scolasticii talmudice. Cabala va fi atunci, așa cum o definește Karppe, „o formă de misticism, care te impresionează de la bun început prin aspectul său metafizic, foarte îndepărtată, extrem de îndepărtată de doctrina pură a iudaismului, îndepărtată și de forma misticismului anterior, dar putând fi pusă de acord aut cu una cât și cu cealaltă”¹¹⁷. Isaac Orbul, pe care Bahya ben Așer (mort în 1340) l-a numit „tatăl Cabalei”, calificativ confirmat și de alți cabaliști medievali, a fost cel mai vechi maestru, deși a pretins că a avut în familie precursori. Trăind între 1160 și 1180 în Provence, la Beaucaire, el predica cele „trezeci și două de căi ale înțelepciunii” din Sefer Yetzira. Elevul lui, Ezra ben Salomon, venit din Catalonia ca să studieze sub îndrumarea sa, s-a întors în Spania ca să răspândească Cabala și a înființat o școală la Gerona, din care a făcut parte Azriel, cu care a fost aproape mereu confundat, și Moise ben Nachman Gerondi (1194-1270), mai cunoscut sub numele de Nachmanide. Pe lângă acești teoreticieni, Abraham Abulafia (1240-circa 1292) pare un profet apocaliptic, dar călătoriile sale în Orient, activitatea sa mesianică, încercarea sa la Roma, în 1281, de a-l converti la iudaism pe papa Martin al IV-lea nu l-au împiedicat să scrie o operă bogată. Cabala din Germania, inaugurată la Regensburg de Yehuda ben Samuel zis Hasid (Piosul), mort în 1217, a prosperat cu Eleazar, rabin din Worms (1176-1238), care a orientat lucrările discipolilor săi spre magie. Astfel, încă din secolul al XIII-lea, centrele de Cabală din Franța, din Spania (principalele fiind Burgos, Gerona și Toledo), din Germania și Italia (Abulafia deschisese o școală la Capua) au început să fie active.

Cabala este, înainte de toate, o metodă de interpretare a Bibliei, ce permite o mai bună înțelegere a constituirii universului și a misiunii omului. Această metodă necesită cunoașterea ebraiciei și lectura textelor sacre ebraice prin trei procedee originale: ghematria, notaricon și temură. Ghematria constă în apropierea a două cuvinte care au aceeași valoare numerală (căci literele alfabetului ebraic corespund unor cifre diferite). Așa s-a decretat că Avraam însemna Compasiune deoarece unul din cuvinte valora 248, ca și celălalt. Scară (suim) și Sinai aveau, amândouă, valoarea 130, așa că scara lui Iacov a fost identificată cu muntele Sinai. Notariconul construiește un nou cuvânt cu inițialele sau finalele diferitelor cuvinte dintr-o frază; sau, invers, extrage dintr-un cuvânt o frază întregă luând fiecare din literele lui ca inițială a unui subiect, a unui verb și a unui complement. Temură înlocuiește o literă dintr-un cuvânt prin altă după niște combinații alfabetice numite țirujim. Plecând de la aceste principii, cabaliștii au ajuns la rezultate extrem de variate, așa cum a arătat Paul Vulliaud: „Datorită notariconului Gan Eden (grădina Edenului) reprezintă guf (trup), nefes (suflet), ețem (os) da'ath (știință), nețah (eternitate).”¹¹⁸

Vedem deci cum, datorită Cabalei, apare o nouă Biblie citită printre rândurile primeia. Dar cabaliștii nu resping, precum gnosticii, anumite

episoade din Cartea inițială: ei consideră că ea oferă două lecturi posibile, una pentru popor, cealaltă pentru moștenitorii învățaturii orale date de Moise. Iar această Biblie ascunsă în Biblie, este extrasă dialectic, prin metoda lor retorică și matematică, chiar dacă străfulgerări de moment îi ajută pe cabaliști să surprindă simboluri neștiute. Ei trec prin sită Vechiul Testament, îl examinează până la ultimul rând pentru a completa o omisiune sau a explica o nepotrivire. Sefer ha-Bahir (Cartea Strălucirii), unul din cele mai vechi tratate ale Cabalei, ridică această problemă: „Este scris: „Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șasea lucrarea sa, pe care a făcut-o; iar în ziua a șaptea s-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut.” Ce-a făcut el într-a opta?”¹¹⁹ Toate procedeele cabalistice vor fi puse în mișcare pentru a ști dacă Dumnezeu s-a odihnit în a opta zi așa cum a făcut în a șaptea. În altă parte, în Bahir, amintindu-se expresia „Și întreg poporul vedea zgomotele” (Ieșirea, 15, 18) se comentează: „De ce spune Scriptura: „...Vedea zgomotele,” când ar fi trebuit să spună „...Auzea zgomotele?” O tradiție ne spune că vorbele care ieșeau din gura lui Dumnezeu se înscriau pe tenebre astfel încât ele se materializau iar Israel le auzea și le vedea în același timp.”¹²⁰

Deși sondează Biblia cu hermeneutica ei revoluționară, Cabala nu face exegeză, ci scoate din ea numele secrete ale lui Dumnezeu, ale îngerilor și demonilor, lucru care să permită adeptului să controleze universul. Un cuvânt sacru, când știi să-l formezi, când știi în ce împrejurări să-l scrii sau să-l pronunți, poate distruge sau crea o lume. Iată cum găsește notariconul cuvântul care-l va apăra de pericole pe omul ce pleacă în călătorie: „După ce a spus o rugăciune în care a cerut ajutorul divin pentru a străbate cu bine drumul, călătorul strigă de trei ori: „Juhach, apără-mă.” Acest cuvânt „Juhach,” este un nume de înger format din ultimele litere ale Psalmului 90, 11: Ki maleahav yețave lah ('Că îngerilor Săi va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale’).”¹²¹ Acest nume, devenit sinonim pentru „toți îngerii,” îi convoacă în totalitatea lor. Cuvântul abracadabra, înscris pe atâtea talismane din Evul Mediu, a fost considerat ca o absurditate ce nu voia să spună nimic: el era, pur și simplu, o contracție a expresiei Abrek ad habra (Trimite trăsnetul tău până la moarte), formulă sacră de alungare a dușmanilor. Toate cuvintele cabalistice despre care s-a crezut că au fost inventate, cum ar fi tqfajya, nahoririn sunt abrevieri savante ale versetelor din Biblie, având o valoare mistică nemaipomenită. Abulafia spunea că există trei căi pentru progresul spiritului: calea ascetică (cea mai puțin bună), calea filosofică (ceva mai bună) și calea cabalistică, care ducea cel mai departe, deoarece utiliza drept ghid de meditație „știința combinării literelor” (hohmath ha-țeruj). O simplă permutare a literelor unui cuvânt are consecințe cosmice. Talmudul afirma că Dumnezeu a creat lumea actuală cu litera he iar lumea viitoare cu litera yod. Zahărul preciza că Adam, înainte de păcat, avea cele douăzeci și două de litere ale alfabetului ebraic înscrise pe față, dar că ele și-au schimbat apoi locurile și au fost folosite în scopuri rele. Prin manipularea limbajului, cabaliștii încercau să regăsească norma cea bună ce asigură întoarcerea la viața edenică.

Ar fi tentant să susținem că în raport cu iudaismul, Cabala a fost ceea ce a fost Gnoza pentru creștinism: dar deosebiriile dintre cele două curente de

gândire sunt mai mari decât asemănările. Gnoza voia să facă sinteza religiilor care existau în epoca ei, zoroastrismul, iudaismul, păgânismul grec, politeismul grec, creștinismul. Cabala căuta să asigure supremația religiei iudaice asupra celorlalte, arătând că deținea cele mai bune informații despre originile omenirii. Gnosticii aveau cultul Cunoașterii și nu invocau Tradiția decât pentru a-și susține afirmațiile; Cabala era cultul Tradiției și nu recurgea la Cunoaștere decât pentru a face că principiile tradiționale pe care le ridică la rangul de dogme să devină indiscutabile. Totuși, rabinii credincioși Mișnei (Codul oficial al iudaismului, redactat de Yehu-da ha-Nasi), Talmudului, Midrașim-urilor (culegeri de maxime ale înțelepților talmudiști) nu au încetat să fie ostili Cabalei și s-o combată ca pe o erezie. „Raționalismul evreu nu vedea în Cabală decât un împrumut luat de la vreo civilizație străină, fie hindusă, fie persană, fie neoplatoniciană” spune un ereziolog.¹²² De fapt, în ea se găsesc mai curând reminiscențe ale gnosticismului topite într-un context specific iudaic.

Ca și Gnoza, Cabala crede într-un Dumnezeu inaccesibil, străin, ce cu greu poate fi cunoscut, En-sof (Infinitul); el nu poate fi nici măcar numit, iar Cabala nu vorbește despre el decât prin perifraze, chemându-l „Sfântul binecuvântat fie el”, reprezentându-l prin tetragramă, adică prin cele patru litere IHWE (Yahweh, Iehova) a căror pronunție exactă este cunoscută numai de inițiați. Când En-sof se revelează omenirii, el este Șekhina, Prezența lui Dumnezeu și chiar și partea sa feminină (ceea ce Sige este față de Bythos pentru Valentin); unii cabaliști concep, de altfel, unirea lui En-sof cu Șekhina ca pe o unire sexuală, alții fac din această unire Primul Gând. Creația este lucrarea lui Șekhina, care se ocupă de ea ca o mamă de copiii ei. Talmudul spunea că ea a coborât de zece ori pe pământ, dar spunea și că: „Șekhina este prezentă pretutindeni unde doi oameni se consacră studiului Legii.” Zoharul precizează că oricine o vede pe Șekhina înainte de a muri, chiar și păgânul, și că, atunci când se manifestă, „Șekhina se așază pe capul omului”. Iată de ce un credincios va evita să aibă capul descoperit: „O tradiție ne spune că omul nu trebuie să parcurgă un spațiu de patru coți cu capul descoperit”.¹²³

Teoriei Eonilor din Gnoză îi corespunde în Cabală teoria Sefirot-urilor (dintr-un verb ebraic care înseamnă „a număra”), cele zece emanații ale lui En-sof, care sunt și primele zece numere. Toate au câte un nume: în Bahir nu sunt citate decât trei, Isaac Orbul a inventat probabil denumirile celorlalte. Acestea sunt, în ordinea care merge de la Dumnezeu la Om: 1. Keter (Coroana); 2. Hohmah (înțelepciunea); 3. Bina (Inteligența); 4. Hesed (Comasiunea sau Măreția); 5. Ghebura (Justiția sau Dreptatea); 6. Tiferet (Frumusețea); 7. Nețah (Victoria sau Eternitatea); 8. Hod (Gloria); 9. Yesod (Temelia); 10. Malcuth (Regatul). Sefira primordială este Coroana, despre care Moise din Narbonne spunea: „A fost numită Keter deoarece ea înconjoară totul.”¹²⁴ Ea le conține pe următoarele două, Hohmah și Bina, Tatăl și Mama, care dau împreună naștere celor șase Sefirot-uri inferioare care guvernează lumea oamenilor și care corespund celor șase direcții ale spațiului. Sefirot-urile sunt Inteligențe pure ale lui Dumnezeu, ce nu pot fi separate de el și formează o singură Inteligență. După Ibn Waquar: „Fiecare din aceste Inteligențe primește influxul celei care se află deasupra ei și-l comunică celei care se află dedesubtul ei; ultima primește

influxul tuturor și transmite acestei lumi ceea ce conține ea din virtutea Inteligențelor superioare.”¹²⁵ Uneori, în Cabală s-au făcut comentarii contradictorii despre Sefirot-uri, când demonstrând că ansamblul lor constituie capul, brațele, trupul, sexul și picioarele lui Adam Kadmon, Adam cel ceresc a cărui copie a fost Adam cel pământesc, când simbolizând cele șapte Sefirot-uri superioare printr-un candelabru cu șase brațe (piciorul lui fiind al șaptelea Sefirot) sau pe toate zece printr-un arbore cosmic, „arborele sefirotic”.

Această concepție despre Sefirot-uri a justificat rolul rugăciunii în Cabală: rugăciunea nu era un imn sau o implorare adresată lui Dumnezeu, ci o acțiune care zguduia cele zece Inteligențe intermediare, ce se află între planul uman și cel divin, pentru a asigura ordinea universală. Două Sefirot-uri, Tiferet (supranumită Regele) și Malcuth (Regina) erau considerate Mirele și Mireasa ce produc sufletul omenesc prin unirea lor; or, când lumea se afla în păcat ei se îndepărtau unul de celălalt, într-un oarecare fel, rugăciunea îi făcea să fie din nou împreună și permitea și unificarea lui En-sof cu emanațiile sale. Eficacitatea ei depindea de detalii infime ținând de mișcarea buzelor, de gesturi, de intonație: „Tratate întregi sunt consacrate problemei de a ști cum trebuie pronunțat cuvântul Unul din formulă: Cel veșnic este Dumnezeu nostru, Cel veșnic este Unul pentru ca Dumnezeu și Sefirot-urile să fie cuprinse într-o singură emisie de voce.”¹²⁶ în Evul Mediu, „rugăciunea celor optsprezece binecuvântări” comporta trei feluri de cereri privind bunăstarea trupului, nevoile sufletului și viața de apoi. Mai târziu, sa dezvoltat kawana, tip de meditație care se practica înainte și în timpul rugăciunii.

Cabala admite o diviziune tripartită a omului: „Sufletul omenesc este desemnat prin trei nume: spirit vital (nefeș), spirit intelectual (ruah) și suflet (neșama). Toate părțile sufletului alcătuiesc un tot deși fiecare sălășluiește într-o regiune diferită a trupului. „Nefeș,, se găsește lângă trup până în momentul când acesta se descompune în pământ; această parte a sufletului este cea care parcurge adesea această lume și care se duce la cei vii pentru a le afla durerile; iar când cei vii au nevoie de o milostenie, se roagă pentru ei. „Ruah,, pătrunde în Edenul de jos unde ia înfățișarea pe care trupul o avea pe pământ cu ajutorul unui înveliș în care acesta este înfășurat; se bucură de fericirea pe care io dă șederea în Grădina Raiului...: „Neșama,, urcă Imediat în regiunea de unde emană; cu ea se aprinde „lampa,, care luminează acolo sus. Ea nu mai coboară niciodată pe pământ căci este alcătuită din lumea de sus și din cea de jos; câtă vreme n-a ajuns la locul ei, unde este legată de Tronul sfânt, „ruah,, nu poate intra în Edenul de jos iar „nefeș,, nu-și găsește odihna lângă trup.”¹²⁷

Doctrina transmigrației sufletelor se numește în Cabală ghil-gul și adaugă reîncarnării posibilitatea asocierii între sufletul unui mort și sufletul unui om viu. Un mort care a avut o viață plină de păcate poate, pentru îndreptarea greșelilor lui, să se asocieze cu un Drept; și invers, sufletul unui om fără păcate se va reîncarna într-o ființă cu probleme pentru a o ajuta să și învingă slăbiciunile. Ghilgul nu se produce decât dacă sufletele aparțin aceleiași familii și are consecințe neașteptate: „Că sufletul tatălui coboară uneori din ceruri pentru a ajuta la mântuirea sufletului fiului, aceasta poate fi înțeles. Dar ca sufletul fratelui să se transforme în cel al tatălui, iată ce

înseamnă o minune.”¹²⁸ Chiar și sufletul unei femei moarte se poate reîncarna în trupul unui bărbat sau sufletul unui bărbat în trupul unei femei: „Sufletele femeilor devin uneori soții lor, iar cele ale soților devin uneori femei. Sufletul-frate, destinat să fie perechea unui alt suflet, devine uneori părintele lui.”¹²⁹ Ghilgul, această coabitare a unui suflet viu cu un suflet mort într-aceleși trup, este una din noțiunile extraordinare ale Cabalei. Firește, „ruah” este cea care revine de la capătul cerului inferior pentru a se reîncarna, deoarece „neșama” nu-și părăsește niciodată locul de lângă Tronul divin.

Cabala a avut o angeologie și o demonologie de care s-au folosit cu precădere magicienii și filosofii ocuți, ele fiind mai bogate decât cele din creștinism sau din Gnoză. Metatron, slujitorul lui Dumnezeu, îi conducea pe îngeri împreună cu ajutorul lui, Syndalfon, cel mai sus-pus dintre toți; la rândul lui, Șămael porunca unui număr nesfârșit de demoni având diverse atribuții, Tas kupa, demonul onanismului, Agrusion, demonul care provoca moartea adolescenților, Adimiron, demonul ce avea culoarea mirtului ud care a făcut rău celui de al doilea trib al Israelului etc. Zoharul povestește că, după ce Cain l-a ucis pe Abel, Adam nu să mai culcat cu Eva timp de o sută treizeci de ani și s-a unit cu doi demoni de sex feminin cu care a făcut fii și fiice: „Acești copii erau demoni și au numele „plăgile oamenilor.” Ei sunt cei care-l corup pe om; îi găsești întotdeauna la ușile caselor, în puțuri și în latrine.”¹³⁰ O altă matrice demonică este Na'ama, fiica lui Cain, care li se arată bărbaților în somn; dorința lor o fecundează și ea procrează fără încetare demoni care plutesc în aer. După un calcul bazat pe Psalmul 90, 7, fiecare om are o mie de demoni la dreapta sa și zece mii la stânga sa. Din fericire, există un mare număr de îngeri ce pot fi invocați în apărare, cum sunt Gadiel, îngerul fericirii, Haraziel, îngerul farmecelor, ce ascultă de ordinele lui Abarkiel (cel care transmite lui Dumnezeu gândurile milostive ale oamenilor), Iehoel, îngerul cunoașterii, Negraniel, îngerul fanteziei etc.¹³¹

Și știința numerelor sacre produce cu ușurință formule care se pun pe obiectele de bucătărie, pe picioarele patului său care se poartă asupra oamenilor: lalun (cuvântul care pune demonii pe goană), ahariss gadis (împotriva poluțiilor nocturne), linewe lekhn (unul din cele unsprezece nume care se scriu pe o piele de cerb ca să nu mai ai frică de nimic).

Există două aspecte istorice foarte diferite ale Cabalei care nu au fost întotdeauna bine delimitate: primul aspect, primul în toate privințele, ține numai de istoria misticismului evreiesc și, de altfel, istoricii care studiază această istorie nu vorbesc despre cabaliștii din afara iudaismului: pe drept cuvânt, deoarece aceștia din urmă au avut în vedere un scop mai general decât glorificarea religiei Israelului. Al doilea aspect, ținând efectiv de istoria filosofiei oculte, se referă la filosofii care au folosit Cabala ca pe o disciplină de cunoaștere, reinventând-o pentru necesitățile lor sau inserând-o într-un sistem care-i dă un sens mai larg. Nu trebuie deci să fac aici o apreciere a formelor Cabalei religioase, să cântăresc meritele fiecăruia dintre rabinii care au conceput-o tot așa cum nici specialiștii care au studiat operele școlilor din Gerona sau din Safed, care au evaluat aportul lui Rabi Iacob Nazir, autor din secolul al XII-lea, instalat la Lunel în Franța, sau al lui Ibn Latif, medic cabalist

mort către 1290 la Ierusalim, nu își propun să expună Cabala filosofică sau să se refere măcar la cei mai iluștri reprezentanți ai ei, de la Guillaume Postei la Stanislas de Guaita.

Am putea crede că singura adevărată este Cabala religioasă iar Cabala filosofică a fost practică de amatori care nu aveau competența rabinilor de a analiza textele ebraice și a extrage din ele cele mai bune concluzii din punct de vedere ideologic. Dimpotrivă, diferența dintre ele este adesea în avantajul ultimei, căci filosofii acesteia nu au avut spiritul sectarist, orgolios și fanatic al teologilor Cabalei religioase. Mai mult, cei care examinează o problemă dintr-o perspectivă nouă remarcă aspecte importante care scapă celor obișnuiți cu ea și care, tot aprofundând detaliile, nu mai sesizează ansamblul. Din această pricină, Cabala filosofică expune generalități ce folosesc artei universale de a trăi; ea nu caută să asigure preponderența iudaismului, ci să extragă dintr-o tradiție sacră adevăruri ce pot fi folosite de toți. În sfârșit, fapt total necunoscut, filosofii cabaliști au fost marii reprezentanți ai luptei împotriva antisemitismului, cu un curaj intelectual dintre cele mai lăudabile. Inchizitorii, însărcinați cu judecarea evreilor încă de la sfârșitul secolului al XIII-lea, îi obligau să-și pună pe haine semne care să-i deosebească de creștini, le interziceau să apară în public în Vinerea sfântă și în Duminica Paștilor și puneau să fie arse exemplarele din Talmud. Umaniștii care, bravând opoziția, au fraternizat cu rabinii pentru a studia Cabala, au fost deci niște liber-cugetători cu totul remarcabili.

Independent de aceste două aspecte istorice ale Cabalei, trebuie să mai luăm în considerație două aspecte metodologice, conform cărora Cabala este speculativă sau operativă. Cabala speculativă (Kabbala iunti.) construiește un sistem cosmologic și etic. Ea pornește de la Nachmanide, fost talmudist, care a introdus în Cabală, în secolul al XIII-lea, spiritul auster al Talmudului. A fost apoi dezvoltat de Moise Cordovero (1532-1570), stabilit la Safed în Palestina, ale cărui cărți Or Yakan (Lumină prețioasă), analiză a tuturor lucrărilor anterioare de Cabală, și Pardes Rimomim (Grădina din Grenada), explicație a misterelor universului, au adus numeroși adepți. Cordovero a fost comparat cu Spinoza, pe care, poate, l-a influențat, din cauza panteismului lui: deci Cabala speculativă, pur teoretică, nu are nici o legătură cu magia.

Dimpotrivă, Cabala operativă (Kabbala ma'asit), legând teoria de practică, procedează la intervenții teurgice pentru păstrarea sănătății sau pentru reușita unei acțiuni. Primul ei mare inițiator a fost Eleazar din Worms, autor al lucrării Sefer Raziei, culegere de secrete pe care Raziei, îngerul misterului, le comunicase lui Noe. Traducerile în latină ale acestei cărți i-au învățat pe amatori cum să-și facă pentacle pentru a-i alunga pe demonii ce-l asaltează pe copil la naștere, pentru a stinge incendiile, a găsi obiectele pierdute etc. Dar maestrul inegalat al Cabalei operative a fost Isaac Luria (1534-1582), numit Ari (Leul), care a trăit șapte ani ca ermit pe malul Nilului înainte de a se stabili la Safed, în 1569. Era un extraordinar vizionar care, mulțumită formulelor sale de invocare a sufletelor, vorbea cu profetul Ilie și cu anumiți cabaliști decedați; el a inventat rituri pe care le celebra într-un costum special. Discipolul său, alchimistul Hayim Vital (1543-1620) i-a comentat învățătura în cele șase volume

ale lucrării Eṭ Hayun (Arborele de viață). Ar fi nedrept să credem, ca anumiți autori, 132 că doar Cabala speculativă este serioasă, cealaltă fiind numai un șarlatanism; cu toate practicile lui magice, Luria a renovat metafizica prin conceptul de țințum (retragere, contractie), explicând că Dumnezeu, pentru a face loc universului pe care voia să-l creeze, s-a retras parțial în el însuși, eliberând astfel spațiul uman unde lumina să nu mai este perceptibilă.

Vom găsi și în Cabala religioasă, ca și în Cabala filosofică, speculatori (Agrippa, Reuchlin, Poștei), care folosesc ghematria, notariconul și temură pentru a găsi noi informații despre Sfânta Scriptură; operatori, care introduc diversele tehnici cabalistice în medicină sau în explorarea invizibilului (Paracelsus, Robert Fludd, Van Helmont) și, în sfârșit, în secolul al XIX-lea, conciliatorii (Fabre d'Olivet, Eliphas Levi, Stanislas de Guaita) care se străduie să pună în mod definitiv de acord teoria și practică.

Zoharul.

Cartea sacră a Cabalei a fost Sefer ha-Zohar (Cartea Strălucirii) din care s-au inspirat atât filosofii ocuți cât și misticii evrei. Nu e o lucrare încheată, ci un ansamblu de tratate care redau discursurile, maximele, discuțiile obișnuite ale unui maestru tenait din secolul al II-lea, Rabi Simeon ben Yohai (pe care Talmudul îl cita deja, ca exemplu), cuprinse în conversațiile pe care le avea acesta cu fiul său, Rabi Eleazar, și cu discipolii săi. Cum Rabi Simeon nu scrisese nimic, mulțumindu-se să dea o învățătură orală, ca Socrate, Zoharul a trecut deci drept un mesaj autentic, cules de un auditoriu zelos, al acestui rabin vizionar din Palestina care, condamnat la moarte de romani, trebuise să se ascundă ani întregi într-o peșteră din Gadara. Unii cabaliști au crezut că el însuși îl dictase celor apropiați, lucru dezmințit de anacronismele din mai multe secțiuni în care apar doctori în Lege care au trăit cu două secole mai târziu.

Zoharul a apărut către 1290, fiind făcut cunoscut de Moise ben Șemtov de Leon (1250-1305), un rabin poligraf care a trăit multă vreme la Guadalajara, în Castilia, după care s-a instalat la Avila. Imediat, s-a pus problema autenticității cărții și Isaac de Acco, ducându-se, în 1305, la Moise de Leon ca să-l interogheze în acest sens, l-a bănuit de a fi făcut el Zoharul cu tot soiul de documente adunate. Acesta este scris aproape în întregime în aramaică (sau caldeană), dar în mai multe dialecte amestecate; cel mai folosit este cel al așa-numitelor targum (versiunea aramaică a Bibliei și a Talmudului), dar în episodul Păstorul credincios mai găsim și o aramaică artificială. O secțiune, Comentariu despre Eternitate, folosește ebraica din legende (ebraica haggadică). Iată de ce Jean de Pauly, adept al ipotezei vechimii Zoharului, vede în el „o compilație de lucrări diferite redactate de autori diferiți în epoci diferite.”¹³³ El a remarcat că aceleași povestiri se repetau uneori de patru sau de cinci ori, lucru pe care un singur autor ar fi evitat să-l facă; dar a recunoscut și contradicții: „Numeroase pasaje redau cuvintele Tanaiților, însă într-un dialect vorbit numai în timpul Amoraim-ilor.”¹³⁴ Scholem a făcut analiza lingvistică a Zoharului și a descoperit că, ținând seama de particularitățile lor gramaticale, optsprezece tratate aparțineau aceluiași autor: „în toate aceste scrieri, transpare, dincolo de forma aramaică, spiritul ebraic

medievale din secolul al XIII-lea.”¹³⁵ Altele, de proveniență nesigură, nu aparțineau epocii lui Rabi Simeon, ci reflectau preocupările Cabalei spaniole, ascunse în pastişe. Pe scurt, el a demonstrat că Moise de Leon scrisese cea mai mare parte a Zoharului, punând în evidență similitudinile de stil cu cărțile scrise de acesta înainte de a pune Zoharul în circulație.

Oricum ar sta lucrurile, Zoharul rămâne, cum a spus Karppe, „coroana arborelui mistic al iudaismului”¹³⁶ și, încă din secolul al XIV-lea, el a fost considerat un text canonic. A fost editat la Mantua în trei volume, între 1558 și 1560, și la Cremona, într-un singur volum de format mare, în aceeași perioadă;„ din pricina formatului, ediția de la Mantua a fost numită Micul Zohar (Zohar Hakatan) iar cea de la Cremona, Marele Zohar (Zohar Hagadol). A fost tradus în mai multe limbi, printre care și franceză, datorită lui Jean de Pauly, care a fost pentru Zohar ceea ce contemporanul său, dr. Mardrus, a fost pentru O mie și una de nopți: un traducător inspirat, punând în valoare atât spiritul cât și literă. La 18 septembrie 1900, Pauly scria unuia dintre corespondenții săi: „Niciodată na fost vreo traducere mai precisă, mai fidelă și mai exactă. Fiecare frază și chiar fiecare cuvânt suferă sute de operații mentale înainte de a fi definitiv fixat pe hârtie și, străduindu-mă să scriu într-o franceză clară sau cel puțin inteligibilă, nu fac decât să imit pe cât posibil textul Zoharului... Citind traducerea, citiți originalul într-atât este de mare asemănarea de stil.”¹³⁷ Iar la 15 martie 1903, Pauly adăuga: „Am anumite motive să cred că sunt singurul om din lume capabil să traducă Zoharul conform adevărului. De ce singurul? Acesta este secretul meu și-l voi duce cu mine în mormânt.”

Chiar dacă Zoharul a fost în parte redactat de un rabin din secolul al XIII-lea, care a adunat toate tradițiile privitoare la Cabală, el rămâne un monument metafizic, îndreptățind faptul că admiratorii săi l-au numit „Cheia Cerului”. Este, de asemenea, o mină de informații privind cunoștințele primilor cabaliști. Citindu-l constatăm cu stupefacție că ei descoperiseră cu multe secole înaintea astronomilor că Pământul este rotund și că se învârte în jurul Soarelui: „Și în cartea lui Rabi Hammenuna cel Bătrân s-a explicat îndelung că întreg pământul locuit se învârte în jur ca într-un cerc. Unii se află jos, alții sus... Iată de ce atunci când regiunea unora este luminată, regiunea celorlalți se află în întuneric. La unii e zi, iar la ceilalți noapte... Iar acest mister a fost incredințat maștrilor înțelepciunii și nu geografilor, deoarece este unul din misterele profunde ale Legii.”¹³⁸ Am putea deci, pe bună dreptate, să ne întrebăm dacă Galileu era cabalist și dacă Zoharul l-a inspirat în cercetările sale.

Conținutul Zoharului este alcătuit din comentarii mistice despre Vechiul Testament; interlocutorii își justifică explicațiile prin viziuni și iluminări. Astfel, Rabi Simeon povestește că profetul Ilie i-a apărut la malul mării ca să-i spună: „Când Misterul tuturor Misterelor a voit să se arate, el a creat mai întâi un punct care a devenit Gândirea divină.” Facerea nu s-a petrecut decât după aceea: „Cuvântul Zohar desemnează scânteia pe care Misteriosul a făcut-o să țâșnească în momentul când a lovit vidul și ea este originea universului.” Altă dată, Rabi Simeon și fiul său au ieșit afară când cerul s-a întunecat deodată și

„au întâlnit un înger uriaș cât un munte a cărui gură arunca trei jerbe de foc”. El i-a vestit că avea să distrugă lumea pentru că nu existau treizeci de Drepti în generația actuală. Rabi Simeon i-a răspuns: „Noi doi, eu și cu fiul meu, suntem de ajuns ca să apărăm lumea pentru că așa este scris: „Orice cuvânt (dabar) se va baza pe depoziția a doi martori.” Or, „dabar,” înseamnă lumea, așa cum este scris: „Prin cuvântul (dabar) Domnului, s-au făcut cerurile.” Și dacă nu există doi Drepti, adică dacă Fiul meu nu-i de-ajuns, va fi întotdeauna unul și acela sunt eu; or, unul singur e de-ajuns, așa cum este scris: „Și cel Drept este temelie lumii.” în acel moment o voce cerească a făcut să se audă aceste cuvinte: „Fericită. Să-ți fie soarta, Rabi Simeon, tu care ai puterea să suprimi aici pe pământ decretul Sfântului, binecuvântat fie el.” „139 O interpretare cabalistică a Bibliei a permis ca distrugerea lumii să fie evitată.

Zahărul nu vorbește de Cabala operativă, deoarece ea arată ce putere are speculația. Găsim totuși indicații de felul acesta: „O mie patru sute cinci feluri de impurități sunt legate de murdăria care se adună sub unghii. Pentru ca unghiile să nu poată servi vrăjilor magicienilor, este bine să le aruncăm în foc iar cel ce face așa aduce un serviciu omenirii. Orice om care-și pune piciorul, chiar încălțat, pe o unghie tăiată, poate fi vătămat de demoni.”¹⁴⁰ În secțiunea Iethro, Secretul secretelor se vorbește de fiziognomie și de chiromanție. Rabi Yose și Rabi Isaac, studiază, la Tiberiada, misterele cu privire la păr, frunte, ochi, buze, urechi și declară: „Fizionomia omului este cartea în care sunt înscrise faptele și stările lui de suflet.” Ele indică, între altele, cum să recunoști, după chipul lui, un om mort care s-a întors pe pământ ca să-și plătească greșelile făptuite în timpul vieții sale anterioare. Capul lui seamănă cu cel al vulturului: „Pe obrazul drept are o cută verticală, lângă gură, iar pe cel stâng două cute adânci dispuse la fel ca prima. Ochii unui astfel de om nu strălucesc niciodată nici chiar atunci când trăiește o bucurie”.¹⁴¹ În privința chiromanției, „liniile din palmă și cele de pe degete sunt pentru om ceea ce sunt stelele și celelalte corpuri cerești pentru firmament”. Zohand distinge pe mână cinci linii care corespund literelor zain, reș, he, pe, samek și țadlk.

Există în Zohar pasaje care sunt mai caracteristice decât altele, fiind atât de deosebite de ansamblu încât au fost numite „capitole parazitare”.¹⁴² Cel mai lung este Păstorul credincios (Ra'aia Mehemnah), temă care revine ori de câte ori este vorba să se explice una din poruncile Torei; păstorul este Moise iar Rabi Simeon pretinde că-i cunoaște Intențiile secrete, mulțumită viziunilor sale. Un alt pasaj, Palatele (Hakaloth), este o descriere a celor șapte palate din Eden, fiecare condus de un înger și menit să primească sufletele dintr-o anumită categorie; și descrierea celor șapte palate din Infern care se întrec între ele în groază și murdărie.

Sifra Di-Ṭeniuta (Cartea Arcanelor), textul cel mai enigmatic din Zohar, este o alegorie cosmogonică despre „echilibrul Balanței”, Capul ce nu poate fi cunoscut, Chipul Lung și Chipul Mic, „Barba de Adevăr”, cu simboluri de acest fel: „Treisprezece regi duc război împotriva a șapte regi” (ceea ce ne amintește cele treisprezece Milostenii care se opun celor șapte Asprimi). Cu aceasta avem un exemplu de simbolism complicat prin care Cabala, proclamând că En-sof și Șekhlina sunt invizibile, încearcă să ne facă să înțelegem diferența dintre

importanța unuia și importanța celeilalte. Ea folosește în acest scop cele două metafore antropomorfe, a Chipului Lung și a Chipului Mic. Dumnezeu a tras o perdea între nelimitat și limitat și în spatele acestei perdele, ca Bătrân al Bătrânilor, el este Chipul cel Lung; în fața ei, ca Rege sacru al universului, el este Chipul cel Mic (Zeir Anpin, ceea ce vrea să spună și Nerăbdătorul). Cabaliștii încercau o delectare mistică atunci când descriau cu minuție craniul plin cu o „rouă de lumină”, nasul, ochii, barba Bătrânului Bătrânilor, având însă grijă să nu-l compare pe Dumnezeu cu omul.

Moșneagul (Sava) este povestirea întâlnirii dintre Rabi Yosse și un bătrân negustor pe care cel dintâi îl crede nebun pentru că îl lămurește niște întrebări ciudate: „Cine sunt cele Două care fac Unu și cine este Unul care face Trei? Care este vulturul care și-a făcut cuibul pe un copac înainte ca acest copac să existe?” Dar moșneagul este în realitate Rabi Yebba care face dovada, în cursul discuției cu Rabi Yosse, unei înțelepciuni extraordinare vorbind despre Șekhina, „Fiica unică a lui Dumnezeu”, și despre transmigrația sufletelor. O parabolă similară, Copilul (Yenuka) îi înfățișează pe Rabi Isaac și pe Rabi Yehuda, în vizită la văduva lui Rabi Hammenuna din satul Sanacim și ascultându-l pe fiul acestuia „cum vorbește despre treburile Legii” într-un fel care-i uluiește. Luminat de înțelepciunea tatălui său, copilul le explică semnificația binecuvântărilor și pentru ce se binecuvântează cu cele trei degete care formează bara din mijloc (arătătorul, mijlociul și inelarul).

Șeful Academiei (Rav Methiutha) este povestirea șederii lui Rabi Simeon și a discipolilor săi în două peșteri care constituiau „școala cerească a lui Moise” unde se strâneau, în prima zi a lunii și de flecare sabbat, „marii oameni ai generației lui Israel morți în deșert”. Aflăm tot soiul de informații despre lumea de dincolo, printre altele că femeile locuiesc în șase palate din grădina Edenului și că au raporturi sexuale cu sufletele bărbaților: „în timpul zilei, femeile sunt despărțite de bărbați,... Dar în timpul nopții soții se unesc cu soțiile; căci, ca și aici pe pământ, ceasul miezului de noapte este și ceasul unirii de acolo sus și, ca și pe pământ, un trup se unește cu altul; în Paradis sufletul soțului îmbrățișează sufletul soției iar cele două lumini se topesc într-una singură.”¹⁴³ Mai aflăm de ce ochii unui mort trebuie să fie închiși de către cel care are cea mai mare afecțiune pentru el: „Dar ce folos are mortul însuși când i se închid ochii? Atâta vreme cât trupul nu este băgat în pământ, vederea nu este pe de-a-ntregul stinsă și, pentru a-l scuti pe mort de vederea acestei lumi răsturnate, i se face un bine închizându-i-se ochii. Căci lumea în care trăim este pe de-a-ntregul răsturnată în comparație cu lumea unde se ridică sufletul.”¹⁴⁴

În sfârșit, trei părți, deosebit de tipice ale Zahărului, sunt Idroth (adunări, concilii) cum ar fi Adunarea Sanctuarului (Idra De-Mașcana), conversație despre Regele ceresc al cărui Cap și Trup sunt constituite de Sefirot-uri. Marea și Sfânta Adunare (Idra Rabba Kadișa) este un concurs de elocvență între participanți pentru a descrie Chipul cel Lung: „Lungimea chipului este egală cu de trei sute șaptezeci de ori zece mii de lumi.” De pe Cap curg „un milion înmulțit cu zece mii plus șapte mii cinci sute de fire de păr albe și pure” și „fiecare fir de păr luminează patru sute zece lumi”.¹⁴⁵ Mica și

Sfânta Adunare (Idra Zuta Kadişa), care termină Zoharul, vorbeşte despre moartea lui Rabi Simeon care moare, înconjurat de câţiva discipoli, pronunţând cuvântul „Viaţă”: Rabi Abba, despre care se presupune că a scris această mărturie, spune că patul pe care a fost aşezat maestrul său s-a ridicat în aer şi s-a îndreptat singur, precedat de un foc supranatural, către locul de îngropăciune.

Zoharul, chiar dacă este antitalmudist, rămâne în întregime în slujba iudaismului. Nici nu se pune problema de a întemeia o filosofie care să depăşească religiile şi nici măcar de a admite că religia evreiască nu este cea mai bună dintre toate. Totuşi, nu aflăm în el dispreţ faţă de creştini pe care rabinii îi numeau, în primele secole ale creştinismului, „Minim” sau eretici: mai curând, în Zohar sunt detestaţi păgânii. Este interesant să vedem acum prin ce circuit de raţionamente au folosit umaniştii Cabala şi Zoharul pentru a exalta, nu iudaismul, ci o filosofie de ordin mai general.

Începuturile Cabalei filosofice.

Pico della Mirandole – numele francizat al lui Giovanni Pico della Mirandola (1463-1494) – copilul minune al Renaşterii (la patruşprezece ani studia deja dreptul canonic la universitatea din Bologna), a fost primul gânditor care, neapartţinând iudaismului, a introdus Cabala în studiile filosofice. În 1486, la vârsta de douăzeci şi trei de ani, tânărul umanist din Florenţa, după ce încercase s-o răpească, la Arezzo, pe soţia unui văr al lui Lorenzo de Medicis, vine la Perugia să-şi îngrijească rănilor primite în această poveste înfierbântată în care şi-a pierdut optsprezece oameni; întâlneşte aici un evreu din Sicilia, convertit, Raimondo Guglielmo Moncada, zis Flavius Mithridates, pe care l-a luat în serviciul lui ca să studieze cu el ebraica şi caldaica. Moncada îl iniţiază în Cabală şi-l convinge că ea era cuprinsă în cele şaptezeci de cărţi pe care Ezdra pusese să le facă în vremea lui de teamă că învăţătura secretă încredinţată lui Moise şi celor şaptezeci de aleşi să nu se piardă o dată cu împrăştierea poporului evreu; tot el i-a dat texte pe care le luă din Zohar, pretinzând că erau extrase din acele cărţi. Pico della Mirandola a lucrat atât de intens încât chiar în acelaşi an a putut să-i scrie lui Marsilio Ficino: „După o lună întreagă, consacrată zi şi noapte limbii ebraice, m-am dăruit pe de-ntregul studiului arabei şi caldaicei. Nu mă îndoiesc că voi face tot atâtea progrese ca şi în ebraică, limbă în care pot să dictez o scrisoare, dacă nu la perfecţie cel puţin fără greşeală.”¹⁴⁶

Inspirându-se din diferite manuscrise ebraice sau aramaice, cum e comentariul lui Menahem Recanati despre Pentateuh, Pico della Mirandola şi-a scris *Conclusiones philosophicae, cabalistae et theologicae*, apărute în decembrie 1486, şi care conţineau o serie de patruşzeci şi şapte de concluzii asupra Cabalei pornind de la comentariile Israelitilor în legătură cu aceasta şi o serie de şaptezeci şi unu de concluzii despre ceea ce credea el însuşi. După el, Cabala permitea limpezirea misterelor creştinismului – întruparea Cuvântului, Treimea, originea divină a lui Mesia, Ierusalimul ceresc, ierarhiile îngereşti, păcatul originar – şi, în acelaşi timp, înţelegerea faptului că filosofii lui Pitagora şi Platon, cu care Cabala avea cele mai mari afinităţi, erau compatibile cu credinţa creştină.

Vrând să dovedească că avea o știință universală, Pico della Mirandola s-a dus la Roma și i-a chemat la întrecere pe savanți, angajându-se să susțină public nouă sute de postulate din ale sale Conclusiones; s-a oferit să plătească călătoria specialiștilor ce locuiau departe și șederea lor în oraș. Dar treisprezece din postulatele sale au fost denunțate papei Inocențiu al VIII-lea ca fiind eretice, în special cele în care declara că magia și Cabala sunt mijloace pentru a dovedi originea divină a lui Hristos, și Pico della Mirandola a trebuit să semneze, la 31 martie 1487, o retractare. Își redacta imediat Apologia – terminată la 31 mai – pentru a se justifica: el a povestit acolo cum unul din judecătorii săi, întrebând în ce consta Cabala, răspunsese că era un bărbat, căpetenia unei secte diabolice; în asemenea măsură ignora lumea creștină filosofia ebraică. Papa, aflând despre existența Apologiei, a declanșat împotriva autorului un proces de erezie și l-a condamnat, la 4 august, printr-o hotărâre. Pico della Mirandola s-a refugiat în Franța și a fost arestat la Lyon, în ianuarie 1488; a obținut permisiunea de a se întoarce la Florența pentru că Lorenzo de Medicis a garantat pentru el față de Papă. Ne dăm seama cât de periculos era să fii iudaizant în acea vreme.

Pico della Mirandola a continuat să studieze Cabala cumpărând manuscrise și corespondând cu erudiți evrei. Tratatul său despre demnitatea omului De Hominis dignitate, a enunțat principiile care au servit drept reguli primilor cabaliști creștini. El invocă în carte acest argument, reluat adesea după el, că există două magii, goeția, artă dintre cele mai înșelătoare (arti Mifrauduleniissima), care face din om sclavul forțelor rele, și adevărata magie, care este „filosofia cea mai înaltă și cea mai sfântă” (a Mor sancttorque philosophia) careți permite să fii stăpânul acestor puteri. Cuvântul mag, spunea el, înseamnă interpret al lucrurilor divine și preot; și numai cuvintele sacre din ebraică aveau o putere magică.¹⁴⁷ Dând învățătura despre această adevărată magie, Cabala era „înțelepciunea perfectă și supremă”. Pentru a separa adevărata magie de falsă magie (și sub influența călugărului Savonarola, al cărui protector era) Pico della Mirandola a scris o carte împotriva astrologiei. După moartea sa prematură, operele sale, împreună cu o biografie, au fost publicate de către nepotul său, în 1498, și au avut o influență hotărâtoare.

De altfel, întâlnirea cu contele della Mirandola, la Florența, l-a determinat pe Johann Reuchlin (1455-1522) să devină inițiatorul studiilor ebraice în Germania. Născut la Pforzheim, mai întâi elenist, filosof și jurist, Reuchlin și-a făcut studiile de greacă la Paris, în 1473, și-a dat doctoratul în filosofie la Basel, în 1477, și licența în drept la Poitiers, în 1481. În anul următor, ca secretar al contelui de Wurtemberg, a ajuns la Roma și a vizitat Italia. La întoarcerea sa, s-a stabilit la Stuttgart și a luat pseudonimul de Capnion (sau fum, ca propriul său nume, derivat din rauch). În 1492, a început să învețe ebraica cu medicul evreu Jacob Jechiel Loans, ceea ce i-a permis să studieze textele Cabalei și să scrie, după o serioasă documentare, De Verbo mirifico (1494) al cărei răsunset a fost internațional. Este un dialog între un filosof epicurian, Sidonius, evreul Baruchias și creștinul Capnion care s-au întâlnit la Pforzheim și discută despre puterea cuvintelor și a literelor. Ei cad de acord asupra superiorității ebraicii față de alte limbi și Capnion afirmă: „în limba

ebraică a vrut Dumnezeu să-și spună secretele oamenilor.” Nu putem să explicăm Vechiul Testament fără a cunoaște această limbă, așa cum o dovedesc numeroasele exemple pe care le analizează autorul înainte de a dezvălui adevărata ortografie a numelui Iisus, care pe atunci se scria IHS, în timp ce ea nu este corectă decât în pentagramaton. Cornelius Agrippa, prieten cu Reuchlin, a comentat De Verbo mirifico în cursul ținut la Dole, ceea ce a dus la izgonirea lui din oraș: era deci o carte mai degrabă de scandal, în ciuda preocupării ei de a lumina creștinismul.

Cu ocazia unei alte vizite la Roma, Johann Reuchlin a cumpărat o Biblie ebraică și s-a perfecționat în filologie cu rabinul Obadia Sporno; a putut astfel să publice prima gramatică de ebraică făcută de un creștin, De Rudimeniis hebraicis (1506). Devenit o autoritate ca jurist și ebraizant, Reuchlin a fost luat ca arbitru când împăratul Maximilian, la insistențele evreului convertit Pfefferkorn, a dat un edict, la 19 august 1509, prin care hotăra să ardă toate operele în ebraică potrivnice religiei creștine. Când Reuchlin a fost întrebat dacă era drept să li se ia evreilor toate cărțile, în afara Bibliei, el s-a opus acestui lucru în numele dreptului la proprietate, în consultația dată la 6 octombrie 1510. Imediat Reuchlin a fost cenzurat de teologii din Koln, atmosfera sa înveninat, iar marele Inchizitor din Mainz, dominicanul Hoogstraten, l-a somat să compară în fața tribunalului inchiziției. Reuchlin își publică răspunsul la acuzații, Defensio contra calumniatares (1513), dar cincizeci și trei de orașe din regiunea Schwaben au trebuit să intervină în favoarea lui pentru ca să nu ajungă la închisoare. Recunoscătoare, comunitatea evreiască din Pforzheim, i-a ușurat cercetările asupra iudaismului și, datorită unor documente procurate de rabini, Reuchlin a scris De Arte cabalistica (1516), pe care un Istoric a numit-o „Biblia Cabalei creștine” deoarece ea a fost principala operă de referință a cabaliștilor din secolele al XVI-lea și al XVII-lea.

Pentru a se apăra de dușmani, Reuchlin a dedicat această carte papei Leon al X-lea, fiul lui Lorenzo de Medicis, amintindu-i că tatăl lui era într-atât de interesat de Pitagora încât pusese să se adune fragmente pitagoreice în Academia Laurenziana. Or, Pitagora se inspirase din Cabală, și dacă cineva voia să-i reconstituie învățătura pierdută, trebuia s-o caute prin lucrările cabaliștilor. Reuchlin folosea probabil acest postulat, fără să creadă cu adevărat în el, din prudență; dar, pretinzând că studiul Cabalei ducea la filosofia pitagoreică, el ieșea din planul religios și intra, în sfârșit, în domeniul filosofic al ideilor comparate.

De Arte cabalistica este tot un dialog, care are loc de data aceasta la Frankfurt, unde pitagoricianul Philolaus și mahomedanul Marran au venit să se întâlnească cu evreul Simon ben Eliezer, pentru ca acesta să le explice Cabala. După ce le-a spus că trebuie făcută o deosebire între Cabalici (primii care au primit Tradiția). Cabalaei (discipolii lor) și Cabalistsae (imitatorii lor), el le spune: „Cabala nu trebuie să fie căutată nici prin contactul grosolan al simțurilor, nici cu argumentele artei logicii. Temelia ei se situează în a treia regiune a cunoașterii.”¹⁴⁸ El le dă lista cea mai completă, la data aceea, a cărților de consultat și le spune că Zoharul a fost scris de Simeon ben Yohal „care, pentru a-l compune, a locuit într-o peșteră mare și întunecoasă timp de

douăzeci și patru de ani”, le arată de asemenea că Sefer Raziei este „o ficțiune magică” și le recomandă cei mai buni autori ebraici, caracterizându-i cu precizie.

A doua zi, Philolaus și Marran rămân singuri, deoarece Simon respectă sabbatul, și-și expun reciproc pitagorismul și filosofia arabă, și rămân uluiți când constată cum le conciliază Cabala, fiind „o teologie simbolică în care nu numai literele și numele sunt semnele lucrurilor, dar și lucrurile lucrurilor”. Alăturându-li-se a doua zi, Simon își completează expozeul prin indicații asupra numeroaselor simboluri, cum ar fi „cele 50 de porți ale Inteligenței”, prima poartă dând spre Dumnezeu, ultima spre om: toate i-au fost deschise lui Moise, afară de una, poarta Creației. El n-a scrutat Legea decât prin patruzeci și nouă de porți iar, după moartea sa, o alta a fost închisă lui Iosua, pe care nici Solomon n-a putut s-o deschidă; de atunci, spiritul omenesc este limitat la patruzeci și opt de porți (sau posibilități de cunoaștere). Simon își termină discursul prin adagiul cabaliștilor: „înțeleptul va înțelege”. Ceea ce este admirabil în De Arte cabalista este să vezi un creștin, un musulman și un evreu discutând liniștit împreună, și arătându-și stimă reciprocă; Reuchlin dă acolo contemporanilor săi, atât de violent sectari, o lecție de toleranță și le arată că umanismul așază adevărul deasupra dogmelor.

Depășindu-l pe Pico della Mirandola, Johann Reuchlin a fost maestrul necontestat al tuturor filosofilor cabaliști ai Renașterii. Sub Influența lui Francesco Giorgi a redactat la Veneția De Harmonia muncii (1525) iar Paulus Ricius, după diferite opusculă, marea sa lucrare De Caelesti agricultura (1541). În această primă fază a Cabalei filosofice, era vorba numai de a prezenta umaniștilor ezoterismul iudaic, de a dovedi că el punea de acord, în mod ideal, filosofii din Antichitatea greacă și doctrinele Părinților Bisericii; în a doua fază, începând încă de la mijlocul secolului al XVI-lea, apar gânditori care, nemaivrând să fie numai comentatori ai Cabalei rabinice, au extras din ea principiile de contemplare sau de acțiune pe care le-au aplicat într-o manieră originală.

Doctrina secolului de aur.

Atunci a apărut în Franța un om care a întrupat spiritul Cabalei filosofice a Renașterii și care s-a folosit de el pentru a crea un sistem personal care concilia creștinismul, iudaismul și filosofia arabă: Guillaume Postei, acest prodigios erudit pe care Francisc I și regina de Navarra l-au considerat unul din cei mai mari savanți al timpului lor și pe care Carol al X-lea îl numea „filosoful meu”. Născut la 1501 la Dolerie, lângă Avranches, orfan de la vârsta de opt ani, Postei a fost mai întâi învățător într-un sat iar apoi servitor la colegiul Sainte-Barbe din Paris, în timpul liber, a învățat greaca și ebraică. Inteligența sa a făcut să fie remarcat și a fost numit, în 1537, adjunct al lui Jean de la Forest, însărcinat să încheie o alianță cu Soliman la Constantinopol; Postei a profitat de această împrejurare pentru a vizita Grecia, Asia Mică, o parte din Siria, pentru a se perfecționa în arabă și a aduna manuscrise; din această călătorie a adus o carte de Cabală primită de la un medic evreu al Sultanului. La întoarcerea sa la Paris, Postei a publicat, în 1538, douăsprezece alfabet orientale, *Linguarum duodecim characteribus*, prima gramatică arabă din

Europa, Gramatica arabica, și un tratat care încerca să demonstreze că toate limbile, chiar și greaca și latină, derivau din ebraică. Din 1539, numit profesor de matematici și de limbi orientale la Colegiul regal (actualul College de France), a beneficiat de considerația cancelarului Poyet care ia conferit demnitatea de decan a treizeci și două de parohii din eparhia din Angers.

Dar după aceea, Postei s-a crezut chemat de Dumnezeu să realizeze pacea universală și a scris cu această intenție *De Orbis terrae concordiae* (1544). Considera că toți oamenii trebuiau să fie reușiți creștinește sub autoritatea religioasă a papei și sub autoritatea temporală a regelui Franței, singurul pretendent legitim la titlul de rege al lumii, în calitatea sa de descendent în linie directă al fiului celui mai mare al lui Noe. „Primul om născut în această lume după Potop este Gomer, fiul lui Iafet, fiul lui Noe, care Gomer este tatăl și întemeietorul atât al neamului cât și al jurisdicției galice și celtice.”¹⁴⁹

Postei s-a dus la Fontainebleau pentru al convinge pe Francis I să revindică monarhia universală apoi, dezamăgit de atitudinea acestuia, și-a abandonat catedra de la Colegiul regal și a plecat la Roma în ideea de a-l convinge pe Ignățiu de Loyola; a obținut să fie hirotonisit preot în cadrul Companiei lui Isus, dar, după optsprezece luni, Loyola l-a expulzat, exasperat de încăpățânarea lui Postei de a vedea în el pe acel papă angelic al Concordiei finale. Postei a fost închis și o dată eliberat s-a refugiat, în 1547, la Venetia, unde a devenit capelan al spitalului San Giovanni și San Paolo. Nunțiu Della Casa l-a numit cenzor al cărților ebraice tipărite în acest oraș.

Postei și-a procurat un manuscris al Zoharului și l-a tradus, originalul găsimu-se la British Museum, copia la Bibliotecă din Munchen iar prefețele la Bibliotecă din Gottingen. A mai tradus Bahir, o parte din Bereșit Rabba, a publicat *De Nativitate Mediatoris ultima*, 1547 (Ultima naștere a Mediatorului) pe care a afirmat că i-ar fi dictat-o Sfântul Duh, *Absconditorum clavis a constitutione mundis*, 1547, (Cheia lucrurilor ascunse de la constituirea lumii) și, sub pseudonimul Elias Pandochaeus, un tratat de „panthenzioze” (sau reconcilierea diferendelor). Postei luase din Cabală credința în era mesianică ce realizează mântuirea finală a omenirii. El voia să pregătească „Starea de Restituire și de Concordie când toate lucrurile își vor regăsi starea lor inițială”, în *Absconditorum clavis* spune că există patru vârste ale Bisericii: vârsta legii naturii, cea a legii scrise, cea a legii de milostenie și cea a Concordiei care reintegrează omul în condiția sa dinaintea păcatului originar. Dar, în timp ce Cabala făcea din iudaism principiul director al erei mesianice, Postei atribuia acest rol creștinismului care absorbea și celelalte religii, așa încât să fie „Comuniunea perfectă a tuturor oamenilor pioși”.

La spitalul San Giovanni și San Paolo, Postei a fost duhovnicul bucătăresei Joanna, o femeie de cincizeci de ani, analfabetă. Surprins de cuvintele ei, el a întrebat-o ce dascăl a învățat-o să se exprime astfel: „Cel care este viu în mine și în care eu sunt moartă”, a răspuns ea, adică „dulcele său mire Iisus”; pentru a-i fi credincioasă, ea făcuse legământ de feciorie și de devotament față de săraci. Uluit de profețiile ei, Postei a văzut în Joanna „Mama sacră a lumii” destinată să salveze anima (partea inferioară, senzuală, a

sufletului omenesc), s-o restituie lui animus (partea superioară, spirituală, până atunci singura mântuită de păcatul original). Întâlnirea cu Joanna l-a făcut pe Postei să adopte o idee curioasă din Zohar care pretindea că există doi Mesia și că era mesianică ar începe cu apariția celui de al doilea Mesia. Maica Joanna i s-a părut a fi acest nou Mesia care completa lucrarea primului. Zahărul mai spunea: „Sufletul și spiritul, iată masculinul și femininul.” Pentru Postel, spiritul feminin al bărbatului, anima, compromis prin păcatul Evei, nu fusese mântuit de Hristos: era nevoie de un Mesia femeie, în cazul de față Joanna, care să-l mântuiască.

Relațiile sale exaltate cu maica Joanna n-au plăcut superiorilor săi care l-au îndepărtat de ea. Inchiziția i-a examinat doctrină și l-a declarat amens (nebun). În 1549, Postei întreprinde o nouă peregrinare în Orient care-l duce de la Constantinopol la Ierusalim, de unde se întoarce cu ambasadorul Franței, plin de manuscrise destinate alcătuirii unei Biblii poliglote. La întoarcerea sa la Veneția, în 1551, a aflat că Joanna murise; Postei n-a mai avut poftă nici să mănânce nici să bea, a căzut în lăncezeala, simțind că din lumea cealaltă ea îi trimitea „supra-veșmântul de mântuire și de restituire” și că o forță invizibilă îi înfășură ființa pentru a face din ea „primul născut al lumii restituite”. Extazul său ajunsese la un asemenea grad încât a putut să privească fix soarele timp de o oră. A scris în italiană *Fecioara venețiană*, apologie a maicii Joanna și de atunci și-a asumat în întregime acest tip de relație între mort și viu pe care Cabala îl numește *ghilguh* sufletul Joannei s-a reîncarnat în el, a simțit că ea sălășluiește într-însul până la a-i supune întreaga sa personalitate.

Poștei s-a întors la Paris și și-a reluat postul de profesor la *College des Lombards*; atât de mulți erau cei care veneau să-l asculte pe acest profesor maiestuos, cu barba cenușie ce-i ajungea până la brâu, încât, cum sală devenea neîncăpătoare, ei trebuiau să rămână în curte iar el le vorbea din înaltul ferestrei. A publicat *La Doctrine du siccle dore* (1553), în care spunea că lumea fusese făcută pentru om și nu omul pentru lume și arăta cum să te purifici de relele ambiții mondene; „secolul de aur” era cel în care murise maica Joanna și în care începuse era Restituirii. Această eră începea cu anul 1551, data morții Joannei; Isaac Luria, contemporan cu Poștei, considera că ea începea din 1568; cabalistul creștin și cabalistul evreu făceau parte din aceeași familie spirituală. În *Les Raisons de la monarchie*, revenind la ideea monarhiei universale, el demonstra „cum prin drept de primogenitură, prin drept de instituție, prin drept divin și prin binecuvântare profetică, prin dreptul tuturor oamenilor și prin ocupare firească, prin motiv de cerească influență și prin motiv de merit suveran, meritând suverană și primă Elecție, Monarhia aparține prinților prin popoarele galice alese și aprobate”. El ceru regelui Franței „căci el singur, de la Adam, poate în adevăr să se numească Monarh al lumii”, să organizeze un conciliu, pentru ca „în toată lumea să fie pentru prima oară proclamată victoria inimilor prin rațiune autorizată”.

Poștei a declanșat scandalul relevând în *Merveilleuses victoires desjemmes du Nouveau monde* (1553) că maica Joanna era al doilea Mesia și că, de la moartea ei, ea se identifică cu el. Cum era greu săi faci pe niște parizieni, care nu cunoșteau Cabala, să admită acest caz de ghilgul, unic în

literatura franceză, Postei a trebuit încă o dată să fugă. A devenit profesor la universitatea din Viena și a colaborat la ediția Noului Testament siriac. Dar cum maica Joanna făcuse din el „acela ce înțelege” și „acela ce călătorește”, Guillaume Postei se așternu din nou la drum, făcu popasuri la Veneția, la Pavia, la Roma (unde va fi încă o dată închis), la Basel, se înfruntă, în 1561, cu prelații Conciliului din Trento și numai în 1562 se întoarse definitiv în Franța.

Din pricina teoriilor sale, i s-a reproșat marelui umanist că este ateu, tată al deiștilor, și a suferit cele mai grele insulte, mai ales din partea caMniștilor, Lambert Daneau l-a numit cline, Henri Estienne, monstru respingător, Beze, cloacă de erezii și a fost acuzat de Flaccius Illyricus de a fi posedat de o legiune de demoni. Pentru a fi lăsat în pace, Postei a scris Rătractations în care a recunoscut că maica Joanna nu mai sălășluia în el: ghilgul luase sfârșit. În 1564, s-a retras la mănăstirea Saint-Martin-des-Champs, unde și-a petrecut restul vieții în meditație, întrerupându-se doar pentru a-și spune rugăciunile în grădină sau pentru a cânta la vioară. Părintele Marrier scria: „Era amabil și plin de gravitate, când discuta. Sunetul vocii sale, aerul său, barba lungă, întreaga înfățișare influențau în favoarea lui persoanele care veneau la el... Prinții și mai marii regatului, savanții și mai ales literatorii îl vizitau adesea.”¹⁵⁰ A murit în 1581 înconjurat de prieteni ca dr Filesac, decanul Sorbonei.

Postei a avut discipoli eminenti, cum ar fi Blaise de Vi-genere, Palmin Cayet (viitorul istoriograf al lui Henric al IV-lea), Guy Le Fevre de la Borderie, autorul lucrării La Galliade (1578) despre „revoluția artelor și științelor”, încât s-a vorbit despre o sectă a „Postelienuilor”. Originalitatea lui constă în a fi trăit și recreat în el însuși Cabala, mai mult decât a analizat-o, arătând că ea nu constituia exclusivitatea unei etnii, ci unul din mijloacele universale de investigare a domeniului ocultului.

Alfabetele celeste și terestre.

Interesul manifestat de gânditori ne-evrei față de Cabala ebraică a suscitât o vie nemulțumire în rândul autorităților religioase și civile din lumea creștină. Părintele Marin Mersenne, din Ordinul Fraților minoriți a devenit cel mai vehement detractor al Cabalei în Questions sur la Genese, 1623, în care a caricaturizat filosofia cabalistă și și-a bătut joc de cei care o practicau. Imediat, un tânăr preot din Provence, Jacques Gaffarel (1601-1681), doctor în teologie la Universitatea din Vălençe, a răspuns atacurilor lui prin Abdita divinae Cabalae mysteria (1625), dedicată cardinalului de Richelieu, căruia îi spunea că prenumele lui, Armand, însemna în ebraică palat, și că deci el era „palatul mareș al bisericii lui Hristos”. Ebraizant, deoarece „limba ebraică a fost chiar limba pe care a vorbit-o Adam”, Gaffarel a definit Cabala ca fiind „explicația mistică a Scripturilor, explicație care a fost transmisă înainte și după venirea lui Hristos”.¹⁵¹ El pretinde, ca și Pico della Mirandola, că ea nu abate pe creștini de la creștinism, ci îl confirmă: „Nu cred că mă hazardez prea mult dacă afirm că toți ereticii, oricare ar fi numărul lor, pot să ajungă, mulțumită Cabalei (bazată pe tradiția ebraică), la cunoașterea Adevărului etern.”¹⁵² Astfel, Bereșit, citit în temură, dă Bar așit (vă voi da pe fiul meu) iar gh^matria extrage din literele cuvântului Mesia data apariției sale. Și Gaffarel, indignat de

insultele lui Mersenne la adresa unor savanți respectabili, spune că ar avea de câștigat dacă ar deveni cabalist: „A dovedit o asemenea necunoaștere a Sfintei Scripturi cum nu s-a mai pomenit de când e lumea.”¹⁵³

Jacques Gaffarel nu s-a oprit numai la a face elogiul Cabalei: el s-a folosit de ea cu atâta inteligență încât a devenit una din figurile însemnate ale creștinismului ezoteric iar ocultii moderni l-au recunoscut ca pe unul din precursorii lor din pricina cărții sale *Curiosităș inouies* (1629) în care studia alfabetele cerești și pământești și arăta cum să se interpreteze scrierile cifrate ale Naturii. El spunea cititorului: „Dacă găsești ciudat ca un eclesiast ca mine să vorbească de un subiect care pare atât de îndrăzneț și de liber, ia seama că mai mulți aparținând profesiei mele au spus lucruri și mai libere decât acestea.”¹⁵⁴ Și dădea o listă de oameni ai Bisericii care se compromiseseră scriind despre divinație și piatra filosofală: „Anthonius Bemardus Mirandulanus a susținut în cartea sa, *De Singulari certamine*, lucruri care sunt cu totul contrare religiei noastre; cardinalul Cajetan de Vio a făcut același lucru.”¹⁵⁵

Gaffarel a plecat de la o teorie a „talismanelor”:

Credea în virtutea talismanelor și voia să dovedească că, din moment ce asupra lor nu se pronunțau cuvinte magice, ele nu țineau de idolatrie. În afara talismanelor care puteau fi făcute de oricine, existau altele date de Natură, cum ar fi pietre, plante și animale, acoperite de „figuri talismanice” dintre care cele mai active sunt „cele care se găsesc pe pietrele numite gamacș, cuvânt provenit, după judecata mea, din camașeu (camee), cum sunt numite în Franța agatele cu figuri pe ele”¹⁵⁶. Un talisman are o imagine precisă, trandafir, stea, cometă, cap omenesc, animal sau, pur și simplu, semne alfabetice; el este un talisman natural cu un efect benefic, dacă este aplicat pe ceea ce este vătămat, conform figurii reprezentate pe el. Gaffarel ne arată deci cum să descifrăm scrierile minerale, vegetale, trasate în natură. Trecând la scrierile aeriene, el ne învață „întreaga citire care se poate face în aer”, deci, cum să citim norii, ploaia, fulgerele, păsările. „Mai întâi de toate, citire presupune un semn vizibil, adică litere, caractere, indicii, cifre, bastoane, torțe, sulite, lăncii, noduri, plase, culori, găuri, puncte, animale și oricare alt lucru ce poate fi sesizat cu simțurile. Or, toate aceste semne sau figuri pot fi reprezentate în nori iar noi le putem citi în trei feluri, cu litere și caractere cunoscute și prin indicii sau semne care arată perfect, iar nu prin enigme, ceea ce citim.”¹⁵⁷ Ploaia, „în care nu putem citi nimic decât prin al treilea fel de citire care este prin hieroglifice”, este o scriere plină de învățăminte: „De acest fel este ploaia de sânge sau de culoare roșie care a căzut în Elveția în anul 1534, care se așeza pe haine în formă de cruce.”¹⁵⁸ Zăpada are semne lizibile, ca și grindina: „S-a văzut adesea grindină pe care s-a remarcat fie imaginea unei cruci, sau a unei Inimi, sau a morții și dacă nu am diprețuit aceste minuni, am citi fără îndoială în viitor adevărul acestor imagini hieroglifice.”¹⁵⁹

În sfârșit, putem ajunge la cele mai prețioase cunoștințe practicând „citirea stelelor”, deoarece cerul a fost numit Cartea, atât în Biblie cât și în Zohar: „Nu există nici o îndoială că trebuie să conchidem că în această carte se află litere și caractere inteligibile numai pentru unii!” Iată, te că

Sfântul Antonie înțelq eaPpikfeet acTe, că „Sfântul Antonie înțelq eaBpekfcel această scrfitiri^ Rească” și-și exprimă stimă față de filosofii care au vorbit deja despre ea: Pico della Mirandola, Reuchlin, Cornelius Agrippa, Khunrath și, mai ales, Guillaume Poștei. Dacă teologii n-au înțeles încă nimic din limbajul stelelor, e din pricină că nu cunosc limbile orientale: „Imaginea diferită a stelelor reprezintă și compune diversitatea literelor alfabetului ebraic și cum aceste litere înseamnă ceva atât singure, cât și împreună, tot așa stelele singure sau împreună cu altele ne arată un mister.”¹⁶⁰

Nu ajunge să cunoști ebraica ca să citești în mod curent stelele. Trebuie să ai și alte noțiuni pe care ni le dă Gaffarel. Mai întâi, în literele ebraice cerești există modificări neconținute: „Astfel, cele care alcătuiau, acum zece ani, de exemplu litera tet vor alcătui astăzi mem sau lamed.” Trebuie să acordăm mare atenție relației dintre literele majuscule și cele minuscule: „De ce există în această scriere stele mici și stele mari?... Răspundem că ele există pentru a ne face să luăm seama la literele cuvântului care sunt mai bogate în semnificație, acest fel fiind foarte cunoscut în arta de a anagrama, așa cum dacă vreau să văd în cuvântul empereur (împărat) cuvântul pare (tată) voi scrie... EmPEREur, unde literele cuvântului PERE sunt mai mari decât celelalte.”¹⁶¹

Mai rămâne să deosebim stelele după cele patru puncte cardinale, căci sensul lecturii merge de la vest la est pentru a determina evenimentele fericite și de la nord la vest pentru a determina capcanele dificile. Stelele care se găsesc perpendicular deasupra unei regiuni sunt cele care îi anunță bunăstarea viitoare: „Trebuie să citim stelele care sunt verticale pe el, sau care nu sunt departe de verticală, de la Occident către Orient; iar dacă voim să cunoaștem nefericirile și ghinioanele, trebuie să începem să citim de la Septentrion către Occident.”¹⁶² Vom observa chiar numere ce indică date precise: decăderea Persiei a fost anunțată de patru stele care alcătuiau cele trei litere Rob care dădeau numărul 208, durata dinastiei lui Cyrus. Consulatul roman nu putea să depășească 500 de ani deoarece în Cartea cerească opt stele verticale formau cuvântul Ra'aș, care avea valoarea 501 etc.

Lucrarea Curiosităș inouâes a lui Gaffarel a făcut obiectul unei cenzuri a Sorbonei, la 1 august 1629; el a trebuit să-și retracteze public teoriile oculte sub amenințarea de a-și pierde beneficiile (era canonic la Digne). A călătorit în Italia, apoi a fost protonotar apostolic, consilier și capelanul regelui Ludovic al XIII-lea, stareș la Ganagobie (comună lângă Forcalquier), însărcinat de Richelieu să-i reconcilieze pe calviniști și pe catolici. Legat de Gassendi, pe care-l numea „domnul cel mai bun prieten al meu”, Gaffarel nu și-a pierdut caracterul de umanist îndrăzneț; dar, de teamă de a nu i se crea neajunsuri, și-a lăsat operele în manuscris sau sub formă de proiecte, ale căror titluri uluitoare au fost revelate, în 1633, de Leo Allaci, bibliotecarul Vaticanului: Seleinomancie ou divination par le moyen de la kine – Conckisions demoniaques d'apres l'opinion des Hebreux – Question hăbraâco-philosophique de savoir și la merjut salăe des le principe – Somme zohoristique ou index de toutes les motieres contenues dans le Zohar etc.

Totuși, Gaffarel a publicat, în 1635 la Veneția, un opuscul metafizic, NihU, fere nihil, minus nihtio (Nimic, aproape nimic, mai puțin decât nimic),

serie de douăzeci și șase de postulate despre legăturile dintre ființă și non-ființă. A publicat, de asemenea, planul unei mari lucrări, *Le Monde souterrain ou description his-torique et philosophique de tous les plus beaux antres et toutes les plus belles grottes de la terre* (1654) în care vorbea până și de „peșterile din corpul omenesc” (vegetative, sensitive, nutritive, luxurioase). Deși n-a putut, din pricina poziției sale oficiale, să-și desfășoare capacitățile pe măsura dorinței, Jacques Gaffarel rămâne însă cel mai important reprezentant al Cabalei filosofice din secolul al XVII-lea.

Dogma înaltei Magii.

În cursul secolului al XVIII-lea, studiul Cabalei a intrat într-o stare de lăncezeală, cu excepția cercurilor rabinice din Europa centrală, din care nu s-a deșteptat decât în momentul când Fa-bre d'Olivet a scos *La Langue hebraïque restituie* (1816), cu o gramatică și un vocabular care îi restabileau forma pe care o avusese înainte de captivitatea în Babilon. El îi rugă pe confrății săi cabaliști să folosească limba ebraică fără să creadă „că ea a dirijat nașterea lumii, că îngerii și oamenii au învățat-o din gura lui Dumnezeu și că această limbă cerească, revenind la sursa ei, va deveni limba pe care o vor vorbi preafelicității în cer”. Mai apoi, Lazăre Lenain, viind să combată cărțile de magie care apăreau în timpul Restaurației, a început în *La Science cabalis-tique* (1823) o clasificare a geniilor bune, adică a celor șaptezeci și doi de îngeri care conduc Pământul, arătând care sunt atribuțiile fiecăruia și cum să-i invoci: „Cele șaptezeci și două de nume ale îngerilor sunt alcătuite din trei versete misterioase din capitolul XIV din Ieșirea, adică versetele 19, 20 și 21, care versete, urmând textul ebraic, se compun fiecare din 72 de litere ebraice.”¹⁶³ Dar cel care a dat cu adevărat un nou avânt filosofiei cabaliste prezentând-o ca o teorie a înaltei Magii a fost abatele Constant, alias Eliphas Levi.

Un mare romantic, în felul său, acest Alphonse-Louis Constant oscilând în prima parte a vieții sale între credința creștină și comunism, între dragostea mistică și indecența rablesiană. Născut în 1810 la Paris, fiul unui cizmar din Saint-Germain-des-Pres, a intrat la cincisprezece ani la seminarul din Saint-Nicolas-du-Chardonnet, a studiat filosofia la seminarul din Issy, ebraica și teologia la cel din Saint-Sulpice (acesta va fi și itinerarul lui Renan). Hirotonisit diacon în 1835, Constant a primit sarcina de a preda catehismul tinerelor fete; s-a îndrăgostit, platonice, de una din ele, Adele Allenbach. „I s-a părut că vede în Adele pe Sfânta Fecioară apărută sub formă carnală: n-a iubit-o, a adorat-o.”¹⁶⁴ În mai 1836, trebuia să fie hirotonisit preot, dar, cum duhovnicul lui îi ceruse că întâi să renunțe la pasiunea lui, a preferat să renunțe la sacerdoțiu. Maică-sa, care visa să-l vadă preot, s-a sinucis de disperare.

Fără mijloace de trai, Constant și-a câștigat pâinea desenând portrete pentru o publicație lunară. S-a alăturat unor socialiști, ca Flora Tristan și Alphonse Esquiros; a fost chiar o vreme adeptul lui Ganeau, zis Mapah, care întemeiase o religie, eva-dismul, (după numele Evei și al lui Adam), menită să reconstituie Androgenul inițial. Nesatisfăcut, a încercat să se întoarcă la Biserică și să se retragă, în iulie 1839, la mănăstirea Bene-dictinilor din Solesmes; dar n-a rămas acolo decât un an, ne-putând să se înțeleagă cu starețul, Dom Gueranger. După aceea, n-a găsit decât un loc de supraveghetor

la colegiul din Juilly și acolo, cu revolta mizeriei, a scris Bible de la liberte (1841), apologie a comunismului, lucrare sechestrată la o oră după punerea ei în vânzare. Constant a fost arestat „pentru atac la adresa proprietății și a moralei publice și religioase”, și condamnat la opt luni de închisoare. Ceea ce nu l-a împiedicat să redacteze, în aceeași concepție, Doctrines religieuses et sociales (1841) și Assomption de la femme (1841).

Eliberat și neputând trăi din scris, Constant devine pictor de tablouri cu subiecte religioase și solicită ajutorul clerului. Este trimis pe lângă episcopul din Evreux, monseniorul Olivier, care-i cere să-și schimbe numele pătat de scandal; Constant se va numi deci abatele Baucourt și i se va îngădui să țină predici, ca preot auxiliar. Dar „epopeea religioasă și umanitară”, pe care a scris-o în februarie 1844, La Mère de Dieu, a displăcut episcopului și Constant a fost obligat să părăsească orașul. În 1845, Livre des larmes, „încercare de conciliere între Biserica catolică și filosofia modernă” constituie punctul de plecare în schimbarea evoluției sale. Puțin după aceea, are o legătură cu o elevă de șaptesprezece ani, Noemie Cadiot și, amenințat cu un proces pentru corupere de minore, se căsătorește cu ea în iulie 1846. Un nou pamflet revoluționar, Voix de la famine, îl aduce, în februarie 1847, în fața Curții cu jurați unde, înainte de a fi condamnat la șase luni închisoare, le spune judecătorilor săi: „Abatele Constant a murit. Aveți în fața dumneavoastră un laic, Alphonse Constant, desenator, pictor, scriitor, sărac și prieten al săracilor.”¹⁶⁵

În timpul revoluției din 1848, Constant fondează, la 16 martie, ziarul Tribun du peuple, revendicând „socialismul cel mai radical” și apărându-i pe lucrătorii intelectuali, „proletari ai gân-dirii”. Organizează, împreună cu Esquiros, „Club de la Montagne” și încearcă să devină deputat, susținut de „Club des femmes”, unde Noemie este secretară; aceasta, feministă aparținând grupului Vezuvieneilor, începea atunci o carieră de jurnalistă și de sculptor sub numele de Claude Vignon. Înfrânt la alegeri, Constant publică Le Testament de la liberte (1848), renunță la politică și, înveșmântat într-o rasă de călugăr, trăiește din restaurarea de mobile vechi și compunând cântece. Descoperirea filosofiei lui Wronski l-a orientat spre Cabală care i s-a părut „o algebră a credinței” și care-l seduce atât de mult încât își abandonează numele, în 1853, pentru a-l lua pe cel de Eliphas Le Zahed (pe care apoi îl prescurtează¹⁶⁶). În 1853, a preluat conducerea publicației La Revue progressive dar susținătorul lui, bătrânul marchiz de Monferrat, îi seduce nevastă care fuge cu el.

Rămas singur, Eliphas Levi a plecat la Londra, unde rămâne din mai până în august 1854; acolo să împrietenit cu romancierul Bulwer-Lytton, pasionat de teurgie, care l-a convins să evoce spiritele folosindu-se de vrăjile din La Clavicule de Salomon. La ședințele din 20 până la 26 iulie, lui Eliphas Levi i-a apărut Apollonius din Tyana care i-a indicat în ce loc din Londra vă găsi Nuctemeronul său; apoi îi apare Joannes care îi aduce într-o zi o carte de Cabală, în altă zi un pentaclu și-l învață „magia cerească”. La întoarcerea sa la Paris, a început să lucreze la o amplă carte de Cabală speculativă, citindu-l în ebraică pe Moise Cordovero, în latină pe Joannes Pistorius, Ar-tis cabalisticæ, și fiind atent la avertismentele din visurile sale. Notează în carnetul său intim: „Astăzi, 27 iulie 1856, ființa pe care am văzut-o în vis mi-a spus: ne vom

revedea peste cinci luni. Asta înseamnă 27 decembrie al acestui an.” în acest spirit de erudiție vizionară a conceput *Dogme et Rituel de la Haute Magie* (1856), o carte clasică a ocultismului.

În această lucrare afirma că în textele Indiei vedice, ale Asiriei și ale Egiptului, ca și în Talmud („o a doua Biblie necunoscută sau mai curând neînțeleasă de creștini”) se găseau „urmele unei doctrine pretutindeni aceeași și pretutindeni ascunsă cu grijă”. Această doctrină era, înainte de toate, un mijloc de conducere spirituală: „Filosofia ocultă pare a fi fost doica sau nașa tuturor religiilor, pârghia secretă a tuturor forțelor intelectuale, cheia tuturor obscurităților divine și regina absolută a societății, în timpurile când ea era exclusiv rezervată educației preoților și regilor.”¹⁶⁷ întrunind în el întreita știință a unui preot catolic, a unui rabin și a unui hierofant din Eleusis, exprimându-se mai mult ca vizionar decât ca istoric („Imaginația este că ochiul sufletului”, spunea el), Eliphas Levi opunea religiei magia: „Magia este știința tradițională a secretelor naturii care ne vine de la magi. Cu ajutorul acestei științe, adeptul se află investit cu un soi de atotputere relativă și poate acționa într-un mod supraomenesc.”¹⁶⁸ Dar nu trebuiau confundați magii cu vrăjitorii: „Există o știință adevărată și una falsă, o magie divină și una infernală, adică întunecată; noi trebuie să revelăm pe una și s-o demascăm pe cealaltă; trebuie să facem deosebirea dintre un magician și un vrăjitor, dintr-un adept și un șarlatan. Magicianul este suveranul pontif al naturii, vrăjitorul nu este decât profanatorul ei.”¹⁶⁹ Eliphas începea apoi să facă considerații despre acel aspir și respir al omenirii care provoacă mișcările sociale: „Sufletul aspiră și respiră exact așa cum face trupul. Aspiră ceea ce crede el despre fericire și respiră ideile care rezultă din senzațiile sale intime.”¹⁷⁰

De aici înainte, întreaga operă a lui Eliphas Levi va fi consacrată ocultismului. *Histoire de la Magie* (1860) relatează misterele și procedeele „magiei de lumină” pe care el o deosebește de falsă magie populară: „Până în prezent nu s-a vorbit de istoria magiei decât ca despre analele unei prejudecăți sau cronicile mai mult sau mai puțin exacte ale unei serii de fenomene; într-adevăr, nimeni nu mai credea că magia este o știință.”¹⁷¹ Dimpotrivă, el susține: „Magia reunește într-o singură știință ceea ce poate să aibă filosofia mai sigur și ceea ce religia poate avea mai infailibil și etern... Ea dă spiritului omenesc un instrument de siguranță filosofică și religioasă tot atât de exact ca matematica... Da, înalta știință, știința absolută este magia.” Iar aceasta, datorită Cabalei care permite o sinteză universală: „Totul se explică și totul este în armonie prin Cabală și numai prin ea. Este o doctrină care le vivifică și le îmbogățește pe toate celelalte, ea nu distruge nimic ci, dimpotrivă, dă rațiunea de a fi pentru tot ceea ce există.”¹⁷² Eliphas Levi pleacă de la Enoch a cărui carte apocrifă, constată el, este „citată în Noul Testament de apostolul Iuda” și schițează o serie de tablouri strălucite ale civilizațiilor antice și moderne, luând ca fir conducător „sfânta Cabală sau tradiția copiilor lui Seth”.

Trebuie să fim atenți deoarece Eliphas Levi, în lucrările sale istorice, rămâne un romantic, cu tot farmecul și defectele genului; Cabala este pentru el ceea ce Franța este pentru Michelet, obiectul unui cult care îngăduie cele mai mari exagerări. Examinează manuscrise vechi ca un elev de la școala de

specialiști în documente vechi, dar le folosește cu un lirism care-l duce dincolo de adevăr. Niciodată nu se îndoiește de un fals dacă acesta merge în sensul dorințelor sale. Este convins că Ray-mundus Lullus, „primul inițiat după Sfântul Ioan” a fost cabalist și alchimist. Interpretarea lui despre tarot este o nebunie căci vrea cu tot dinadinsul să vadă în tarot imaginile Facerii lui Enoh care, după Poștei, ar fi precedat-o pe cea a lui Moise. Dar iluminează totul prin străfulgerări: „Dacă știința este soarele, credința este lună: este reflectarea zilei în noapte.”¹⁷³ Astăzi, specialiștii știu că nu se poate citi Histoire de France a lui Mi-chelet decât cu nenumărate precauții, din cauza inexactităților sale; și totuși, este bine s-o citim din pricina măreției ei epice. L'Histoire de la Magie a lui Eliphas Levi necesită aceleași rezerve, fără însă ca aceasta să-i diminueze valoarea literară.

La Clef des grands Misteres (1861) compară diferitele înțelepciuni ale lui Enoh, Abraham, Hermes Trismegistus și Solo-mon pentru a extrage din ele „știința magică”. Le Sorcier de Meudon (1861) este o biografie romanțată a lui Rabelais, prezentat ca un adept al Cabalei, ceea ce este indubitabil: ne amintim de scrisoarea lui Gargantua către Pantagruel prin care-i recomanda acestuia din urmă să nu neglijeze cărțile cabaliste. Eliphas Levi a publicat și Philosophie occulte în două volume; primul, Fables et symboles (1863), afirmând că „filosofia ocultă este în esența ei mitică și simbolică”, reunește o serie de poezii inspirate din Evangheliile apocrife și de tradiție rabinică, urmate de comentarii în proză. Aceste fabule în versuri ilustra poruncile cabalistului perfect: „A se păzi de credințele puerile care tulbură conștiința – A nu căuta infinitul decât în ordinea intelectuală și morală – A nu discuta niciodată despre esența lui Dumnezeu – A nu acorda existență reală răului – A respecta conștiința altora și a nu le impune niciodată nici măcar adevărul – A nu rupe cu forța jugul sclavilor care-și iubesc jugul” etc. Al doilea volum, La Science des esprits (1865), îndreptată împotriva „pontifilor magiei negre” care cred în „Spiritele false sau fantome”, a expus teoriile cabaliste despre „Spiritele elementare”. Aceasta a fost ultima lucrare a lui Eliphas Levi apărută în timpul vieții lui; avea să mai scrie, timp de zece ani, numeroase cărți, dar ele vcr fi editate mult mai târziu.

Eliphas Levi a fost primul profesor de Cabală din Franța, primindu-și elevii în casa sa din Paris sau făcând cursuri prin corespondență, cursuri pe care le scria cu două feluri de cerneală pentru a scoate în relief citatele din context și pe care le ilustra cu desene explicative. Își avertizase publicul: „Autorul acestor cărți dă cu plăcere lecții persoanelor doritoare, serioase și cu știință de carte, dar se simte dator să-și prevină cititorii că nu prezice viitorul, nu învață divinația, nu face preziceri, și nu consimte să facă nici un fel de vrăji și nici să cheme spiritele. El este un om de știință și nu un magician.”¹⁷⁴ Declara adesea că trebuie să se practice Cabala pentru a obține „pacea adâncă” (așa numea el „sabatul interior” de care vorbeau cabaliștii evrei), care provenea din liniștea spiritului și din pacea inimii. Lui însuși îi adusese Cabala această pace, după câte spune dna Hutchinson care-și amintește de orele sale de studiu lângă acest dascăl cu barbă albă, în halat de casă din catifea neagră: „Eliphas Levi este singurul om din câți am cunoscut care a ajuns la pacea profundă.”

A avut elevi din toate mediile, de la dr Rozier până la contele Alexandre Branicki, care-l invita o dată pe săptămână la el, în castelul de Beauregard, din Villeneuve-Saint-Georges. Baronului Spedalieri, „vicarul său apostolic”, instalat la Marsilia, Eliphas Levi ia trimis, de la 24 octombrie 1861 la 14 februarie 1874, scrisori conținând învățătură cabalistică, constituind o culegere și mai curioasă decât cea intitulată *Eléments de la Ka-balle en dix Legons*, trimisă unui ofițer de marină pe nume Mon-taut. Eliphas Levi primea dimineața și îi soseau tot felul de vizitatori ciudați, cum au fost cei doi cultivatori veniți din Jersey ca să-i ceară un mijloc pentru a combate fermecele pe care le făceau trei vecini al lor; le-a dat „semnul microcosmosului cu literele sacre Jehoschua și o fotografie magnetizată”. Curând i-au scris că acest mijloc de protecție l-a salvat.

După asediul Parisului și Comună, Eliphas Levi, slăbit de lipsuri, și-a găsit un nou mecena în persoana contelui Georges de Mnischez, ginerele dnei de Balzac. În 1873, i-a fost prezentat lui Victor Hugo, care-i citise operele și se inspirase din ele pentru *La Fân de Satan*¹⁷⁵. A avut din nou elevi, că Judith Gautler și, mai ales, un lucrător din Lyon, Jacques Charrot, căruia i-a dat lecții scrise, o dată pe lună, din octombrie 1872 până în martie 1875. Înainte de a muri, în 1875, Eliphas Levi a lăsat moștenire unuia dintre discipolii săi sabia magică și manuscrise care trebuiau să fie publicate douăzeci de ani după moartea sa.

Dintre publicațiile postume ale lui Eliphas Levi, două constituie testamentul său filosofic: *Le Livre des splendeurs* (1894) și *Le Grand Arcane ou l'occultisme dévoilé* (1896), una exegetică, cealaltă etică. *Le Livre des splendeurs* începe cu un comentariu remarcabil despre Chipul Lung (sau Macroprosopa) și Chipul Mic (sau Microprosopa), cele mai dificile simboluri din Zohar; și se termină cu o analiză a legendelor francmasoneriei, oferind „cheia parabolilor masonice”. *Le Grand Arcane* arată adeptului „arta de a supune puterile”, cum să învingi „forțele rătăcitoare” (emanații astrale și proiecții magnetice), cum să găsești „punctul echilibrant” al tuturor contrariilor, cum să ai „inteligenta neagră” care știe să vadă lucrurile chiar și în întuneric.

Totuși nu putem spune că Eliphas Levi este întemeietorul ocultismului modern: el este numai la originea curentului literar al acestuia, pe când Fabre d'Olivet și Wronski rămân inițiatorii curentului științific al ocultismului. Papus a precizat: „Ar însemna să comitem o eroare dacă am încerca să determinăm vocația tuturor ocultiştilor moderni numai în funcție de influența exclusivă a lui Eliphas Levi. Marele cabalist exercită o influență imensă mai ales asupra artiștilor și apărătorilor formeii.”¹⁷⁶

Ordinul cabalistic al Rosei-Crucis.

Cel care a reunit curentul științific și curentul literar al ocultismului a fost Stanislas de Guaita, descendent al marchizilor de Guaita printre care se găsea și un prinț domnitor din Germania, pe nume Frederic Barbarosa; și-a petrecut viața când la castelul său Alteville, lângă Dieuze în Lorena, unde s-a născut la 1861, când la reședința sa din Paris. La liceul din Nancy l-a avut coleg pe Maurice Barres, căruia i-a servit drept model pentru Saint-Phlin din romanul *Les Dărăcinās* și care a spus: „Neam îndrăgit și neam influențat unul pe celălalt la o vârstă când faci primele opțiuni libere.”¹⁷⁷ în vremea când

studiau filosofia în clasa lui Burdeau, cei doi prieteni îl citeau împreună toată noaptea pe Baudelaire. Pasionându-se de chimie și de medicină, mergând să-i îngrijească pe țăranii din împrejurimi, Stanislas de Guaita a fost mai întâi un poet simbolist și a publicat trei culegeri de Poeme, *Les Oiseaux de passage* (1881), *La Muse noire* (1883) și *Roșă mystica* (1883). Dar la 10 octombrie 1884, îi scrie lui Barres că a început în timpul verii să studieze Cabala: „Citește cărțile lui Eâiphaz Levi (abatele Constant) și vei vedea că nimic nu e mai frumos decât Cabala. Și eu care sunt destul de tare în chimie, mă minunez când văd ce adevărați savanți erau alchimiștii.” A învățat ebraica pentru a aprofunda Zoharul, bazându-se pe importanta glosă a lui Knorr von Rosenroth, *Kabbala denudata*, publicată în două volume la Frankfurt la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Stanislas de Guaita a început să lucreze la „*Essais de sciences maudites*” pentru a scăpa ocultismul de aparențele sale înșelătoare, în 1886, în *Au seuil du mystere*, a declarat: „înalta magie nu este deloc un compendium de divagații mai mult sau mai puțin spiritiste, arbitrar ridicate la rangul de dogme absolute: este o sinteză generală – ipotetică și rațională – bazată atât pe observația pozitivă, cât și pe inducția prin analogie.”¹⁷⁸ Acest serios expozeu istoric asupra unui subiect care era tratat cu superficialitate a impresionat publicul: „Pentru mulți, a fost o revelație”, spune un martor¹⁷⁹. Această carte a cunoscut imediat două reeditări, revăzute și adăugite, și l-a situat pe Guaita în fruntea mișcării ocultiste din Franța.

De îndată ce a văzut că începe să aibă discipoli, a voit să dea acțiunii lor o coeziune, punându-i în avangardă: „De la 1880 la 1887, inițiații au avut toate motivele să fie emoționați: societățile străine țeseau intrigi pentru a muta la Londra conducerea ocultismului european și a dezmoșteni astfel Franța.”¹⁸⁰ Iată de ce Stanislas de Guaita a întemeiat, în mai 1887, la Paris, Ordinul cabalistic al Rosei-Crucis cu misiunea de a combate, oriunde ar întâlni-o, vrăjitoria cu infamiile și tâmpeniile ei: „Frații s-au angajat pe onoarea lor să-i urmărească pe adepții goeției, așa-ziii magi a căror ignoranță, răutate și absurditate ne discreditează misterele și a căror atitudine ambiguă, la fel ca și doctrinele scandaloase dezonoarează Fraternitatea universală a înaltei și divinei Magii, căreia îi revendică cu nerușinare dreptul de a-i aparține.”¹⁸¹

Frații care s-au strâns în jurul lui Guaita au fost, printre alții, Josephin Peladan, Papus, Julien Lejay, întemeietorul „sociologiei analogice”, Augustin Chaboseau, specialist în budism, romancierul Paul Adam, care tocmai devenise celebru cu *Chair molle* (1884) și care-și pregătea suita de romane *Les Volontés merveilleuses*, Georges Polti, autorul unei *Théorie des temperaments* (1889), Victor-Emile Michelet, poet, povestitor și eseist, autor al eseului *L'Esoterisme dans l'art*, Albert Jounet, teoretician, autor al studiului *Esoterisme et socialisme* (1891), François Charles Barlet, a cărui cultură enciclopedică a stat la baza lucrării *Essai sur l'évolution de l'idée* (1891), Alta (pseudonim al abatelui Melinge), comentator al Evangheliei după sfântul Ioan.

Ordinul cabalistic al Rosei-Crucis era dirijat de Consiliul suprem al celor Doisprezece (șase din membrii săi trebuiau să rămână necunoscuți), împărțit în trei camere: camera de conducere, camera de dreptate, camera de

administrație. În afară de acestea, mai exista o cameră dogmatică, o cameră pentru estetică (condusă de Peladan) și o cameră pentru propagandă (condusă de Papus). Ordinul, al cărui Mare Maestru era Stanislas de Guaita, organiza un sistem de învățământ, încheiat cu un bacalaureat în Cabală, iar pentru ucenicii de gradul al doilea, o licență în Cabală. La al treilea grad, se trecea la doctorat, cu susținerea unei teze, susținere ce se petrecea la parterul unei case din avenue Trudaine, în fața examinatorilor, cu capul acoperit cu pschentul alb al Faraonilor și îmbrăcați într-o robă roșie. Când numărul „Fraților iluminați” prevăzuți de Constituție a fost atins, Guaita n-a mai admis pe nimeni în Ordin.

Avea o profundă prietenie pentru Josephin Peladan, romancierul supranumit un Balzac al ocultismului, din pricina „etho-pei” sale, *La Decadence latine*, ciclul de douăzeci și unu de romane, început în 1884 cu *Le Vice supreme*, având drept erou pe magul Merodack (a cărui reeditare din 1886 a fost corectată după sfaturile lui Guaita). Dar Peladan era un catolic intransigent și un dușman al filosofiei germane, în vreme ce Guaita o admira și spunea: „Dintre catolici, numai ezotericii și misticii nu sunt imbecili.”¹⁸³ Guaita ba îl muștra pe Peladan: „îți voi dovedi cu argumente limpezi ca lumina zilei că acela care s-ar opri o clipă la ezoterismul Bibliei și al Evangheliilor nu și-ar merita titlul de cabalist și gânditor”, ba îl punea în gardă: „încearcă să nu devii complet fanatic. Fanaticii sunt urâți (urâțiți de ură) și jechoși – poate din spirit de mortificare.”¹⁸⁴

Cu toate acestea, în 1890, Peladan a provocat o schismă creând al Treilea Ordin intelectual al Rosei-Crucis, numindu-se Ierarhul suprem sub numele de Sar Medorack Peladan (Sar vrând să însemne rege în asiriană), Mare Maestru al Rosei-Crucis a Templului și a Graalului. El a organizat șase Saloane întrunind șaptezeci de artiști a căror realizare a încredințat-o contelui de Larmandie pe care l-a numit „comandor de Ghebura” (căci dădea admiratorilor săi titluri inspirate din cele zece Sefi-rot-uri). Primul Salon, care s-a ținut la Durand-Ruel, a început printr-o „inaugurare fantastică”; numărul vizitatorilor s-a ridicat la mai mult de douăzeci și două de mii șase sute cuprinzând tot ce avea Parisul mai de seamă în domeniul artelor și literaturii, de la aristocrați până la Verlaine „în ținuta sa la ieșirea din spital.”¹⁸⁵ A fost o serată triumfală când „pastorală caldeană” a lui Peladan, *Le Fils des Etoiles*, a fost interpretată pe muzica lui Erik Satie. Al doilea Salon a avut loc în 1893, la Palais du Champ-de-Mars; Peladan, „cardinal laic” a dat citire unui manifest în care-și prezenta Ordinul drept „o confrerie de caritate intelectuală”, care „îi vizitează pe cei cu voința bolnavă și îi vindecă de amețala dată de pasivitate (...), îi consolează pe prizonierii nevoilor materiale (...), îi mântuie pe prizonierii prejudecăților”¹⁸⁶ și îi fixa douăsprezece țeluri. Astfel de „Gesturi de exteriorizare estetică” (așa își numea Saloanele) au eclipsat prin mondenitățile lor lucrările austere ale Rosei-Crucis cabaliste. Și astăzi, în manualele de istorie literară, se vorbește mai curând de Peladan, cabalist fantezist (care, de altfel, avea talent și o extravaganță agreabilă), decât de marele filosof Stanislas de Guaita.

În timp ce al Treilea Ordin își asuma un renume factice, Ordinul cabalistic era un grup cu adevărat anticonformist de erudiți și de literați.

Canonicul Rocă, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Guaita, care, din cauza teoriilor sale despre creștinismul ezoteric care promitea „noi ceruri și un nou pământ”, a fost interzis de Biserică (i s-a refuzat până și slujba de înmormântare la moarte, în 1893), străbătuse Europa timp de cincisprezece ani pentru a scotoci prin biblioteci, în special în „faimoasa Colombina din catedrala din Sevilla”. Stanisâas de Guaita însuși se comporta ca un antipapă, pronunțând violente anateme. El a condamnat cu vehemență „cohorta vrăjitorilor și a vrăjitoarelor de categorie joasă”, „cohorta de mistici îndoielnici”, a umilit spiritismul cu disprețul său: „Practicile spiritiste constau în special în evocarea morților dragi. Ceremonialul folosit în acest scop nu are nimic din acea amprentă de perpetuă măreție care salvează încă, în ochii artistului, riturile cele mai nelegiuite ale Antichității sacerdotale.”¹⁸⁷ Nici un medium nu ia câștigat bunăvoința: „Aceste mediumuri sunt, în majoritatea lor, niște bieți neputincioși, obișnuiți, fără s-o știe, unui adevărat onanism cerebral.”¹⁸⁸

Ca să-și ducă la bun sfârșit Eseurile sale de științe condamnate, Guaita și-a constituit cea mai importantă bibliotecă de ocultism care a existat vreodată. Mergând neobosit pe urmele documentelor rarissime, a adunat manuscrise înluminate din Evul Mediu, clavicule¹⁸⁹ și cărți de vrăji, curiozități tot atât de puțin cunoscute ca și lucrările lui Jehan Boulaese, principalul discipol al lui Poștei, sau tratatul lui Bossardus, *De Divinatione et magico praestigis*. Când moștenitorii lui au pus în vânzare această bibliotecă, catalogul ei număra 1653 de cărți, de negăsit pe piață, dintre care unele nici măcar nu figurau în Biblioteca națională. Le citise și răsцитise, le adnotase, punând înăuntru fișe cu comentarii, cum a spus prietenul lui, contele de Pouvoirville (alias Matgioi): „Guaita lucra pe și în cărțile sale.”¹⁹⁰ întreaga sa operă s-a bazat pe această documentație excepțională din care a obținut un beneficiu filosofic unic.

Stanisâas de Guaita s-a declarat apărătorul „Cabalei universale”, nu al Cabalei rabinilor care ridicau în slăvi iudaismul, nici al Cabalei umaniștilor Renașterii care voiau să arate superioritatea creștinismului, ci al Cabalei care însemna interpretare savantă a textelor sacre făcută pentru a înțelege ce era omenirea înainte chiar de existența religiilor. Iată deci etapă nouă și probabil definitivă a Cabalei filosofice. El voia să fie continuatorul lui „Paracelsus, Eliphas Levi, Keleph ben Nathan, Martines și toată școala ezoterică a Occidentului.”¹⁹¹ Spunea: „Nu neam sprijinit pe Cabala zoharică (sau, cel puțin, ea nu are importanță pentru noi) decât în mod trecător.” Totuși, el pleca de la Moise: „Doctrina secretă a lui Moise constituie ceea ce numim noi Cabala primitivă, care s-a materializat paralel cu limba sanctualelor.” Dar de la un Moise care, conform tezei lui Fabre d'Olivet, ar fi luat parte la religia egipteană și a cărui singură scriere autentică ar fi Facerea, „cartea principalelor cosmogonii, în care știința colosală a trecutului doarme sub un întreit văl de hieroglifă”¹⁹².

Guaita afirma că Dumnezeu Tatăl nu este Yahweh, ci Adam Kadmon, omul ceresc primordial care reprezenta Cuvântul divin. Lângă el se află „Mama noastră cerească”, Eva sau Sophia gnosticilor, sau Natura naturans, mireasă a Spiritului pur, „într-un cuvânt Providența sau conștiința universală a Vieții-

Principiu”. Îl identifica pe Adam Kadmon cu cele zece Sefirot-uri, în timp ce pentru Reuchlin acesta era numai Sefora Tiferet; dar punctul de vedere revoluționar al lui Guaita se referea la lucrarea La Porte des cieux a lui Rabi Cohen Irira, reprodusă în Kabbala denudată. Aceasta a fost pentru grupul lui „Marele Arcan cabalistic” iar Albert Jounet a putut să conchidă: „Ceea ce deosebește Cabala veche de cea nouă este mai ales rolul foarte important dat de prima lui Adam Kadmon.”¹⁹³

Guaita și-a început, în 1887, tripticul Le Serpent de la Ge-năse, care trebuia să aibă trei volume, fiecare în șapte părți, în total douăzeci și unu de părți corespunzând celor douăzeci și unu de arcan ale Tarotului, concluzia inspirându-se din al douăzeci și doilea. El a explicat secretarului său, Oswald Wirth, că voia să exprime înalta Doctrină a ocultismului, adică să facă o „sinteză radicală, absolută, precisă ca matematica și profundă ca înseși legile existenței”¹⁹⁴

În Le Temple de Satan, primul volum, a criticat vrăjitoria, „această magie pe dos pe care ignoranții și invidioșii au confundat-o prea adesea, voit sau nu, cu sfânta Cabală”. Remarcând că în Numerii Satan nu are decât un sens adverbial analog cu latinul adversus, care înseamnă împotriva, a exclamat: „Nu ai decât o scuză, o, prinț al Tenebrelor, aceea de a nu exista!... Cel puțin, nu ești o ființă conștientă: negație abstractă a Ființei absolute, nu ai drept realitate psihică și voluntară decât aceea pe care ți-o atribuie fiecare din ființele perverse în care te încarnezi.”¹⁹⁵ Trecând în revistă aberațiile să-taniștilor vechi și moderni, a arătat că cei care cred în Diavol sunt idioții, nevropații sau cei care practică grosolan iudeo-creștinismul în timp ce, pentru adevărații inițiați, Șarpele din Facere este mai întâi Lumina astrală, Aor, Nahaș, „acest fluid implacabil care dirijează instinctele”, și apoi „egoismul primordial”, cauza decăderii lui Adam și a Răului metafizic.

În al doilea volum, La Clef de la Magie noire (1897), la care a lucrat șapte ani pentru a-l desăvârși, a expus „Inteligența Naturii”, pentru a suprima noțiunea de supranatural: „Vocabula supranatural, aplicată fenomenelor naturii, ni se pare tot atât de caraghioasă ca vocabula de hiperdivin atribuită esențelor spirituale.”¹⁹⁶ Guaita a descris în acest al doilea volum, cu precizie științifică forțele invizibile care ne înconjoară, de la Lumina astrală, „suport hiperfizic al universului sensibil”, până la Indi-gănes de Vastral, „aceste larve – în care cabaliștii nu văd decât scoarțe, coji nefolositoare (cortices, klifoth) „, acționând ca niște „puteri de descompunere emanate de Hereb”. Într-adevăr, Lumina astrală are două curenți antagonice: Această imensitate psiho-fluidică este mișcată fără încetare de doi agenți ocultți, care-i dirijează curențele: o forță astringentă (Hereb) și o forță expansivă (Ionah): prima, constrictivă de-a lungul lanțului Timpului; cealaltă, revărsându-se peste câmpiile Spațiului.”¹⁹⁷

Există, în această carte, un capitol extraordinar despre moarte, ce ne face să înțelegem de ce Wirth l-a numit pe maestrul său „platonician cabalist”. Guaita vede în om patru vieți (viața universală, viața individuală, viața celulară, viața chimică sau atomistică) și definește moartea ca fiind „ruptura legăturii simpatice A VIETILOR”. Modul halucinant în care povestește „odiseea elementelor care supraviețuiesc corpului”, agresiunile pe care le suferă din

partea acelor Masikim (care sunt „viermii, corbii și hienele Invizibilului”), refugiul pe care și-l găsește sufletul în Antâchton, pământ spiritual, sau printre „oaspeții conului de umbră”, aparține atât gânditorului hrănit de Cabala lui Isaac Luria, cât și poetului de mare calitate.

N-a avut timp să-și termine cel de-al treilea volum, *Le Probleme du Mal*, care trebuia să cuprindă cosmogonia concepută de el și să rezolve „enigma enigmelor”, Răul, dar paginile superbe care au rămas din acest volum, vorbind de „curențele fatale ale instinctului”, despre „Căderea lui Adam”, arată că avea intenția să studieze raportul dintre Adam cel ceresc (ma-crococosmos) și Adam cel pământesc (microcosmos): „Inițiații din toate sanctuarele ezoterismului consideră Căderea lui Adam (vreau să spun această ființă cosmogonică, oricare ar fi numele ce i s-a dat) drept cauză universală a Involuției.”¹⁹⁸ Involuție înseamnă „materializarea progresivă a spiritului”, iar evoluție „reparația spiritului din sânul materiei pe care a fecundat-o, însuflețit-o, îmbunătățit-o”. Ne înșelăm când situăm Căderea lui Adam la începuturile istoriei omenirii: „întâi de toate Căderea lui Adam nu este nici anterioară nici posterioară față de orice alt eveniment; ea este eternă. De fiecare dată când un spirit coboară pentru a se întrupa într-o formă oarecare, el comite păcatul originar iar Căderea lui Adam se realizează în el, infim submultiplu al lui Adam.”¹⁹⁹

Stanislas de Guaita a avut o reputație de excentric foarte puțin justificată. Era un bărbat cu părul și barba blondă, cu ochii albaștri, „cu mâini de o remarcabilă frumusețe” (spunea Barres), care locuia la Paris într-un apartament – ai cărui pereți erau acoperiți de satin roșu – din care nu ieșea săptămâni întregi. Își consacrase existența cunoașterii ezoterice și-l spunea mamei sale, îndurerată de anticlericalismul lui: „Sunt un soldat din armata Cuvântului. Mi-e sete de Dreptate și de Adevăr și le caut atât pe una cât și pe cealaltă acolo unde cred că le pot vedea.”²⁰⁰ Se spunea că are o fantomă ascunsă într-un dulap. Paul Adam ne asigură de existența acesteia: „Numita fantomă apărea când eram la masă. Forma sa imprecisă stătea într-un colț al sufrageriei.” Această fantomă datora mult imaginației unei bătrâne servitoare căreia i se interzisese să umble în acel dulap plin cu medicamente. Ca să-și calmeze suferințele provocate de boală care l-a răpus, Guaita a devenit morfoman; dar a avut cu morfina aceeași relație lucidă pe care a avut-o și Thomas de Quincey cu opiumul și, poate, a căpătat prin ea mai multă intensitate în percepțiile sale despre planul astral. Stanislas de Guaita a murit în castelul Alteville în 1897, la vârsta de treizeci și șase de ani iar Maurice Barres spunea cu durere la mormântul său: „Știu că a fost un filosof dacă, așa cum cred, filosofia este, în fața vieții, sentimentul și obsesia universalului iar în fața morții – acceptarea.”²⁰¹ La rândul său, Josephin Peladan, reconciliat, i-a adus acest omagiu: „La renașterea științelor moarte, chipul Tău va rămâne neuitat, ca și opera Ta; ai fost, pentru toți, aristocratul Ocultului... Te venerez.”²⁰²

Ordinul cabalistic al Rosei-Crucis a mai existat câțiva ani, sub conducerea lui Barlet, fiind un model exemplar pentru ceea ce poate face un grup de scriitori hotărâți să pună în valoare „Cabala universală”. Franz Hartmann, care a încercat să alcătuiască o *Fratemitas* asemănătoare în Germania, împreună cu contesa Wachtmeister, na făcut decât o simplă

societate de acționari. Apoi, cele două numere speciale dedicate Cabalei, publicate de inițiații de la revista *Le Voile d'Isis* în 1933, au arătat că ezoterismul modern a încetat să o mai privilegieze: aceștia îi acordau valoarea unui „lanț inițiativ” ce unea prezentul cu trecutul continuându-se de la prezent în viitor, legând într-un tot ceea ce era înainte de om și în fața lui; ei recunoșteau însă și alte cicluri tradiționale și admiteau posibilitatea de a le armoniza pe toate într-un „lanț al lumilor” în care Cabala nu ar fi decât unul din elementele puternice.

3 ARITMOZOFIA.

Aritmozofia, parte a filosofiei oculte care tratează despre simbolismul numerelor, despre funcțiile lor metafizice și despre operațiile magice care pot fi efectuate cu ele, este o proiecție mai amplă, mai imparțială, a ceea ce Athanase Kircher numea arit-mologie, care avea ca scop „mistagogia numerelor” (*mystagogia numerorum*), adică explicarea generală a proprietăților lor secrete și a semnificației lor mistice.²⁰³ Nu este vorba aici de o invenție arbitrară, datorată imaginației unor fantezisti! Ci de un vast curent de speculații în care sunt împletite, la origine, patru surse distincte: cea a filosofiei grecești, formată din doctrinele lui Pi-tagora și ale lui Platon despre „numerele ideale”; cea a Gnozei care stabilea o concordanță între cifre și litere; cea a misticii evreiești, mai precis a Cabalei, cu concepția sa despre Sefirot-uri, cele zece numere considerate a fi emanațiile lui En-sof (Dumnezeu cel ascuns); în sfârșit, cea a creștinismului, cuprinzând nu numai numerația fantastică a sfântului Ioan din Apo-calipsa sa, dar și întreaga exegeză despre „numerele misterioase” făcută de sfântul Augustin și de ceilalți Părinți ai Bisericii, între aceste diferite tendințe și uneori chiar de la un autor la altul, în cadrul aceleiași religii, existau numeroase contradicții: filosofia ocultă și-a propus să le soluționeze prin aducerea la niște principii comune universale a tuturor acestor noțiuni specifice.

Prima influență a fost aceea a lui Pitagora care, în secolul al VI-lea înainte de era noastră, a ridicat matematică la rangul de sacerdoțiu. „Totul este aranjat după Număr”, această formulă fundamentală ghida activitatea școlii sale unde teoria Nu-mărului-Idee – sau număr pur – era numită aritmetică; logică era tot ceea ce se referea la calculul obișnuit. Pitagoricienii au alimentat atât gândirea științifică, cu teoriile lor și tabelele lor, cât și gândirea magică, cu simbolismul lor aritmic; Antichitatea a aflat de la ei că linia orizontală și numărul par sunt feminine, iar linia verticală și numărul impar masculine. Acel tetractys pe care îl invocau în jurământul lor inițiativ, era ansamblul primelor numere $1 + 2 + 3 + 4$, imagine a perfecțiunii în virtutea cuaternarului și a totalului 10. De la el s-au aflat raporturile de armonie existând între numere, elemente, zei, planete și note muzicale; capacitatea lor de a măsura incomensurabilul a găsit un ecou la Platon când, de exemplu, în Republică, a calculat metodic că un tiran are o viață de șapte sute treizeci și nouă de ori mai puțin agreabilă decât cea a unui rege.

În Gnoză și în Cabală, a fost exagerat dezvoltată ghematria, artă combinatorie utilizând atât numerele cât și cuvintele. Grecii foloseau ca cifre literele alfabetului lor așa că gnosticilor li s-a părut că se poate de natural să

aprecieze un cuvânt în funcție de valoarea sa numerică și chiar să facă din această valoare sensul veritabil al cuvântului respectiv. Hristos a devenit pentru ei 801, deoarece el era alfa și omega iar în sistemul lor alfabetico-numeral 1 era notat cu alfa, 800 cu omega, ceea ce dădea 801. Ghematria nu se mulțumea să traducă un cuvânt cu un număr, ea instituia și comparații lingvistice după criterii aritmetice: un cuvânt nu putea fi substituit altuia decât dacă avea exact același număr. Din acest tip de analogii se trăgeau concluzii dogmatice. Marcos, după ce a numărat că peristera (porumbel), care semnifică Sfântul Duh, forma și el 801, a văzut în această dovadă identității între Hristos și Sfântul Duh, fapt ridicat de el la rangul de dogmă. S-a descoperit în multe papirusuri ale gnosticilor sigla 99: era modul lor de a scrie Amin, rezultând din adunarea: A = 1, M = 40, E = 8, N = 50, conform alfabetului numeral grecesc. Bijuteria lor magică, abraxas (piatră sau placă de metal având inscripții în jurul unei imagini cu cap de cocoș sau de leu), echivala cu 365 și era dedicată Arhon telul Abraxas (sau Abrasax) ce domnea peste 365 de ceruri, între gnosticii care utilizau în mod diferit ghematria, unii adunând literele unui cuvânt, alții cifrele cărora le corespundeau aceste numere, alții lucrând pe grupuri de cuvinte, s-au născut multe polemici. Toate aceste procedee nu erau naive, ci rafinate; cele șapte vocale din limba greacă nu reprezentau pentru ei doar niște cifre, dar și cele șapte planete, cele șapte tonuri ale heptacordului (liră cu șapte coarde) în legătură cu cele douăzeci și opt de lumini ale lunii. Un talisman gnostic cu o înaltă valoare ocultă era o gemă pe care fuseseră gravate șapte vocale dispuse în careu magic sau în triunghi.

În aceeași epocă, mistica evreiască a făcut performanțe de ghemetrie și mai mari. Alfabetul ebraic avea douăzeci și două de litere care erau utilizate și ca cifre: primele zece, pentru gradația de la 1 la 10, a unsprezecea, kaf, „mâna care strânge”, după Ezdra, echivala cu 20, a douăsprezecea, lamed, „brațul care se desfășoară” cu 30 etc. Cabala a asociat fiecare din aceste litere unui nume divin și unui simbol, de la alef, voința, până la a douăzeci și două, recompensa; scrisul a devenit o operație sacră, ca și numerapa pe baza Sefirot-urilor, numerele esențiale, comparate cu lămpile ce luminează lumile vizibile și invizibile, cu forțele care dau condițiile de existență și de inteligibilitate a realității. S-a spus despre Sefirot-uri: „Ele sunt ideile prin care Gândirea divină se face principiu al unei Creații posibile.”²⁰⁴ Deci, un talmudist sau un cabalist calcula literele unui cuvânt nu pentru a se juca ci pentru a înțelege Cauza inefabilă a universului. O asemenea știință îi permitea să spună în mod misterios diferitele nume ale lui Dumnezeu, a căror pronunțare și grafie trebuiau să rămână secrete, numele de patru litere înscris sub forma tetragramatonului, numele de douăsprezece litere recitat cu voce scăzută în timpul binecuvântării poporului, numele de patruzeci și două de litere transmis inițiaților și Marele Nume, de șaptezeci și două de litere, care se termina cu Kadoș-ul repetat de trei ori. O parte din aceste combinații de scriere cifrată și de figurare geometrică, destinată unor comentarii cosmogonice, era foarte speculativă, dar o alta ținea de magia practică și ajungea la formule ca Șebriri împotriva deo-chiului, sau la hexagrama plasată într-un cerc triplu care era

desenat pe o filacteră (fâșie de pergament prinsă în jurul brațului său al frunții ca să aducă noroc).

În sfârșit, teologia aritmetică a fost un element constant al creștinismului primitiv iar sfântul Augustin o justifică astfel; JV nu cunoaște sensul numerelor înseamnă a risca să nu înțelegi o grămadă de lucruri consemnate în mod figurat în Scriptură. Un spirit elevat nu va admite să nu sesizeze motivul celor patruzeci de zile de post al lui Moise, al lui Ilie și al Domnului Nostru însuși. Soluția cerută acestui mister nu se va putea obține decât reflectând asupra numărului exprimat.,²⁰⁵ Sfântul Isidor din Sevilla a scris un tratat despre numerele sacre, Liber de Meroribus qui in Sanctis Scripturis occurrunt, și numeroși Părinți ai Bisericii – sfântul Ambrozie, sfântul Ieronim – le-au consacrat pagini importante. Am putea fi tentați să credem că, pentru exegeții creștini, anumite numere sunt sacre numai pentru că sunt caracteristice unor episoade ale Bibliei. Dimpotrivă, Hugues de Saint-Victoria a afirmat că nu crearea lumii în șase zile a făcut din numărul 6 un număr perfect, ci că numărul 6 întruchipase și înainte perfecțiunea și din acest motiv a servit ca măsură de timp pentru Facere. Această aritmologie creștină a avut un alt mare reprezentant în secolul al XIX-lea, abatele La-curia, supranumit „Pitagora francez”, care spunea: „în dezvoltarea ei cea mai amplă, viața revelează numărul 6. Ideea de ființă se dezvoltă în numărul 3. Ideea de non-ființă este caracterizată de numărul 2, sfințenia de numărul 9, lumină sau armonia de numărul 7 iar noi am numit eternitatea; unitatea unităților.”²⁰⁶

Știința ezoterică a numerelor nu este o disciplină excentrică sau perimată, deoarece toată lumea practică aritmozofia mai mult sau mai puțin conștient în viața de toate zilele; de la jucătorul care-și alege un număr în funcție de cifre benefice, anxiosul care crede în date fatidice și până la omul care acordă o valoare patetică aniversării celor patruzeci sau cincizeci de ani ai săi, ca și cum aceștia ar avea mai multă importanță decât aniversarea a treizeci și nouă sau a patruzeci și nouă de ani. Constatând că inconștientul este atât de încărcat de numere, psihanaliztii au încercat să afle de ce este așa. Pornind de la îngrijorările pacienților săi – unul visând că țipa de cinci ori, un altul că i se scoteau trei dinți – Ludwig Paneth a studiat „extraordinara facultate pe care o au numerele de a exprima nuanțele cele mai subtile ale gândului și ale sentimentului”.²⁰⁷ Astfel, a ajuns la concluzia că zero traduce megalomania, 2 problemele venind dintr-o senzație de dedublare, 4 căsătoria în visele femeilor, 5 complexul lui Oedip. Dar nu numai sunetul sau desenul numerelor le transformă în simboluri, așa cum presupune el; li se adaugă reminiscențe, în inconștientul colectiv, ale simbolismului aritmetic stabilit de filosofi și deformat apoi de superstițiile populare. Este deci util, pentru a aprecia astfel de fenomene psihice și sociale, să dispunem măcar de rudimentele mathesei, pe care le voi expune succint.

Mathesa și legile calculului metafizic.

Teologii creștini și ocultiștii au numit mathesa (din grecescul mathesis, învățătură) folosirea conjugată a metafizicii și a matematicii pentru a defini viața universală. Specialiștii mathesei au fost preoți, până în secolul al XVII-lea, când episcopul de Vi-genavo, Juan Caramuel, i-a consacrat mai multe lucrări

importante, ca Mathesis audax (1660). „Există numeroase probleme în filosofia divină care nu pot fi înțelese fără mathesa”, spune el.²⁰⁸ Această scientia Dei include logica matematică, metafizica matematică și teologia matematică: „Teologia matematică diferă de scolastică nu prin obiect, ci prin modul său pur de raționament”, adăuga Caramuel, folosind logaritmii și figurile geometrice pentru demonstrarea adevărurilor teologale. Apoi, mathesa a fost abandonată de cercurile creștine cărora filosofii le-au reproșat de a nu mai ști nici măcar despre ce era vorba. Între 1841 și 1844, medicul german Malfatti de Montereccio, înce-pând să „cerceteze în profunzime, în unirea vie a metafizicii și a matematicii, substanța științei hieroglice și simbolice”²⁰⁹, a reînviat mathesa și chiar a amplificat-o cu ajutorul doctrinelor din India. Un bun tratat de aritmozofie trebuia să fie împărțit în două: partea teoretică (sau mathesa) și partea practică (sau aritmologie).

Iată regulile fundamentale ce trebuie cunoscute pentru a înțelege calculele adesea extraordinare ale mathesei. Întâi, primele zece numere sunt cele mai importante, pentru următorul motiv dat de un teolog: „Sfântul Toma din Aquino ne învață că unitatea este un tot indivizibil și principiul numărului și că numărul este unitatea repetată. El adaugă că numărul 10 este prima și nedepășita limită a numerelor. Dincolo de 10, numerele nu mai continuă, ci reîncep. Sunt tot atâtea serii noi care se reproduc la infinit după modelul primeia.”²¹⁰ În numele ocultiștilor, Papus confirmă această noțiune: „Toate numerele emană din numărul Unu. Punctul de plecare al acestei emanații se află în Lumina spirituală. Cu cât un număr se depărtează de numărul Unu, cu atât se afundă în Materie; cu cât se apropie de numărul Unu, cu atât urcă spre Spirit și spre Lumină.”²¹¹ După el, coborârea spiritului către Materie se exprimă prin adunare (coborâre lentă), prin înmulțire (coborâre rapidă), pătratul numărului (coborâre în planul astral), cubul numărului (coborâre în planul material). Ascensiunea Materiei către Spirit este operată prin scădere (ascensiune lentă), împărțire (ascensiune rapidă), extragerea rădăcinii pătrate (ascensiunea astralului către divin), extragerea rădăcinii cubice (ascensiunea de la planul material la un plan Superior).

Numerele nu trebuie confundate cu cifrele, care sunt semne convenționale, romane, chineze, sanscrite, arabe, fără o valoare specială. Un număr de mai multe cifre nu este mai puternic decât un număr simplu, ci dimpotrivă; el trebuie redus la o singură cifră pentru a i se evalua semnificația, procedându-se la reducerea sa teozofică. Aceasta constă în adunarea elementelor sale constituente: fie 534; adunând $5 + 3 + 4$ se obține 12 iar $1 + 2$ fac 3. Vom spune deci că 3 este reducerea teozofică a lui 534, echivalentul lui mistic în „decada divină” formată de seria primelor zece numere. Nu ne mai rămâne decât să ne referim la sensul lui 3 în teologia iudeo-creștină sau în ocultism pentru a ști cât valorează 534. Invers, se caută, rădăcina esențială a unui număr adunând toate numerele care merg de la unitate până la el. Astfel, 7 îl are ca rădăcină esențială pe 28, deoarece el se descompune în felul următor: $1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 = 28$. Amatorii mai fac și alte manipulări cum ar fi adunarea unui număr cu numărul său simetric: 34 îl are ca simetric

pe 43, totalul dă 77, reducerea 14, apoi 5 din care se va extrage o învățătură metafizică cu privire la numărul 34.

Interesul filosofilor pentru numere nu poate fi asimilat cu un cult idolatrie. Nici un autor nu le consideră ființe vii jucând în cer rolul de apărători. Pitagoricienii le asociau zeilor, dar nu le transformau în zei; cabaliștii vedeau în Sefirot „razele infinitului”. Louis-Claude de Saint-Martin spunea că nici o ființă nu poate dăinui fără numărul său. „Dar niciodată numărul nu poate fi luat drept o ființă. Astfel, în orice ființă spirituală putem recunoaște: 1. Ființa; 2. Numărul ei; 3. Acțiunea ei; 4. Lucrarea ei.”¹⁰ De altfel. El credea că fiecare ființă este caracterizată de două numere: „Toate ființele temporale au două numere, unul pentru existență, celălalt pentru acțiune. Prin acest al doilea număr, ele operează această reacție universală pe care o ob-10. Louis-Claude de Saint-Martin, Des Nombres, Paris, Leroy, 1843.

Servăm pretutindeni și care este inferioară existenței, ceea ce se poate demonstra de la particular la universal. „212 Estimarea calităților metafizice ale numerelor a evoluat de-a lungul timpurilor. Saint-Martin a stabilit astfel: „Cele două numere ale răului sunt 2 și 5. Cele cinci numere ale spiritului adevărat sunt 1, 10, 8, 7 și 4. Iar cele trei numere ale materiei sunt 3, 6 și 9.” Dar, reluând această clasificare, vom vedea că ea suferă variații.

1 este numărul divin prin excelență. „Dumnezeu singur este perfect unu”, spune Lacuria. În Cabală, prima sefiră, Keter (coroana), reprezintă Gândirea supremă. Asociat cu cercul, cu soarele, chiar în religiile politeiste, 1 are valoarea principiului absolut al tuturor lucrurilor: Heraclit îl identifică cu Zeus, Plotin cu Inteligența universală, Yqjur-Veda cu Ființa care se mișcă și care nu se mișcă, prezentă în toate și în afara tuturor.

2, pereche și feminin, a fost considerat imperfect, factor de diviziune și de discordie: el caracteriza cele două forțe antagoniste ale Binelui și Răului, ale Dragostei și Urii. Creștinii numeau numărul 2 immundus numerus (numărul impur) deoarece el era cel care începea să se îndeparteze de unitate. Amintea și de acuplare și, în consecință, de păcat. Sfântul Augustin a combătut această prejudecată spunând că 2 exprima consolarea și mizericordia deoarece Hristos rămăsese două zile la Samariteni, își trimisese apostolii, câte doi, ca să convertească orașele din Iudeea. Totuși, numărul 2 a continuat să-i pună în dificultate pe teologi și pe filosofi până în secolul al XIX-lea, când i s-a dat sensul de non-ființă. Numai cabaliștii au adoptat un punct de vedere total diferit, a doua sefiră, Hohmah (înțelepciunea), era supranumită de ei „Tatăl”.

3, primul dintre numerele masculine, după Pitagora, li s-a părut tuturor extrem de benefic; „Numărul 3 este întoarcerea la unitate, care părea a fi fost distrusă de numărul 2”, spune Lacuria.²¹³ Psihanaliștii au stabilit că pentru inconștient el reprezintă organele genitale masculine sau triada tată-mamă-copil. El este și numărul Timpului, evocând trecutul, prezentul și viitorul. Trimurti hindusă, Sfânta Treime creștină, nu sunt singurele expresii religioase ale numărului 3: Antichitatea a cunoscut trei Grații, trei Parce, trei Furii etc. Pitia trebuia să postească trei zile înainte de a se așeza pe trepedul său, iar A. M. Fax a relevat și alte obiceiuri: „Atleții nu erau proclamați învingători decât după ce-și răsturnaseră de trei ori adversarul. O lege a lui Solon prescria

femeilor să nu aibă ca zestre decât trei rochii.”²¹⁴ Cei trei fii ai lui Adam, cele trei etaje ale Arcei lui Noe, cei trei îngerii care l-au vizitat pe Abraham arată mereu că 3 exprimă ceea ce este necesar pentru a acționa și a organiza, forța pentru o eficacitate imediată. Se repetă de trei ori gestul și cuvântul de la care se așteaptă un efect extraordinar. Îndrăgostita din a VIII-a Eglogă a lui Virgiliu înfășoară în trei fâșii colorate portretul infidelului Daphnis și înconjoară cu el de trei ori altarul. Trisaghionul din liturghia creștină constă în a spune de trei ori aghios (sfânt). Pretutindeni, în religie ca și în magie, 3 are un rol propițiatoriu datorat valorii sale de număr al acțiunii vitale.

4, ridicat la rang de cinste de Pitagora, care vedea în el cheia „inițierii în misterele Naturii”, este numărul stabilității. Un ansamblu de patru lucruri, cum sunt cele patru anotimpuri sau cele patru laturi ale pătratului, sunt în echilibru perfect. Neptun avea un car cu patru cai, în infern se aflau patru fluvii; Empedocle deosebea patru elemente. Hipocrate patru umori și patru calități. Sfântul Ioan a descris cele patru atribute ale lui Dumnezeu (Înțelepciunea, Puterea, Omnisciența și Creația) sub formă a patru ființe acoperite de ochi pe tot corpul. Anumiți creștini considerau totuși numărul 4 ca nefast, după cum mărturisește sfântul Ambrozie în al său Hexameron (elogiul lui 6). Filosofii au corectat această eroare, aprofundând semnificația numărului 4: pentru Saint-Martin, el este numărul puterilor sufletului iar Eliphas Levi adaugă: „Omul este patru în unul: spiritul și sufletul, lumina și trupul.” Malfatti a făcut din 4 simbolul bisexualității și al „cvadruplei antiteze” bărbat-femeie, dreapta-stânga: într-adevăr, acest medic crede că trupul omenesc, al oricărui individ, mascul sau femelă, este împărțit printr-o linie „interioară în sine și verticală” și astfel este femeie pe partea stângă și bărbat pe partea dreaptă, așa încât într-un cuplu există un joc dublu de opoziții încrucișate.

5, care-l înspăimânta pe Saint-Martin și, mult înaintea lui, pe Hesiod, care considera nefastă a cincea zi a lunii, era în schimb iubit de Pitagora deoarece 5 este ipotenuza triunghiului dreptunghic, celelalte laturi ale lui fiind 3 și 4. De altfel, pentagrama sau pentagonul stelat, atât de folosit în ocultism (este „steaua strălucitoare „ al celui de-al 2-lea grad al Francmasoneriei, simbolizând capul care comandă trupului) era la origine semnul de recunoaștere al pitagoricienilor care, după Lucianus, făcuseră din el emblema sănătății, corespunzând armoniei celor cinci simțuri. Această idee a predominat: în Renaștere se considera că cinci-degete (*potentilla reptans*) vindecă de febră din pricina celor cinci petale. Pompeo Colonna definea chintesența drept „a cincea ființă care rezultă din cele patru calități elementare amestecate în diferite proporții”; ea avea în alchimie o virtute medicamentoasă. 5 este un număr păgân (Misterele antice erau împărțite în cinci părți, Panateneele și Dionisiacele se țineau la cinci ani), teluric (chinezii reprezentau Pământul printr-un pătrat cu nouă careuri având în centru 5), număr ce nu place anumitor mistici care-l găsesc prea material; Lacuna a arătat că el este „negația tuturor facultăților Ființei, cu excepția inteligibilității”. Totuși, imaginea unui zar cu cinci puncte pe mormintele creștinilor din Catacombe era dovada că ei avuseseră o viață fericită.²¹⁵ În pofida unor discordanțe, 5 și-a păstrat în general sensul de fericire casnică și de bună condiție fizică.

6, primul număr perfect, adică numărul ale cărui părți alicote sunt egale cu valoarea lui absolută ($6: 6 = 1$; $6: 2 = 3$; $6:3=-2$; $1+2 + 3 = 6$) a fost celebrat cu entuziasm încă din Antichitate. Pitagoricienii l-au numit teleios (complet) și gomos (nupțial); l-au consacrat Afroditei deoarece era produsul lui 2×3 iar această înmulțire între feminin și masculin simboliza actul sexual. Gnosticii au numit numărul 6 episemos (remarcabilul) și l-au identificat cu Hristos, deoarece în greacă numele Iesus are șase litere. Clement din Alexandria, în Stromates, a dat o interpretare aritmologică a Schimbării la față a lui Iisus pe muntele Tabor prezentându-l ca pe un 6 devenit 7, iar apoi 8. Astfel, pretutindeni 6 este numărul lucrării, fie că este vorba de lucrarea de mântuire, de lucrarea carnală, sau de crearea lumii.

7, a fost numărul cel mai sacru dintre toate numerele, exprimând plenitudinea spirituală și cosmică, victoria Spiritului asupra materiei. Păgâni, creștini, filosofi oculte, toți au fost de acord pentru a-l slăvi: Varro a făcut din el subiectul unei cărți, Hebdomada; Philon a afirmat că șapte, însemnând etimologic venerabilul, caracterizând cele șapte planete, cele șapte vocale din greacă, cele șapte note ale brei, este imaginea Neclintitului. Biblia se referă întruna la numărul șapte: de la cele șapte cozi din părul lui Samson la cele șapte ablațiuni ale lui Naaman în râul Iordan. „De ce copilul reînviat de Elisei cască de șapte ori?” întreabă Auber.²¹⁶ Aceasta înseamnă, după exegeți, că el nu se întoarce la viață decât mulțumită celor șapte daruri ale Sfântului Duh. În cazurile extreme, solemne, când o acțiune repetată de trei ori nu poate fi suficient de eficace, ritul este repetat de șapte ori. Și aici, autorii au fost călăuziți de o considerație matematică și nu de o analogie cu zilele săptămânii; numărul 7, calificat de Clement din Alexandria drept „un număr virgin și fără mamă”, nu dă naștere și nu este născut. Nici un număr par sau impar care-l precedă nu-l produce prin înmulțire iar el nu produce nici un număr din prima decadă. Saint-Martin spunea: „Spiritul este 7 în numărul lui radical deoarece operează pe 4 și pe 3, adică pe suflet și pe trup.”²¹⁷ Și pitagoricienii îl venerau pe 7 din pricina lui 3 adăugat lui 4, dovedind astfel că el conținea triumphiul și pătratul, două figuri cu echilibru perfect.

8 exprimă reușita, evoluția fără obstacole, mersul armonios către unitate. Macrobiu face din el numărul Dreptății fiindcă atunci când este împărțit de trei ori la doi se întoarce la 1 primordial, în Mesopotamia, emblema zeiței Ishtar, determinativ al tuturor numelor divine, era o ideogramă cu opt brațe; în Grecia, 8 a fost dedicat lui Dionysos, născut în a opta lună a anului. Hristos vorbea de cele opt fericiri, budiștii urmau „calea cu opt poteci” pentru a se elibera de dorință și de reîncarnare, gnosticii adorau o Ogdoadă, ansamblu de opt divinități. Caduceul lui Hermes, cu cei doi șerpi ce formau patru bucle, desenă cu intenție această cifră, după câte spune dr Allendy, care vede în toate acestea semnul „Materialității esențiale”²¹⁸. Părinții Bisericii au făcut din 8 simbolul regenerării și al reînvierii glorioase. El reprezintă „micul număr al celor aleși” în catehismul masoneriei oculte în care se spune: „Care este numărul pe care să-l dorești cel mai mult? – 8, deoarece cel ce-l are face parte din numărul aleșilor și al înțelepților.”²¹⁹ Eliphas Levi vedea în el principiul de conciliere a contrariilor

și evoca „mediatorul universal al cărui număr complet este 888, așa cum cel al Antihristului este 666”.

9, ultimul număr simplu, a luat sensul de întoarcere la origini fiindcă este aproape de numărul 10, așa cum a subliniat-o și Allendy: „Din punct de vedere aritmozofic, 9, în calitatea lui de număr impar, marchează o trecere de la beatitudinea octonară, după care urmează, la unitatea reintegrată, denară, către care tinde.”²²⁰ Francmasonii au făcut din 9 numărul nemuririi, ceea ce este conform cu Tradiția: în brahmanism, Vishnu se întrupează în nouă avataruri pentru a salva omenirea și Iisus moare pe cruce în a noua oră (din calendarul iulian). 9 aduce o idee de salvare spirituală, de supraviețuire asigurată lucrării împlinite, dar și de purificare, așa cum este cazul rugăciunilor ce se fac timp de nouă zile, obicei trecut din cultul mazdean în cultul creștin.

În sfârșit 10, împlinirea seriei, pe care Cabala îl numește Malcuth (regatul), reprezintă cunoașterea integrală. Acest număr era atât de venerat încât Speusippos i-a consacrat jumătate din cartea lui despre aritmetica pitagoriciană. Eliphaz Levi credea că acest număr e explicat de parabola celor zece fecioare, cinci înțelepte și cinci nebune: „Numărul 10 se compune din unitatea luminoasă și din zero întunecat. În acest număr există două pentagrame, așa cum în 6 există două triunghiuri; pentagrama albă și pentagrama neagră; cele cinci numere pure și cele cinci numere impure.”²²¹

11, „numărul răului” cum îl numește sfântul Augustin, a generat un strigăt de disperare în rândul filosofilor; cu el începe părăsirea decadei divine și începutul unei decade inferioare. Cu toții au detestat acest număr viclean despre care Saint-Martin spune: „Când a fost predat Mântuitorul arcașilor și poporului înarmat cu bastoane? Când l-au părăsit discipolii săi? Când s-a lepădat de el sfântul Petru? Când numărul apostolilor s-a redus la unsprezece o dată cu trădarea lui Iuda.”²²² Lacuria afirmă că, din cele două unități care se află în opoziție în numărul 11, a doua îl reprezintă pe Lucifer: „Iată de ce acest număr de orgoliu îi rămâne ca o pecete a blestemului.”²²³

Dimpotrivă, 12, „numărul mai mult ca perfect”, care reface ordinea dezorganizată, a fost slăvit de toată lumea: „Se grupează în orice fel, cu el se pot face toate combinațiile și se prezintă în mod firesc drept armonia tuturor celorlalte numere sacre; în el se găsesc combinate numerele 2, 3, 4 și 6” apreciază Lacuria.²²⁴ Există doisprezece apostoli, doisprezece patriarhi, douăsprezece semne ale Zodiacului, douăsprezece luni ale anului: toate acestea dovedesc cu prisosință că 12 este numărul strălucirii totale sau al desfășurării posibilităților esențiale.

După numărul 12, s-au mai determinat numere importanțe prin analogie cu precedentele sau din cauza unei calități deosebite. Saint-Martin le răspundea astfel inițiatilor din timpul lui care refuzau să aprecieze numerele care urmau după 30, argumentând că prima decadă corespunde lumii divine, a doua lumii spirituale, a treia lumii naturale iar de la celelalte nu avem nimic de învățat: „în felul acesta suntem nevoiți să strangulăm numărul în loc să-l lăsăm să se extindă în desfășurările sale și, în consecință, să nu avem decât imaginea foarte falsă a acestui număr în loc să avem adevăratul său rod.”²²⁵

13 este numărul transformării și, cum o schimbare se poate face în bine sau în rău, i s-a dat când un sens bun, când unul rău. În Riada (cântul V), Homer face din el numărul eliberării dintr-o încercare: Ares, zeul războiului, rămâne închis de dușmanii lui într-un ulcior timp de treisprezece luni, până când îl eliberează Hermes. Cabala îi admite ambivalența, recunoscând existența a treisprezece spirite ale răului și a treisprezece căi ale mizericordiei. Punctul de plecare al superstițiilor legate de el se află în vechiul calendar roman unde idele (perioadă lunii pline) cădeau în ziua de 13, în cazul celor mai multe luni (cu excepția a patru luni): interdicția venea de la ide și nu de la numărul propriuzis. Dar pentru Cornelius Agrippa 13 exprimă „misterul apariției lui Hristos nașunilor, căci în a treisprezecea zi a nașterii lui a apărut steaua minunată care i-a condus pe magi”²²⁶. Teologii creștini au fost întotdeauna indignați de superstițioșii care nu voiau să fie treisprezece la masă, din pricina Cinei cea de taină. Pierre Le Brun, din congregația Oratoriului, vorbește cu sarcasm de un președinte al parlamentului din Rouen, maniac în această privință, care a mers până la a-i tiraniza pe cei apropiați și care a murit la o masă unde însă nu participau treisprezece meseni.²²⁷ În general, filosofii găsesc că numărul 13 este excelent; Saint-Martin vede în el „numărul naturii”; Auguste Comte l-a desemnat că numărul sacru al pozitivismului iar Wronski a demonstrat că numai numerele impare până la 13 inclusiv au o valoare metafizică.

Filosofii au mai apreciat ca benefice numerele 15 („simbolul ascensiunii spirituale”, spune Agrippa), 16 („numărul fericit” al pitagoricienilor), 22 (în funcție de cele 22 de litere ale alfabetului ebraic care anunțau înțelepciunea), 28 (care aduce „bunăvoința lunii” și care este, de altfel, al doilea număr perfect, al treilea fiind 496), 30 (vârsta lui Hristos când a fost botezat și a lui Ioan Botezătorul când a început să predice în deșert), 36 (pentru că este suma primelor patru numere impare cu primele patru numere pare: Plutarh îl considera adevăratul tetractys).

Și importanța lui 40 trebuie relevată: frecvența cu care acest număr revine în Biblie (ploaia Potopului, mersul lui Ilie până la muntele Horeb etc.) pentru a exprima fie pedeapsa, răscumpărarea păcatelor sau revelația, l-a făcut pe sfântul Augustin să spună cu privire la vindecarea unui paralic de treizeci și opt de ani: „De ce oare numărul 38 corespunde unui om bolnav mai degrabă decât unui om sănătos? Iată de ce: acest număr 40 înseamnă împlinirea totală a tuturor lucrărilor Legii... Cum să te miri că omul acesta este bolnav când lui îi lipsește numărul 2 din 40?”²²⁸ Lacuria explică: „Singurul lucru constant și complet este că acest număr caracterizează o perioadă suficientă și completă pentru a termina o lucrare.”²²⁹ Savanții occidentali au fost într-atât de obsedați de numărul 40 încât vom vedea chiar în această carte medici care prescriu medicamente preparate în patruzeci de zile, alchimiști care numără luni de patruzeci de zile. Carantina (perioadă postului) a servit ca răstimp ideal în dreptul feudal cât și în reglementările sanitare din porturi.

50, care a luat sensul de „iertare a păcatelor și înlăturare a servituții” (Agrippa), a fost și el un număr fast; Terapeuții, sectă înrudită cu cea a Esenienilor, sărbătoreau a cincizecea zi a anului pentru că 50 era suma pătratelor triunghiului dreptunghic (9+16+25). Nicolaus Cusanus spunea că al

cincizecilea an era anul jubileului pentru a recompensa munca din de șapte ori câte șapte ani (49). Pretutindeni, simbolismul numerelor a fost stabilit de matematicieni mistici și nu de ignoranți superstițioși.

Dintre numerele neliniștitoare, toată lumea a fost de acord că numărul 20 este de temut, „număr al durerii”, la Homer ca și în Biblie (Ulise a avut douăzeci de ani de nefericire, Iacov a muncit douăzeci de ani la Laban, Iosif a fost vândut pentru douăzeci de monede de argint), la fel ca și 70 (amintire a captivității în Babilon), dar niciunul nu a inspirat mai multă groază decât 666, căruia i s-au consacrat cărți uriașe pentru a interpreta ceea ce spusese despre el sfântul Ioan. Apostolul, numit „fiul trăsnetului” din pricina violenței sale, povestește în anul 69 că a văzut ieșind din mare o Fiară cu șapte capete și zece coarne care avea să pustiască creștinătatea timp de patruzeci și două de luni cu ajutorul unei alte Fiare cu coarne de miel. Popoarele urmau să fie marcate cu semnul ei pe mâna dreaptă sau pe frunte: „Cine are pricepere să socotească numărul Fiarei: căci este număr de om: și numărul ei este 666.” Și-au chinuit toți mintea cu acest 666 despre care Renan a arătat, în sfârșit că venea pur și simplu din gematrie, fiind suma obținută prin adunarea literelor numelui Neron Cezar, transcris în ebraică. Sfântul Ioan avertiza deci cele șapte Biserici din Asia că Antihristul ar putea fi recunoscut după numele lui egal ca număr cu cel al lui Neron. Ceea ce nu au înțeles toți cei care au identificat 666 cu diferiți papi, cu Luther sau cu Napoleon (cum au făcut Zimpel sau Tolstoi în Război și Pace).

Geometria ocultă.

Figurile geometrice au avut o semnificație magică, fie înscrise pe un talisman, fie pe zidul unui edificiu sau pe pardoseala lui, fie desenate în spațiu cu gesturi rituale. Într-adevăr, cea mai mare parte din rituri corespund unei geometrii metafizice trăite: circumambulația, semnul crucii, prosternarea, genuflexiunea și alte gesturi de acest fel nu-l determină întâmplător pe om să descrie cercul, crucea, unghiul drept sau obtuz, linia orizontală. Cercul este în religie, ca și în magie, figura primordială deoarece exprimă unitatea și numărul 10, „căci unitatea constituie centrul și circumferința tuturor lucrurilor” după Cornelius Agrippa, care adaugă: „Se spune că cercul este o linie fără sfârșit, în care nu există nici un fel de parte care să poată fi numită început sau sfârșit; și al cărui început și sfârșit se află în fiecare punct; iată de ce se spune și că mișcarea circulară este infinită, nu cu privire la timp, ci cu privire la loc. Ceea ce face ca figură rotundă să fie considerată cea mai mare și cea mai perfectă între toate și cea mai potrivită pentru vrăji și exorcisme: de unde și faptul că cei care invocă pe daimonii cei răi se închid de obicei într-un cerc.”²³⁰

Puterea acordată acestei figuri este evident de origine cosmică. Strămoșii noștri au văzut soarele, luna plină, sub o formă circulară; studiile lor astronomice i-au făcut să înțeleagă că planetele făceau o revoluție orbitală. A trasa un cerc înseamnă deci să chemi către tine, prin virtute simpatcă, influența solară sau lunară; a te învârti în jurul unui lucru însemna să adopți față de el mersul unei planete, deci a-l face dependent de acea planetă. Acest rit de circumitio din religia romană a supraviețuit multă vreme în Franța (căci „superstițiile” nu sunt decât vechi credințe religioase căzute în desuetudine)

încât Jean-Baptiste Thiers scria în timpul lui Ludovic al XIV-lea: „Obiceiurile unor țărani din vecinătatea noastră sunt superstițioase și nepermise, care țărani, când au cai bolnavi de anumite boli, îi duc într-o pădure unde există o piatră în jurul căreia îi pun să se învârtă de trei ori, crezând că asta îi poate vindeca.”²³¹

Faptul că cercul a servit pentru a-l semnifica pe zero nu i-a afectat cu nimic puterea. Lacuria a arătat că zero nu are nimic negativ, nefiind un număr, ci numai locul gol al unui număr; „Zero nu este deloc ideea de non-ființă... Zero nu afirmă, nu neagă, nu amintește nimic; el nu are nici un fel de sens.”²³² Malfatti a mers mai departe spunând că zero metafizic-matematic este „includerea idealului în real, concepția de înveliș spiritual și corporal în om ca și în natură.”²³³ Făcând din elipsă „hieroglifa creației”, el credea chiar că seria infinită a numerelor era „o construcție bine combinată a lui zero eliptic”. Simbolul cercului poate fi modificat de alte figuri plasate în interiorul lui: un punct central amintește cauza primă, un diametru – mișcarea generală în cele două lumi; două diametre care se întretaie în unghi drept – împrăștierea influenței în cele patru puncte cardinale; un triunghi – ternarul în univers; un pătrat, cuaternarul material în univers.

Crucea este o altă figură primordială, chiar înainte de apariția creștinismului, așa cum a afirmat-o Cornelius Agrippa când scria că egiptenii și arabii vedeau în ea „un foarte puternic receptacol al tuturor forțelor cerești deoarece, dintre toate, este figura cea mai dreaptă și este prima descriere a suprafeței având longitudine și latitudine”. Astrologii arabi cred, de altfel, că „stelele au mare putere când alcătuiesc pe cer o figură cu patru unghiuri principale și formează o cruce.”²³⁴ Agrippa o asocia cu numerele 5, 7 și 9, dar Eliphas Levi a făcut din ea expresia numărului 4: „Cuaternarul este numărul crucii. Crucea, acel slăvit stauros ale cărui patru mistere sunt astfel expuse de sfântul Paul: cdtitudo, longitudo, sublimitas și profundum. Crucea, care nu este punctul de întâlnire a două linii, ci punctul de plecare a patru linii infinite, niciodată despărțite, unite pe vecie printr-un centru care devine centrul imensității.”²³⁵

Ocultistul Pierre Piobb preciza că, dacă o considerăm un element geometric, crucea nu are o valoare specială: „Nu este cazul să vedem în această figură un simbol deosebit de misterios nici să vedem în ea vreo oarecare anterioritate inițiativă. Oricine putea s-o traseze, oricine a putut-o imagina și oriunde.”²³⁶ Forma specială dată crucii face să apară ideea ezoterică: astfel, crucea latină „constituie singură cheia doctrinelor metafizice ale creștinismului” deoarece este savantă, formată „dintr-un diametru al circumferinței și o latură a triunghiului echilateral trasat de la extremitatea inferioară a triunghiului despre care vorbim”.²³⁷ Crucea Templierilor cu cele patru brațe care se lărgesc la extremități, arătând dispunerea forțelor pe un cerc, este considerată emblemă a inițierii. Crucea Cavalerilor de Malta, care „exprimă direcția centripetă a forțelor”, crucea triangulată a cavalerilor teutoni, crucea încârligată, crucea de Lorena, crucea ovalizată, crucea dublată, crucea cu muguri, crucea cu lună, crucea cu săgeată, sunt alte exemple în favoarea tezei lui Piobb după care forma crucii este semnificativă și nu crucea ca atare.

Pentagonul a fost folosit în magie pentru motivul de care vorbește Agrippa: „Pentagonul, având virtuțile numărului 5, are o forță miraculoasă împotriva daimonilor celor răi, ca și prin trasarea liniilor sale datorită cărora avem în interior cinci unghiuri obtuze iar în exterior cinci unghiuri ascuțite ale celor cinci triangulare care-l înconjoară. Pentagonul interior cuprinde în el mistere mari.”²³⁸ Eliphas Levi spunea: „Pentagrama este steaua Bobotezei” și vedea în ea numărul 5 cel bun, cel care unește pe 1 cu 4, în timp ce 2 cu 3 își pun reciproc opreliște și desemnează în același timp răul și neputința răului: „5 cel rău se compune din doi opunându-se lui trei sau dominându-l pe trei ca în pentagrama răsturnată care este un semn de război... 5 cel rău se mai exprimă și printr-un pătrat neregulat cu un punct excentric sau printr-o pentagramă neregulată. În general, semnele geometrice ale pentaclului, când sunt prost făcute, sunt figuri diabolice, deoarece reprezintă dezordinea și inexactitatea”. El credea în virtutea pentagramei împotriva influențelor nocive: „Acțiunea pentagramei este o acțiune magnetică echilibrantă care anulează, prin expresia sacramentală a unei voințe directe, efluviile indirecte și fatale ale luminii magnetizate.”²³⁹ Dintre celelalte figuri cu multiple intersectări, cele mai folosite au fost hexagonul (ce a dat hexalfa sau steaua cu șase brațe, hexagrama, numită „pecetea lui Solomon”) și eneagonul considerat, din pricina celor nouă laturi, simbolul celor nouă cohorte de îngeri.

Triunghiul echilateral, deja divin pentru pitagoricieni, care-l identificau cu 10, va reprezenta, pentru creștini, Sfânta Treime. Lacuria spune: „Când cineva vrea să ne înfățișeze gloria divină, ne arată acest triunghi misterios, înconjurat de slavă, propus de la începuturi oamenilor ca enigmă a Divinității.”²⁴⁰ Astfel, într-o imagine care ilustra Arithmologia părintelui Kircher, Dumnezeu este reprezentat printr-un triunghi în flăcări având un ochi în centru. Triunghiul capătă un sens religios când are vârful îndreptat în sus și un sens magic când vârful este îndreptat în jos: formula Abracadabra nu avea calități terapeutice decât scrisă ca un triunghi cu vârful în jos.

Pătratul a servit mai ales la realizarea de pătrate magice, împărțite în careuri: „Aceste figuri permit aranjamente de cifre a căror sumă pe coloana transversală, pe coloana verticală ca și fiecare din diagonalele careului construit este întotdeauna aceeași.”²⁴¹ Se numește soluție suma cifrelor pe coloană iar ordin rândurile de careuri care pot fi în număr de trei până la nouă; fiecare ordin este în legătură cu o planetă. Albrecht Durer a pus în gravura sa, „Melancholia”, un careu magic de ordinul patru (careul lui Jupiter) a cărui soluție este 34. Numărul invizibil care formează un careu magic are o influență deosebit de puternică deoarece acest număr se obține în toate sensurile.

Steganografia.

Sub numele de steganografie (de la grecescul steganos, ascuns) criptografia, arta de a scrie cu caractere secrete, a fost o invenție a filosofiei oculte. Înainte nu se cunoșteau decât puține exemple; notele tironiene folosite în Antichitate de Tiron, fostul sclav al lui Cicero, constau într-un sistem de trăsături care permiteau abrevierea, conceput pentru a transcrie rapid discursurile publice; Raban Maur a citat, în secolul al IX-lea, un procedeu care constă în înlocuirea vocalelor dintr-o frază prin puncte. Inițiatorul

steganografiei a fost un maestru al creștinismului ezoteric, abatele Jean Tritheme, căruia activitatea în acest sens i-a conferit faima de magician.

Johanes von Heidenberg, zis Trithemius sau Jean Tritheme, s-a născut în 1462 la Trittenheim, pe malul stâng al râului Moselle, lângă Trier; persecutat în copilărie de tatăl său vitreg, a putut să intre la Universitatea din Trier datorită ajutorului dat de unchiul său din partea mamei. Încă de pe atunci, pasionat de erudiție, Trithemius a înființat în 1480, împreună cu alți câțiva studenți o societate inipatică, Sodalitas celtica (Confreria celtică). Într-o iarnă, vrând să-și viziteze mama, a fost surprins de o furtună de zăpadă care l-a obligat să se oprească, la 25 ianuarie 1482, la mănăstirea benedictină din Spanheim. Acolo a hotărât să renunțe la cele lumești și, după cinci zile de încercări impuse, și-a părăsit haina laică, la 2 februarie 1482, în ziua în care împlinea douăzeci de ani; la 21 martie și-a început noviciatul și a pronunțat Jurământul pentru intrarea în călugărie la 21 noiembrie. Abatele care conducea mănăstirea a fost transferat într-un alt post iar alegerea succesorului său a fost fixată la 29 iulie 1483: a fost ales Trithemius, la vârsta de douăzeci și unu de ani.

Mănăstirea se găsea într-o stare jalnică; clădirile se ruinau, călugării erau trândavi și fără ideal. Trithemius a restaurat-o, a plătit datoriile, a restabilit echilibrul între încasări și cheltuieli, i-a obligat pe călugări la un program de muncă. Că principală ocupație le-a dat copierea manuscriselor, ceea ce cuprindea pregătirea pergamentului, a cernelei, a penițelor precum și corectarea greșelilor și înluminarea titlurilor. A constituit astfel o bibliotecă de două mii de volume în latină, greacă și ebraică, faimoasă în toată Germania. Prinți, teologi, erudiți ca Johann Reuchlin soseau întruna să-l viziteze. A făcut dovada cunoașterii sale și a pioșeniei sale scriind despre miracolele Fecioarei Maria, despre oamenii iluștri din Ordinul sfântului Benedict; cele nouă lucrări istorice, opusculele despre ascetism, cele două cărți de predici și de recomandări cenobitice nu au dat naștere nici unui fel de clevetiri.

Dar în 1498, Trithemius îl anunță printr-o scrisoare pe prietenul său, Arnold Bostlus, că pregătea Steganographia în care dezvăluia „mai mult de o sută de feluri de a scrie în mod secret” și multe alte minunății: „Pot să vă asigur că această operă care dezvăluie numeroase secrete și mistere puțin cunoscute va părea tuturor, cu atât mai mult ignoranților, a conține lucruri supraomenești, admirabile și uimitoare, având în vedere că nimeni înaintea mea n-a scris sau vorbit vreodată de aceste lucruri.”²⁴² Această scrisoare a fost interceptată și s-a tras concluzia că el compunea o carte de magie cu atât mai mult cu cât în scrisoare se arăta satisfăcut că poate să-și transmită voința la distanță sau să comunice fără mesager cu un prizonier închis și păzit. Zvonul a luat o amploare atât de mare, încât, în 1503, el îi scrie lui J. Von Westenburg rugându-l să-l apere împotriva acuzatorilor săi: „N-am făcut nimic extraordinar și totuși merge vestea că sunt magician. Am citit cea mai mare parte a cărților magicienilor nu pentru a-i imita, ci în perspectiva de a respinge, într-o bună zi, prea relele lor superstiții.”²⁴³ În 1504, a arătat manuscrisul Steganographiei unui vizitator, Charles de Bouelles; acesta începu să răspândească ideea că paginile erau acoperite cu semne diabolice, ceea ce agrava suspiciunea care apăsa asupra lui Trithemius.

Totuși, împăratul Maximilian I-a invitat, în 1505, la castelul din Boppard, lângă Koblenz, pentru a-i supune opt probleme legate de credință, cărora le va răspunde în *Liber octo questionum* (1511). S-a spus că a făcut-o să apară, într-o cameră neagră, în fața împăratului, pe fantomă soției acestuia, Marie de Bourgogne. În aprilie 1505, în timpul șederii lui Trithemius la Heidelberg, la Philipp, conte palatin de Rin, călugării din Spanheim s-au revoltat împotriva lui, nemaidorind un abate care-i obliga să-și reformeze moravurile. În consecință, la 3 octombrie 1506, Trithemius a fost numit starețul mănăstirii Sfântul Jakob din Wurzburg unde se dedică lucrărilor sale până la sfârșitul vieții, începu *Polygraphia* (lăsând să se creadă că nu va termina *Steganographia*) și continuă să studieze Cabala cât și această „bună și sfânta știință a magiei” al cărei elogiu îl făcuse contelui de Brandenburg, precizându-i că trebuia să se facă deosebirea între ea și falsuri. Acestuia din urmă i-a dedicat tratatul său împotriva vrăjitoriilor, *Antipalus maleficiorum comprehensus*, (care n-a apărut decât în 1555), în care clasa diversele feluri de vrăjitorii, definea patruzeci și patru de varietăți de preziceri, dădea o listă de lucrări despre magie și un ritual de exorcizare. Trithemius se arată aici un mare cunoscător al practicilor interzise și trasează limita între „magia permisă” și „magia interzisă”.

Deci nu era bănuit fără motiv: curiozitatea sa intelectuală mergea departe. A fost primul care a vorbit de Faust, într-o scrisoare din 20 august 1507, adresată matematicianului Virdung, descriindu-l ca pe un fost profesor al școlii din Kreutznach, care parcurgea Palatinatul spunându-și „prinț al necromancienilor”, capabil de miracole. Când Trithemius I-a întâlnit pe Faust, într-o pensiune din Gelnhausen (Hesse), acesta a fugit din fața lui și n-a putut fi hotărât să se întoarcă și să-l înfrunte pe savantul benedictin, mai faustic decât însuși Faust.

Tratatul său despre șapte cauze secunde, *De Septem secundeis* (1515), exprimă de altfel o concepție aproape gnostică despre Inteligențele care conduc lumea după Dumnezeu. Trithemius spune că șapte îngeri au fost puși în slujba celor șapte planete: Orifel îl slujește pe Saturn, Zachariel pe Jupiter, Samael pe Marte, Michael pe Soare, Anael pe Venus, Raphael pe Mercur și Gabriel – Luna. Fiecare din acești îngeri a fost însărcinat să guverneze universul, de la crearea sa și până la sfârșitul său, timp de 354 de ani și patru luni, în alternanță cu ceilalți șase; vor exista trei cicluri de astfel de influențe succesive ale celor șapte îngeri, divizând Istoria omenirii în douăzeci și unu de perioade. Dacă urmăm cronologia mistică a lui Trithemius, ultima fază a celui de al treilea septenar, dominată de Soare și de îngerul Michael, a început încă din 1880. Sfârșitul Veacurilor va veni, după calculele sale, în 2235 când steaua fixă Algol, p din Perseu, numită Capul Meduzei, va ajunge prin precesiune la un anume punct y situat în Gemeni. Trithemius a făcut, datorită acestei metode, câteva preziceri juste – a prezis cu doi ani înainte de schisma lui Luther „Instaurarea unei noi forme de religie” – iar traducătorul său în engleză, astrologul William Lilly, folosindu-se de procedeele sale, a anunțat în 1647 incendiul care a pustiit Londra în 1666.

Johann Trithemius a murit la 15 decembrie 1516 și a fost îngropat în biserica mănăstirii Sfântul Jakob din Wurzburg. La doi ani după moartea lui a apărut Polygraphia, dar a trebuit să vină anul 1606 pentru ca să fie publicată la Frankfurt prima ediție din Steganographia pe care Congregația Sfântului Oficiu a pus-o la index la 7 septembrie 1609. Totuși, călugărul benedictin Wolfgang E. Heidel, din Worms, obține imprimatur (autorizație de tipărire) pentru o reeditare, în 1676. Toate reticențele față de Steganographia se explică prin aspectul derutant al acestei cărți, în care codurile de descifrare sunt numite „conjurații”, în care modelele de scriere sunt rugăciuni unde apar numele celor douăzeci și patru de îngeri al orelor zilei și nopții. Trithemius a stabilit în Steganographia regulile de transpunere devenite clasice (pe un alfabet de douăzeci și patru de litere, fără j și v, dar cu semnul &):

ABCDEFGHIJKLMNQRSTUWXYZ& bcde fgh iklmnopqrs tuwyz&a.

În acest cod b are valoarea lui A, c a lui B și așa mai departe; putem astfel scrie lume mwnf sau KTLD. Există douăzeci și patru de coduri diferite; monada (sau trimițător) își avertizează binarul (destinatarul) printr-un hieroglif față de codul utilizat. Mai mult, Trithemius își multiplică șireteniile: într-un tip de mesaj, primul și al doilea cuvânt trebuie eliminate, celelalte izolate din două în două iar literele trebuie luate din două în două până la sfârșit. Totuși, ai impresia că aceste exerciții acoperă o intenție mai profundă, asupra căreia biografii s-au întrebat în zadar. Chiar și doctul Chacornac spune: „Mărturisim, fără să roșim, că nu știm cu precizie ce avea în vedere abatele Trithemminus”. P. V. Plobb a examinat această enigmă cu ajutorul Polygraphiei dar studiul său n-a dat decât generalități vagi.²⁴⁴

În ce mă privește, colaționând diferitele ediții ale textului, am ajuns la concluziile următoare: 1. Steganographia și Polygraphia nu formează decât o singură lucrare unitară, aceea pe care însuși Trithemius a semnalat-o lui Bostius sub titlul de Steganographia. Ele cuprind împreună metoda sa steganografică, numai că metafizica se află în primul volum iar tehnică în cel de al doilea.

2. El a luat ca pretext inventarea unui sistem de scriere pentru a ascunde un tratat complet de angeologie de inspirație cabalistă. Steganographia sa începe, de altfel, printr-o parte împărțită în 32 de capitole, pe care le-a numerotat cu cele 22 de litere ale alfabetului ebraic și cu cele 10 Sefirot-uri: or, aceste litere și numere formează, după cum spune Cabala, cele 32 de căi ale înțelepciunii. Iar Trithemius evocă, în „conjurațiile” sale, cele douăsprezece spirite aeriene care conduc legiunile angelice din întregul univers. Steganographia este deci, în același timp, un monument de aritmologie occidentală și o învățătură secretă despre ierarhia îngerilor.

Steganografla practică se află mai degrabă în Polygraphia sa, compusă din cinci cărți plus o claviculă. Prima carte conține 376 de alfabetice (sau „minuții”) de 24 de litere (sau „grade”); fiecărei litere îi corespunde un cuvânt latin (substantiv, verb, adjectiv etc), cu totul 9024 de cuvinte diferite. Astfel, putem scrie o misivă, cu un sens aparent care nu poate trezi bănuiele, și cu un sens ocult.

Voi da un exemplu cu fermecătoarea traducere pe care Gabriel de Collange a făcut-o pentru Carol al IX-lea, în 1561. Se trimite cuiva următorul text: fabricatorul universal arată celor care speră în mod perpetuu adevărata clemență. Rege al lumii spiritelor, îndrumă viața dreptelor adunări ale pământenilor,,. Destinatarul va găsi în alfabetele-glosare că fabricator este i (sau j), universal este e, arată este v (sau u), celor care speră este i, în mod perpetuu este e, etc. Pe scurt, acolo unde cititorul neavertizat va crede că e vorba de o invocație mistică, destinatarul va citi: „Voi veni joi”.

A doua carte din Polygraphia cuprinde 1176 de alfabet rânduie pe trei coloane, formând 3528 moduri de exprimare ale unei limbi universale. Fiecare literă are drept echivalent o vocabulă: astfel, a se reda prin farax, basacha, damalo, salec, garaph, friza, hamal etc.

Dacă vrem să scriem amour (dragoste) vom întrebuința: farax, sodomex medor raffur mafarel sau: basacha caffraten lorathon esycronup tobec sau încă alte mii de combinații. Principiul de utilizare este de a nu se lua din fiecare alfabet decât un singur mod de exprimare. Și numerele pot fi exprimate în acest limbaj: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 exprimându-se prin abram, abrem, abrim, abrom, abrum, abral, abrel, abril, abrol, abrul. Dyapyramis înseamnă 728, rosaliX 1007, gorul 1023, lemoren 1049. Toate aceste cuvinte au consonanțe și ciudate și familiare pentru a nu părea niște fantezii. Dacă mesajul cade în mâinile unui dușman, acesta va avea iluzia că este scris într-o limbă străină autentică și nu va insista.

A treia carte expune alte 132 alfabet cu moduri de exprimare inventate, care vor servi în mod exclusiv la scrierea de mesaje; pentru a le găsi sensul ascuns va trebui înlăturată a doua literă din fiecare cuvânt. A patra carte reproduce două tabele canonice de transpunere, unul drept, cu 80 de alfabet, celălalt răsturnat, cu 98 de alfabet, ceea ce va permite nenumărate permutări; apoi, douăsprezece „roți planisferice” cuprinzând fiecare șase rânduri a 24 de numere corespunzând unui șir de 24 de litere astfel că se pot compune tot felul de scrieri cu cifre. A cincea carte este o culegere de alfabet vechi, etiopiene, normande, magice, alchimice; Trithemius interpretează aici, pentru prima oară, notele tironiene prin care martirii creștini comunicau între ei. El termină cu alfabet inventate de el, cum este alfabetul tetragramatic, alcătuit din patru caractere care se diversifică în douăzeci și patru de litere și alfabetul enagramatic, cu nouă caractere și douăzeci și opt de litere; am putea jura că speciemele de scriere date de el provin dintr-o civilizație reală.

Emulii lui Trithemius în materie de steganografie au fost doi filosofi oculti, Gian-Battista della Porta cu *De Furtivis literarum notis* (1563) în care se preocupă de o scriere fără alfabet și Blaise de Vigenere care, în al său *Traicta des chifres* (1586), pretinde a fi reunit procedee „cea mai mare parte provenind din strădania și meditația noastră”; dar niciunul nici celălalt nu l-au depășit. Cartea lui Vigenere, istoric și alchimist (îi datorăm un *Traicta dufeu et du set*), este însă superbă, tipărită cu cerneală roșie și cerneală neagră, ilustrată cu gravuri neobișnuite și incluzând la început un expozeu destul de mare asupra Cabalei. Deși îi reproșează lui Trithemius obscuritățile, el îi face totuși elogiul: „Acesta a fost într-adevăr primul care a deschis celorlalți calea, cel puțin în

mod public.”²⁴⁵ Vigenere vorbește de „grile” (plăci de argint sau de aramă, găurite în diferite locuri, care se pun deasupra mesajului pentru a-i găsi cuvintele) și ajunge la descoperiri uluitoare: el exprimă totul se poate întâmpla unui spirit mare numai cu vreo două sute de O majuscule separate de o minuscule.

Cum s-ar putea crede că steganografia a fost un joc al spiritului fără utilitate, voi semnala că ea a intrat imediat în obiceiuri. Hernic al IV-lea a utilizat-o în scrisorile sale către Mauritius, prinț de Hessen, ce conțineau lungi pasaje scrise cu cifre de felul acesta: „Dar dragul meu văr, cum aveți 44, 99, 26, 143215... Vă rog să vă dați osteneala ca ele să fie, de asemenea, 86, 2753, 19...” etc.²⁴⁶ Corespondența poetului Malherbe cu umanistul Gabriel Peirese avea un cod după care 56 îl desemnă pe Bassompierre, 51 pe Regină, 65 marchizul d'Ancre, 59 ducele de Guise, 74 pe contesa de Soissons. Când Malherbe îl scrie lui Peirese la 27 octombrie 1613: „Yn qrsyhahe yn 66 continuă în mod vizibil; sursa ei este ynyxnapr de la 55 la 56”, aceasta vrea să spună: „Ostilitatea lui Bassompierre continuă în mod vizibil; sursa ei este alianța dintre Villeroy și Ancre.”²⁴⁷ În 1615, Malherbe a povestit că regina i-a forțat pe Montrnorency și pe Retz să pună capăt certei lor, explicând: „Adevărata bpnfxba rfglg pe care zbafrhe qr zhabzbenapl vorbind de qhq qr ergm yn hblg nccryyr qhp qr erfrg”; traducerea: „Adevărata împrejurare era că dl de Montmorency vorbind despre ducele de Retz îl numise duce de Reste (resturi).”²⁴⁸ Vom mai găsi exemple de steganografie în scrisorile lui Hugo Grotius și în diferite culegeri de poezie: totul vine de la Johann Trithemius, a cărui supremație este recunoscută de istoricii criptografiei.

„Numerele ritmice” ale Istoriei.

Aritmozofia se vrea atât o știință a semnelor (numerice și alfabetice), cât și o știință a ritmurilor care însuflețesc universul; ea nu consideră numerele ca pe niște simple cantități ce măsoară timpul și spațiul, ci ca niște calități proprii fenomenelor și evenimentelor, slujind pentru a le anunța sau a le defini. Ideea de a calcula etapele ciclurilor individuale și ale ciclurilor cosmice vine din convingerea că, în istoria universală, există diferite procese comparabile cu ritmul anotimpurilor și ale căror limite pot fi cifrate cu precizie.

În privința vieții omenești, calculul ciclurilor individuale s-a mărginit la evaluarea zilelor și anilor ce puteau fi primejdioși. Zilele critice erau zilele din timpul unei boli în care urmau să aibă loc crizele, zile pe care ei pretindeau că le pot determina cu siguranță. Unii medici credeau că, în bolile biliare, crizele se produc în zilele impare, în celelalte boli, în zilele pare. În tratatul său De Crisibus (1593), Andre du Laurens a rezumat toate teoriile din epoca sa cu privire la acest subiect; în general, criza salutară pentru o maladie era așteptată în cea de a șaptea zi iar vindecarea pentru a douăzeci și una zi. Anul climateric (anul critic), anul în care un individ se transformă fiziologic și intră într-o nouă perioadă, suferă influența numerelor 7 și 9. Medicul calvinist Roch le Baillif a descris „septenarul omului încă din uter” care poate îi socoti începând cu momentul fecundării, de la șapte ore, la șapte zile, la șapte ani. În a șaptea oră după naștere, dacă pruncul respiră fără dificultate, putem fi siguri că va trăi. De la vârsta de șapte ani, el parcurge epocile care constituie cele

șapte trepte ale perfecțiunii: „După de patru ori șapte ani, el se află în cvadratură perfectă. După de cinci ori șapte ani, are maximum de forță. La de șase ori șapte, o păstrează iar în urechi îi apare păr. La de șapte ori șapte ani, se află la punctul de prudență perfectă.”²⁴⁹ Pentru Malfatti, cele patru vârste ale omului încep în funcție de înmulțirea lui trei cu șapte: 21 ani (tinerețea), 42 ani (virilitatea), 63 (bătrânețea), 84 ani (decrepitudinea).

Wilhelm Butte, profesor de economie politică la Universitatea din Landshut și consilier al regelui Bavariei, a stabilit „o scară a vârstelor” modificând concepția anilor climaterici. El și-a pus o problemă originală: să știe în ce măsură tinerii sunt cu adevărat tineri iar bătrânii cu adevărat bătrâni. „Se cuvine într-adevăr să ne întrebăm: care este vârsta unui bărbat de 18, a unuia de 45 sau a aceluia de 60 de ani? Totuși, nu există un singur; autor care să fi răspuns într-un mod precis la această întrebare.”²⁵⁰ Pe de altă parte, Butte crede că vârstele bărbatului nu coincid cu cele ale femeii deoarece cele două sexe au ani climaterici diferiți: „Care este disproporția dintre un bărbat de douăzeci și șapte de ani și o femeie care are același număr de ani?”²⁵¹

La care Butte răspunde: „Nu există nici o serie de ani care să se potrivească atât de bine cu faptele observate, adică seria de nouă ani luată ca rădăcină pătrată a vieții”. Un bărbat are ca etape decisive 18 ani, 27 de ani, 36 de ani („vârsta voioșiei”), 45 de ani, 54 de ani („vârsta demnităților”), 63 de ani; vârsta când este cu adevărat major este 22 de ani și jumătate. Spre deosebire de bărbați, femeile au la fiecare șapte ani o epocă nouă iar la fiecare trei ani și jumătate o nouă secțiune; anii lor climaterici sunt vârstele de 14, 35 („anul perfect”) și 49 de ani. Acest filosof, crezând că „Pământul și omul se află în același raport ca spațiul și timpul”, a determinat după aceleași principii anii climaterici al Pământului. „Linia sexuală care merge de la un pol la celălalt” împarte Pământul într-o emisferă masculină și o emisferă feminină și ne permite să discernem care sunt țările tinere și țările bătrâne.

Calculul ciclurilor cosmice a fost mult mai complicat și a derivat din obiceiul de a calcula data sfârșitului lumii, format la originile creștinătății. Unii preoți, ca și unii rabini au stabilit conceptul de „săptămâna universală”: faptul că Dumnezeu a avut nevoie de șase zile pentru a crea lumea și că fiecare zi divină echivalează cu o mie de ani, constituie semnul că lumea va dura șase mii de ani. Să fixat deci sfârșitul lumii la șase mii de ani de la crearea ei iar evaluarea lui a fost făcută în raport cu data acesteia: în mod oficial, ea se baza pe nașterea lui Hristos, născut la anul 3760 de la crearea lumii (ceea ce plasă sfârșitul lumii în anul 2240 al erei creștine), dar Genebrard a calculat că el se născuse în anul 4090 după Facere, Scaligero fiul în 3948, Pico della Mirandola în 3958, Jansenius în 3970, Bellarmin și Boronlus în 4022, ceea ce plasă sfârșitul lumii în 1910, 2052, 2042, 1978 sau în 2030 din era noastră. Creștinii care nu credeau în „săptămâna universală” au recurs la metode variate: sfântul Vincent Ferrier vorbește de credincioși care credeau că până la sfârșitul lumii vor fi atâția ani câte versete sunt în Psalmii lui David.²⁵²

De abia în secolul al XIX-lea calculul ritmurilor cosmice n-a mai utilizat hermeneutica iudeo-creștină. Mouesan de la Villirouet a făcut cunoscute șapte legi, descoperite de el, privind funcțiile providențiale ale datelor și numelor,

ilustrându-le cu tabele cronologice extrase din analele tuturor popoarelor. Prima lege era: „Există un raport constant între numărul efectiv al șefilor unui stat oarecare sau al prinților dintr-o dinastie și suma cifrelor, fie a primei sau a ultimei date, fie a acestor două date.”²⁵³

El dădea douăzeci și două de exemple, începând cu dinastia Merovingienilor. Omițându-l pe Pharamond, a cărui existență era contestată, urcarea pe tron a primului rege merovingian, regele Clodion, a avut loc în anul 427 (reducere teozofică 13) iar cea a ultimului rege Childeric al II-lea, în 670 (=13) și au existat treisprezece regi merovingieni. Un alt principiu este inversarea datelor: „Inversarea regulată a semnelor cronologice reproduce: fie durata exactă a imperiului sau a dinastiei, fie perioada precisă a declinului său, fie o mare schimbare politică, fie, în sfârșit, vreun alt eveniment de primă importanță.”²⁵⁴ Astfel, primul an al dinastiei capetiene, 987, semnaleză prin ordinea inversă a cifrelor sale 1789, anul căderii sale; pornind de la data instituirii puterii dogilor în Republica Venetia, 697, se obține 1796, anul când aceasta intră în, declin.

În Belgia, căpitanul Remi Bruck a inaugurat o metodă de calcul a ritmurilor istorice în funcție de magnetismul terestru. Acest ofițer de geniu aparținea unei asociații științifice întemeiată de Gauss la Göttingen; el folosea magnetometrele acestei asociații și lucra în colaborare cu Observatoarele din Bruxelles, de la Greenwich și din München. Două volume, publicate la Bruxelles, în 1851 și în 1855, au expus descoperirile sale asupra „electrizarii globului prin razele solare” și asupra „faptelor magnetice cotidiene”. El compara Pământul cu un „magnet mare” din rațiuni pur fizice: „Electricitatea globului terestru constituie un sistem. Cantități considerabile de fluid electric se revarsă zilnic de când există el și vor continua să se reverse atâta timp cât va mai exista. Punctul de sosire a electricității pe glob, sau punctul de expresie, își schimbă poziția în fiecare clipă; cantitățile de electricitate revărsate provoacă tensiuni electrice mai mult sau mai puțin puternice și determină astfel mișcări ale acestui fluid de la punctele de sosire către regiunile unde tensiunile fluidului sunt mai mici.”²⁵⁵ Solul este străbătut de o „circulație magnetică” permanentă căreia Remi Bruck i-a măsurat „Intensitatea orizontală”, „intensitatea verticală”, (căci excesul de fluid pătrunde mai mult sau mai puțin adânc în straturile terestre), „fluctuația săptămânală”, diferitele incidențe: „Nici o minte serioasă nu va admite ideea că acest curent magnetic nu există în fiecare punct al pământului decât pentru a dirija un ac magnetic... Sistemul magnetic al globului are funcții mult mai importante de îndeplinit”.

Căpitanul Bruck a stabilit că Pământul are un sistem magnetic fundamental și fix și un sistem magnetic care se depla sează, cu un pol mobil a cărui trecere peste meridianul unui loc marchează, pentru regiunile învecinate cu acest meridian, o perioadă de perturbări fizice, geologice și meteorologice: „Acest sistem trebuie să facă înconjurul globului în patru perioade a câte 129 de ani sau în 129 de perioade cvadrinale, adică în 516 ani... În timpul fiecăreia din aceste perioade, electrizarea este mai mult sau mai puțin profundă.”²⁵⁶ Folosind grafice, el descrie distribuția și scurgerea curenților magnetici: „Acești curenți apar din regiunile polare australe și converg spre regiunile

polare boreale. Există două puncte sau poli de urgență și două puncte sau poli de convergență. Unul din puncte, polul propriu-zis, pe care l-am numit punct de concurență, are, în cele două regiuni polare, o importanță întreită față de celălalt.”²⁵⁷ Polul magnetic se găsește la circa 18° iar punctul de concurență la circa 23° de polul geografic: „După urgența lor la polul austral, curenții se îndreaptă mai înO spre est, apoi se curbează și se înclină în direcția nord-vest, depășesc meridianul polului septentrional și se ridică spre acest punct așa încât, în general, iau forma unui S.”²⁵⁸

După ce a arătat „datele fundamentale magnetice” din Istorie, după ce a constatat că apogeul umanitare ale unei națiuni se produc la trecerea polului mobil peste capitala lor, căpitanul Bruck observă că „circulația magnetică ajunge la punctul său maxim de energie anuală la 18 iunie și că se menține așa pînă la 22 iunie, zi când începe descărcarea; or, tocmai la 18 iunie, zi în care se ajunge la cea mai mare energie fizică și morală a anului, a avut loc bătălia de la Waterloo, iar la 22 iunie, ultima din cele cinci zile de maximă energie fizică și morală a anului, totul s-a încheiat prin abdicare”. Napoleon a fost deci învins pentru că magnetismul globului îi favoriza pe adversarii săi, tot așa cum a devenit Prim Consul la 18 Brumar (9 noiembrie) pentru că „9 noiembrie este ziua cu cea mai mică circulație magnetică și a celei mai mici energii fizice și morale a anului” și de aceea nu a întâmpinat rezistență.

Bruck mai face și alte demonstrații de felul acesta. La fiecare cinci sute șaisprezece ani, sistemul magnetic fix și sistemul magnetic mobil coincid; datele ultimelor coincidențe au fost 23 aChr. Și 493, 1009 și 1525 p. Chr. Bruck vede în ele mari etape ale creștinismului și așteaptă un eveniment istoric important la viitoarea revoluție magnetică din 2041. Măsurătorile efectuate asupra magnetismului terestru iau permis lui Remi Bruck și săi evalueze evoluția generală, evoluție de care civilizația omenească este strâns legată, și s-o fixeze la 25868 de ani, împărțită în cincizeci de perioade de 516 ani care au început către anul 5574 înainte de Hristos.

Filosofia absolutului.

Știința numerelor a fost complet reînnoită în secolul al XIX-lea de către Hoene Wronski, matematician, inventator și filosof, născut în 1766 la Wolsztyn (în Polonia), a cărui operă uimitoare s-a bazat în întregime pe rațiunea practică și pe metodele științifice cele mai riguroase. În filosofia ocultă, Wronski își găsește un loc echivalent cu cel deținut de Kant în filosofia clasică. Fiul unui arhitect al ultimului rege al Poloniei, Stanislas Augustus, și-a făcut studiile la Școala de Artilerie din Varșovia. A participat, ca ofițer, la apărarea acestui oraș împotriva unei armate a regelui Prusiei și a luptat pentru independența Poloniei, comandând bateria din aripa dreaptă la bătălia finală de la Maciejowice. Luat prizonier împreună cu Kosciuszko de ruși în octombrie 1794, constrâns să lupte în rândurile acestora, a putut să ajungă, în 1797, în Germania și să se perfecționeze acolo. În 1800, sosește în Franța și se înrolează în Legiunea poloneză de la Marsilia. Compune Bombardierul polonez și, în 1801, trimite la Institut de France mai multe memorii despre „aberația astrelor mobile”. La 15 august 1803, descoperă Absolutul printr-o intuiție fulgerătoare, dar nu de ordin mistic: „Absolutul, ca o condiție a relativului, este un postulat

al rațiunii”, va repeta el adesea. Petrece șapte ani de muncă îndârjită pentru a studia toate consecințele acestei descoperiri și prezintă în 1810, la Academia de Științe din Paris, un memoriu despre Legea supremă a matematicilor; dar se lovește de o primire foarte rece. Acesta va fi începutul conflictelor lui Wronski cu „savanții cu privilegii” (Lagrange, Arago, Legendre) care, din înaltul catedrelor, îl vor acoperi cu dispreț pe acest exilat politic ce nu avea de partea lui decât geniul.

Trăind modest din lecții de matematică, Wronski a putut să-și continue lucrările datorită sprijinului financiar al unui negustor din Nișă, Joseph Arson, care s-a declarat discipolul său și i-a asigurat o sumă de o sută de mii de franci plătită prin scrisori de credit; dar, după căderea Imperiului, Arson nu și-a mai respectat angajamentul, iar litigiul neplăcut pe care Wronski l-a avut cu el din pricina celor patruzeci de mii de franci pe care Arson îi mai datora a fost exploatat de presă în defavoarea lui. Cu toate acestea, ajutorul i-a permis să publice *Introduction à la philosophie des mathématiques* (1811), *Résolution générale des équations* (1812), *Philosophie de l'infini* (1814) prin care reintegra în matematici noțiunea de infinit exclusă din teoria funcțiilor analitice a lui Lagrange. Într-un prim timp, programul său a înglobat șapte realități fundamentale (Biserică sau asociația etică, Statul sau asociația juridică, Științele și Artele etc.) și a definit douăzeci și unu de probleme (descoperirea principiului absolut al lucrurilor – dezvoltarea creării universului prin originea sa, prin progresele sale și prin scopurile sale etc). Apoi Wronski s-a dedicat „creării adevărului” care se baza pe „Legea supremă” (care guverna condițiile teoretice și practice ale matematicii) și „Problema universală” propusă de această lege, cât și pe „Legea de creație” (compunând Prototipul Universului).

Wronski a aplicat știința numerelor cu o ambiție măreață: stabilirea formulei Absolutului și demonstrarea faptului că toate activitățile umane se pot dezvolta matematic în funcție de această formulă. În cercetările filosofice, el deosebea o cale regresivă, ducând de la lucruri la principiile lor, și o cale progresivă, „care, după descoperirea esenței absolutului, bazându-se în mod hotărâtor chiar pe această esență, coboară de la acest principiu imuabil la toate obiectele universului și dezvoltă astfel întreaga creație”²⁵⁹ Wronski a adoptat această cale progresivă plecând de la o „certitudine necondiționată” obținută printr-un postulat și care o exprimă cu „virtualitatea creatoare a rațiunii absolute, al cărei caracter spontan este hiperlogismul, adică independența față de orice condiție prealabilă”²⁶⁰.

„Filosofia trebuie să aibă ca subiect cunoașterea însăși și nu obiectele cunoașterii”, spunea Wronski. Vrând totuși „să găsească necunoscută X care unește cunoașterea cu ființa”, a întemeiat o dialectică care nu avea trei termeni, ca cea a lui Hegel, ci patru termeni: ființa în cunoaștere, cunoașterea înființa, concurs final și paritate coronală; Wronski numea concurs final armonia dintre cunoaștere și ființă iar paritate coronală „identificarea, în generarea unei singure realități, a două elemente universale opuse cu ajutorul elementului neutru care le este comun”. Într-adevăr, „Legea de creare a oricărui sistem de realități” cuprinde în teorie o parte elementară (element neutru, element cunoaștere, element ființă) și o parte sistematică (ființă în cunoaștere,

cunoașterea în ființă, universal cunoaștere, universal ființă, tranzitiv cunoaștere și tranzitiv ființă) iar în tehnic Legea supremă (desăvârșire a parității coronale), Canonul genetic (regulă universală de stabilire a realităților), Problema universală (problemă având ca obiect scopul general al tuturor problemelor).

Wronski a dedus din „Legea de creare” o sută nouăzeci de sisteme de realități care se înlănțuiesc prin prelungire sau ramificare; aceste sisteme particulare se grupează în paisprezece sisteme arhitectonice care derivă toate dintr-unul din cele șapte sisteme fundamentale ale Prototipului Universului (sau Primul Sistem Arhitectonic). Filosofia pe care o propune, aspirând la infailibilitate, este o „filosofie acrematică” (făcând ca orice lucru creat, orice realitate temporală să depășească rațiunea umană), ce dispune de metode noi: istoriozofia, nomotetica (analiză a dezvoltării principiilor metafizice de-a lungul timpului), ce studiază autotezia lumii în concreta (dezvoltarea omenirii) și în abstracto (dezvoltarea rațiunii umane), autogenia realității (dezvoltarea realității creatoare, a operei create și a lumii supranaturale).

În 1818, Wronski a încercat să înființeze revista *Le Sphinx*, pentru a expune necesitatea de a începe era Absolutului, care avea două perioade consecutive: „în prima, va fi suficient să stabilim în mod științific REALITATEA Absolutului, făcând-o obiect al cunoașterii; în a doua, am dori să cunoaștem astfel, nu numai simpla realitate a Absolutului, ci însuși Absolutul.”²⁶¹ Se va ajunge atunci la „religia seheliană sau sehellanism” de la sehel („rațiune” în ebraică), o religie dovedită ce va înlocui vechea religie revelată. Până acum, nu s-a avut decât „presentimentul Absolutului” slujind mai curând unor adevăruri morale decât speculative: trebuie să facem din el principiul determinativ din care să se deducă metodic „certitudinea infailibilă a Adevărului și a Binelui”, ceea ce va transforma religia de credință în religie de convingere. „Acest ideal, s-o spunem clar, este scopul ultim al omenirii, punctul final la care trebuie să ajungă Pământul pentru a da rodul creației sale.”²⁶²

În timpul monarhiei din Iulie, abandonând termenul de sehelianism – prea greu de reținut – Wronski l-a adoptat pe cel de mesianism pentru a-și denumi doctrina care pregătea „unirea finală a filosofiei și a religiei” și care dădea Franței, Germaniei și Rusiei reunite misiunea de a o propaga în Europa. În acest scop, deoarece trimisese deja o scrisoare lui Napoleon, în august 1811, nu va înceta să trimită „Epistole” și „Memorii” guvernanților ce au urmat: lui Casimir Perier, lui Ludovic-Filip, generalului Cavaignac, lui Napoleon al III-lea și chiar papei. Mesianismul nu înseamnă vestirea unui Mesia ce va veni, căci Wronski spunea; „Personificarea mesianismului în Mesia nu trebuie considerată decât ca o expresie alegorică, singura capabilă, în copilăria omenirii, să caracterizeze în concreto doctrina mesianismului.”²⁶³ Nu există, la Wronski, vreo referire la teologie: în sistemul său el numește tot ceea ce la alții este Dumnezeu, Arhi-Absolut sau Indicibil. El nu este în dezacord cu creștinismul, dar dorește ca acesta să devină paracletism sau creștinism-desăvârșit și să conțină cele. „două elemente ale esenței intime a Arhi-Absolutului”.²⁶⁴

Elevatele sale speculații nu-l împiedicau să întreprindă tot soiul de invenții, experimentate în public. A participat mai întâi la un concurs organizat de Biroul de Longitudini din Londra, unde a prezentat „teleometrul marin”, cu o teorie a refracțiilor. În 1828, a studiat modalitatea de a câștiga la loterie în funcție de legea teleologică a hazardului: „Această lege se leagă imediat și exclusiv de ceea ce numim cauzele finale ale universului.”²⁶⁵ Martingala sa trebuia să permită obținerea de câștiguri cu condiția de a juca, nu o dată, ci o serie de patruzeci și două de ori: „Beneficiul anual ar fi de mai bine 300% față de capital.” Aplicarea ei era aproape imposibilă din pricina calculelor imense pe care le necesită; Wronski a simplificat-o datorită unor noi algoritmi și a spus în 1833: „Știința a reușit să domine complet toate jocurile de noroc.”²⁶⁶ Totuși, din lipsă de mijloace financiare, el nu a putut să verifice această descoperire decât la zece trageri de loterie și cercetările s-au oprit aici. A inventat apoi o mașină de calculat, „inelul aritmetic”, de formă circulară, cu o alidadă atașată la un buton central, un tabel periodic repartizat în zece cercuri concentrice: „Obiectul acestui instrument este de a sluji, în sistemul nostru de numerotare, la aplicarea regulilor de înmulțire și de împărțire și, prin urmare, a tuturor calculelor care depind de ele, cu două numere zecimale concomitent, în timp ce procedeele obișnuite nu aplică aceste reguli decât utilizând succesiv o singură zecimală.”²⁶⁷

Preocupându-se de „reforma locomoției terestre și maritime”, Wronski a inventat un car automobil, prefigurând tancul, datorită „roților cu șine mobile” sau cu „șine circulare” pe care l-a experimentat în apropierea Parisului în septembrie 1839 și în ianuarie 1842. A fost inventatorul „roții pneumatice”, al „roții forogenice”, al „sistemului triciclic cu patru roți” (destinat să evite zdruncinăturile pe calea ferată) și a tot soiul de „mașini pneumoforice” printre care și o nouă locomotivă cu tracțiune proprie, pe care a botezat-o dromadă. Pentru a înlocui cazanele enorme ale locomotivelor utilizate în vremea lui, a conceput un cazan de dimensiuni mici, „un ceainic genetic, pe care-l numim pneumogen, în care aburul provine în principal din dezvoltarea de căldură proprie”²⁶⁸. Evident, toate aceste descoperiri ingenioase au fost în zadar propuse autorităților publice.

Cu toată această activitate prodigioasă, Wronski a ajuns la ultimul grad de mizerie. A fost salvat de întâlnirea cu inginerul Camille Durutte, ultimul său mecena, ceea ce i-a permis să scrie *Messianisme* ou la *Răforme absolue du savoir humain* (1847), trei volume in-folio dedicate „națiunilor slave”, primul descriind „reforma matematicii ca prototip de reformă generală a științelor și ca garanție prealabilă a reformei filosofiei”. Trebuie să fii specialist pentru a te aventura în această pădure de ecuații. Opera lui nu este pe înțelesul tuturor deoarece părțile ei teoretice sunt întrerupte de demonstrații algebrice interminabile, de ample tabele sinoptice și sunt încărcate de polemici. Dar, dacă înlăturăm surplusul sufocant, dacă-i corectăm și excesele idealismului transcendent, rămân la Wronski niște idei senzaționale care merită să fie reținute.

Pasionat permanent de realizarea politică a mesianismului, Wronski a lucrat la „instituirea unei noi asociații morale a oamenilor care, sub numele de

Uniunea Absolută sau oricare altul, să aibă ca obiect exclusiv dirijarea omenirii spre destinele ei finale pe pământ”²⁶⁹. În 1849, a fost invitat la Metz de Camille Durutte de unde pleacă apoi în turneu prin Germania ca să-și difuzeze opera la Frankfurt, Mannheim, Heidelberg; a scris o scrisoare țarului implorându-l să pregătească această „veritabilă Sfânta Alianță a oamenilor” în care Rusia și Polonia trebuiau să joace un rol hotărâtor.²⁷⁰ În *Les Cent pages decisives* (1850), vorbind despre scopul suprem al Statelor...„, problemă universală a politicii moderne, el afirmă: „Soluția acestei probleme nu depinde nici de formă de guvernământ nici de stabilitatea acestei forme„. Trebuie să se treacă la „identificarea celor două principii eterogene ale suveranității”, dreptul divin și dreptul uman, altfel spus să se rezolve antinomia dintre suveranitatea instituțiilor și suveranitatea poporului.

După o scurtă acalmie, acest erou balzacian, cunoscând „suferințele unui inventator” în toată grozăvia lor, s-a trezit din nou sărac și bolnav. A adresat Amiralității Franței un memoriu, *La véritable science nautique des mareas* (1853), în speranța unei subvenții, dar a primit un răspuns atât de jignitor încât a exclamat: „Pentru mine nu mai există pâine pe acest pământ!”²⁷¹ Sfârșit, a căzut la pat; discipolul său, Edmond Thayer, a solicitat pentru el sprijinul ministerului Instrucției publice care i-a acordat o sumă de 150 franci. Dna Wronska, indignată de acest ajutor derizoriu, i-a scris chiar lui Napoleon al III-lea care, o oră după aceea, i-a trimis nefericitului savant o mie de franci. Wronski na avut timpul să profite de ei; a murit la Neuilly, la 9 august 1853; ultimele sale cuvinte au fost: „Sfinte Dumnezeu! Mai aveam atâtea lucruri de spus!”²⁷² Lăsa șaptezeci de manuscrise inedite, catalogate la 18 decembrie înainte ca soția săsă le dăruiască Bibliotecii naționale. Fiica sa adoptivă, Bathilde Conseillant, a publicat din aceste manuscrise *Propedeutique messianique* (1875), *Sept manuscrits inedits* (1879), *Nomothénique messianique* (1881), *Caméralistique* (1884), apărute postum, în care sunt expuse proiectele sale enciclopedice și principiile de economie socială.

Wronski nu este numai o somitate a ocultismului, dar și un personaj important al istoriei intelectuale a secolului al XIX-lea: el l-a influențat pe Balzac care îl numea, într-o scrisoare din 4 august 1834, adresată dnei Hanska, „mintea cea mai remarcabilă din Europa”, luându-l drept model pentru Balthasar Claes din *La Recherche de l'Absolu*²⁷³ și a suscitat interesul lui Baudelaire. Z. L. Zaleski, profesor la Universitatea din Varșovia, considerându-l pe Wronski drept „un mare preromantic polonez veritabil” și arătând afinitățile pe care acesta le avea cu Mickiewicz, Slowacki, Krasinski spune: „Trăsătura comună esențială dintre sistemul lui Wronski și romantismul polonez constă în această pasiune și, în același timp, necesitate de a trăi, într-un fel, pe cheltuiala viitorului său, mai bine zis, pentru viitor și prin viitor.”²⁷⁴ În secolul al XX-lea, wronskismul s-a dezvoltat, concomitent, în Polonia, la Institutul mesianic din Varșovia (animat de Jankowski, Chomicz, Jastrebic-Kozłowski) sau în operă Jui Zenon Przesmycki și în Franța, datorită lucrărilor a numeroși wronskiști ca Francis Warrain și Ernest Britt.

Dintre toți adeptii săi, cel mai important a fost Francis Warrain (1867-1940), el însuși maestru de aritmozofie modernă. Acest licențiat în drept a

părăsit Curtea de Conturi din Paris pentru a se dedica sculpturii și a încercat să transpună plastic Tetralogia wagneriană în sculpturi ca Brunhilda, care se afla la muzeul din Marsilia. A debutat în metamatematică cu *L'Espace* (1907), tratat voluminos de pangeometrie unde, studiind geometriile non-euclidiene și geometriile cu n dimensiuni, a explicat, într-o formă nouă, anumite numere și funcțiile lor simbolice cum ar fi 6, 24, 120 (armonia formală), 1200 (perfectiunea desăvârșită). Opera sa capitală, *L'Armature metaphysique* (1925), a demonstrat că „Legea de creare” a lui Wronski rămânea corectă chiar dacă noțiunii de absolut i se substituiau cele trei principii de identitate, de contradicție și de motiv de a fi.

În diferite cărți, mergând de la *L'Examen philosophique du transfini* (1935) până la lucrarea sa postumă *La Theodicee de la Kabbale* (1949), Francis Warrain a știut să îmbogățească doctrina lui Wronski și să dovedească că nu este o simplă ciudățenie, ci o disciplină generală ce permite unor cercetători originali să-și construiască un sistem personal.

4 ALCHEMIA TRIUMFĂTOARE.

Ideea pe care ne-o facem astăzi despre alchimie a fost impusă la sfârșitul secolului al XIX-lea de marele chimist Marcellin Berthelot, care releva în această știință „o latură experimentală ce n-a încetat să progreseze de-a lungul întregului Ev Mediu până ce au apărut, din ea chimia modernă și pozitivă” și declară cu toată smerenia: „Cunoaștem cu toții lucrările concrete pe care le făceau alchimiștii și le repetăm în fiecare zi în laboratoarele noastre: căci ei sunt în această privință, strămoșii și precursorii noștri în domeniul practicii.”²⁷⁵ Iată cum un savant, dintre cei mai realiști, a apreciat, cu afecțiune și cu respect, pe acești oameni în care atâția alții n-au vrut să vadă decât niște smintiți; totuși, opinia lui se cuvine a fi ușor rectificată. Am putea crede, după spusele lui, că începuturile chimiei se confundă în întregime cu alchimia, în vreme ce existau chimiști preocupați de experiențe obișnuite tot așa cum existau și alchimiști care se declarau adepți ai filosofiei hermeneutice: de altfel, aceștia din urmă îi disprețuiau pe primii și-i numeau mânduitori de foaie, numai buni pentru a mânui foalele care ațâțau focul din cuptor, în afară de aceasta, a-i prezenta pur și simplu pe alchimiști ca fiind niște precursori lasă să se înțeleagă că alchimia a dispărut pentru a face loc chimiei. Or, chiar în vremea când Berthelot consacra alchimiei arabe două tomuri din a sa *Histoire des Sciences* (1893), studiind-o în același fel în care se studiază o limbă moartă, în Franța un grup formidabil de alchimiști lucra la Marea Operă iar unul dintre ei, Francois Jollivet-Castelot, reînviind disprețul confrăților săi din Renaștere față de chimiști, spunea în 1897: „Pentru filosofia ermetică, chimia este o știință de ucenic de laborator.”²⁷⁶

Alchimia a început să se manifeste în antichitatea greacă și numai printr-o exagerare s-a ajuns la pretenția că s-au găsit indiciile unei existențe anterioare. Cum totul era atribuit regelui Solomon, s-a făcut din el inventatorul pietrei filosofale: pentru a dovedi acest lucru, s-a calculat, conform Paralipomenelor, că ar fi putut să construiască sute de temple cu bogățiile pe care le-a cheltuit pentru construcția Templului său iar averea pe care o moștenise de la tatăl său, David, tributurile curtenilor săi nu puteau fi de ajuns

pentru ceea ce avea de făcut el; avea deci un mijloc de a fabrica aur cât dorea. Această ineptie, controversată cu furie de teologi, mai era încă susținută în secolul al XVIII-lea de Tyssot de Patot, profesor de matematici. Este mai sigur să rămânem la greci și să notăm că lexicograful Suidas definea cuvântul chemeia, chimie: „prepararea argintului și aurului”. La început, alchimiștii greci au vrut numai să obțină imitații de aur și argint sau perle false; rețetele păstrate pe papyrusul din Leyda și pe cel din Stockhohn nu vorbesc decât de cimentare și de colorarea metalelor; arată cum să faci ca arama sau cositorul să semene cu argintul luând ca reactive alaun, oțet sau urină.²⁷⁷ Ei au preluat aceste tehnici de la bijutierii din Egipt și de la pseudo-Democrit, adică de la Bolos din Mende, care, în secolul al II-lea a. Chr., scrisese, sub numele de Democrit, patru cărți despre coloranții care permiteau acest fel de lucrări.

Primul alchimist demn de acest titlu, gnosticul Zosima Panopolitanul, nu apare decât la sfârșitul secolului al III-lea al erei creștine. Printre fragmentele rămase de la el, găsim o descriere de aparate de distilare și de sublimare, cum ar fi tribicos, alambic cu trei baloane, și o Carte a Virtuții, model al alegoriilor atât de dragi alchimiștilor ce au urmat: el povestește un vis în care toate mineralele sunt identificate cu oameni, chrysanthropul (omul de aur), argyranthropul (omul de argint) etc. Desigur, alchimia este o invenție gnostică, și dacă am avea cele douăzeci și opt de cărți pierdute ale lui Zosima, în locul acestor câtorva fragmente impresionante, ne-am da seama fără îndoială că el a fost adevăratul întemeietor al alchimiei. Înainte, anticii se mulțumeau să facă aliaje care imitau metalele prețioase; Zosima a dezvoltat chrysopea, „arta sacră de a face aur”, urmărind un scop, în egală măsură mistic cât și material. Contemporanii săi, Pelagios, Iamblichos au legat această artă, împreună cu el, de misterele templelor egiptene. Iar comentatorul lui din secolul al V-lea, Olympiodorus, îi cita printre „făcătorii de aur” pe filosofii presocratici cărora un text anonim i-a alăturat pe împăratul Heraclius, pe Cleopatra (soția regelui Ptolomeu), pe marele preot Serapeum din Alexandria, pe Aristotel, pe Platon. Abia se născuse alchimia că i se și căutau origini îndepărtate și garanții ilustre: dar numele invocate dovedesc că ea era concepută ca o activitate regească, sacerdotală și filosofică.

Nu este prea sigur dacă alchimia chineză a fost anterioară alchimiei helenistice, deși primul autor alchimic din China, Wei-Po-Yang a trăit un secol înaintea lui Zosima; cartea sa ambiguă, fără indicații tehnice, ar putea fi mai degrabă un comentariu simbolic pentru I-King. Va trebui să vină secolul al VI-lea pentru ca să putem vorbi de un mare alchimist chinez, Tao Hong-Jing, comparabil cu maestrul din Panopolis.²⁷⁸ Oricum, taoiștii, care au fost specialiștii alchimiei în China, au evoluat spre „alchimia interioară” care avea mai multe exerciții spirituale decât exerciții chimice. Grecii, arabii, și occidentalii din Evul Mediu rămân deci adevărații creatori alchimiei tradiționale, acest complex ansamblu de noțiuni metafizice și de procedee de lucru.

De la greci, alchimia a trecut la arabi, așa cum a văzut și Berthelot: „Originea grecească a chimiei arabe nu este îndoielnică; chiar substantivele alchimie și alambic nu sunt altceva decât cuvinte grecești cărora li s-a adăugat

articolul arab.”²⁷⁹ Cel care a dat prima sinteză importantă a alchimiei a fost Geber (Djabir ibn Hayyān), care a trăit la sfârșitul secolului al VIII-lea, în tratatul său tradus în latină, *Summa perfectionis magisterii în sua natura*. Aici el descrie deja experiențele pe care le vor face alchimiștii occidentali: sublimarea, volatilizarea, incinerarea (înmuierea corpurilor tari), calcinarea, dizolvarea, coagularea (ceea ce însemna cristalizarea și fixarea metalelor).

Cele mai vechi mărturii despre alchimia din Occident datează din secolul al XII-lea. În 1182, Robert din Chartres a tradus din arabă în latină *Entretien du roi Calid et du philosophe Morien, rapporte par l'esclave Galip de ce roi*. Se spunea că Morien era un alchimist roman din secolul al XI-lea, care trăise ca ermit în munții Siriei, înainte de a fi chemat în Egipt de către sultanul Calid care voia să-i afle secretul. Deoarece alchimia era importată de arabi, care-i citau pe greci, s-au făcut tot soiul de falsuri pentru a învălui în exotism tratatele care o transmiteau. *Turba philosophorum* (Gloata filosofilor) atribuită lui Aristeus, pune pe seama lui Pitagora sau Democrit rostirea unor sentințe despre alchimie. A fost inventat un alchimist grec din secolul al XI-lea, Artephios, căruia i s-a tradus așa-zisa operă în latină sub titlul de *Clavis majoris sapientiae*, dar când manuscrisul a fost tipărit, în 1612, Salmon a recunoscut: „Găsim în el pasaje latine care se află, cuvânt cu cuvânt, în versiunea latină a lui Geber și trebuie că, în mod inevitabil, unul să-l fi copiat pe celălalt.”²⁸⁰ Or, cum se presupunea că Artephios a trăit după Geber, falsul se trăda de la sine.

Pe acest fond nebulos se desprind primii alchimiști occidentali printre care se număra, în secolul al XIII-lea, călugărul franciscan Roger Bacon, datorită lucrărilor sale efectuate în laboratorul din Oxford care i-au adus exilul și închisoarea. Dar *Speculum alchimiae*, retipărit fără întrerupere sub numele său nu-i reflectă nici ideile nici metoda iar unul din cei mai buni biografi ai săi, arătând că era pasionat de astrologie și de aritmologie, că aproba teoriile alchimiștilor, a conchis, din lucrarea sa, *Opus majus*, că nu practicase vreodată alchimia.²⁸¹ Autorii din secolul al XIV-lea sunt mai credibili, cum este Hortulain, care a trăit la Paris în timpul domniei lui Filip de Valois și care a redactat în 1358 *Practica alchimica* în care arăta cum se prepară apa tare (acidul nitric) printre alte procedee care permiteau realizarea Marii Opere. Jehan de Roquetaillade, zis Rupescissa, aparținând ordinului Cordelierilor, de la mănăstirea din Aurillac, vizionar și profet, care, din ordinul lui Inocențiu al III-lea, a fost închis la Figeac și a scris, în aceeași perioadă, *Liber lucis* (Cartea luminii) în care descrie cuptorul său alchimic și *Liber de consideratione quintessenciae*, în care expune chintesenta sa, o parte din aceasta putând să schimbe o sută de părți de mercur în aur sau argint.

Încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea au început persecuțiile împotriva alchimiștilor; în Franța, regele Carol al V-lea a interzis, în 1380, cercetările alchimice pe toată întinderea regatului și a însărcinat un corp special de soldați să urmărească și să aresteze contravenienții; alte edicte împotriva alchimiei au fost date de regele Angliei, în 1404, și de Consiliul Veneției, în 1418. Dar în 1436, Henric al VI-lea al Angliei, pentru a acoperi golurile din visteria țării, a făcut apel la alchimiști în speranța că-i vor fabrica aur; unora dintre ei le-a

acordat chiar o pensie. În secolul al XV-lea apare Bernardo din Treviso, născut la Padova în 1406, pe care alchimiștii l-au considerat o autoritate. A fost uneori confundat cu Bernard din Trier, căruia îi aparțin două manuscrise despre alchimie din 1366 și 1385. Scrierile lui Bernardo din Treviso nu au fost tipărite decât spre sfârșitul Renașterii; cea mai interesantă dintre ele, unde povestește cum s-a ruinat și a suferit timp de douăzeci de ani pentru a căuta piatra filosofală, este *Tres grand secret des phiâosophes* (1567) care cuprinde și părerile sale asupra inventatorilor acestei „arte prețioase” și asupra „principiilor și rădăcinilor metalelor”. În sfârșit, înflorirea alchimiei a avut loc în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, încurajată de suverani că împărații Germaniei, Rudolf al II-lea și Frederic al III-lea în vremea cărora s-au publicat cele mai frumoase texte.

Specializându-se în transmutările metalelor, alchimiștii studiau mijlocul de a schimba un metal într-altul. Așa cum spunea Berthelot „în speranțele lor, cel puțin a priori, nu exista nimic himeric”. Ei plecau de la o teorie asupra metalelor care le împărțea în metale imperfecte, pentru că erau alterabile sau oxidabile (fierul, plumbul, cositorul, arama) și metale perfecte, inalterabile la foc, rezistente față de cei mai mulți agenți chimici (aurul, argintul). Toate aceste metale li se păreau alcătuite din două elemente, sulful și mercurul, dar în proporții variabile: aurul era format din mult mercur foarte pur și din puțin sulf foarte pur; cositorul, din mult sulf prost fixat și din puțin mercur impur etc. Deci, datorită logicii transformărilor moleculare, alchimiștii considerau că fac să treacă un metal imperfect la starea perfectă. Mai credeau și că metalele sunt masculine și feminine, având o virtute seminală capabilă să procreeze. Această credință nu era bazată pe închipuiri, ci pe experimente, în special pe disecția aurului recomandată de Basil Valentin: „Ia aurul bun, fă-l bucăți, și dizolvă-l așa cum îi învață natura pe iubitorii de știință, și redu-l la primele sale principii așa cum medicul are obiceiul să facă disecția corpului omenesc pentru a-i cunoaște părțile interioare și vei găsi o sămânță care este începutul, mijlocul și sfârșitul lucrării, din care este produs aurul nostru și femeia sa.”²⁸² În aur există un spirit subtil și o „sare și balsam de astre” care, atunci când se unesc, nu dau decât o licoare mercurială.

Este surprinzător să-i vedem pe alchimiști atacați de Inchiziție la fel cu vrăjitorii sau cu ereticii, căci în laboratoarele lor începeau întotdeauna prin a se ruga și a-și purifica sufletul înainte de lucru. Deviza pe care și-au transmis-o din generație în generație era: *Lege, lege, relege, ora, labora et invenies* (Citește, citește, recitește, roagă-te, lucrează și vei găsi). Trebuie să mărturisim că nici un dascăl n-ar putea da un sfat mai nobil discipolilor săi. Dar Biserica îi suspecta pe alchimiști de a avea pretenția să-l egaleze pe Dumnezeu, nu numai creând bogății în mari cantități, pregătind elixirul de viață lungă, dar și comparând fabricarea pietrei filosofale cu crearea lui Adam din lut (își numeau uneori materia primă pământ adamic). Unii dintre ei, cei mai excentrici, se ocupau, de altfel, de palingenezie (arta de a face să renască o plantă din cenușa ei) sau de posibilitatea de a crea un om miniatură, homunculus.

Berthelot îi admiră pe alchimiști pentru că nu erau magicieni care să recurgă la incantații, ci, dimpotrivă, cercetători care se încăpăpneau să

stăpânească niște cauze naturale, fără să aștepte miracolul. „Alchimia era o filosofie, adică o explicație raționalistă a metamorfozelor materiei”, spune el cu bună dreptate.²⁸³ Totuși, în timpul Renașterii au existat filosofi care au reproșat alchimiștilor lipsa lor de legătură cu Cabala și cu înalta Magie, filosofi care au întemeiat voarhadumia. Această invenție a fost atribuită englezului George Ripley, canonic de Bridlington (comitatul Yorkshire), care a descris, în 1471, în cartea sa, Liber duodecim portarum (Cartea celor douăsprezece porți), cele douăsprezece etape ale Marii Opere. În realitate, cel care a lansat această tendință, în 1530, la Veneția, a fost preotul venețian Johannes-Antonius Pantheus cu a sa Voarchadumia contra alchimiam. El a explicat că termenul voarhadumie derivă din limbile caldeeană și ebraică, venind de la voarch care înseamnă „aur” și de la mea a dumot care vrea să spună „din două lucruri roșii” și că aceasta trebuia să fie considerată o „știință cabalistică a metalelor” sau o „artă liberală dotată cu virtutea științei oculte”. Voarhadumia avea în vedere atât transmutarea metalelor, cât și alchimia, dar cu implicații metafizice, căutând în operațiile care ridicau un metal oarecare la demnitatea de aur rațiunea de a fi a lucrurilor create, legile secrete ale materiei și simbolul posibilităților de transcendență a sufletului și a trupului. Voarhadumiștii nu i-au înlocuit pe alchimiști, iar cartea lui Pantheus a rămas fără un ecou imediat; totuși, în secolul următor Rosa-Crucienii au realizat acea spiritualizare a alchimiei cerută de Pantheus și au anunțat chiar venirea unui Mesia, Elie Artiste, care va salva lumea numai prin mijloace alchimice.

Marea Operă și piatra filosofală.

În 1645, William Salmon definește, în al său Dictionnaire hermétique, cuvântul filosofie în acest fel: „Nume care se dă științei sau artei care ne învață să facem piatra filosofală.”²⁸⁴ Într-adevăr, alchimiștii se considerau filosofi prin excelență și nu-și spuneau niciodată altfel. Adevărata filosofie, atât cea practică cât și cea speculativă, trebuia să aibă ca scop Marea Operă, adică pregătirea pietrei filosofale în cele trei stări ale ei (uneori prin Marea Operă se înțelegea piatra în cea de a treia stare a ei, completă și definitivă) iar ca metodă Marea Artă. Dom Pernety precizează: „Marea Operă se află pe primul loc între lucrurile frumoase; natura fără artă nu o poate face iar arta fără natură ar începe s-o facă în zadar. Capodopera marchează puterea acestora; efectele ei sunt atât de minunate încât sănătatea pe care o dă și o păstrează, perfecțiunea pe care o conferă tuturor compuselor naturii și marile bogății pe care le produce nu sunt cele mai mari minuni ale ei. Dacă purifică trupurile, luminează spiritele; dacă duce amestecurile la cel mai înalt grad de perfecțiune, ea ridică înțelegerea până la cea mai înaltă cunoaștere.”²⁸⁵ Filosofia ermetică, expresie folosită de adepți, nu este deloc simbolul filosofiei oculte: ea este ansamblul de teorii privind alchimia, pusă sub patronajul lui Hermes Trismegistus.²⁸⁶ Alchimistului i se spune întotdeauna Filosof (sau Artist) iar elevii sau ajutorii lui sunt numiți copiii științei.

Să intrăm împreună într-un laborator unde lucrează un filosof, singur sau în tovărășia unui copil al științei. Vedem mai întâi trei ustensile esențiale: athanor (sau cuptor special cu foc veșnic), oul filosofic și strachina. „Cuvântul athanor este luat din arabă și înseamnă un cilindru în care se pun cărbuni ca

să întreprină un foc continuu într-un cuptor alăturat; el vine și de la cuvântul grecesc *athanatos*, *nemuritor*.”²⁸⁷ La începutul secolului al XVII-lea, președintele d'Espagnet a dat modelul unui athanor: „Cuptorul se face din cărămidă arsă sau dintr-un pământ gras cum e argila, sfărâmată bine și amestecată cu balebă de cal și păr de cal ca să nu se spargă sau să se crape din pricina căldurii îndelungate.”²⁸⁸ În 1636, Christophe Reibhand descrie în *Filum Ariadnes* (Firul Ariadnei) toate instrumentele dintr-un laborator de alchimie, ilustrând totul cu schițe începând cu strachina plină cu cenușă din lemn de stejar (și nu de altă esență) în care se pune oul filosofic, recipient ovoidal care conține compoziția pregătită pentru coacere: „Acest recipient trebuie să fie din sticlă tare sau dublă și capabil să reziste la foc așa cum e sticla de Lorena, căci un ou din orice altă materie nu ar fi tot atât de potrivit; deoarece sticla este un corp transparent și permite artistului să vadă prin ferăstruicile făcute special în cuptor culorile care vor apărea și schimbările care vor avea loc.”²⁸⁹ Oul are un gât îngust prin care va fi umplut înainte de a fi pecetluit cu pecetea lui Hermes, fiind apoi astupat etanș cu sticlă topită.

Celelalte instrumente ale acestui laborator sunt o lampă cu ulei, un cârlig „pentru a da jos funinginea pe care fumul lămpii o face să urce”, două cântare cu greutatele lor, unul servind la cântărirea materiei filosofale, având greutateți până la șapte livre, celălalt pentru a cântări cantități de numai câteva uncii de dizolvant. Mai descoperim aici și vase de sticlă sau de pământ cu gâtul strâmt și curbat, retorte, aludele și pelicani și vasele despre care vorbește Glauber în tratatul său *Des Fourneaux philosophiques*. El recomandă recipiente sublimatorii „făcute din pământ de olar, date bine cu plumb pe dinăuntru” și recipiente din sticlă șlefuită cu șmirghel; e mai bine să ai vase mari căci, dacă sunt mici, ai nevoie de mai multe.²⁹⁰ Printre ingredientele alchimistului se află luts, unsori pe bază de albuș sau de amidon, cu care unge recipientele de pământ sau sticlă înainte de a le expune unui foc puternic sau cu care se repară crăpăturile.

Punctul de plecare al Marii Opere este fabricarea materiei prime sau compost care va fi pusă în oul filosofic. Este vorba de a face „o materie elementară, care să conțină în ea cele patru elemente și care să fie sămânța metalelor.”²⁹¹ Este ceea ce se desemnă cu numele de azoth, dar și cu alte mai bine de două sute de nume metaforice: albul negrului, arbore metalic, bine comunicativ, cadmie, apă vâscaasă, cer mijlociu, inima lui Saturn, piatră nepiatră, spermă a tot, cap de corb, vizitarea ocultului, melancolie etc. Dom Pernețy spunea: „Toți cei care au scris despre această artă s-au străduit să ascundă adevăratul nume al acestei materii, căci, dacă ar fi cunoscută, s-ar descoperi cheia principală a chimiei... Ea este un al cincilea clement, o chintesență, începutul și sfârșitul, materia la tot.”²⁹² Așa cum pentru a face pâine nu luăm nici boabe nici tărâța, ci făină, tot așa pentru materia primă trebuie să luăm sămânța de minerale: „Ea este aceeași materie de care se slujește Natură pentru a face metalele din mine: dar nu trebuie să ne imaginăm că este vorba chiar de aceste metale sau că materia provine din ele; căci toți filosofii recomandă să lăsăm extremele și să luăm mijlocul.”²⁹³

Mercurul filosofilor, element feminin, și sulful onctuos, element masculin, sunt cele două componente principale ale materiei prime. Mercurul filosofilor nu este argintul-viu, alchimiștii distingând două feluri de mercur, mercurul obișnuit și mercurul principiu. Mercurul obișnuit era un metal adevărat, mort după extragere, semănând cu un fluid, existând și sub formă de cinabru, de arsenic și de sulfură de arsenic; mercurul principiu era mama veșnic vie a metalelor, matricea unde se nasc ele, și acesta era mercurul pe care se străduie Artistul să-l folosească. La fel, sulful onctuos nu era sulful combustibil din care se făcea praful de pușcă ci un sulf incombustibil, comparat cu „sperma metalelor” pentru că le zămislește împreună cu mercurul principiu. Mercurul filosofilor, dizolvant compus, capabil să dizolve aurul și argintul obișnuit, se prezintă ca o licoare alburie (mai era numit și lapte de fecioară, spuma lunii, baia regelui, menstră) sau ca un produs fluid, apa seacă, analog cu mercurul obișnuit. Prepararea lui era cea mai mare dificultate a Marii Opere, deși Salmon afirmă: „Câțiva curioși au ajuns să se convingă că e nevoie de optsprezece luni bune pentru al pregăti și a-l face; dar ca să le deschid ochii îi anunț că poate fi perfect făcut în mai puțin de două luni.”²⁹⁴

Pentru a continua materia primă, alchimiștii s-au dedat la experiențe fantastice; au scrutat universul fizic cu metode ce nu mai fuseseră vreodată utilizate. Fiecare operație era numită de ei magister. Existau magisterul prafurilor (prefacerea unui corp în praf), magisterul consistenței (a îngroșa sau a coagula), magisterul greutateții (a mări greutatea naturală a unui corp fără a-i mări volumul), magisterul de calitate (a înlătura o calitate rea dintr-un amestec, a face dintr-o otravă un balsam), magisterul principiilor (a descompune un corp pentru a-i analiza principiile) etc. Mercurul filosofilor, l-au căutat în arsenic, antimoniu, salpetru, vitriol și chiar în excrețiile corpului omenesc, cum ar fi urina. Isaac Olandezul, alchimist din secolul al XV-lea, a arătat în *Tractatus de urină*, cum să distilezi urină, să-i calcinezi reziduul timp de trei ore, să o refaci cu apă, s-o evaporezi în parte, s-o lași să se răcească ca să obții o sare care, purificată prin cristalizări repetate, va deveni „sărea de urină” (sare de fosfat) care va folosi timp de două secole în chimie și în medicină. Alchimiștii au mai încercat să capteze mercurul universal al naturii („spiritul răspândit în tot Universul pentru a-l însufleți”²⁹⁵) făcând experiențe pe rouă, dar numai rouă de martie, numită smaraldul filosofilor, care este feminină, și rouă de septembrie, care este masculină.

Marea Operă nu constă în fabricarea aurului, cum se crede îndeobște, ci în fabricarea pietrei pulverulente care va transforma metalele imperfecte în aur. Această piatră este un medicament absolut care-ți asigură sănătate și viață lungă dacă înghiți câte puțin, de două ori pe an, într-un amestec cu o pastă specială și, în același timp, și un medicament ale celor trei regnuri; iată de ce autorii vorbesc de piatra animală sau de piatra vegetală, ceea ce nu înseamnă că ea are părți animale sau vegetale, ci că purifică atât corpurile animale cât și cele vegetale. În prima ei stare, este compactă apoi, în celelalte două stări, devine elixir, adică praf (căci elixir, ca și alcool, desemna altădată un produs uscat și nu o licoare). Așa cum a remarcat Limojon de Saint-Didier: „Termenul piatră este considerat în mai multe sensuri diferite și în special în raport cu

cele trei stări ale Operei: ceea ce-l face pe Geber să spună că există trei pietre, care sunt cele trei medicamente, conform cu cele trei grade de perfecțiune ale Operei. Așa încât piatra din primul ordin este materia filosofilor, perfect purificată și redusă la pură substanță mercurială; piatra din al doilea ordin este aceeași materie coaptă, digerată și fixată în sulf incombustibil; piatra din cel de-al treilea ordin este aceeași, fermentată, multiplicată și împinsă la ultima perfecțiune a tincturii fixe, permanente și colorante.”296 Se făcea o deosebire între piatra filosofilor, „stare a primei ei pregătiri, în care este cu adevărat piatră pentru că este solidă, dură, casantă, cu greutate, friabilă” și piatra filosofală „ajunsă la perfecțiunea de remediu de al treilea ordin, transmucând toate metalele imperfecte în Soare sau în Lună pure, după natura fermentului care i-a fost adăugat.”297

După adagiul filosofilor, opera pietrei este un joc de copil și o lucrare de femeie. Acest adagiu poate fi interpretat în mai multe feluri, dar mai ales după cum urmează: munca trebuie să evolueze ca gestația unei femei însărcinate până la naștere. Marea Operă se împlineste în trei etape: sublimarea (adică extragerea mercurului și putrefacția), dealbația (fixarea spiritelor materiei în culoarea albă) și rubificația. Ceea ce alchimiștii simbolizează prin următoarea emblemă: puiul de găină cu cap roșu, pene albe și picioare negre, indicând cele trei culori pe care le va lua, succesiv, compostul. Mai întâi negrul, apoi albul, în sfârșit roșul, dar cu nuanțe intermediare, care arată că se va ajunge la alb, „o oarecare roșeață, culoarea lămâii și o culoare verde, culoare care este semnul de început al însuflețirii pietrei; după această înverzire se vede o altă roșeață, iar apoi adevărata albeață în care este ascunsă adevărata roșeață.”298

Filosofii mai spun: azothul și focul îi sunt de ajuns Artistului. Materia primă sau azoth, numită „începutul și sfârșitul lucrării”, are tot ceea ce îi este necesar, cu excepția focului sau agentul exterior pe care Arta îl furnizează Naturii. Marea Operă depinde de trei focuri: focul natural, focul împotriva naturii și focul nenatural. Prin foc natural se înțelege „cel care este intern și născut în lucruri”, temperatura proprie unui corp sau, uneori, lumina Soarelui; prin foc împotriva naturii, „apele tari compuse din spirite corozive”; prin foc nenatural, diferitele mijloace artificiale pentru a obține cele patru trepte de căldură a magisterelor. Într-adevăr acest foc nenatural trebuie să fie continuu, dar inegal, când blând, când puternic iar alchimistul este singurul care cunoaște focul secret de generare adică gradul cerut la un anumit moment. Primul grad, călduț, este dat de focul de bălegar („adică atunci când se îngroapă vasul în care se află materia în bălegar cald de cal”), de focul aburos (sau aburii unei ape încălzite); al doilea grad este baia de cenușă, mai fierbinte decât baia de apă călduță sau de abur; al treilea, este baia de pilitură de fier, pe care nu o poți suporta fără să te arzi; al patrulea grad este focul algir („cel mai puternic care se poate avea”) cerut de calcinări și fuziuni de materii dure. La acest stadiu se folosește focul de roată („când se îngroapă vasul în cărbuni, în așa fel încât să fie înconjurat deasupra, dedesubt și lateral”), focul de reverberație („când flacăra circulă și revine deasupra materiei de sus în jos, așa cum face flacăra într-un cuptor sau sub un castron pus deasupra”299).

Apele alchimiștilor nu sunt mai puțin numeroase decât focurile lor, de la apa de creier („uleiul de tartru fără puteri”), apa de crin (apa de sulfură de arsenic), apa microcosmosurilor (spirit de salpetru) până la apa celor doi frați scoasă din soră (sare de amoniac obținută din urină după formula lui Geber). Studiindu-i pe alchimiști, rămânem stupefiați de spiritul inventiv și de ordinea pe care le relevă toate procedeele lor. Ei spuneau totuși că realizarea Marei Opere e mult mai ușoară decât se credea, dacă posedai secretul de a dizolva materia necesară. Limojon de Saint-Didier declară: „Materia nu are nevoie decât să fie dizolvată și coagulată; mixtura, conjuncția, fixarea, coagularea și alte operații asemănătoare se fac aproape de la sine: dar dizolvarea este marele secret al artei.”³⁰⁰ Înaintea lui, Salmon spusese: „dizolvarea, dezagregarea și descompunerea sunt același lucru cu subtilizarea. Mijlocul de a o face conform Artei, aceasta este marele mister pe care Filosofii nu-l dezvăluie nici măcar copiilor lor dacă nu-i consideră capabili de așa ceva.”³⁰¹ Dar mai înainte trebuie să fi terminat sublimarea: „Sublimarea materiei o purifică de părțile ei grosolane și învechite și o predispune la dizolvare.”³⁰²

La capătul unei luni filosofice (patruzeci de zile) compostul trebuie să ajungă la culoarea neagră a putrefacției: „Dacă ea nu apare cel mai târziu după patruzeci și două de zile de travaliu, este sigur că lucrarea voastră nu valorează nimic.”³⁰³ Nu-i mai rămâne alchimistului decât să ia totul de la început. Dar când a reușit această operație, materia de un negru foarte negru este numită rebis și este reprezentată ca fiind Hermafroditul, deoarece elementul său bărbătesc și elementul său femeiesc sunt unite pe vecie. Limojon de Saint-Didier face ca piatra filosofală să vorbească: „Doar eu posed o sămânță masculină și feminină și sunt (în același timp) un tot (pe de-a întregul) omogen, așa că mi se spune Hermafrodit. Richard face dovada existenței mele spunând că prima materie a pietrei noastre se numește rebis (de două ori lucru), adică un lucru care a căpătat o dublă proprietate ocultă.”³⁰⁴

După ce a trecut la negrul foarte negru, compostul a ajuns la stadiul de piatră citrină care, transformată în praf, devine elixirul perfect la alb, capabil să transforme plumbul în argint și să vindece toate bolile femeilor: „El este și remediu, că roșul, pe toate vegetalele, mineralele și metalele și chiar pe pietrele prețioase: căci face perle mai frumoase decât cele naturale; din sticlă și din cristal face diamante iar din mercur face o substanță maleabilă. El este adevăratul ulei de talc atât de secret, care pătrunde încet.”³⁰⁵ încă un efort și Artistul ajunge la piatra filosofală din care face elixirul perfect la roșu: „Este lucrarea perfectă a pietrei pe care Hermes o numește puterea oricărei forțe. Arabii au numit-o elixir, care vrea să spună ferment sau drojdie pentru a dospi cocă, a o uni, a o lega și a o înmulți.”³⁰⁶ Elixirul la roșu, sau aur potabil „servește la vindecarea și curățirea trupurilor bolnave și la perfecționarea tuturor metalelor imperfecte... Pune capăt cu ușurință bolilor celor mai grele.”³⁰⁷ Este suficient să înghiți un grăunte de elixir cu vin alb.

Este bine să înmulțești piatra obținută, adică să produci atâta cantitate cîta vei avea nevoie: „La fiecare înmulțire, piatra își sporește de zece ori virtuțile; iată în ce constă adevărata ei înmulțire.”³⁰⁸ Ea se face cu mercurul hermetic crud și cu elixirul perfect: „Este bine să iei munca de la început ca și când n-ai

făcut nimic; și toate operațiile se succed una după alta așa cum s-a văzut din prima lucrare, numai că nu mai durează atâta timp; iar la fiecare înmulțire repetată timpul va fi tot mai scurt iar materia va spori mereu în cantitate și calitate.”³⁰⁹

A sosit momentul suprem: alchimistul, dotat cu elixirul la alb sau la roșu, va executa proiecția, adică va încorpora acest praf într-un metal în fuziune: „Proiecția care se face pe metalele moi, cum e plumbul și cositorul, este cea mai excelentă modalitate, cea mai promptă și cea mai comodă.”³¹⁰ Se pune plumbul sau cositorul la topit într-un creuzet, se amestecă în el un vârf de praf de proiecție, se lasă să se răcească: separarea impurităților se face atât de bine încât ele pot fi ușor înlăturate, restul bucății de plumb sau de cositor transformându-se într-un lingou de aur. Numai în cazul mercurului nu avem reziduuri, totul prefăcându-se în aur după un sfert de oră, cum spune Dom Pernety: „Pentru a face proiecția pe mercur, este suficient să-l încălzești ușor; se proiectează praful înainte ca el să înceapă să fumege.”³¹¹

Au reușit oare alchimiștii să transforme un metal oarecare în aur, cu ajutorul prafului lor de proiecție, așa cum pretindeau? Nu riscăm prea mult dacă răspundem categoric nu, la fel cu Marcellin Berthelot care spunea că el și colegii lui, având la dispoziție laboratoare mult mai bine echipate decât cele din Renaștere și cunoștințe noi, nu reușeau să ajungă la această transmutație: „Niciodată un om de laborator din zilele noastre n-a văzut cositorul, arama sau plumbul schimbându-se în argint sau în aur sub acțiunea focului activat de amestecurile cele mai diferite, așa cum Gerber și Zosima își imaginau că pot reuși.”³¹² Când chimiștii Mlethe, Stammreich și Nagaoka au crezut, în 1924, că au realizat Marea Operă găsind urme de aur de ordinul zece la un milion în metalul lămpilor cu vapori de mercur, chimiștii din lumea întreagă le-au reluat experiențele, cu rezultate negative.”³¹³ Dar, printr-un puternic proces de autosugestie, unii alchimiști au crezut sincer că au găsit piatra filosofală; alții, dându-și seama de greșeala lor, au reînceput cu perseverență experiențele, convinși că data viitoare vor reuși și că rivali mai experimentați o și aveau; în sfârșit, alții s-au folosit de alchimie pentru a-și face loc pe lângă potențaii pasionați de acest lucru și au făcut, de față cu martori, transmutații ce nu erau altceva decât niște scamatorii.

Șmecheriile lor au fost dezvăluite de Otto Tackenius în Hippocrates chemicus (1666), Nicolas Lemery în al său Cours de Chimie (1675) și Geoffroy cel Bătrân într-un raport înaintat Academiei de Științe din Paris în 1722. S-a înțeles de atunci de ce istorici serioși vorbiseră înainte despre alchimiști care executau cu succes o proiecție în fața publicului. Mijloacele erau pe cât de diferite, pe atât de ingenioase: ba experimentatorul folosea un creuzet în care o foiță de aur era acoperită de un amestec care simula perfect fundul creuzetului; ba albea aurul cu argint-viu zicând că este o bucată de cositor pe care avea să-l transforme în aur; ba pune în plumb sfărâmături de aur sau de argint. Alteori, amesteca în metalul topit cu un bețișor de lemn al cărui capăt, scobit și astupat apoi dibaci cu rumeguș, conținea pilitură de aur care se depunea în creuzet.

Și totuși, în ciuda impostorilor, independent de reușită sau de eșec, nu putem considera alchimia drept o himeră urmată de visători ridicoli pe care ar trebui s-o lăsăm la marginea istoriei științelor. Căci acești oameni, lucrând la cele două elixiruri ale lor, la alb și la roșu, au făcut descoperiri științifice de care beneficiem și astăzi: ei sunt cei care au găsit apa regală, sulfura de arsenic, boraxul, amoniacul, bismutul, antimoniul metalic, sulfura naturală de arsenic, sublimatul coroziv, cupelația argintului și a aurului (adică purificarea lor cu ajutorul plumbului). Littre a notat că anumite cuvinte ca amalgam și cosmetică provin din alchimie. Louis Figuier, care a criticat-o cu obiectivitate, a semnalat tot ce datorăm adeptilor ei, de la Isaac Olandezul, creatorul pietrelor prețioase artificiale, și până la „alchimistul Brandt, care a descoperit fosforul, în timp ce căuta piatra filosofală, într-un produs al corpului omenesc; Alexandre Sethon și Michael Sendivogius, elevul lui, care, continuând să se intereseze de alchimie, s-au consacrat studiului procedeeelor chimice aplicabile în industrie, perfecționând vopsitul țesăturilor și prepararea culorilor minerale și vegetale; în sfârșit, Botticher, care, închis într-o fortăreață din Saxonia ca alchimist răzvrătit, a descoperit secretul fabricării porțelanului.”³¹⁴ Chimia nu s-ar fi dezvoltat niciodată fără acești savanți nutrinți o ambiție supraomenească. Știința însuflețită de un vis măreț este de două ori știință.

Alchimiști fără voie.

Adevărata istorie a alchimiei dispare dincolo de o legendă făcută din anecdote inventate și din lucrări apocrife; faptele ei autentice sunt deformate de falsificări pe care trebuie să le distingem cu grijă. Această legendă este perpetuată atât cu bună știință chiar de către alchimiști care voiau să-și propage arta susținând că a fost practică de personaje ilustre, cât și involuntar de către oameni din popor care atribuiau bogăția unui om nu muncii și îndemnării lui, ci faptului că avea piatra filosofală. Dacă un om al Bisericii se preocupă de chimie, imediat se presupunea că avea de gând să se apuce de cercetări interzise de Biserică; astfel, s-au pus în seama lui Raymundus Lullus tratate de alchimie care nu sunt ale lui, tot așa cum De Alchimia nu-i aparține lui Albert cel Mare. Adesea acuzați de a fi falsificatori de bani, alchimiștii s-au dezvinovățit lăsând să se creadă că însuși Lullus fabricase în 1312 în Turnul Londrei monezi de aur numite nobili cu trandafir³¹⁵ pentru Eduard al II-lea (monezi care, de altfel, nu au fost bătute decât după urcarea pe tron a lui Eduard al II-lea, în 1461). Dar biografia lui Raymundus Lullus au stabilit între timp că el n-a poposit niciodată în Anglia și că la data când legenda alchimică îl situează la Londra, el se găsea la conciliul de la Vienne (regiunea Dauphine). Inventivitatea alchimiștilor, pentru a scăpa de persecuția religioasă sau științifică, consta în a invoca numele vreunui rege sau episcop căruia îi atribuiau o lucrare alchimică imaginară. Au afirmat că papă Ioan al XII-lea, care a dat, în 1317, bula Spondet pariter prin care îi declară ticăloși și pasibili de amendă pe laicii care se dedau la alchimie destituindu-i pe clericii aflați în aceeași situație, era el însuși alchimist și-și transformase palatul de la Avignon în laborator pentru a produce aur; iar în 1557 a fost publicată Ars transformatoria, pretinzându-se că el ar fi fost autorul.

Cea mai mare parte a acestor apocrife au fost compuse în secolul al XVI-lea, uneori atât de abil încât chiar și astăzi istoricii se lasă înșelați. S-a mers până acolo încât Maria, sora lui Moise, numită profetesa în capitolul 15 din Ieșirea, a fost transformată în învățătoare a Marii Opere. Lucrarea Dialogue de Marie la prophètesse et d'Aaron sur le magistere d'Hermes a apărut de două ori în latină, în Theatrum chemicum și în Ars aurifera, cu variante. De exemplu, prima versiune are adagiul: Ars non cornplebitur praeter în anno (Opera nu poate fi perfectă decât într-un an), a doua: Ars non complebieir praeter quam în aura (Arta nu se poate desăvârși decât în aur). Între timp, falsificatorul aderase la principiul lui Bemardo din Treviso care decreta că pentru a găsi aur era nevoie de aur. Salmon, care a tradus în franceză acest Dialogue al Mariei, a avut îndoieli că ea ar fi profetesa care se laudă în Numeri (capitolul 12) că Dumnezeu i-a vorbit la fel ca lui Moise, dar a văzut totuși în ea o femeie la care se refereau alchimiștii arabi: „Poate că această Marie este cea pe care Bernard din IYeviso o numește Madora și căreia i-a spus că Saturn i-a învățat știința.”³¹⁶ Maria profetesa a fost atât de mult cinstită de alchimiști încât ei au numit bain-marie (termen foarte folosit) modul lor de a fierbe care constă în a pune vasul cu substanța ce urmează a fi distilată într-un ceaun cu apă caldă, operațiune pe care o calificau înainte drept bain marin „pentru că vasul pus înăuntru e cufundat ca într-o mare”.

Cel mai popular erou al legendei alchimiei a fost Nicolas Flamel, născut spre mijlocul secolului al XIV-lea. Averele acestui burghez parizian, scriitor și librar-jurat, care a trăit în timpul domniei lui Carol al VI-lea a lăsat să se creadă că găsisse piatra filosofală. După presupusa lui autobiografie, Nicolas Flamel, căsătorit cu o cumătră pe nume Pernelle, după ce cumpărase o carte de la Abraham Evreul, cu coperti de aramă, cu „de trei ori șapte file” de scoartă gravate cu ilustrații, disperat că nu înțelegea nimic din acele imagini, a adresat o „rugăciune lui Dumnezeu și Domnului sfânt Jacques de Gallice pentru a cere interpretarea acelor”. La întoarcerea dintr-un pelerinaj la Compostelle, el a întâlnit un medic „foarte savant în științe sublimе”, Canches, care i-a explicat totul înainte de a muri. Flamel a reușit la 17 ianuarie 1382 să transforme o jumătate de livră de mercur în argint pur iar la 25 aprilie, în același an, să transmute mercurul în aur.³¹⁷ Și-a ameliorat tehnica de proiecție; „Am desăvârșit-o de trei ori cu ajutorul lui Pernelle care o cunoștea la fel de bine ca mine”, spunea el. Flamel, devenit imens de bogat, a pus să se construiască trei capele și patrusprezece spitale (deși nu există nici o dovadă) fără să mai vorbim de cele două arcade de la osuarul Inocenților (ceea ce este adevărat); alchimiștii au crezut că sculpturile acestuia îi revelau secretul din pricina devizei: Je voy merveille donț moultje m'esbahis. Se putea vedea un balaur înaripat luptând cu un balaur fără aripi, o reprezentare a uciderii pruncilor, ordonată de Irod, și figuri de sfinți care înconjurau figurile lui Flamel și soției sale. Hermetiștii au tras concluzia că balaurul înaripat este mercurul iar balaurul fără aripi este sulfurul. Regele Irod a pus să se ucidă copiii al căror sânge este strâns de soldați are o semnificație ascunsă: „Acest rege este Artistul: soldații și săbiile lor sunt focurile pe care trebuie să le folosești pentru a extrage umiditatea mercurială și metalică: iar cei care adună sângele sunt recipientele.”³¹⁸

Această biografie a fost „demistificată” de abatele Villain, după documente de arhivă, în *Vie de Nicolas Flamel* (1784) ceea ce i-a atras o polemică cu Dom Pemetý. Din această lucrare reiese că Flamel s-a îmbogățit mai ales prin întocmirea de dosare juridice, vânzarea de cărți, cu spirit de economie, și din investiții imobiliare. S-a căsătorit cu o femeie în vârstă, Pernelle, văduvă de două ori, care i-a adus avere; cuplul n-a avut copii și a trăit modest, mâncând din străchini de pământ. Pernelle, care a murit la 11 septembrie 1397, a întrecut măsura grijii casnice: „Această femeie prevăzătoare a fixat prin testament cheltuiala pentru luminatul bisericii cu ocazia înmormântării și poruncise să se folosească treizeci și două de livre de ceară. Un alt articol stabilește prețul mesei din ziua înmormântării... la care trebuie să se cheltuiască patru livre (franci vechi) și șaisprezece soli bătuți la Paris.” Mormântul ei, la intrarea în osuarul Inocenților, era împodobit cu portretul celui pe care ea îl numea „Nicolas, dragul și bunul ei partener și soț¹”.

Rămas văduv, Flamel și-a dublat câștigurile, care proveneau din chiriile caselor din stradă Saint-Martin și strada de Montmorency. Pasiunea lui pentru case îmbinată cu dorința de a face caz de milostenia sa, l-a făcut să finanțeze construcția capelei spitalului Saint-Gervais (demolată mai târziu). A mai avut, lângă poarta Saint-Martin, „case de milostenie” unde cei săraci erau găzduiți gratis și, mai ales, un azil supranumit le grand Pignon: inscripția de deasupra intrării obliga pe oricine locuia acolo să spună zilnic două rugăciuni, „Tatăl nostru” și „Ave Maria”. Ultimii trei ani ai vieții i-au fost absorbiți de un proces împotriva unui debitor insolubil, Robin Violette, care-i datora cinci soli bătuți la Paris pentru o rentă ipotecată pe casa lui. Mort la Paris în 1418, Nicolas Flamel a fost îngropat la biserica Saint-Jaques de la Boucherie, al cărui portal fusese construit prin grija lui și unde-și cumpăraseră dreptul de a avea un mormânt pentru suma de patrusprezece franci.

Alchimist sau nu, Nicolas Flamel a fost un om remarcabil, evident inițiat în simbolismul numerelor și al culorilor. Nu din întâmplare a fost ales reprezentant al filosofiei ermetice. Abatele Villain admite: „Profesia lui de scriitor-librar a făcut probabil să-i treacă prin mâini mai multe manuscrise ale marii Arte.” Testamentul său oficial era atât de neobișnuit încât cei patru legatari principali, încurcați, și-au trecut unii altora însărcinarea executării lui. De exemplu, a cerut ca, o dată pe lună, timp de cincizeci și două de luni (din aprilie 1427 până în iulie 1431 inclusiv), un grup de treisprezece orbi să se ducă de la spitalul Quinze-Vingt până la biserica Saint-Jacques pentru a se ruga la mormântul lui iar apoi să li se dea fiecăruia doisprezece bănuți ca recompensă.

Firește, s-au făcut tot soiul de falsuri pretinzându-se că ar fi operele lui Flamel, de la *Le Desir desire*, care expunea cele șase reguli de urmat în toate lucrările de transmutație, până la *La Musique chymique* de Flamel. Prima din aceste publicații a fost *Sommaire philosophique*, în versuri lucrare publicată în 1560 ca aparținându-i. Apoi, în 1612, a apărut *Le Livre des Figures hieroglyphiques* în care Flamel își povestește experiența și comentează sculpturile de la osuarul Inocenților. Această carte este „tradusă din latină” de un nobil din Poitou, Pierre Arnauld, senior al Cavaleriei, dar Flamel povestește

în carte că nu cunoaște bine această limbă și-l citează în ea pe Lamsprinck care a trăit două secole mai târziu.

Un manuscris pe pergament, scris cu litere gotice, aflat la Biblioteca națională demonstrează până unde mergea înșelătoria. La sfârșitul textului despre adevărata practică a nobilei științe a alchimiei, s-au menționat următoarele: „Prezentă carte este și aparține lui Nicolas Flamel... Care a scris-o și legat-o cu propria lui mână”. Or, Vallet de Viriville, paleograf, făcând expertiza manuscrisului, a văzut că el data din perioada 1430-1480, deci era posterior morții lui Flamel, și a constatat: „Această inscripție nu este autentică. Un ochi exersat recunoaște aici mâna unui falsificator care trăia la începutul secolului al XVIII-lea: el a șters o inscripție mai veche ce există pe acel loc; a scris pe deasupra acestei inscripții și a înlocuit numele unui alt copist cu numele lui Flamel.”³¹⁹

Un erou nu mai puțin legendar al alchimiei a fost Basil Valentin, despre care se spune că a fost călugăr german, născut la Mainz în 1394, și devenit stareț la mănăstirea Benedictinilor din Erfurt. Medic și alchimist, el a utilizat în experiențele sale un mineral numit de latini stibium iar de școala din Salerno, în secolul al XI-lea, antimonium, mineral care avea o faimă foarte proastă. După moartea lui Basil Valentin, opera lui a rămas necunoscută timp de mai bine de un secol, dar când trăsnetul a crăpat o coloană a bisericii din Erfurt, s-au găsit manuscrisele sale ascunse în interiorul ei. Au fost editate succesiv la Marburg, Frankfurt, Leipzig și Erfurt și au făcut senzație la începutul secolului al XVII-lea. Tratatul sale Despre marea piatră a celor vechi (1599), Despre lucrurile naturale și supranaturale (1603), Despre filosofia ocultă (1603), Carul triumfal al antimoniului (1604), Microcosmosul (1608) au fost considerate operele unui mare precursor din Evul mediu până ce Boerhaave a dovedit că n-a existat niciodată o mănăstire a Benedictinilor la Erfurt. Mai mult, aceste cărți nu puteau fi redactate în secolul al XV-lea din pricina anacronismelor: Basil Valentin numea sifilisul răul francez iar această expresie nu a început să fie folosită decât după expediția francezilor la Neapole, în 1495, sub Carol al VIII-lea; mai vorbea și de tipografie, de descoperirea Americii, de tutun, introdus de Nicot în 1560.

Basil Valentin este deci un mit al alchimiei, și chiar numele său – alcătuit dintr-un nume grec și unul latin însemnând „rege” și „sănătos” – caută să facă din el un maestru al medicinei Spagirice (vom vedea curând ce este această medicină). Carul triumfal al antimoniului, prefațat de Joachim Tancky, profesor la Universitatea din Leipzig, a apărut în momentul când se declanșase războiul dintre partizanii și adversarii antimoniului. Partizanii au invocat autoritatea falsului Basil Valentin, care demonstrase că „antimoniul este creat pentru a curăța aurul și oamenii” și învăța cum să se obțină uleiul de antimoniu pentru a trata ulcerările, sau cum să se prepare „piatra de foc” (altfel spus, „tinctura de antimoniu, fixă și solidă”) despre care spunea: „Această piatră vindecă nu numai oamenii dar și metalele.”³²⁰ Adversarii au pretins că Basil Valentin îi otrăvise pe călugării din mănăstirea sa vrând săi întărească cu stibium, care de atunci și din această cauză a fost numit antimoniu.

Le Demier Testament de Basil Valentin poartă urmele unei elaborări postume. A apărut în 1626, și conține două tratate din care primul îl parafraza pe Bergwerckschatz al lui Elias Montanus: în 1645, o reeditare adăugită avea cinci tratate, cel de al patrulea reluând pasaje din L'Holographie a lui Johann Tholde.³²¹ Cu toate acestea, Le Demier Testament este o lucrare surprinzătoare despre metale, despre „hrana” lor, exalațiile lor, „virtuțile cerești și infernale”, vorbind despre metalul viu și metalul mort, despre metalul fin și metalul impur, despre metalul desăvârșit și metalul neperfecționat, dar și despre mine, despre asanarea și aerarea galeriilor din mină, despre spălarea minereului, a scoriilor etc. Părerea mea este că sub pseudonimul Basil Valentin semnează mai mulți autori și nu unul singur. În mod evident, cei care au inventat acest personaj pentru a face să se creadă că ideile maestrului lor despre antimoniu și despre proprietățile oculte ale metalelor erau deja suspnute de un călugăr benedictin au fost discipolii din Germania ai lui Paracelsus; dar detractorii lui Paracelsus au tras concluzia că el îl plagiasse pe Basil Valentin.

Astfel, așa cum un grup de matematicieni a editat manuale despre teoria mulțimilor sub numele de Bourbaki, tot așa un grup de alchimiști a utilizat numele de Basil Valentin drept semnătură colectivă. Această înșelătorie nu ar putea să diminueze admirația noastră pentru alchimie, ai cărei adepți și-au făcut o Legende doree, cu episoade adesea mai puțin neverosimile decât cele din Acta sanctorum ale adepților lui Bollandus. Era minunat să se creeze în jurul lui Nicolas Flamel, al lui Basil Valentin o atmosferă de vis, deoarece, în felul acesta, cercetarea filosofică căreia i se consacrau alchimiștii devenea mai atrăgătoare. Alchimia a fost arta de a se folosi de minciunile cele mai seducătoare pentru a ajunge la adevăr. Ceea ce explică, fără îndoială, de ce atâția poeți și-au căutat în ea simbolurile și fermentii creatori.

Clasicii literaturii alchimice.

Literatura alchimică este de o asemenea frumusețe poetică încât merita să fie inventată alchimia fie și numai pentru splendoarea metaforelor acestei literaturi și pentru inovațiile scriiturii ei mitologice. Dar această frumusețe vine din secretele filosofiei pe care adepții și le transmiteau între ei sub formă de enigme și alegorii pentru a evita persecuțiile sau sub pretextul de a nu-și înjosi arta oferind-o oricui, incapabil s-o folosească așa cum se cuvenea. Textul pe care cititorul neavertizat îl va citi ca pe o ficțiune fantastică va fi cercetat de alchimist pentru a ști în ce ordine să opereze manipulările sale și ce produse să folosească.

Istoria care expune prepararea Marii Opere este tradițională, aducând, în general, în scenă Regele și Regina, care n-au nimic omenesc: „Aceștia sunt fixul și volatilul, masculinul și femininul, sulful și mercurul pe care trebuie să le coci în cuptor până vor deveni negre.”³²² Dacă în povestire se spune Regele sa născut, înseamnă „compostul este însuflețit și vegetează”. Tot felul de animale intervin în acțiune, mai ales un leu, care nu simbolizează același lucru, după cum îi este comportamentul și culoarea: leul care devorează un vultur înseamnă fixarea volatilului, leul verde este mercurul filosofai, sau tinctura de vitriol sau oul ermetic; leul roșu, tinctura de aur, elixirul ajuns la roșu perfect.

Ceea ce este extraordinar în această retorică este că ea nu are nimic arbitrar. Cutare carte ni se pare a fi barocă sau manieristă, dar savanții au studiat-o frază cu frază în laboratorul lor, atenți la mesajul codat pe care un confrate l-a transmis prin ea. Nici un cuvânt nu este inutil. Alchimia este o știință care poate trece drept un joc.

Toate textele sunt impregnate de simbolism erotic, deoarece ele evocă diferite forme ale căsătoriei filosofale, adică fie „unirea care se petrece între soare și lună în Mercurul ermetic”, fie „unirea pământului cu apă care se petrece în cuptor cu ajutorul focului.”³²³ Marea Operă este comparată cu o nuntă a cărei ceremonie se pregătește: „Această plăcută nuntă poate fi celebrată în orice anotimp, dar cel mai bine este primăvara, cu atât mai mult cu cât ea este anotimpul cel mai favorabil vegetației, anotimpul când natura se reînnoiește.”³²⁴ Erotismul acesta este incestuos, implicând „incestul dintre frate și soră, dintre tată și fiică, dintre mamă și fiu” și caută să zămislească un hermafrodit. Jean d'Espagnet, președintele parlamentului din Bordeaux, începând cu anul 1600, în al său *Enchiridion physicae restituae* (1623), a vorbit pe larg despre această copulare alchimică incestuoasă pe care a ilustrat-o cu o gravură foarte realistă: „Adeptul să unească, în căsătorie legitimă, după formula convenită, pe Gabritius cu Beja, fratele cu sora, pentru ca să se poată naște un ilustru fiu al soarelui.”³²⁵

Autorii folosesc tot felul de expresii la figurat: lupul cenușiu este antimoniul; sângele balaurului, tinctura de antimoniu; fata ce are un secret mare, piatra la albul perfect; frații schilodiți, metalele imperfecte; umbrele cimeriene, aburii care se ridică din putrefacție. Ași pune cămașa azurată se spune pentru a arăta că „se face proiecția elixirului perfect la alb sau la roșu pe un metal topit.”³²⁶ Există și expresii simple care au dublu înțeles: apa de mare reprezintă azothul care albește alamă. Soarele înseamnă aurul, dar soarele filosofilor este focul. Cuvinte ciudate împeștrițează stilul, cum este adrop (materie a marii arte), adraragi (șofranul obișnuit), ebimezeth (materie filosofală ajunsă la negrul foarte negru), qffragar, asupra căruia vocabularele nu au ajuns la un acord (minium sau cocleală). Sunt date sfaturi sub formă de proverbe ciudate: Nu mânca din fiul a cărui mamă are prea multe menstrre (ai grijă să nu fie mai multă apă decât foc natural); E nevoie de șapte vulturi ca să lupte împotriva leului (pentru ca mercurul să fie sublimat trebuie să i se mărească puterea de șapte ori). Se mai întâlnesc și false recomandări: Puneți apă vâscoasă ca să spălați și să albiți alama despre care Salmon spune: „Când filosofii spun Puneți asta, puneți și adăugați aia, înseamnă că nimic nu trebuie pus sau adăugat, deoarece ei o spun înadins pentru ai încurca pe neștiutori și a-i face să nu reușească.”³²⁷

Aluziile la mitologia antică sunt numeroase, căci alchimiștii credeau că cei vechi își ascunseseră în legende, în special în legenda Minotaurului și în cea cu muncile lui Hercule, propriile cunoștințe alchimice. Libois a scris o enciclopedie în care vrea să dovedească că miturile greco-latine țin de operațiunile Marii Opere. Astfel, când Vulcan îi înfășoară într-o plasă de bronz pe Marte și Venus, culcați în același pat: „întreaga poveste nu este decât trecerea de la albeață la citrinitate și de la aceasta la rugina de fier, trecere

atribuită zeului Marte care se împerechează cu Venus.”³²⁸ Vulcan lunatic desemnează focul natural; pânzele negre cu care Theseus se întorcea la Atena, pelicula neagră care apare după congelarea elixirului.

Una din caracteristicile literaturii alchimice constă în asocierea imaginii grafice cu textul, încât uneori textul nu mai este decât un comentariu la o suită de gravuri. Les Douze clefs de la philosophie de Basil Valentin erau douăsprezece gravuri cărora li sa adăugat mai târziu o glosă și din care Clovis Hesteau de Nuisement a luat subiectul pentru un poem filosofic. Și Mutus liber nu va fi decât o culegere de stampe fără legendă. Primul care a compus un soi de capodoperă din asocierea textului cu imaginea a fost Henrich Khunrath (1560-1605), medic, chimist și filosof german, născut la Leipzig, care, după ce și-a luat doctoratul în medicină la Basel în 1588, și-a practicat meseria la Hamburg și Dresda. A scris tratate despre semnătura lucrurilor, astrologia judiciară, arta de a transforma metalele (acesta din urmă sub pseudonimul Ricemus Thrasibulus). Îi mai datorăm și o „explicație filosofică a focului secret, exterior și vizibil al vechilor magi”. Lucrarea sa cea mai uimitoare este Amphitheatrum sapientiae aeternae (Amfiteatrul eternei înțelepciuni), lăsată neterminată, dar pe care prietenul său, Erasmus Woldart, a completat-o și a publicat-o în 1609. El vorbește acolo despre „înțelepciunea divină, umană, macro și microcosmică, divino-magică, creștino-cabalistică și fizico-chimică”, cu ajutorul „metodei triuna”, ce-i aparține, combinând revelațiile din Sfânta Scriptură, din Cartea universală a Naturii și a Conștiinței umane. Textul are un Prolog, „scară mistică a celor șapte grade ortodoxe”, în trei sute șaiszeci și cinci de versete (tot atâtea cât zilele anului), urmat de explicații. El stabilește o corelație între Hristos și piatra filosofală. Gravurile pentagramatice care însoțesc Explicațiile sunt splendide mărturii ale artei fantastice din epoca sa.

Un alt medic german, născut la Rendsburg, Michael Meier (1568-1622), după ce a obținut la vârsta de douăzeci și opt de ani titlul de doctor în medicină la Basel și la douăzeci și nouă de ani pe cel de doctor în filosofie la Rostock, și-a orientat cercetările spre ermetism. Reputația sa a devenit atât de mare încât împăratul Rudolf al III-lea l-a atras, în 1608, la curtea sa din Praga și l-a numit medicul și secretarul său, apoi conte palatin și membru al Consiliului său particular. În 1612, la moartea împăratului, fără a mai aștepta să fie condamnat datorită măsurilor ce începeau să fie luate împotriva protestanților, Maier sa refugiat în Anglia, unde s-a împrietenit cu Robert Fludd. La această vreme ia apărut prima lucrare, Arcana arcanissimum (Arcana arcanelor), interpretări ale misterelor egiptene și grecești pe care Dom Pemețy le-a adaptat în franceză, un secol mai târziu, sub titlul Fables egyptiennes et grecques dévoilees. Maier s-a stabilit în 1619 la Magdeburg unde a fost medicul contelui Mauritius de Hessen.

Până la moartea sa, la Magdeburg, Michael Meier a publicat șaptesprezece cărți (dintre care șaisprezece în ultimii șase ani ai vieții sale). Cea mai celebră este Atalanta Jugiens (Atalanta fugară), 1617, unde dezvăluie manipulațiile alchimiei cu ajutorul a cincizeci de gravuri, cincizeci de fugi pe trei voci, poeme și discursuri explicative. În prefața sa spune că în mitul Atalantei, pe care Hipomene o învinge la fugă aruncându-i trei mere de aur

unul după altul pe care ea se apleacă să le adune, întârziind astfel, trebuie înțeleasă coagularea apei mercuriale: „Această fecioară este numai chimică; ea este mercurul filosofic fixat și reținut de sulful de aur.”³²⁹ Dar restul cărții nu mai vorbește de Atalanta; ceea ce urmează sunt numai comentarii despre niște gravuri minunate cu devize ciudate: „Cel care încearcă să intre fără cheie în grădina cu trandafiri a filosofilor poate fi comparat cu un om care vrea să meargă fără picioare”, „Dacă din patru faci ca unul să piară, imediat toți vor muri” etc. Acest gen de lucrări a devenit atât de clasic încât, în 1625, s-a reeditat b suită de poeme alchimice, *De Lapide philosophico*, publicate în 1599 de Lambsprink, un nobil german, adăugându-i-se cincisprezece gravuri reprezentând „salamandra spălându-se în foc”, „Tatăl acoperit de transpirație de unde vine adevărata tinctură” etc.

Meier a luat partea Rosa-Crucienilor, deși nu aparținea Fraternității lor, în *Silentium post clamorem* (Liniștea de după vacarm), 1617, lăudându-i pentru faptul că nu răspund criticilor care li se aduceau. Mai putem reține și ciudată să alegorie *Symbola aurae mensae duodecim nationum* (Simbolurile tabelului de aur ale celor douăsprezece națiuni), 1617, în care arăta doisprezece eroi întruniți, în timpul serbărilor lui Hermes, pentru a-l dezarma pe Pyrgopolynice, adversarul lui Chymie.

Un călugăr protestant, Valentin Andreae (1586-1654) a marcat o evoluție hotărâtoare în simbolică alchimică. Primele studii și le-a făcut în mănăstirea din Konigsbronn, din ducatul de Wurtemberg, unde tatăl său era abate. După moartea acestuia, mama lui l-a determinat să intre la Universitatea din Tubingen. La șaptesprezece ani și-a luat bacalaureatul iar la nouăsprezece ani era învățător; în loc să predea, a preferat să rătăcească prin Franța, Elveția, Germania și Italia. A învățat teologia dar și să cânte la lăută și chitară; îi plăcea să-i frecventeze pe meșteșugari, mai cu seamă pe ceasornicari. Călătoriile sale l-au pus în legătură cu cei care au format Fraternitatea Rosa-Crucis, al cărei prim Imperator a fost probabil. Întors la Wurtemberg, stabilit ca diacon la Vaihingen, căsătorit, Valentin Andreae a publicat în 1614 două manifeste, la câteva zile distanță: *Fama Fraternitatis et Confessio Fratrum Rosae-Crucis* (Gloria Fraternității și Credenței Fraților din Rosa-Crucis) în care expune reforma generală a Omenirii preconizată de Ordin; și *Reformation des gantzen weiten Welt* (Reformarea vastei lumi în întregime) dezvăluind savanților din Europa aspectele politice, științifice și religioase ale acestei reforme. Se pare că singura contribuție la aceste texte, redactate în colectiv de prietenii săi, nu a fost decât numele.

Cea mai bună operă a sa este un roman alegoric, apărut în 1616, *Chymische Hochzeit: Christiani Rosencreutz anno 1459* (Nunta chimică a lui Christian Rosencreutz) în care povestește cum întemeietorul legendar al Rosei-Crucis a găsit piatra filosofală; sub fiecare episod sunt ascunse indicații tehnice. Povestitorul, Rosencreutz, invitat la nunta lui Sponsus cu Sponsa, trece printr-o pădure unde trebuie să aleagă între patru drumuri, dintre care unul duce la moarte iar celelalte trei sunt pline de pericole; niciunul nu putea fi refăcut în sens invers. Încercând să elibereze un porumbel atacat de un corb, urmează un drum, fără a-l fi ales în mod special, ajunge cu greutate la castelul

regal. Acolo, mesenii, nobili și oameni de rând, trebuie să fie cântăriți în Balanța Artiștilor pentru a se ști dacă sunt demni de a fi prezentați regelui. O sută douăzeci și șase dintre aceștia, care nu au greutatea egală cu șapte greutatea de aur, vor fi eliminați. Rosencreutz, trecând cu bine proba, asistă la o ceremonie în timpul căreia au loc funeraliile a șase persoane regale, se decapitează un uriaș negru, capul său fiind folosit la încălzirea unui cuptor în care se clocește un ou. Din acest ou iese o pasăre neagră care este așezată într-o baie la fel de albă ca laptele; ea își pierde acolo toate penele iar lichidul devine albastru. Toate numerele din această povestire recomandă dozajele de făcut pentru Marea Operă; inițialele de pe medalii, inscripțiile de pe ziduri, ghicitorile care sunt spuse asistenței sunt alte moduri voalate de a arăta ordinea și rezultatul operațiilor. În cea de-a șaptea zi, Rosencreutz, numit de rege Cavaler al Pietrei de aur, depune jurământ că va respecta cele cinci porunci ale acestei demnități și scrie într-un registru: Summa scientia nihil scire (Știința supremă este de a nu ști nimic).³³⁰ Ceea ce nu vrea să spună că știința este zadarnică, ci că adevăratul savant trebuie să acționeze ca și când n-ar ști nimic și să caute mereu.

Valentin Andreae a tipărit după aceea numeroase lucrări, printre care o culegere de o sută de dialoguri satirice, *Menippus, centuria inanitatem nostratum speculum*, 1617, (*Menippus, oglinda vanității contemporanilor noștri*) și *Christianopolis* (1619), proiect al unei republici creștine pe care o opuneau Utopiei lui Thomas Morus. Era cu adevărat un mistic milos care voia să degajeze creștinismul de controversile dintre catolici și protestanți pentru a-i permite să-și asigure plener vocația de înfrățire.

În 1620, Valentin Andreae a fost numit suprintendent la Kalw (Wurtemberg) unde, despărțit de Rosa-Crucis, a întemeiat o societate de întrajutorare pentru muncitori, studenți, săraci și bolnavi. Dar orașul a fost incendiat și jefuit în timpul războiului de Treizeci de Ani iar Valentin Andreae a trebuit să-și părăsească casa distrusă. În 1638, La Stuttgart, a devenit consilier consistorial și predicator oficial al ducelui Eberhard al III-lea. Timp de zece ani a luptat împotriva simoniei și a desfrâului, făcându-și atâția dușmani încât, descurajat, și-a dat demisia. În 1650, era abate la Babenhausen (Bavaria), susținut de ducele August de Brunswick care a pus să i se construiască o casă; în anul în care a murit, Valentin Andreae fusese tocmai ridicat la rangul de abate cu drept la mitră al mănăstirii din Adelsberg, din regiunea Schwaben.

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, s-a recurs la aceleași simboluri, dar fără a le cuprinde într-o ficțiune. *Introitus apertus ad ocllusum regis palatium* (Intrarea deschisă în palatul închis al regelui) de Eyrenee Philalete, publicată în 1667 de John Langius, al cărei autor este un alchimist englez neidentificat (ceși spunea nату Anglicum, habitatione Cosmopolitam, născut englez, locuitor al Universului), este un eseu didactic în care se mai găsesc metafore ca porumbeii Dianei (părțile volatile ale materiei) care vindecă un câine turbat și sfaturi formulate astfel: „Când luna plină va străluci, dă aripi Vulturului, care-și va lua zborul lăsând în urma lui porumbeii Dianei, morți.”³³¹

Limojon de Saint-Didier, scriitor în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea (îi datorăm o istorie a Republicii Veneția și remarci asupra păcii de la

Nijmegen), în a sa *Lettre d'un philosophe sur le secret du Grand Oeuvre* (1686) a declarat că nu mai era cazul să se exprime prin enigme. Dar în *Le Triomphe hermatique* (1699) n-a putut să nu publice o emblemă gravată care conținea „o prescurtare a întregii filosofii secrete”, să povestească un apolog având ca subiect „o ceartă pe care Aurul și Mercurul au avut-o cu Piatra filosofilor”. Piatra izbucnește în răs la argumentele Aurului și Mercurului care, furioși, se aruncă asupra ei: „Și lupta s-a dat. Piatra noastră și-a arătat forța și valoarea, s-a luptat împotriva lor, i-a înfrânt, i-a împrăștiat și i-a înghițit atât pe unul cât și pe celălalt așa că n-a mai rămas nici o urmă care să ne aducă la cunoștință ce deveniseră.”³³² Pentru a comenta această alegorie, va avea loc mai târziu conversația dintre Eudoxos și Pyrophilos.

Hiperchimia și hилоzoismul.

Secolul al XIX-lea a reînnotat legăturile cu tradiția alchimiei, care se întrerupseseră în timpul Revoluției franceze, și astfel, în plină perioadă romantică, un chimist, Cyliani, a publicat *Hermes dévoile* (1832) povestind cum făcuse el piatra filosofală „după ce petrecuse treizeci și șapte de ani în căutarea ei, veghease cel puțin o mie cinci sute de nopți fără să doarmă, îndurase nefericiri nenumărate și pierderi ireparabile”. Apoi, un alt alchimist romantic, Louis Cambriel, a publicat, la șaptezeci și nouă de ani, *Cours de philosophie hermétique ou d'alchimie* (1843) unde expunea în nouăsprezece lecții teoriile sale destul de eteroclitice, mergând de la comentarii despre simbolismul alchimic al unui portal al catedralei Notre-Dame din Paris sau al primelor cinci capitole din *Facere*, la prepararea magisterelor.

Abia la sfârșitul secolului a apărut omul „Renașterii alchimice”, Francois Jollivet-Castelot, chimist, născut în 1868 la Douai și stabilit în acest oraș. Respingea cu modestie titlul de „renovator al alchimiei”, atribuindu-l prietenului său, medicul Albert Poisson, autorul lucrării *Theories et symboles de l'alchimie* (1891), mort la douăzeci și nouă de ani, în 1894, fără a fi izbutit să înceapă enciclopedia pe care avea de gând s-o facă cu privire la acest subiect. Totuși, Jollivet-Castelot a fost, mai mult decât oricine, șeful acestei reînnoiri, fiind nu numai „hiperchimist”, dar și „ermetist și speculator”, așa cum l-a numit elevul său, *Porte du Trăit des Ages*, într-o biografie, care lauda „ermetismul doct și înțelept, scientistul care și-a plimbat privirea leonină asupra misterelor cosmice, pe căile neexplorate ale Naturii, ale Marelui Tot universal.”³³³

Jollivet-Castelot a vrut să aplice alchimiei metodele pozitivismului științific și spiritul ocultismului în care s-a inițiat cu cei mai buni dascăli. Prima sa carte, *L'Ame et la vie de la matiere* (1839), era un eseu de fiziologie chimică sau de dinamochimie care descria vitalitatea materiei și unitatea ei. El demonstra că totul se transformă în univers, se reduce în mod rațional la dinamismul pur și astfel antagonismul dintre Forță și Materie dispăre. El a schițat o teorie a formării eterice a atomilor la o dată când, în ciuda lucrărilor lui Lodge, aceste vederi erau considerate fanteziste. Ocupându-se și de astronomie, a studiat în 1894 influența luminii zodiacale asupra anotimpurilor și asupra variației de strălucire a stelelor. Disciplina să era hiperchimia, „știința mediană între metafizică și chimie” iar doctrina sa, hилоzoismul (din două

cuvinte grecești însemnând materie și viață) care spunea că în natură totul trăiește, evoluează și se transformă. Această doctrină era monistă, postulând că materia, sufletul, viața și energia nu formau decât Unul.

Pentru Jollivet-Castelot, alchimia era o Gnoză, ce căuta să stabilească „o dovadă a unității materiei și a transmutației elementelor”. În 1896, a creat Societatea alchimică din Franța, al cărei președinte a fost, și a întemeiat revista L'Hyperchimie care, până în 1901, a prezentat lucrările cele mai originale ale acestei societăți. A scris, mai ales, Biblia alchimiei moderne, Comment on devient alchimiste (1897), în care descria alchimia cabalistică, Tarotul alchimic (căci credea că cele douăzeci și două de arcanе majore ale Tarotului revelau Marea Operă), dar dădea și sfaturi practice adaptate la timpurile noi. Capitolul său „La journee d'un alchimiste” stabilește toate detaliile vieții cotidiene a adeptului, începând de la abluțiunile matinale. Îi recomandă să nu ezite să folosească un cuptor electric, dacă are posibilitatea, sau în lipsa acestuia, un cuptor din pământ refractar, un cuptor de fier pentru încercările cu litarga, un bec Bunsen, un tub de suflat din aramă, mojar etc. Îl învață cum să-și alcătuiască biblioteca, cum să-și aleagă produsele și îi expune filosofia adeptatului: „Alchimistul trebuie să fie hillozoist, adică să considere materia ca fiind vie, să o respecte în consecință, să o manipuleze cu conștiința potențialității sale intelectuale, să vadă în ea Ființa multiplicată, fragmentată, divizată, suferindă, dar tinzând printr-o evoluție neîncetată să se reconstituie în Unitatea substanței.”³³⁴

Am văzut că până în secolul al XVII-lea, alchimia a fost avangarda chimiei. Jollivet-Castelot ne-o dovedește încă o dată, căci, departe de a fi un savant retrograd, care să reînvie un ideal medieval, el modernizează acest ideal asociindu-l cu stereochemia care examinează echilibrul atomilor, legăturile lor, combinațiile lor în spațiu, conform cu cele trei dimensiuni. El meditează asupra fenomenelor de izomerie, de alotropic, de polimerie, asupra familiilor de elemente chimice, se informează în legătură cu toate experiențele cercetătorilor și prezice: „Vom vedea într-o bună zi cum chimia zisă „minerală”, va oferi sinteze, serii analoge cu cele din chimia „organică”, actuală. Formarea, derivarea, într-un cuvânt evoluția metaloidelor și a metalelor vor fi studiate pe baza vârtejurilor eterice, poate a condensărilor polimerice ale hidrogenului.”³³⁵

Discipolul cel mai celebru al lui Jollivet-Castelot a fost August Strindberg. Dramaturgul suedez, hotărându-se să renunțe la teatru pentru a se consacra alchimiei, a scris, la 22 iulie 1894, o scrisoare hiperchimistului, după ce citise La Vie et Tarne de la matiere, și i-a făcut elogiul într-un articol. S-au întâlnit în 1895 la Paris unde Strindberg, căruia tocmai i se jucaseră Domnișoara Julia, Tatăl, Creditorii, ocupa o cameră într-o pensiune din stradă Orfila. Jollivet-Castelot povestește: „Așezat la masă sa din lemn alb acoperită de manuscrise și de sticle de ceas care-i serveau drept capsule, Strindberg mi-a arătat ultimele sale încercări alchimice. Avea o ingenuitate rară și în plus o credință de iluminat.”³³⁶ Strindberg încerca să fabrice aur pornind de la sulfatul de fier și ținea o Carte de aur, registru de două sute de pagini de note în care își lipea eșantioanele. Corespondența lui cu Jollivet-Castelot (care l-a numit membru de onoare al Societății alchimice din Franța) dovedește o îndârjire pasionată

pentru Marea Operă, cuprinde ipoteze îndrăznețe despre sulf și despre iod și calcule complicate. Strindberg îl admira atât de mult pe Jollivet-Castelot încât a încercat să-l facă să obțină, în 1897 premiul Nobel pentru chimie, decernat pentru prima oară, intervenind pe lângă juriu.³³⁷ În ceea ce-l privește pe Jollivet-Castelot, el i-a găsit lui Strindberg un editor pentru romanul său *Inferno* și i-a publicat în *L'Hyperchimie*, începând cu 1896 și până în 1899, scrieri alchimice cum ar fi *Hortus Merlini*, *Sylva sylvarum* etc.

În 1902, Strindberg a abandonat alchimia pentru a se întoarce la teatru, dar Jollivet-Castelot a continuat, până după primul război mondial, cariera sa de hiperchimist, întemeind o altă revistă, *Les Nouveaux horizons de la science et de la pensée* (1904-1912), dezvoltându-și în *La Science alchimique* (1904) ideea de chimie transcendentă, „arta de a face chintesența corpurilor, de a le transmuta, de a le fabrica prin sinteză”, proclamându-se teoreticianul unei „teodiceii naturaliste”, în *Le Livre du trepas et de la Renaissance* (1905), adunându-și articolele în *Croquis scientifiques et philosophiques* (1912). În 1920, Francois Jollivet-Castelot a publicat un roman autobiografic, *Le Destin ou les Fils d'Herma*, al cărui erou, căutând piatra filosofală cu prețul unei „asceze ermetice”, frecventează ocultști cum ar fi Saint-Yves d'Alveydre, Stanislas de Guaita pe care-i vedem amestecați în acțiune. În sfârșit, pentru a completa portretul acestui umanist, să adăugăm că a vorbit de plantele medicinale în *Natura mystica ou le jardin de la fee Viviane* (1920) și că, membru al Partidului socialist, a adus în acest partid o tendință de comunism nematerialist care l-a făcut să creeze Uniunea comunistă spiritualistă și să scrie *La Loi de l'histoire* (1933).

Alchimia în secolul al XX-lea.

Alchimistul cel mai surprinzător al secolului al XX-lea rămâne Fulcanelli, care a lucrat incognito toată viața și a cărui identitate a fost multă vreme o enigmă pentru amatori. Datorită cercetărilor lui Robert Ambelain, se știe acum că Fulcanelli era un fost elev al Școlii de Arte Frumoase din Paris, Jean-Julien Champagne, născut în 1877 la Villiers-le-Bel, desenator, care făcea copii după manuscrise arhaice care-i induceau în eroare pe experți: „Reușise să reconstituie o cerneală care avea nuanța cernelurilor din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, după ce căpătase patina anilor.”³³⁸ A avut primul său laborator de alchimie în 1893, în locuința mamei sale, la Villiers-le-Bel; alte două laboratoare în 1907, pe strada Vernier din Paris și în 1921 la castelul din Leroi. Era un om scund, cu părul lung, cu mustați stufoase și plin de manii ciudate. Nu folosea pentru iluminat decât o lampă cu petrol, detestând electricitatea. Își stimula spiritul respirând îndelung și profund galbanum: „Champagne dădea asigurări că această gumă-rășină, în raport analogic și magic cu Pământul, îi permitea să ajungă, pe cale intuitivă, la informația căutată”, spune Ambelain. A preparat o tămâie a magilor, cu efecte oculte, cu care trebuia să faci o fumigație pe zi. Se mândrea că știe să fabrice aur în șase luni și purta, pe inelarul drept, o șevalieră mare creată din materia obținută la una din încercările sale; cu toate acestea, a murit sărac, în 1932, la Paris, într-o locuință mizeră din stradă Rochechouart, fără a-și fi terminat cartea care trebuia să fie încoronarea operei sale, *Finis Gloriam Mundi*.

Fulcanelli a publicat *Le Mystare des cathedrales* (1926) pe care o considera imperfectă și *Les Demeures philosophales* (1932), monument al ermetismului, pe care l-a ilustrat chiar el cu treizeci și șase de planșe. Le-a redactat și prefetele, cerându-i discipolului său, Eugene Canselier, să le semneze, pentru a dispărea total dincolo de opera lui. Aceste două lucrări remarcabile, dedicate „Fraților din Heliopolis” (societate secretă inventată), conțin reflecții extraordinare despre simbolism și despre „limbajul păsărilor” cunoscut numai de inițiați și alcătuit din calambururi și rebusuri. Pseudonimul său – Fulcanelli – însemna „fierar al soarelui” și a fost de altfel inventat în acest chip, prin contractia cuvintelor Vulcan și Helios. Amintind că un vechi autor deriva alchimia din Ham, fiul lui Noe, și scria deci alchamia, el vedea, dimpotrivă, în acest cuvânt o derivație a cuvântului grec chumeia, cheuma, „ceea ce curge, șiroiește, se prelinge”, și spunea: „Numele și lucrul sunt bazate pe permutarea formei de către lumină, foc sau spirit.”³³⁹

Fulcanelli este un scriitor erudit, filolog, care a început inventarierea caselor și obiectelor ce puteau conține simbolurile Marii Opere. Studiul motivelor de pe fațada casei numită „Wanoir de la Salamandre” („Conacul Salamandrei”), situată în Rue aux Feves la numărul 19, în orașul Lisieux, îi dezvăluie că proprietarul ei a fost un „adept, posesor al pietrei filosofale”; casa numită „Homme des bois” („Omul pădurilor”) din orașul Thiers, regiunea Puy-de-Dome, se afla în aceeași situație. A descifrat „minunata carte de farmece de la castelul de la Dampierre”, mausoleul lui Francisc al II-lea, duce de Bretania, aflat în catedrala Saint-Pierre din Nantes, cadranul solar din palatul Holyrood din Edimborough, realizat în 1633, despre care afirmă: „Putem socoti, cu toată seriozitatea, acest cadran solar ca fiind un monument ridicat în cinstea Vitriolului filosofic, subiect de început și prima ființă a pietrei filosofale.”³⁴⁰ Dar a știut să vorbească și de Mitul alchimic al lui Adam și al Evei, să discearnă, dincolo de firme și afișe, ceea ce a rămas din emblemele alchimiei în subconștientul colectiv.

Dintre succesorii lui Fulcanelli, Eugene Canselier, cel mai apropiat de dascăl, a făcut, ca și el, observații remarcabile, ca de exemplu despre *Le Symbolisme alchimique de la galette des Rois* („bobul nu reprezintă altceva decât simbolul sulfului nostru închis în materie”³⁴¹), sau despre cele trei săgeți de pe insigna Internaționalei muncitorești („trei săgeți, dispuse în același fel, se vedeau pe un vitraliu din secolul al XIII-lea din capela Sfântului Toma din Aquino din biserica mănăstirii Iacobinilor din Paris”³⁴²).

Între 1948 și 1960, Armand Barbault a încercat să fabrice aur potabil cu „cenușă regenerată” obținută din plante, rouă și pudră de aur, folosind un athanor asemănător cu cel din Evul Mediu; a ajuns la un „aur vegetal” pe care l-a botezat exoephilină (nume dictat soției lui de „Ghizii săi spirituali”), pe care, mai apoi, l-a preparat în Alsacia cu ajutorul unui cuptor circular cu aer cald, echipat cu un termostat.³⁴³ Subtil comentator, stabilind o corelație între alchimia occidentală și gândirea chineză³⁴⁴, Rene Alleau a înființat la Paris, în 1970, *Bibliotheca hermetica*, colecție în care se reeditau clasicii de negăsit.

Revenirea cea mai spectaculoasă a alchimiei, în secolul al XX-lea, se datorează lui C.- G. Jung, marele schismatic al psihanalizei. Cincisprezece ani

după despărțirea sa de Freud, în 1928, Jung a început să studieze sistematic vechile texte ermetice, ceea ce l-a dus, în 1944, să arate, în *Psychologie und Alchemie*, ce resurse oferea simbolică alchimiei unui psihoterapeut, plecând de la „ipoteza că în psihic exista un scop final și, ca să zicem așa, independent de condițiile exterioare”. Analizând o serie de vise ale unui student din Zurich, el a descoperit o proliferare de simboluri circulare pe care le-a explicat prin imagini luate din tratate de alchimie, raportându-le la mandala, cercul ritual folosit în lamaism. Invers, expunând concepțiile din alchimie despre mântuire, Jung le-a prezentat ca fiind proiecțiile „psihicului obiectiv” ale cărui concordanțe le-a căutat în toate mitologiile.

Întreaga operă a lui Jung, până la moartea sa, survenită în 1961, va fi o identificare constantă a psihanalizei cu alchimia. *Die Psychologie der Ubertragung* (Psihologia transferului), 1946, este un comentariu alchimic asupra libidoului, încercând să „aprofundeze sexualitatea dincolo de semnificația ei personală și de importanța ei ca funcție biologică și să-i explice latura spirituală”³⁴⁵; *Symbolik des Geistes* (Simbolică Spiritului), 1948, compară piatra filosofală cu o reprezentare a lui Hristos, așa cum o făcuse și Khunrath. Dar ceea ce a constituit apogeul lucrărilor lui despre acest subiect, a fost *Mysterium corymptionis* (1955), publicat când avea vârsta de optzeci de ani și în care s-a străduit să „descrie alchimia în toată amploarea ei, ca un fel de psihologie a alchimiei sau ca o bază alchimică a psihologiei abisale”³⁴⁶.

E mai bine să nu-l luăm pe Jung drept călăuză pentru alchimie căci el n-a văzut nici o diferență între apocrife și textele autentice. Ba chiar a încurcat istoria alchimiei cu teoria lui confuză despre arhetipuri (corectată, din fericire, de Mircea Eliade). Și-a imaginat că alchimia îi va permite să deslușească problema incestului, a bisexualității, dar Salmon dădea incestului definiția următoare: „Este unirea tuturor elementelor și principiilor din natură, sarea, sulful, mercurul, în mercurul filozofal.”³⁴⁷ Ar fi deci exagerat să considerăm incestul ca pe o obsesie sexuală a alchimiștilor. Dom Pernety a explicat de ce aceștia reprezentau piatra filosofală printr-un androgin: „Au numit-o astfel deoarece spun că materia lor își ajunge sieși pentru a zămisli și naște copilul regal, mai perfect decât părinții lui.”³⁴⁸ Această concepție nu corespundea unei dorințe de unire cu sufletul frate, așa cum credea Jung, ci cu legenda Hermafroditului, de la care toți cei care se scăldau după el în aceeași fântână căpătau un sex dublu: această calitate era atribuită apei mercuriale care dizolva și reducea la un singur element toate metalele. În ciuda acestor rezerve, Jung este extraordinar când compară cu alchimia individuarea, proces prin care un individ tinde a fi o unitate autonomă și indivizibilă. El are dreptate când ne prezintă omul ca fiind în căutarea Eului său, plecând de la umbră (inconștientul), așa cum alchimistul, care lucrează la piatra sa filosofală, pleacă de la azoth.

Prin opera unuia din cei mai mari psihoterapeuți ai secolului al XX-lea, constatăm astfel că alchimia, departe de a-și pierde actualitatea, a căpătat o importanță nouă, aceea de referent privilegiat al psihismului și al creației. Ce importanță mai are acum faptul că alchimiștii Renașterii au găsit sau nu aur în creuzetul din athanorul lor! Ce importanță mai are dacă, în tagma lor, savanți

autentici au stat alături de aventurieri îndoielnici! Ce importanță mai au chiar apocrifile care înlocuiesc istoria adevărată a acestor cercetători inspirați cu o legendă! Ei rămân încă, pentru prezent ca și pentru viitor, reprezentanții simbolici ai aventurii intelectuale – așa cum se poate ea împlini în artă, în literatură, în știință – ai aspirației către o finalitate extraordinară prin mijloace extraordinare, așezând suprema demnitate a omului sub semnul imposibilului sau al necunoscutului.

5 DOMINAREA VIITORULUI CU AJUTORUL ARTELOR DIVINATORII.

Artele divinatorii sunt tot atât de vechi ca și primele civilizații.

Dintotdeauna viitorul i-a neliniștit pe oameni așa încât au inventat foarte repede o mulțime de mijloace cu ajutorul cărora au căutat să afle ce li se va întâmpla mai târziu. În Mesopotamia existau deja metode ca hemerologia (calculul zilelor faste sau nefaste) sau studiul prevestirilor obținute de la copaci, plante, râuri, fântâni și chiar de la zăvorul ușii. La asirieni și la babilonieni, ghicitorul oficial practica hepatoscopia, procedeu rezervat treburilor regatului și mărilor demnitari; el lua ficatul unei oi, îl așeza în poziție rituală pe mâna sa stângă, îl cerceta după un cod învățat la colegiul preoților și făcea un raport, ca un expert, în funcție de semnele constatate.³⁴⁹ Oamenii din popor recurgeau cel mai adesea la lecanomancie, adică vărsau picături de untdelemn într-un vas umplut cu apă și interpretau figurile care se formau la suprafață. În Antichitatea greco-romană, divinația a cunoscut o dezvoltare considerabilă atât prin diversitatea tehnicilor, cât și prin frecvența cu care era folosită. În cazul litoboliei, sorții erau interogați aruncându-se pe jos pietre de mai multe culori și deducând din combinațiile lor o concluzie pentru viitor. Palmomanția deducea semnele prevestitoare din tresăririle involuntare ale corpului, din convulsii, palpitații sau din țuitul urechilor: o simplă tresărire a unei sprâncene sau a unei pleoape, o contracție musculară a coapsei anunțau un eveniment fericit sau nefericit. Aletrionomanția se făcea cu un cocoș, dresat în prealabil, care era pus într-un cerc împrejurul căruia fuseseră așezate literele alfabetului, iar pe fiecare dintre ele un bob de grâu; cocoșul, lăsat liber, ciugulea ici și colo, indicând astfel literele care aveau să dea răspunsul la întrebarea pusă.³⁵⁰ În fine, la greci și la romani, divinația era o credință religioasă și o instituție de stat; i se criticau uneori exagerările, dar nu principiul. Socrate o utiliza, Plutarh era preotul lui Apollo la Delfi și-i comenta oracolele, Aristotel și-a consacrat una din Probleme ideii de a afla dacă strănutul este o prevestire rea sau bună. Câțiva filosofi ca Epicur, pentru că nega ideea de heimarmene (destin), Carneade pentru că se îndoia de orice, au contestat-o, dar discipolii lor din Imperiul Roman de Apus i-au luat apărarea împotriva creștinilor. Cicero, în dialogurile sale Despre Divinație, a pus față-n față un interlocutor care, în numele stoicilor, îi făcea elogiul și un altul, care o combătea cu argumentele academicilor: erau numai dispute între școli, dar care nu vizau revocarea legitimității divinației. Dimpotrivă, creștinismul, de îndată ce a fost ridicat la rangul de religie de stat, în secolul al IV-lea, la Roma, a început să critice artele divinatorii ca fiind supraviețuiri intolerabile ale cultelor păgâne și a mers până la represiune și persecuții pentru a obține câștig de cauză. Toate acestea se explică prin stadiul în care se găseau romanii în

perioada decăderii imperiului; excesele lor în ce privește superstițiile erau deplânse tocmai de un istoric din acea vreme, Ammianus Marcellinus, ce nu putea fi suspectat de parțialitate căci aparținea vechii religii. Mai multe concilii, în special primul conciliu de la Roma din 721, prezidat de papa Grigore al II-lea, au precizat că orice fel de practică superstițioasă va duce la excomunicare și, în consecință, i se va interzice celui vinovat împărtășania. Cărțile de astrologie și de magie trebuiau arse, așa cum se spunea în Faptele Sfinților Apostoli, ceea ce împărații Honoriu și Teodosiu au și ordonat să se facă de față cu episcopii. În a sa Ordonanță a păcii, Carol cel Mare a recomandat ca magicienii și ghicitorii să fie trimiși la închisoare și să fie lăsați acolo până ce vor promite că se vor îndrepta. Ordonanțele regelui Carol al VIII-lea au cerut categoric că nu numai ghicitorii să fie închiși, dar și cei care-i consultau și chiar aceia care nu-i denunțau justiției. Beda Venerabilul și papa Grigore al III-lea cereau ca oricine se încredea în auguri sau în ghicit să facă o penitență de la șase luni până la trei ani.

Nici autoritățile nu s-au arătat mai puțin severe față de prezicerea viitorului împodobită cu forme creștine. Chiar de la conciliul de la Agde, în 506, s-a interzis, prin aplicarea pedepsei cu excomunicarea, prezicerea prin sortes sanctorum (sortii sfinților) ceea ce însemna să deschizi la întâmplare Evangheliile, Epistolele Sfântului Apostol Pavel sau Cartea Profetilor și să consideri prima frază citită acolo drept prezicere. Teologii acceptau sortii de partaj, sortii de consultare (sau judecata lui Dumnezeu), dar nu sortii de ghicit. Preoților tentați să întrebe astrele, așa cum făcuse sfântul Augustin în tinerețea sa, înainte de a combate astrologia judiciară, cel de al treizeci și șaselea canon al conciliului din Laodicea le preciza: „Preoții și clerul nu trebuie să fie nici vrăjitori, nici matematicieni, nici astrologi.” Al patrulea conciliu de la Toledo, în 663, i-a condamnat pe călugării care cereau părerea ghicitorilor să-și ispășească acest păcat într-o mănăstire, pentru toată viața; iar în Renaștere, papa Leon al X-lea a dat bula *Supernae dispositionis arbitrio* prin care-i avertiza pe membrii clerului că vor fi lipsiți de beneficii și de slujbe dacă practicau artele divinatorii. Iată deci, ce pedepse riscau, încă din secolul al V-lea, cei care căutau să ghicească viitorul: anateme, excomunicări, penitențe publice, posturi, exilări, închisoare; iar faptul că, din generație în generație, aceste interdicții au trebuit reînnoite dovedește că populația le încălca cu o pasiune căreia nu putea să-i reziste.

Într-adevăr, era imposibil să fie dezrădăcinate niște obiceiuri căpătate în curs de trei mii de ani, din Sumer și bazinul Indului, și care, de altfel, corespondeau structurii inconștientului omenesc care presupune inevitabil gândirea magică. Occidentul s-a găsit într-o situație stânjenitoare și fără precedent: pe de o parte, părea nedrept să denigrezi miliarde de indivizi, caldeeni, asirieni, egipteni, perși, greci, romani care practicaseră divinația cu girul unor filosofi extraordinari; pe de alta, nu puteau fi ignorate argumentele contrare, de cea mai înaltă calitate spirituală, ale unor gânditori eminenți cum erau Părinții Bisericii. Unii umaniști au încercat deci să găsească o justificare rezonabilă pentru folosirea artelor divinatorii și care să nu compromită credința creștină. Prima lucrare capitală, în această privință, a fost cea publicată la

Wittenberg, în 1553, de Kaspar Peucer, medic și matematician, ginerele lui Melanchthon, având titlul *Commentarius de praecipuis generibus divinationum*, a cunoscut cinci reeditări cu adăugiri, într-atât acest subiect preocupa publicul. Peucer a trecut în revistă toate genurile de divinație pentru „a separa sfintele profeții și prezicerile naturale de imposturile unor spirite viclene și de prefăcătorile superstițiilor”. A fost citită cu aviditate, căci fiecare voia să știe ce era îngăduit și ce era interzis unui bun creștin.

Kaspar Peucer a înlăturat cu oroare o parte din divinația greco-romană care reflectă „superstiția, fiică a necunoașterii de Dumnezeu și a neîncrederii”, cum erau cleromanția, divinație cu ajutorul unor arșice sau a unor boabe negre și albe care se aruncau pe pământ, piromanția, care aprecia viitorul în funcție de modul în care tremurau flăcările ofrandei care era arsă, capnomanția „care studia și examina fumul sacrificiilor, răsucirile și șerpuirile lui, mișcarea dreaptă, oblică, învârtita sau înfășurată, mirosul lui potrivit sau nu cu carnea sacrificată” etc.³⁵¹ În schimb Peucer aduce un deosebit elogiul fiziognomiei, chiromanției (pe care o include în simiotică, parte a medicinei referitoare la semne, cum ar fi pulsul sau durerile, care indică predispoziția corpului) și mai ales astrologiei (Melanchthon însuși fiind un adept al acesteia). El găsește că prezicerile populare sunt corecte: „Este un lucru obișnuit la plugari acela de a prezice că vor fi atâtea furtuni în vară câte zile încețoșate au fost în martie... Ei au o regulă că dacă găsești viermișori în găinațul găinilor, e semn al rodniciei; dar dacă găsești muște, e semn de război; dacă sunt păianjeni, e semn de ciumă.”³⁵²

Peucer crede neabătut în teratoscopie, preziceri făcute pe baza nașterilor monstruoase și a minunilor. Toți monștrii anunță evenimente importante, căci „în anul întemeierii Romei, la Rimini s-a născut un copil fără ochi și fără nas”³⁵³. El ne povestește că au apărut astfel un vițel fără păr și cu două capete la Freiburg, un vițel cu chip de om ras în cap lângă orașul Bitterfels iar în 1543, în Țările de Jos, un copil hidos „cu spatele pârșos ca cel al unui câine, cu două capete de maimuță pe locul mamelelor, ochi de pisică pe buric, capete de câine la coate și la glezne... Se spune că a trăit patru ore și că, după ce a pronunțat cuvintele Vegheți, Domnul Dumnezeu vostru sosește, și-a dat duhul”³⁵⁴. În 1550, la țărmul Balticii, lângă Copenhaga, a fost pescuit „un pește cu formă omenească având capul tuns cum îl au călugării, iar corpul acoperit de solzi în formă de sutană”.³⁵⁵ Minunile sunt mai ales „vedenii minunate în aer”; așa s-a văzut la lena, pe cer, înainte de moartea Electorului de Saxa, o scenă alegorică cu un om călare purtând un copac. Peucer mai adaugă și alte imagini văzute pe cer în diferite locuri, urmate de rezultate tragice, și spune: „Dumnezeu vrea ca neamul omenesc să fie înștiințat de relele care-i sunt pregătite și care atârna deasupra capului său, pentru că unii să se poată căi.”³⁵⁶ Acest mare umanist protestant nu este mai puțin credul decât păgânii pe care-i dezaprobă. El confirmă că fiind adevărate poveștile cu vârcolaci, cum e aceea cu un țăran din Livonia* transformat în lup, fugărind o vrăjitoare transformată în fluture de foc „căci licantropii se laudă că sunt folosiți ca să gonească vrăjitoarele”³⁵⁷.

Peucer afirmă că un bun creștin poate să prevadă viitorul după fenomenele meteorologice, cu condiția să deosebească bine fenomenele: „Ploile, zăpezile, rouă, burnița, tunetul și altfel de asemenea meteori nu prezic nimic: căci nu sunt altceva decât efectele cauzelor lor.”³⁵⁸ Dar dacă se văd mai mulți sori în același timp, cum a văzut chiar el parheliu la 21 martie 1551, înainte de confederarea regelui Franței și a prinților din Germania, acest lucru este foarte semnificativ: „Se știe că, atunci când a fost vorba de a se încheia noi alianțe sau când cei mari au conspirat împotriva tovarășilor lor ca să pună mâna pe domeniile lor, s-au văzut mai întotdeauna mai mulți sori... Acești sori multiplicați au fost ca niște martori ai acelor sori tainici și ai ligilor făcute pentru pierzania legilor.”³⁵⁹ Inundațiile au sens profetic deoarece Scriptura spune că apele reprezintă popoarele: „Istoria arată că astfel de tulburări indică întotdeauna mari războaie și revolte aducătoare de rău.”³⁶⁰ O cometă anunță fără greș o calamitate: „Toți sunt de acord, admitând că un lucru sigur, că ele, cometele, nu sunt numai pricină de moarte și pierzanie, fiindcă au stricat aerul cu emanațiile lor nesănătoase... Dar și că, după ce s-au arătat, urmează războaie, răzmerițe, tot felul de violențe, cruzimi, omoruri și dezordini.” Poziția pe cer, culoarea, durata apariției lor sunt tot atâtea preziceri de luat în seamă.

De asemenea, trebuie să ne temem de cercurile din jurul soarelui și a lunii deoarece „arată luptele care se vor ivi pentru întâietate în slujbele ecleziastice și politice”³⁶¹.

Enciclopedia lui Peucer a sporit gustul oamenilor pentru divinație, așa încât Biserica a trebuit să reamintească energic că ea nu permite nici un fel de divinație. Conciliul din Milano, în 1565, i-a sfătuit insistent pe episcopi să pedepsească fără milă acest gen de delikte: „Să fie pedepsiți cu severitate cei care întreabă despre orice ar fi pe ghicitori, pe cei care prezic viitorul și tot soiul de vrăjitori și magicieni sau pe cei care au sfătuit alte persoane să îi consulte, sau pe cei care se încred în ei.”³⁶² Asemenea interdicții au fost repetate de-a lungul întregului secol al XVII-lea; preoții au avut misiunea să-i îndepărteze pe enoriași de la divinație, prin predicile de după slujba religioasă, și să interzică intrarea în biserică a ghicitorilor. Și, cu toate acestea, practicarea artelor divinatorii n-a putut fi înlăturată din obiceiuri. Exemplul venea de sus: cum ar fi putut poporul să le abandoneze când știa că regina Caterina de Medici își întreba mereu ghicitorii, Cosimo Ruggieri și Gabriele Simeoni, când îi vedea chiar pe preoți, sfidând pedepsele și bătând drumurile cu un bețișor de divinație, comentându-l pe Nostradamus sau chiar având faimă de magicieni, cum i se întâmpla lui Belot, preot din Milmonts, care-și spunea oracolele în versuri? Religia spune celor neliniștiți: ajunge să te rogi lui Dumnezeu și să te lași în seama Providenței. Dar o rugăciune nu aduce siguranța de a fi fost auzit, în timp ce niște cărți de joc care-ți dau o veste bună, chiar dacă nu crezi decât pe jumătate, aduc niște ore de liniște. Gândirea magică nu va fi suprimată decât când va dispărea neliniștea iar neliniștea va exista atâta vreme cât în fața omului va exista perspectiva durerii și a morții.

Istoria artelor divinatorii, din Evul Mediu și până în zilele noastre, nu este deloc o continuare a istoriei din Antichitate: ba chiar îi seamănă destul de puțin. Sunt complet abandonate două practici: haruspicina, divinația cu

ajutorul măruntaielor unui animal sacrificat, și augurul, divinația după zborul păsărilor, în schimb, apar altele, pe care cei vechi nu le cunoșteau, cum sunt rabdomanția și cartomanția. Fiziognomonie și chiromanția, al căror studiu abia fusese schițat de către greci, cunosc un avânt deosebit. Astrologia, deși se sprijină încă pe Ptolemeu, evoluează o dată cu progresele astronomiei; geomantia suferă influența arabilor. Pe scurt, se petrece o remodelare și, întrucâtva, o modernizare a divinației antice, despre care filosofi oculți nici măcar nu-și dau seama: ei cred că salvează Tradiția dinaintea creștinismului dar, în pofida lor, condițiile religiei noi îi obligă să facă o triere și o adaptare a datelor din păgânism. Cum scopul meu este de a evalua forme permanente ale gândirii magice și nu curiozități dispărute, nu voi vorbi aici de teratoscopie și de meteoroscopie, deoarece nimeni nu se mai gândește să prezică ceva din nașterea unui copil monstru sau din revărsările unui râu; voi elimina și activitățile minore, cum sunt onicomantia, care se practica astfel: se pune un amestec din ulei de nucă și funingine pe unghia degetului cel mare de la mâna dreaptă și se încerca să se vadă viitorul în această oglinjoară neagră. În timpul lui Ludovic al XIV-lea, domnul Colinet, din cartierul Saint-Germain-des-Pres, care descoperea în felul acesta lucrurile pierdute, a avut o mare faimă.³⁶³ Vom examina numai divinațiile majore care și astăzi au numeroși adepți și ale căror caracteristici este bine să le cunoaștem.

Prezicerile și profețiile.

Prezicerea, arta de a anunța evenimentele care vor veni într-o perioadă limitată (se făcea în general pentru anul următor sau pentru o perioadă de zece ani), și profeția, anunțarea evenimentelor fericite și a catastrofelor care așteaptă omenirea până la sfârșitul veacurilor, au fost în Antichitate specialitatea sibilelor, preotese care răspundeau prin oracole, enigme în versuri sau în proză, la întrebările celor care le consultau. La Roma, cartea oracolelor sibiline era păstrată cu venerație la Capitoliu, dar împăratul creștin Teodosiu a pus să fie arsă în anul 400. Creștinismul își avea marii săi profeți, Isaia, Ieremia, Ezechiel și nu suporta ca aceștia să fie comparați cu profeții păgânilor. Kaspar Peucer a demonstrat că oracolele sibiline erau inspirate de Diavol și că teomanția sau delirul profetic comunicat de zeu unei persoane (Apollo dădea furia divină, Bacchus, furia mistică, muzele, furia poetică iar Venus, furia erotică) era ceva ce numai posedatii sau bolnavii puteau s-o facă. Teologii creștini făceau o deosebire între prezicere (facultatea pe care o au sfinții de a prezice ziua și ora propriei lor morți și, prin extindere, un eveniment precis, pacea, o invazie etc), profeție (facultatea de a prezice un șir de evenimente), viziunea spirituală (îmage halucinatorie a unei acțiuni trecute sau viitoare, cum au fost viziunile sfintei Hildegard din Bingen): acestea erau revelații interioare, transmise direct de Dumnezeu sufletului (revelațiile exterioare fiind cuvintele și vocile cerești). Dar, evident, aceste daruri fiind adesea acordate sfinților în timpul martiriului lor, părea revoltător ca primul venit, fără să fi suferit pentru credința sa, să se considere avantajat de o asemenea favoare.

Nu putem nega total spiritul profetic, deoarece presentimentele există și sunt amplificate la extatici de hiperestezie. Totuși, trebuie să admitem că trei sferturi din profeții sunt niște imposturi, când redactate după evenimentele pe

care pretindeau că le anunță, când strigăte de megalomani fanatici ale căror vaticinații nu s-au realizat. Pretinsele profeții ale lui Merlin, din 465, care prevedeau evenimentele din timpul domniei lui Henric al II-lea al Angliei au fost publicate în 1175 de Geoffroi de Monmouth, contemporan cu acest rege: deci, autorul le mânuia cu dibăcie. Asemenea texte sunt oferite opiniei publice în scopuri politice, ca niște dorințe prezentate gata împlinite, pentru a determina mulțimile să le îndeplinească, sau ca amenințări împotriva adversarilor, pentru ai intimida. Profeții sunt interpretii inconștientului colectiv: ei prezic speranțele și neliniștile oamenilor din vremea lor iar schimbările de conducere sau războiul anunțat de ei constituia deja subiectul discuțiilor pe la colțuri de stradă.

Mitul obișnuit al tuturor acestor profeții a fost venirea Marelui Monarh, adică a regelui care avea să domnească împreună cu papa peste toate națiunile creștine. Acest mit s-a născut pe la mijlocul secolului al X-lea, în tratatul lui Abdon, preot al reginei Gerberge, soția lui Ludovic al IV-lea (Louis d'Outremer), De antechristo, prin care se cerea regilor Franței să recucerească Sfântul Imperiu; timp de secole, profeții, de la Guillaume Postei la Eugene Vintras, vor aminti venirea acestui „rege al lumii”. O altă constantă a fost aceea de a prevedea câtă vreme va dura Biserica apostolică și romană; toți ereticii cărora ea le nemulțumea revendicările făceau speculații asupra sfârșitului ei. Comentând Apocalipsul, Gioacchino da Fiore prevedea pericolele care o așteptau iar un secol după el, în 1303, fratele Minorit Liberatus, în Vaticania Joachimi, a făcut din acesta un profet al declinului papalității.

Sfântului Malakia, născut în 1097 la Armagh, în Irlanda, și mort în 1148 la abația din Clairvaux unde-l vizita pe sfințitul Bernard, i s-a atribuit o profeție privindu-i pe papii care se vor succeda la Sfântul Scaun până la Judecata de apoi. El avea o întreagă listă de o sută unsprezece papi, începând cu Celestin al II-lea (ales în 1143), fiecare dintre ei fiind desemnat cu o formulă în latină; un scurt comentariu vorbea de al o sută doisprezecelea și ultimul. Textul acestei profeții a fost publicat pentru prima oară în 1595 în Lignum vitae de Arnold Wion iar Moreri a dezvăluit apoi că ea fusese fabricată în timpul conclavului din 1590 de partizanii cardinalului Sinoncelli care au pretins că el urma să devină papa numit De antiquitate urbis, deoarece era din Orvieto (care în latină se numea urbs vetus). De atunci profeția lui Malakia a fost agitată la fiecare conclav iar papa Alexandru al VIII-lea a pus să se graveze pe monezile sale formula atribuită lui. Dacă l-am crede pe falsul Malakia, papa Pius al XII-lea a fost pastor angelicus (păstorul angelic), Ioan al XXIII-lea, pastor et nauta (păstor și marinar), Paul al VI-lea, Jloris Jbrum (floarea florilor), Ioan Paul I, de mediate lunae (papă al jumătății de lună). Ioan Paul al II-lea, pape de labore solis (al eclipsei de soare sau al lucrării solare, după comentatori), este antepenultimul din această listă. După el va veni papa de gloria olivae (al gloriei măslinului), apoi ultimul papă, Petrus romanus, sub pontificatul căruia se va întâmpla distrugerea Romei și judecarea lumii de un Judex tremendus (Judecător fără milă). Un teolog din Namur³⁶⁴, făcând o demonstrație uluitoare de aritmologie, a calculat că acest sfârșit al erei noastre era prevăzut pentru anul 2012.

Dintre profetii Evului Mediu și ai Renașterii, Johann Lichtenberger, în a sa Pronostication, apărută în 1488, la Strasbourg, suită de imagini gravate și comentate, și-a desfășurat previziunile pe o perioadă de optzeci și trei de ani: „A văzut tot ceea ce trebuie să se întâmple între 1484 și 1567, ciumele, războaiele, perioadele de foamete, morțile totul, numai realitatea n-a văzut-o, n-a văzut marele eveniment al epocii, nașterea protestantismului.”³⁶⁵ Dar Liber miraculis, culegere de preziceri publicată la Paris în 1486, conținea și o prezicere a călugărului florentin Savonarola (care va fi executat doi ani mai târziu) și în care s-a vrut să se vadă o aluzie la Luther și la Reformă. În 1533, în Odeoporicon, Gerard Bruschi a revelat profetia lui Regiomontanus, (profesor de astronomie și episcop la Regensburg, mort în 1476), după care sfârșitul lumii urma să aibă loc în 1588: după cronicari, spaima a fost mare în anul acela în Europa. Astronomul Johann Stoffel prezisese deja potopul pentru 1524, așa încât un ilustru profesor de drept din Toulouse, Blaise d'Auriol, își așezase lângă casă o barcă mare prevăzută cu cele necesare pentru a se refugia în ea cu familia când apele vor crește.

Singurul profet cu adevărat interesant, a fost Michel de Nostredame, zis Nostradamus, născut la Saint-Remy-de-Provence, în 1503, medic la Universitatea din Montpellier, care a practicat medicina la Toulouse înainte de a fi chemat de Parlamentul din Aix, în timpul ciumei din 1546, ca să-și exercite meseria timp de trei ani, pe spezele municipalității. Apoi s-a instalat în orașul Salon-de-Craux unde s-a și căsătorit a doua oară, a studiat astrologia judiciară din niște cărți pe care mai apoi le-a ars și și-a început Centuriile, catrene profetice repartizate în serii de câte o sută. Multă vreme a ezitat să le publice. Prima ediție, intitulată Les Propheties de Me Michel Nostradamus, a apărut în editură Mace Bonhomme din Lyon, în 1555; ea cuprindea trei Centurii și cincizeci și trei de catrene din cea de a patra, toate dedicate fiului său nou-născut, Cesar. Succesul lui Nostradamus a fost atât de mare încât regele Henric al II-lea l-a chemat la curte, în 1556, de unde a plecat încărcat de daruri. Caterina de Medici, Francisc al II-lea, ducele și ducesa de Savoia s-au dus la Salon să-l consulte; Carol al IX-lea l-a numit consilier și medic personal. Ediția princeps completă a celor zece Centurii a fost făcută de Pierre Rigaud în două volume (în 1558 și 1566); după moartea lui Nostradamus, survenită în 1566, Benoist Rigaud a reeditat-o, în 1568, cu variante extrase din manuscrise.

Într-o mie de catrene, Nostradamus a prezis evenimentele care aveau să se întâmple până în anul 3797. Pentru ca profanii să nu le poată înțelege, el și-a redactat oracolele folosind modalitățile sintaxei latine, cu inversiuni, antiteze, anagrame (Rapis pentru Paris, Nersaf pentru Franța, Norlaris pentru Loreni, Mendosus pentru Vendosme etc.) calambururi (Dort-leans pentru Orleans), metafore, cuvinte celtice, romane, spaniole, latine, grecești, ebraice. Nostradamus ne avertizează singur că opera lui nu este amfibologică, adică nu are mai multe sensuri, ci unul singur, ascuns cu grijă. Astfel, faptul că s-au dat atâtea interpretări diferite dovedește că top comentatorii săi se înșală: ei ar trebui să fie de acord, cu mici diferențe, asupra esențialului. Lucrarea sa, despre care spunea că a venit „prin divină inspirație supranaturală”, versurile sale sibilnice pe care le numea „nocturnele și profeticele mele aprecieri,

compuse mai degrabă dintr-un instinct natural însoțit de o furie poetică decât datorită regulii poetice”, sunt tot atâtea dovezi ale unui sistem cronocsmografic atât de savant încât calculele sale țin seama de planetele Neptun și Uranus, nedescoperite la acea vreme.

O mulțime de comentatori au încercat să pătrundă în enigmele Centuriilor, suporturi ideale pentru metoda paranoiaco-critică. Fiecare le-a interpretat după dorințele sale: s-au folosit de ele în pamfletele împotriva lui Mazarin, iar doi autori ce trăiau în timpul lui Ludovic al XIV-lea, Guynaud, șeful pajilor de la Versailles, și Jean de Roux, preot la Louvicamp, au găsit în ele indicații privind acest rege. În secolul al XIX-lea, Torne-Cha-vigny, preot din Clotte, lângă orașul La Rochelle, autor al lucrării L'Histoire predite et jugée par Nostradamus (trei volume 1860-1862) a fost preocupat de anunțarea evenimentelor viitoare conform Centuriilor, astfel a văzut că Napoleon al III-lea va fi răsturnat și că Henric al V-lea va restaura regalitatea în Franța. Dar sub cea de a III-a Republică, acest preot tumultuos a spus că Nostradamus prezicea urcarea la tron a lui Napoleon al IV-lea și a scris ziarului Le National, la 8 aprilie 1878, o scrisoare prin care propunea o recompensă de o mie de franci celui care va dovedi că Nostradamus nu avea dreptate.

În 1938, doctorul de Fontbrune a descoperit că Nostradamus vorbea de Hitler în versurile următoare:

Nouă ani cel slab o va ține-n pace
Apoi cădea-vă în sete atât de sângeroasă
Pentru el poporul fără crez și lege va muri
Ucis de un altul cu mult mai omenos.

„Al treilea vers din acest catren este suficient ca să desemneze pe Hitler”, spune Fontbrune. Dar de ce este supranumit „cel slab”? Foarte simplu: pentru că este vegetarian, nu bea decât apă și nu fumează: Nostradamus prevăzuse până și acest lucru. În altă parte scrie:

Aventurierul șase sute șase sau nouă
Surprins va fi de fierea pusă într-un ou.

Fontbrune traduce: „Aventurierul, din 1936 până în 1939, va fi surprins de amărăciunea din lucrarea sa.”³⁶⁶ În realitate, „șase sute șase sau nouă” n-au nimic de-a face cu anii 1936-1939: Nostradamus vorbește aici de Fiara 666 din Apocalips (care dă nouă în reducere teozofică) număr de care era obsedat, ca toți profetii din epoca sa. Având în vedere că doctorul de Fontbrune descifrase în Centuria sfârșitul celei de a III-a Republici și înfrângerea totală a lui Hitler și Mussolini (adică tot ceea ce inspira lumii teamă și tot ceea ce spera ea în 1938) el și-a reluat interpretările după cel de al doilea război mondial pentru a demonstra că Nostradamus prevăzuse că războiul va începe în 1939 atunci când scrisese: „Focul lui, apeii este supus treizeci și nouă”; acolo unde spunea „bătrânul” sau „Filip”, era vorba de mareșalul Petain; „pasărea de pradă zburând pe la fereastră” însemna Reichul etc.

Sprîjinindu-se pe această demonstrație, dr de Fontbrune a dedus din alte catrene prezicerile următoare: a IV-la Republică va fi desființată la sfârșitul lunii septembrie 1951, contele de Paris va fi proclamat rege (căci el este „marele Chiren” despre care Nostradamus a spus: „Un șef al lumii marele Chiren va fi”).

Acesta va face din Avignon capitala Franței, dar va avea de înfruntat al treilea război mondial în cursul căruia se va produce invadarea Elveției. Apoi secolul se va termina printr-un cataclism:

În anul o mie nouă sute nouăzeci și nouă și șapte luni

Din cer veni-va un mare

Rege de spaimă învia-va el pe marele Rege de Angoumois înainte, după, Marte domni-vă cu bucurie.

Traducerea doctorului de Fontbrune: „În iulie 1999 va veni pe calea aerului un Rege mare, înspăimântător care-l va reînvia pe șeful Hunilor. Înainte, ca și după aceea, marele zeu al războiului va pedepsi lumea cum n-a mai făcut-o vreodată.”³⁶⁷ Poate că, în iulie 1999, va avea loc un puci militar sau un atentat terorist dat fiind că ele se petrec fără încetare în zilele noastre. Un magistrat din regiunea Getinai, care lupta împotriva „exceselor prezicătorilor”, remarca, în 1560: „Dacă în același an patru filosofi vin să prezică lucruri contrare și unul prezice pacea, ea va domni, fără îndoială, în mai multe zone. Altul va prezice războiul care, de asemenea, va izbucni pe alte meleaguri. Și așa, adevăr și minciună se vor afla întotdeauna în armonie.”³⁶⁸

Astfel, ne limităm să-l facem pe acest om extraordinar să spună ce vrem noi să spună în loc să căutăm să vedem ce gândea el efectiv. Nostradamus a avut o serie de viziuni despre viitor în stare de autohipnoză, dar el le-a conceput după ideile timpului său și nu după ideile timpului nostru. În aceasta constă genialitatea operei sale, în faptul că ea conține suficiente generalități, cifre, nume ambigue pentru a da fiecărui secol iluzia că el este vizat de ea. Dar un om de litere, un istoric serios își dă seama că el vorbește de tot ceea ce-i hărțuia pe contemporanii săi: războaiele religioase, Antihristul, Marele Monarh, viitorul potop, toate aceste evenimente fiind precedate de comete, de eclipse, de nașteri monstruoase, semne cărora nu li se mai conferă acum același sens. Este aberant să crezi că un om, în plin secol al XVI-lea, ar fi putut prevedea schimbări politice precise din secolele următoare și trăsături caracteristice ale unor șefi de state. Pentru teologi, preștiința, cunoașterea perfectă a destinului, nu aparține decât lui Dumnezeu (chiar și anabapțiștii și socinienii i-o contestă din pricina liberului arbitru care face că faptele umane să fie imprezvizibile). Să admirăm la Nostradamus o ingeniozitate uimitoare, fulgerări de extraluciditate care duc la niște coincidențe, dar nu daruri pe care nici un om nu le poate avea, căci altfel omenirea n-ar fi ceea ce este.

După Nostradamus n-a mai existat nici un alt profet atât de subtil ca el: iată de ce el este și astăzi comentat, iar ceilalți, în schimb, au fost dați uitării. De altfel, nu putem lega de filosofia ocultă ceea ce ține de fanatismul religios așa cum s-a întâmplat când Pierre de Jurieu a prezis, în 1686, în *L'Accomplissement des propheties*, că în 1690 se va produce instaurarea universală a protestantismului în Franța pe ruinele catolicismului. Totuși, două profetese merită să fie cunoscute: Suzette Labrousse (1747-1821), o călugăriță din Perigord, care a sosit la Paris în timpul Revoluției unde enigmele sale profetice au avut un anume succes, a plecat la Roma în 1792 și a fost închisă în castelul Sant-Angelo de unde n-a acceptat să iasă înainte de anul 1800, așteptând ca la acea dată să se producă „un eveniment care avea în sfârșit să

lumineze întregul univers”³⁶⁹; și Marie-Anne Lenormand, ghicitoarea lui Josephine de Beauharnais, căreia i-a prezis că va fi împărăteasă, și care i-a avut printre clienții săi pe Barras, Tallien, pictorul David, Talleyrand, Talme, Generalul Moreau. Datorită cărții sale *Souvenirs prophetiques d'une sibylle* (1814) Marie-Anne Lenormand și-a sporit reputația și în timpul Restaurației și al lui Ludovic-Philippe. În cabinetul ei de consultații din stradă Toumon, femeia aceasta corpulentă, purtând un turban pe cap, practica divinația cu ajutorul cărților, al zațului de cafea și al ouălor: spărgea niște ouă, pe care consultantul trebuise să le poarte asupra lui timp de trei zile, într-un pahar cu apă și interpreta ceea ce vedea acolo. Marie-Anne Lenormand a publicat diferite cărți, printre care *Les Oracles sibyllins* (1817), și să bucurat de un asemenea respect încât la înmormântarea ei, la Paris, au asistat membri ai guvernului, în frunte cu Guizot.

Astrologia.

Credințele privind influența astrelor asupra destinului omului erau foarte contradictorii până ce Ptolemeu, în secolul al II-lea al erei creștine, a început să le unifice. În al său *Tetrabiblos*, el a arătat cum să se calculeze durata vieții, defectele și bolile trupului, calitățile sufletului, bogăția și gloria măsurând aspectele planetelor, adică distanțele ce le separă unele de altele sau depărtarea lor față de punctul maxim al unei case din horoscop. Ptolemeu a determinat șase aspecte (sau configurații): conjuncția (când două sau mai multe planete se află pe același grad al unui semn), sextilul (când două planete se află la o distanță de 60°). Cvadratele (de 90°), trinul sau trigonul (de 120°), opoziția (de 180°) și antisce (paralelă de declin: când două sau mai multe planete se află la distanță egală de ecuator). Sextilul și trinul erau aspectele benefice; cvadratura și opoziția, aspectele malefice; conjuncția era bună sau rea după cum planetele erau considerate a fi în raporturi de „prietenie” sau „dușmănie”. Cosmografia lui Ptolemeu avea inconvenientul de a postula că soarele se învârtește în jurul pământului antrenând și cerul cu el; pentru acest autor, ecliptica nu era, ca pentru noi, orbita descrisă de pământ în cursul unui an în jurul soarelui, ci exact inversul.

Astrologii europeni s-au bazat pe Ptolemeu până la mijlocul secolului al XVII-lea; Gerolamo Cardano și-a construit astfel întreaga sa doctrină astrologică iar *L'Uranie* a lui Nicolas Bourdin din 1640, n-a fost decât o traducere a lucrării *Tetrabiblos*. Cu toate corecțiile necesare, teoriile acestor precursori sunt pline de indicații fundamentale. Astăzi vorbim de „nodurile lumii” și nu de Capul și Coada Balaurului; de „dătătorul de viață” și nu de afet (hyleg pentru arabi), adică de prezența soarelui sau a lunii în cele cinci locuri afetice (Casa a XI-a, a X-a, a IX-a, a VII-a și I), dar principiile sunt cele ale Tradiției.

Primii astrologi nu cunoșteau decât o mie douăzeci și două de stele fixe și șapte planete (printre care includeau și soarele și luna); am putea deci să le reproșăm că se bazau pe un sistem care a încetat să mai aibă valoare din momentul când s-au descoperit planetele Uranus, Neptun și Pluton. Dar nu este sigur că le-ar fi adăugat listei! Or care trebuia să cuprindă cele mai apropiate șapte astre, corespunzând celor șapte zile ale săptămânii. De altfel,

cele douăsprezece constelații ale Zodiacului, legate de cele douăsprezece luni ale anului, au fost alese de ei într-o epocă când identificaseră alte cincisprezece constelații. Mai mult, nu este un mod simplist de a crede că niște planete influențează agresivitatea sau sexualitatea pentru că ele se numesc Marte sau Venus căci aceste nume le-au fost date înadins, după deducțiile făcute asupra efectelor lor. Cea mai rapidă, împlinindu-și revoluția siderală în optzeci și patru de zile, a fost botezată în consecință Mercur, zeul cu aripi la picior. Anticii defineau planetele după natura, condiția și sexul lor. Ei deosebeau două planete feminine (Luna și Venus), patru masculine (Marte, Soarele, Jupiter și Saturn) și una androgenă (Mercur); virtuțile și proprietățile lor se datorau poziției lor pe cer, cât și calităților fizice pe care păreau a le avea (căldură, răceală, umiditate sau uscăciune).

Zodiacul, zonă cerească ce înconjoară pământul și taie ecuatorul în cele două puncte echinoctiale, a fost împărțit în douăsprezece părți egale sau semne, care au primit numele celor douăsprezece constelații pe care planetele le parcurg continuu: Berbecul, Vărsătorul, Gemenii etc. Fiecare semn reprezintă treizeci de grade din cercul care circumscrie această zonă și se împarte în trei decane. Independent de cele douăsprezece semne ale Zodiacului, s-au mai stabilit douăsprezece case astrologice în funcție de mișcarea diurnă a planetelor. O planetă are într-un semn casa sa (sau domiciliul preferat); într-alt semn își are exaltarea (deoarece influența ei crește acolo în bine sau în Rău), în alte două semne își are exilul când se află în semnul opus domiciliului ei) și căderea (în semnul opus locului ei de exaltare). Astfel, Soarele își are casa în Leu, exaltarea în Berbec, exilul în Vărsător iar căderea în Balanță. Profecția este o progresie (astrologică și nu astronomică) de treizeci de grade pe an a Zodiacului: „În fiecare an, întreg Zodiacul înaintează cu un semn, deci la fiecare doisprezece ani se regăsește în situația pe care o ocupa în momentul nașterii.”³⁷⁰ Cele douăsprezece case sunt elemente ale divinației astrologice: Casa I (numită „Ascendent”) dă informații despre longevitate, a II-a, despre bunurile materiale, a III-a, despre călătorii, a IV-a, despre familie etc. A VI-a este „Purgatoriul”, a X-a, cea pe care Ptolemeu o numea „Mijlocul Cerului”, iar a XII-a este „Infernul Zodiacului”.

Arta astrologică înseamnă stabilirea unui horoscop, calcularea aspectelor planetare privind o persoană, fie pentru o temă de naștere (numită temă genetikliacă, când e făcută pentru un nou-născut), care prezice cum îi va fi viața în funcție de „cerul său de naștere”, fie pentru o temă de revoluție, care limitează precizarea la un an, o lună, o zi sau chiar la o oră precisă (astrologia orară era deja cunoscută de asirieni). Tema horoscopică se studiază trasând un cerc zodiacal în care pozițiile planetelor, indicând demnitatea sau debilitatea lor, formează unghiuri: „Toate aspectele concordă cu unghiurile poligoanelor regulate ce pot fi înscrise într-un cerc.”³⁷¹ Data nașterii și latitudinea locului nașterii furnizează baza calculelor. Având în vedere că ziua astrologică începe la orele douăsprezece ziua, subiectul născut între douăsprezece noaptea și douăsprezece ziua este numit nocturn iar între douăsprezece ziua și douăsprezece noaptea, diurn. Anul astrologie începe la 21 martie, lucru ce necesită o corecție. „Așa cum pentru nașterile nocturne trebuie să scazi o zi, tot

așa trebuie să scazi un an pentru persoanele născute între întâi ianuarie și douăzeci martie, anul schimbându-se numai în ziua 21 a acestei luni.”³⁷² Astrologul lucrează cu tot felul de efemeride și de tabele: Calendarul tebaic (care arată concordanța dintre zilele anului și gradele Zodiacului, precum și prezicerile care se leagă de aceasta), Tabelul ciclic al anilor (care permite să știm ce planetă guvernează fiecare an), Tabelul celor 36 de decani etc.

Divinația astrologică se face calculând direcțiile și tranziturile. Direcția este măsurarea în grade, pe ecuator, a spațiului, care separă un promițător (planeta care trebuie să producă un eveniment) de un semnificator (Soarele, Luna, Mercur, Ascendentul sau Mijlocul Cerului); rezultatul arată perioada când se va împlini prezicerea. Tranzitul este trecerea anumitor planete prin locurile din horoscop ocupate de Soare, Ascendent, Mijlocul Cerului, Casa a VII-a și Casa a IV-a. Astrologia nu este o știință exactă, dar ar merita să fie, într-atât de subtil au gândit specialiștii ei noțiunile geografice, astronomice și fiziologice. Valoarea planetelor a fost fixată studiind horoscoapele oamenilor celebri după moartea lor: astfel, astrologii arabi au notat cu grijă coordonatele de naștere ale lui Tamerlan (2 aprilie 1336, la miezul nopții, polul 39), pentru a afla căror conjuncții planetare le corespundeau victoriile sale. S-au stabilit comparații minuțioase între nenumărate cazuri și s-au extras legi generale.

În Evul Mediu, în secolul al XII-lea, cei care au impus astrologia au fost medicii; numai ei îndrăzneau să braveze interdicțiile Bisericii, pretextând că proprietățile astrelor trebuiau cunoscute tot atât de bine ca și cele ale planetelor. În timpul Renașterii, Marsilio Ficino, preot la catedrala din Florența, a fost, la curtea lui Lorenzo de Medici, unul din cei mai înflăcărați partizani ai astrologiei, dar Pico della Mirandola a combătut-o respingându-i teoriile într-o culegere de douăsprezece cărți, *Disputationes adversus astrologiam divinatricem* (Polemici împotriva astrologiei raționale). Imediat, trei astrologi, printre care și Lucius Bellantius din Siena, i-au făcut horoscopul și au descoperit că va muri la treizeci și unu de ani, ceea ce era ușor de stabilit întrucât lucrarea a apărut la un an după moartea autorului ei. Această poveste a fost reluată de toți apărătorii astrologiei din secolul al XVI-lea. Au existat nenumărați astrologi, în majoritatea lor italieni, Italia fiind considerată patria acestei arte divinatorii. Cel mai celebru a fost Luca Gaurico (1476-1558), profesor de matematică la Ferrara, condamnat la supliciu prin extrapadă³⁷³ pentru că-i prezisese lui Bentivoglio, tiranul Bologniei, că va fi izgonit din statul său. Gaurico s-a arătat mai prudent când papa Paul al III-lea i-a cerut să-i facă horoscopul și când Caterina de Medici i-a cerut să-l facă pe cel al soțului ei, Henric al II-lea, așa încât, în 1545, a obținut episcopia din Civita Ducale. Operele sale complete, publicate la Basel în 1575, conțineau un elogiu al astronomiei, studii despre sferă cerească și mișcarea planetelor.

În timpul Caterinei de Medici, căreia Auger Ferrier, medic la Toulouse, i-a dedicat *Des Jugements astronomiques sur les nattivites* (1550), lucrare foarte bine concepută, Franța a rivalizat cu Italia. Preponderentă a fost mai întâi influența lui Francesco Giuntini, zis Junctin (1522-1590), născut la Florența, preot din ordinul Carmeliților, venit în Franța unde a renunțat la religie; s-a instalat la Lyon unde a fost mai întâi corector într-o tipografie, apoi bancher;

aici a publicat *Speculum astrologiae* (Oglinda astrologiei), două monumentale volume in-folio care s-au epuizat imediat (a doua ediție, cu portretul lui, datează din 1583). Junctin a mai scris diferite disertații, despre reforma Calendarului gregorian sau despre cometa apărută la Lyon, la 12 noiembrie 1577.

Adesea, astronomii erau astrologi convinși, ca Tycho-Brahe și Kepler; acesta din urmă, în epoca în care a impus recunoașterea celor trei legi ale lui, care corectau descrierea mișcărilor planetare, a introdus în astrologie cele șase aspecte minore și a publicat, în 1610, un pamflet împotriva celor care vorbeau de rău horoscoapele. Însă cel mai bun astrolog al secolului al XVII-lea a fost Jean-Baptiste Morin (1583-1656) născut la Villefranche, doctor în medicină al Universității din Avignon care, stabilit la Paris, a ocupat multă vreme catedra de matematică la Colegiul regal. El a inventat un sistem de calcul al longitudinilor pe mare și a avut violente polemici cu savanții din timpul său. Cardinalul de Richelieu l-a consultat înainte de a se hotărî să se ducă la Perpignan iar numeroși curteni îl consultau cu cea mai mare încredere: „Contele de Chavigni, secretar de stat, își stabilea, după sfaturile lui Morin, toate acțiunile și, ceea ce socotea el a fi mai important, orele de vizită pe care le făcea cardinalului de Richelieu.”³⁷⁴ Morin a fost apoi astrologul cardinalului de Mazarin care, începând din 1645, i-a dat o pensie de două mii de livre; dar enorma sa lucrare *Astrologia galica* (*Astrologia franceză*), publicată pe cheltuiala reginei Poloniei, nu s-a impus decât prin tot ceea ce se spune, de la cartea a XV-a până la cartea a XXVI-a, despre demnitățile accidentale ale planetelor, despre direcțiile și modul de interpretare a temelor.

Școala franceză a cunoscut și alți reprezentanți străluciți, ca Antoine de Villon, profesor de filosofie la Universitatea din Paris, autor al unei clare expuneri doctrinale. De *l'Usage des ephemerides*, (1634). Crezând, împreună cu Ptolemeu, că horoscopul trebuie făcut după momentul conceperii unei persoane și nu după cel al nașterii, el propune, în această carte, o metodă pentru a găsi ziua și ora fecundării precum și „timpul petrecut de copil în pântecul mamei sale”. Blaise de Pagan, inginer, care a făcut lucrările de fortificații în timpul războaielor lui Ludovic al XIII-lea, a compus Tabelele astronomice, o teorie despre planete, și *L'astrologie naturelle*³⁷⁵ în care a arătat cum se face un horoscop pătrat (așa cum se făcea pe atunci). Școala engleză a început să se afirme cu William Lilly, astrologul lui Carol I; lucrarea sa *Christian astrology* (1647) a cunoscut o faimă internațională.

În secolul al XVIII-lea, astrologia a fost atât de discreditată de filosofii Enciclopediei, încât s-a crezut că nu-și va mai reveni niciodată. Legendre, în *Traite de l'Opinion*, observa că existau atunci patruzeci și opt de constelații și nu treizeci și cinci ca în secolele precedente și că descoperirea precesiunii echinoctiilor distrugea divinația astrologică: „Cele douăsprezece semne ale Zodiacului nu mai stau sub aceleași stele deoarece spațiul pe care-l numim Berbec și care se întinde de la secțiunea echinoctială a primăverii până la treizeci de grade dincolo de ea, nu se mai află sub stelele Berbecului, ci sub acelea ale Peștilor; căci constelațiile s-au deplasat cu mai bine de un semn sau treizeci de grade de la Occident către Orient. Într-un anume fel, dacă adoptăm

limbajul astronomic, există pe cer doi Berbeci: un Berbec al firmamentului și un Berbec al zodiacului.”³⁷⁶ Astfel, a ironizat el, acordăm constelației care era acum două mii de ani cea a Berbecului calitățile constelației Taurului care se găsește acum în locul ei. Voltaire a reluat aceleași argumente în cadrul articolului „Astrologie” din al său Dictionnaire philosophique, unde o definește: „această extravaganță universală, care a infectat atâta vreme spiritul omenesc”. Ei nu știau că, înaintea lor, astrologii înșiși analizaseră diferența dintre „adevăratul Zodiac” și „imaginationalul firmamentului” și explicaseră că Berbecul nu era o constelație, ci numai cele treizeci de grade ale eclipticii pornind de la echinocțiul de primăvară și că influența constelației nu venea de la cele douăzeci și unu de stele ce purtau acest nume: „Semnele adevăratului Zodiac nu au nici o calitate și nici vreo proprietate în afara celor pe care le primesc în primul rând de la Soare, apoi de la Lună și, în sfârșit (dar nu mult), de la celelalte planete.”³⁷⁷

Astronomia și-a revenit după atacurile enciclopediștilor și a cunoscut o a doua tinerețe în secolul al XIX-lea, deja din timpul celui de al Doilea Imperiu cu Paul Christian, dar mai ales în timpul celei de a III-a Republici, cu unul din cei mai mari teoreticieni ai ei, Jules Eveno, zis Julevno (1845-1915), profesor de latină și greacă la colegiul din Montrouge, apoi bibliotecar la primăria din arondismentul al IV-lea din Paris, care, din 1875, s-a dedicat astrologiei. Lucrările sale, *Treite d'astrologie pratique*, mereu reeditată cu corectări, ca și *Clef des directions*, au devenit clasice. Alți ocultişti au contribuit la această înflorire, ca Ely Star cu *Les Mysteres de l'horoscope* (1888), Albert Haatan cu *Treite d'astrologie judiciaire* (1895), Selva cu *Treite theorique et pratique d'astrologie genethliaque* (1900) și cu revista sa, *Le Determinisme astral*.

Acești ocultişti gândeau, ca și Fomalhaut: „Astrologul este înainte de toate un astronom. Este imposibil să separi aceste două calități.”³⁷⁸ Așa că, de îndată ce Leverrier a descris, în 1846, planeta Neptun, care parcurgea semnele Zodiacului într-o sută și zece de ani, ei au ținut seama de acest lucru, dar cu opinii diferite. Burgoyne a spus că Neptun este benefic și are caracteristicile lui Venus; John Story, Charles Hartfield și dr Broughton l-au considerat malefic și au atribuit conjuncției sale cu Saturn în semnul Vărsătorului războiul din Crimeea iar tranzitului său prin Taur, revoluția din Irlanda. Dar Papus pretindea că planetelor care-i urmau lui Saturn nu trebuia să li se acorde mai multă atenție decât asteroizilor care se găsesc între Marte și Jupiter: „Numai dintr-o eroare regretabilă au introdus astrologii contemporani în calculele lor influența lui Neptun și a lui Uranus, cele două planete situate dincolo de Saturn... După părerea mea, aceste două planete și altele care vor fi descoperite mai târziu sunt niște intermediari între sistemul nostru solar și sistemul solar cel mai apropiat. De altfel, sensul rotației lor indică acest lucru pentru cei care știu să privească.”³⁷⁹ Totuși, obiceiul de a le calcula în horoscop s-a păstrat, conform opiniei lui Julevno: „Saturn împreună cu Uranus sunt cele două planete ale căror efecte sunt cele mai funeste pentru omenire.”³⁸⁰

O tendință extraordinară a astrologiei moderne este de a include în horoscoape chiar și „luna neagră”, Lilith, al doilea satelit al Pământului. Acest satelit nu este pe de-a-ntregul un mit științific; Riccioli a descoperit acest astru

rătăcitor la 21 decembrie 1618 iar Cassini l-a semnalat la Montpellier, la 7 noiembrie 1700. În cursul următoarelor două secole au fost făcute vreo sută de observații despre Lilith pe care dr Alisher a captat-o în telescopul său la 15 martie 1721. S-a stabilit că revoluția ei sinodică (timpul necesar pentru a ocupa același punct de pe cer, raportat la soare) este de o sută șaptezeci și șapte de zile. Sepharial, astrologul englez care a prezis războiul din 1914 și consecințele lui, i-a dat lui Lilith un simbol comparabil cu celelalte hieroglifice planetare. Pentru ocultişti, Lilith se află în exaltare în semnul Gemenilor și corespunde lamei XV din Tarot (Diavolul): „Acțiunea ei este și sexuală și intelectuală.”³⁸¹ Robert Ambelain, vorbind de astrologia lunară, ³⁸² într-unul din cele trei volume din lucrarea sa *Treite d'astrologie esoterique* (1937-1942), a studiat direcțiile și tranzitele lui Lilith și a arătat cum poate fi interpretat acest satelit necunoscut care parcurge aproape trei grade din bolta cerească pe zi.

Mai mult încă, s-au măsurat efectele astrologice asupra destinelor omenеști ale Proserpinei și ale lui Vulcan, cele două planete „care vor fi descoperite”. Jean Carteret, găsind în Julevno indicațiile despre Proserpina și Vulcan și constatând într-un Codex că aztecii le presimțeau existența, a susținut că Proserpina era transcendența lui Venus, care avea în grijă emanciparea sexuală, iar Vulcan, transcendența lui Mercur, care dirija transformarea lumii, și a calculat aproximativ poziția lor și viteza medie. A constituit astfel o „cruce a planetelor”, cu două brațe, pe care a opus-o cercului Zodiacului: „Am o cruce a planetelor în care toate planetele extravertite sunt deasupra orizontului și în care toate planetele introvertite sunt dedesubtul orizontului, toate planetele dure la stânga iar toate planetele blânde la dreapta: Este deci un plan complet.”³⁸³

În 1972, astronomi de la Lawrence Laboratory din Livermore (California) au tras concluzia, după perturbările cometei Halley, că Proserpina există, ceea ce dovedește că deja Carteret a fost luat în serios. Dar acest astrolog a cărui metodă este pur dialectică na dat exemple de teme construite cu aceste două planete ipotetice pretinzând că: „În astrologie, mă situez de partea compozitorilor și nu de cea a interpreților.”³⁸⁴

Geomantia.

Geomantia, divinația cu ajutorul pământului (pentru că la început se trasau semne pe pământ) a fost un calcul al probabilităților desfășurându-se în ecuații de șansă: prin urmare, această artă divinatorie i-a pasionat pe matematicieni. Occidentul a început să fie interesat de ea când Gerardo din Cremona a tradus, în jurul anului 1160, un tratat de geomantie arab. Ea a fost ridicată la rangul de știință și, supremă cinste, a devenit subiect de poezie didactică. La începutul secolului al XIV-lea, două poeme în provensală veche, unul aparținând maestrului Guilhem, celălalt anonim, i-au descris tehnică și modul de interpretare.³⁸⁵ Această divinație venea de la arabi care, la rândul lor, o dețineau din India pe care o ocupaseră în anul 664. Un manuscris arab din secolul al XV-lea, conservat la Biblioteca națională, se intitulează: *Tratat de geomantie* care se spune a fi fost transmis de patriarhul Idris lui Tomtom indianul și de către acesta lui Abu Mohammed al Zonali, iar de către acesta din

urmă unul alt maghrebin și așa mai departe plină ce a ajuns la cunoștința lui Ibrahim ibn Nefi al Sehili.

Timp de secole, practicarea geomantiei n-a suferit schimbări. Ea este, prin excelență, tradițională și e de ajuns să citești un tratat ca s-o cunoști. Lucrarea cea mai importantă rămâne și acum La Geomance a lui Cristoforo de Cattano (1558), care a dat naștere la tot felul de imitații și pe care geomantienii moderni continuă s-o urmeze. Acest autor a alcătuit normele geomantiei, recomandând să nu se mai înscrie semnele pe pământ: „În momentul de față, cea mai bună metodă de a o practica este cu cerneală, peniță și hârtie. Căci ca s-o faci cu degetul, sau cu boabe, sau alte grăunțe, cum făceau curtizanele din Bologna când voiau să aibă știri despre prietenul lor plecat și cum se mai face încă în toată Italia, aceasta nu-mi place deloc.”³⁸⁶ Geomanția nu răspunde decât la o singură întrebare. Dacă cel care o consultă dorește un răspuns la două întrebări, el trebuie să pună aceste întrebări separat, întreaga operațiune fiind reluată de la început pentru a doua întrebare, după ce s-a răspuns la prima. Jean de la Taille a alcătuit o listă cu întrebările care erau puse cel mai des: „dacă cel care întreabă va trăi mult și câți ani”, „dacă starea celui care întreabă va fi mai bună sau mai rea”, „dacă o călătorie va fi bună și fără pericole”, „dacă vreun animal pierdut poate fi regăsit”, „dacă un medicament va fi bun sau rău pentru un bolnav”, „cine va câștiga într-un proces sau într-o dispută dintre două persoane”, „dacă o căsătorie se va face”, „dacă o femeie este sau nu cinstită”, „dacă va naște un băiat sau o fată”, și chiar cum „să cunoști gândul cuiva”.³⁸⁷ Procedul este următorul: se trasează șaisprezece șiruri neregulate de puncte, fără a număra aceste puncte (totuși e nevoie de cel puțin paisprezece puncte pe fiecare șir), cu o singură mișcare, formulând între timp întrebarea în gând. Aceste șiruri sunt grupate patru câte patru; plecând de la dreapta lor, se izolează patru figuri de puncte, numite mame: din ele se scot patru puncte pentru a face patru figuri de fete: apoi, cu punctele luate de la mame și de la fete, se fac patru nepoate; cu mamele și nepoatele, doi martori, din care se scoate atât cât să se poată face Judecătorul care hotărăște dacă ansamblul este bun sau rău. Toate aceste operațiuni ne dau cincisprezece figuri care pot avea șaisprezece combinații de puncte purtând fiecare un nume: Drumul (patru puncte așezate unul peste altul). Poporul (de patru ori câte două puncte suprapuse), Capul Balaurului (cinci puncte în formă de y), Coada Balaurului, Băiatul, Fecioară, Închisoarea, Conjuncția, Fortuna minoră. Fortuna majoră, Roșul, Albul, Tristețea, Bucuria, Pierderea și Câștigul.

Aceste figuri sunt ambigue deoarece Conjuncția poate însemna o legătură de dragoste sau una profesională. Pierderea anunță uneori scăparea dintr-o încurcătură etc. Așa că, pentru mai multă precizie, figurile se plasează în niște Case, ca în astrologie, și se deosebesc cinci aspecte (sau număr de Case ce separă figurile între ele): compania, opoziția, trinul, cvadratinul, sextilul. Compania (asocierea unei figuri cu cea care o urmează imediat) dă sensul elementar: dacă Drumul este însoțit de Bucurie, înțelegem ce înseamnă. Opoziția (compararea unei figuri cu cea din Casa a șaptea), cvadratinul (cu cea din Casa a patra și compania să), arată obstacolele. Trinul (care asociază două figuri separate de trei Case), sextilul (trei figuri separate între ele de câte o

Casă) arată șansele. Se spune că există o pasație când aceeași figură reappare în una sau mai multe Case.³⁸⁸

Așa cum am mai spus-o, geomantia, cu excepția câtorva particularități n-a mai evoluat de la Renaștere încoace. Robert Fludd, în *Opus geomantiae* (1638), a pretins că se apropie mai mult de Tradiție decât predecesorii săi; lucrarea *Dictionnaire de Geometrice et des Rose-Croix*, din secolul al XVIII-lea, a schimbat denumirea figurilor numindu-l pe Băiat, Smintitul, Conjuncția, Inconstanta etc. Acest fapt n-a modificat mai mult regulile jocului divinotoriu decât diferențele de scriere notate de etnografi în Africa, unde liniuța înlocuiește uneori punctul și unde ghicitorul scrie cele șaisprezece „semne-mame” pe o pudră din plante pusă pe o tavă rotundă.³⁸⁹ În Europa, matematicienii se mai distrează și astăzi cu geomantia, unul dintre ei propunând să fie rebotezată duomanție, deoarece este „un sistem divinotoriu format din șaisprezece vectoare binare de dimensiunea patru”.³⁹⁰ Discipolul lui Wronski, Francis Warrain, a studiat crearea „pătratelor magice geomantice” și chiar „mătăni geo-mantice” făcute din boabe de sticlă pentru a ușura această divinație care utiliza „numărul 16 considerat ca unica soluție cu număr întreg a ecuației $xH - yx$.”³⁹¹

Fiziognomonie.

Fiziognomonie este arta de a ghici caracterul și destinul unei persoane după diferitele detalii ale constituției sale anatomice. Medicii au folosit-o în mod curent, deoarece Hipocrate trecea drept inventatorul ei iar Aristotel îi sistematizase deja principiile care constau în a aprecia înclinațiile, obiceiurile și pasiunile unei ființe umane prin examinarea mișcărilor ei (mersul, gesturile, ținuta), a frumuseții sau a urâteniei ei, a culorii, a expresiei feței, a calității pielii, a vocii, a greutateii ei, a formelor și dimensiunilor diferitelor părți ale corpului ei. După toți autorii din Antichitate, fiziognomonie avea patru reguli: armonia aparentă (un aer trist arată un temperament trist, un aer vesel un temperament vesel etc), analogia dintre om și animal (cel care are o față de vulpe, de exemplu, este șiret ca și ea), deosebiri între sexe (bărbatul care seamănă cu o femeie este lipsit de calități virile, femeia care seamănă cu un bărbat este lipsită de calități feminine), influența climatului (care impune, de la o țară la alta, tipuri etnice distincte); Aristotel a mai adăugat o a cincea regulă, regula silogistică, permițând un raționament logic care să pornească de la aceste indicii. Filosofii din Evul Mediu care au fost interesați de fiziognomonie, că Albert cel Mare sau Roger Bacon, n-au adus mai nimic nou față de aceste date inițiale.

Primul tratat sintetic asupra acestei chestiuni a fost cel scris de Gian-Battista della Porta, *De Humane physionomia* (1586), tradus apoi în italiană de autorul său. Fizicianul napolitan G.- B. Della Porta (1550-1615) a fost un copil minune, uimin-du-și la zece ani profesorii cu compozițiile lui în latină; după niște călătorii de studiu prin Europa, a întemeiat la Napoli academia Secretelor, unde nici un savant nu era admis decât dacă descoperise un secret în medicină sau în fizică. Când papa Paul al III-lea i-a poruncit să închidă această academie, deoarece mergea vestea că acolo se ocupau de arte magice, Porta a înlocuit-o cu un cabinet de curiozități pe care, cu admirație, l-a vizitat Gabriel

Peiresc. Autor de diferite lucrări despre agricultură, astrologie, scrieri secrete, specialist în optică (îi datorăm o teorie pertinentă asupra vederii, a ochelarilor și chiar un proiect de telescop înaintea lui Galilei), Porta avea să publice, în 1589, o *Magia naturalis* în douăzeci de cărți (pe care, după cât se spune, începuse s-o redacteze la vârsta de cincisprezece ani), veritabil monument al magiei occidentale. Omul acesta de știință, care era și literat, a scris șaptesprezece piese de teatru, unele reprezentate cu succes.

Porta a definit astfel fiziognomonica: „Este o metodă care ne permite să cunoaștem care sunt moravurile și firea oamenilor prin semnele care sunt fixe și permanente în corp și prin accidentele care schimbă aceste semne.” Lucrarea sa este împărțită în patru cărți: prima expune considerații generale cu scopul de a discerne ceea ce este util și ceea ce este inutil pentru un examen fiziognomic. În fiecare individ există semne proprii și semne comune; principalele sunt semnele proprii, „cele care sunt adecvate afecțiunilor pe care le arată și cu care au o corespondență.”³⁹² A doua carte, în cincizeci și cinci de capitole, studiază rând pe rând capul, părul, fruntea, sprâncenele, tâmplele, urechile, nasul, obraji, buzele, dinții, limba, respirația, râsul, vocea, maxilarele și bărbia, gâtul, claviculele, spatele, metafrenul, pân-tecele, buricul, brațele, mâinile, degetele, unghiile, coapsele, fesele, genunchii, gleznelor, călcâiele, labele picioarelor, mersul etc. A treia carte este în întregime consacrată ochilor, culorii lor, formei lor, felului cum clipesc, cearcănelor, pleoapelor, diferitelor lor expresii, anomaliilor lor. A patra carte descrie tipurile umane: cum este figura omului drept și cea a omului nedrept, a credinciosului și a necredinciosului, a prudentului și a imprudentului, a răului, a timpului, a ingeniosului, a generosului, a orgoliosului, a nelegiuitului, a bicisnicului, a prefăcutului etc. Ultimul capitol cuprinde un studiu despre semnele și petele naturale.

Porta face fără încetare comparație între morfologia umană și morfologia animală. Deși el crede, împreună cu Aristotel, că omul ideal trebuie să semene cu un leu, adaugă însă că pantera „se apropie mult de forma corpului, a spiritului și a moravurilor unei femei”, având, ca și aceasta când este bine făcută, „gâtul lung și fin, pieptul împodobit cu coaste mici, spatele lung, fesele și coapsele pline, părțile din jurul șoldurilor și pân-tecele mai degrabă plate, adică nici ieșind în afară, nici scobite.”³⁹³ El compară un cap sculptat al lui Platon cu cel al unui câine, un cap al împăratului Vitellius cu unul de bufniță, arătând cum aceste analogii morfologice influențează caracterul omenesc. Nestatornicii seamănă cu niște păsări, iar invidioșii par a fi concepuți pentru a mușca: „Buzele de jos sunt desprinse, umflate în jurul dinților canini”. Toate remarcile sale lasă impresia unei comedii universale în care fiecare actor este pe măsura rolului pasional pe care-l are de jucat. Iată mândăcioșii: „Aceștia au spațiul de la buric și până la baza pieptului mai lung decât cel de la baza pieptului până la gât”. Necuviințioșii: „Au corpul aplecat spre dreapta și merg cu picioarele întoarse în afară, au păr puțin”. Avarii: „Au gâtul aplecat înainte și umerii lăsați, trupul le este ca frânt, ochii întunecați și umezi”. Firește, nu trebuie să judeci un om numai după un singur detaliu: „Este util să știm că nu obținem ușor adevărul și cunoașterea în ceea ce privește moravurile, constituția și firea numai după un singur semn și, în funcție de individ, nici

măcar după două; ci numai după mai multe și dintre cele principale și după toate care sunt în armonie împreună.”³⁹⁴

Lucrarea lui Porta ne scutește să le mai citim pe cele ale predecesorilor lui, deoarece el îi citează pe toți, până la arabi cum e Rhazes; nu-și spune părerea despre un semn până ce n-a trecut în revistă tot ceea ce s-a spus despre acesta până la el. De exemplu, amintind că Aristotel a afirmat că amatorii de jocuri de noroc „au părul des, negru și drept, barba deasă și tâmplele acoperite de păr zbârlit”, el precizează: „Adăugăm că ochii lor privesc în sus, sunt mari și puțin roșii”.³⁹⁵ Dar Porta are neobișnuită îndrăzneală să vorbească despre părțile genitale, spunând că știința nu trebuie să aibă false pudori. De altfel, însuși chipul anunță conformația sexului: „Părțile corpului au între ele o reciprocă corespondență; de exemplu, deschiderea gurii și grosimea buzelor sau micimea lor arată care este deschiderea părților rușinoase ale femeii și mărimea sau micimea buzelor lor; cum de altfel nasul arată cum e membrul viril”.³⁹⁶ Porta Judecă individul după pubis („Dacă părul acolo nu este des, este fin și drept, bărbatul nu este nici senzual nici fecund”), după părțile sale genitale mari sau mici, dar critică interpretările exagerate: „Se zice că membrul viril îndreptat spre stânga zămislește copil de parte bărbătească pentru că aruncă sămânță în matricea femeii pe partea dreaptă; dacă e îndreptat spre partea dreaptă, zămislește copii de parte feminină; aceasta este opinia obișnuită a medicilor, ceea ce eu am remarcat că este fals.”³⁹⁷

După el, specialiștii în fiziognomonie au fost numeroși, până în secolul al XVIII-lea: Chiaramonte, Huart, Peuschel, Marbi-tius, Parson, Helvetius, Perneti. Totuși, numai unul se mai poate citi și azi cu plăcere, medicul Marin Cureau de la Chambre a cărui lucrare *L'Art de connoistre les hommes* (1659), în spirit cartezian, este o metodă pentru a ghici temperamentele prin semnele pe care acestea le lasă pe corp. Cureau de la Chambre a adaptat fiziognomonie la teoria lui despre pasiuni, pe care le împărțea în opt pasiuni simple – patru pasiuni ale apetitului senzual (dragostea, ura, durerea, plăcerea), patru ale apetitului irascibil (statornicia, consternarea, îndrăzneala, teama) – și în unsprezece pasiuni mixte (de la speranță la agonie care este o luptă între durere, teamă și îndrăzneală). El a dovedit că „perfectiunea naturală” nu este aceeași la femeie și la bărbat, așa că ceea ce este un defect la unul devine calitate la celălalt: „Așa cum nu este o imperfecțiune ca un iepure să fie timid, și nici un tigră să fie crud, cu atât mai mult cu cât natura lor cere acele calități, nu putem spune că timiditatea, neîncrederea, nestatornicia etc. Sunt defecte pentru o femeie căci sunt firești sexului său și ar fi un defect ca acesta să fie lipsit de ele”³⁹⁸.

Cel care trece drept un renovator al fiziognomoniei este Cas-par Lavater (1741-1800), născut la Zurich unde a fost pastor și membru al consistoriului suprem. Autor de cântece elvețiene, de păreri asupra eternității, Lavater a publicat în 1772, la Leip-zig, *Despre Fiziognomică*, pe care a dezvoltat-o în anii următori, supraveghind el însuși ediția franceză, intitulată *La Physiognomonie ou l'art de connoître les hommes et de les faire aimer* (1783). Scopul lui Lavater este într-adevăr religios: el vrea să dea oamenilor mijloacele de a-i ocoli pe cei răi și de a-și alege prieteni buni. „Această Știință apreciază

interiorul prin exterior”, spune el. Cartea sa este „o serie de fragmente”, fără o ordine riguroasă, cu un stil uneori mistic. Astfel, vorbind despre gură, se extaziază: „Ah! Dacă omul ar cunoaște și ar simți ce demnitate are gura să nu ar mai spune decât cuvinte divine”. Recomandă ca cele două buze să fie examinate separat, linia care rezultă din unirea lor, centrul buzei superioare, centrul buzei inferioare și colțurile lor: „Observăm uneori o legătură perfectă între buze și caracter. Fie că sunt tari fie că sunt moi și mobile, caracterul este întotdeauna în raport cu ele.”³⁹⁹ La Zurich, veneau la el oameni de pretutindeni pentru consultații, cutare își aducea logodnica, cutare mamă fata ca să știe ce destin îi promitea fizionomia ei.

Lavater, ridicat în slăvi de medicii francezi din timpul Primului Imperiu, care au ținut cursuri despre el la Școala de medicină din Parts, a avut meritul de a fi făcut o deosebire clară între patofiziognomonie („Știința care tratează despre semnele pasiunilor”), fiziognomia comparată, studiul fizionomiilor în repaus și fizionomiile organice, fizionomiile naționale sau fizionomiile alterate de înclinări perverse ori de deprinderi rele. El le-a arătat savanților cum să observe omul, spunându-le: „Talentul observației pare lucrul cel mai ușor – și totuși nimic nu este mai rar ca acesta”. Cerea fizionomistului să aprecieze mai întâi statura, apoi proporțiile subiectului, în sfârșit să-i determine succesiv fiecare punct al chipului: „Separat, parcurg fruntea, sprâncenele, distanța între ochi, trecerea de la frunte la nas și nasul. Acord o atenție specială unghiului caracteristic format de vârful nasului cu buza superioară, dacă este drept, obtuz sau ascuțit... Mă mai opresc, de asemenea, cu grijă la curbura osului maxilarului, care are adesea o foarte mare importanță. Cât despre ochi, măsoară întâi distanța dintre fiecare dintre ei și rădăcina nasului; apoi le observ mărimea, culoarea și, în sfârșit, conturul celor două pleoape.”⁴⁰⁰

Cu toate indicațiile lui corecte privind capul, ținuta, putem să-i reproșăm lui Lavater niște neajunsuri. A avut ideea grafologiei, în studiul său despre caracterele fiziognomice luate din scris, dar n-a ajuns s-o inventeze.⁴⁰¹ Aforismele au fost uneori prea categorice: „Dacă pe obrazul care surâde vedem formându-se trei linii paralele și circulare, fiți sigur că în acest caracter există un fond de nebunie”; „Dinții lungi sunt un indiciu sigur de slăbiciune și timiditate”; „Orice gură care are de două ori lățimea ochiului este gura unui prost”; „O linie marcată în mijlocul bărbiei pare să arate fără drept de replică un om judicios, chibzuit și hotărât”; etc.

După Lavater, a predominat fiziognomia medicală, o dată cu K. H. Baumgartner, profesor la Facultatea de medicină din Freiburg și cu tratatul său *Kranken-Physiognomonik* (1842) în care descrie cum se pot discerne febrele, cașexiile, bolile nervoase după fizionomie. Această tendință a continuat să se afirme până în secolul al XX-lea, când s-a specializat o dată cu Nicolas Pende care a întemeiat, în 1925, biotipologia, clasificare a tipurilor vii, însoțită, din păcate, de denumiri monstruoase. Modernii numesc biotip prohipertrop, biotip metahipertrop, biotip hiper-mezotrop ceea ce vechii autori numeau un individ coleric primar, nervos primar, sentimental secundar. Un biotipolog îl va prezenta pe sculptorul Rodin ca o întruchipare a mezoblastismului, precizându-ne că biotipul mezoblastic se caracterizează prin „forță și rezistență musculară

fără viteză mare și fără îndemânare în mișcări”⁴⁰². Este neplăcut să auzi cum un creator genial este calificat drept mezoblast iar acest lucru ar fi suficient pentru a descalifica o știință. Medicul umanist, Cureau de la Chambre își exprima, cel puțin, teoriile științifice în limba marelui secol, fără galimatias. În 1948, morfofiziologia umană, „studiu al corelațiilor care pot exista între formele umane și funcțiile atât fiziologice, cât și psihologice”⁴⁰³, a îngreunat și mai mult terminologia și pretențiile biotipologiei. Să ne întoarcem deci să învățăm simplitatea de la clasicii fiziognomoniei care voiau, ca Lavater, să „inspire respectul față de omenire” și nu să dezguste cititorul cu denumiri barbare.

Chiromanția.

Chiromanția, citirea divinatorie a mâinii, s-a dezvoltat atât de mult încât un istoric al magiei a renunțat să mai vorbească de ea sub următorul pretext: „Chirosopia sau chiromanția numără nu mai puțin de patru sute treizeci și trei de sisteme diferite, fiecare pretinzând a fi cel mai autorizat”.⁴⁰⁴ În realitate, autorii s-au divizat în funcție de nuanțe fără să-și modifice principiile de bază. Conform liniei adoptate în acest capitol, adică a vorbi succint de artele divinatorii văzute prin reprezentanții lor cei mai iluștri, vom urmări evoluția chiromanției în funcție de câteva lucrări fundamentale. Punctul de plecare se situează la începutul secolului al XVI-lea cu *De Chyromantiae principiis* a lui Bartolommeo Cocles, in-folio cu caractere gotice pe două coloane, publicată la Bologna, în 1504; *Tratta de la Chiromanția* de Andrea Corvo, ilustrat cu gravuri pe lemn și apărut la Veneția în 1519; dar lucrarea esențială a fost cea a lui Patricio Tricasso, *Chyromantia* (Veneția, 1524) atât de renumită încât Francisc I avea un exemplar din ediția a doua. Acestor lucrări li s-a adăugat, în Franța, *Chiromanția* (1534) a părintelui Jean de Hayn, călugăr din ordinul sfântului Bruno, care semna *Joannis de In-dagine*, și *Opus mathematicus* (1559) de Jean Taisnier, cu opt cărți consacrate în special studiului mâinii. Avem cu acești maeștri, raportând tot ce s-a făcut înaintea lor, o privire de ansamblu completă asupra chiromanției medievale și renescentiste precum și asupra modului în care procedau ei înșiși.

Pentru primii ei specialiști, chiromanpa era „o știință preocupată de cunoașterea liniilor și trăsăturilor care se află în mâinile noastre”. Ei voiau să descifreze această scriere a destinului considerând pe rând: rasceta, care cuprindea liniile transversale de pe încheietură; palma, în toată întinderea ei; cele cinci degete de la rădăcină până la extremitatea unghiilor. În palmă ei discerneau șapte părți, fiecare dominată de una din cele șapte planete. Venus guvernează umflătura cărnoasă (sau munte) situată sub degetul mare, Jupiter, muntele de la index, Saturn pe cel al mijlociului, Soarele pe cel al inelarului, Mercur pe cel al degetului mic; Marte prezidează concavitatea mâinii, loc numit câmpia lui Marte; în sfârșit, Luna se află pe ridicătura hipotenuară, la extremitatea inferioară a palmei. Ei numeau marginea exterioară a mâinii percuție, „așa numită pentru că atunci când dai cu pumnul, această parte este cea care lovește”⁴⁰⁵.

Tricasso deosebea patru linii principale: linia vieții (care începe între degetul cel mare și arătător, făcând înconjurul muntelui lui Venus și terminându-se către rascetă), linia naturală (apropiată de linia vieții), linia

mensală sau de cap (mergând de la muntele lui Mercur până la muntele lui Jupiter) și linia de ficat (care începe la extremitatea liniei vieții și se termină la extremitatea liniei naturale). Linia vieții ne informează asupra duratei vieții (iar Tricasso are o metodă pentru a o măsura din zece în zece ani). Linia de ficat releva constituția și temperamentul: „Când este tăiată de câteva liniuțe înseamnă durere și slăbiciune a stomacului”. Linia naturală este în legătură cu moravurile și din ea vedem dacă cineva este fricos, nesincer, zgârcit etc. Linia mensală arată caracterul: „Când merge drept și taie muntele învățătorului (arătătorul), ea arată un om crud, invidios, defăimător, trădător și orgolios”.⁴⁰⁶ Aceste linii principale au patru surori (numite „sora naturalei”, „sora mensalei” etc.) și pot fi însoțite de „linii extravagante”, cum este inelul lui Ve-nus, care arată înclinarea către desfrâu.

Vechii chiromanți acordau o mare importanță unghiilor și semnelor de pe ele și luau seama la cele șapte „litere divine” (A, B, C, D, E, F, G) care se puteau afla pe palmă și care-și schimbau sensul după locul ocupat: un A pe muntele lui Jupiter însemna bogăție, pe muntele lui Marte, minie sau răutate, pe muntele lui Venus, infidelitate; un B pe muntele lui Mercur, înclinații pentru comerț, pe muntele Lunii, sentimente cucernice etc. Deși deosebindu-se în privința numărului de linii principale și a denumirii lor, autorii sunt cu toții de acord în ce privește interpretarea lor: „Orice linie dreaptă, perfectă, vizibilă, întregă, continuă și adâncă pe toată lungimea ei, pe orice munte s-ar afla, presupune o influență favorabilă a planetei care o predomină, cu excepția celei care merge către percuție sau muntele lui Venus... Figură rotundă este întotdeauna nefastă, afară de cazul când ea se află pe muntele Soarelui sau al lui Jupiter. Figurile triunghiulare sau pătrate presupun, în general, un lucru bun, uneori însoțit de strădanie, afară de cazul când se află în Câmpia lui Marte, unde înseamnă proces cu rudele și omucidere... Linia tăiată și separată presupune scăderea semnificației sale, chiar dacă este întregă”.⁴⁰⁷ Observațiile chi-romantului, spune Tricasso, trebuie să fie transcrise pe un carnețel, împreună cu măsurătorile făcute cu compasul; iar după Jean Taisnier, mina va fi examinată într-o stare de spirit din care să lipsească ura, dragostea sau interesul: „Să se facă cel puțin la trei ore după ce s-a încetat orice fel de muncă și să fie spălată cu grijă deoarece trebuie să fie mai mult umedă decât uscată. Să se observe liniile la lumina cea mai bună de zi, dar nu direct sub razele soarelui și să se facă pe stomacul gol sau cel puțin după o masă sobră și moderată... Persoana să nu fie împovărată de infirmități și să fi atins măcar vârsta de șapte ani”.⁴⁰⁸

Dezacordurile dintre specialiști priveau detaliile. De exemplu, care mână trebuia examinată? Jean Belot susținea că stânga: „Chiromantul trebuie să-și pună baza prezicerilor lui pe stângă, deoarece aceasta ține de inimă și este guvernată de Jupiter”.⁴⁰⁹ Dar Jean Taisnier pretindea: „Trebuie să examinăm amândouă mâinile, cu atât mai mult cu cât stânga este favorabilă celor care au venit pe lume noaptea, așa cum dreapta, celor care s-au născut ziua; la bărbați, în special mâna dreaptă, așa cum la femei stânga, după părerea unora”.⁴¹⁰ Preotul din Mil-monts vedea în liniile mâinii care era spiritul protector al persoanei, iar dacă liniile erau roșii, lungi și nu prea adânci,

spunea: „Cel care le are astfel ține de natura focului, spiritul său de ierarhia lui Gargatel, împăratul regiunii de foc, sau depinde de prinții care sunt sub el, Tăriei, Tubiel, Gaviel.”⁴¹¹

În secolul al XVII-lea, se degajă două tendințe, una reprezentată de Ronphile și lucrarea sa, *Chiromancie naturelle* (1653), cealaltă de Philip May, un autor din regiunea Franken, și lucrarea *Chiromancie mădicinale* (1665). Chiromanția era folosită de toată lumea care începuse să se pasioneze pentru a-ceastă artă divinatorie; chiromanpa medicinală, bazându-se pe indicațiile lui Galenus și ale lui Avicenna, arăta cum să depistezi bolile sau predispoziția pentru o boală prin citirea în palmă. O sinteză interesantă a acestor două tendințe a fost făcută de Adrien Sicler în *La Chiromancie royale et nouvelle* (1666). Autorul, medic, a dorit ca lucrarea sa să folosească tuturor, indiferent de condiția lor. Cu el, chiromanția clasică va continua fără schimbări și în secolul al XVIII-lea: liniile principale, accidentale sau secundare au fost repertoriate; semnele care le modifică sensul (stele, pătrate, ramuri, cruci, grile etc.) sunt cunoscute. Prima inovație din secolul al XIX-lea se datorează căpitanului Stanislas d'Arpentigny care a inventat, în 1843, chirogno-monia; acesta nu mai studiază liniile, ci numai morfologia mâinii. El a făcut considerații aprofundate despre degetul mare („omul se află în degetul său mare”, spunea el), despre mâinile moi și mâinile ferme, precum și despre mâinile elementare; a consacrat mai multe capitole mâinilor în formă de spatulă, „o mină în care a treia falangă a fiecărui deget are forma unei spatule mai mult sau mai puțin evazate”, și care erau preferatele sale: „Trăiască mâinile în spatulă! Fără ele n-ar putea să existe o societate trainică și puternică”, afirma el.⁴¹² D'Arpentigny a mai descris și mâna artistică (ce are trei tipuri diferite), mina productivă, mina filosofică, mina psihică („dintre toate cea mai frumoasă și cea mai rară”) și mâna mixtă, reunind elemente din două sau trei tipuri de mâini. Lucrarea sa, pe cât de ingenioasă pe atât de amuzantă la lectură, i-a influențat pe chiro-manții din acea vreme, începând cu cel mai mare dintre toți: Adolphe Desbarrolles (1801-1886).

Discipol al lui Eliphas Levi, pe care-l numea „o bibliotecă vie”, Desbarrolles își făcuse studiile în Germania – a scris, de altfel, o carte despre caracterul poporului german explicat prin fiziologie – începuse o carieră de pictor înainte de a se consacra chiromanției ca profesionist. Era cât pe aici, de altfel, să abandoneze această activitate în ziua când, citind în mâna lui Lamartine, a descoperit nu caracteristicile unui poet, așa cum se aștepta, ci pe cele ale unui negustor: pe muntele lui Mercur, foarte dezvoltat, se afla litera aleph, semnul Măscăriciului. Desbarrolles s-a întors acasă convins că divinația chiromantică era o minciună. Nu și-a schimbat părerea decât când Lamartine, la o a doua întrevvedere, i-a mărturisit: „Am scris versuri pentru că îmi era ușor să scriu... Dar niciodată na fost vocapa mea adevărată și întotdeauna gândurile mele au fost îndreptate către afaceri, politică și mai ales administrație”.⁴¹³ Adolphe Desbarrolles a publicat în 1859 lucrarea sa *Chiromancie noiwelle* în care expune teorii inspirate de Cabală și o parte practică ilustrată de examenele sale chiroscopice făcute pe oameni celebri: Alexandre Dumas, Proudhon, Corot ș.a. Această lucrare a cunoscut unsprezece ediții succesive până în 1878, dată

la care a dat *Les Mysteres de la main*, cuprinzând „revelațiile lui complete”, cu exemple de prezicere și capitole care demonstau utilitatea chiromanției în orientarea profesională, „pentru a evita să dăm copiilor profesiuni împotriva aptitudinilor lor”.

Adolphe Desbarrolles este un ocultist care și-a construit sistemul în funcție de teoria celor trei lumi și a luminii astrale, acest fluid universal pe care-l respiră sufletul. Degetele sunt niște instrumente receptive: „Mai ales prin degetul mare se absoarbe fluidul vital.” Prima falangă aparține lumii divine, a doua lumii abstractive, a treia lumii materiale; primul nod este nodul filosofic, al doilea nodul material. Ele formează tranziția între cele trei lumi și interceptează trecerea fluidului. Anumite idei îndrăznețe ale lui Desbarrolles au fost contestate: în Anglia, chiromanții Beamish și Craig l-au tradus eliminând tot ce spunea despre „semnăturile astrale”, semne care arată că subiectul este supus influenței unei planete (dar „semnăturile” țin de Tradiție și Tricasso le descria deja). Desbarrolles a avut totuși idei importante, în special cele referitoare la localizarea, în cele patru degete care se opun degetului mare, celor patru epoci ale vieții, a celor patru anotimpuri și a celor douăsprezece luni. Mijlociul reprezintă, pe cele trei falange ale sale, decembrie, ianuarie, februarie; arătătorul, martie, aprilie, mai; inelarul, iunie, iulie, august; degetul mic, septembrie, octombrie, noiembrie.

La sfârșitul secolului al XIX-lea a apărut chirozofla, care a încercat să răspundă la întrebarea: „De ce există linii pe mână?” și să discearnă raporturile chiromanției cu alte arte divinatorii. Papus a fost primul care a vorbit de chirozofie și i-a aplicat această formulă: „Mână este chipul corpului astral”.⁴¹⁴ Mai precis, ea ne informează despre acest dublu psihic alcătuit din inconștientul nostru și din organele noastre. Chirozofla stabilește că semnele chiromantice nu constituie un pronostic definitiv asupra destinului, căci ele se schimbă în cursul unei vieți: „Experiența arată că, pe măsură ce voința acționează mai mult a-supra impulsurilor inconștiente, liniile se modifică.”⁴¹⁵

La cel de al doilea Congres al științelor fizice experimentale de la Paris, în mai 1913, i s-a recunoscut chiromanției calitatea unei științe naturale, subordonată psihologiei și a fost rebote-zată cu numele de chirologie. Chirologii din secolul al XX-lea, pretinzând că înlătură ideile ocultiste ale chiromanților precedenți, rămân totuși sub influența lor. Eugenio Soriani, care a înființat institutul superior de chirologie de la Buenos Aires, căruia i-a adăugat și un muzeu de Chirografie, și ale cărui lucrări au fost publicate în revista lunară *Anankă*, a practicat chi-rognostica, chirometria și chiropatia, referindu-se, ca și Desbarrolles, la teoria celor trei lumi.⁴¹⁶

O altă tendință a secolului al XX-lea a fost chiroscopia medicală formulată din 1939 de Henri Mangin, autorul lucrării *La Main miroir du destin*, și care nu seamănă cu chiromanția medicinală. Chiroscopia medicală se apropie de biotipologie; ea are drept scop determinarea „coordonatelor umane” ale unei persoane, precum constituția, temperamentul (digestiv, respirator, sangvin sau muscular) și tipul său (lunar, venusian, jupi-terian etc.) pentru a-i permite să realizeze un „plan de evoluție individuală”. Chiroscopia medicală cuprinde chiromorfia (studiul reliefului palmar al mâinii), chirografia (citirea

liniilor și a semnelor) și eido-chiroscopia (examenul unghiilor, al culorii pielii, al pilozității, al vinișoarelor, al umidității). Henri Mangin a introdus noțiuni suplimentare în topografia palmei, el distingând în partea inferioară un loc de genitalitate (care indică tulburările sexuale sau o sensibilitate paranormală). A definit tot felul de linii secundare, cum sunt liniile samaritane (trasee fine sub degetul mic care indică altruismul sau o predispoziție la un dezechilibru nervos). A studiat nu numai degetul mare pentru a evalua starea generală și psihismul unui subiect, dar și șoarecele: „Pe exteriorul mâinii, degetul mare se apropie de arătător, mușchii ridicăturii thenar formează o proeminență mai mult sau mai puțin mare și fermă, numită șoarecele”.⁴¹⁷ Toate acestea nu sunt în contradicție cu Tradiția și, de altfel, un bun chiromant tradițional, Georges Muchery, a descoperit și el o linie nouă, linia de depravare, deosebită de inelul lui Venus.⁴¹⁸

Metoposcopia.

Metoposcopia este arta de a prezice viitorul unui om după examinarea liniilor de pe frunte. Dacă autori ai Antichității (ca Aris-totel, Polemon, Adeimantos și Melampus) au practicat deja metoposcopia și au vorbit despre ea sub această denumire, a trebuit să vină Renașterea și voluminosul tratat consacrat acestei arte de către Gerolamo Cardano pentru ca ea să cunoască o faimă independentă de fiziognomonie.

Cardano spune: „Se examinează liniile frunții fie în general, fie în particular. Prin linii nu se înțeleg numai incizurile pe lungime, ci toate celelalte semne și diferite caractere, cum sunt crucile, cercurile mici, munții mici, locurile pătate, stelele mici, pătratele, triunghiurile, liniile vaselor capilare și altele de aceeași natură”.⁴¹⁹ După cum aceste linii sunt drepte sau sinuoase, scurte sau lungi variază și previziunile: „Liniile continue sunt norocoase; cele/rânte și întretăiate sunt semne de nenorocire și înșelăciune.”⁴²⁰ Trebuie să știm că există șapte linii, începând cu partea inferioară și sfârșind cu partea superioară a frunții, care corespund celor șapte planete: imediat deasupra sprânce-nelor se întinde linia Lunii; deasupra, linia lui Mercur; apoi, una după alta, liniile lui Venus, a Soarelui, a lui Marte și a lui Jupiter; linia cea mai de sus, la rădăcina părului, este linia lui Saturn. „Celelalte linii care nu mai sunt atribuite planetelor și care sunt dispuse în dezordine, cum sunt transversalele, urcătoarele sau cobontoarele, rătăcitoarele fără ordine, cele ne-naturale amenință cu urmări funeste și dezastruoase.”⁴²¹ Toate acestea servesc drept bază interpretărilor. Astfel, când linia lui Jupiter este întretăiată de o linie care coboară către linia Soarelui, omul va suferi otrăviri; către Mercur, nu va avea noroc; către Venus, „riscă pericole de moarte din cauza femeilor” etc. Dacă linia lui Jupiter o însoțește pe cea a Soarelui, amândouă fiind drepte, mari și adânci: „Ele arată un om care își va schimba starea, care din sărac va deveni bogat.”⁴²²

Pare prea subtil să spui: „Bagă de seamă să nu te înșele ridurile și să le iei drept linii.”⁴²³ Anumite linii de pe pielea frunții par în mod fatal a fi riduri sau ridule; Cardano vrea pur și simplu să precizeze că un râd, dacă nu este situat pe unul din „locurile naturale ale planetelor de pe fruntea cuiva”, nu înseamnă nimic. Mai mult, e nevoie de o cercetare atentă pentru a le zări, atât

sunt de subțiri, de imperceptibile uneori: „Sunt unele frunți pe care liniile se zăresc mai ușor; și pe altele mai greu... Totuși, se întâmplă rar să găsești mai puțin de trei”. Măsurarea liniilor se face conform unei împărțiri a frunții în trei zone laterale: prima parte, la stânga, privește evenimentele din prima vârstă (până la treizeci de ani); a doua, la mijloc, vârsta adultă (până la șaiszeci de ani); a treia, bătrânețea (până la nouăzeci de ani). Trebuie ținut seama de numărul liniilor, de lungimea, lățimea și adâncimea lor, de culoarea lor, roșie sau palidă, de faptul dacă sunt continue sau întrerupte etc. Lungimea prezice o durată a efectelor. Lățimea, o amploare a evenimentelor. Adâncimea, stabilitate. Cum, dimpotrivă, cele mici sau scurte și cele superficiale, fără adâncime, denotă contrarul.”⁴²⁴

Și semnele care sunt pe frunte trebuie interpretate. Există semne rele (caracterele lui Saturn, litera X, mici grile și orice semn neregulat, neevident sau confuz) și semne bune (cercuri, stele, cruci, linii paralele, triunghiuri, pătrate). Semnele rele de pe partea stângă a frunții sunt mai rele decât dacă s-ar afla pe partea dreaptă; iar semnele bune pe partea stângă „își pierd ceva din ceea ce au bun”. Semnele naturale (negi, alunițe, semne din naștere) nu sunt mai puțin semnificative. „Bărbatul sau femeia însemnați pe partea dreaptă a sprincenei vor fi fericiți în tot ce vor întreprinde... Semnul care se află în mijlocul aceleiași sprincene drepte prezice o căsătorie fericită pentru amândouă sexele.”⁴²⁵ Când aceste semne sunt combinate cu liniile frunții se pot face câteva precizări: „Oricine are o linie în formă de cruce între ochi cu un semn pe ochiul stâng va dobândi bogății prin intermediul căsătoriei.”⁴²⁶

Mulți umaniști au scris despre metoposcopia, de la matematicianul Goclenius (pseudonimul lui Rudolph Gloeker) și pînă la medicul Lodovico Settala; cele mai bune tratate despre acest subiect au fost Aphorismorum metoposcopium de Tadeas Hajek (1584), Metoposcopia et ophtatmoscopia de Samuel Fuchs (1615), Exercitatonnes physionomicae de Christian Moldenarius (1616) și La Metoposcopia a venețianului Ciro Spontane (1629). Dar esențialul a fost spus de Cardano în savuroasa lui lucrare ilustrată cu opt sute de ilustrații ale chipului omenesc.⁴²⁷

Oniromanția.

Oniromanția, divinația prin vise, și onirocritica, metodă de urmat pentru interpretarea lor, erau folosite după un protocol aproape științific. Dar așa cum Champollion, când a descoperit secretul hieroglifelor, a distrus dintr-o singură lovitură speculațiile de tot soiul făcute secole de-a rândul despre textele sacre ale Egiptului, tot așa și Freud, publicând Știința viselor, a făcut ca toate certitudinile oniromanților să devină perimate. Onirocritica se află acum, pe bună dreptate, în mâinile psihanalizatorilor, care au rolul săi controleze evoluția. Totuși, având în vedere că Freud însuși îi recunoștea lui Artemidorus calitatea de precursor, lectura câtorva lucrări de oniromanție poate fi interesantă chiar și în zilele noastre.

Primul dintre toate, la începutul erei creștine, este tratatul Despre Vise al lui Synesius, grec născut la Cirena în jurul anului 370, care și-a făcut studiile la Alexandria unde a fost elevul preferat al Hypatiei, acea femeie superioară care preda filosofia cu atâta succes încât era consultată de magistrați iar

Oreste, prefectul Egiptului, îi urmă sfaturile. Synesius a fost ambasador la Constantinopole în 397 și consacrat episcop de către Ptolemeu, în 410; între timp și-a redactat *Despre Vise* într-o singură noapte, „pentru a asculta de inspirația divină” și, în 404, a trimis-o Hypatiei cu o scrisoare în care preciza: „Sunt cercetări despre suflet și despre imaginile pe care el le primește și despre câteva subiecte care n-au fost niciodată tratate de vreun filosof grec... Există două sau trei pasaje unde mi se pare că, străin de mine, sunt unul din auditori.”⁴²⁸

Această lucrare scrisă în stare de transă începe cu un minunat elogiu adus imaginației, „sensul sensurilor, necesar tuturor celorlalte” și justifică oniromanția ca cel mai firesc dintre procedeele divinatorii: „Datorită faptului că nu este deloc dificilă, divinația prin vise stă la îndemâna tuturor: simplă și fără înșelăciune, ea este rațională prin excelență; sfânta, căci nu folosește mijloace violente, ea poate fi folosită pretutindeni.”⁴²⁹ Originalitatea lui Synesius stă în aceea că în loc să dea o cheie a viselor, el invită pe fiecare să-și facă una, după propria sa experiență: bărbați și femei, tineri și bătrâni, bogați și săraci trebuie să capete obișnuința de a-și nota dimineața visele, de a însemna seara impresiile de peste zi și astfel vor ști ce simboluri sunt pentru ei preziceri sigure: „Somnul se dăruie tuturor; este un oracol întotdeauna gata, un sfătuitor tăcut care nu dă greș; în aceste mistere de un gen nou, fiecare este, în același timp, preotul și inițiatul.”⁴³⁰ Synesius, acest visător care a ținut piept lui Andronicus și barbarilor, acest scriitor rafinat care a scris un *Elogiu al calviției* pentru a-i consolă pe cei chei ca și el, a bazat deci oniromanția pe observația individuală zilnică.

Dintre succesorii săi, puțini merită să fie reținuți. *Oneirocriticon*, lucrare a sfântului Nicefor, patriarh al Constantinopolului în secolul al XI-lea, enumera o serie de simboluri cu semnificațiile lor: dacă visezi că mergi pe sfârâmături de scoici înseamnă o victorie asupra dușmanilor, dacă visezi că întâlnești o persoană iubită, înseamnă un succes etc. În Renaștere, domină un singur autor, Gerolamo Cardano, deoarece cartea pe care a consacrat-o viselor este, în același timp, cartea unui medic și a unui obsedat care crede că somnul îi trimitea ordine supranaturale: ca să asculte de un vis a scris *De la Subtilitate*. În secolul al XVII-lea, Jean Belot, acest preot care-și spunea „maestru în lucrurile divine și celeste”, a interpretat visele în funcție de cele douăzeci și opt de zile ale lunii: „Prima zi a lunii sau prima noapte în care a fost ea creată de Cel Etern pentru a folosi nopții a fost a patra din creație... Toate visele pe care le va avea o persoană vor fi adevărate în cel mai înalt grad.”⁴³¹ A doua noapte, ele vor fi iluzorii pentru un alt motiv luat din Sfânta Scriptură și așa mai departe. Belot spune că avertismentele date de vise nu sunt aceleași, din pricina temperamentelor: „Dacă visezi că ai o sumă mare de bani, ce-i numeri, este o înșelătorie pentru sangvin, este bun pentru melancolic, un lucru indiferent pentru coleric și pituitos.”⁴³² În sfârșit, Belot arăta cum să te păzești de prezicerea rea dintr-un vis: „Cel care visează că se culcă cu mama sa sau cu una din rudele sale și o cunoaște i se întâmplă fără greș cea mai mare nenorocire și supărare.”⁴³³ Dar poate să se păzească dacă spune la sculare

numele sfânt Mebahel și recită psalmul: Etjactus est Dominus refugium pauperi etc.

Un magistrat al lui Ludovic al XIV-lea, Celestin de Mirbel, a scris un prețios opuscul de oniromanție, Le Palais du prince du sommeil în care declară: „Este ușurătate să te încrezi prea repede în vise și temeritate să le neglijezi avertismentele.” Pentru a avea cele mai bune vise, „cel mai propice timp al nopții este spre dimineață”⁴³⁴. Înainte de a adormi, se poate inspira un parfum compus din grăunțe de în și rădăcini de violetă iar fruntea poate fi încinsă cu o legătură de verbină: „Creierul de pisică cu sânge de liliac pus într-o cutie din aramă roșie, sau coral pisat cu sânge de porumbel și pus într-o smochină sunt doctorii minunate pentru a provoca visele.”⁴³⁵ Un eveniment visat se poate produce, dar nu dincolo de un anume răstimp: „Rabinii au susținut că rezultatele tuturor viselor se împlinesc în cel mult douăzeci și doi de ani.” Ceea ce se întâmplă nu este neapărat contrarul a ceea ce am visat: „Omul de rând folosește în general această regulă pentru a explica visele, aceea că trebuie să luăm sensul invers... Ceea ce nu este fără greșală, visele fiind adesea urmate de un efect care se potrivește cu ele.” Adesea, acest rezultat este un act neizbutit: „Am visat odată că mâncăm dinți de pieptene tocați, în ziua următoare, fiind cu prieteni, mi-am rupt pieptenele.”⁴³⁶ Mirbel consacră un capitol coșmarurilor și indică diferite mijloace pentru a le evita, prevenind însă excesele de imaginație: „Dacă cineva nu are suficientă forță de spirit, va putea să ardă trestii, să pună cenușă într-un săculeț având culoarea care-i place cel mai mult, să amestece în el tămâie iar apoi să-l pună în spatele tăbliei patului.”⁴³⁷

Înainte precursorilor psihanalizei și al suprarealismului, astfel de lucrări i-au obișnuit pe oameni, până în secolul al XIX-lea, să tragă un folos din enigmele nopții.⁴³⁸

Divinația cu oglinzi.

Captromanția, divinația cu ajutorul oglinzilor, și derivatele ei cristalomanția, aceeași activitate făcându-se cu o bucată de cristal, și hidromanția, care utilizează acea parte a apei care reflectează, fie suprafața apei într-un lighean, fie apă pusă într-un recipient transparent, au fost folosite în Evul Mediu într-un mod diferit de cel din Antichitate. Amatorii percepeau cu adevărat în oglindă imagini ale unor evenimente și personaje istorice, dar nu ca pe ecranul unui televizor: privirea fixă, ațintită asupra unui plan lucitor, le provoca o sugestie hipnotică care ducea la halucinație. De altfel, producerea acestor imagini era adesea facilitată de produse halucinogene: de exemplu, operatorul nu se folosea de oglindă decât după un post de trei zile și într-o atmosferă plină de fum provenind din ierburi speciale, în sfârșit, când aveau loc apariții spectaculare, ele se datorau unui magician de la curte care execută, în fața mai-marilor care-l solicitau, o dibace prestidigitație de iluzionist.

Gian-Battista della Porta, în lucrarea sa Magia naturală, a descris nenumărate mijloace pentru a crea iluzii optice extraordinare. El a dat toate instrucțiunile necesare pentru a tăia, cositori, șlefui și a dispune oglinzi în care o persoană să se reflecte cu capul în jos și picioarele în sus; unde să se poată vedea intrând și ieșind în același timp; în care cel mai mic lucru va apărea

mărit de douăzeci de ori, unde un spectacol care se petrece departe, în afara oglinzii, va fi imediat reflectat. Porta descrie oglinda concavă care mărește, în care „un deget va arăta gros cât brațul”; sau cea care dedublează, în care vom avea „două fețe și patru ochi”; oglinda sferică sau cilindrică unde reflexul pare că se desprinde și înaintează: „Dacă cineva își arată pumnul pe la spate în timp ce spectatorul privește, acestuia din urmă 1 se va părea că este lovit de pumn și-și va feri fața.”⁴³⁹ Porta a arătat și cum se poate fabrica o oglindă „așa încât o persoană care se oglindește în ea să nu-și vadă chipul, ci să vadă imaginea unui alt lucru sau a unui alt om”⁴⁴⁰; nu era vorba de nici un fel de vrăjitorie, era nevoie numai de un tablou în trompe l'oeil care era ascuns, și de o a doua oglindă înclinată. Astfel, magicianul din Renaștere folosea acest fel de tehnică pentru a crea fantasmagorii sub ochii clienților lui superstițioși pe care aceștia le credeau rezultatul formulelor de neînțeles pe care le mormăia el.

Aceasta explică multe dintre poveștile cu oglinzi magice scrise de memorialiști. Nu e nimic imaginar în ceea ce ne povestește medicul chirurg Jean Femei despre oglinda în care a văzut personaje care făceau tot ce li se comandă.⁴⁴¹ Caterina de Medici a cerut unuia din magicienii ei (probabil Cosimo Ruggieri) să-i arate într-o oglindă ce se va întâmpla cu urmașii ei și cu tronul Franței. Scena s-a petrecut în castelul ei din Chaumont-sur-Loire; magicianul i-a spus reginei-mame că fiecare din fiii ei va face atâtea învățături câți ani va avea de domnit.

După cronicari, Francisc al II-lea, s-a învățat numai o dată, Carol al IX-lea de paisprezece ori, Henric al III-lea, de cinsprezece ori (ducele de Guise a traversat în acel moment oglinda) și, în cele din urmă, prințul de Navarra a apărut ca să facă douăzeci și una de învățături.⁴⁴² Dacă în captomanție cel interesat se uita el însuși în oglindă, în hidromanție grijă de a interpreta reflexele din apă era încredințată unei persoane sensibile, fie o femeie însărcinată, fie un copil.

Donneau de Vise, în *La Devineresse*, comedie reprezentată în fața lui Ludovic al XIV-lea la 1 februarie 1680, a zeflemisit admirația exagerată a contemporanilor săi, pentru hidromanție, afirmând că majoritatea ghicitoarelor se servesc de ligheane pline cu apă, oglinzi și alte lucruri de acest fel pentru a înșela publicul.⁴⁴³ Servitoarea dnei Jobin, ghicitoarea, spune clienței sale, contesă: „S-a încuiat sus, în camera neagră. A luat o carte mare, a pus să-i aduc un pahar cu apă și cred că lucrează pentru dumneavoastră.”⁴⁴⁴ Saint-Simon relatează următoarea întâmplare: ducele de Orleans, înainte de a fi regent, se afla la Sery, la iubita sa; un ghicitor „a pretins că-l va face să vadă într-un pahar umplut cu apă tot ce va dori să știe”. O fetiță a privit în p;? Har iar ducele de Orleans, a întrebat-o ce se va întâmpla la moartea lui Ludovic al XIV-lea; aceasta i-a descris camera regelui de la Versailles și reacțiile anturajului său. Ducele a întrebat-o despre propria lui soartă, iar ghicitorul a făcut o manevră misterioasă și „imaginea domnului duce de Orleans, îmbrăcat așa cum era atunci și în mărime naturală, a apărut deodată pe perete, ca un tablou, cu o coroană pe cap.”⁴⁴⁵ Saint-Simon nu considera aceste isprăvi ca fiind înșelătorii ci numai „legitimele păcăleli ale diavolului pe care le îngăduie Dumnezeu”. Pe tot parcursul secolului al XVIII-lea vom găsi povești cu oglinzi

magice, în *Lettres de doamna ducesă de Orleans*, în *Memoires de abatele de Choisy* și în documentele din *Archives de la Bastille* care ne fac să înțelegem credulitatea cu care era privit Cagliostro când prezicea viitorul comentând ceea ce vedeau niște copii – porumbeii lui – într-o carafă cu apă.

În secolul al XIX-lea, dezvoltarea hipnotismului a dat un sens nou divinației cu oglinzi. Magnetizorul Louis-Alphonse Cahagnet a combinat-o cu spiritismul pentru a invoca sufletele morților și și-a expus, în *Arcanes de la vie future dăvoilăe* (1848), experiențele cu opt somnambuli extatici „care au avut optzeci de percepții despre treizeci și șase de persoane de diferite condiții”. Mediumul lui, Adele, în legătură cu Swedenborg, i-a descris compoziția oglinzii magice de care s-a servit acesta, pe cât se pare. Cahagnet a aprofundat „optica spirituală” și a descris curând opt feluri de oglinzi divinatorii: 1. Oglinda theurgică: o carafă cu apă pusă pe o masă acoperită cu o față de masă albă, între trei luminări aprinse; 2. Oglinda lui Cagliostro: o carafă de același fel, dar care este folosită numai de copii; 3. Oglinda lui Jules du Potet: un cerc negru trasat cu cărbune pe parchet, subiectul trebuind să-i fixeze centrul; 4. Oglinda lui Swedenborg: o oglindă obișnuită pe care se întinde o pastă specială făcută dintr-o „cantitate oarecare de plumbagină trecută printr-o sită fină, care se diluează (într-un vas potrivit care poate fi pus pe foc) într-o cantitate suficientă de untdelemn de măslină”; 5. Oglinda magnetică: un glob de cristal fixat pe un trepied și umplut cu apă magnetizată; 6. Oglinda narcotică: același glob, dar conținând o infuzie de plante narcotice (beladonă, nebunariță, flori de cânepa etc); 7. Oglinda galvanică: două discuri de zinc și de aramă roșie, suprapuse și puse într-o ramă de lemn; 8. Oglinda cabalistică: glob dintr-un metal care corespunde unei planete și unei zile din săptămâna (de la globul Lunii, de argint, utilizat luna pentru a cunoaște misterele creației, până la globul lui Saturn, de plumb, pentru a căuta sâmbăta obiectele pierdute). Cahagnet spunea: „Mă folosesc de aceste oglinzi stând în spatele consultantului, fbdndu-l magnetic în spatele creierului mic (deasupra fosetei de la gât), cu intenția ca fluidul pe care-l proiectez prin privirea mea asupra-i să se unească cu al lui pentru al ilumina.”⁴⁴⁶

În aceeași epocă, francmasonii practicau divinația cu discuri magnetice, „discuri de carton, acoperite cu hârtii colorate”; existau nouă discuri, șapte reprezentau culorile primare, al optulea alb, al nouălea negru, însemnând începutul și sfârșitul. Se recomandă să se inspire un fluid vegetal a cărui compoziție varia în funcție de culoarea discului de contemplat. J.- M. Ragon, care indică plantele de folosit, spune că halucinația ajunge uneori până la paroxism: „Moartea aparentă, sau letargică, poate fi provocată artificial oricărui individ cu ajutorul discurilor magice.”⁴⁴⁷ Sedir, fondatorul Prieteniiilor spirituale, descrie astfel materialul captromantic al grupului său: „Oglinzile pot fi clasate în modul următor: discuri și instrumente de culoare neagră: oglinzi saturniene. Vase și cristale umplute cu apă: oglinzi lunare. Bucăți de sfere metalice: oglinzi solare.”⁴⁴⁸

Începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, psihologii au început să se intereseze de divinația cu oglinzi. Myers, la Londra, a făcut din acest fel de divinație unul din subiectele lucrărilor sale despre „automatismul senzorial și

halucinațiile provocate”. Pierre Janet, la Paris, a studiat globul de sticlă și a garantat că acesta înlesnea efectiv aparițiile: „Te așezi la lumina zilei; aranjezi globul, înconjurat de ecrane, paravane sau stofă neagră, te instalezi comod și privești fix. La început, nu zărești decât lucruri fără importanță... După câțeva vreme, lucrurile se schimbă, adică globul se întunecă din ce în ce mai mult... În acest moment încep să apară desene, figuri, personaje.”⁴⁴⁹ Aceste imagini, spune Pierre Janet, par a fi necunoscute subiectului, involuntare, îl uimesc sau îl sperie, dar ele se explică totuși: „Persoanele care au văzut ceva în aceste oglinzi vor spune cu siguranță: „Habar n-aveam de așa ceva„. Ei bine, sunt obligat să vă spun că cel mai adesea – nouăzeci și nouă la sută, ca să vă las și posibilitatea unei iluzii – declarația dumneavoastră este inexactă. Vă e foarte cunoscut tot ce apare în globul de sticlă. Sunt amintiri fixate la date precise, cunoștințe înregistrate, vise sau raționamente deja făcute.”⁴⁵⁰

Psihanaliștii care au vorbit de oglinzile magice, precum Geza Roheim, nu s-au depărtat de ideea lui Janet. Remarcile lor nu anihilează acest tip de divinație, dar îi redau adevărata dimensiune: în locul supranaturalului de duzină, se apreciază puterea de excitație a suprafețelor strălucitoare care fac să apară, sub formă de viziuni, intuițiile și presentimentele pe care le ascunde inconștientul.

Cartomanția.

Cărțile de joc au apărut în Europa la începutul secolului al XIV-lea. Nu se găsește vreo mențiune anterioară despre ele nici în Egiptul faraonilor, nici în Antichitatea greco-romană și nici măcar în Evul Mediu timpuriu. Motivul este ușor de înțeles: apariția și răspândirea lor depindeau de apariția hârtiei și de gravura pe lemn sau, pentru cărțile înluminate pe foi de pergament, de tehnica desenului en creux, a gofrajului, a legătoriei ornamentale. S-a pus întrebarea ce țară le-a inventat – Franța, Italia, Germania sau Spania – sau dacă tarocul a precedat cărțile numerotate. Se pare că în Germania au apărut, totuși, cărțile numerotate, cu patru culori și următoarele semne: inimă, frunză, ghindă și clopoțel. Franța a adoptat, în locul lor, semnele: cupă, treflă, caro și pică iar Spania a adăugat, pe lângă regi și valeți, cavalerii. În timpul acesta, Italia fabrica jocuri de cincizeci de cărți, sau naibis, pentru educarea copiilor, cărți ale căror imagini reprezentau realități ale vieții (Papa, împăratul. Meseriașul, Cerșetorul etc), cele nouă Muze, cele șase virtuți teologale și cele șapte planete. Iar unul din cei mai buni specialiști în problemă afirmă: „Jocul de taroc este alcătuit dintr-o combinație între jocul de naibis și jocul cărților numerotate.”⁴⁵¹

Într-adevăr tarocul este originar din Italia iar cel mai vechi, tarocul de Venetia, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, este jocul tradițional de șaptezeci și opt de lame, dintre care douăzeci și două servesc de triumfuri (atuuri care taie chiar și regele): 1. Magicianul; 2. Papesă; 3. Împărăteasa; 4. Împăratul; 5. Papa; 6. Îndrăgostitul; 7. Carul; 8. Dreptatea; 9. Sihastrul; 10. Roata Norocului; 11. Forța; 12. Spânzuratul; 13. Moartea; 14. Temperanța; 15. Diavolul; 16. Casa lui Dumnezeu; 17. Steaua; 18. Luna; 19. Soarele; 20. Judecata; 21. Lumea. Nebunul sau Mat, care ține locul lui 22, nu este numerotat. Aceste arcanе majore sunt însoțite de patru serii de paisprezece cărți ale căror embleme sunt

bastonul, pocalul, spada, și banul și au rege, regină, cavaler, valet și cărți numerotate aș, 2, 3 până la 10. Într-un inventar francez din 1408, tarocul este numit „cărțile lombarde” iar cărțile numerotate spaniole, „cărți sarazine” (nu pentru că ar fi venit de la sarazini, cum s-a presupus, ci pentru că regele de caro avea numele Cursub, erou sarazin dintr-un roman cavaleresc).

La începutul secolului al XV-lea s-au creat alte două varietăți de taroc: tarocchino din Bologna, cu șaizeci și două de lame (2, 3, 4 și 5 erau înlăturate) și minchiate din Florența, cu optzeci și șapte de lame (având patruzeci de arcane majore, plus Nebunul). Aceste trei versiuni ale tarocului, rezultând dintr-o competiție între cele trei școli de fabricanți de cărți, iau făcut pe ocultiști să creadă că ele sunt copiile unui model anterior pe care au pretins că l-au găsit. Aceste jocuri, ilustrate de artiști ca Mariziano da Tortona sau Cicognara, suferind influența bizantină, au părut impregnate de înțelepciunea orientală. Faptul că tarocul nu vine din negura timpurilor nu-l face mai puțin interesant. Cei care stabileau pictorilor din Trecento subiectele frescelor și miniaturilor lor erau umaniști, iar cel care a creat arcele tarocului cunoștea filosofia ezoterică aidoma celor mai mari cunoscători.

Primele jocuri de cărți numerotate – piquet în Franța, landsknecht în Germania, hombre în Spania – parodiau războiul și turnirele feudale. După Bullet, caroul era simbolul scutului în formă de romb, pica cel al armei ofensive, trefla cel al furajului necesar cailor.⁴⁵² Tarocul reprezenta mai curând destinul omenesc, cu ceea ce-l apăra și cu pericolele sale, dar nu se putea încă juca decât în trei, după regulile descrise în 1668 în *La Maison desjeu academiques de La Marinier*. La început se făceau demonstrații de prestidigitație – câteva au fost semnalate în timpul lui Francii I – înainte de a apărea preocuparea pentru divinația cu cărți. Aceasta s-a manifestat numai pe la mijlocul secolului al XVIII-lea și, deoarece a devenit curând populară, a fost adăugată artelor divinatorii.

Inventatorul cartomanției (numită întâi cartonomanție) a fost Jean-Francois Alliette, alias Etteilla (1738-1791), despre care adversarii spuneau pe nedrept că ar fi fost peruchier, pentru că un timp a locuit la etajul trei al unei case din stradă Chantre de la Paris, numită „casă peruchierului”; în realitate, era profesor de aritmetică, fapt care se și vede din cărțile sale, pline de numeroase operațiuni de aritmologie.⁴⁵³ Se lăuda că ar fi studiat magia de la vârsta de paisprezece ani și îi cita permanent pe ermetiști. Și-a făcut debutul publicând *EtteUa* ou maniere de se recraer avec unjeu de cartes (1770), de unde aflăm că la acea epocă cartomanția era deja practică de amatori, dar că el era considerat drept singurul teoretician al acestei arte: „îndrăznesc să spun că de șaisprezece ani am fost maestrul acelor bărbați și femei care au făcut cea mai mare vâlvă în acest domeniu.”⁴⁵⁴

A arătat regulile pe care le folosea cu cele treizeci și două de cărți din jocul de pichet, plus *EtteUa*, carte albă care-l reprezenta pe consultant și care era totdeauna lăsată la o parte, la stânga. Semnificațiile depind de numele cărții, de porecla sa, de numărul său, de șir (explicația completă a șirului care se află pe masă), de contra-șir (compararea unui nou șir cu precedentul), de ansamblu (interpretarea generală a tuturor figurilor), de releva (se ia o carte din

dreapta și se lasă să cadă peste cea din stânga), de neant (lucru care nu este sau care iese din joc). O carte nu are același sens dacă este „în bună dispoziție” sau „întoarsă”, adică dacă numărul se află sus sau jos când o întorci. Comentând șirul de 12, divinație cu o serie de douăsprezece cărți, Etteilla se declară capabil să ghicească la distanță: „Am dat în cărți pentru persoane care se aflau foarte departe, prin schimb de scrisori, caz în care mi se trimitea șirul care ieșea.”⁴⁵⁵ Apoi, lucrarea *Le Zodiaque mystérieux ou les oracles d'Etteilla* (1773) îl arată preocupat de un calendar perpetuu care să permită recunoașterea lunilor benefice și a spiritelor protectoare.

Când Court de Gebelin, pastor protestant din Languedoc, a pretins, în 1782, în tomul al VII-lea din eseul său istoric *Le Monde primitif*, că tarocul reprezintă fragmente din Cartea lui Thot a egiptenilor, Etteilla a adoptat imediat această afirmație greșită și a făcut cercetări și calcule pentru a-i demonstra adevărul. A scris deci *La Cartonomanie égyptienne ou les Tarots*, dar cenzorii regali i-au impus editorului un alt titlu, *Maniere de se recreer avec le jeu de cartes nommées tarots* (1783). A fost cartea care l-a lansat pe Etteilla deoarece afirma că dă „cheia celor șaptezeci și opt de hieroglife care sunt în Cartea lui Thot... O lucrare compusă în anul 1828 înainte de *Facere și la 171 de ani după Potop*”. Lamelele tarocului alcătuiesc capitolele acestei cărți, scrise de șaptesprezece magi, iar el, Etteilla, inițiat „în înaltele științe numite oculte, pe care le practică de treizeci de ani, „fără întrerupere,, a reușit să reconstituie „jocul lui Tharoth sau jocul regal al vieții omenești,, care servea preoților egipteni pentru divinațiile lor. Din acel moment, Etteilla se va voi „un adevărat magician-cartonomant,, declarând: „Deasupra științei este magia, pentru că aceasta este o urmare a celeilalte, nu ca efect, ci ca perfecțiune a științei.”⁴⁵⁶ Celebritatea sa a atins un asemenea grad încât o romanță a dnei Leblanc, elevă a lui Rameau, s-a intitulat *Etteilla* sau *ghicitorul secolului*.

Etteilla a fost primul care a făcut din cartomanție o meserie, și chiar foarte lucrativă. Și-a publicat tarifele: „Când cineva vrea să-mi scrie sau să-mi vorbească direct despre înaltele științe, îmi trebuie pentru timpul de care am nevoie ca să dau răspunsul: 3 livre. Dacă cineva vrea să ia lecții de înțeleaptă magie practică: 3 livre. Pentru horoscop: 50 de livre. Pentru consultare după horoscop sau după ce am dat în cărți: 3 livre.”⁴⁵⁷ Cerea între opt și zece ludovici „ca să facă talismanul și să înscrie pe el proprietățile lui și spiritul lui” și treizeci de livre pe lună „ca să fie medicul de spirit al unei persoane, adică, fără remediu, nici moral nici fizic, să o conducă la un repaos desăvârșit sau, ceea ce este același lucru, să-l fie ghicitorul permanent”. Mai vindea și cărți divinatorii inventate de el, ca jocul de patruzeci și două de tablouri dintre care *Le Petit oracle des dames* expune diferitele moduri de utilizare. În sfârșit, mai prezenta „cele trei trepte ale cartonomanției”, în lecții particulare la domiciliu sau în „*Cours theorique et pratique du Livre de Thot*” pe care l-a ținut la Școala să de Magie, întemeiată la 1 iulie 1790, unde, de trei ori pe săptămâna aveau loc ședințe publice și gratuite.

În ciuda părții lui mercantile și a erorilor de interpretare, Etteilla a legat cartomanția de „sublima filosofie ocultă” de care pretindea că e pătruns. El a fost cel care a codificat regulile de a ghici cu tarocul (nu există vreun exemplu

înaintea lui) și regulile pentru a face pasiențe. Avea metode variate, cum e Roata Norocului, când se așezau cărțile în cerc, sau șirul de 15, unde se țineau de o parte cărțile de surpriză, pentru a le pune în trei pachete. A avut numeroși elevi ca Hisler, la Berlin, și Jejalel (pseudonimul lui Hugrand), la Lyon, care a pus să se graveze un „orologiu planetar”, tabel indicând raporturile dintre planete și lamelele tarocului. A avut și rivali, căci cartomanții și profetesele au fost consultați până în perioada Terorii. Un olog, numit Martin, care primea lumea într-un fotoliu în formă de car antic, a avut cea mai mare reputație la Paris. La Martin au venit actorul Fleury și actrița Raucourt, în 1794, ca să întrebe care va fi soarta Comediei franceze; iar Boiteau d'Ambly, care povestește această întrevvedere, adaugă: „în vremea aceea, micile burgheze, amantele sublocotenenților din armata Rinului, se duceau la Moreau sau la dra Acker.”⁴⁵⁸ Dar numai Marie-Anne Lenormand poate fi considerată un autor pe măsura lui Etteilla; ea credea în misiunea sa (își ghicea în fiecare vineri în cărți), a fost creatoare de procedee: folosind o serie de treizeci și șase de cărți sau un „taroc astro-mitico-ermetic”, conceput de ea, a inaugurat „marele joc” reluat astăzi de toate cartomanțiile.

Oculțiștii din secolul al XK-lea au continuat să atribuie tarocul Tradiției. Eliphas Levi, deși îl judeca cu severitate pe Etteilla, a afirmat că tarocul are figurile unui text sacru „atribuit lui Enoh, al șaptelea stăpân al lumii după Adam”, și că cele douăzeci și două de arcanе majore corespund celor douăzeci și două de litere din alfabetul ebraic, reprezintă mai întâi cele treisprezece dogme, apoi cele nouă credințe autorizate de religia ebraică”. A crezut că dă secretul citirii lor: „Ca să citim hieroglifele tarocului trebuie să le așezăm fie în pătrat fie în triunghi, punând numerele pare în opoziție și punându-le în acord prin cele impare”.⁴⁵⁹ Jean-Alexandre Vaillant, profesor la București, a susținut că tarocul exprima „Jiiblia științei țigănești”, care precedase Vechiul Testament; drept unică dovadă, el povestește că, salvând viața unui bătrân țigan, Narad, în 1839, în Balcani, acesta i-a dezvăluit secretele Bibliei lor, ale cărei arcanе majore ar fi „semnele dedalice”.⁴⁶⁰ Această afirmație este o fabulație deoarece în documentele Inchiziției, din secolul al XVI-lea, împotriva țiganilor, în care li se reproșează acestora că practică divinația, nu se menționează cărțile; și nici Cervantes nu vorbește de ele când expune diferitele feluri ale țiganilor de a ghici viitorul.

Totuși, Papus la crezut pe Vaillant pe cuvânt și spune: „Jocul de Taroc transmis de țigani din generație în generație este cartea dintâi a inițierii antice.”⁴⁶¹ Dar Papus a avut măcar meritul de a îmbunătăți tehnică folosită până atunci în cartomanție, întrebuițând un procedeu de divinație rapidă, cu arcanеle minore din care izola culoarea legată de întrebarea pusă. Bătea cărțile, le dădea la tăiat, pune primele cărți în cruce și completă cu trei arcanе majore dispuse în triunghi pe care consultantul le scotea la întâmplare.

Astăzi, amatorii de ocultism trebuie să fie primii care să corecteze greșelile comise de Etteilla, în timpul când egiptologia era încă la începuturi, sau de către Eliphas Levi, orbit de dragostea să pentru Cabală. Ezoteristul Gerard Van Rijnberk a demonstrat deja, după cercetări făcute printre triburile de țigani din Europa centrală, că ei nu s-au folosit niciodată de taroc iar

strămoșii lor nici măcar nu-l cunoșteau.⁴⁶² Cartomanția este o artă divinatorie post-creștină și tipic occidentală. Ne-am înșela mai puțin dacă am afirma că tarocul a fost inventat de Dante (căci arcanele au fost concepute în epoca lui Dante și reflectă preocupări apropiate de ale lui) decât atribuindu-l Egiptului sau Cabalei. Autorul lui a fost un umanist impregnat de ideile Gnozei, așa cum o dovedește Papesă, arcană atât de scandaloasă încât în tarocul lui Visconti a fost înlocuită cu Credința iar în tarocul din timpul Revoluției franceze cu Junona: niciodată un cabalist evreu, care refuza femeii un rol sacerdotal, n-ar fi imaginat o Papesă și nici n-ar fi admis că Lumea să fie simbolizată de o femeie goală înconjurată de o ghirlandă de flori în formă de migdale iar Forța printr-o fată tânără care închide gura unui leu.

De altfel, mai multe arcanе majore permit să fixăm cu precizie apariția jocului de taroc. Mai întâi Papesă, care este o aluzie la Papesă Jehanne, despre care se spune că ar fi urmat papei Leon al IV-lea sub numele de Ioan al VII-lea, în 854. Legenda sa n-a început să circule decât în secolul al XIII-lea iar Papesă din taroc poartă tocmai tiara biregnă (cu două coroane) care înlocuia în secolul al XIII-lea camloca primilor papi (bonetă frigiană înconjurată de o fâșie de aur, cu o piatră prețioasă în vârf), înainte de tiara triregnă, inaugurată de Bonifaciu al VIII-lea. Altă arcană semnificativă: împăratul. El nu este reprezentat în mărirea sa, ci picior peste picior, ceea ce în artă medievală simboliza puterea judecătorească: or, numai sub Ludovic cel Sfânt a început acest fel de reprezentare a monarhilor, când își exercitau funcția de judecător suveran. Spânzuratul este spânzurat de un picior, cu capul în jos, supliciu la care erau supuși martirii creștini, după cum spune Eusebiu: încă un detaliu care dovedește că inventarea tarocului nu poate fi anterioară creștinismului. Acest spânzurat nu este un răufăcător pedepsit, ci un om osândit pentru credința lui. Pe scurt, simbolurile tarocului vin să contrazică pe toți aceia care au crezut că el are o origine orientală – ca și când Occidentul ar fi fost incapabil să le conceapă – dar îl apropie mai degrabă de Fidelii Amourului din Lombardia. Acest admirabil joc ezoteric, fără îndoială filosofic, nu-și pierde valoarea pentru că este mai tânăr decât s-a crezut: dimpotrivă, îl putem considera drept cel mai modern dintre toate jocurile.

Oswald Wirth, străduindu-se să definească „programul inițiativ așa cum se desprinde el din taroc”, a povestit cum era el utilizat de maestrul său, Stanislas de Guaita, care nu folosea decât douăzeci și două de arcanе majore: „Se pune o întrebare, iar răspunsul este dat de patru arcanе majore extrase pe rând din pachet... Prima arcană scoasă este considerată afirmativă; ea pledează pentru cauză și arată, într-un mod general, ceea ce este pentru. Prin opoziție, arcana următoare este negativă și reprezintă ceea ce este contra. Cea de a treia arcană reprezintă judecătorul care discută cauza și dă sentința. Aceasta este pronunțată de ultima arcană extrasă.”⁴⁶³ Interpretarea se limpezește cu o a cincea arcană aleasă după numărul obținut prin adunarea și apoi reducerea teozofică a numerelor celor patru arcanе precedente. Fără îndoială, a fost metoda utilizată de romancierul Paul Adam care ghicea în cărți eroilor din romanele sale pentru a le cunoaște destinul: „Viața personajelor sale și a

peripețiilor lor corespunde combinațiilor nelimitate ale celor șaptezeci și opt de lame ale tarocului.”⁴⁶⁴

Filosofia ocultă își are miturile ei iar cel al tarocului nu este cel mai puțin înșelător. La origine era vorba de o variantă a acelor naibis italienești, joc cu imagini educative pentru copii, care au fost transformate pentru adulți într-o serie de figuri alegorice potrivite pentru pasiențe. Câteva minți înfierbântate au văzut în ele fragmente dintr-o Carte sacră compusă de egipteni sau de evrei, adunate apoi de sarazini sau de țigani. A urmat apoi, începând cu secolul al XVIII-lea, o muncă fantastică de interpretare la capătul căreia tarocul a căpătat o valoare divi-natorie pe care n-o avea la început.

Rabdomanția sau bagheta divinatorie.

Rabdomanția (strămoșul radiesteziei) este arta de a ghici locurile unde sunt izvoarele, comorile ascunse și persoanele dispărute cu ajutorul unui bețișor de alun care începe să tremure în apropierea lor. Adepții săi cei mai entuziaști au fost preoții, care au definit această practică cu numele de bagheta divinatorie, pe motivul că rabdomanție nu se potrivea decât felului de divinație folosit de germanici, după cum spune Tacit: aceștia tăiau în bucăți o ramură de copac, creștau pe ele semne hieratice și le aruncau apoi pe o țesătură albă pentru a interpreta combinațiile lor. Deosebirea aproape nu există, întrucât rabdos înseamnă oricum bețișor; termenul de rabdomanție a fost deci menținut, dar trebuie precizat că procedeul folosit în Occidentul creștin nu seamănă cu nimic cunoscut din Antichitatea pagana. Căutătorii de izvoare din Antichitate foloseau indicații naturale, după chiar mărturia contemporanilor lor Vitruviu, Pliniu cel Bă-trân și Casiodorus: norii de musculițe zburând la nivelul solului său aburii observați la răsăritul soarelui, când se culcau pe burtă cu bărbia sprijinită de pământ, le arătau locurile unde trebuiau să scormonească. Apoi făceau „probe”: de exemplu, săpau seara o gaură la locul desemnat, îngropau acolo un vas de bronz cu gura în jos și frecat pe dinăuntru cu untdelemn: dacă dimineața găseau în interiorul vasului picături de apă acest lucru însemna că în apropiere există un izvor. La acești păgâni nu era vorba de nici un fel de rabdomanție, ci de un naturalism ce contrasta cu supranaturalismul din era creștină.⁴⁶⁵

Bețișorul divinatoriu și-a făcut apariția numai la sfârșitul secolului al XV-lea, în Germania, iar apoi în toate regiunile miniere din Europa centrală, folosit mai întâi de mineralogi pentru a descoperi mine de aur, de argint sau de alte metale. De aceea a și fost numit Ruthe eines Bergmans, bețișorul de căutător de metale, sau virgula Mercurialis, varga lui Mercur. Georgius Agricola, în *De Re metallica* (1550), a condamnat bețișorul ca fiind un instrument diabolic, spunând că el nu se mișcă decât datorită cuvintelor magice pronunțate deasupra lui; dar pseudo-Ba-sjl Valentin a consacrat nu mai puțin de șapte capitole din al său *Dernier Testament* pentru ai explica proprietățile. Cu toate rezervele exprimate ici și colo, folosirea bețișorului divinatoriu a dăinuit și, către 1630, a devenit la modă în Suedia, sub domnia lui Gustav Adolph.

În sfârșit, un secol după ce servise inginerilor de mine, el a trecut în mâinile fântânarilor, care au început să-l folosească pentru a căuta izvoare. Această tradiție a început în Franța, sub Ludovic al XIII-lea, o dată cu sosirea

din Ungaria a unei perechi de aventurieri, baronul de Beau-Soleil și doamna de Bertereau, care i-au oferit marchizului d'Effiat, suprintendentul finanțelor, șansa de a-i dezvălui, cu ajutorul instrumentelor lor, în ce regiuni ale regatului existau mine de aur și de argint. Timp de mulți ani, ei au prospectat țara, folosind obiecte ciudate, compasul mare, busola cu șapte unghiuri, astrolabul mineral, grebla metalică și șapte bețișoare preparate după conjuncțiile astrologice favorabile. Primul izvor pe care l-au descoperit a fost cel de la Château-Thierry, dar nu cu un bețișor, ci „punând compasul mineral, în punctul de joncțiune astronomic”⁴⁶⁶; ei au dedus că aceste ape conțineau fier și argint și aveau calități medicinale. Activitatea lor a făcut să fie bănuți de magie iar doamna de Bertereau a intentat chiar un proces judecătoresc din Bretania care, acuzând-o de vrăjitorie, ordonase confiscarea inelelor ei cu pietre prețioase. Perechea s-a încăpățânat în continuare cercetărilor iar această femeie energetică, invocând bună sa credință, i-a dedicat, în 1640, cardinalului de Richelieu o carte intitulată *La Restitution de Pluton*, în care-și explica intențiile și tehnică. Așa a fost lansată ideea că s-ar putea găsi izvoare cu mijloacele care serveau la căutarea filoanelor aurifere sau argentifere și din acel moment au început să se înfrunte partizanii și adversarii metodei. * Primul teoretician al rbdomanției a fost Le Royer, avocat din Rouen și judecător de impozite, care a publicat în 1674 un *Treite au baton universel*. A făcut experiențe în Normandia, în fața iezuiților, metoda lui constând în a așeza bețișorul transversal pe dosul mâinii: „Trebuie să-l pui pe una din mâini în echilibru, și cât mai în echilibru posibil, apoi să mergi încetșor; iar când vei trece deasupra unui fir de apă, el se va întoarce.” Îi recunoștea puterea de a descoperi apele, metalele ascunse și hoții. Și medicii au vorbit despre bețișor; Matthias Willenus, din Iena, în *De Vera virgula Mercurialis relatione* (1672) sau Sylves-ter Rattray în *Theatrum sympatheticum* unde spunea că bețișorul de pin sălbatic arată minele de plumb, cel de măslin și de palmier, minele de aur și de argint. Părintele Athanase Kircher a povestit că, în Germania, se luau două bastoane drepte, unul se ascuțea la vârf iar celălalt se scobea așa încât vârful să intre în scobitură; erau ținute de căutător între cele două degete arătătoare și se înclinau dacă acesta trecea deasupra unui izvor sau a unui filon metalic.

Curând, numeroși preoți de țară au început să folosească bețișorul divinatoriu. Autoritățile ecleziastice s-au alarmat; cardinalul Le Camus a interzis folosirea lui sub pedeapsa cu excomunicarea, la sinodul din 12 aprilie 1690. Dar la 5 iulie 1692, un vânzător de vin și nevasta lui au fost asasinați într-o pivniță, la Lyon, ca să li se fure economiile. Procurorul regelui a făcut apel la Jacques Aymar, un locuitor din regiunea Dau-phine, despre care se spunea că era îndemânatic în rbdomanție; Aymar a fost adus în pivniță iar bețișorul lui despicat s-a învărtit în cele două locuri unde au fost găsite cadavrele. Conducătorul instrumentului său, el a ieșit, a urmat un itinerar care l-a adus pe străzile Lyonului și apoi pe malul Ronului până la casa unui grădinar, unde s-a stabilit că trei bărbați, probabil ucigașii, se opriseră ca să bea. În zilele următoare, a cercetat cu bețișorul său împrejurimile și a ajuns până la Beaucaire iar de acolo drept la închisoare. I-au fost înfățișați deținuții, bagheta i s-a învărtit la un cocoșat de nouăsprezece ani, băgat de o oră la închisoare

pentru un mic furt. Cocoșatul a fost transferat la Lyon, cu toate protestele lui de nevinovăție, și a sfârșit prin a mărturisi că ajutase doi provensali, răspunzători de crimă. Afacerea a făcut o vâlva deosebită în toată Franța. Treizeci de judecători s-au ocupat de ea și, după ce au verificat, legându-l la ochi, dacă puterea lui Aymar era reală, au decis să creadă în dovezile lui și l-au condamnat pe cocoșat să fie „rupt de viu în piața des Terreaux” (călăul l-a omorât rupându-i oasele cu o bară de fier). Totul fără altă dovadă decât tremuriciul unui bețișor în mâinile unui medium cuprins de convulsii de fiecare dată când găsea „o urmă”.

Magistrați, preoți și medici au dezbătut cazul lui Aymar. Malebranche a atribuit puterea lui unui pact cu Diavolul; Chi-rac, profesor de medicină la Montpellier, a negat fenomenul; s-a cerut părerea lui Bourdelot, primul medic al lui Ludovic al XIV-lea iar părintele Menetrier a scris o carte despre acest caz. Iată din nou rbdomanția pasionându-i pe preoți cărora un ordin scris din 24 februarie 1700 le repeta interdicția de a o practica, în acel moment abatele Le Lorrain din Vallemont a publicat *La Physique occulte ou Treite de la baguette divinatoire* (1701) în care făcea elogiul numitului bețișor susținând că el avea principii naturale, conforme cu „filosofia corpusculelor”. Lucrarea sa, condamnată printr-un decret al Inchiziției, din 24 octombrie 1701, a fost imediat epuizată și apoi reeditată; el a devenit un clasic al rbdomanției.

Vallemont a descris diferite modalități de a folosi bețișorul divinatoriu. Cel mai obișnuit este să iei între mâini, cu palmele întoarse în sus, o ramură de alun despicată, cu cele două părți depărtate între ele, partea centrală fiind îndreptată înainte și paralelă cu orizontul; apoi, mergi în locurile de prospectat și când ea începe să se încline singură, sau se ridică, sau se învâрте înseamnă că acolo există apă și metale. Alți căutători de izvoare, spune el, iau un baston drept pe care-l țin în fața lor, îndoit că un arc, și cum trec deasupra unui izvor, bastonul îndoit se îndreaptă în jos și devine vertical.

Autorul precizează că bețișorul nu se învâрте cu orișicine; trebuie să ai un har, „dar chiar și acestui har i se întâmpla, ca să zicem așa, să aibă sincope”. El asimilează învârtirea bețișorului cu un fenomen fizic în care omul este agentul principal: „Acest efect vine pe de-a-ntregul de la persoană”. Vallemont crede că există corpuscule care se degajă din aburii de apă, din exalările de mină și care-l impresionează pe operator făcându-l pe jumătate răspunzător de mișcarea agitată a bețișorului: „Explic atracția dintre bețișorul de alun și metale și lucrurile deasupra cărora se apleacă prin scurgerea și fluxul materiei subtile care iese din toate corpurile și se răspândește în aer.”⁴⁶⁷ El confirmă că se pot descoperi criminalii, așa cum a făcut Aymar: „Prin transpirația insensibilă a hoților și ucigașilor care se ascund ies multe corpuscule care rămân pe urmele lor și care fac ca bețișorul divinatoriu să se încline.”⁴⁶⁸ Și totuși, în chiar anul când Vallemont a publicat cartea, Aymar a mărturisit că tot ceea ce făcuse era o simulare.⁴⁶⁹

După ce a cunoscut o faimă constantă în secolul al XVIII-lea, rbdomanția a fost condamnată, începând cu 1827, de către abatele Paramelle. Căutătorul acesta de izvoare i-a combătut pe „bacillogiri” (cum îi numea pe cei care făceau bețișorul să se învâрте) și a căutat izvoare în regiunea Lot după

metoda să de geognosie, bazată pe studiul științific al terenului. A descoperit izvorul de la Rocamadour și apă în podișurile cal-caroase, acolo unde nimeni nu credea că ar fi putut să fie; Paramelle a străbătut toate regiunile Franței dând, în douăzeci și cinci de ani, 10275 indicații de izvoare. În a treia ediție a cărții *L'art de découvrir les sources*, „testamentul său hidrosopic”, spune cât de mult râdea de lumea care vedea în el un „magician” cu „har”: numai prin cercetarea geologică vedea unde se găsește izvorul și își dădea seama de adâncimea și volumul lui.

Cu toate acestea rbdomanția a supraviețuit și s-a dezvoltat: i s-a adăugat folosirea pendulului (descriș încă din 1798 de Gerboin, profesor la Strasbourg), obiect de metal suspendat la capătul unui lanț ținut între degetul mare și arătător. De atunci, pendulul este cel mai adesea o sferă de lemn negru, legată de un bastonaș cu un fir de cânepa negru. El oscilează sau se învârtă în jurul lui, fiind pozitiv când mișcarea sa giratorie se face în sensul acelor unui ceas și negativ, când se face în sens contrar (așa cum beșșorul este pozitiv când se înclină spre pământ și negativ când se îndreaptă în sus). Numeroși autori au vorbit de această dublă divinație cu beșșorul sau cu pendulul, cel mai bun fiind, fără îndoială, Benoât Padey care a studiat reacțiile pozitive și negative ale acestor instrumente în funcție de materialul din care sunt făcute și de condițiile de receptivitate ale operatorului: „Omul gol este deosebit de sensibil la radiații. Omul îmbrăcat, dar cu picioarele goale nu mai simte nimic. Cu mânuși în mâini, nu simte nimic. Cu chipul acoperit, nu simte nimic; o simplă legătură în jurul feței îl împiedică să simtă trecerea fluidului.”⁴⁷⁰

După primul război mondial, rbdomanția s-a numit radiestezie; pendulul a fost utilizat mai des decât beșșorul iar filosofia radiațiilor a înlocuit filosofia corpusculelor, atât de dragă lui Vallemont. Radiestezia a fost folosită pentru a descoperi pe autorul unei scrisori anonime, responsabilul unui accident ș.a.m.d. S-au făcut prospecții la distanță, sau teleradiestezie, fără să se iasă din cameră, ținând pendulul deasupra unei hărți geografice, a unei fotografii sau a altor documente. Un specialist în teleradiestezie a fost abatele Mermet care, în iulie 1928, când expediția Nobile a naufragiat la polul Nord, a calculat cu pendulul său locul unde se prăbușise dirijabilul și locul unde se găseau pasagerii lui. Anumiți preoți au mai fost încă pasionați de această artă divinatorie astfel încât, printr-un decret din 26 martie 1942, Congregația Sfântului Oficiu le-a interzis „practicarea radiesteziei”.

Apoi, radiestezia medicală a adăugat vechii rbdomanții o nouă pretenție: descoperirea bolilor și a remediilor pentru vindecarea lor. În cărțile sale, dr Albert Leprince a definit principiile diagnosticului cu pendulul: subiectul trebuie să stea în fața observatorului cu spatele întors la lumină, amândoi să fie îmbrăcați în negru, fără obiecte metalice asupra lor, iar examenul să se facă între orele nouă dimineața și cinci seara „pentru că lumina solară întărește undele scurte în timp ce le diminuează pe cele hertziene care au mai mult de o sută de metri.”⁴⁷¹

Medicul ține în mâna dreaptă pendulul, își apropie arătătorul stâng de diverse organe fără a le atinge, și le discerne pe cele sănătoase de cel bolnave

datorită mișcărilor giratorii ale instrumentului său. Procedul cel mai obișnuit pentru căutarea remediului constă în plasarea pendulului între regiunea bolnavă și mai multe medicamente luate pe rând, oscilațiile și mișcările giratorii indicând care dintre ele sunt bune, neutre sau contraindicate. Unii au practicat telediagnosticul după fotografii, scrisori, amprente sau emanații. Transformările recente ale radiesteziei sunt radioionica, radarocosmia, dar pentru a vorbi de ele trebuie să așteptăm să se dezvolte; toate acestea arată că gândirea magică, departe de a fi înlăturată de descoperirile științifice, le deturneză în folosul ei în numele acelei zone de necunoscut care va exista întotdeauna în univers.

6 Medicina ermetică și taumaturgia.

De la începutul Evului Mediu, medicina sa supus preceptelor lui Galenus, medic născut la Pergam în anul 131 al erei noastre, care, îmbinând patologia lui Hipocrat cu teoria lui Aristotel despre nașterea și degradarea corpurilor, a creat un sistem aparent rațional dar, în fond, total fals. După Galenus, omul era alcătuit din patru umori, sângele, bila, atrabilă (umoarea neagră care, presupunea el, vine din capsulele suprarenale), flegma (sau pituita) și din patru calități, cald, rece, sec și umed. Uscăciunea creierului producea inteligența iar umiditatea să subită, nebunia; catărul, considerat de Galenus drept sursă a nenumărate boli, provenea din aburii hepatici calzi care urcau până la baza encefalului, se răceau acolo și recădeau ca o ploaie internă care provoca, în funcție de locul unde se depunea, afecțiunile pulmonare sau gastro-intestinale. La o femeie însărcinată, băiatul se forma în partea dreaptă a uterului, fata în partea stângă, deoarece băiatul, cald și uscat, stătea în partea cea mai caldă a trupului mamei, lângă ficat, iar fața, rece și umedă, de cealaltă parte.⁴⁷² Galenus judeca anatomia umană după disecțiile făcute pe maimuțe, ceea ce l-a dus la numeroase erori în care lumea a crezut orbește. Timp de secole, medicina oficială s-a limitat să rezolve contradicțiile dintre el și înaintașii săi: de exemplu, trebuia să crezi, ca Aristotel, că venele pleacă de la inimă sau, ca Galenus că ele ies din ficat, sediu al „san-ghinificației”? În loc să continue cercetările și experiențele medicale, se forțau textele pentru a pune de acord opiniile.

Regii merovingieni și carolingieni au avut archiatri (primii medici) care se conformau deja tradiției hipocratice și galenice predată la Ravenna sau transcrisă în manuscrisele de la Sankt-Gallen. În secolul al K-lea, școala din Salerno a încercat câteva inovații: s-au ținut acolo lecții de anatomie (e adevărat, se disecau porci); s-au publicat poeme didactice; s-au acordat diplome de medic unor femei; dar n-a trecut mult și au început să predice, cu Archimathaeus, teoria umorilor a lui Galenus. De la sfârșitul secolului al XII-lea, influența medicilor arabi care profesau în Spania (Abulcasis la Cordoba, Averroes și Avenzo-har la Sevilla etc.) s-a răspândit în tot Occidentul. Și ei se bazau pe autorii greci, dar adăugau propriile lor cunoștințe de botanică, remedii noi (printre care bezoardul, concrețiune calculoa-să a stomacului unor capre, care servea de antidot) și definiții corecte ale unor boli ca variola și rujeola, dar și multe indicații greșite în anatomie și chirurgie. Scolastica n-a știut să facă o triere, așa că din această conjunctură a rezultat un dogmatism sporit. Orice diagnostic se demonstra prin silogisme. Practicianul se intitula

medicus logicus, medic logician, și-și redacta în latină rețete (rețetă care începea întotdeauna cu cuvântul *redpe*, luați). Universitățile interziceau chimia în studiile medicale, numind-o „știința otrăvirilor”, ca și disecția unui cadavru omenesc, care era considerată un sacrilegiu. În secolul al XIV-lea, după exemplul lui Mundinus din Bologna, în 1315, s-a început disecarea oamenilor, limitată însă la trei zone, capul, pieptul și abdomenul, inventariate după criteriile lui Galenus. S-au format o grămadă de prejudecăți care i-au făcut pe medici să-l numească pe Vesalius vesanus (smintit), când acesta a întemeiat anatomia descriptivă, pe Harvey circulator (șarlatan), când a descoperit circulația sângelui. Chirurgia, disprețuită ca o activitate secundară până sub domnia lui Filip cel Frumos, a fost cel mai adesea lăsată pe seama bărbierilor.

Acestei medicine dogmatice îi corespundea farmacia galenică a apotecarilor, care se reducea la trei operațiuni; elecția (alegerea simplelor), prepararea (spălarea, uscarea, infuzia, macerarea, coacerea etc.) și mixarea (reunirea diferitelor compuse ale remediului). Se făceau patru feluri de purgative: flemagoge care curățau creierul, colalgoge care curățau bila (cum era cassia și rubarba), melanologe care împrăștia „umoarea tar-taroasă și melancolică” (scamoneea, siminichia și spânzul), hi-dragoge care dilatau vasele limfatice. Se foloseau mult plantele în apozeme (decoctii de mai multe specii de ierburi), erine (lichide care se introduceau în nas), loohuri (paște pentru piept), trohicele (tablete triunghiulare), cucufele (tichii țuguiate de care se prindeau săculeți cu prafuri cefalice ce se puneau pe cap ca să întărească creierul), ecusoane (cataplasme băgate în săculeți de piele). Apotecarii foloseau ca ingrediente și viscere de animale (cum ar fi ficatul și măruntaiele de lup), bureți, fire de păr de iepure, pietre prețioase măcinate. Praful de coral roșu folosea la potolirea colicilor, hemoragiilor și gonoreelor. Diamar-garitim era un medicament pe bază de perle; spodium, fildeș redus prin calcinare într-o materie albicioasă. Pentru a elimina calculii renali, i se dădea bolnavului cristal transformat în praf foarte fin: împotriva acidității stomacale, i se dădea corn de cerb ras. Exagerările erau atât de mari încât Ambroise Pare, în *Dis-cours de la licome* (1585), a criticat folosirea în medicină a cornului de licorn împotriva leprei, obiectând că acesta era un animal imaginar și a stârnit atâta indignare încât a trebuit să se explice într-un al doilea discurs.

Într-o astfel de atmosferă, medicina ermetică a fost o știință conjecturală, opunând medicinei oficiale, dominată de scolastică și controlată de Biserică, o filosofie medicală și o practică terapeutică complet diferite. Medicina oficială se baza pe logică lui Aristotel; medicina ermetică făcea apel la metafizica creștinismului ezoteric sau a Cabalei. Prima interzicea studiul chimiei, a doua a recomandat-o ca pe o disciplină fundamentală și a încorporat în ea și manipulările alchimiștilor. Medicii ermetici, selecționând și tratând plantele medicinale după principii experimentale, au dezvoltat farmacia chimică împotriva farmaciei galenice. Plecând de la preparatii vegetale sau minerale, ei au fabricat în laboratoarele lor medicamente ciudate ca diaceltat-esonul (sau arcana coralină), aurul orizontal, elixirul de proprietate, panaceul de antimoniu, uleiul lui Venus etc. Lucrările lor au dat naștere în special chimioterapiei, homeopatiei și fi-zioterapiei. Își păstrau secretele și nu și le

comunicau decât într-un limbaj figurat, o altă particularitate care-i lega de doctrina ermetică.

Din punct de vedere cronologic, primul medic ermetist a fost Arnaud de Villeneuve, născut în Provența către 1240, care, după ce a obținut titlul de doctor în arte la Paris, a călătorit în Spania și Italia, făcându-și o faimă de alchimist și operând în fața unor martori o transmutație, la Roma în 1286. Devenit din 1289 profesor de medicină la Universitatea din Montpellier, a făcut, datorită cursurilor sale pe care însuși Raymundus Lullus le-a urmat, ca aceasta să devină cea mai celebră universitate din Occident. Arnaud de Villeneuve admitea cele patru umori, dar le adăuga un al cincilea principiu, spiritul animal, spiritus animalis, mediator între suflet și trup, avându-și originea în inimă și producând fenomenele vitale, imaginile mintale, impulsurile instinctuale. Acest spiritus animalis, împrăștiindu-se în ființa omenească precum lumina solară în spațiu, putea fi alterat de agenți externi sau de pasiuni. Mai mult, fiecare om se năștea cu un temperament propriu care constituia prin cerințele sale un fel de maladie cronică pe care numai regimul și igiena îl puteau echilibra. Arnaud de Villeneuve acorda deci o mare importanță unui comportament care să mențină sănătatea; cartea lui De Regimine sanitatis, conține o descriere, unică în Evul Mediu, a binefacerilor hidroterapiei.

Totuși, Arnaud de Villeneuve îmbina medicina și cu preocupări teologice și astrologice. În Tractatus visionum, spunea că trebuie să știi să interpretezi visele unui bolnav; a-i face horoscopul era un lucru folositor pentru diagnosticul și pronosticul bolii sale. În terapeutică, fazele lunii reglau contraindicațiile remediilor: într-adevăr, timp de șapte zile cât dura lunația sângele predomina față de celelalte umori, timp de alte șapte zile, bila etc. În 1299, Armand a fost arestat din pricina unei lucrări în care prezicea venirea Anticristului în 1355 iar sfârșitul lumii în 1464. Eliberat la intervențiile prietenilor săi, s-a refugiat în Italia, la Palermo, unde a devenit medicul regelui Frederic de Sicilia. În 1309, teologii din Paris au condamnat cincisprezece din propozițiile sale; dar papa Clement al V-lea a suspendat condamnarea și l-a chemat, în 1313, la Avignon pentru o consultație; Armand a murit în cursul călătoriei. În 1319, Inchiziția a condamnat din nou, la Tarascon, cele cincisprezece propoziții încriminate și a interzis treisprezece din cărțile sale. Din acel moment, Arnaud de Villeneuve a fost considerat vrăjitor, pu-nându-i-se în seamă vindecarea unui lepros căruia i-ar fi dat să bea „vin de aur” alchimic și chiar crearea unui om artificial în balonul de sticlă al unui alambic.

În 1504, publicarea lucrărilor sale, Opera omnia, reunind șaiszeci și cinci de tratate, a arătat, în sfârșit, ce mare umanist a fost Arnaud de Villeneuve, care a inventat adevărata metodă a distilării alcoolului etilic, a denumit rachiul, aqua vitae, a folosit, ca fortifianti, vinuri aromatizate din care călugării și-au făcut apoi o specialitate. Cu tot interesul său pentru astrologie, el a declarat studenților că puteai fi un medic bun fără a o cunoaște, a stabilit modul științific de chestionare a bolnavului și a atras cu severitate atenția asupra importanței conștiinței profesionale. Extrem de prudent în prescrierea doctoriilor, el le adapta sexului și vârstei pacientului și le lăsa să acționeze treptat. A administrat anumite medicamente pe cale de absorbție cutanată; a

folosit narcotice împotriva durerilor; lapte și seruri de animale care primiseră o hrană specială; a inovat masajul vezicii urinare și diferite moduri de palpate pentru stabilirea diagnosticului.⁴⁷³ Cu el, avem deja probă că un medic ermetist nu era un visător ce urma niște himere, ci un savant care căuta să pătrundă în secretele naturii.

De câte ori gândirea pragmatică se simte neputincioasă, gân-direa magică îi vine în ajutor și-i suplinește cât poate mai bine această carență. Astfel, din pricina lacunelor din știință, cărțile de „practică medicală” din secolul al XIV-lea au expus rețete tot atât de ciudate ca și cele din cărțile de farmece. Bernard de Gordon, alt vârf al medicinei de la Universitatea din Montpellier, spunea în *Lilium medicinae* (1305) că bolile cronice sunt influențate de mersul soarelui iar bolile acute de cel al lunii, recomanda amulete vindecătoare și formule de spus la urechea epilepticilor. John of Gaddesden, membru al Merton College, medic al regelui Angliei, a tratat de variolă pe un fiu al lui Eduard I, înfășurându-l într-o mantie purpurie și punându-l să stea într-o cameră unde totul avea această culoare; lucrarea sa, *Roșă an-glica*, (1315), abundă în prescripții de acest fel. Pietro d'Abano, pentru care s-a creat catedra de medicină de la Padova și pe care a ocupat-o până la moartea sa, în 1316, a pus să se picteze pe bolta sălii unde-și ținea cursurile mai bine de patru sute de imagini astrologice; lucrarea sa *Conciliator* (tipărită numai în 1472), concepută pentru a împăca filosofia cu medicină, examina probleme de felul: să știm dacă focul era cald sau rece sau dacă exista un organ principal.

Guy de Chauliac, chirurg al papilor din Avignon și întemeietor al chirurgiei occidentale, a combătut procedeele empirice spunând: „E mai bine să rămânem la ceea ce este sigur și să părăsim ceea ce nu e sigur”. Totuși, el explica ciurma din 1348 prin influența astrelor iar în *La Grande Chirurgie*, a admis că nu trebuie să se practice flebotomii în cursul „zilelor egiptiace”. Într-adevăr, în popor se credea că în fiecare lună existau două zile, numite „egiptiace”, în care orice ai fi întreprins nu ți-ar fi reușit. Mai târziu, Laurent Joubert, comentându-l pe Chauliac, a alcătuit un tabel cu care se puteau determina „zilele egiptiace” din cele douăsprezece luni ale anului.

Revoltă în medicina Renașterii.

În perioada când Cornelius Agrippa, medic nihilist care reproșa medicinei că nu este o știință exactă, aduna, ca un etnograf, în *De Occulta philosophia*, toate superstițiile medicale populare din Renaștere, ca și cum ar fi vrut să demonstreze că ele erau mai bune decât rețetele confrăților săi, alți savanți și-au exprimat revolta într-un mod foarte diferit. Unul dintre aceștia i-a depășit pe toți ceilalți prin ciudățenia sa și varietatea cercetărilor sale: Gerolamo Cardano, născut în 1501 la Pavia, pe care unii l-au considerat un geniu fără pereche iar alții un nebun și pe care Alciat l-a supranumit „omul invențiilor”, fapt care, cel puțin, n-a putut fi contestat. Era un lucru nemaipomenit pentru secolul său să rezolvi ecuația de gradul trei, așa cum a făcut-o Cardano, sau să inventezi tipul de suspensie cunoscut sub numele de suspensie cardanică.

Trecea drept fiul natural al lui Fazio Cardano, geometru și procuror al fiscoi; în fapt, părinții săi trăiau separați iar mama sa era o tânără văduvă și

avea alți trei copii dintr-o primă căsătorie. Cardano, după o copilărie bolnăvicioasă și tristă, a intrat, cu ajutorul tatălui său, la Universitatea din Pavia, apoi la cea din Padova. A dus o viață săracă, de medic de țară, mergând pe jos sau călare pe un catâr, să-și viziteze bolnavii din sate. Reușind să se vindece de o impotență sexuală care-l chinuia de zece ani, s-a căsătorit, în 1532, la Piove di Sacco. Cum Colegiul medicilor din Milano refuza să-l primească sub pretextul nașterii sale nelegitime, s-a întors în 1536 la Pavia unde a ocupat vreme de cinci ani catedra de matematică. I s-a acordat în sfârșit dreptul de a fi profesor de medicină la Milano, fără însă să beneficieze de drepturile pe care le aveau ceilalți medici; prost plătit, abia avea cu ce să-și întrețină familia. Mai mult, jucător învederat, consacra în fiecare zi ore întregi jocului cu zarurile sau șahului: a scris, de altfel, și o carte despre jocuri, în care își expune experiențele.

Lucrările lui au stârnit vii polemici. Tratatul său de algebră, *Artis magna* (1545) conținând descoperiri personale, a fost atacat de matematicianul din Brescia, Nicolo-Tartaglia. De *Subtilitate* (1550) i-a adus din partea pedantului Giulio Cesare Scali-gero o respingere și mai lungă decât opera încriminată (dar această respingere a fost și ea respinsă de Goclenius). Cardano a căpătat o celebritate atât de mare încât anumiți profesori îl criticau numai pentru a-și face un nume; a avut dispute publice, ca cea care l-a opus, timp de trei zile, lui Camuzio în fața Senatului din Milano. O vreme, fiindu-i teamă că va fi otrăvit a fost însoțit pretutindeni de doi tineri servitori care gustau alimentele înaintea lui. John Hamilton, arhiepiscop de Saint-An-drews, primatul Scoției, suferind de crize de astmă, a făcut apel la el; Cardano a trecut prin Lyon și prin Paris și a ajuns la 29 iunie 1552 la Londra unde l-a îngrijit cu succes pe prelat.

Cardano și-a completat lucrarea *De Subtilitate*, care a influențat mulți poeți și savanți (Ronsard o avea în bibliotecă iar Ambroise Pare îl cita în *Chirurgia sa*), cu *De rerum varietate* (1557); comentariile sale la Ptolemeu în care expunea doctrinele astrologice ale acestuia cu exemple luate din practica sa, i-au sporit faima. A devenit tot mai renumit și s-a întors la Pavia, dar a avut de suferit acolo numai nenorociri; fiul său cel mare, otrăvindu-și soția, a fost condamnat la moarte și executat la 10 aprilie 1560; cel mic, un destrăbălat, l-a terorizat cu amenințări; colegii s-au unit împotriva lui. I-a cerut cardinalului Carlo Borromeo să-l sprijine pe lângă Universitatea din Bologna; Cardano a predat acolo câțiva ani până când Inchiziția l-a arestat și l-a închis pentru opiniile sale. Condamnat să nu mai predea și nici să mai publice vreodată, s-a dus la Roma unde papa i-a acordat o pensie și unde a fost recunoscut de Colegiul medicilor.

Acest om extraordinar prin spiritul său și maniile sale se laudă de ași fi însușit, cu prețul a cincisprezece ani de efort, „arta de a nu spera nimic”. Garderoba lui era compusă din patru veșminte superbe cu care obținea paisprezece combinații diferite. Purta la gât un smarald pe care-l puneă în gură când i se anunța vreo nenorocire (deoarece a suge un smarald înlătură tristețea). Folosea cincisprezece feluri de a pregăti alimentele iar pentru a combate insomniile, care-l făceau să sufere la fiecare schimbare de anotimp, își

freca șaptesprezece locuri de pe trup cu un unguent făcut din plop, grăsime de urs sau ulei de nufăr alb.

Cardano susține că știința sa constă dintr-o doctrină solidă și din splendoare: el numește splendor (ba chiar splendor singularis) o inspirație subită, magnifică, făcută din intuiție și inspirație. Un savant nu este complet fără splendor: „Ea mă apără împotriva adversarilor mei și de nevoile care mă apasă. Provine dintr-o meditație ingenioasă și dintr-o lumină exterioară... Ea te face apt pentru orice[^] este de mare ajutor în scrierea cărților... Și dacă nu este de origine divină este fără îndoială cea mai perfectă dintre lucrările omenești.”⁴⁷⁴ Acestei splendor, har intelectual, i se adaugă spiritus, sau geniu familiar, har profetic: „Geniul meu familiar prevede ce mi se va întâmpla în curând” („Praevadat spiritus quod mini imminet”, scrie el). Aceasta nu vrea să spună că Gerolamo Cardano aude voci: spiritus îl avertizează prin tot felul de semne, o palpitație a inimii care-i dă impresia că încăperea tremură, un zgomot din afară, cuvintele Te sin casa ieșind din gura unui țăran etc. Cardano trăiește astfel în mijlocul unor preziceri enigmatice pe care le interpretează continuu.

Gerolamo Cardano nu avea pretenția de a fi un savant universal. El deosebea treizeci și șase de discipline importante și mărturisea că douăzeci și șase dintre ele îi sunt necunoscute: nu cunoștea deloc anatomia, nici botanica și nici chimia dar patologia era domeniul în care excela. „Don Hieronymus nu-și are pereche în ce privește diagnosticul” spuneau cei din jurul lui. Ducele de Suessa, cardinalul Morone l-au convocat pentru a-i scoate din încurcătură pe propriii lor medici; Cardano era omul care, de la prima aruncătură de ochi, descoperea o boală de ficat pe care confrății săi n-o văzuseră la examenul urinii; sau descoperea un opistonotos^{*475} la un copil considerat epileptic. Era aut de sigur de el, atribuindu-și succesele acelui splendor, încât, la Bologna, s-a angajat în mod public să vindece orice bolnav între șapte și șaptezeci de ani cu condiția săi fie adus din vreme; chiar dacă-l considera incurabil, îi va determina cu precizie boala, oferindu-se să plătească în caz de diagnostic greșit, o amendă egală cu de o sută de ori onorariile sale.

Cardano și-a trecut singur în revistă tratamentele reușite, eșecurile și descoperirile: „Am stabilit în arta medicală adevărata regulă a zilelor critice; am indicat tratamentul podagrei și pe cel al frigurilor de ciumă; transformările multiple în ulei; metoda de a face purgative plecând de la medicamente nepurgative; proprietățile apelor speciale; artă, pe cât de variată pe atât de utilă, de a fierbe alimentele; transformarea unor medicamente periculoase sau respingătoare în medicamente folositoare sau cu utilizare ușoară și agreabilă; remediile care-l vindecă pe hi-dropic și-l întăresc suficient ca să poată merge în aceeași zi prin oraș; am arătat, de asemenea, cum tratamentul unui organ bolnav ne permite să ajungem la cunoașterea și vindecarea unei alte părți a corpului... Am practicat adevărata metodă de a opera herniile, despre care aveam numai urme și umbre de cunoaștere... Mai mult, am tratat pe scară largă răul francez, ^{*476} am făcut numeroase experiențe pe bolile cele mai grele, epilepsia, nebunia, orbirea, alte experiențe, cum este folosirea părului de cal în hidropizie, pe un număr mic de bolnavi.”⁴⁷⁷ Deși se laudă că a rezolvat în medicină patruzeci de mii de probleme, tratatele sale nu conțin atâtea.

Gerolamo Gardano îi reproșează lui Agrippa de a fi recenzat toate rețetele magice fără să separe pe cele interesante de cele care trebuie respinse; el le critică în detaliu și nu recomandă decât ceea ce a experimentat. De exemplu, medicina și teologia acordau virtuți oculte pietrelor prețioase; Galenus arătase că jaspul pus pe o rană oprea hemoragia iar Albert cel Mare că safirul, numai prin simplă atingere, vindecă antraxul. Ca și confracții săi, Cardano recunoaște că anumite pietre prețioase favorizează sexualitatea, durata vieții sau norocul, dar precizează că acestea nu au același efect dacă sunt atârinate la gât, purtate la inel sau puse sub limbă. Așa, smaraldul nu te face să ghicești evenimentele decât dacă-l pui în gură: „Pietrele prețioase puse sub limbă pot ajuta la prezicere, sporind judecata și prudența.” Coralul roșu „întărește inima și creierul, reface puterea de înțelegere, dă ajutor împotriva epilepsiei”. Este și un semn de sănătate: „Calitatea specifică a coralului roșu, pur și strălucitor ca granatul, este că, dacă e legat la gât – așa încât să atingă inima omului care-i bolnav sau care va fi în scurtă vreme, sau care a băut vreun venin, dar încă nu-l simte – devine palid și-și pierde strălucirea, încât te vei minuna, și acest lucru a fost în mai multe rânduri observat.”⁴⁷⁸

Cardano susține că orice lucru are o proprietate secretă – subtilitatea sa – care-l face folositor vieții omenești. Pentru a descoperi această subtilitate, trebuie să aprofundezi analogiile Naturii. Iată de ce Cardano stabilește corespondențe între culori, gusturi și planete: roșul corespunde gustului acru și lui Mercur; albastrul, gustului sărat și lui Marte; negrul, amarului și lui Saturn etc. Examinează dacă sciatica poate fi vindecată cu muzică. Putem oare vindeca anumite boli suflând deasupra bolnavului? El crede că așa ceva e posibil și citează, în acest sens, o anecdotă revelatoare pentru moravurile medicale din Renaștere: „Fratele regelui Franței, cel mai tânăr, suferea de o rană tare neplăcută și tare urâta: el a fost vindecat cu suflul continuu al unui copil de doisprezece ani. Și nu fără motiv, căci suflul copilului, aflat la o vârstă plină de vigoare, vine curat din inimă și poate să îndrepte umorile stricate.”⁴⁷⁹ Dar adesea, vorbind de o credință, Cardano declară: „Este un lucru de necrezut.”

Cunoașterea sa despre plante nu ține de botanică, ci de studiul simpatiilor și antipatiilor lor: „Este destul de cunoscut că plantele au ură unele față de altele și se iubesc unele pe altele, așa cum au organe proprii cu care-și fac operații. Se spune că măslina și vița de vie urăsc verzele; castravetele fuge de măslin iar viței de vie îi place ulmul tânăr. De asemenea, mirtul plantat lângă rodiu îl face mai roditor iar mirtul devine mai parfumat.”⁴⁸⁰ Copacii au o influență puternică asupra sănătății și trebuie să-i clasăm, după umbră, în benefici și malefici: „Virtutea umbrelor copacilor este admirabilă: umbra aducătoare de moarte, cum am spus, vine de la reagal, numit toxicum, de la nuc, de la lăptuca marină, de la smochinul bătrân și de la scorușul de India; umbra binefăcătoare vine din sorbul zis lotus, de la fag, și de la hobionul de India.”⁴⁸¹ Medicul acesta filosof este plin de astfel de remarci, care fac lectura cărților sale agreabilă. Trebuie să-l iubim pe Gerolamo Cardano din pricina defectelor sale, amintindu-ne că a demonstrat că trandafirul miroase frumos pentru că are spini?

După lista pe care a stabilit-o singur, Cardano a compus cincizeci și patru de cărți tipărite și patruzeci și patru de manuscrise tratând despre medicină, științe naturale, astronomie, morală și divinație. Mai mult, ne spune că, prin 1538, și-a ars nouă cărți pe care le-a considerat fără valoare; și că în 1573 a mai distrus alte o sută douăzeci din care scosese însă cele mai bune pasaje. Înaintea morții sale, în 1576, și-a consacrat ultimii doi ani de viață redactării autobiografiei⁴⁸². De Vită propria liber, care nu va fi publicată decât în 1643, la Paris, prin grija lui Gabriel Naude, pe atunci bibliotecarul lui Mazarin.

La fel ca și Cornelius Agrippa, Gerolamo Cardano nu avea un sistem medical definit; numai Paracelsus, care se autointitula „Hristos al medicinei”, a fost inițiatorul unui curent reformator care a depășit Renașterea, cunoscând adepți până în secolul al XX-lea, când Prietenii lui Paracelsus (printre care C. G. Jung și Rene Allendy) iau asigurat continuitatea.

Medicina spagirică.

Într-o zi de mai a anului 1527, studenți în medicină de la Universitatea din Basel s-au îngrămădit să asculte lecția inaugurală a noului lor profesor, Paracelsus, de curând numit medic municipal al orașului, la recomandarea prietenului său, Erasmus. Spre surpriza lor, nu au văzut sosind, după obicei, un doctor pompos înveșmântat într-o robă de mătase, cu baston roșu și inele de aur, ci un bărbat îmbrăcat ca un simplu cetățean, cu beretă neagră și haine de damasc cenușiu pătate de produsele ce-i serveau la experiențe. De îndată ce magistrul a început să vorbească, surpriza a ajuns la culme: vorbea în germană și nu în latină (Paracelsus a fost astfel primul profesor de medicină care și-a ținut cursurile în limba vulgară). Iar ceea ce spunea era extraordinar: era împotriva tratatelor medicale ale lui Aristotel și ale arabilor, respingea prescripțiile școlii galenice și afirma că există mai multă înțelepciune în remediile babelor decât în drogurile apotecarilor. El preda medicina spagirică (de la spao, separ, și ageiro, unesc) care reunea principiile chimice ce puteau să separe purul de impur, sănătatea de boală. Arăta că cei patru stâlpi ai acestei medicine erau filosofia, astronomia, alchimia (pe care a botezat-o spagirie) și virtutea. Formulele sale provocatoare nu au întârziat să genereze scandal. Când, la 24 iunie, studenții au aprins un foc pentru sărbătoarea sfântului Ioan, l-au văzut pe Paracelsus aruncând în el, simbolic, Canonul de medicină al lui Avicenna. „Cataramile de la pantofii mei știu mai mult decât Galenus și Avicenna”, va spune el în Paragranwn.⁴⁸³ Atâta anticonformism i-a atras oprobriul colegilor și al edililor așa că, după certuri aprinse cu ei, a trebuit să părăsească Baselul, la începutul anului 1528, și să rătăcească din oraș în oraș.

Orgolios, trufaș, plin de sarcasme brutale la adresa medicilor din timpul său pe care-i acuza de venalitate, Paracelsus era mai degrabă un umanist tipic al Reformei decât un iluminat.

Theophrastus Bombastus von Hohenheim, zis Paracelsus, născut în 1493 la Etzel, lângă Zurich, elev al tatălui său, medicul Wilhelm von Hohenheim, studiase Cabala la Wiirzburg, cu abatele TYithemius, fusese chimist în laboratoarele și minele de la Schwatz, căpătase o experiență de medic militar pe toate căm-purile de luptă din Țările de Jos și din Italia și,

înainte de a părăsi postul de medic municipal din Basel, a devenit cunoscut prin mai multe vindecări ca aceea a tipografului Frobenius, căruia i-a salvat piciorul ce urma să fie amputat. În cursul peregrinărilor sale prin Elveția și Germania, urmărit de adversarii săi ca un mistreț de o haită de câini, va scrie cu mâna să o mulțime de lucrări iar altele le va dicta secretarului său, Oporinus (care-l va trăda iar apoi se va căi de a-l fi defăimat), dar nu-și va publica în cursul vieții decât disertațiile despre lemnul de gaiac și băile de la Pfäfers, tratatul despre impostura medicilor, lucrările Prognostication, Practică și Marea Chirurgie. Restul, de la Paramirum la Paragranum, nu a fost cunoscut decât după moartea sa, survenită în 1541, la Salzburg. Scriind într-o germană greoaie, amestecată cu latină, mărturisind singur la începutul lucrării Archidoxa magică că se exprimă astfel încât să nu fie înțeles decât de discipoli – cu enigme, obscurități voite, un vocabular atât de special încât diferite dicționare i-au făcut inventarul (Dictionarum Paracelsi al lui Gerard Dorn, Onomastica de Michael Toxites etc.) – Paracelsus își descumpănește și astăzi comentatorii cu doctrina sa transcendentă.

Întreaga sa operă pleacă de la deosebirea dintre microcosmos și macrocosmos, mai aprofundată însă decât la alți gânditori ai Renașterii. Omul este o mică lume, cu un cer înstelat, un pământ, aer și apă, comparabil sub toate aspectele cu marea lume care este universul; prima o explică pe a doua și se dezvoltă ca și ea. Dar ele sunt independente și au ca principiu comun numai M, forță nedefinită al cărei nume este fără îndoială inițiala lui magneticus, a lui mercurius (aluzie la „mercurul universal” pe care alchimiștii îl căutau în rouă) și litera mem a cabaliștilor, care sub forma sa închisă (cum e în l'marbă, „pentru îndeplinire”) indică un mare secret: „Să știți că mai există un lucru ce susține corpul și pe care același corp îl menține în viață. Insuficiența sau moartea acestui lucru poate fi tot atât de puțin suportată ca și pierderea aerului. Căci în el și prin el se păstrează și se încălzește aerul. Și dacă n-ar exista, aerul ar fi dizolvat. Prin el trăiește firmamentul. Dacă el n-ar fi în firmament, acesta ar pieri. Noi îi spunem M. Căci nimic n-a fost făcut în univers mai presus de acest lucru. Nimic nu-i poate fi preferat și nimic nu este mai demn a fi contemplat de către medic. Observap deci cu atenție că noi indicăm prin M nu ceea ce se naște din firmament, nici ceea ce emană de la el, nici ceea ce este transmis de el. Dar luați-o ca pe un lucru sigur că acest M păstrează toate creaturile, atât ale cerului cât și ale pământu-lui și că, mai mult, toate Elementele trăiesc în el și prin el.”⁴⁸⁴

Pentru orice boală există cinci cauze posibile, cinci entități morbide, dintre care cel puțin una îi servește de origine: cauza astrală, cauza veninoasă, cauza naturală, cauza spirituală și cauza divină. Fiecare din aceste cauze poate produce oricare dintre boli, așa încât există cinci ciume sau cinci gălbănări; un medic are de ales între cinci feluri de tratamente ale unei boli, fie ea ciumă sau gălbănare, după cum consideră că ea este determinată de astre, de otravă, de natură, de spirit sau de Dumnezeu.

Pentru a defini cauza astrală a bolilor, Paracelsus luptă împotriva medicinei astrologice apărute în Evul Mediu. El neagă faptul că astrele ar avea o cât de mică putere asupra destinului și caracterului omului. Dacă planeta

Marte n-ar fi existat niciodată, spune el, Neron ar fi fost totuși crud; mișcarea lui Saturn pe cer nu poate prelungi sau scurta viața omului: „Astrele, fie ele planete, fie stele oarecare ale firmamentului, nu formează nimic din corpul nostru și nu provoacă nimic în el ca frumusețe, culoare, obiceiuri sau forță.” Totuși, compoziția astrelor, evoluând către ceva mai bun sau către ceva mai rău, devenind mai dulce sau mai acidă, când ajunge prea nocivă, infectează prin contagiune pe M, care perturbază, în consecință, mediul nostru chimic cu lucruri care au în exces sare, arsenic sau mercur: „Astrele singure nu pot exercita nici un fel de influență; dar emanația lor poate să altereze și să contamineze pe M datorită căruia, apoi, suntem și noi otrăviți și loviți. Dacă vreun om este dăruit, după sângele natural, cu un temperament care să fie contrar emanației, el se îmbolnăvește din pricina ei. Cel care n-are o natură potrivnică acestei emanații nu este nicidecum tulburat.”⁴⁸⁵

A doua cauză a bolii, cauza veninoasă, ține de alimentația noastră, chiar dacă ea este sănătoasă. „Corpul nostru ne-a fost dat fără otravă. Iar ceea ce dăm noi corpului ca aliment conține otravă care se unește cu corpul... Cutare lucru care, luat ca atare, nu este deloc o otravă, devine pentru noi o otravă.”⁴⁸⁶ Este necesar să mănânci și să bei ca să trăiești, dar înghițirea oricărui produs constituie un risc de boală, combătut de alchimia noastră fiziologică: „Avem în noi un alchimist, pus în corpul nostru de Dumnezeu Creatorul, cu scopul de a separa otravă de hrana binefăcătoare așa ca noi să nu simțim vreun neajuns.”⁴⁸⁷ Acest alchimist locuiește în stomacul nostru: acolo este laboratorul unde își operează el transmutațiile. „în orice lucru, oricare ar fi el, există în același timp esența și otrava. Esența este ceea ce întreține pe om. Otrava, dimpotrivă, ceea ce-l distruge și-l dă gata prin boli.”⁴⁸⁸ Dacă alchimistul intern este prea slab sau se înșală, are loc putrefacția și cu ea întreruperea stării de sănătate. Paracelsus va arăta astfel în *Tratat de boli tartaroase* cum diferitele soiuri de tartru provoacă dezordini, de la tartrul care se depune pe dinți până la cel care dă naștere calculilor.

Cauza naturală a bolilor, sau a treia entitate morbidă, este tot ceea ce afectează și deranjează cursul normal al „astrelor corporale”. Într-adevăr, corpul omenesc are șapte organe comparabile cu cele șapte planete principale: creierul este Luna; inima, Soarele; splina, Saturn; plămâni, Mercur; stomacul, Marte; ficatul, Jupiter; rinichii, Venus. Astrele microcosmosului se comportă unele față de celelalte ca cele din macrocosmos; astfel, așa cum Luna reflectă lumina Soarelui, creierul (centru intelectual) reflectă lumina inimii (centru emotiv). Fiecare organ are destinația sa bine stabilită și propria sa revoluție; dacă se rătăcește și pătrunde pe căi care nu-i sunt destinate, provoacă astfel bolile. Invers, Soarele este inima macrocosmosului iar Luna creierul său; mineralele guvernate de fiecare planetă sunt benefice organului corespunzător: „Ce vine din inima macrocosmosului întărește inima omului, cum e aurul, smaraldul, coralul; ce vine de la ficatul macrocosmosului, întărește ficatul omului.”⁴⁸⁹

Cauza spirituală este o putere venită de la spirit și care tratează cu brutalitate întreg fizicul: „Acolo unde suferă spiritul, suferă și trupul.” Paracelsus nu înțelege prin spirit sufletul său inteligența, ci omul invizibil pe

care-l tăinuiește aparența umană vizibilă, legat de aceasta atât de mult încât poate acționa asupra ei, în bine sau în rău. Spiritele comunică între ele fără știrea trupurilor; își provoacă reciproc răni impalpabile care le pot îmbolnăvi. De altfel, vrăjile țin de această calitate a ființei interioare, în sfârșit, a cincea cauză a bolilor vine de la Dumnezeu și are caracterul unei pedepse; în această categorie, „orice boală este un purgatoriu”, un mijloc de purificare iar medicul nu poate spera vindecarea decât dacă s-a încheiat încercarea la care l-a supus Dumnezeu pe bolnav.

În afara acestor cinci motive de boală, mai există trei esențe importante care alcătuiesc orice ființă născută: sarea, sulful și mercurul. Paracelsus acordă acestor elemente un sens nelimitat: sarea de care vorbește el nu este sarea gemă, ci principiul conservator al microcosmosului; sulful este principiul său caloric, care vehiculează mișcarea, baza substanțelor organice; mercurul, principiul său augmentativ, întremător și organizator. Sarea este un alcaliu, sulful un ulei, mercurul o licoare. Paracelsus spune: „Trebuie să administrez mercurul bolilor care vin din mercur; sare, bolilor care vin din sare și sulf, bolilor care vin din sulf, adică fiecărei boli un tratament potrivit, așa cum se cuvine.”⁴⁹⁰

De exemplu, sarea care s-a stricat în organism provoacă boli de slăbiciune (dizenterie, diaree etc); vindecarea se obține prin introducerea de săruri capabile să îndrepte sarea stricată sau să o separe de sarea nealterată.

Trebuie să știi ce fel de mercur, sare sau sulf poate fi folosit: există mercurul extras din puricariță, mercurul de arsenic, mercurul din lemn de gaiac; există sarea mixtă (antimoniul), alcaliile obținute prin extragere sau prin coagulare etc. Orice boală poate exista îndoit sau întreit, ceea ce necesită uneori o medicație combinată. Principiul este întotdeauna că asemănătorul vindecă asemănătorul. Medicul vienez, Samuel Hahnemann, întemeietor al homeopatiei, nu l-a citat pe Paracelsus printre precursorii săi⁴⁹¹ pentru a evita să mărturisească ceea ce-i datora: întreaga homeopatie se regăsește în Paracelsus, incluzând și recomandarea dozelor minimale de medicamente. Ceea ce numim astăzi medicină homeopatică a fost practică timp de trei secole sub numele de medicină spagirică: Hahnemann na făcut decât să despoaie de eshatologie o terapeutică inventată înaintea lui.

Pe lângă cele cinci cauze ale bolilor și cele trei esențe ale trupurilor, Paracelsus concepe două medicine; medicina masculină și medicina feminină, deoarece femeile au o anatomie specială și nu trebuie îngrijite ca bărbații: „Toate bolile femeilor sunt formate, zămislite și date de uter.” în *Tratat despre matrice*, Paracelsus discută, ca medic și teolog, despre diferența dintre sexe. În timp ce bărbatul este, prin el însuși, un microcosmos mijlociu, femeia are în lăuntru ei unul, cel mai mic dintre toate, uterul, care reflectă acest microcosmos mijlociu așa cum acesta reflectă macrocosmosul. Uterul este rădăcina ființei femeii și influența acestui uter face să existe un creier feminin, o inimă feminină, nicidecum identice cu cele ale bărbatului. Totuși, există boli ale femeilor care vin de la bărbați și care trebuie îngrijite cu remedii virile: „Tinerele fete sunt, prin sămânța, moștenitoarele tatălui în ce privește bolile.”

În sfârșit, fără să neglijeze nimic din patologii, Paracelsus a scris un *Tratat despre bolile invizibile*, acele boli care dau imaginație sau credință, în care se dovedește complet eliberat de, convențiile obișnuite. El se ridică împotriva părerii populare care atribuie sfinților puterea de a da sau de a vindeca bolile; greșim, spune el, când facem din sfântul Denis sfântul sifiliticilor sau când numim anumite boli penitența sfântului Quirin, focul sfântului Antonie, dansul sfântului Guy; nici un sfânt nu poate fi motiv de boală sau servi drept remediu. Paracelsus are o formulă surprinzătoare: „Nimeni nu poate fi vindecat prin credință, afară doar de cazul când este bolnav de o rea folosire a credinței.”

Chirurgia lui Paracelsus se bazează pe „anatomia esențială” (anatomia essata) pe care o opune anatomiei obișnuite. El spune anatomicștilor care disecă spânzurați că fac anatomia morții și că nu studiind cum sunt dispuse organele într-un cadavru vor afla secretul funcționării lor. Trebuie să observăm omul viu și să-i înțelegem reacțiile căci baza științei medicale este anatomia vieții. Or, descoperim astfel că trupul omenesc conține un balsam radical, mumi, care se află în carne, dar și în oase, în nervi, în țesuturile interne; mumi din oase lipește la loc oasele rupte, cel din carne vindecă rănilor etc. „Astfel, fiecare parte a trupului conține în ea cauza eficientă a vindecării ei, adică medicul său natural, care unește și leagă la loc părțile care au fost despărțite. De unde, chirurgul să-și amintească că nu el este cel care vindecă rănilor, ci propriul balsam natural care există în acea parte.”⁴⁹² Sa discutat mult despre acest mumi a lui Paracelsus, văzându-se în el când umoarea radicală a lui Galenus, când limfa plastică, când spiritul sângelui: oricum, pentru el, este agentul omniprezent al cicatrizării.

În *Marea Chirurgie*, Paracelsus examinează toate cazurile cu care poate fi confruntat un chirurg, căruia îi recomandă să fie înainte de toate medic și să evite să-și facă pacientul să sufere (metodele erau încă barbare). De altfel, Paracelsus este cel care a inventat eterul ca anestezic și pilulele de laudanum (numite de dușmanii lui „căcat de șoarece”) drept calmante. El spune care sunt rănilor cele mai aducătoare de moarte și care nu sunt; accidentele care se pot întâmpla din pricina vremii sau a influențelor cerești; bolile interne care le agravează. Deosebește diferite feluri de răni după instrumentele care le provoacă și părțile din trup pe care le vatămă; semnele rănilor și interpretările lor. „Toate accidentele care trebuie să se întâmple rănilor se cunosc după câteva semne care le preced.” El nu recomandă că rănilor să fie cusute din cauza firelor care putrezesc: „Dacă ai să coși o rană să știi că această cusătură nu folosește la nimic pentru că putrezește curând și cade.”⁴⁹³ A văzut bărbieri care, ca să evite acest inconvenient, utilizau ața de cizmar sau părul de porc. El este de părere că rana trebuie lăsată să se închidă singură, datorită calităților aceluși mumi, după ce s-a oprit sângerarea și s-a făcut un pansament cu unguent pe bază de rășină de zădă sau de brad și sevă de plante sau cu un balsam (ulei distilat cu ajutorul alchimiei). Paracelsus trece în revistă toate tipurile de mușcături, fracturi, arsuri și își termină *Marea Chirurgie* vorbind de ulcerații, arătând chiar cum să fie vindecate cele care-și schimbă formă sau

care vin din vrăjitorii, pro-punând remedii care curăță (cum e balsamul de tartru) și băi.

Paracelsus avea toate superstițiile medicale ale epocii sale, dar pretindea că le triază cu discernământ. Ca să oprească sân-gele răniților, el folosește procedee chimice („șofranul de fier foarte fin și reverberat”), mai recomandă și cenușa de broască, părul de iepure (în special cel care se află sub coadă), mușchiul care crește pe capul morților (presentiment vag al penicilinei), cornalina atârnată la gât sau ținută în mina. Nu interzice „prafurile vulnerare” făcute din piele de șarpe abia lepădată de acesta, dar precizează pentru cei care le vor pune pe răni: „Trebuie totuși să te păzești s-o folosești când plaga este însoțită de vreun accident mare, ca flegmon, febră, umflătură, duritate, sângerare mare și altele..” Admite că există „cuvinte constelate” care permit să scoți numai cu două degete un cupt sau un glonț intrat în carne; dar indică trei metode chirurgicale pentru a le scoate. Are toată laudă pentru câinele care-și linge rana, pentru țaranul care și-o curăță cu urina proprie, dar recomandă suc de pătlagină sau de rostopască în care s-a pus sare. Deși îi așază și pe limacși printre medicamentele refrigerente împotriva arsurilor de praf de pușcă, le preferă totuși un amestec din oțet de trandafiri și suc de răci.

Paracelsus face o distincție între cura universală a bolilor, care urmărește să le vindece radical grație arcanelor majore (marile remedii secrete), și cura particulară care le ameliorează cu ajutorul unor expediente ce caută numai să împiedice criza. Farmacologia lui Paracelsus a fost înnoitoare deoarece era bazată pe separarea principiilor active de substanțele inerte, în timp ce până la el medicii se mulțumeau cu compoziții în care totul era amestecat. O plantă bună dintr-un anume punct de vedere poate fi nocivă dintr-un altul. Astfel, apoticarii procedau la corecții ale produselor lor; ei puneau zahăr în aloe hepatic, crezând că în felul acesta el nu va mai face rău: adăugau gutuie în scamonee, ca să obțină diagreda, tot atât de indigestă. „A corecta nu înseamnă a îndepărta”, spune Paracelsus. Trebuie ca acel ens primum al plantei, virtutea ei medicamentoasă pură, să fie extrasă prin alchimie și degajată de tot ce este inutil. Paracelsus exprimă această mare idee științifică într-o terminologie ocultă afirmând că materia și sufletul sunt legate una de cealaltă printr-un intermediar numit corp astral la oameni, e-vestrum la animale, leffas la plante și stannar la minerale. Operația chimică trebuie să extragă balsamul sau tinctura din acel leffas al plantei și nu din materia ei.

Alegerea plantelor bune pentru remedii va fi făcută conform teoriei signaturilor. Toate vegetalele și mineralele din macrocos-mos poartă în' ele pecețile – semnăturile – care arată cărei părți din microcosmos sunt rezervate. Rădăcina de satyrion (orhidee) seamănă cu organul genital masculin: ea folosește deci la tratarea iritațiilor acestuia. Căldărușa este bună pentru bolile de ochi pentru că are semnătura unui ochi. Bobul, având formă unui rinichi, ușurează durerile acestuia etc. Acest sistem de corespondențe pune în legătură și organele cu planetele, prin intermediul mineralelor care au semnăturile planetelor. Paracelsus este aici mai puțin complet decât Agrippa, care a reprodus, ca într-un alfabet hieroglific, toate semnele abstracte ce caracterizează planetele.

Pe lângă cercetările sale savante, Paracelsus avea o farma-copee respingătoare și macabră. Se inspiră din felul în care se îngrijeau țărăncile bătrâne și proștii satelor, pretinzând că instinctul lor era cel mai bun medic. Uleiul în care s-au fiert broscoi vii i se pare eficace împotriva bolilor de piele. De asemenea, pe o dermatoză infectată se va pune un broscoi viu, cu capul în jos, înfășurat într-o cârpă: este un remediu „atractiv și coroziv”. Limbă de șarpe, cu condiția să fie smulsă unui animal viu, protejează împotriva armelor. Paracelsus mai crede că privirea unei femei rele înveninează rănille și că se poate îngriji o rană de la distanță, tratând medical lama săbiei care a provocat-o. Aceste împrumuturi, luate din vrăjile făcute la țară, nu trebuie să ne facă să uităm lucrările lui de chimie – primele remarci corecte asupra apelor minerale și balneoterapiei, neutralizarea substanțelor toxice, fabricarea tartrului stibiat, a clo-rurii de etil, a narcoticelor eteroide – despre care Pagei a spus:

„Preparațiile sale se numără printre cele mai vechi documente științifice privind formarea unui eter prin acțiunea alcoolului etilic asupra unui acid organic.”⁴⁹⁴

Doctrina lui Paracelsus, clarificată de primii săi discipoli, ca Adam de Bodenstein și Gerard Dorn, a avut partizani înainte chiar de publicarea, de la 1589 la 1591, a ediției Huser, în zece volume, a operelor sale, care îi fac cunoscute *Consilia medica* (rețetele), *Herbarius*, *Philosophia occulta*, tratatele sale inedite despre gută, calculii renali și biliari, psihiatrie, ginecologie etc.

În Germania, cei mai buni spagiriști au fost Oswald Crollius (1550-1609), medicul prințului Christian von Anhalt, care a publicat în 1609 *Basilica Chemică*⁴⁹⁵; și Johann-Pharamond Rhu-melius (1597-1661), medic la Numberg, autor a douăsprezece opuscule, reunite sub titlul *Opuscula chymico-magica-medica* (1634), și a unei monumentale *Medicina spagyrica*⁴⁹⁶ apărută la Frankfurt, în 1648. Acești doi autentici savanți au combătut în prefețele lor pe cei care-și spuneau discipoli ai lui Paracelsus fără a fi însă chimiști. Crollius a adăugat cărții sale un tratat de semnături în care arăta toate corespondențele dintre macro-cosmos și microcosmos, comparând pulsul cu mișcarea cerească, frisoanele celui cu temperatură mare cu cutremurele de pă-mânt, dificultatea de a urina a nefrlticilor cu fulgerele în timpul verii, epilepsia cu furtuna etc. Rhumelius, la rândul său, a perfecționat „medicina phalaia” (sinonim al lui panaceu), care trata bolile cu un număr restrâns de remedii universale, cum erau cele șapte tincturi potrivite celor șapte organe principale, cele trei pietre medicinale (animală, vegetală și minerală), aurul potabil.

Cel care la introdus pe Paracelsus în Franța a fost Roch le Baillif (1535-1605), calvinist născut în orașelul Falaise, căruia decanul Facultății de medicină din Paris i-a interzis să-și exercite profesia în capitală. Le Baillif s-a refugiat la Rennes, a devenit medicul Parlamentului din Bretania și al ducelui de Nemours și a publicat *Le Demosterion* (1578) în care rezuma medicina spagirică în trei sute de aforisme și discuta despre modul de a diagnostica bolile cu ajutorul chiromanției. Referindu-se la Biblie și la Platon, mai discuta și dacă se puteau obține vindecări cu ajutorul cuvintelor magice. Atacurile a căror țintă a fost și căroră le-a răspuns în *Sommaire diferise* (1579), nu l-au împiedicat pe Roch le Baillif să fie numit în 1594 primul medic al regelui Henric

al IV-lea și să scrie și alte cărți, una dintre ele vorbind despre „anatomia esențială”.

Cel mai bun spagirist francez din această epocă în care a izbucnit „Cearta dintre Dogmatici și Ermetici” a fost Joseph Duchesne (circa 1544-1609), un hughenot gascon care s-a exilat în Elveția, a fost doctor în medicină al Universității din Base! Și membru al Consiliului celor Două Sute de la Geneva, după care s-a întors în Franța unde a fost și el, din 1593, medicul lui Henric al IV-lea. Deși practica medicina ermetică, Joseph Duchesne nu a renegat medicina dogmatică, ba chiar a vrut să aibă un rol de conciliator între cele două tendințe. În lucrarea sa *Treite de la cure generale et particuliere des arquebusades* (1576) el reia tratamentul rănilor recomandat de Ambroise Pare, adăugându-i un *antidotaire spagyrique* (listă a antidoturilor spa-girice) pe care-l apără împotriva dogmaticilor: „Ne tot acuză că manipulăm sulful, antimoniul, vitriolul, mercurul, sulfură de arsenic, pe care le numesc respingătoare.” Dar și ei, spune el, folosesc mereu rubarba, necunoscută de Hipocrate și de cei vechi.

Acest autor ciudat, care a publicat și un poem filosofic. *Le Grand miroir du monde* (1587) este cel care trebuie consultat pentru a compara cele două tipuri de medicină. În *Le Portrait de la sanie* (1606), Joseph Duchesne oferă un tablou admirabil al condițiilor care trebuie respectate dacă vrem să fim sănătoși și-și face cunoscut modelul ideal al medicului adevărat, care trebuie „să fi urmat armatele și practicat în spitale”, să fi călătorit, „în multe și felurite ținuturi”, să fi comparat metodele tuturor confrăților săi, să fie preocupat să cunoască totul, de la influențele astrelor și până la efectele ierburilor reci (măcriș, andivă, lăptucă) și ierburilor calde (salve, mărar, mentă, pătrunjel, cimbrisor etc.) și chiar să știe să-i învețe pe bolnavii care n-au poftă de mâncare cum să pregătească „biscuitul reginei”, care „se topește în gură și care se asimilează ușor și hrănește”. Cu *La Pharmacie des Dogmatiques reformee et enrichie* (1607) Joseph Duchesne ne informează despre medicamentele folosite de adversarii săi și cele inventate de el, electuarul*497 hysteric (împotriva ameteșilor), pilulele de euforbă (împotriva ciumei), drajeuri antiepileptice, siropul de coral „pentru vindecarea tuturor bolilor care vin din stricăciunea și slăbiciunea ficatului” și pe care l-a administrat cu succes ducesei de Sully. Are ciudățenia ca pentru fiecare boală să prescrie un remediu pentru săraci, diferit de remediu pentru bogați.

După el, Davld de Planis-Campy (1554-1643), chirurg al lui Ludovic al XIII-lea, a scris o carte tot atât de uluitoare ca și titlul său, *L'Hydre morbifique exterminée par l'Hercule chymique* (1629), în care spune: „Mă mir tare că paracelsiștii, așa cum sunt ei numiți, sunt atât de urâți și de disprețuiți, deși nu sunt decât niște adevărați medici ai Naturii.” Chirurgul acesta care-și numea publicul „bolnavi, dragii mei prieteni”, sau „iubiții mei”, care compara chimia cu o prințesă al cărei cavaler servitor era, care-și califica medicamentele drept „săgeți herculeene aruncate împotriva celor șapte capete ale hidrei” (adică împotriva celor șapte boli considerate incurabile) a demonstrat că Paracelsus reprezenta un progres față de Hipocrate, dar fără să fie în opoziție cu el. Numai vocabularul ne induce în eroare, paracelsiștii vorbind de sare calbină arsenicală a lui Morte, în timp ce hipo-craticii vor spune bilă acută.

Vom avea un exemplu al minuției unui spagirist cu felul în care Planis-Campy tratează noli-me-tangere, boală foarte răspândită începând cu Evul Mediu (toate tratatele medicale o citează), definită ca „ulcerație șancroasă a feței, serpiginoasă⁴⁹⁸ și teribilă, însoțită de corozii mordicativă, arsuri și înțepături, cu infecție fetidă și putreziciune groaznică”. Planis-Campy distinge trei cauze ale lui noli-me-tangere: inițiale, antecedente și conjugate. Cauzele inițiale sunt de patru feluri: influența astrelor, scărpinarea locului unde te mănâncă sau a răni, consumul de cărnuri constipante, climatul regiunii. Există și patru tipuri diferite de noli-me-tangere, după materie, după părțile afectate, accidente și vreme. Nemulțumit de modul cum era vindecat noli-me-tangere cu rachiul de Saturn și clisus de floarea soarelui (clisus vrea să spună: medicament perfect), Planis-Campy se mândrește că face să dispară cicatricile cu ulei de Lună (zis ulei de talc din pricina culorii sale albe).

Cel mai mare spagirist englez a fost Robert Fludd (1574-1637), scutier, filosof și medic, originar din comitatul Kent, care, înainte de a-și da doctoratul la Oxford, în 1605, și de a face parte din Colegiul medicilor din Londra, a călătorit, vreme de șase ani, prin Europa. Ca să apere societatea Rosa-Crucis, atacată de Andreas Libavius, Fludd a publicat succesiv, din 1616 până în 1617, sub pseudonimul de Rudolfus Otreb, trei cărți, între care și Tractatus-theologophilosophicus, în care explica ce credea el că era această societate; astfel, a fost cuprins de un asemenea entuziasm față de această Fraternitate misterioasă, încât a început să se comporte ca unul din reprezentanții ei. Prima sa lucrare monumentală, Utriusque Cosmi, majoris scilicet et minoris, metaphysica, physica atque technica historia (1617-1619) (Istoria metafizică, fizică și tehnică a unuia și celuilalt Cosmos, adică a celui mare și a celui mic), vorbea de macrocosmos, de microcosmos, de medicină astrologică și amesteca teoriile Cabalei cu experimentul practic; partea care privea tehnica științifică se intitula De Naturae simia (Maimuța Nofurifl).

„Robert Fludd, alias de'Flucubus” (așa semna el) a devenit autorul unei cosmogonii medicale prodigioase, explicată în volumele in-folio, ilustrate, după desenele lui, de gravurile lui Jean-Theodore de Brie. Credea că toate bolile, provenind din boala universală (sau păcatul originar), sunt provocate de demoni și combătute de îngerii. Așa sunt repartizați, în cele patru puncte cardinale, demonii Samael, Azael, Azazel și Mahazael, care domnesc asupra celor patru vânturi și celor patru elemente, cărora li se opun îngerii Michael, Raphael, Gabriel și Uriel care formează „meterezul mistic al sănătății”. Când Samael, demonul febrei, vine de la răsărit împreună cu vântul Eurus încărcat de germeni răufăcători, îngerul Michael, care are grijă părții de răsărit, îl alungă. Îngerul din partea de Apus, Raphael, nu intră în acțiune decât dacă demonul din Vest, Azael, atacă aducând catărul, epilepsia, hidropizia sau apoplexia; îngerul din Nord, Gabriel, are sarcina să lupte împotriva demonului din Nord, Mahazael, răspunzător de dermatoze; îngerul din Sud, Uriel, nu intervine decât dacă demonul din Sud, Azazel, se arată în fruntea armatei sale care seamănă ciumă, rujeola și variolă. Avem aici doar o slabă idee despre „patologia demoniacă” a lui Fludd, căci mai sunt și planetele din preajma demonilor care provoacă alte boli. Remediile nu sunt deci suficiente pentru ai

vindeca pe bolnavi, trebuie ca și aceștia să se roage, să facă incantații, să îndemne geniile bune să le învingă pe cele rele; și Robert Fludd arată cu precizie ce formule trebuie folosite pentru fiecare caz și cum să fie spuse.

Acest teoretician al medicinei cosmice și sacre era și un experimentator neobosit, făcând medicamente cu plantele din grădina sa, reconstituind în laborator fenomene meteorologice, vânturi, tunete, fulgere. Experiențele sale despre proprietățile aburului (de care s-a și folosit pentru a construi mașini acustice, ca orga cu aburi), au făcut să fie privit ca precursorul lui Papin.⁴⁹⁹ Inventatorul unui unguent magnetic, a practicat cu bolnavii săi uromanția sau divinația prin urină. După publicarea lucrărilor sale, *Medicina catholica* (1621) și *Anatomiae am-phiteatrum* (1623), în care împărțea anatomia în mistică și vulgară, Fludd a avut polemici cu diverși detractori, de la Foster până la Mersenne. Gassendi a scris împotriva lui o carte în care mărturisea totuși că-l considera savantul cel mai extraordinar al timpului său.⁵⁰⁰ Fludd a răspuns criticilor publicând *Clavis philosophiae et alchymiae fiuddanae*, 1633. (Cheia filosofiei și a alchimiei fiuddiene), rezumându-și concepția pentru „Natura naturantă, infinită și glorioasă”. Într-o carte postumă, *Philosophica mosaica* (1638), a recunoscut trei principii ale Creației: Tenebrele (materia primă), Apa (materia secundă) și Lumină divină (esența și izvorul vieții). Medicul acesta a fost atât de genial încât nici măcar adversarii săi nu s-au putut împiedica să nu-l admire: astfel, profesorul Sprengel, deși l-a denigrat, l-a lăudat pentru că a inventat barometrul înaintea lui Torricelli⁵⁰¹: numai că acest instrument, numit de el *calendarium vitreum*, era mai degrabă un soi de termometru.

Tot în Anglia, Kenelm Digby (1603-1665), cancelar al reginei Anna, care a fost preocupat numai de aspectul miraculos din activitatea lui Paracelsus, a devenit celebru grație „prafului de simpatie”, folosit pentru a vindeca de la distanță rănilile, adică aplicând remediul pe o bucată de țesătură îmbibată de sângele rănitului. A povestit cum, ca să-l vindece pe unul din secretarii ducelui de Buckingham, căruia chirurgii nu mai sperau să-i salveze mina spintecată, a pus bandajul însângerat într-un lighean unde se găsea praful descoperit de el,⁵⁰² Explicația sa pseudo-științifică este mai puțin interesantă decât aluziile la medicină simpatică a acelei epoci când pe corpul unui bolnav se puneau animale vii (porumbei, câini), pentru ca aceștia să capete boala și astfel s-o scoată din el.

O dată cu sfârșitul secolului al XVII-lea, paracelsiștii, lără a-i detrona nici o clipă pe galeniști, au fost tot atât de des consultați ca și aceștia din urmă și au beneficiat de pensii din partea regilor. În timpul lui Ludovic al XIV-lea, un ilustru medic din Paris, Nicolas Lemery, a publicat *Pharmacopee universelle* în care reunea atât remedii spagirice, ba chiar empirice, cât și preparate ale apotecarilor. Afirmă că țeasta umană concasată poate vindeca de paralizie sau apoplexie: „Craniul unei persoane care a suferit o moarte violentă este mai bun decât acela al unui mort de o boală îndelungată sau decât acela luat din cimitir.”⁵⁰³ Dar când doamna de Sevigne îi scrie fiicei ei că ia „esență de urină” împotriva bufeurilor sau că doamna de Lafa-yette se întărește cu „fiertură de vipere” e vorba de medicații galenice. Nu trebuie să punem toate excentricitățile în seama lui Paracelsus, care trăia într-o vreme când medicina tatona și din a

cărui activitate abatele Pompeo Colonna, în secolul al XVIII-lea, a pus în evidență mai ales aspectul filosofic.

Medicul celor trei S împotriva medicului arke-ului.

Pentru a înțelege mai bine diferența dintre medicina ermetică și medicina academică, cel mai bun lucru pe care-l putem face este să-i confruntăm pe doi dintre reprezentanții lor cei mai tipici pentru secolul al XVII-lea: pe de o parte, flamandul Van Helmont, care restabilește la bolnavii săi funcționarea arke-ului sau spiritul vital; pe de altă parte, parizianul Gui Patin, numit „medicul celor trei S”, deoarece prescria invariabil, ca remedii, la Saigne (sângerarea), le Son (tărăța), la Sănă (siminichia).⁵⁰⁴ Se va vedea mai departe și fără nici un fel de ambiguitate în ce tabără înfloreau cele mai mari erori și dacă așa-zisul nebun nu era un precursor, de o altă anvergură, decât pretinsul înțelept.

Jean-Baptiste Van Helmont, născut la Bruxelles în 1577 dintr-o familie ilustră, și-a făcut studiile la universitatea din Louvain și și-a format o cultură enciclopedică aprofundând fizica, matematica, astronomia și chiar demonologia cu inchișitorul Martin del Rio. Numit doctor la vârsta de douăzeci și doi de ani, cunoscând pe dinafară aforismele lui Hipocrate și Galenus, ad-notând mai bine de șase sute de autori printre care și Avicenna, a ezitat să exercite profesiunea de medic considerând-o prea puțin evoluată față de Antichitate. În 1602, a căpătat răie strân-gând mâna unei tinere fete și a cerut părerea celor doi medici din Bruxelles considerați a fi cei mai buni; aceștia i-au spus, amândoi, că râia venea din căldura intempestivă a ficatului (nu se cunoștea încă acarusul) și i-au recomandat purgații și sân-gerări care l-au stors de puteri fără însă să-l vindece. N-a reușit decât cu propriile sale remedii, considerând râia ca fiind un rău local. Decis să practice un alt fel de medicină, a călătorit prin Europa, a revenit la Bruxelles, unde s-a căsătorit cu fiica seniorului de Merode, apoi s-a retras la Vilvorde. A îngrijit în special săracii și deținuții și a făcut lucrări de laborator, ca philo-sophus per ignem (adică chimist, chimia fiind pe atunci numită pirotehnie).

De la prima sa lucrare, Dagheraad, publicată în 1615 la Ley-da, în flamandă, și-a atras ura medicilor galeniști cărora le ataca teoriile. Critică sa era la obiect, aspră și justă, așa cum se va remarca mai târziu: „Niciodată nu s-a demonstrat cu mai mult talent și cu mai mult succes inutilitatea acestor doctrine umorale care au domnit multă vreme în școlile de medicină.”⁵⁰⁵ Van Helmont nega faptul că boala ar fi fost o dereglare a celor patru umori, ce păcătuiau prin calitate și cantitate; se opunea tratamentului antiflogistic al acestor „umori păcătoase” cu sân-gerări, spălaturi, vezicatorii pe care le acuza de a slăbi bolnavul tocmai când avea nevoie să fie întărit. În schimb, se interesa de fenomene puțin cunoscute, cum face în *De Magnetica vulnerum naturali et legitima curatione* (1621), în care examinează posibilitățile curative ale magnetismului, considerându-l o proprietate inerentă corpurilor, comparabilă cu atracția exercitată de pol asupra acului magnetic. El consemnează tot felul de vindecări datorate magnetismului: astfel, o femeie bolnavă de reumatism simțea cum îi dispare durerea de îndată ce se așeza în fotoliul de unde abia se ridicase fratele ei. Van Helmont atribuie magnetismului vindecările miraculoase produse de relicve și de puterea vrăjitoarelor. În *Supplementum de Spadanibus*

fontibus (1624), disertație despre apele feruginoase din comună Spa, el le dă compoziția chimică și dă adevăratele indicații terapeutice, respingând toate prostiile scrise despre acest subiect.

Adversarii săi, pe care-i biciuia cu remarci pertinente (pu-nându-i în contradicție cu Hipocrate pe care-l cunoștea mai bine decât ei deoarece scrisese două cărți despre el), au supus tribunalului din Malines treizeci și patru de propoziții eretice extrase din scrierile sale. Afacerea a ajuns până la Inchiziția din Spania care a pronunțat împotriva lui o sentință, la 23 februarie 1626; apoi Facultatea de teologie din Louvain i-a condamnat opiniile și procesul a început în octombrie 1630. Cum el i-a asigurat de bună sa credință, justiția ecleziastică l-a lăsat o vreme în pace; dar dușmanii lui l-au acuzat într-o altă broșură pe care au trimis-o clerului și corpului medical. În consecință, Van Helmont a fost arestat la 4 martie 1634; depunând o cauțiune de 6000 de florini a obținut să fie închis la mănăstirea Fraților minoriți din Bruxelles cu condiția să nu vorbească decât cu soția, socrul și servitorii săi. Apoi, i s-a dat domiciliu obligatoriu în propria sa casă de unde nu putea ieși decât cu autorizație specială. Doi dintre fiii săi, loviți de ciumă, au murit departe de el, lui refuzându-i-se dreptul de a le acorda îngrijirea necesară. Eliberat în 1638, s-a dedicat ciumaților, cu ocazia unei noi epidemii, și a publicat *Febrium doctrina inaudita* (1644), în care răstoarnă teoria oficială despre febre. Se credea că acestea sunt formate dintr-un foc elementar, care pleacă de la inimă și se răspândește în corp, și că provocau putrezirea sângelui în vasele sanguine (de unde și abuzul de sângerări). Van Helmont a demonstrat, prin analiza frisonului, că nu există un foc elementar și a descris fiziologia circulației sanguine, descoperită în 1628 de Harvey, fiind unul dintre primii care i-au luat partea în cearta dintre anttcirculatori și circulatori.

Van Helmont nu-l urmează pe Paracelsus de care se îndepărtează în multe privințe. Doremberg, care i-a studiat pe amân-doi, îl preferă chiar predecesorului său: „Era, ca și Paracelsus, un mistic, dar mult mai savant; un dușman al tradiției, dar mult mai erudit; un empiric, dar studiind direct bolile, un mai bun observator; un polemist violent, dar mult mai generos;”⁵⁰⁶ Ca să evite rugul, omul acesta persecutat de fanatici își presăra cărțile cu mărturisiri de credință, dovadă a pioșeniei sale. Ca cei dinaintea lui, Galenus, Cardano, pretindea că visele profetice erau cele care-i dictaseră unele dintre păreriile lui. Trebuie să ne amintim că trăia în timpul lui Descartes care făcea din medicină alături de mecanică și morală, una din cele trei ramuri ale filosofiei; dacă Descartes, cu ajutorul „rațiunii naturale foarte curate”, localiza în „mica glandă numită conarium” (altfel spus, epifiza) centrul sufletului și discuta, în 1640, cu Lazăre Meyssonier, medic din Lyon, „despre imaginea cățelușilor care, se spune, apare în urină acelor care au fost mușcați de câini turbați”, nu trebuie să ne mirăm de ciudățeniile lui Van Helmont împletite cu vederile sale geniale.

Van Helmont spune că toate manifestările organismului uman sunt determinate de două cauze: sufletul și viața. Sufletul, care dirijează funcțiile intelectuale, este situat în duumvirat, adică unirea dintre stomac și splină care exercită împreună o „acțiune de conducere” a corpului; viața, reglementând funcțiile animale, este o forță productivă care începe în momentul fecundării și

acționează cu ajutorul arke-ului.⁵⁰⁷ Există un arke central, aflat în epigastru împreună cu sufletul pe care-l completează (căci există două suflete, unul nemuritor, intelectual, celălalt pieritor, senzitiv) și mai multe arke locale ce se află în toate părțile corpului: arke-ul creierului, cel al fiecărui membru, al intestinului etc. Arke-ul central trimite permanent ordine arke-elor locale prin intermediul fermentilor; arke-ele locale reacționează prin blas, care e de două feluri: blas wotUum, care provoacă mișcările musculare (voluntare sau involuntare), blas alternativiiim, care transformă țesuturile. Arke-ul nu are o imagine proprie, el este un fel de lumină fără căldură (ceea ce ne duce cu gândul la Descartes care explică, invers, circulația sanguină printr-un „fel de foc fără lumină”, aflat în inimă).

Câtă vreme între arke-ul central și arke-ele locale domnește o armonie perfectă, omul este sănătos; boala începe când o cauză întâmplătoare lovește un arke local – „un spin înfipt în deget” și când arke-ul central răspunde secretând o „imagine seminală morbidă” pe care o imprimă, ca pe o pecete, pe partea atinsă. Cu alte cuvinte, fiecare boală depinde de toxinele și de anticorpii fabricați de bolnavul însuși iar somatica suferă influența psihicului. Școlile defineau boală ca fiind o diateză (predispoziție morbidă) provenind din leziunea unui organ; ele nu admiteau decât cauze întâmplătoare, străine de structură; recomandau medicina simptomelor care se străduia să le suprimă unul câte unul pentru a obține vindecarea. Van Helmont a obiectat că un epileptic sau un bolnav de gută nu sunt vindecați când le trece criza. El a făcut deosebirea între simptom, accident pasager care este semnătura bolii, și produs, modificare materială suferită de corpul în care se dezvoltă un proces morbid. A afirmat că boala nu provine dintr-un organ lezat, ci din două cauze ale acestei leziuni. Școlile ar trebui să remarce, spune el, că leziunea persistă și după moarte, când oricum boala s-a terminat. Ce-i mai lipsește cadavrului, în ciuda leziunii sale, pentru a fi bolnav? Viața. Numai ființele vii cunosc boala, căci ea provine tocmai din spiritul vital tulburat. Deci, în fiecare boală, trebuie luate în considerație două cauze: cauza întâmplătoare externă, pur accidentală, și cauza eficientă internă. Întotdeauna, ne îmbolnăvim pentru că arke-ul central, iritat sau dereglat, dă o luptă dezordonată împotriva loviturilor locale nocive. „Dușmanul se află în centru și de acolo trebuie să începem atacul ca să-l izgonim”, iată cheia patologiei sale.

Van Helmont stabilește o clasificare nouă a bolilor, plecând de la cauzele lor pe care le împarte în două grupe: recepțiile (recepta), cauze exterioare arke-ului, și retențiile (retenta), cauze proprii arke-ului. Recepțiile sunt împărțite în patru subgrupe: injecțiile (injecta), care cuprind toate farmecele vrăjitoarelor; concepțiile (concepta) sau dereglările imaginației și ale pasiunilor al căror efect sunt maladiile mintale, isteria femeilor, dar și astmul, aritmia cardiacă, sughițul etc; inspirațiile (inspirata), adică emanațiile putride, emanațiile respirate de mineri și chi-miști, miasmele atmosferice; susceptiile (suscepta) sau diversele traumatisme, plăgi, contuzii, arsuri, mușcături veninoase etc.

Retențiile, care dau boli arkeale, au în structura lor cauzele înnăscute (innata), care țin de un defect ereditar sau congenital; cauzele tulburărilor intermitente cu crize la intervale mari, cum e epilepsia; cauzele astrale,

resimțite mai ales în bolile venerice (Van Helmont necrezând în influența astrelor asupra omului sănătos); cauzele digestive care implică intoxicațiile alimentare sau medicamentoase și, mai general, alterările procesului de digestie.

Van Helmont își bate joc de galeniștii care atribuie digestia căldurii ficatului, ca și când acesta ar fi „o oală care fierbe”, și le opune teoria sa despre cele șase digestii pe care le asimilează cu transmutațiile chimice. Prima digestie se face în stomac când alimentele se transformă în chim*508 datorită fermentului stoma-hic (sucul gastric, necunoscut la acea vreme); a doua, în duoden unde chimul se desparte în produs asimilabil și produs opac eliminabil; a treia, în vasele mezenterice sub influența fermentului hepatic; a patra, în inimă și aortă; a cincea, în sângele arterial unde spiritul vital își găsește hrana; a șasea, în diferitele țesuturi ale corpului omenesc. Precipitarea sau întoarcerea înapoi a acestor șase digestii provoacă stări maladive, ca și de-șeurile reținute prea mult. Dacă a doua digestie este obligată să facă transmutarea ratată de prima sau dacă a treia revine înapoi la primele două și așa mai departe acest fapt dă loc, după caz, la grețuri, gălbănare, dizenterie, cașexie etc. „Digestia este opera vieții însăși”, spunea Van Helmont.

Patologiei sale, Van Helmont îi adaugă o terapeutică nu mai puțin personală. El a pornit la luptă împotriva polifarmaciei epocii sale, când se folosea un număr exagerat de medicamente pentru tratarea unei singure boli, și împotriva „confecțiilor”, amestecuri multiple ca aurea Alexandrina Nicolai care conținea șaiszeci și cinci de ingrediente. Van Helmont a afirmat că materia medicală trebuia debarasată de substanțele inerte cu ajutorul chimiei și că, pentru fiecare caz de tratat, trebuia să fie de ajuns unul sau două remedii specifice. El crede că nu există boli incurabile: plantele le vindecă pe toate, cu condiția să știi să le alegi și să le prepari. Inutil să folosești plante exotice: Dumnezeu a așezat pretutindeni o floră medicinală completă. Îi critică și pe dogmaticii care prescriu frunză de aur sau praf de pietre prețioase spunând că tot atâta folos ai și dacă înghiți pietricele. Dădea bolnavilor săi esențe și săruri volatile din ierburi și minerale. Medicamentele sale preferate erau aroful (muriat – clorură – de fier și amoniac), mercurul diaforetic (pe bază de calomel), tinctura de crin, balsamul Samech de culoarea rubinului (alcool etilic și sare de tartru). A inventat un panaceu, licoarea alkaest, despre care spunea: „Alkaestul distruge toate bolile așa cum focul distruge insectele pretutindeni pe unde trece.” Discipolii săi de mai târziu, ca Georges Starkey la Londra și Jean Le Pelletier la Rouen, au căutat secretul alkaestului, dizolvant universal servind la volatilizarea alcaliilor.⁵⁰⁹

Când a murit Van Helmont, în 1644, lăsând neterminată lucrarea *Ortus medicinae* dedicată lui Iehova⁵¹⁰, Gui Patin scria la Paris: „Era un escroc flamand periculos care a murit turbat acum câteva luni. N-a făcut niciodată ceva de seamă... Omul acesta nu avea în cap decât o singură medicină, toată făcută din secrete chimice și empirice.”⁵¹¹ Dușman al noului, Gui Patin nu era un pedant caraghios; dimpotrivă, erudit și bibliofil, mân-dru de imensă să bibliotecă, putând să citeze din memorie fiecare volum, dând și numărul paginii unde se găsea citatul pe care îl folosea, el atrăgea întotdeauna majoritatea de

partea sa. Medicul acesta vesel, celebru în timpul Frondei și al lui Ludovic al XIII-lea, înainte: de a deveni, în timpul lui Ludovic al XIV-lea, decanul Facultății de medicină din Paris și profesor regal, nu cruța pe nimeni: „îi numea pe chimiști maimuțoi medicii pe apotricari, bucătari scumizi, iar pe chirurzi oameni îmbrăcați în negru și cu ciorapi roșii, căci acesta era, pe atunci, felul lor de a se îmbrăca”, spune despre el Bordelon.⁵¹²

Admirator al lui Montaigne și prieten cu Gabriel Naude, el a lăsat niște fcrisori de o libertate de limbaj nemaipomenită. Nivelul medicinel practice în timpul său reiese din descrierea celor șase zile de agonie ale cardinalului de Richelieu, pe care ne-a lăsat-o: „în a patra zi de boală, desperantibus medicis, i s-a adus o femeie care i-a dat să înghită baligă de cal pusă în vin alb iar, după trei ore, un șarlatan care i-a dat o pilulă de laudanum.”⁵¹³ Gui Patin explică metoda să prietenului său, Spon, medic la Lyon: „Nu există remediu pe lume care să facă atâtea minuni ca sângerarea. (...) Idioții care nu înțeleg meseria noastră își imaginează că nu trebuie făcute decât purgații, dar se înșală; căci dacă nu ai procedat mai întâi la o sângerare abundentă ca să înăbuși impetuoșitatea umoarei rătăcitoare, să golești vasele mari și să îndepărtezi dereglarea ficatului care produce această serozitate, purgația nu poate fi folositoare.”⁵¹⁴ Astfel, spune el, a procedat la sângerarea unui copil bolnav de pleurezie de treisprezece ori în cincisprezece zile și l-a vindecat. Chiar el, pentru „o răceală neplăcută” a pus să i se ia sânge de șapte ori, mirându-se apoi că simțea o slăbiciune în genunchi.

Gui Patin s-a indignat când Harvey a descoperit circulația sângelui, apreciind numita circulație „paradoxală, inutilă pentru medicină, falsă, imposibilă, de neînțeles, absurdă, vătămătoare pentru viața omului”. Recomandând unui student un plan de lectură – în care figurează respingerea lui Paracelsus făcută de Erastus – insistă: „Mai ales, ocoliți cărțile de chimie”. Era atât de retrograd încât combătea ceaiul, „impertinenta noutate a secolului”. Tratatul său, *De la conservation de la sante*, ar fi putut să fie semnat de Chrysale⁵¹⁵. A vorbit acolo numai de vinurile bune, de fructe, mai ales „lămâia pe care o prețuiesc mai mult decât toate remediile cardiace din prăvăliile acestei vremi”⁵¹⁶ și a consacrat capitolul cel mai important al lucrării „acțiunii veneriene și evacuării sâmânței”.

Cu tot bunul său simț, Gui Patin n-a făcut ca știința să avanseze nici măcar un pas. Spre deosebire de el, excentricul Van Helmont a fost curând reabilitat: în 1670, operele sale, traduse în franceză, au primit aprobarea Facultății de medicină din Paris care a recunoscut în ele „precepte bune, care servesc sănătatea corpului omenesc”.⁵¹⁷ S-a văzut în el un precursor, din pricina tratatelor sale despre litiază și despre febre. Bordeu s-a inspirat din teoria arke-elor când a vorbit despre „centrii de viață” iar Broussais, reluând părerea lui Van Helmont care spunea că el nu cunoaște ciuma sau epilepsia, ci numai ciumap și epileptici, a declarat, citindu-l: „Nu există boli, există numai bolnavi.” în 1866, Academia de medicină din Bruxelles a pus la concurs un elogiu al lui Van Helmont devenit o glorie națională a Belgiei, tot așa cum, în aceeași perioadă, Elveția onora memoria lui Paracelsus. Cei doi gânditori

singuratici, detestați de Gui Patin, au triumfat iar denigratorul lor nu mai este decât un exemplu de intoleranță.

Teoria și aplicarea magnetismului animal.

Franz Anton Mesmer, născut în 1734 la Iznang, pe malul lacului Constanța, ieșind în 1750 din seminarul Iezuiților din Det-tingen, a studiat teologia la Universitatea din Ingolstadt, după care a intrat la Școala de medicină din Viena. Acolo și-a susținut, în 1766, teza *De injlexu planetarum în corpus huma-num* (din care n-a mai rămas decât un singur exemplar, conservat la Österreichische National Bibliothek din Viena) în care descria influența planetelor asupra corpului uman după legile atracției universale.⁵¹⁸ El afirmă că în special soarele și luna exercită o acțiune directă și continuă asupra sistemului nervos cu ajutorul unui fluid care se insinuează în substanța nervilor. Individul supus acestei acțiuni suferă efecte alternative de in-tensiune (tensiunea internă aflată la momentul de intensitate) și de remisiune, comparabilă cu fluxul și refluxul mareelor. Mesmer atribuia ciclul menstrual al femeilor și periodicitatea anumitor boli cronice acestui magnetism planetar. Teza sa a fost primită cu rezervă de către juriu, dar tânărul a fost totuși admis la cursurile Școlii cu complimentele decanului Van Swieten.

Puțin după aceea, Mesmer s-a căsătorit cu bogată văduvă a unui consilier imperial și, dispunând astfel de o imensă avere, s-a instalat într-o casă pe Landstrasse, lângă Prater, pe malul Dunării, unde oferea recepții somptuoase. Meloman, Mesmer cânta la clavecin și la violoncel și a fost prieten cu Mozart, în tinerețea acestuia; avea un teatru în aer liber, în mijlocul parcului său, unde i-a invitat pe Haydn și pe Gluck ca să dea concerte. Fără să părăsească însă medicina, a îngrijit-o, în 1774, pe dra Osterlin, bolnavă de o „maladie convusivă” cu delir, vomismente și sincope. A tratat-o folosind un magnet, utilizat pe atunci de medici pentru a calma durerile de dinți și de stomac și de care un iezuit din Viena, părintele Hell, se folosea pentru a vindeca bolile de nervi. La 28 iulie 1774, aplicând trei magneți de o formă specială pe picioarele trei Osterlin, Mesmer a constatat o netă ameliorare a stării ei; dar a mai remarcat că această ameliorare se datora mai puțin magneților, cât unei forțe mai puternice al cărei agent era chiar el. Din acest moment datează descoperirea magnetismului animal, superior magnetismului mineral, pe care a expus-o în *Lettre ř un mädecin ätranger*, din 5 ianuarie 1775. Teoria lui era următoarea: „în corpul omenesc se manifestă cu precădere proprietăți analoage cu cele ale magnetului; se disting poli la fel de diferiți și opuși care pot fi comunicap, schimbați, distruși și întăriți; chiar și fenomenul înclinării poate fi observat.”⁵¹⁹

Mesmer s-a lovit de incredulitatea generală; a cerut în zadar baronului de StSrck, președintele Facultății de medicină din Viena, să convoace o comisie de medici care săi examineze lucrările; s-a adresat Academiei din Berlin care i-a răspuns că bate câmpii; a străbătut Bavaria, Suabia, Elveția în căutare de savanți pe care săi convingă. A făcut atunci câteva vindecări în public. O protejată a împărătesei, dra Paradis, în vârstă de optsprezece ani, era oarbă din copilărie: „Avea ochii bulbucați, ieșiți din orbite și convulsivi. Mai mult, suferea de o melancolie, însoțită de obstrucția splinei și a ficatului, ceea ce dădea

adesea accese de delir și furie care te făceau să crezi că era complet nebună.”⁵²⁰ Utilizând numai magnetismul său personal, Mesmer a redat vederea fetei, pe care un oculist o declarase atinsă de o boală incurabilă și pe care Storck o îngrijise zece ani fără succes. Cititorii mei medici și psihanalisti au înțeles că era vorba de o isterie de conversie. Când eram student în psihopatologie, a fost adus la spitalul Sainte-Anne un om cu ochii dați peste cap: pipăia pământul cu un baston alb și orbise de puțină vreme; după trei zile de îngrijiri, și-a recăpătat vederea și a putut părăsi spitalul. Mesmer ar fi putut vindeca la fel de bine ca și internul de serviciu acest caz, care nu ținea de oftalmologie.

După un secol, Freud și Josef Breuer ar fi tratat-o pe dra Paradis prin metoda catartică, înțelegând că ea era oarbă pentru că nu voia să vadă căsnicia furtunoasă a părinților săi.

La vremea aceea, când isteria de conversie era necunoscută, vindecările lui Mesmer i-au dus mai mult dușmani decât admiratori. Oculistul Barth, care făcea operații de cataractă, i-a negat cu violență cura. Tatăl d-ri Paradis a fost îndemnat să-și retragă fiica iar aceasta, de cum a căzut din nou sub influența părinților săi, a redevenit oarbă. Deoarece toți medicii din Viena și din împrejurimi se uniseră împotriva lui, Mesmer a plecat la Paris, în februarie 1778, și și-a prezentat teoria la Academia de științe; acolo a fost primită cu răceală, ca și la Societatea regală de medicină. A petrecut patru luni la Creteil cu bolnavi aflați în tratament, propunând savanților să vină și să-i constate rezultatele: nimeni nu s-a deranjat. S-a instalat atunci într-un imobil din piața Vendome unde a dat consultații; a publicat, în 1779, la Didot cel tânăr, *Mămoire sur la découverte du magne-tisme animal* Singurul său susținător a fost medicul contelui d'Artois, Eslon, dar și acesta, după ce apăruse ideile lui Mesmer, în septembrie 1780 – în fața colegilor de la Facultatea de medicină, a fost imediat radiat de pe lista medicilor.

Totuși, Mesmer nu era un șarlatan; omul acesta, foarte bogat, nu o făcea din venalitate, ci pentru a-și demonstra teoria care stabilea o identitate între om și un magnet viu. I se reproșa, de altfel, că îngrijește oameni din popor, ceea ce l-a făcut să spună cu amărăciune: „în Franța, vindecarea unei persoane sărace nu înseamnă nimic; patru tratamente acordate unor burghezi nul egalează pe cel acordat unui marchiz sau unui conte; patru tratamente acordate unor marchizi abia dacă-l egalează pe cel acordat unui duce.”⁵²¹ Mesmer făcea însă greșeala de a se înșela asupra importanței reale a descoperirii sale: el se credea distribuitorul unui remediu natural, bun la toate, în timp ce era inventatorul psihoterapiei. Autoritatea și prestanța sa l-au ajutat să vindece bolile pe care Babinski le-a grupat sub numele de pithiatism, pentru a arăta că depindeau de acțiunea moralului asupra fizicului. Mesmer a obținut astfel rezultate pozitive în paraliziile de origine isterică, în afecțiunile cutanate, numite astăzi nevro-dermite, în astmă și în alte tulburări psihosomatice; dar la unii din pacienții săi boala revenea și acest lucru era exploatat de ceilalți pentru a acționa împotriva lui.

Sistemul lui Mesmer era extrem de simplu. Concepția sa despre patogenie se rezuma astfel: „Nu există decât o boală și un remediu. Perfectă

armonie a tuturor organelor noastre și a funcțiilor lor constituie sănătatea. Boala nu este decât dereglarea acestei armonii.”⁵²² Terapeutica magnetică, sortită să refacă armonia tulburată, caută să provoace în bolnav o criză: „O boală nu poate fi vindecată fără criză; criza este un efort al naturii împotriva bolii... Când natură este incapabilă să provoace crize, ea este ajutată de magnetism care, pus în mișcare prin mijloacele indicate, operează împreună cu ea revoluția dorită. Criza este salutară când, după ce a trecut prin ea, bolnavul simte o îmbunătățire și o ușurare evidente și mai ales când este urmată de evacuări binefăcătoare.”⁵²³ în sfârșit, trebuie știut că toate corpurile sunt cufundate într-un lichid universal pe care-l absorb și îl resping alternativ, sub formă de curenți ce intră și ies. Mesmer numește poli punctele de scurgere sau de intrare a curenților tonice și conductori obiectele cu unghiuri sau ascuțite la vârf capabile să propage aceste curenți.

Iată cum făcea Mesmer o consultație. Se așeza în fața bolnavului, își punea mâinile pe umerii lui și le cobora de-a lungul brațelor până la vârful degetelor, ținându-i apoi o clipă degetele mari; repeta acest lucru de două sau trei ori, după care îi făcea „pase longitudinale” de la cap până la picioare. Toate acestea cu scopul de a pune în armonie curențele care intrau și cele care ieșeau, ale vindecătorului, și ale pacientului. Apoi, Mesmer căuta locul și cauza bolii, palpând regiunea abdominală căci credea: „Sediul celor mai multe boli se află de obicei în viscerele din abdomen: stomac, splină, ficat, epiplon, mezenter, rinichi iar la femeie în uter și anexele lui.”⁵²⁴ Mesmer palpa corpul cu degetul mare și arătătorul sau cu palma mâinii, sau cu două degete unite, sau cu cele cinci degete îndoite descriind o linie pe partea care urma să fie palpată și urmând direcția nervilor. Sonda plexul ca să provoace o reacție ce putea să indice locul precis al răului. Pentru „pasele longitudinale” se folosea de un bețișor din sticlă sau din oțel având unul din vârfuri retezat.

De cum stabilea diagnosticul, Mesmer palpa fără încetare zona reperată provocând astfel în această zonă dureri simptomatice, până când acestea ajungeau la stadiul de criză. Palparea lui nu semăna cu un masaj, el spunând dimpotrivă că palparea de la mică distanță, la câțiva centimetri de corp, avea cel mai mare efect. Ca să „opună un pol celuilalt”, când atingea cu mâna dreaptă capul, pieptul său abdomenul unui pacient, atingea cu mâna stângă și locurile corespunzătoare din spate. Multiplică curențele în funcție de afecțiunile pe care le avea de tratat: epilepsie, apoplexie, astmă, migrene, ulcerații etc. „Magnetizarea cu un curent mare” se făcea cu cele cinci degete reunite în formă de piramidă. Singurele sale medicamente erau crema de tar-tru și vomitivele ușoare.

„Magnetismul animal trebuie considerat în mâinile mele ca un al șaselea simț artificial”, spunea Mesmer. Niciodată nu a pretins că ar avea privilegiul unui har special; ceea ce punea el în mișcare era o proprietate a materiei organizate și afirma că oricine avea un magnetism curativ. În virtutea acestui principiu a condus ședințe de îngrijiri colective în cursul cărora bolnavii se magnetizau unii pe alții, așezați în jurul unui hârdău plin cu apă și conținând pilitură de fier, punându-și pe locul dureros una din sforile sau bețele care ieșeau din acest recipient enorm. În același timp, făceau „lanțul” atîngându-se

cu degetele mari, genunchii sau labele picioarelor. Perdelele erau trase, temperatura menținută la un nivel constant. Când în această atmosferă propice autosugestiei leșina vreo persoană, ea era transportată în „camera de criză”. Acolo, se aflau patru hârdaie, unul dintre ele fiind rezervat săracilor. Mesmer magne-tiza apă, vegetale, contactul cu acestea permițând bolnavilor să-și refacă electricitatea naturală; el a indicat procedeul cu care să fie magnetizat un copac, care să provoace apoi „crize” binefăcătoare celor care-l atingeau.

Combătut, luat în răs, Mesmer a trebuit, în 1784, să părăsească Parisul și să se ducă la Londra, dar lăsa în Franța discipoli; cel mai important a fost marchizul de Puységur, care a descoperit hipnoza și somnambulismul artificial cu ocazia experiențelor de magnetism de la castelul său din Busancy. La Geneva, Mesmer a făcut cunoștință și cu avocatul Nicolas Ber-gasse, care a integrat mesmerismul în Francmasonerie înfiin-țând Loja Armoniei și a făcut din aceasta un sistem filosofic în *La Thäorie du monde et des etres organisäs*, carte imprimată ca o partitură de operă cu cuvinte scrise cu caractere hieroglifice, în timpul Revoluției franceze și chiar în timpul Terorii, Mesmer s-a întors în Franța fără să aibă neplăceri; dar la întoarcerea lui la Viena a fost închis, în noiembrie 1794, suspectat de a fi un spion al iacobinilor. Eliberat, dar fiindu-i interzis să mai rămână la Viena, a plecat în Elveția unde a rămas o vreme la Frauenfeld. Cartea sa *Mămoire de Van VII* (publicată mai întâi în germană, la lena) a trezit interes în Germania astfel încât i s-a cerut, în 1812, să vină la Berlin unde să predea magnetismul; a refuzat considerându-se prea bătrân.

După moartea lui Mesmer, survenită în 1815 la Meersburg, pe malul lacului Constanța, mesmerismul a continuat să prospere de-a lungul întregului secol al XIX-lea. În Franța, Joseph Deleuze, naturalist la Jardin des Plantes, a încercat să amelioreze tehnica paselor și a început „fricțiunile magnetice”: cele două cărți ale sale *Histotre critique du magnetisme animal* (1813) și *Instruction pratique sur le magnätisme animal* (1835) s-au bucurat de un mare prestigiu. În 1820, baronul Jules du Potet, în vârstă de douăzeci de ani, a făcut o serie de experiențe de magnetism la spitalul principal din Paris, Hotel-Dieu, în fața unui auditoriu format din medici; a continuat să practice această disciplină, înființând *Journal du magnätisme*, publicând numeroase cărți printre care *Le Manuel de l'etudiant magnätiseur* (1846). Charles Lafontaine, autorul lucrării *L'Art de magnätiser* (1847), a străbătut Franța și Anglia însoțit de o prostituată somnambulă, care îi servea de medium, și s-a stabilit în 1851 la Geneva; lucrarea sa, *Mămoires d'un magnätiseur* (1866), arată cum își exercita această meserie paramedicală. Henri Durville, întemeietorul Școlii de magnetism și de masaj din Paris, a redactat *Treite expärimental de magnätisme* (1896), cuprinzând o „fizică magnetică”. Toți acești oameni nu pretindeau să înlocuiască medicina cu activitatea lor, să înlocuiască medicamentele prin cura magnetică, ci să fie auxiliarii medicilor în lupta împotriva durerii.

Taumaturgia și tehnicile ei.

Taumaturgia, arta de a face vindecări miraculoase, a apărut în Occident o dată cu creștinismul. În Antichitate nu existau decât filaștri (medici amatori), cum erau filosofii care, de la Democrit la Aristotel, au vrut să dovedească că

filosofia lor îngloba toate științele. Asclepios (Esculap), semizeul medicinei, fusese lovit de fulgerul lui Zeus pentru a fi voit să învie morții. Grecii, care-i consultau pe Asclepiazi, cei care slujeau cultul lui Asclepios la Epidaur, sau egiptenii care se adresau preoților zeiței-leoaice Sekhmet, nu credeau că fac un act neobișnuit, mai mult decât cei care se duc astăzi într-o stațiune termală pentru cură. Dar de îndată ce s-a răspândit zvonul despre minunile lui Hristos și ale apostolilor săi, lumea pagină a pretins că are proprii ei taumaturgi. Se povestește că Vespasian, după victoria lui militară împotriva evreilor, a redat vederea unui orb frecându-i pleoapele cu salivă și iar pe un infirm l-a făcut să umble atingându-l cu piciorul.⁵²⁵ A fost celebrat pitagoricianul Apollonius din Tyana, care a trăit în secolul I al erei creștine, iar Viața sa a fost comandată lui Philostratus de Iulia Domna, „împărăteasa filozoa-fă”, mama lui Caracalla; în această biografie Apollonius din Tya-na cunoaște toate limbile, are darul profeției, a stat în Babilon, a scăpat orașul Efes de ciumă, pe un posedat de demoni, a înviat la Roma o tânără fată iar când a fost adus în fața tribunalului de Domițian, a devenit invizibil sub ochii judecătorilor săi.

Epitetul de taumaturg (făcător de minuni) a început să fie folosit în legătură cu sfântul Grigore din Neocesarea, care a vindecat numeroși bolnavi; a fost utilizat și pentru sfântul Damas, martir din Capadokia, și pentru sfântul Cuthbert, episcop din Lindisfarne, în Islanda. Biserica catolică a stabilit o listă lungă a sfinților care au salvat viața unor muribunzi prin impozitia mâinilor sau prin rugăciunile lor, specificând că numai sfințenia permite taumaturgia. Un megaloman oarecare nu poate s-o facă. Biserica protestantă, negând miracolele sfinților, le-a admis pe cele ale oamenilor simpli, așa că membrii a tot felul de secte – Vodoazii, Frații Moravi, Camizarzii din Cevennes, Covenantarii din Scoția, Mormonii din America – s-au crezut investiți cu daruri supranaturale fără a le merita prin virtuți ascetice.

După sfinți, singurii taumaturgi recunoscuți de creștinism în timpul Evului Mediu au fost regii Franței și ai Angliei, cărora li s-a atribuit puterea de a vindeca pe scrofuloși prin simplu contact. Al doilea rege capețian, Robert cel Pios, a instaurat din 987 ritul francez de atingere a scrofulelor; către 1100, Henri I Beauclerc a inaugurat ritul englez care a devenit apanajul Plantagenetilor. Ceea ce le dădea acestor regi dreptul de a fi taumaturgi era ceremonia ungerii lor ca suverani, când erau unși cu mir pe cap și pe diferite părți ale trupului împreună cu hremă, untdelemn special amestecat cu balsam, în timp ce hirotonisirea preoților nu comportă decât miruirea pe mâini cu untdelemn sfințit obișnuit, numit untdelemnul catehumenilor. Mai mult, hrema cu care erau unși regii Franței trebuia să provină din sfânta fiolă adusă din cer de un porumbel sfântului Remi când acesta l-a uns rege pe Clovis; hrema regilor din Anglia se afla sub protecția sfântului Eduard Confesorul. O astfel de ceremonie părea deci potrivită pentru a conferi un har divin celui care-i era supus.

Practica taumaturgică a fost executată deci cu variante în cele două țări. În Franța, regele se așeza întâi în rugăciune, apoi se împărtășea în cele două feluri (alt privilegiu sacerdotal), după care se ducea la bolnavii care-l așteptau. Le atingea rănile direct cu mâna, făcea deasupra lor semnul crucii, pronunțând

cuvinte pioase care au devenit în secolul al XVI-lea o formulă consacrată: „Regele te atinge, Dumnezeu te vindecă.” Apoi, se dădea fiecărui bolnav o monedă (în timpul dinastiei de Valois, se dădeau doi toumois de cap de om) după care regele se spăla pe mâini. Apa aceasta era luată de cei care voiau s-o bea pe nemâncate timp de nouă zile, alt fel de vindecare „fără nici un medicament” recomandat de Etienne de Conty, călugăr în timpul domniei lui Carol al VI-lea. Regele-vindecător acționa fără o periodicitate stabilită; Ludovic cel Sfânt atingea zilnic pe bolnavi, Ludovic al XI-lea puneă să fie aduși în grup în fața lui o dată pe săptămâna. Biserica oblăduia cu autoritatea ei puterea regală de vindecare așa încât Francisc I, fiind oaspetele papei Leon al X-lea la Bologna, a atins, în decembrie 1515, scrofuloșii – printre care și un arhiepiscop polonez – în capela palatului pontificali.

În Anglia, acest ceremonial se transformă într-o adevărată slujbă liturgică în timpul căreia monarhul englez, asistat de un capelan, făcea semnul crucii pe rană ținând în mână o monedă de aur (un angel) cu o gaură prin care trecea o panglică; o puneă apoi la gâtul pacientului pe care-l atinsese. Aceasta avea virtutea unei medalii sfințite, iar Maria Tu dor îi puneă pe bolnavii ei săi promită că nu se vor despărți de medalie. Mai mult, regii din Anglia au avut dreptul să facă în Vinerea Mare inele medicinale⁵²⁶. În acea zi, se rugau cu evlavie la „Crucea din Gnyeth”, relicvă miraculoasă pe care Eduard I o cucerise de la gali și în care era încrustată o bucată din crucea lui Hristos. După ce se prosterna până la pământ în fața ei, regele depunea pe altar, ca ofrande, monezi de aur și argint, apoi le „răscumpăra” (adică le lua punând însă o sumă echivalentă în locul lor) și puneă să se facă din metalele astfel recuperate inele despre care se spunea că vindecă epilepsia și crampele musculare: de unde și numele lor de cramp-rings. Așa s-a făcut că în toată Europa a existat un comerț cu aceste cramp-rings, aduse din Anglia.

Harul vindecărilor miraculoase nu puteau să-l aibă ființele obișnuite. Astfel, atunci când s-a crezut că există taumaturgi în afară de sfinți și regi, li s-a cerut o calitate excepțională: să fie septenari. Din pricina caracterului sacru al cifrei 7, s-a crezut că al șaptelea fiu dintr-o familie avea puterea naturală de a vindeca: numai că trebuia să fie al șaptelea fiu dintr-o serie de șapte copii de parte bărbătească, fără ca între ei să existe vreo fată. Această credință era răspândită în Germania, în Biscaia, în Catalonia, în Țările de Jos, în Marea Britanică ca și în Franța. Septenarii francezi erau numiți marcous, după sfântul Marcoul: se duceau în pelerinaj la stărepa Sfântul-Marcoul din Corbenia, al cărei stareț, Odouard Bourgois, a dat, în 1632, certificate de vindecători la doi septenari, precizând că activitatea lor trebuia să se facă „cu milostenie și fără bani”. În general, clerul nu era de acord cu această superstiție iar Bossuet scria stareței din Faremoutiers care se îngrijea de un marcou: „Nu m-am interesat de această chestiune cu al șaptelea copil decât pentru a-i împiedica să înșele lumea exercitându-și pretinsul privilegiu care n-are nici o bază.”⁵²⁷

Comparativ cu sfinții catolici și sectele protestante, au existat puțini taumaturgi printre ocultiști. Medicina ermetică a fost practică de medici adevărați, care își însușiseră întreaga știință a timpului lor, căreia îi adăugau teorii care să-i compenseze lacunele. Fără îndoială, Rosa-Crucienii au avut

taumaturgia drept scop mărturisit; dar unii dintre cei care li s-au adăugat, ca Robert Fludd, aveau cunoștințe solide.

În secolul al XVIII-lea, contele Claude-Louis de Saint-Germain n-a fost decât un taumaturg fără voie. Acest extraordinar aventurier, cu origini necunoscute, și-a făcut prima apariție la Londra, către anul 1743; se dădea drept un nobil sicilian, frecventa nobilimea engleză și cântă din vioară la prințul de Galles. Nimeni nu știa de unde venea averea. Părăsind Anglia în 1746, a stat o vreme pe moșiile lui din Germania, apoi a ajuns la Paris în februarie 1758. Fiindu-i agreabil doamnei de Pompadour, pe care o uimea cu diamantele și povestirile despre viața sa anterioară la curtea lui Francisc I, și-a atras gelozia ducelui de Choiseul, pe atunci ministru al afacerilor externe. În 1760, mareșalul de Belle-Isle l-a însărcinat pe Saint-Germain cu o misiune secretă la Haga; Choiseul a cerut să fie arestat și extrădat, dar Saint-Germain a reușit să fugă. A cumpărat domeniul de la Ubbergen, lângă Nijmegen, în Olanda. Îl vom regăsi, în 1763, la Tournai, sub numele de dl de Surmont, industriaș.

În 1766, s-a stabilit la Leipzig, sub numele de contele de Well-done. Cei mari i-au dat toată cinstea. Arhiducele de Austria, Maximilian-Joseph I îi scria surorii sale că Saint-Germain avea două sute de ani, dar nu-i arăta. Datorită insistenței unora, care voiau să le dezvăluie secretul acestei longevități, el le-a oferit elixirul său vital, cu efect purgativ, un praf cu gust de anason care se bea sub formă de soluție ca ceai de viață lungă. Mai mulți chimiști au cercetat compoziția acestui elixir vital, despre care se spunea căi făcut din arome și aur și care pare mai degrabă un amestec de lemn de santal, de frunze de siminichie și de semințe de mărar.⁵²⁸ Înainte de a pleca la Berlin, în 1777, Saint-Germain a remis ambasadorului lui Frederic al II-lea o listă de douăzeci și nouă de procedee care constituiau „fizica nouă”, descoperită de el. Este vorba mai ales de procedee industriale (pentru spălătul mătăsii, îmbunătățirea vinului, prepararea hârtiei etc.) dintre care numai două privesc sănătatea: un „mijloc preventiv împotriva bolilor și neplăcerilor de orice fel” și „adevăratele mijloace purgative care nu iau din corp decât elementele nocive”.

Apoi s-a instalat, în 1778, la Altona, pe lângă landgravul Karl de Hessen care lua lecții cu el, trei ore pe zi, și i-a dat niște clădiri la Eckemforde, port la Baltica, pentru a-și face experiențele. Acolo a și murit și acolo a fost îngropat. Deși funeraliile contelui de Saint-Germain au avut loc la 2 martie 1784, la sfârșitul aceluși an, discipolul său, Etteila, de la Paris, a pretins că el continua să trăiască, în vârstă de 325 de ani și că prânziseră împreună la 22 iulie. Povestitorii de anecdote au alimentat a-ceastă legendă a imortalității care a devenit literă de lege pentru teozofi. S-a publicat o carte ca fiind scrisă de contele de Saint-Germain, carte la care, probabil, el n-are nici o contribuție: *Tras sainte Trinosophie*, al cărei manuscris, păstrat la Bibliotecă din Troyes, se zice că ar fi aparținut lui Cagliostro. Este un tratat de alchimie, cu un simbolism egiptean, caractere cuneiforme fanteziste și cuvinte imitate din arabă și sanscrită.

Taumaturgul care domină secolul al XVIII-lea este, fără discuție, Joseph Balsamo, așa-zis contele de Cagliostro (1743-1795), pe care niște pamfletari au vrut să-l dea drept escroc, dar care a fost reabilitat de cercurile ocultiste

franceze din timpul celei de a III-a Republici. Înainte de toate, Cagliostro a fost un agent al Francmasoneriei, frecventând toate lojile din Europa și po-sedând toate secretele divinatorii și medicale ale acestei organizații rivale Rosei-Crucis: „Un mason care are nevoie de un medic nu este un adevărat mason”, spunea el. La prima sa ședere la Londra, în 1776, Cagliostro nu este încă decât un mag care indică numerele câștigătoare la loteria din Anglia; începând cu februarie 1779, când locuiește în ducatul de Kurlanda, la Mitau, se specializează mai degrabă în ședințe mediumnice, cu halucinații provocate unor subiecte receptive; încearcă apoi, la Sankt Petersburg, câteva vindecări, pentru ca la Varșovia să nu se o-cupe decât de alchimie. Abia la Strasbourg, unde se instalează în septembrie 1780, îi vedem pe Cagliostro ocupându-se numai de iatricie (medicina masonică, etimologic: arta de a vindeca).

Nu este un medic oarecare: de la șase dimineața și până la orele nouă sau zece seara, merge pretutindeni să-i îngrijească gratis pe săraci, neîngăduindu-și să participe la serate, să meargă la teatru, pentru a-și exercita mai bine apostolatul. Dă bolnavilor medicamente care se înghit cu supe și, la nevoie, le dă și bani. Locuind lângă piața Armelor, îi îngrijește și pe soldații de la garnizoană. Vindecă un comandant de dragoni, declarat incurabil, și alte cazuri, cum e cel al doamnei Sarrasin care suferea de un icter persistent. Succesele sale atrag atenția asupra lui și este chemat la Paris pentru prințul de Soubise care nu poate fi vindecat de scarlatină: Cagliostro îl lecuiește în cinci zile. Din acel moment, reședința sa din Strasbourg va fi asaltată de oameni care-i cer părerea, veniți chiar din capitală; îi va primi individual sau în grup la „audiențele” sale, între orele cinci și șapte. În 1781, își va tipări afișe pentru a înștiința publicul de zilele de primire în grup.

Cagliostro era un om de o puternică vitalitate, autoritar, voit emfatic, ridicându-și adesea ochii negri către cer ca pentru ași găsi acolo inspirația. Nu vorbea despre el decât la persoana a treia, adresându-se astfel unui bolnav: „Domnule, sunteți într-o situație cât se poate de proastă: dar vă spun că domnul conte De Cagliostro vă va vindeca.”⁵²⁹ Sau unei femei: „Există un Dumnezeu în cer care poate scoate din iarba cea mai neînsemnată un lichid care să vă redea sănătatea; contele de Cagliostro se va prosterna înaintea lui pentru a-l cere.”⁵³⁰ Se identifică cu un mijlocitor între lumea oamenilor și lumea cerurilor. În același timp, da să se înțeleagă că posedă o știință secretă a plantelor pe care o utiliza în remediile sale; așa încât s-a crezut că deținea știința medicală din Egiptul faraonilor, prestigiu imens într-o vreme când nimeni nu reușise să descifreze hieroglifile.

S-au păstrat rețetele lui Cagliostro și formulele după care un farmacist din Strasbourg îi prepara medicamentele.⁵³¹ Am remarcat că pilulele sale stomahice conțineau aloes hepatic, scump galeniștilor, iar praful purgativ, crema de tartru care venea de la spagiriști. Pomăda pentru față, electuarul pectoral cu mană⁵³², pilulele de terebentină, pilulele cu balsam de Canada nu erau nici ele inovații în farmacia epocii. Remediul lui Cagliostro, după care se dădeau în vânt franțuzoaicele, a fost oleo-sacchari, sau uleiul de zahăr, preparat astfel: se tăia în două un ou tare, se scotea gălbenușul și se puneau în locul lui zahăr rafinat; se uneau cele două jumătăți de ou și se puneau într-un

vas acoperit până ce zahărul se dizolvă. Or, acest procedeu este procedeul după care se obținea oelum myrrhae, notat într-un Codex din 1771, Dispensarium Wurtembergicum. Deci, înainte de a fi un taumaturg, Cagliostro era un filiastru, cu cunoștințe de medicină; administra medicamente care n-aveau nimic misterios la care adăuga forța sa de convingere. Unei doamne care voia să știe de ce aceleași medicamente nu acționau la fel când erau date de altcineva, i-a răspuns: „Aici este mâna maestrului, secretul pe care-l păstrez în inima mea.”

După ce, în iarna lui 1784, a întemeiat la Lyon Loja înțelepciunii triumfătoare, cu care a instaurat ritualul Masoneriei egiptene, al cărei Mare Copht s-a proclamat, Cagliostro s-a instalat la începutul lui 1785 la Paris, de unde tocmai plecase Mesmer; acolo a devenit noul obiect de admirație și de scandal. În casa sa din stradă Sainte-Claude din cartierul Marais, venea lume din toate părțile. Era bătaie pentru praful roz întărit și toți își spuneau: „Vinul de Egipt sau balsamul contelui Cagliostro vindecă totul” (îl administra în picături). Lavater a călătorit special de la Basel la Paris ca să-l întrebe în ce consta știința sa. „În herbis et în verbis”, i-a răspuns Cagliostro. Diferența dintre el și un șarlatan consta în faptul că, departe de a fi abil și lingușitor, îi trata de sus pe cei mari, refuzând chiar invitația contelui d'Artois, fratele regelui.

Sfârșitul lui Cagliostro nu se datorește unei greșeli în funcția sa de taumaturg. Implicat în afacerea Colierului Reginei, închis în Bastilia, scos din cauză, sa exilat mai întâi în Anglia, apoi în Elveția, în sfârșit la Roma, în 1789, unde uneltirile sale pentru a introduce acolo Francmasoneria egipteană au făcut să fie arestat de Inchiziție și închis la castelul Sant-Angelo. La capătul procesului, în ziua de 7 aprilie 1791, a compărut în fața Congregației, în prezența papei Pius al VII-lea și a trebuit să asculte în genunchi, cu capul acoperit de un văl negru, sentința care-l condamna la închisoare pe viață pentru crima de erezie. A murit într-o carceră a Inchiziției iar Sfântul Oficiu a publicat Viața lui Joseph Bcdsamo pentru a se justifica de procesul pornit împotriva lui.

În secolul al XIX-lea, taumaturgia protestantă a cunoscut un avânt deosebit cu așa-numita mind-cure, inventată în 1866 de Mary Baker Eddy din Boston. În mind-cure se postula că boala nu avea o realitate obiectivă iar suferința se datora numai fricii pe care aceasta o inspiră. Vindecătorul se așeza deci în fața pacientului, îl privea fix timp de vreo douăzeci de minute ca să-l elibereze de boală prin acțiunea gândirii sale. Mary Baker Eddy s-a lipsit chiar și de privire și a tratat de la distanță, din reședința sa în Pleasant View din Boston, un locuitor din Cin-cinatti care suferea de o fractură de picior. Singurul adjuvant în acest tratament mintal era lectura Bibliei și a cărții lui Mary Baker Eddy, ale cărei idei au dat naștere așa-numitei Christian Science. Înflorirea metodelor de „vindecare prin credință” a dus astfel la o rivalitate între ele în America, Anglia și Elveția.

Față de aceste practici care nu țineau de ocultism, singurul taumaturg al Tradiției a fost Maestrul Philippe din Lyon (1849-1905). Pe numele lui Philippe Vachot, îi uluia încă din copilărie pe cei din anturajul său dormind cu ochii

deschiși și dovedind darul de a vindeca. Și-a început studiile la Facultatea de medicină din Lyon; dar se spune că în anul patru a înviat un copil mort. Ca urmare, Philippe a fost îndepărtat de la spitalul principal, Hotel-Dieu, și i s-a interzis să se înscrie în anul cinci deoarece „făcea medicină ocultă și era un adevărat șarlatan”. A continuat să dea consultații gratuite, fără diplomă, iar în 1877, s-a căsătorit cu fiica unui industriaș bogat care avea un castel, Clos Landau.

La adăpost de grijile materiale, Maestrul Philippe s-a dedicat cu totul taumaturgiei iar în 1885 s-a instalat într-un imobil din stradă Tete d'Or ca să îngrijească gratuit bolnavii. N-a cerut niciodată onorarii, crezând că alinarea suferințelor era misiunea lui. Bolnavii trebuiau să-i plătească cu „banul lui Hristos”, adică să facă un legământ în schimbul vindecării lor: de exemplu, să promită că nu-și vor vorbi de rău aproapele. Îndesat, jovial, avea aerul, după câte spunea un martor, unui „mic rentier blajin”, însă ochii lui albaștri știau să devină fascinanți. Joanny Bricaud a povestit cum se petreceau aceste ședințe, care aveau loc de două ori pe zi, și unde se adunau uneori până la două sute de persoane: „Participanții stăteau pe scaune aranjate în șiruri, ca la biserică, și erau îndemnați să se reculeagă în timp ce el se retrăgea într-o cameră învecinată. Când se întorcea, spunea de obicei: „Ridicați-vă!„. Apoi ordonă o reculegere timp de câteva minute și o rugăciune către Dumnezeu. În timpul acesteia, el îi privea pe rând și fix pe cei de față. Le spunea apoi să se așeze și, cu mâinile la spate, străduindu-se să vadă totul, se plimba pe culoarul dintre cele două șiruri de scaune. Apoi, dintr-o dată, se oprea în fața unui bolnav, îl atinge și, privin-du-l fix, îi dădea ordinul să se vindece.”⁵³³

Despre rezultatele sale s-a publicat o literatură bogată. Avea o putere de sugestie imediată asupra astenicilor și hipocondria-cilor.⁵³⁴ Cei patru ani de medicină nu erau străini de competența diagnosticelor sale. Maestrul Philippe lucra prin acțiune mintală, utilizând cât mai puțin posibil pasele magnetice și remediile. Metoda sa era „rugăciunea atentă”, considerând că cea mai mare parte a credincioșilor practicau rugăciunea neatentă, fără eficacitate. Maestrul Philippe dormea foarte puțin (trei sau patru ore pe noapte) din pricina „rugăciunilor atente” pe care le făcea pentru toți bolnavii săi. Afirmă că nu puteai să tratezi un om fără acordul dublului său: „Dublul poate fi sănătos iar trupul bolnav.” Acest dublu rămâne pe pământ până la viitoarea reîncarnare: „Când ne reîncarnăm, ne întoarcem cu patimile împotriva cărora nu am luptat.” În sentințele sale, culese cu aceeași pioșenie ca acele acousmata ale lui Pitagora, spunea că soarele și luna sunt locuite iar omenirea e înconjurată de prezențe invizibile: „Viața este un contact universal. În aer, totul este plin de spirite.”

Firește, medicii din Lyon l-au adus de mai multe ori în fața tribunalului pentru exercitarea ilegală a medicinei. În 1890 a fost condamnat la patruzeci și șase de amenzi; dar îi avea ca apărători pe un procuror al Republicii, pe un fost deputat și populația Lyonului care-l numea „tatăl săracilor”. A fost supus unui control medical sub președinția profesorului Brouardel; sub ochii acestuia, a transformat o enormă femeie hidropică într-o femeie sveltă, dar Brouardel a refuzat să semneze procesul verbal pretextând „că nu înțelesese ce s-a

întâmplat”. Îndoiiala era permisă deoarece chiar mediile cele mai convinse se cred îndreptățite să recurgă la fraude față de sceptici.

Reputația Maestrului Philippe a depășit hotarele astfel că țarul Nicolae al II-lea și țarina Alexandra l-au convocat la Com-piegne, în 1901, cu ocazia vizitei lor în Franța. A avut, în cursul unei singure întrevederi, un asemenea ascendent asupra lor în-cât Nicolae al II-lea a vrut să-l aibă lângă el la Sankt-Petersburg unde a pus să i se pregătească locuința în palatul lui de la Țarkoie Selo. La sosirea lui, Maestrul Philippe a fost numit de-îndată medic al armatei ruse, consilier de stat cu titlul de general și inspector al serviciilor sanitare din porturi. Țarul și țarina nu luau nici o hotărâre fără să-l consulte. Curtea a început să fie neliniștită de această dominație crescândă căreia i se opunea prefectul de poliție Racicovski; și ca să combată influența Maestrului Philippe Biserica ortodoxă l-a prezentat perechii imperiale pe Rasputin.⁵³⁵ Maestrul Philippe s-a întors la Lyon dar a continuat să aibă legături cu cei de la curtea Rusiei; ofițerii îi trimiteau semnalmentele bolnavilor împreună cu o șuviță de păr. Din pricina acestor legături cu străinătatea – chiar și Kai-serul Wilhelm l-a consultat o dată – Maestrul Philippe a fost obiectul unei supravegheri constante din partea contraspionajului, ceea ce l-a mâhnit foarte mult și, după cum se spune, i-a grăbit sfârșitul.

Personalitatea sa de taumaturg era atât de impresionantă în-cât, după moartea sa, în 1905, ea a continuat să-i obsedeze pe prietenii lui. Papus a afirmat că i-a apărut de șaisprezece ori la rând, a notat ora și ziua acestor apariții, dintre care una, cea din 18 septembrie 1906, a fost însoțită de o lungă conversație.

În 1924, dr Philippe Encausse, suferind de o plagă infectată ce amenința cu septicemia, a fost avertizat să pună noaptea pe această plagă fotografia Maestrului Philippe; iar dimineața, scurgerea puroiului l-a scăpat în câteva zile de rău. Chiar și cercurile medicale din Lyon au păstrat amintirea lui Philippe căruia dr Louis Maniguet i-a consacrat teza sa.

Medicina ocultă mixtă și metiatria.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, renovatorul medicinei oculte a fost dr Gerard Encausse, zis Papus, născut în 1865 la Corună (Spania). Era fiul medicului care a inventat generatorul Encausse, folosit în spitalele din Paris și din Madrid pentru a înlesni „absorbția cutanată a medicamentelor”; era vorba de o cuvă în care pacientul, având numai capul afară, era supus unor băi de aburi de terebentină (care vindecau reumatismele, artrita și sciatica) sau unor băi de aburi de iodură de potasiu (împotriva afecțiunilor oaselor sau ale sistemului limfatic). Înainte de toate, Papus avea temperamentul unui om născut să fie organizator: în timpul studiilor, la colegiul Rollin din Paris, a înființat primul său ziar; la Facultatea de medicină a fost membru fondator al Asociației Studenților.

În 1882, în timpul externatului, nemulțumit de învățământul evoluționist care i se preda, a început să citească lucrări de medicină ermetică la Biblioteca națională. A căzut pește La Mă-dicine nouvelle a lui Louis Lucas, un chimist din Normandia, care plecând de la o reflecție despre „principiul de viață” și ilustrându-și demonstrația cu experiențe fizico-chimice, arăta cum acest principiu

era determinat de enormon, condensare vitală a mișcării, pe care el îl definea ca fiind un „spectru organic” analog spectrelor luminoase și calorice, având o tensiune ce pornea de la centru spre periferie. Sediul acestui enormon (noțiune hi-pocratică căreia Lucas îi dădea un sens personal) varia în funcție de indivizi și se găsea, în general, aproape de cap la copil, coborând însă către piept și pânțele pe măsură ce omul îmbă-trânea. Terapeutica consta în a procura enormonului extensoare sau detensoare căci de el depindeau reacțiile de contracție și de dilatație, de eretism⁵³⁶ și de destindere din întreg organismul.⁵³⁷ Lui Papus i s-au părut aceste vederi curioase și s-a declarat „discipol direct” al lui Louis Lucas, mort în 1863, înainte de a-și fi terminat lucrările.

Studiind și alte cărți și mai vechi, Papus ia explicat lui Ca-mille Flammarion: „Învățam să mânuiesc această minunată metodă analogică, atât de puțin cunoscută de filosofii moderni, și care permite gruparea tuturor științelor într-o sinteză comună.” Alchimia nu îi părea că diferă de știința contemporană decât prin limbaj, mai spunea el aceluiași Flammarion: „Acolo unde noi scriem HCl, alchimiștii desenau un leu verde iar unde noi scriem $2\text{HCl} + \text{Fe} - \text{FeCl}_2 + 2\text{H}$, alchimiștii desenau un războinic (Marte, Fierul) devorat de un leu verde (acidul).” Inițiindu-se în martinism cu ajutorul lui Henri Delaage, alegându-și pseudonimul de Papus din Nuctemeronul lui Apollonius din Tyana (unde Papus este, dintre cele șapte genii de la începuturi, geniul medicinei), tânărul să alăturat lui Stanislas de Guaita și a intrat în Consiliul suprem al Rosei-Crucis cabaliste.

De la 1888 la 1891, chiar și în timpul serviciului militar, Papus a dus o intensă activitate de ocultist. A creat, în 1889, Grupul independent de Studii ezoterice, cu mai bine de trei sute cincizeci de membri și Lojile martiniste de la Paris, numite Sphinx, Hermanubis, Velleda și Sphinge. Revista lunară, L'Initiatton, înființată în octombrie 1888, ziarul hebdomadar Le Votte d'Isis, începând cu 1890, vor fi organele acestui grup, ca și revista lunară L'Union occulte française din Lyon. Papus a cunoscut primul său succes ca autor cu lucrarea Le Tarot des Bohe-miens (1889) în care vorbea nu numai de taroc, ci și de Cabală, de artele divinatorii, despre simbolism. Anatole France i-a cerut un interviu, pe care l-a publicat la 15 februarie 1890 în La Revue ilhistrăe: „L-am văzut: este foarte tânăr, cu ochii vii, tenul proaspăt, obrazul rotund, barba fină. Are mai degrabă aerul u-nui student la medicină decât al unui Mag.” Iar la 1 iunie al aceluiași an, vorbind despre College de France în Le Temps, acest neașteptat admirator adaugă: „Mi-ar plăcea să se creeze la College de France o catedră de magie pentru dl Papus.” În anul următor, Papus publică Essai de physiologie synthétique (1891) și lucrarea sa capitală, Treite mithodique de science occulte (1891), un volum in-octavo de 1092 de pagini pe care l-a completat cu Trăite elămentale de magie pratique (1893), în același format, având 560 de pagini.

Când Papus și-a susținut, în 1894, teza de doctorat intitulată L'Anatomie philosophique et șes divisions, profesorul Mathias Duval i-a spus: „Domnule Encausse, nu sunteți un student obișnuit... Sunt mândru să fiu conducătorul tezei dumneavoastră de doctorat.” Anatomia filosofică, scumpă lui Goethe și

ocultiștilor, constă în compararea diferitelor organe ale unui individ pentru a determina care dintre ele prezintă analogii; ea a stabilit, de exemplu, că există puncte de similitudine histologică între traheea-arteră și vezică, laringe și uter (sau prostată), o omologie între plămâni și rinichi. Teza lui Papus, reluând lucrările recente ale lui Camille Bertrand și ale dr Adrien Peladan fiul, propunea o clasificare a acestei științe. Devenit șef de laborator al dr Luys la Hopital de la Charite, Papus a întreprins cu acesta experiențe de hipnoză diferite de cele de la spitalul Salpetriere; ei transferau de la distanță stările nevropatice ale unui subiect în stare de veghe asupra unui subiect hipnotizat aflat într-o cameră învecinată, cu ajutorul unei coroane magnetizate pusă alternativ pe capetele celor doi.

Cu toată admirarea sa pentru Maestrul Philippe, Papus nu făcea pe taumaturgul. Era un cercetător dintre cei mai serioși care a primit medalia de bronz a Asistenței publice pentru cariera sa spitalicească și al cărui cabinet de consultație, de pe Bulevardul de Clichy, numărul 60, era asaltat de o clientelă care aștepta până și pe scară. Fiul său ne spune: „El considera că din punct de vedere ezoteric corpul omenesc este compus din mii de celule vii care au, toate, conștiința lor individuală, spiritul lor... Rolul spiritului medicamentului sau al fluidului magnetic este de „a vorbi,, cu aceste flinte mici, de a le trezi energia, de a le arăta locul din natură unde vor putea singure să-și găsească vindecarea. Cu cât va fi deci mai puternic spiritul unei substanțe introduse în corp, cu atât mai repede va fi obținută vindecarea. Această lege este, după Papus, cheia vindecărilor homeopatice, magnetice sau chiar teurgice.”⁵³⁸

În La Science de mages, pe care el o considera cea mai bună lucrare a sa, Papus arată că flinta omenească se compune din trei principii, corpul fizic, corpul astral (sau mediatorul plastic) și spiritul conștient. Corpul fizic (schelet, mușchi, organe digestive) suportă toate elementele ce alcătuiesc omul întrupat și își are centrul de acțiune în abdomen; corpul astral le animă, este principiul lor de coeziune, acționând prin organele de respirație și de circulație iar centrul lui de acțiune se află în piept; în sfârșit, spiritul mișcă aceste două corpuri, din centrul său de acțiune situat în partea postero-inferioară a capului. Se poate vorbi de două corpuri, deoarece „corpul astral este dublul perfect al corpului fizic. El constituie o realitate organică.”⁵³⁹ În altă parte, Papus va spune că ființa omenească, din punct de vedere fiziologic, este o uzină de forță nervoasă, rezultat al muncii celor două uzine inferioare, uzina abdominală și uzină toracică. Forța nervoasă, derivând direct din acțiunea sângelui asupra cerebelului, este o unealtă în serviciul spiritului.

Papus era interesat cu precădere de corpul astral căruia îi datorăm păstrarea și întreținerea formelor organismului și practica simultan trei feluri de medicină: alopatică, homeopatică și medicină mintală. Într-adevăr, el deosebea bolile pur fizice care se vindeau prin contrarii (alopatia); bolile astralului care se tratau cu remedii asemănătoare lor (homeopatia); și bolile spiritului care nu pot fi vindecate decât prin teurgie și rugăciune. Papus căuta întotdeauna să-și dea seama dacă starea pacientului nu provenea dintr-o tulburare a sistemului său de vibrații astrale: „Uneori, pentru a stabili un diagnostic, scruta mai întâi astralul bolnavului, apoi îl vindeca în mod

misterios făcând apel la forța vitală mamă, la potențialul secret, sursă de echilibru.”⁵⁴⁰ Printre aceste cazuri de „vindecare mixtă” (prin rugăciune și cu un medicament alchimic) se citează cel al unui copil bolnav de o leziune la picior.

Papus utiliza remedii proprii, necunoscute de Codex. A creat o „licoare antiholerică” și a pus la punct, împreună cu farmacistul Deboudaud, un elixir, a cărui formulă a fost dată de fiul său (tinctură de hamamelis, de capsicum, de hydrastis, de vi-burnum, extras fluid de căscară sacrada etc.) pe care-l prescria în doze de două linguri pe zi. Papus a folosit tot felul de procedee pentru a vindeca bolile nervoase, cu magneți și coroane magnetice, tratamente dietetice, hipnotism, sugestie și transfer.⁵⁴¹ A inventat un săpun organic, „săpunul verde al amiralului”, pe bază de fiere, pentru a înlătura din corpul omenesc lipomurile (bule de grăsime), bărbia dublă, „pantalonul de călărie”⁵⁴², provocând regresul celulelor adipoase fără încrețituri ale pielii sau riduri.⁵⁴³ În 1898, a făcut experiențe la spitalul Saint-Jacques pe cobai cărora li se inoculase cultură pură de tuberculoză ca să încerce un ser antituberculos compus din derivate ectodermice.⁵⁴⁴

În 1897, a deschis școala de Științe ermetice, în stradă de Savoie la numărul 4, ai cărei elevi erau destinați să intre, după examene, în lojile martiniste; Papus a ținut acolo, cu regularitate, cursuri care, în 1898, se intitulau Premiers elements de chiromancie, Premiers (tléments de lecture de langue sanscrite (caractăres devanagari). Ceilalți profesori ai acestei școli erau ocultişti considerați de el ca fiind printre cei mai competenți, ca Jollivet-Castelot, care preda lecții de alchimie, sau Sedir (anagramă a lui Deșir și pseudonim al lui Yvon Leloup), care preda istoria martinismului.

În 1901, Papus s-a dus la Sankt-Petersburg, la Nicolae al H-lea, și a luptat împotriva influenței lui Rasputin la curtea Rusiei. În octombrie 1905, țarul l-a convocat la Țarkoie Selo pentru o ședință de necromanție pe care a povestit-o Maurice Paleologue, ambasador al Franței: „Printr-o condensare intensă a voinței sale, printr-o exaltare prodigioasă a dinamismului său fluidic, „Maestrul spiritual,, a reușit să evoce fantoma prea-cre-dinciosului țar Alexandru al III-lea; semne indubitabile au atestat prezența spectrului invizibil.” Nicolae al II-lea a pus o întrebare fantomei tatălui său care l-a îndemnat la fermitate. Doi discipoli ai lui Papus au dezmințit această povestire, contrară doctrinei sale antispiritiste; dar fiul său, dr Philippe Encausse, a considerat-o autentică. Este evident că fostul asistent al dr Luys, specialist în hipnoză avea mijloacele tehnice pentru a sugestiona o personalitate schizoidă ca cea a lui Nicolae al II-lea.

Neobosit, Papus dădea conferințe ezoterice, publica lucrări ca Premiers elements d'astrosophie (1910). Când a izbucnit primul război mondial, el a anunțat în 1915 victoria Franței asupra Germaniei pentru anul 1918 (mai prezisese, în 1894, cu un an înainte de a se întâmpla asasinatul lui Sădi Carnot). Erudiția sa era însoțită de asemenea daruri de clarviziune încât Jollivet-Castelot l-a definit „Magul cel mai însemnat și cel mai profund al epocii noastre”. Voluntar pe front ca medic-șef al Armatei a 3-a, Papus s-a îmbolnăvit în timpul campaniei și a fost evacuat la Paris, unde a murit în 1916, la datorie.

Lăsa diferite manuscrise, din care s-au alcătuit cele două cărți postume ale sale: ABC Muștră d'occultisme (1922) și La Science de nombres (1932).

După înființarea Institutului de Metapsihică de către profesorul Charles Rlchet, în 1922, medicina ocultă a evoluat sub numele de metiatrie. Dr Paul-Thomas Bret a devenit teoreticianul acestei evoluții pe care a justificat-o inventând tot felul de termeni derivați din prefixul meta, pentru a da iraționalului o nomenclatură științifică. La început a protestat că nu exista nici un antagonism între practica oficială și propria sa disciplină: „Metiatria, cunoscută mai bine, va fi complementul indispensabil al medicinei. Deoarece metiatria se ocupă numai de incurabili, de cei pe care medicina ia părăsit.”⁵⁴⁵ A împins optimismul până la a propune un statut al „metiatrului diplomat de stat”, care avea ca prim articol: „Va fi oficial recunoscut drept metia-tru acela care, fără nici un mijloc fizic, remediu sau aparat, va fi făcut trei vindecări de incurabili atestați ca atare de certificate provenind de la medici diferiți.”⁵⁴⁶ El afirmă că astfel de vindecări sunt posibile prin folosirea metapsihismului, element su-pranormal al individului, forță nouă și necunoscută, distinctă de credința care vindecă, de sugestie, de influența moralului asupra fizicului. Metargia era manifestarea metapsihismului într-un act; metarhie, arta a-l folosi după nevoie pentru un efect interior său exterior. Bret nu credea că un vindecător e un om de la care emană un fluid magnetic; după el, acesta acționa asupra monoideismului (sau „ideea-forță perfect Inconștientă”) pacienților săi și-l transformă în monoideism curativ.

Metapsihismul ascultă de trei legi: 1. Legea de antagonism: eul conștient și metapsihismul se află în proporție inversă, altfel spus metapsihismul este mai puternic la primitivi decât la cei civilizați, la bolnavi necultivați decât la cei cu personalitate meditativă; 2. Legea de atracție și de respingere: un bolnav poate rămâne refractar la puterea unui metlatru și poate să se vindece cu un altul, în funcție de afinități personale; 3. Legea de ireductibilitate: metapsihismul unui subiect poate fi mai puternic decât cel al metiatrului, ale cărui „metagestiuni” rămân fără efect asupra unui monoideism ce reprezintă o tendință funciară.

Bret distinge două clase de fenomene: metabioza, producerea supranormală de reacții biologice și organice, și metacine-zia, producerea supranormală de deplasări de obiecte, de persoane și chiar a mediumului însuși sau schimbări fizice și chimice în moleculele obiectelor (metapoieză). El explică vindecările prin nozomimetism, imitare inconștientă a unei boli și realizarea ei organică prin metapsihism. Ca să vindece, metiatrii au două feluri de gesturi: gesturile obișnuite (pase, im poziția mâinilor, frecări, bătăi) și gesturi specifice, proprii fiecăruia. În sfârșit, dr Bret analizează o cantitate extraordinară de efecte me-tabiotice ce merg de la afanismul excretelor (oprirea temporară a funcțiunilor de secreție și de excreție), de la atoxinie (rezistența la otrăvuri), de la metatermie (creșterea temperaturii interne) până la diapauză (suspendarea momentană a vieții), tre-când prin acțiunea metapsihică a mamei asupra fătului. El studiază chiar și ihnognosia care urmează următorul principiu: „Orice ființă omenească își lasă urma metapsihică (ihnism) pe orice obiect pe care îl atinge corpul său.”⁵⁴⁷

Ar fi inutil să supraîncărcăm acest studiu cu examenul „medicinelor paralele” din epoca noastră, deoarece printre cele care spun că se trag din ermetism, unele iau numai câteva noțiuni, altele se străduie să-i rămână cu scrupulozitate fidele și toate ne-ar duce la repetiții. Medicina antropozofică a lui Rudolph Steiner deosebește patru elemente constitutive ale omului, corespunzând Pământului, Apei, Aerului și Focului; ea consideră organele ca pe niște „planete Interiorizate”, folosește medicamente cum e coleodoronul, obținut din chelidoni, sau preparații obținute din cele șapte metale majore: totul derivă din medicina spagirică.⁵⁴⁸ Alexander van Bernus, un aristocrat german care a fost la Munchen prietenul celor mai mari scriitori ai timpului său (Thomas Mann, Hermann Hesse ș.a.), după ce a studiat medicină, a înființat în 1922 laboratorul Soluna de la castelul său din Neuburg, lângă Heidelberg. Acolo a fabricat două remedii universale, azlnatul, pe bază de antimoniu, împotriva afecțiunilor acute cu hipertermie, și diakrasinul, destinat alterărilor cronice ale țesuturilor și umorilor. A mai inventat și remedii mai speciale numite, după organele pe care le tratau, Cordiak, Pulmonik, Stomachik, Cerebetik etc. În Alchimie și Medicină (1948), spune că el continuă iatrochimia lui Paracelsus și că se inspiră din Pharmacoepia spagyrica a lui Glauber: rămânând un personaj remarcabil, Bemus nu aduce totuși nimic nou.

Am putea crede că un Jean Solomides, cu fiziatria sa, ar merita să figureze aici ca succesor al lui Van Helmont, deoarece avea pe de-a-ntregul alura unui cercetător blestemat, urmărit pentru exercitarea ilegală a farmaciei deși, doctor în medicină al Facultății din Paris, în 1938, licențiat în științe fizice și în științe naturale, bacteriolog, el avea o competență perfectă. Lectura cărții sale La Physiatrie et les physiatrons synthetiques (1970) îl recomandă ca pe un tehnician al bolii, autor al unei terapeutici ale cărui viziuni vor fi poate confirmate de viitor, dar nu ca pe o filosofie medicală, lucru ce caracterizează înainte de toate medicina ermetică și face din ea o artă de a gândi.

Cât despre numeroșii taumaturgi, ei folosesc și acum metode împrumutate de la Cagliostro sau de la Maestrul Philippe. Un Rosa-Crucian modern, H. Spencer-Lewis, Imperator al Ordinului rosa-crucian A. M. O. R. C. (adică al categoriei „fraților albi”) vorbește despre proprietățile spirituale ale hranei, despre influența mistică a culorilor și de „puterea psihică” ce permite vindecarea la distanță. „Tratamentul său cosmic” se administrează noaptea, între orele 2 și 3, când pacientul doarme, și se adaugă tratamentului prescris de medicină alopatică; cum este și gratuit, conform regulii stricte a taumaturgiei, nu avem ce să-i reproșăm.⁵⁴⁹ Apoi, mai există tot soiul de practici paramedicale, de „vindecare psi”, dar ele nu țin de subiectul acestei cărți, căci nu fac să intervină un sistem al lumii și metode originale, ca în Tradiția ocultă.

Sper că cititorii vor fi înțeleși că n-am avut intenția, nici măcar un singur moment, să-i laud în cele de mai sus pe vindecătorii în delir, în detrimentul adevăraților medici. Obiectul meu a fost să arăt cât de complexă este istoria medicinii și cum unele din descoperirile ei se datoresc unor persoane neînregimentate, revoltate împotriva ideilor lui Hipocrat și Galenus, îndeobște admise. Omul de știință are dreptate când este înfuriat din cauza

taumaturgului care îi uzurpă pe nedrept funcția, dar greșește dacă nu trage învățăminte pentru el însuși. E nevoie de erori (și poate chiar de multe erori comparate) pentru a găsi adevărul. Cele mai vii lumini ale cunoașterii țâșnesc din șocul opiniilor contrarii. Nu putem înlătura nici o doctrină sub pretextul că este absurdă: ea conține uneori descoperiri corecte, dar anticipate, sau permite, prin combinarea cu respingerea ei, să se ajungă la un termen mediu acceptabil.

7 Comunicarea cu invizibilul.

Filosofia ocultă a afirmat întotdeauna că există o lume invizibilă și că oamenii dispun, în timpul vieții lor, de diferite mijloace pentru a comunica cu aceasta; pentru a o dovedi, ea a alcătuit o colecție impresionantă de experiențe, observații și descrieri raționale din care se pot deduce niște legi precise. Firește, conform unui principiu de pură metodologie, trebuie să înlăturăm aberațiile psihotice, fanteziile romanești care țin de un simplu joc cu gândirea magică, pentru a ne limita numai la credințe fixe și împărtășite⁵⁵⁰. De asemenea, trebuie să punem capăt unei greșeli îndeobște răspândite aceea de a confunda ocultismul cu spiritismul în vreme ce maeștrii Tradiției i-au combătut cu vigoare pe spirițiștii acuzându-i că se dedau unei necromanții ridicole și că acreditează noțiuni vagi despre lumea de dincolo. Inițiatul Pierre Leroux, exilat la Jersey, a dezaprobat ședințele cu „mese ce se învârteau” ale prietenului său Victor Hugo și n-a vrut niciodată să participe la ele. Papus a încercat o vreme să împace ocultismul cu spiritismul pe care l-a definit ca pe „o traducere prescurtată a magiei practice”⁵⁵¹. El era convins că acel perispirit al lui Allan Kardec, mijlocitor între corp și suflet, nu era altceva decât corpul astral al ocultiştilor. În 1887, Papus s-a alăturat Societății Teozofice, creată de Helene Blavatsky și a fost cofondator al revistei acestei societăți, *Hermăs*, apărută în 1888; dar, doi ani mai târziu, s-a despărțit de ea, respingându-i sistemul pe care-l considera o mistificare a ezoterismului.

În ce constă lumea invizibilă și ce ne putem aștepta să descoperim în ea? Răspunsul la această întrebare a variat, cu nuanțe subtile, din Evul Mediu și până în zilele noastre. Putem vorbi de o evoluție (și chiar de un progres) în concepția despre invizibil și despre posibilitatea de al prospecta. Sunt două milenii de când omenirea din Occident se crede înconjurată de spirite invizibile pe care le-a împărțit, într-o primă etapă, în trei clase: îngerii, demonii și sufletele rătăcitoare. Acestea puteau apărea omului în anumite împrejurări, spontan sau sub efectul conjurațiilor. Cum ar fi prea absurd să se presupună că spiritele bune și cele rele își țin companie, s-au identificat două zone ale invizibilului: lumea preternaturală. (de la prefixul *praeter*, dincolo), superioară lumii umane, dar inferioară lumii divine, și lumea supranaturală, deasupra a tot, lăcaș al lui Dumnezeu și al îngerilor. Numai spiritele din lumea preternaturală pot fi făcute să apară când voim noi, cu ajutorul unor rituri speciale; cele din lumea supranaturală rămân pentru totdeauna inaccesibile. Deși îngerii sau sufletele preafericitelor consimt în mod excepțional să se arate unui individ ca o recompensă pentru starea lui de curățenie sufletească sau ca o compensare a suferinței, apariția lor este întotdeauna neașteptată, incontrolabilă; asemenea ființe nu ascultă de legi pământești, nici măcar de rugăciuni.

Să dezbătut multă vreme asupra înfățișărilor pe care le iau spiritele invizibile pentru a deveni vizibile. De exemplu, îngerii aveau un trup sau nu? Sfântul Augustin afirma că aveau un trup elementar alcătuit din aer și din foc (părere împărtășită de sfântul Hilaire, de Origene, sfântul Ioan Damaschinul și de al doilea Conciliu din Nicea); sfântul Toma din Aquino susține că îngerii sunt substanțe fără corp (ceea ce a confirmat Conciliul din Laterano). Până la urmă sa crezut că îngerii nu au un trup, dar iau unul pentru a-i ajuta pe oameni și-l părăsesc imediat după aceea. Creștinilor le era interzis să-și pună întrebări indiscrete despre îngeri, să știe cum se chemau căpeteniile lor și care le erau atribuțiile. Tratatele neoplatoniciene atribuite lui Denis Areopagitul, Despre Ierarhia cerească, Despre Teologia divină, descriind organizarea îngerilor în cohorte, au fost combătute de Părinții Bisericii până la Bousset. Sfânta Scriptură spune că există șapte îngeri care stau în fața chipului lui Dumnezeu și nu numește decât trei: Michael, Gabriel și Raphael: ceilalți nu vor fi cunoscuți oamenilor decât la Judecata de Apoi. Aldebert Alleman a fost condamnat, în timpul papei Zaharia, în secolul al VIII-lea, ca eretic deoarece evoca în predicile sale „nume de îngeri necunoscuți, adică alții decât Michael, Gabriel și Raphael”. I s-a reproșat chiar de a fi vorbit despre Uriel, citat în Cartea a 4-a a lui Ezdra care nu face parte din scrierile canonice.

Iată un paradox pe care trebuie să-l reținem pentru a aprecia îndrăznelile ocultismului: un om care invocă îngerii este considerat de teologi drept un necredincios tot atât de condamnatibilă și unul care invocă demonii. De fiecare dată când un autor creștin a îndrăznit să facă o listă a îngerilor, așa cum a făcut călugărul J. B. Hepburn în a sa Virga aurea (1615) putem fi siguri că superiorii săi l-au admonestat și, de obicei, pedepsit. Acest lucru explică orientarea către Cabală, unde angeologia descriptivă era îngăduită: acolo se găseau Anael, îngerul castității, Șamael, cel al dreptății, Raziei, cel al misterelor etc. Aceasta justifică și curiozitatea filosofilor ocuți care, îndreptându-se către o religie care le permitea să admită existența îngerilor fără a le da toate precizările dorite asupra moravurilor lor, au încercat să pătrundă această enigmă prin cercetări teoretice sau prin procedee halucinatorii.

Demonii erau și ei locuitori ai lumii invizibile de care te simțeau înconjurat în fiecare clipă. Într-adevăr, de la începutul erei creștine a intrat în scenă un protagonist înspăimântător pe care Antichitatea nu-l cunoscuse: Diavolul. Întreaga concepție despre lumea preternaturală a fost dramatizată până la extrem de acest nou personaj. Îl ajutau legiuni de demoni, pe care Johann Wier, medicul ducelui de Cleves și discipol al lui Cornelius Agrippa, îi definea astfel: JJaemon, Daemonium înseamnă învățat, vicelan și înțelegând mai multe lucruri... Cacodaemon vrea să spună savant în răutate.,,552 El afirmă că există nouă ordine: pseudoteii (sau falșii zei), spiritele minciunii, cei care te duc în ispită ș.A. Și care ascultă de căpetenii arătate de Biblie prin nume care fac aluzie la aptitudinile lor: Behemot (fiara înăscută), Leviathan (lăsat în seama lui însuși), Abaddon (distrugător), Mamona (lacom de bogăție), Asmodeu (spiritul rătăcirii). Teologii zăboveau cu plăcere asupra demonilor, pe care îi împărțeau în funcție de locul și ora lor de apariție: empuză era un demon în formă de femeie care nu apărea decât la prânz (famosul „demon al

prânzului”); lămâile, demoni ai deșertului (și mai ales ai deșertului libian) semănau tot cu femeii cu picioarele în formă de capete de dragoni etc. Aceste figuri erau de altfel luate din păgânismul antic deoarece demonologii creștini credeau că acesta a fost saturat de creaturi infernale și, sub acest raport, îi considerau mitologia adevărată.

Cea de a treia clasă a ființelor din lumea invizibilă este constituită din sufletele celor morți. Este o credință oficială despre care avem mărturia din 1587 a unui călugăr cordelier, Noel Taillepied, lector de teologie la Rouen: „Uneori un spirit se va arăta în casă, iar câinii, văzând așa ceva, se vor arunca între picioarele stăpânului lor de unde nu vor mai voi să plece, căci ei se tem foarte de spirite.”⁵⁵³ El povestește istorii cu fantome care-i bat pe cei vii, încât „unii rămân schilozi și neputincioși”, sau care fac în bucătărie un zgomot îngrozitor de veselă spartă fără să vezi pe cineva acolo: „De multe ori s-au auzit spirite noaptea, târându-și picioarele, tușind și suspinând, care fiind întrebată spuneau că sunt spiritul lui cutare sau al lui cutare. Fiind întrebată de îndată cum ar putea fi ajutate, cereau să li se facă slujbe, să meargă lumea în pelerinaj și astfel vor fi dezlegați. Puțin după aceea, au apărut cu mare splendoare și lumină, ce nu poate fi povestită, spunând că erau dezlegați și mulțumeau din toată inima binefăcătorilor lor.”⁵⁵⁴

Spiritele apar „cel mai adesea spre miezul nopții, când ești treaz după primul somn, când simțurile sunt libere și în odihnă. La fel, ele apar cel mai adesea vinerea și sâmbăta și în alte zile de post... Cât despre locurile unde apar spiritele nu există niciunul care să fie precis, le vedem și le auzim în orice loc, dar mai ales în locurile pe unde s-au bătut înainte.”⁵⁵⁵

Există patru semne datorită cărora putem deosebi un spirit bun de unul rău. Mai întâi, „dacă este un spirit bun, el aduce cu sine o spaimă mare, așa cum îngerul Gabriel ia făcând Fecioarei Maria când a salutat-o.”⁵⁵⁶ Un spirit rău nu înspăimânta când apare, el dă un sentiment de orgoliu celui care-l zărește. Sunetul vocii sale, gesturile sale, sensul vorbelor sale, permit și ele să recunoaștem un spirit, ca și înfățișarea sa: „Cel bun se arată în formă de porumbel, de om, de miel sau înconjurat de lumină sau de culoarea albă.”⁵⁵⁷ Spiritele morților nu iau neapărat chipul unor ființe însuflețite: „Uneori, ele au apărut în formă de șomoioag de paie aprinse: alteori, s-a auzit o voce ca a unei persoane care ar fi vorbit într-o oală crăpată.”⁵⁵⁸ Care este atitudinea pe care trebuie s-o avem în fața unei fantome. Mai cu seamă nu trebuie să înjurăm și să blestemăm, nici să punem mâna pe sabie, ci să ne facem semnul crucii pe frunte și să spunem spiritului: „Dacă tu ești Dumnezeu, atunci vorbește. Dacă nu ești, atunci pleacă.” Manifestările invizibilului pot fi numai sonore: Taillepied citează clopotul bisericii din Avila, care bătea singur când se întâmpla în creștinătate un eveniment, sau zgomotul brusc care ne avertizează că unul din prietenii noștri se află în primejdie de moarte: „Adesea se întâmpla că atunci când vreunul dintre ai noștri se află în țări îndepărtate și e grav bolnav, auzim cum în casă cad lucruri care par a fi grele și fac un zgomot de toată mirarea: apoi, după o vreme, vom afla că aceasta s-a întâmplat la aceeași oră când una din acele rude era pe moarte.”⁵⁵⁹

În epoca Reformei, protestanții și catolicii s-au învrăjbit în ce privește problema aparițiilor, ceea ce a dus la o polemică între Ludwig Lavater, pastor calvinist la Zurich, și Pierre Le Loyer, consilier la Tribunalul de apel din Tours. Lavater a negat că sufletele morților pot să apară celor vii deoarece acestea se aflau în locuri, răi sau iad, în afara lumii umane și fără vreun mijloc de a se reîntoarce la ea. El a acceptat aparițiile de îngeri buni și răi, dar a subliniat că aparițiile celor răi erau mai dese: „Spiritele care apar trebuie să fie considerate suspecte.”⁵⁶⁰ Le Loyer i-a ripostat printr-o pledoarie de o mie de pagini, cu citate în greacă și ebraică, în care a pretins că dezvoltă o „știință a spectrelor”.

Acest *Discours des spectres* al lui Pierre Le Loyer este, fără îndoială, lucrarea cea mai importantă despre acest subiect din Franța. El stabilește diferența dintre viziune (care este de mai multe feluri, viziune divină, fantezie a visătorului etc), spectru și fantomă: „Spectrul este curată imaginație, fantomă, o imaginație greșită, ireală și provenind din niște simțuri deformate... La drept vorbind, fantoma este un lucru neînsuflețit și o pură iluzie și, ca atare, nu are nici o voință iar spectrul este cu totul altceva; dacă vrea, apare, dacă nu vrea, nu apare și, cum spune sfântul Ambrozie, natura sa este de a nu fi văzut iar voința sa de a fi văzut.”⁵⁶¹ Fantomă, deci, nu depinde decât de o halucinație și numai spectrul este manifestarea unui spirit (înger, demon sau suflet). Pentru a dovedi că „întoarcerea sufletelor” este posibilă și că ele apar într adevăr celor vii. Le Loyer se referă nu numai la textele sfinte, dar și la afacerile juridice pe care le-a auzit pledate. Este interesant să aflăm că această credință în spectre era protejată de lege și că atunci când locatarii se plâneau că locuiesc într-o casă bântuită de fantome, Parlamentul din Grenadă îi scutea de plata chiriei.

Le Loyer vorbește despre înfățișările luate de ființele invizibile ca un om sigur de ceea ce afirmă. Îngerii iau formă de tineri: „Această formă omenească le place mai mult decât celelalte pentru că este mai perfectă și mai familiară celor cu care doresc să vorbească... Iar îngerii se arată tineri ca un semn al tinereții lor veșnice și al primăverii lor veșnice, care înflorește înăuntru cerurilor... Și încă îngerii sunt, când apar, îmbrăcați în veșminte albe sau de în fin iar chipul lor strălucește ca fulgerul. Aceasta ca să arate că sunt spirite pure și curate de orice pată de murdărie.”⁵⁶² Îngerii nu pot fi atinși în timp ce demonii se lasă pipăiți, dar aceștia din urmă au un trup compus „din aburi deși și pământești care urcă în aer”, trup rece ca zăpada sau sălășluiesc în cadavre pe care le însuflețesc, „de care vor fi u-neori dovadă mirosurile împuțite și sulfurate pe care le vom simți la intrarea și ieșirea lor.”⁵⁶³

Or, dacă vom compara cartea acestui magistrat erudit din timpul domniei lui Henric al IV-lea cu tratatele de filosofie o-cultă din secolul său, constatăm la acestea din urmă că această credință în invizibil, plecând de la aceleași principii creștine îmbogățite cu aportul Gnozei și al Cabalei, este totodată mai îndrăzneată și mai rațională. Autorii lor nu etalează cu atâta plăcere povești cu spectre și cu demoni. Nu la ocultști vom întâlni cea mai fanatică credulitate în magie, neagră sau albă, ci la adversarii lor. Jacques d'Autun, predicator din Ordinul capucinilor în timpul lui Ludovic al XIV-lea, afirmă, într-un urias raport adresat Parlamentului din Dijon despre ceea ce trebuie să credem și ceea ce nu trebuie să credem în materie de vrăjitorie, că vrăjitorii sunt duși la sabat

de un demon care-i ține în circa și pe care ei îl numesc le Marttnet. Nu se miră de acest fapt: „Să mergi fără picioare, să zbori fără aripi și să duci greutatea mari fără spate, este o minune care ne uluiește și care este totuși obișnuită pentru un Demon.”⁵⁶⁴ Părintele Costadau, profesor de teologie din Ordinul Fraților Predicatori, este încredințat că vrăjitorii pătrund noaptea în case agitând o așa-numită mină de glorie, care are virtute soporifică asupra celor din casă: „Ei au mâna unui spânzurat, în fiecare deget al acesteia punând o lumânare aprinsă; după ce iau adormit astfel foarte adânc pe oameni, pot foarte ușor să-i otrăvească, să fure, să omoare, să facă necurătenii.”⁵⁶⁵

Oricât de ciudate ar fi părerile unor filosofi oculti, ele se justifică toate prin contextul religios al epocii lor în care sunt oficial recunoscute ciudățeni și mai mari. Până și experiențele lor pot fi apropiate de cele din mistică clasică; în viețile sfinților pot fi întâlnite exemple frecvente de bilocație, „prezența reală a aceleiași persoane extatice concomitent în două locuri diferite” (astfel sfânta Lydwine a făcut bilocație timp de douăzeci și patru de ani, și, după tradiția celor din Ordinul Sfântului Supliciu, maica Agnes se găsea în același timp în mânăstirea ei din Lageae și în casa ei din Paris, cartierul Saint-Lazare, împreună cu Olier), de elevație extatică (înălțarea unei ființe aflate în rugăciune, devenită astfel ușoară ca un fulg: „E de ajuns atunci să suflă, chiar de la o oarecare distanță, pentru a pune trupul, care plutește deasupra pământului, în mișcare”, spune un preot citân-du-l pe „Dominique de Jesus-Marie pe care regele Filip al II-lea îl mișca numai suflând deasupra lui în timp ce acela, în extazul său, se balansa în aer”⁵⁶⁶), de extaz zburător (experiența sfintei Christina care era văzută ureând în copaci, sărind din creangă în creangă, ca o pasăre”), de zbor al spiritului, de vedere mistică (citirea gândului unei alte persoane), menționate fără cea mai mică îndoială de biografii lor. Când îi punem pe ocultiști în fața teologilor și misticilor creștini, ai căror rivali sunt (în loc să fie studiați separat, cum se face de obicei), ne dăm seama că primii exagerează mult mai puțin și că urmează un itinerar cu adevărat filosofic.

Aceste preliminarii sunt necesare pentru a înțelege sistemele care vor urma, fără de care le-am considera niște excentricități în vreme ce ele întruchipează etape ale explorării invizibilului de-a lungul secolelor. Evident, nu putem să nu recunoaștem că, printre acești autori, unii au avut viziuni sub efectul voit sau întâmplător al halucinogenelor. Alchimistul care a respirat toată ziua aburii din laboratorul său, magicianul care-și face conjurațiile înconjurat de fumigații amețitoare, ascetul care se pregătește pentru extaz prin post și abstenență sunt stimulați să vadă lucruri fantastice pe care un om obișnuit nu le va vedea. Aceasta nu diminuează întru nimic valoarea experiențelor lor deoarece ceea ce se petrece în interiorul unui om este tot atât de real ca ceea ce se petrece în exteriorul său. Motivul credințelor este mai puțin interesant decât esența lor și modul lor de desfășurare și, oricum, studiul nostru ne va introduce în miezul necunoscutului.

Goetia.

Prima încercare sistematică de a-i forța pe locuitorii lumii invizibile să iasă din ea a fost goetia (de la grecescul goă, urlet, din-precina strigătelor celui care invoca), operațiune care constă în a face să apară demoni. Această lucrare

a tenebrelor a obsedat Evul Mediu și Renașterea și a fi fost bănuțit de practicarea ei era suficient pentru a face pe cineva pasibil de închisoare. Niciodată nu se practica goeția cu bucurie în inimă și cu bune intenții, ea fiind ultima șansă a disperaților care se puneau în slujba Diavolului pentru că nu mai aveau nimic sau al ambițioșilor lacomi, plini de nerăbdare în fața mersului încet al evenimentelor.

Goeția a fost o activitate de magicieni și nu de vrăjitori, așa cum a remarcat și Jacques d'Autun: „Magicienii pretind a avea o profesie cu mult mai nobilă decât cea a vrăjitorilor, deoarece ei se laudă că au o putere absolută asupra demonilor și că le comandă ca niște stăpâni servitorilor lor.”⁵⁶⁷ Dar, adaug eu, numai magicienii minori s-au ocupat de așa ceva pentru că marii filosofi ocuți n-au fost niciodată goeți, pentru simplul motiv că ei nu credeau în Diavol sau oricum nu în acest fel. De altfel, acest lucru li se reproșă ca fiind un sacrilegiu. Facultatea de Teologie din Paris a enumerat, în septembrie 1398, douăzeci și opt de greșeli sau „superstiții” trebuind a fi pedepsite iar printre ele se număra și faptul de a nega vrăjitoria: a nu crede în conjurații era asimilat cu o erezie. Un predicator din dioceza Evreux, Guillaume Edelin, care afirmă în predicile sale că vrăjitorii nu aveau nici un fel de putere, a fost arestat, torturat până ce a mărturisit că Diavolul i-a inspirat această părere și a fost condamnat, în 1453, la închisoare pe viață. Occidentul creștin ținea la Diavol. Avea nevoie de el pentru a conduce, pentru a înfricoșa poporul său pentru a găsi o justificare răului. Era un mit, în aceeași măsură politic și religios. Comelius Agrippa, Pa-racelsus, Gerolamo Cardano și alți ezoteriști care au susținut că vrăjitoarele nu meritau să fie condamnate și că magia nu venea de la Diavol, ci de la Telesme (sau Sufletul Lumii, după cum spunea Timaios din Locroi) au fost insultați din această pricină de către reprezentanții Legii. Când pastorul olandez Bal-thasar Bekker a publicat, în 1694, la Amsterdam, Lumea fermecată, demonstrând că Diavolul nu era decât o alegorie, s-a reunit un sinod pentru al destitui iar cărți pline de ură l-au combătut cu strășnicie. Credința în goeție n-a fost deci credința unui mic număr de extravaganți ci, dimpotrivă, o credință generală, impusă juridic iar cei care o practicau îndrăzneau să facă niște lucruri pe care magistrații și preoții înșiși îi învățaseră să le considere drept eficace.

Ceremonia trebuia să aibă loc noaptea într-un loc sinistru și pustiu, cimitir, casă ruinată, loc unde se înfăptuise un asasinat etc. Operatorul, îmbrăcat într-o robă neagră fără cusătură și fără mâneci, cu capul acoperit de o calotă din plumb împodobită cu semnele Lunii, ale lui Venus și ale lui Saturn, ținea în mână un bețișor de alun tăiat într-o miercuri între orele unsprezece și douăsprezece noaptea, pe care îl consacrase prin rituri și care avea înscrise, la capătul subțire, literele numelui lui Yahweh în ebraică (adică tetragramatonul) iar la capătul cel gros Agla, acrostih al cuvintelor Aieth Gadol Leotam Adonai (Adonai va fi mare pentru Veșnicie). Cu un cărbune binecu-vântat, el trasa pe sol o circumferință, de cele mai multe ori dublată sau triplată de alte cercuri concentrice și marca diametrele în cruce astfel ca ele să arate cele patru puncte cardinale: acesta era „cercul magic” în centrul căruia avea să fie apărat de spiritele pe care avea să le facă să apară. Dacă ar fi ieșit din el, ar fi căzut în

mâna lor. Dar dacă atingea un demon cu bețișorul lui, acesta era obligat să intre în cerc, să-i dea ascultare și n-ar fi putut să-și recapete libertatea fără învoirea lui.

Operatorul folosea mai multe momeli pentru ai atrage pe demoni. Mai întâi, le înscrisa „semnăturile” în afara cercului, pe margine, adică hierograme (litere sacre) sau pentacle (figuri geometrice) care le reprezentau numele. Făcea apoi „fumigații puturoase de Saturn” – deoarece lor le plac mirosurile mefitice – cu scamonee, cu alaun, sulf sau cu assa foetida. Cum demonii sunt atrași și de sânge, el sacrifica un animal care-i aparținea, câine, pisică sau cocoș, lăsându-l să sângereze într-un vas de aramă până ce acesta se umplea. Uneori, magicianul se ungea înainte cu o unsoare care înlesnea vederea lucrurilor spirituale, compusă din aconit, beladonă, țelină sălbatică, frunze de plop, umbra nopții etc. Nynauld, descriind unguentele magice care provoacă „raptul sufletului din trup”, citează „synochitides, care te fac să vezi umbrele din infern, adică spiritele rele, așa cum, dimpotrivă, anachitides fac să apară imaginile sfinților îngeri.”⁵⁶⁸ El arată cum o foloseau magicienii și vrăjitorii: „își ungeau toate părțile trupului, după ce le frecaseră până le înroșiseră.”⁵⁶⁹ În sfârșit, operatorul pronunța cu voce tare invocația, după o formulă pe care o citea dintr-o carte de magie. Cel mai adesea, ședința nu dădea nici un rezultat iar magicianul, convingându-se că săvârșise o greșeală, era liber să reînceapă totul într-o altă noapte; dar uneori niște incidente îl făceau să creadă că reușise.

Când magicianul admitea și niște tovarăși în cercul lui, aceștia trebuiau să tacă orice s-ar fi întâmplat, numai el putând să vorbească și să acționeze. Scopul operației fiind acela de a încheia un pact, acesta trebuia redactat dinainte pe un pergament nou-nouț (un pact pe hârtie neavând nici un fel de calitate), și semnat cu sânge luat de la inelarul mâinii stângi (deoarece se credea că de la acest deget pleacă un nerv care duce direct la inimă, și de aceea se pune pe el un inel). Acest pergament era „legat de o plasă cu trei șireturi, plasă făcută de mâinile unei fete”⁵⁷⁰. Eliphas Levi menționează un ritual care recomandă să ai „patru cuie smulse din coșciugul unui condamnat; capul unei pisici negre hrănită cu carne de om timp de cinci zile; un liliac înecat în sângele său; carnea unui țap cum quo puella concubuerit și țeasta unui paricid”; dar e de acord că aceste obiecte îngrozitoare erau „destul de greu de adunat”⁵⁷¹.

Toate acestea nu sunt literatură: cei ce se făcuseră vinovați de asemenea acte au fost arși de vii iar judecătorii n-au pus nici o clipă la îndoială puterile lor magice căpătate în acel fel. Magistrații cei mai „luminați” erau cei care apreciau pur și simplu, împreună cu Jacques d'Autun, că Diavolul apare din propriul său impuls și nu la ordin: „Toate ceremoniile magicienilor, cercurile lor și cuvintele lor nu sunt în stare să-l oblige pe Demon să apară atunci când este invocat, dacă lui nu-i place... Dacă apare de îndată ce aceștia îl invocă, este din propria lui voință și fără constrângere și dintr-o teamă de a-i pierde.”⁵⁷² Dar literatura rămâne răspunzătoare de ideile false despre goeție pe care o asociază prea des cu vrăjitoria de la țară, în vreme ce ea era o treabă de specialiști, cunoscători de latină. Poate că niște țărani, prin secolul al XVI-lea, s-or fi vârat în aceste treburi, din spirit de imitație și pentru a-și da importanță pe lângă cei

asemenea lor; dar ca vrăjitori sau servitori ai Diavolului, li se recunoșteau alte mijloace de a fi legați de el. Inchizitorii deosebeau opt feluri de pactiuni tacite și trei feluri de pactiuni expresse încheiate cu demonii: de exemplu, a scrie semne ciudate sau a recita o formulă dintr-o carte de magie era un pact tacit, a face o ceremonie de invocare, un pact expres.

O altă convenție literară este aceea de a-i prezenta pe toți acești evocatori ai Diavolului că pe niște mândri rebeli; în realitate, ei mureau de frică și se înconjurau de precauții nemaipomenite. Cazul crudului Gilles de Rais este semnificativ: timp de patruzeci de ani, de la 1426 la 1440, sa consacrat goeției în castelele sale de la Tiffauges și de la Mâchecoul, ajutat de preotul Eustache Blanchet și de alchimistul Prelați; dar de fiecare dată când intra în cercul magic tremura din toate măduarele și-și făcea semnul crucii la cel mai mic zgomot. Ținea în mână o bucată de pergament semnată cu sângele său și în care îi spunea Diavolului: „Veni ad voluntatem meam, et faciam tibi quidquid volueris, excepta anima mea et dim. Inuti. One vita mea.” (Vino la vrerea mea și voi face tot ce vei dori, afară doar de a-mi lua sufletul și viața.) O dată, cu prilejul unei încercări sale, vărul său, Gilles de Sille, a rămas îngrozit într-un colț al sălii cu o statuie a Sfintei Fecioare în brațe și a sărit pe fereastră de îndată ce a crezut că Diavolul a apărut. Dacă acești războinici, feudali oțeliți, ucigași neînduplecați se dovedeau atât de lași în momentul evocării demonilor, cum să ne închipuim că niște țărani din secolul al XV-lea ar fi îndrăznit să-o facă și să aibă mijloacele să-și procure tot ceea ce se cerea, ba chiar să-și sacrifice un cocoș atât de necesar găinilor lor?

Goeția a intrat atât de mult în obiceiuri încât Henric al III-lea a practicat-o și el, împreună cu favoriții, până când a și fost bănuit de a-și fi luat ca servitor un demon numit Terragon. Niște pamflete au descris operațiunile lui diabolice de la Luvru sau din pădurea de la Vincennes și toate aceste zvonuri au dus la asasinarea lui de către un fanatic religios, Jacques Clement. Când Widman a publicat, în 1587, la Frankfurt, povestea lui Faust iar istoriograful lui Henric al IV-lea, Palma Cayet, a tradus-o, în 1598, la Paris, episoadele fantastice au fost considerate adevărate. Îl vedem în poveste pe Faust, doctor în teologie și apotecar (amalgam care indică că goeția era atribuită preoților care o luaseră pe căi greșite și medicilor proști), care trasează trei cercuri concentrice la o răscruce din pădurea Mangeall, lângă Wittemberg, și face trei conjurații. Imediat, copacii se apleacă până la pământ, este înconjurat de monștri care urlă, apoi sosesc „șase mingi de foc ca flăcăriua unei luminări, și una s-a ridicat deasupra apoi o alta a venit dedesubt și tot așa până ce au alcătuit o formă de om pe de-a-ntregul din foc care se ducea și venea în jurul cercului timp de un sfert de oră”⁵⁷³. Amatorii au luat în serios acele Conjurații Faustice și probabil că le-au și încercat, înainte ca Adelung, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, să le reproducă în povestea sa despre nebunia omenească.

Cărțile de magie care explică regulile goeției au fost, toate, anonime sau apocrife. Cea mai veche este La Clavicule de Să-lomon, care nu este a regelui Solomon și a cărei alcătuire ar putea fi bizantină (există o versiune grecească în timpul domniei lui Manuel I Comnenul): ea a circulat, începând cu secolul al XII-lea în copii latine manuscrise iar prima sa ediție tipărită, din 1515, pretinde

a fi tradusă din ebraică în latină, dar originalul n-a fost văzut niciodată. În ea, Solomon expune fiului său Roboam mijloacele pe care i le-a revelat o „lumină în formă de stea arzătoare” pentru a obține „stăpânirea tuturor comorilor pământești și cunoașterea tuturor lucrurilor naturale”. Guaita, care vedea în ea „cu siguranță opera unui rabin inițiat”, avea un manuscris în ebraică al lucrării La Clavicule de Solomon, care provenea din biblioteca lui Eliphas Levi: nu era decât o transcriere târzie. Lui Solomon i-a mai fost atribuită o altă carte de magie, Vincukim spirituum, conținând exorcisme la care nici un demon nu putea să reziste. Tot în ea se povestește cum Solomon „a găsit secretul ca să închidă într-o sticlă de culoare neagră un milion de legiuni de spirite infernale, împreună cu șaptezeci și doi dintre regii lor, dintre care Bileth era primul, Belial al doilea, iar Asmodeu al treilea”⁵⁷⁴.

Lucrarea L'Enchiridion du pape Leon III, publicată la Roma în 1525, plină de cruci tipărite cu roșu, monograme și cuvinte în ebraică, era folosită de magicianul așezat în cerc pentru a se apăra de atacurile demonilor. Era vorba de o culegere de rugăciuni, despre care se spunea că ar fi fost oferită de papa Leon al III-lea lui Carol cel Mare cu prilejul ungerii lui ca împărat și care, dacă erau spuse în întregime, te ajutau să scapi nevătămat din cele mai grele primejdii. Lucrarea Le Dragon rouge, datată din 1521, care învăța „arta de a comanda spiritelor cerești, pământești și infernale”, este un fals alcătuit în Franța în perioada publicării sale, în 1811, la Nancy. Tot un calcul financiar de librărie este și a patra carte postumă a lui Cornelius Agrippa, De Occulta philosophia, editată în 1550, la Lyon, de frații Beringos, care pune sub numele „prințului magicienilor” un tratat de goeție despre care Johann Wier afirmă că nu este scris de acesta. Cea mai bună carte de magie, după Guaita, a fost La Sixte essence dialectique et potentielle (Paris, 1591) pe care el o considera „extrem de ciudată” recomandând-o „amatorilor de misticism ambiguu”.

Adeptii magiei nu erau singurii care credeau că astfel de cărți de magie inițiau în puteri diabolice; dogmaticii din magistratură sau din cler erau și ei tot atât de convinși. În 1623, Jevan Michel, un morar din Moulins, a fost ars de viu, acuzat că avea un drac într-o sticlă și că l-ar fi pus acolo cu ajutorul celei de-a patra cărți a lui Agrippa, din De Occulta philosophia; apotecarul Philippe Sanglant, care îi împrumutase această carte, a fost și el condamnat. În același an, Philibert Delneau, preot din comună Brazey, regiunea Bourgogne, a fost spânzurat și a-poi ars sub acuzația de goeție, recunoscându-i-se vina de a fi făcut ca „un Spirit trecând ca vuitul” să bântuie prin castelul din Brandon tulburându-i în felurite chipuri pe locuitorii acestuia.⁵⁷⁵ Nici o voce nu s-a ridicat pentru a se îndoii de realitatea unor acuzații atât de neverosimile.

O altă prejudecată îi identifică pe goeți cu adoratorii Diavolului. Dimpotrivă, goeții dovedesc sentimente pioase, comandă demonilor să-i asculte în numele lui Dumnezeu, al lui Hristos, al Sfintei Fecioare și al îngerilor. Un exemplu de conjurație a fost dat de Collin de Plancy: „Eu (se spune numele), te conjur spirit (se numește spiritul pe care vrem să-l chemăm) în numele Dumnezeului celui mare și viu, să-mi apari în cutare formă (se indică forma); dacă nu, sfântul Mihail arhanghel, nevăzut, te va fulgera în fundul infernului; vino, deci (se numește spiritul), vino, vino, vino ca să-mi îndeplinești

vrerea.”⁵⁷⁶ Pseudo-Agrippa recomandă să se facă binecuvântarea cercului, binecuvântarea parfumurilor, exorcizarea focului pe care se pun aceste parfumi, să se spună o rugăciune când îți pui veșmintele etc. El face tabelul cu numele îngerilor care trebuie înscrise în cercuri: îngerul orei (există, efectiv, doisprezece îngeri ai zilei și doisprezece îngeri ai nopții), îngerii anotimpurilor (îngerii primăverii, de exemplu, sunt Caracasa, Core, Amatiel, Comisoires iar căpetenia semnului primăverii – Șpugliguel). Cartea intitulată *Le Grimoire du pape Honorius* (1670), care folosește o culegere de exorcisme ale papei Honorius al III-lea (cel care a instigat la Cruciadă împotriva Albigensilor), arată cum să conduci puterile infernale amenințându-le cu puterile cerești. Operatorul nădăjduiește că-și păstrează bunăvoința lui Dumnezeu, dar trăgând toate foloasele de la Diavol: acest calcul josnic arată netrebnicia omului și candoarea cu care își justifică el faptele rele.

„Trebuie ca orice lucru de care ne folosim să fie binecuvântat fără deosebire”, explică Jacob Derson. El a alcătuit o carte din zece foi din pergament nou-nouț și timp de trei zile a parfumat-o cu verbină și cu tămâie bărbătească. În a patra zi se duce la locul ales: „Trebuie ca în acest loc să nu fi fost nimeni d, e cel puțin nouă zile și nici nouă zile după aceea să nu mai treacă nimeni iar de acolo să nu poată fi auzit zgomotul care se va face.” El trasează trei cercuri concentrice și se retrage în cel de al treilea cu un porc asupra căruia pronunță de trei ori un blestem în latină. Când urletele porcului îi arată că acesta este posedat de spirite, Derson îl omoară cu sabia. În acel moment, apare un demon: „îmi. Spune că se numește Maldeschas, prinț al celor 5000 de spirite din împrejurimi.” Derson îi cere să semneze în cartea sa promisiunea de a-l ajuta, el dându-i în schimb porcul. „Scopul meu era să-l angajez pentru 300 de ani așa ca și urmașii mei să beneficieze de el, dar după ce a semnat în carte nu mai erau însemnați decât treizeci.”⁵⁷⁷ Demonul (sau mai degrabă hoțul care profită de norocul picat din cer) dispare luând cu el porcul iar lui Derson nu-i mai rămâne, ca să-l oblige să-și țină cuvântul, decât să se ducă să boteze cartea după liturghie. Cu aceste sentimente cucernice suntem departe de revoltatul satanic al istoricilor romanești.

O carte de magie atribuită contelui de Saint-Germain, *La Sacree Magie que Dieu donna à Moïse*, este și ea tot atât de edificatoare. Această carte este socotită a fi traducerea unei cărți ebraice datând din 1458 în care autorul, în vârstă de nouăzeci și șase de ani, dezvăluie secretele pe care le-a aflat de la magul Abramlin. Există treizeci și opt de condiții pentru a practica goeția: să ai între douăzeci și cinci și cincizeci de ani, să nu mănânci carne, să nu te odihnești niciodată după masă, să nu folosești cuvinte de neînțeles și, mai ales, să fii fără pată într-atât încât să nu-ți lași soția să se apropie de tine când are ciclul: „Puteți să dormiți în pat cu femeia voastră când este pură, dar când își are perioadă să nu-i îngăduiți să vină în pat și nici măcar în cameră.”⁵⁷⁸ Magicianul trage mari foloase de pe urma faptului de a fi virtuos, căci demonii pe care-i cheamă ca să primească ceea ce dorește se vor simți stingheriți de virtutea sa și se vor grăbi să termine: „Nu sunt necesare multe ceremonii ca să gonești spiritele, căci și ele sunt îneântate să se afle departe de dumneavoastră.”⁵⁷⁹ După operația de goeție, va trebui să-l lauzi pe Dumnezeu

timp de o săptămână și să te abții „de la orice treabă slugarnică”. Deci, cei care l-au convocat într-un cerc magic pe Lucifer sau pe primul său ministru, Lucifuge Ro-focale, nu au fost niște libertini sau atei, ci niște credincioși întunecați la minte care foloseau credința pentru propria lor dorință de bogăție și putere.

Duetele mediumnice.

S-a vrut după aceea să se obțină viziuni directe asupra lumii supranaturale, cum aveau misticii în extaz, fără însă a fi dus, ca ei, o viață retrasă și fără mortificările lor trupești. În acest scop, s-au folosit procedee de autohipnoză și, dacă cineva nu avea capacitatea de a fi un clarvăzător, i se asocia o persoană care avea acest dar special, pentru a explora lumea invizibilă cu ajutorul acestei persoane. Cel care a descoperit astfel rolul mediumului în ședințele de evocare a spiritelor și care, primul, a stabilit un protocol detaliat al experiențelor mediumnice a fost John Uee, matematician și geograf englez, tipul magului din epoca elizabetană, a cărui viață surprinzătoare i-a inspirat un roman lui Gustav Meyrink; dar nici o ficțiune n-ar putea egala jurnalul său intim, *The private Diary of Dr John Dee*, dezvăluit publicului în 1842 de Camden Society din Londra, împreună cu catalogul bibliotecii sale de manuscrise.

Născut la Londra în 1527, John Dee s-a făcut remarcat, încă din timpul studiilor sale la St. John's College din Cambridge, când a inventat un uriaș scarabeu mecanic pentru punerea în scenă a piesei *Pacea de Aristofan*. După ce a stat o vreme în Țările de Jos, unde s-a împrietenit cu Mercator, după ce a petrecut doi ani la Universitatea din Louvain, până la doctorat, Dee a ajuns la Paris în iulie 1550 unde a ținut conferințe despre Pitagora și Euclid, ceea ce a făcut să fie remarcat de savanți, întorcându-se în Anglia, a obținut din partea lui Eduard al VI-lea o pensie, în decembrie 1551, datorită cunoștințelor sale de astronomie. În 1553, când Maria Tudor a devenit regină, ea l-a invitat pe Dee să-i facă horoscopul și a fost atât de mulțumită încât i-a cerut să facă și horoscoapele altor persoane de la curte. Dar a fost arestat la plângerea făcută de George Ferrys care a declarat că magia lui Dee îi omorâse un copil iar pe altul îl orbise și că acesta ar fi dorit să ia viața reginei. Interogat de Camera înstelată*580, Dee a fost, în cele din urmă, declarat nevinovat. La 15 ianuarie 1556, a prezentat reginei Maria Tudor proiectul unei Biblioteci naționale, primul proiect al lui British Museum, cu două secole înainte de înființarea acestuia și a donat, ca fond inițial, patru mii de volume care-i aparțineau.

De cum i-a urmat surorii sale, prințesa Elisabeta i-a ordonat lui John Dee să calculeze prin astrologie care ar fi ziua cea mai potrivită pentru încoronarea ei: astfel, Elisabeta I a fost încoronată regină a Angliei, la 14 ianuarie 1559, la catedrala din Westminster, pentru că Dee i-a fixat această dată ca fiind cea mai bună. Ea a luat cu el lecții de astrologie și i-a încredințat reforma calendarului. Deși a scris despre felurite subiecte, cum ar fi navigația, perspectiva, oglinzile ardente*581, faima lui John Dee se datorește mai ales căutării pietrei filosofale și explorărilor lumii invizibile. El a reținut atenția lui Maximilian al II-lea, rege al Boemiei și al Ungariei, căruia i-a dedicat, în 1564, *Mo-nas hieroglyphica* (Monada hieroglifică), tratat de alchimie care

demonstrează „cum derivă din punctul central, sau iod generator, hierogliful mercurial”. Pe acest tratat și-a pus ca epigraf deviza: Qui non intelligit aut discat aut taceat (Cel care nu înțelege, să învețe ori să tacă). Totuși, după Albert Poisson, Dee n-a fost niciodată alchimist și n-a folosit pentru transmutațiile sale decât un praf de proiecție care-i fusese adus.⁵⁸²

Marea aventură a lui John Dee a început în momentul când l-a întâlnit, în 1581, pe Edward Kelley, client al pușcăriilor, căruia i se tăiaseră urechile pentru falsificare de bani, și care avea daruri de gastromanțian (era engastrimyt sau ventriloc și practica cristalomanția). Între acești doi oameni atât de diferiți, primul de cincizeci și patru de ani, atât de cucernic încât se spovedea și se împărtășea înainte de fiecare ședință de chemare a spiritelor, al doilea de douăzeci și șase de ani, desfrânat, bețiv, arțăgos, s-a produs o fascinație homosexuală evidentă care a folosit drept stimulent duetului lor mediumnic. La 21 noiembrie 1582, Dee a primit vizita unui înger în formă de copil, apărut la fereastra dinspre apus a bibliotecii lui, care i-a adus o piatră rotundă, convexă, transparentă, asemănătoare cu cristalul negru (păstrată astăzi la British Museum). Să fi fost un copil trimis de Kelley care căuta să-și păcălească partenerul? Sau o halucinație a lui Dee care atribuia o origine îngerească unui obiect pe care băiatul de prăvălie al vreunui anticar i-l adusese? Această piatră, pe care el a numit-o the shew stone, sky stane (piatră de viziune, piatră cerească), avea calitatea să arate lucruri invizibile și să facă să se audă voci. Din acel moment, Edward Kelley a descris scenele pe care le vedea în această oglindă în timp ce John Dee le notă; îngerul Uriel s-a arătat primul, ordonându-i lui Dee să se asocieze cu Kelley și să-i dea o pensie anuală de cincizeci de livre.

Pentru a evoca făpturile din lumea invizibilă, cristalul era pus pe o Masă a Alianței (League Table, Table of Covenant), al cărei mod de construcție și simboluri au fost comentate de Dee. În centru, se afla o pecete de ceară, Sigillum Dei Aemeth, acoperit de heptagoane, de cruci, de cifre și de litere. Îngerii care apăreau în oglindă, în special Uriel, Raphael și Gabriel, l-au învățat „limbajul lui Enoh”, pe care-l vorbea Adam înainte de păcat. Timp de cincizeci de zile, sub îndrumarea unuia dintre ei, Dee a lucrat la reconstituirea Carpi lui Enoh, plină de semne fantastice, care definea adevăratul scop al omenirii. Ticălosul Kelley vedea demoni care semănau cu un câine al infernului sau cu un personaj care-și zice tatăl Anticristului și pe care Dee îi gonia din oglindă cu strigăte puternice. Cei doi oameni se completau fantastic, Kelley dând prin stările sale de transă conținutul viziunilor și vocile care ieșeau din cristal, Dee adăugind, prin cultură sa, o interpretare metafizică care-l influența pe medium.

La 21 septembrie 1583, John Dee, înștiințat de îngerii din oglindă că în Anglia i se pune la cale pieirea și că trebuia să se refugieze în Polonia la prințul palatin de Lasky, a plecat clandestin din casa sa din Mortlake cu cea de a doua lui soție, Jane Fromond, fiul lor Arthur, copiii din prima căsătorie, cu Edward Kelley și tânăra sope a acestuia (se căsătorise chiar în acel an). Cele două perechi, după o călătorie epopeică, au ajuns la casa-telui lui Lasky la 3 februarie 1584, dar n-au putut rămâne acolo decât cinci săptămâni, prințul fiind plin de datorii. Au început atunci o peregrinare formidabilă, mergând mai întâi la Praga, unde împăratul Germaniei, Rudolf al II-lea l-a primit în audiență pe Dee,

care i-a arătat cristalul și manuscrisele fără însă a putea să-i câștige încrederea.583

La Cracovia, regele Ștefan, după ce a acceptat să asiste la o ședință mediumnică, a fugit înspăimântat de îndată ce l-a văzut pe John Dee îndeplinindu-și riturile preliminarii. Dee a găsit refugiu la seniorul de Rosenberg, burgrav de Boemia, care la primit în castelul său din Trebon; invocarea îngerilor sa reluat în fața lui Rosenberg care a consultat oglinda pentru a obține informapi despre femeia cu care trebuia să se însoare acesta și cariera sa politică. John Dee a povestit toate aceste experiențe într-un manuscris cuprinzând cinci carp, păstrat într-un cufăr cu încuietoare secretă, și care a fost editat în 1859, la Londra de Meric Casaubon sub titlul *A true and faithful relation of what passed for many years between Dr John Dee and some spirits*. La sfârșitul fiecărei ședințe, Dee își puna cristalul într-un toc, apărat la rândul lui, de un aparat din aur masiv și învelit într-un vâl alb pentru al feri de influențele rele.

Folosindu-se de mediumul lui ca de un instrument, stimu-lându-l la maximum și stimulându-se la maximum cu ajutorul lui, John Dee îi întreba fără încetare pe îngeri care este alcătuirea lumii invizibile. Ei iau spus că în cer existau treizeci de firmamente, conduse de nouăzeci și unu de îngeri, ei înșiși supuși celor doisprezece arhangheli care dirijau semnele Zodiacului. Vizitatorii lui i-au dictat *Liber Logaeth*, lucrare care-i dădea posibilitatea să compună conjurapi ce-i obligau pe îngeri să-l asculte, cele 48 de *Chei îngerești*, *Heptarchia mystica*, *Tabletele enohiene*, *Tabla lui Nalvage* (după numele îngerului care i-a transmis-o), toate aceste lucrări exprimând, în cuvinte misterioase, secretele Creației. Acest duet mediumnic era supus unor multiple incidente pasionale. Cele două perechi de sop trăiau în totală dependență față de revelapile din oglindă. Într-o zi, ne-maidispunând de nici un fel de resurse financiare, Jane Fromond a implorat în două rânduri cristalul pentru a afla ce avea de făcut; îngerii au sfătuit-o să-și vândă vesela și să-și amanezeze hainele. Altă dată, la 10 aprilie 1586, la Praga, îngerii iau ordonat lui Dee să-și ardă manuscrisele cu *Cartea lui Enoh*, pe cele cu cele Patruzeci și opt de chei îngerești și pe cele cu Treizeci de Firmamente etc. El s-a supus, cu lacrimi în ochi, dar după nouă zile, aceste manuscrise au fost găsite, intacte, într-o vie de lângă casa lor. La 24 aprilie 1587, la castelul din Rosenberg, în timpul unei ședințe de invocare, oglinda magică s-a ridicat în aer și a dispărut. Luna următoare, Dee a fost înștiințat de vocea unui spectru că oglinda se află la șopa sa care, având ciclul, rămăsese în pat; a descoperit-o acolo, sub pernă.

Într-o bună zi, în această oglindă au apărut imaginile lui Dee, Kelley și ale sopilor lor, trupurile flindu-le închise înăuntrul unei coloane pe capitelul căreia se aflau capetele lor reunite sub aceeași coroană. Dee a interpretat această viziune ca pe un semn de la Dumnezeu care voia că uniunea lor spirituală să fie și trupească, pentru a fi completă. Jane Fromond a izbucnit în plâns spunând că niciodată nu va fi de acord cu acest păcat, dar îngerul Rafael și chiar Hristos le-au spus din oglindă că acest ordin trebuia să fie îndeplinit cu bucurie. La 3 mai 1587, Dee și Kelley și-au schimbat solemn între ei soțiile, asigurându-l pe Dumnezeu că nu o făceau din desfrânare, ci pentru a-i da

ascultare așa cum a făcut Avraam când i s-a cerut să-și jertfească fiul. Oglinda aceasta era un instrument comod pentru a realiza dorințele nemărturisite ale inconștientului, dându-le și alibiuri religioase.

Nu Kelley era cel care-și dirija partenerul; dimpotrivă, adesea recalcitrant, el îi acuză pe îngeri că se înșală când le făceau profeții iar Dee se folosea de toată elocința sa pentru a-l convinge, în septembrie 1587, Kelley a hotărât să nu mai participe la invocări iar Dee s-a străduit să-l înlocuiască cu fiul său, Ar-thur, în vârstă de opt ani; dar și-a schimbat părerea, înainte ca băiatul să fi văzut vreoa apariție. Despărțirea lui Dee de Kelley s-a produs în 1589; Kelley s-a dus la Praga unde s-a dat drept alchimist iar Rudolf al II-lea l-a angajat și l-a numit baron. Dar în urma înșelătoriilor lui a fost condamnat și închis pe viață într-o fortăreață de unde a încercat să evadeze, în 1595, dar s-a accidentat mortal când încerca să coboare de-a lungul zidului.

John Dee s-a întors în Anglia spre sfârșitul lui 1589, la casa lui din Mortlake, jefuită în timpul absenței lui, unde a trăit în mizerie. Toată lumea îi întorcea spatele iar regina Elisabeta rămânea indiferentă la petițiile lui; abia în 20 mai 1595 a acceptat să-l numească director la colegiul din Manchester, în regiunea Lancaster. A trăit acolo șapte ani fericiți, apărându-se însă neconținut de țărani care veneau să-l consulte ca pe un exorcist. La urcarea pe tron a lui Iacob I, John Dee i-a trimis o scrisoare, la 5 iunie 1604, pentru a se apăra de acuzațiile că practică magia. A trebuit totuși să părăsească orașul Manchester și să se întoarcă la Mortlake, bolnav, sărac și chinuit; în martie 1606, și-a reluat acolo ceremoniile de invocare a îngerilor cu un nou medium, Bartholomew Hickman. Dar acesta nu avea forța lui Kelley și numai îngerul Rafael a apărut în oglinda magică. Timp de șapte luni, până în septembrie, Dee l-a întrebat pe îngerul Rafael despre veselă de argint care-i fusese furată, despre o comoară ce avea să fie găsită, despre atitudinea pe care s-o ia față de dușmanii lui; îngerul l-a sfătuit să se expatrieze în Germania. Acest exil n-a mai fost necesar; la sfârșitul anului 1606, John Dee a murit la vârsta de optzeci și unu de ani, urmând să verifice dacă lumea invizibilă pe care o explorase cu atâta pasiune corespundea vederilor sale.

Iluminarea.

Cu totul diferită de stările mediumnice, este starea de iluminare, când un individ simte cum coboară asupra lui grația divină, luminând totul în asemenea măsură încât poate vedea ceea ce alții nu văd. Exemplul perfect al acestei diferențe rămâne Jakob Böhme, filosof mistic care a nu a fost un vizionar, ci un iluminat; cazul său ne arată până unde merge diferența dintre aceste două stări. Născut în 1575 lângă Goerlitz, în regiunea Lusitz de Sus, într-o familie de țărani înstăriți, Boehme și-a făcut studiile la școala din Seidenberg, apoi a intrat ca ucenic la un cizmar. În timpul unei călătorii a avut, conform biografului său Frankenberg, o iluminare care a durat o săptămână, iluminare care l-a învăluit într-o lumină supranaturală datorită căreia l-a contemplat pe Dumnezeu. Despre acest lucru, Boehme n-a vorbit totuși niciodată, deși a povestit că un necunoscut, venit în prăvălia stăpânului său ca să cumpere o pereche de pantofi, l-a chemat pe numele său și i-a prezis soarta, ca și când ar fi fost un trimis al Celui de Sus. În 1599, se căsătorește la Goerlitz cu fata unui

măcelar și se stabilește că meșter cizmar la poarta orașului Neisse, dincolo de metereze; tulburat de o neliniște religioasă, nici pe de-a-ntregul catolic (deoarece detesta papis-mul), nici protestant (refuzând să creadă în predestinare), tânărul meșter căuta cu ardoare o justificare pentru credința sa.

Prima iluminare pe care o menționează datează din 1600. Privind într-un vas de cositor unde se juca lumina soarelui, a avut o amețală urmată de o adâncă tulburare a întregii sale ființe. A simțit că omul, în pofida materiei sale opace, putea să strălucească cu aceeași splendoare, sub lumină divină. A ieșit din oraș, s-a plimbat pe câmp ca să scape de această impresie și și-a dat seama că înțelege natura mai bine ca înainte: creanga unui copac, o urmă pe o stâncă îi revelau acum secretele Creației. Această iluminare a fost trecătoare, așa cum a mărturisit și el: „Primul foc nu era decât o sămânță, dar nu o lumină permanentă.”⁵⁸⁴ I-au mai trebuit încă doisprezece ani până la iluminarea decisivă: „în această lumină, spiritul meu a văzut de îndată prin toate lucrurile și a recunoscut în toate ființele, în plante și în iarbă, ce este Dumnezeu și cum este el și ce înseamnă voința lui.”⁵⁸⁵ Meseria lui îi aducea un venit suficient pentru ca în 1610 să-și poată cumpăra o casă; totuși, consacându-se metafizicii datorită iluminării sale, a publicat *Aurora* (1612), spre indignarea pastorului Gregorius Richter care a pronunțat o predică împotriva lui, afirmând în public că este un eretic și un răzvrătit. Boehme și-a vândut masa de lucru și uneltele în 1613 și s-a consacrat în întregime operei sale de autodidact genial: „N-am citit decât într-o singură carte, în propria mea carte, în mine însumi”, va spune el mai târziu în *Epistolae theologicae*.

Teologii care l-au examinat la Goerlitz au fost de părere că nu încălca în nici un fel credința, la fel ca și cei de la Dresda, unde a fost convocat după apariția lucrării *De Tribus principiis* (1619). Totuși, Jakob Böhme a trăit ca un condamnat din pricina operei sale, fiind acuzat de contemporanii săi că este un Phantast și un Enthusiast. În jurul său s-a format un cerc de discipoli pentru a-l apăra, cerc în care se aflau medici, precum Tobias Kober, și juriști; dar el n-a format niciodată o sectă. Sistemul său este exprimat în lucrări haotice, presărate cu intuiții transcendente: *De Triplicita vita* (1620), *Psychologia vera* (1620), „care conțin aproape tot ceea ce trebuie să cunoască un om”, spunea el, *De Signatura rerum* (1621), *Mysterium magnum* (1623), *De Vita mentali* (1624), *Theosopia* (1624). Valorile oculte pe care le putem găsi în aceste lucrări îl apropie de Paracelsus, pe care-l cunoștea din auzite; dar el are mai mult lirism și consideră omul nu numai un microcosmos (o lume mică) ci și un microtheos (un mic zeu).

Pentru Jakob Böhme, „lumea vizibilă este un simbol al lumii invizibile”⁵⁸⁶. Filosoful acesta nu are halucinații în care să-i apară îngeri și fapte viitoare (iată de ce nu trebuie să-l calificăm drept un vizionar); el vede obiectele simple, peisajele cu atâta intensitate încât descoperă în ele acel *Mysterium magnum*, „marele Mister de unde provin toate ființele”. Nu are pretenția să străbată în cursul vieții cele trezeci de firmamente exterioare, deoarece crede că cerul este în interiorul omului și că poate fi zărit prin introspecție („Poarta cerului se deschide în spiritul meu”, spune el). Teoria sa despre iluminare este pură și austeră. Nu poți contempla divinitatea decât la

lumina unui fulger care țâșnește din centrul Eului, fulger insesizabil și care se stinge repede, sufocat de greutatea cărnii păcătoase. Acest fulger nu este obținut decât cu prețul unei asceze, eliminând din sine turba magna (marea turbă), care alimentează pasiunile și furtunile naturii. Apoi, trebuie să te transpui timp de o oră în stare de viață supersensitivă (übersinnlichen Leben), suspendând total acțiunea voinței și simțurilor. Dar adesea, acest lucru nu este de ajuns: adevăratele iluminări sunt rare, greu de atins; cei care se laudă de a fi avut numeroase iluminări nu știu nimic despre mistică.

Astfel, Jakob Böhme n-a avut decât câteva iluminări dar atât de puternice încât ele i-au inspirat întreaga doctrină care prezintă ființele ca pe niște semnături ale lui Dumnezeu, cuvinte ale cuvântului divin. Universul temporal este străbătut de Tinc-tur, imens curent de viață ieșit din acel Centrum al Divinității, care se întoarce la ea după ce a însuflețit tot ce există. Tinctur, element pur și divin, corespunde cifrei 9. Interpretarea personală a Bibliei, ideile despre „cele șapte spirite ale lui Dumnezeu sau forțele naturii”, despre caracterul androgin al lui Hristos, despre Sophia sau înțelepciunea divină, mireasă cerească a lui Adam înainte de facerea Evei, l-au făcut pe Berdiaev să-l considere pe Boehme drept „unul din cei mai mari gnostici creștini”. Concepția sa despre lumea invizibilă nu este aceeași cu cea a mediumurilor care și-o limitează la lăcașul sufletelor; ea țintește să discearnă ce există dincolo de ființele existente, să pătrundă în mișcările cosmice secrete; ea se întinde până la Ungrund (Nedeterminatul), „Neantul divin”, care precedă nașterea sfintei Treimi.

Boehme a reușit să rămână în orașul unde alesese să locuiască în ciuda eforturilor depuse pentru a-l alunga de acolo. Dar, reprezentantul pastorului Nicolaus Thomas nu ia acordat iertarea păcatelor, deși se afla pe patul de moarte, decât după ce l-a supus unei liste de întrebări dogmatice. Boehme a decedat în 1624; în ultimele sale clipe, a auzit o muzică cerească și l-a rugat pe fiul său cel mare, care nu o auzea, să deschidă fereastră ca s-o asculte. A avut o înmormântare sărmană, pastorul refuzând să predice; primarul, înștiințat de văduvă, a convocat Senatul care a decis să-l înmormânteze cu o predică. Predicatorul, numit din oficiu, a pronunțat-o, scuzându-se că o face. Peste două secole, orașul Goerlitz ridică un monument în cinstea cizmarului filosof. Jakob Böhme a avut o mare influență în Anglia, în special asupra lui George Fox, întemeietorul quakerismului, asupra lui Milton, a lui Newton; iar în Germania asupra lui Franz van Baader și a romanticilor. În Franța, a fost făcut cunoscut de Louls-Claude de Saint-Martin care dorea să facă o traducere completă a lucrărilor sale, în număr de cincizeci de volume, nereușind însă să traducă decât cinci.

Călătoriile extatice.

Iluminarea, extazul implică o atitudine receptivă, ba chiar pasivă; ființa primește cu încâritare niște fulgerări care-i vin de sus, fără să le fi solicitat. Dimpotrivă, raptus, sau fericirea profundă, beatitudinea, presupun o acțiune spirituală; te simți smuls din tine însuși, dus dincolo de lumea pământeana în vâr-tejurile eterice. Acest lucru poate merge până la călătoria extatică, despre care există exemple în toate misticile, dar pe care Swedenborg a dus-o atât de

departe încât nu s-ar putea găsi un călător în ocult mai neînfricat și mai bine organizat.

Numit „prinț al clarvăzătorilor și al teozofilor” de unul din biografii săi⁵⁸⁷, Emmanuel de Swedenborg, născut la Stockholm în 1688, a fost opusul lui Jakob Böhme, adică un vizionar și. Nu un iluminat. Fiu al unui pastor, care, după ce a predicat la curtea lui Carol al XI-lea de Suedia, a fost profesor de teologie la Uppsala, apoi episcop de Skara în Westrogothia, Swedenborg aparținea unei familii cu trei băieți și patru fete „născuți cu toții, cu o singură excepție, duminică, la fel ca și tatăl lor”. Încă din copilărie a avut preocupări religioase, el însuși mărturisind: „De la vârsta de șase ani și până la doisprezece ani, cea mai mare plăcere a mea era să stau de vorbă cu preoții, despre credință.” Și-a făcut studiile, din 1707 până în 1715, la Universitatea din Uppsala iar apoi, doctor în filosofie, a călătorit timp de patru ani prin Anglia, Olanda și Franța. Întors în patrie, a publicat Luduș Heliconus (Jocurile Heliconului), povestiri despre călătoriile sale, și Camoena Borea (Muza boreală), o imitație după fabulele lui Ovidiu. Remarcat-pentru competența sa în algebră și în mecanică, a devenit asesor al Colegiului regal al Minelor, membru al Ordinului ecvestru și consilier al regatului la lucrările Dietei. În 1720 și 1721, a vizitat minele din Suedia pentru a face cercetări utilitare. În 1729, a fost ales membru al Academiei regale din Uppsala, datorită Cunoștințelor sale în metalurgie și științe naturale. Lucrarea sa Opera phtiosophica et mineralia (1734), în trei volume ilustrate cu o sută cincizeci și cinci de gravuri, era un sistem complet al naturii. Era onorat ca savant și nu ca mistic. În capitolul intitulat Imaginația fantastica din lucrarea Oeconomia regni animalis (1740-1741), capitol care se referea la fiziologie, studia halucinațiile într-un mod pur științific.

Între 1743 și 1744, Swedenborg a traversat o criză morală pe care a făcut-o cunoscută în Dromboken (Cartea viselor) în care se învinuiește de a fi avut toată viața o înclinație către sex (porteradfor sexen). El consemnează fără menajamente vise erotice foarte libere, exprimându-și conflictele între obsesiile și re-mușcărilor sale: când se vede alungit lângă o femeie cu vaginul dințat sau lângă o fecioară care-i spune că miroase urât din pricina necurăteniei sale, când iese pe o scară dintr-o prăpastie plină cu ființe seducătoare și se trezește pe un povârniș cu o tânără și cu o bătrână pe care le sărută la fel de puternic ne-știind pe care s-o aleagă etc.⁵⁸⁸ Este limpede că celibatarul acesta de cincizeci de ani avea o sexualitate exuberantă pe care și-o reproșa până și în somn. Credea că se condamnă la flăcările iadului prin păcatul cărnii și că era timpul să se răscumpere. La 27 octombrie 1743 a avut, în urma neliniștilor, un leșin; în noaptea de 6 aprilie 1744, după Paște, în vreme ce era în pat, a avut frisoane „care plecau de la cap și se întindeau în tot trupul”, și, în mijlocul unei zarve mari, a auzit vocea lui Hristos. În sfârșit, în aprilie 1745, cinând singur într-un han din Londra, a avut prima sa viziune care a durat un sfert de oră. La sfârșitul mesei, în fața ochilor lui, podeaua s-a acoperit cu reptile iar un om înconjurat de o aureolă de lumină a apărut din mijlocul cetii spunându-l: „Nu mai mânca atâta.” în noaptea următoare, același personaj, întrupare a Domnului, s-a arătat din nou, în-cunoștirițându-l: „Te-am ales ca să

interpretezi oamenilor sensul interior și spiritual al Sfințelor Scripturi; îți voi dicta ceea ce va trebui să scrii.”

Din acel moment, Swedenborg s-a simțit capabil să vadă lumea invizibilă. A venit în Suedia, a studiat Biblia pentru a extrage din ea lucrarea Adversaria (1745-1747), a învățat ebraica, și-a dat demisia din funcțiile sale publice și a început, în 1747, seria călătoriilor lui mintale în sistemul solar: de la 23 ianuarie și până la 11 noiembrie, el a explorat de șase ori planeta Mercur, de douăzeci și trei de ori Jupiter, de șase ori Marte, de trei ori Saturn, de două ori Venus, o dată Luna. Swedenborg n-a avut de-a face cu locuitorii vii ai acestor planete, lucru considerat de el imposibil, ci cu spiritele morților lor. Aceste spirite veneau la el și-l informau despre tot ce se petrecea la ei: în fond, nu Swedenborg vizita planetele, ci planetele îl vizitau. Spiritele de pe Mercur au sosit în roiuri, precedate de o flacăără albă și au comunicat cu el prin telepatie, căci detestau limbajul omenesc; cum vorbeau toate în același timp, se făcea un zgomot ca de ocean în capul său. Spiritele de pe Marte s-au așezat pe tâmpla sa stânga și i-au suflat astfel cuvintele ca un curent de aer. Spiritele de pe Lună, mergând două câte două căci unul îl purta pe celălalt, s-au instalat ca să vorbească sub subțioara stânga. Swedenborg era astfel locuit, ba chiar parazitat, de sufletele Marțienilor sau ale Seleniților care-i arătau prin intermediul memoriei lor Imagini de pe Marte sau de pe Lună.

Aceste călătorii interplanetare imobile sunt mai extraordinare prin tehnica lor de transport decât prin descoperirile lor. Pe Jupiter, locuitorii au o față mare și rotundă pe care o ascund sub un vâl, dar umblă complet goi; merg în patru labe, privind adesea în spatele lor, gata să se întoarcă dacă se simt observați din spate, pentru că nu vor să fie văzuți decât din față. Interiorul caselor lor este presărat cu stele pe un fond albastru. Marțienii au fața neagră până la urechi, în partea inferioară, și galbenă în partea superioară; se luminează cu focuri fluide care par a țâșni din mâinile lor. Seleniții sunt niște pitici temători vorbind din stomac cu o voce de tunet pentru ași intimida interlocutorii: „Vocea lor tuna ieșindu-le din abdomen ca cea a unui vânt care pornește din măruntaie.”⁵⁸⁹ Swedenborg nu este un romancier de science-fiction care inventează ființe ciudate; el crede că orice viață superioară se referă la modelul uman. Chiar și Cosmosul este un Om Foarte Mare, cele trei ceruri formându-i capul, corpul și picioarele.

Experiențele sale de vizionar au fost descrise în jurnalul său spiritual, *Diarum spirituale* (1745-1765); ele i-au inspirat comentariile despre *Biblie*, *Arcania coelestia*, ale căror opt volume s-au eșalonat din 1749 la 1756. Apoi Swedenborg a explorat cerul și infernul, povestind această odisee în *De Coelo et inferno ex auditis et visis* (1758). Nu a încetat să mai adauge alte și alte revelații despre lumea cealaltă. În șaptesprezece tratate mistice, la sfârșitul fiecărui capitol despre dogmă, el a adăugat o viziune (sau memorabilia) care o justifică.

Metoda lui Swedenborg pentru a obține viziuni era foarte specială. Nu a cunoscut decât de trei sau patru ori acel raptus, impresia de a ieși din sine. De obicei obținea un deliquium, stare cataleptică ce îl făcea să cadă pe jos cu fața la pământ și uneori să-și piardă cunoștința. Avea zilnic „viziuni reprezentative”, cu ochii deschiși (în *aperti oculi stātu*). Nu acceptă să fie considerat un

halucinat: după principiile sale anatomice, însuși nervul optic depindea de vederea interioară (visus spiritus), fără de care ochii n-ar putea vedea nimic în exterior. Dezvoltând mistic această vedere, se ajungea până la lumea invizibilă. Pentru a spori această putere, Swedenborg practica suspendarea respirației, în funcție de teoria sa despre relația dintre creier și plămâni. El credea că spiritul avea o „respirație internă” care dăinuia și după moarte, ale cărei efecte erau simțite când se suspendă respirația externă. Gândurile „zboară în interiorul trupului” în momentul inspirației și sunt expulzate o dată cu expirația. Dacă inspirăm și expirăm conștient, puterea spirituală este astfel sporită.⁵⁹⁰ Când discuta cu îngerii, Swedenborg se străduia să rămână, cât mai mult timp posibil, fără nici un fel de mișcare respiratorie. Leșinurile sale – deliquia, cum le numea el – îi veneau tocmai din faptul că-și reținea suflul până la maximum.

Swedenborg nu este singurul care a făcut călătorii extatice: înaintea lui, în taoism, Tchoang Tseu, Li Tseu au citat nenumărate călătorii transcendente. Dar el a fost primul care a făcut excursii în lumea cealaltă timp de douăzeci și șapte de ani, ca și cum ar fi vorba de un circuit turistic normal. El a relatat acele visa și audita, lucruri văzute și auzite, în cursul plimbărilor sale printre îngeri și suflete moarte, cu explicații raționale. Omul are un mental intern și un mental extern: mentalul intern a fost făcut după chipul cerului, cel extern după chipul lumii. Cel intern are percepția lumii de dincolo: „Trebuie să se știe că omul nu poate vedea îngerii cu ochii trupului său, ci că îngerii pot fi văzuți cu ochii spiritului care există în om... Cei care sunt asemenea se văd deoarece originea lor este aceeași.”⁵⁹¹

Doctrina lui Swedenborg este doctrina unui om care îmbă-trânește și se pregătește de moarte viind să se convingă, prin viziunile sale, că lumea de dincolo este un loc încântător. Iar cum acest mistic rămâne carnal legat de pământ, el se convinge că în cer se va afla tot ceea ce ne bucura pe pământ, ba chiar mai bine. Există trei ceruri, unul după altul, al treilea fiind cel mai apropiat, cerul intim, primul fiind cel mai de sus. Îngerii dintr-un cer n-au legături cu cei din alt cer iar în cerul lor sunt repartizați în societăți distincte. Nu au un corp material, dar au o formă omenească și chiar veșminte corespunzând inteligenței lor. Au locuințe superbe și grădini-paradis. Vorbesc o limbă universală, neînvățată, consubstanțială: „îngerilor le este imposibil să pronunțe vreun cuvânt într-o limbă omenească.” Pentru a conversa cu Swedenborg, ei se unesc cu el, se folosesc de facultățile lui intelectuale; ceea ce spun ei intră în urechea lui internă și-i face limba să vibreze: „Limbajul îngerului sau al spiritului cu omul este auzit într-un fel tot atât de sonor că limbajul omului cu alt om; dar este auzit numai de el, nu și de cei care sunt prezenți.”⁵⁹²

Swedenborg parcurge spații infinite pe care nu le luminează astrele, căci soarele lumii este invizibil pentru îngeri și suflete iar razele sale nu le par a fi decât o întunecime de nepătruns. Singura lumină în lumea de dincolo este Dumnezeu care apare ochiului drept ca un soare iar ochiului stâng ca o lună înconjurată de mai multe luni mici. Swedenborg întâlnește mii de suflete, cele care sunt în „lumea spiritelor” înainte de cer și de infern și cele care împărtășesc cu îngerii activitățile lor; vizitează și infernul, ocnă cu trei etaje.

Generalul Tuxen l-a surprins într-o zi, la el acasă, în timp ce călătorea prin cer: așezat, cu coatele pe masă, cu capul între mâini, cu ochii deschiși și ridicați către cer. I-a trebuit mult timp lui Swedenborg până să-și dea seama de prezența generalului.

În călătoriile lui extatice în afara sistemului solar, printre galaxii, Swedenborg era întovărășit de un cortegiu de îngeri; simțea atunci în el „schimbări de stare continue” timp de zece sau douăsprezece ore. „Spiritul nu este dus dintr-un loc în altul decât prin schimbările de stare din interiorul lui; în cursul acestor schimbări, i se pare fie că este transportat cu totul dintr-un loc în altul fie că face o plimbare.”⁵⁹³ Călătoriile extatice ale lui Swedenborg nu se fac în capul său, ci cu ajutorul capului său, devenit un adevărat mijloc de locomoție. Când au loc deplasările sale extraterestre, conversațiile de dincolo de mormânt, el are niște senzații în occiput, în tâmplă stângă sau dreaptă, în limbă, într-un ochi. Când îi vorbesc spiritele de pe Mercur, le aude cu ochiul stâng.

Locuind la Stockholm într-o casă retrasă, la care a adăugat, în 1767, o anexă cu două aripi pentru vizitatorii săi, contestat de clerul suedez, Swedenborg sa îndeletnicit la bătrânețe cu reformarea creștinismului în funcție de viziunile sale, mai ales în *Vera christiana religio, continens universam theologiam Novae Ecclesiae* (1771). Permanent veneau oameni să-i ceară să se informeze, în timpul călătoriilor sale în lumea de dincolo, despre rudele lor moarte. Scepticii rămâneau dezarmați în fața candoa-rei, firescului acestui ascet atât de lipsit de ostentație, hrănin-du-se cu pâine și lapte și îmbrăcat cu o haină veche din piele de ren. A întreprins o nouă călătorie în Anglia, dar la Londra, la 24 decembrie 1771, a avut un atac de apoplexie, și-a revenit, însă în februarie 1772, a avut un nou atac și a murit la 29 martie al aceluiași an; a fost îngropat în biserica suedeză din Londra, aproape de Radcliff-Highway. Începând cu 1783, doctrina lui Swedenborg s-a dezvoltat în Anglia, având capele la Londra, Bristol, Birmingham, Manchester; deasupra porților acestora se afla inscripția: *Nunc permissum est*. Inspirându-se din Swedenborg, deși îi reproșa că nu a vorbit niciodată cu demonii, William Blake a comentat „Biblia infernului” cu propriile sale memorabilă. Au mai existat discipoli ai lui Swedenborg în Germania, Polonia, Statele Unite și în Africa de Sud.

Cel care l-a introdus pe Swedenborg în Franța a fost dom⁵⁹⁴ Antoine-Joseph Pernety (1716-1796), citat deja în această lucrare ca alchimist; acest benedictin din Congregația de la Saint-Maur, aparținând mănăstirii Saint-Germain-des-Pres, a avut o viață ciudată. După ce a fost preotul lui Bougainville pe fregată *Le Sphinx*, cu ocazia expediției când acesta a descoperit, în 1764, insulele Malvine (Falkland), Pernety și-a părăsit haina preoțească și s-a alăturat Francmasoneriei. A stat la Berlin între 1779 și 1783, adunând în jurul lui adepți și punând împreună întrebări Sfântului-Cuvânt, făcând rapoarte despre întrebările și răspunsurile primite. Sfântul-Cuvânt a fost cel care l-a îndemnat, în 1782, să traducă în franceză o carte de Swedenborg. După exemplul clarvăzătorului suedez, Pernety s-a instalat din 1783 lângă Avignon într-o casă pe care a numit-o Templul lui Thabor, devenind pontiful unei comunități ce tindea către perfecțiune, prin exaltarea mistică.

Comunitatea iluminatilor din Avignon, având cam vreo sută de membri – printre care contele polonez Grabianka, abatele Brumore, actorul Bauld de Sens, bancherul Morinval, marchizul de Thome (creatorul ritului masonic al lui Swedenborg), Esprit Calvet, profesor la Facultatea de medicină din Avignon și fondatorul muzeului Calvet ș.a. – nu întreprindea călătorii extatice, dar discuta cu îngerii, fiecare membru având îngerul său. 595 Pernețy era el însuși asistat în Marea Lucrare de îngerul Asadai care-l ajuta cu sfaturile sale. Acest grup voia să unească ideile lui Swedenborg cu un cult al Fecioarei atât de puternic încât Pernețy, asociind-o Treimii, vorbea de Pătrime; dar ceilalți discipoli ai lui Swedenborg l-au renegat. Tendința să rămâne un compromis între iluminarea lui Boehme și doctrina lui Swedenborg.

Urmărirea „Lucrului”

Până atunci nu existase vreodată o experiență colectivă despre lumea invizibilă comparabilă cu cea a lui Martines de Pasqually și a discipolilor săi când aceștia și-au unit eforturile pentru a căuta împreună „Lucrul”. Jacques Delivon Joacin Latour de La-case, don Martines de Pasqually, personajul cel mai enigmatic al secolului al XVIII-lea, născut către 1727 la Grenoble, aparținând, se pare, unei familii de evrei spanioli convertiți la catolicism, s-a manifestat mai întâi ca un francmason întemeind în 1754, la Montpellier, capitolul Judecătorilor Scoțieni. La acea epocă Francmasoneria din Franța, cuprinzând masoneria simbolică și masoneria scoțiană, nu era decât o activitate mondenă folosind la alungarea plictisului aristocraților, așa cum a spus-o un specialist: „Somptuozitatea ceremonialului nu era egalată decât de sărăcia intelectuală a învățăturilor și catehismelor.” 596 Martines de Pasqually s-a despărțit curând de ea, a creat propria sa organizație inițiativă, Ordinul Aleșilor Coen și a străbătut sudul Franței pentru a recruta adepți. După ce a locuit la Bordeaux cinci ani, a sosit în 1766 la Paris unde a inițiat diferiți tineri în doctrina sa; de exemplu, Bacon de la Chevalerie, Jean-Baptiste Willermoz, Bonnichon du Guers, contele de Lusignan. A înființat cu câțiva dintre ei, în 1767, Tribunalul suveran. Reîntors la Bordeaux, se căsătorește în septembrie cu Marguerite-Angelique de Colas de Saint-Michel cu care a avut doi fii; cel mare, pe care l-a făcut Ales Coen pentru a-i deveni succesor, va pieri în timpul Revoluției franceze.

Ordinul Aleșilor Coen avea o ierarhie cu trei grade albastre (ucenic, companion și maestru simbolic), reprezentând „clasa porticului” și patru grade înalte, Maestru Ales Coen, Mare Maestru Coen, Zorobabel și Crucea-Reau. Primirea se făcea într-o locuință cu patru încăperi denumite Intrarea, Porticul, Templul său Tribunalul, Camera de reculegere. Ucenicul trebuia să aibă douăzeci și unu de ani (șaisprezece dacă era fiu de maestru) și, după ce va fi răspuns la o serie de întrebări, era supus unui ritual ale cărui costume, fumigații, mașinării care imitau tunetele și fulgerele îi ofereau „spectacolul a ceea ce s-a petrecut la începutul începutului în centrul universului”. La sfârșit, candidatul urca cu spatele o scară în spirală cu trei paliere de trei, cinci și șapte trepte, făcând jurământ de păstrarea secretului la primul palier, de castitate la al doilea, de fidelitate față de Ordin la al treilea. La capătul acestei

scări, se deschidea un chepeng sub picioarele lui și el cădea în mijlocul flăcărilor: simbol al pedepsei sale dacă nu-și ținea cuvântul.

Ridicarea la un grad superior era tot atât de dramatică: astfel, cel care era numit Maestru Ales Coen primea șase „însemne” pe corp și se prefăcea că-și dă trei lovituri de pumnal, una la gât, alta în inimă iar altă în abdomen. Ordinul recunoștea o mistică a reintegrării: Aleșii Coen căutau să se întoarcă la condiția lui Adam dinaintea păcatului, când acesta avea privilegiul de a fi un Om-Dumnezeu comandând făpturilor spirituale din cele patru lumi (divină, supracerească, cerească și terestră). La gradul suprem – Crucea-Reau, Reau însemna Roșu deoarece numele lui Adam derivă din adama (pământ roșu) din care fusese alcătuit.

Până acum, cei care prospectau lumea invizibilă se așteptau la ceea ce aveau să vadă. Ei chemau îngeri sau demoni ale căror înfățișări și le închipuiau după convențiile din iconografia creștină. Inovația lui Martines de Pasqually a constatat în afirmația că nu știm dinainte ce ființă ne va apărea în momentul invocării: ceea ce apărea era Lucrul, o „formă glorioasă” ema-nând din lumea cerească sau din lumea supracerească, putând fi un sunet sau o hieroglifă luminoasă. Altă originalitate a lui a fost aceea de a inspira operațiuni complet dezinteresate. Goe-ția avea un scop josnic utilitar: a face avere sau a face rău adversarilor. Theurgia cerea îngerilor îndurare, profeții sau explicații despre viața veșnică. Dimpotrivă, Aleșii Coen considerau aparițiile ca semne de reconciliere; ei nu doreau nimic altceva decât să le vadă, decât posibilitatea de a intra în contact cu entitățile invizibile dovedindu-le că erau demni de a fi reprimiți în Eden.

Pentru Aleșii Coen existau trei posibilități de a invoca Lucrul. Cea mai simplă, Invocația zilnică sau Munca zilnică a Crucii-Rău se făcea în fiecare zi: adeptul trasa cu cretă un cerc, avârid în centru litera W, intra în el cu o lumânare în mină și recită o conjurație care începea astfel: „O, Kadoz (Sfânt), o, Kadoz, o, Kadoz cine îmi va îngădui să fiu cum am fost la începuturile mele de creație divină?” O dată pe lună avea loc Invocația de trei zile care dura trei seri la rând, între lună nouă și primul ei pătrar. Operatorul, îmbrăcat într-o robă lungă albă brodată cu culoarea focului, având pe piept un șnur albastru deschis, un șnur negru și un șnur roșu aparținând toate Ordinului, o eșarfă verde în bandulieră și o eșarfă roșie la cingătoare, desena în unghiul dinspre răsărit al camerei sale un sfert de cerc iar înăuntru un cerc tăiat de o cruce. Apoi, la unghiul dinspre apus trasa un cerc complet, numit „cerc de reculegere”, în care înscrisa semne și litere, prescurtări de nume sacre. Scena era luminată de opt „stele” (luminări), una dintre ele, așezată în sfertul de cerc, simbolizându-l pe Martines care supraveghea operația. La miezul nopții, adeptul își scotea papucii cu talpă de plută și se așeza pe burtă în cercul de reculegere cu fruntea sprijinită pe pumni. După șase minute, se ducea să se prosterneze în sfertul de cerc, se întorcea la cercul mare unde îngenunchea pentru a repeta de trei ori numele înscrise în jurul lui, făcea alte șapte prosternații în dreptul literelor IAB, MR, MG, RAP, OZ, IA și IW. Mai trebuia să mai „cădelnițeze de douăzeci și opt de ori” cu un vas în care erau tăciuni aprinși pe care se puneau tămâie, șofran, grăunțe de mac.

Munca de Echinocțiu, făcută de două ori pe an, la echinocții, era o ceremonie la care participau toți membrii Ordinului; dacă nu se aflau împreună, fiecare o făcea singur în comunicație telepatică cu ceilalți. Ritul ei fusese pus la punct în decurs de doi ani, între 1770 și 1772. În prima versiune, se utiliza un sfert de cerc, un cerc de reculegere și șapte cercuri mici. În versiunea definitivă, existau trei cercuri concentrice în care două raze delimitau „partea din Sud”, patru „cercuri de corespondență” și o iluminatie cu șaptesprezece luminări. Muncă, începând cu „Exconjurația Sudului” pentru a îndepărta demonii, era însoțită de patru prosternații și invocarea a douăsprezece nume sacre.

După ce termina aceste formalități, Alesul Coen pândea trecerile, adică urmele luminoase ale trecerii Lucrului, Martines de Pasqually numea treceri luminile alburii, sau albăstrui, sau roșiatice care trec rapid pe ochi. Ești avertizat de trecerea lor iminentă simțind că ți s-a făcut „pielea de găină” pe tot corpul. A obține o trecere însemna că se stabilise contactul cu lumea supracerească iar unii adepți nu sperau nimic mai mult. În cursul lucrului, fiecare avea asupra sa „scutul” (un talisman triunghiular), deoarece putea să fie atacat de demoni. Mai putea să sufere și o tracțiune neplăcută din partea Lucrului. Abatele Fournie, multă vreme secretar al lui Martines de Pasqually, a simțit această „tracțiune” în timpul unei invocații când era singur, „ca o mină care-l lovea prin tot trupul” și, douăzeci și cinci de ani mai târziu mărturisea: „Aș da din toată inima întreg universul, toate plăcerile sale și întreaga sa glorie și asigurarea că mă voi bucura de acest univers într-o viață care ar dura un miliard de ani, numai ca să evit să mai fiu lovit din nou, fie și numai o singură dată.”⁵⁹⁷

Muncile Aleșilor Coen nu erau nici arbitrare nici naive. Martines controla experiențele discipolilor săi, le comunica experiențele sale și, pentru a-și alcătui metodic sistemul, se baza pe rezultatele lor comparate. Cunoștea bine creștinismul ezoteric. Dacă îi sfătuia să nu aibă asupra lor nici un obiect de metal, nici măcar un ac, era din pricină că oțelul respinge spectrele, conform teologilor. Lucrul nu poate, deci, să se apropie de un element metalic. Cum Martines de Pasqually se baza pe noțiuni recunoscute, unul din biografiile lui a pretins că fusese inițiat la Londra de Swedenborg: acest lucru pare neverosimil mai întâi pentru că nu avem dovada acestei călătorii, apoi pentru că el are o concepție mai subtilă decât acesta din urmă despre fauna din lumea invizibilă, eliminând orice fel de antropomorfism.

După Papus, care avea documentele secrete ale Ordinului, Aleșii Coen se supuneau unui „triplu antrenament: alimentar, pentru corpul fizic; respiratoriu, pentru corpul astral; muzical și psihic, pentru Spirit.”⁵⁹⁸ Trebuia să te abții, toată viața, de la a mânca carne de porumbel, rinichi, grăsime și sânge de orice animal. Înainte de a începe Invocația de trei zile, trebuia să postești timp de unsprezece ore, având voie să bei numai apă (dar nu cafea sau lichior). Experiențele erau mult mai reușite când asista Martines de Pasqually, într-atât îi influența ascendentul său inițiativ pe cei apropiați: „în cursul primelor ședințe, noii discipoli admiși să ia parte la lucrările maestrului vor vedea Lucrul îndeplinind acțiuni misterioase. Vor pleca de acolo entuziasmați și

îngroziți, ca Saint-Martin, sau îmbătați de orgoliu și de ambiție, ca discipolii de la Paris. S-au produs apariții, fapte ciudate, de o esență diferită de natura umană pămân-tească, au luat cuvântul.”⁵⁹⁹ Dar adepții lăsați singuri nu obțineau niciodată acest fel de minuni: Willermoz s-a străduit zece ani până când a văzut Lucrul. Martines îi scria la 7 aprilie 1770: „Lucrul este uneori dur față de cei care îl doresc cu prea multă ardoare înainte de vreme. Fiți perseverenți, veți fi răsplătit.” Alții s-au descurajat și s-au întors împotriva inițiatorului lor.

Totuși, așa cum precizează Rijnberk, „discipolii intimi ai lui Martines au fost convinși cu toții că el era un Inițiat de rang superior”⁶⁰⁰. Nu a lăsat niciodată impresia că ar fi un șarlatan, deși trăia din cotizațiile pe care i le plăteau Aleșii Coen, în virtutea calității sale de Mare Maestru al Ordinului. Baronul de Gleichen povestește că Martines a câștigat la un joc de noroc și că imediat apoi a dat banii primului trecător întâlnit pe stradă, spunând: „Acționez ca Providența, nu mă întrebați mai mult.” Chiar și cei care s-au certat cu el, i-au recunoscut puterile psihice. Colonelul Bacon de la Chevalerie i-a mărturisit lui Gleichen că, într-o seară, în timpul unei invocații solitare, când se afla în sfertul de cerc, a simțit cum îngheață din cap până în picioare; a avut pornirea de a se duce în cercul de reculegere unde a găsit o căldură binefăcătoare. Iar Martines i-a spus mai târziu, într-o scrisoare, că-i bănuise, de departe, lipsa de putere și venise în ajutorul lui⁶⁰¹.

În 1771, Louis-Claude de Saint-Martin i-a devenit secretar, la Bordeaux, înlocuindu-l pe abatele Fournie, și l-a ajutat să perfecționeze ritualul Ordinului. În anul acela, Martines de Pasqually și-a început lucrarea *Treite de la răintegration des etres dans leurs premières propriâtes, vertus et puissances spirituelles et divines* a cărei lectură era rezervată numai celor din Crucea-Reau. Nu existau din această lucrare decât copii manuscrise care se vindeau foarte scump amatorilor. Această carte nu a fost tipărită decât în 1899. Scrisă într-o franceză stricată, ca și scrisorile sale, ea conține totuși o învățătură interesantă, pe jumătate gnostică, pe jumătate cabalistă. Ea este o interpretare personală a Vechiului Testament căci se știe că ezoteriștii aveau pretenția să completeze lacunele din Biblie prin informații secrete, revelate lor. „Înainte de Vreme” nu existau decât „fapte spirituale divine”, primele emanații ale lui Dumnezeu; cum unele din aceste fapte au căutat să se emancipeze, Dumnezeu a creat lumea materială care să le servească de închisoare și le-a dat că stăpân absolut pe Adam. Adam venea imediat după Dumnezeu; era nemuritor și puterea să se întindea asupra întregului univers; comanda atât Spiritelor supracerești și cerești cât și Spiritelor decăzute, surghiunite pe pământ. Dar acestea din urmă l-au dus în ispită și l-au împins să producă propriile sale emanații spirituale; Adam a făcut o încercare care a devenit Huwa (Eva), adică Omoaica. Păcatul originar, crima pozitivă a fost crearea Evei de către Adam. Dumnezeu l-a pedepsit dându-i aceeași formă „pasivă, materială și supusă degradării”⁶⁰², în locul „forme glorioase” pe care o avea înainte și l-a condamnat să se unească cu Eva. Martines de Pasqually expune apoi istoria urmașilor primei perechi, arată cum neamul fiului său mai mare, Căiri, continuă acțiunile rele ale Spiritelor perverse, care au dus la căderea lui Adam,

în timp ce neamul lui Seth aspiră la împăcarea cu Dumnezeu și la întoarcerea la starea de om primordial.

La 5 mai 1772, Martines de Pasqually s-a imbarcat în direcția insulei Saint-Domingue (Haiti), pentru a primi o moștenire. A întemeiat niște loji la Logane și la Port-au-Prince și un Tribunal suveran, făcând ca Ordinul său să prospere pe insulă, completându-i constituția cu instrucțiuni detaliate pentru toate gradele. În 1774, a terminat statutul general al Aleșilor Coen și a alcătuit un ritual pentru inițierea femeilor.

Martines de Pasqually a murit la Port-au-Prince la 20 septembrie 1774; s-a pretins că în momentul morții i-a apărut soției sale, rămasă la Bordeaux, și, străbătând camera, i-a făcut un semn de adio; dar Cavalerii Marii Profăs*603 din Strasbourg au calificat această poveste de Ordens-legende, poveste de lojă masonică. Ordinul Aleșilor Coen s-a dezorganizat curând după aceea iar urmărirea Lucrului a fost abandonată pentru noi experiențe.

„Calea internă” a martinismului.

Un om a reușit să contemple străfundurile lumii invizibile practicând în ființa sa „deschiderea centrului spiritual”: LouisClaude de Saint-Martin. Acest gânditor fin, care se numea singur Filosofii! Necunoscut, a construit un sistem divinist (termen pe care-l prefera celui de spiritualist) al cărui farmec poetic a făcut din autorul lui, ca să zicem așa, un Novalis francez. Născut la Amboise în 1743, s-a interesat de lecturile mistice încă de când și-a început studiile la colegiul din Pontlevoy. Pentru a da ascultare tatălui său, a intrat la Școala de drept, a devenit avocat al regelui la Tribunalul de apel din Tours; dar, după șase luni, a părăsit această profesie pentru a intra în armată. La douăzeci și trei de ani. Având un brevet de ofițer al regimentului din Foix, s-a îndreptat către Bordeaux unde se afla garnizoana corpului său de armată. În acest oraș l-a frecventat pe Martines de Pasqually, cel care-l va iniția și pe care-l va venera mereu, împreună cu care a pregătit ritualul Aleșilor Coen (în special ritualul celor trei grade albastre, și ceremonialul Marelui Arhitect al Universului). Saint-Martin a căutat să vadă lucrul în timpul muncii de Cruce-Răau, dar cu mai puțin succes decât colegul său, Duroi d'Hauterive; a recunoscut că nu era făcut pentru calea externă, care duce la apariții ce se produc în exterior și i-a preferat calea internă, ce permite să afli manifestări divine în interiorul său. Totuși, nu a dezmințit niciodată faptul că a aparținut întâi Aleșilor Coen, spunând: „Există în noi top un foc de viață și o dorință care ne apăra, ba chiar ne făcea să înaintăm cu grație”; nu a contestat nici revelațiile obținute cu ajutorul „acestei căi fecunde și exterioare”, mulțumindu-se să precizeze: „Cu toate acestea, am simțit din totdeauna o înclinație atât de puternică pentru calea intimă și secretă încât această cale exterioară nu m-a sedus în mod deosebit chiar în prima mea tinerețe.”604

În 1771, demisionează din armată pentru a se dedica în întregime aventurii sale mistice. La Paris, distincția, melancolia sa fermecătoare (ducea cu el „un spleen de culoarea trandafirului”, va mărturisi el), frumusețea ochilor, despre care o femeie spunea că sunt „dublați de suflet”, iau deschis toate saloanele artistocratice; mareșalul-duce de Richelieu l-a luat sub protecția sa; nobilele doamne s-au îndrăgostit de el; soția mareșalului de Noailles,

marchizele de Lusignan, de Coislin, de Clermont-Tonnerre și ducesa de Bouillon care, pentru a se bucura mai mult de conversația lui, îl găzduia în palatul ei sau în casa ei de la țară din Petit-Bourg. În ciuda acestor succese, a rămas celibatar, spunând: „Simt în adâncul ființei mele o voce care-mi spune că sunt dintr-un loc unde nu există femei.” Baronul de Gleichen, care l-a întâlnit când era tânăr, frumos, plăcut a scris: „Nu semăna deloc cu un filosof, mai degrabă cu un mic sfânt: deoarece cucernicia sa, extrema sa rezervă și puritatea moravurilor sale păreau uneori extraordinare pentru un bărbat de vârsta sa.” Același autor, dorind să-l aibă ca maestru, a renunțat: „Avea niște reticențe insuportabile, oprindu-se brusc în momentul când sperai să afli de la el unul din marile sale secrete; căci credea într-o voce interioară care îl oprea sau îi permitea să vorbească.”⁶⁰⁵

Saint-Martin a făcut multe călătorii și s-a împrietenit la Londra, cu prințul Galițan. La Edimbourg și-a publicat prima carte, redactată în patru luni „din mânie împotriva filosofilor”, *Des Er-reurs et de la Veritã* (1775). El critică în această lucrare diversitatea religiilor care făceau să predomine „dogmele misterioase”, incertitudinea politicianilor la care prevalează „zelul fără lumină”, își expune metafizica și morală recunoscând că există „două ființe în om” (ființa sensibilă și ființa intelectuală) iar ca principiu universal „Cauza, inteligentă și activă” (Cuvântul) care însuflețește materia. La Lyon, continuă profesarea credinței sale cu *Tableau natwel des rapports qui existent entre Dieu, l'homme et l'univers* (1782). Saint-Martin respingea materialismul ateu, dar și creștinismul tradițional pe care-l acuza că se bazează, pe principii false căci trebuise să se divizeze în catolicism și protestantism. Preconiza cultul interior, fără cler, fără liturghie, fără Biserici, fără formule sacramentale de rugăciune, bazat pe o experiență religioasă individuală. De altfel, nu trebuia să folosești prea mult numele lui Dumnezeu, cum făceau bigoții: „Părerea mea, cu privire la folosirea marelui Nume, este că nu trebuie să-l folosim niciodată din propria noastră voință, ci să așteptăm întotdeauna să se nască, să se formeze și să se pronunțe el însuși în noi. Cred că este singura metodă de a nu-l pronunța în zadar.”⁶⁰⁶

Către 1788, pe când locuia la Strasbourg, a întâlnit acolo pe Charlotte de Boecklin, o femeie de patruzeci și opt de ani, despărțită de soțul ei, care a devenit pentru el „o prietenă cum nu mai există”; „prea scumpă sa B.” l-a făcut să-l descopere pe Boehme și l-a ajutat să-l traducă. Influența lui Boehme asupra lui Saint-Martin, a cărui filosofie era deja constituită, n-a avut altă consecință decât aceea de a-l întări în propriul său demers. Saint-Martin se simțea atras de iluminare tot atât cât Boehme, dar într-un fel mai blând, așa cum spune și el amuzat: „Sunt un iluminat dintr-o specie rară deoarece, când vreau, pot să devin exact ca o lumină ce nu se vede și chiar de aș sta treizeci de ani lângă cineva, acela nu-și va da seama de iluminarea mea?”⁶⁰⁷

În *L'Homme de dăsir* (1790), Saint-Martin vorbește de dorința pe care o are omul, decăzut de atâta vreme, de a fi regenerat. Regenerarea nu este posibilă decât prin intensificarea spiritualității sale: „De cum a început viața spirituală pentru om, întreaga sa existență devine un șir de acțiuni vii care se înlanțuie și se succed fără întrerupere.”⁶⁰⁸ Pentru aceasta, el are nevoie de

ajutorul divin căci este expus celor mai rele solicitări: „Omul este un întreg univers în care toți agenții din toate lumile lucrează pentru îndeplinirea legilor lor... Trebuie ca spiritul să coboare și să intre în om ca un torent; trebuie ca spiritul să-l constrângă cu brutalitate pentru a-l purifica de tot ceea ce-i stăvilește drumul.”⁶⁰⁹ Această carte este breviarul cultului interior, făcând din rugăciune nu recitarea unei formule învățate, ci elementul vital al gândirii; „înoată continuu în rugăciune ca într-un vast ocean unde nu afli nici fundul nici țărmurile, unde nemărginirea apelor îți aduce în flecare clipă un mers liber și fără neliniști.”⁶¹⁰

Pentru filosoful necunoscut, invizibilul se află în interiorul omului și nu în exteriorul lui. Saint-Martin este iritat de maniacii care vor cu orice chip să discute cu îngerii și să observe spectrele; el combate miraculosul inspirat de „prințul tenebrelor”, pseudo-miracolele care ne atâta „să căutăm în afara noastră sprijinul pe care nu-l putem găsi decât în noi.” A scris chiar și o carte împotriva „acelor căi extraordinare în care eroarea se insinuează atât de ușor o dată cu adevărul”⁶¹¹, împotriva profeților și profeteselor care, neștiind „să facă decât opere iluzorii și inferioare”, comit crima „de a voi să-l convingă pe om că se mai bucură încă de toate drepturile sale și să-l lipsească de vederea acestei sărăcirii spirituale... A cărei cunoaștere intimă și perfectă este prima condiție indispensabilă pentru a începe reconcilierea.”⁶¹² Saint-Martin nu este un mistic care să se pună într-o stare excepțională, ca Boehme și Swedenborg; el rămâne în starea normală, nu pretinde a ajunge la cea supraumană. Spune: „în fiecare zi învăț să citesc în minunile pe care eu și toți ceilalți oameni le avem în comun.”⁶¹³

Dar el vrea să fie un om autentic, un om-spirit și nu un om în care se manifestă „Ființa activă a Fiarei”. În loc să vorbească, el știe „să cuvânteze, să folosească Cuvântul care nu caută decât să se unească cu noi și să se împlinească prin el însuși pentru a netezi toate obstacolele din fața noastră”⁶¹⁴. În centrul omului-spirit se produc revelațiile naturale: „Singura inițiere pe care o propovăduiesc și pe care o caut cu toată ardoarea sufletului este aceea prin care putem intra în inima lui Dumnezeu și prin care să facem ca inima lui Dumnezeu să intre în noi... Nu există alt mister pentru a ajunge la această sfântă inițiere decât acela de a ne adânci din ce în ce mai mult în profunzimile ființei noastre și de a nu abandona până ce nu vom fi reușit să scoatem de acolo însuflețită și însuflețitoarea rădăcină”⁶¹⁵.

Saint-Martin se străduia deci să contemple în sine, prin „deschideri centrale”, semne ale prezenței divine. Dar aceste semne nu erau imagini vizuale și iată ce a răspuns la întrebarea „Există comunicații fizice emanate sau produse de către centru?” adresată lui într-o scrisoare: „Acest centru profund nu produce nici un fel de formă fizică; lucru ce m-a făcut să spun în L'Homme de deșir că dragostea interioară nu are nici un fel de formă și că, în felul acesta, nimeni nu l-a văzut pe Dumnezeu.”⁶¹⁶ Nu percepem Cuvântul, când se dezvoltă în noi, dar el acționează asupra facultăților noastre astfel încât să ne facă să percepem mai bine ființa noastră și lumea: „Ceea ce am avut eu datorită acestui centru și despre care mă întrebați dumneavoastră, se mărginește la niște emoții interioare încântătoare și la niște foarte plăcute înțelegeri care s-au

risipit prin scrierile mele.”⁶¹⁷ Metaforele sale ne arată că vedea divinitatea în centrul său uman ca pe un element fluid, între foc și apă, în care spiritul său se cufunda ca într-o baie de transcendență.

În momentul Revoluției franceze, pe care el a definit-o „o imagine în miniatură a Judecății de apoi” (de la el a luat Joseph de Maistre ideea de a considera această epocă un cataclism supranatural, voit de Providență), Adunarea constituantă s-a gândit să-l facă pe Saint-Martin preceptorul Delfinului, închis la Temple. În loc de aceasta, a fost numit comisar pentru alcătuirea unui catalog al cărților naționale. Apoi, devenind suspect din pricina corespondenței teozofice cu discipolul său, colonelul Kirchberger, membru al Consiliului suveran din Berna, corespondență cu caracter teozofic, a fost arestat; căderea lui Robes-pierre l-a salvat.

Retrăgându-se în locuința sa din Chaudon, lângă Amboise, membru al Adunării electorale din departamentul său, a continuat să servească, după expresia lui, „înaltele cunoștințe și frumoasa logică spirituală”. După *Le Nouvel homme* (1795), „cod al regenerării” și *Ecce homo* (1796) „care avea drept scop să ferească lumea de minunile și profețiile zilei”, a publicat *Eclair sur l'association humaine* (1797), în care și expunea concepția despre un regim teocratic, *Le Crocodile ou la guerre du Bien contre le Mal* (1799), poem epico-magic în o sută două cânturi, jumătate proză, jumătate versuri, *De l'Esprit des choses* (1801), *Le Ministere de l'homme-esprit* (1802). Această din urmă lucrare, în trei părți, tratând despre natură, despre om și despre cuvânt, face din Saint-Martin un existențialist mistic, un precursor al lui Kirkegaard. Paginile sale despre raportul dintre limbaj și neliniște au un accent modern: „Cuvântul adevărat se află, în mod universal, în neliniște; așa că nu putem primi ceva și nici face ceva decât prin neliniște; așa că tot ce există vizibil nu încetează de a demonstra fizic cuvântul în neliniște; așa că nu ar trebui să fugim de neliniștea interioară; așa că nu există decât cuvinte de neliniște care sunt folositoare, ce aruncă sămânță și zămislesc, deoarece numai ele sunt expresia vieții și a dragostei.”⁶¹⁸ Acest sentiment este ontologic; „Inima omului este aleasă pentru a fi depozitara neliniștii lui Dumnezeu”. Și creator: „Cuvintele neliniștii sunt mereu noi, deoarece acolo se află principiul limbilor.”⁶¹⁹

Saint-Martin se plângea că este „un adevărat repudiat” al literaturii franceze iar despre opera sa, puțin remarcată în timpul vieții lui, spunea: „Ea nu se va desăvârși liber, încântător și total decât când eu voi fi eliberat de învelișul meu pământean.”⁶²⁰ După moartea sa, survenită în 1803 la Aulnay, lângă localitatea Sceaux, a început să fie citit cu seriozitate. În 1807, la Tours, au apărut *Oeuvres posthumes* cuprinzând meditațiile sale, jurnalul său intim, portretul său istoric alcătuit de el însuși și rugăciunile sale. Filosofia sa i-a influențat pe unii romantici francezi (Sainte-Beuve, Balzac) și aproape întreg ocultismul secolului al XIX-lea. Martinismul a devenit un Ordin inițiativ, avându-și cartierul general la Lyon, condus de un „Filosof necunoscut” și ai cărui Frați din cele trei grade purtau în timpul ședințelor o mască din mătase neagră, o robă (purpurie, neagră sau albă) și diverse însemne.⁶²¹ S-a spus că țarii Alexandru I și Nicolae al II-lea au rămas credincioși alianței franco-ruse, în

pofida presiunilor anturajului lor, fiindcă erau afiliați la marti-nism, introdus la Sankt-Petersburg de Joseph de Maistre⁶²². În 1889, Congresul spiritualist de la Paris a reunit, printre con-gresiștii săi, delegații a trei sute treisprezece grupuri de marti-niști din lumea întreagă. Revanșă târzie, ca întotdeauna, a unui autor care se considera „măturător al templului adevărului” și care spunea: „Lucrările noastre sunt obolul dat pentru luminările noastre.”⁶²³

Teodoxia universală.

A face din lumea invizibilă obiectul unui cult revoluționar, acesta a fost proiectul care l-a animat pe Antoine Fabre d'Olivet, primul dintre marii ocultişti ai secolului al XIX-lea. Născut în 1767 la Ganges, într-o familie de protestanți din regiunea Ce-vennes care suferiseră persecuțiile împotriva hughenotilor, era 8ul cel mai mare dintre cei șase copii ai unui comerciant de ciorapi de mătase. Discipol al filosofului panteist Delisle de Sales, a compus mai întâi poeme și piese de teatru. La Paris, în timpul Revoluției franceze, a făcut parte din Clubul iacobinilor, fiind totuși prieten cu Thierry Ducloseau, șeful unei conjurații care voia să-l elibereze pe Ludovic al XVI-lea. În timpul Directoratului, a înființat, la 1 prerial anul V (20 mai 1797), L'Invisible „ziar politic, literar și moral” în care se prezentă ca „un urmaș al lui Gyges, care pretinde că posedă, ca și acesta, puterea de a se face invizibil”. În o sută șapte numere, a susținut zi de zi ficțiunea de a fi un observator dotat cu un inel ce-i permite să vadă, fără să fie văzut, lucrările Corpului legislativ sau moravurile de la Palais Royal. A publicat un roman în genul trubadurilor, Azalms et le gentil Aymar (1799) și o corespondență cu sora sa, Lettres à Julie sur l'histoire (1801); el însuși își definea romanul ca „un roman cosmogonic, mitologic și istoric, cuprin-zând vederi destul de largi și detalii destul de încântătoare”. Partea cea mai atrăgătoare a acestui roman este o descriere a At-lantidei și a modului de viață al Atlanților. A mai scris, sub pseudonimul de dna de B., Le Savant de sociâte (1801) ce conținea regulile a numeroase jocuri de societate, clasate în jocuri de acțiune, jocuri de memorie, jocuri de spirit și jocuri cu capcane.

Cum întocmise un plan de redresare financiară pe placul republicanilor care conspirau împotriva lui Bonaparte, aceștia l-au pus pe lista membrilor unui viitor guvern. Condamnat din acest motiv la deportare de către Primul Consul, Fabre d'Olivet na fost salvat decât datorită intervenției senatorului Lenoir-La-roche. A rămas cu obsesia că e urmărit fără încetare de stă-pânul Franței: „Napoleon mă ura din tot sufletul” va spune el. Căutând să-i pară „un om de litere liniștit”, s-a cufundat în lucrări de erudiție și chiar a început o mistificare literară în Le Troubadow, poāsies occttonâennes du XUIe siçcle (1803), atribuind unui poet medieval opere pe care le scrisese el însuși în dialectul din Languedoc. Era, într-adevăr, filolog și lingvist, cu-noscând perfect greacă, latină, engleza, italiană, spaniola și portugheza. A învățat ebraica cu rabini și avea noțiuni de sanscrită și celtică.

În 1800, Fabre d'Olivet s-a îndrăgostit de o tânără de douăzeci și patru de ani, Julie Marcel, cumnata unui deputat din Convenție; dar aceasta a murit la 19 ocombrie 1802 și durerea lui a fost atât de mare încât se pregătea s-o urmeze în mormânt. Atunci, a început ea să se arate: „După ce-mi apăruse de mai multe ori în vis, după ce mi-a dat asigurări în privința situației ei, ea a fost

destul de dibace ca să-mi anunțe vizita ei efectivă, pentru că simțurile mele să nu fie răvășite de o apariție prea bruscă și destul de tare pentru a o îndeplini. A sosit la oră pe care mi-o anunțase; am văzut-o, având ochii mari deschiși și fiind treaz.”⁶²⁴ Acest spectru i-a provocat un șoc care l-a făcut să-și construiască doctrina ocultă, încât spune: „Urmările acestui eveniment au fost pentru mine uriașe. Poate ele vor fi uriașe și pentru toată omenirea.”⁶²⁵ Din păcate, o mână necunoscută a rupt din manuscrisul Amintirilor sale toate pasajele privind dragostea sa pentru Julie Marcel.⁶²⁶

După ce, în 1805, s-a căsătorit cu Marie Warrin, devenită curând după aceea directoare a unei instituții pentru tinere fete, a ocupat un post de funcționar la Ministerul de Război, unde se simțea suspectat: „Oricât de neînsemnată era această slujbă, am văzut limpede că faptul îl neliniștea pe Napoleon, din hărțuielile pe care le aveam fără motiv... Nu mai puteam să scriu un rând fără ca cenzura să nu-mi examineze expresiile cu cea mai mare migală.”⁶²⁷ În 1811, a vindecat un surdo-mut din naștere, Rodolphe Grivel, după o metodă care constă în a-l face pe pacient să audă, prin sugestie hipnotică, sunete de flaut sau de vioară care se executau în spatele lui; de cinci ori l-a convocat prefectul de poliție pentru al chestiona asupra acestei vindecări. Fără a se lăsa influențat de astfel de întâmplări, Fabre d'Olivet a început cea mai bună parte din opera sa: Ies „Vers dorās” de Pythagore (1813) unde traduce în „versuri eumolpice” (alexandrini fără rimă) un text atribuit lui Lysis, cu un comentariu personal; La Langue hebraique restituie (1815-1816), unde-și dezvoltă teoria sa despre originea limbajului; Notions sur le sens de l'ouāe (1819), ediție revăzută și completată de o broșură datând din 1811, în care face bilanțul tratamentelor sale asupra surdo-muților; Caân de Byron traduit en vers français et refute (1823); și, mai ales, Histoire philosophique du genre humain (1824, apărută cu doi ani înainte sub titlul De l'Etat social de l'homme), în care expune cum să constituit cel de-al patrulea regn, sau regnul nominal, și descrie evoluția sa de la primele civilizații. Toată această activitate a lui Fabre d'Olivet a fost prost apreciată sub Restaurație și a provocat neînțelegeri cu soția sa care s-a despărțit de el, la 22 martie 1823, luând și cei trei copii.

Filosofia sa pune în practică „principiul psihurgiei”, „o știință necunoscută, luată din rangul cel mai înalt pe care-l poate atinge inteligența omenească.”⁶²⁸ Obiectul ei era „omul universal, omul conceput în mod abstract, Ființa care cuprinde în esența ei universală pe toți oamenii care sunt, au fost și vor fi”⁶²⁹. Omul universal este arhetipul viu al speciei umane (sau, pentru a vorbi ca Fabre d'Olivet, al regnului hominal): „El este toți oamenii luați împreună și toți oamenii luați împreună nu sunt el. El știe tot ceea ce știu oamenii și tot ceea ce au știut ei.”⁶³⁰ Chiar dacă un cataclism ar face într-o bună zi ca omenirea să dispară de pe pământ, omul universal nu ar muri și ar crea noi forme căci el este făcut să guverneze lumea realităților, așa cum Destinul guvernează lumea esențelor intelectuale și Providența pe cea a principiilor eterne: „Universul din care facem parte, în calitatea noastră de oameni și ca aparținând regnului hominal, este împărțit în trei lumi: lumea Realităților fizice în care trăim; lumea Esențelor intelectuale către care tindem și lumea

Principiilor eterne care este scopul existenței noastre.”⁶³¹ Aceste trei lumi se topesc de altfel într-una singură care înglobează sfera divină și niciuna dintre ele n-ar putea să dureze fără omul universal: „Dedesubtul Iul se află Destinul, natura necesită și naturată; deasupra, se află Providența, natura liberă și naturantă. Ca regn hominal, el este Voința mediatoare, forța eficientă, așezată între aceste două naturi, pentru a le servi de legătură, de mijloc de comunicare și pentru a reuni două acțiuni, două mișcări care fără el ar fi incompatibile.”⁶³²

Voința omului universal, acționând în lumea realităților, este tot ce mai rămâne din „facultatea volitivă principiantă a lui Adam”. Traducând Sejer Beresit și reconstituind cosmogonia lui Moise, Fabre d'Olivet a identificat Voința cu Aisha, „femeia intelectuală a omului universal”, care o precedă pe H'eva, „existența elementară”, arătând că ea făcea totul posibil: „Acest adevăr trebuie să iasă din umbra sanctuarelor: la omul universal, voința era creatoare. Tot ceea ce voia acest om se făcea când și cum voia el.”⁶³³ Psihurgia, arta de a folosi energia mintală, depinde deci direct de un fluid magnetic care nu este, așa cum spun mesmeriștii, stimulat de influxurile astrale: „Acest fluid nu este altceva decât omul universal, mișcat și pus în mișcare de una din emanațiile sale.”⁶³⁴ Fabre d'Olivet a făcut din istoria sa despre regnul hominal o epopee nemaipomenită, încercând să dovedească preponderența Celților asupra tuturor celorlalte popoare și perfecțiunea imperiului teocratic întemeiat de druidul Ram, cu șase mii de ani înainte de Iisus Hristos; același Ram care, constrâns să emigreze în afara Europei, a devenit Rama în India, Osiris în Egipt, Dionysos în Grecia etc. Acest mit, agreabil la citit, îi caracterizează mai puțin filosofia decât studiul despre relațiile indivizilor și națiunilor cu omul universal și despre conflictele dintre Providență și Destin legate de guvernarea celor trei ordine (teocratic, monarhic și republican).

În 1824, inspirat de aparițiile Juliei Marcel, pe care o supranumește Egeria Teofania, Fabre d'Olivet a întemeiat un „cult teodoxic universal”, cu un simbolism agrar, evocând „celesta cultură”. El era marele Pontif al acestui cult, altfel spus Venerabilul Cultivator. Credincioșii săi erau repartizați în gradele de Prieteni ai Adevărului, Celicoli și Cultivatori uraniți ai Nemuritoarei. Sanctuarul lor se afla la locuința din Paris a lui Fabre d'Olivet din stradă Vieilles-Tuileries nr. 35. Se adunau pentru patru sărbători anuale: echinocliul de Primăvară în prima zi de Paște; aniversarea Egeriei Teofania, la 19 octombrie; solemni-zarea sufletelor, la 2 noiembrie; solstițiul de Iarnă, la 25 decembrie.

Fabre d'Olivet a conceput veșmintele, riturile, imnurile, alfabetul secret al acestei religii pe care a explicat-o într-o carte rămasă neterminată, Thäodoxie universelle.

Cu ocazia sărbătorii de la 19 octombrie 1824, Fabre d'Olivet a dezvăluit în alocuțiunea sa vicisitudinile relațiilor sale cu Julie Marcel. Spectrul morții îndrăgostite venea regulat să-l viziteze dar simțise o ostilitate în anturajul lui: „Un spirit demoniac al cărui nume nu mi-e încă îngăduit să-l divulg, s-a declarat dușmanul ei. O luptă crâncenă a început între el și mult prea credincioasa mea Egerie.” înțelegem aici că soția lui Fabre d'Olivet s-a supărat, probabil, de persistența acestei legături pasionale: „Draga mea Julie a fost

învinsă în această luptă fatală; și această adorabilă Egerie, forțată să retrogradeze și să sufere legile Destinului pe care-l înfruntase pentru a-mi dovedi dragostea ei, a căzut din lumea Esențelor în cea a Realităților și a fost obligată să reia aici un trup și să renască pentru a urma încă o dată lanțurile vieții de muritor. Acest nefericit eveniment s-a petrecut către începutul anului 1810.” Fabre d'Olivet, convins că Julie Marcel se reîncarnase, o căuta fără încetare, abordând în continuare, sub numele de Egeria Teofania, calitatea sa de Inspiratoare a teodoXiei: „Oricâte eforturi am făcut n-am putut încă să știu cu exactitate în ce loc de pe pământ a căzut Julie nici care este patria pe care trebuie s-o înfrumusețeze un suflet atât de pur. Știu numai că ea se află în Europa, mândrie a unei disitnse familii care o iubește și care se îngrijește de educația ei. Este acum în vârstă de treisprezece sau paisprezece ani...”⁶³⁵

Remarcăm aici că Fabre d'Olivet nu are nimic dintr-un ne-cromant, dintr-un spiritist care-și imaginează că poate con-strânge un suflet să vină la ordinele sale. Sufletul lui Julie ră-mâne pentru el misterios, Inaccessibil, tulburător și acest lucru este conform cu adevăratul patetism în fața morții. De asemenea, în cursul sărbătorii de solemnizare (cuvânt pe care-l formează din solem nisi, solemnisus'est, „a duce cu efort la soare, a ilustra, a celebra”), când evocă „toate sufletele eroice care au primit buchetul de nemuritoare”, nu are pretenția să atragă fantomele pentru a le chestiona. Aflându-se împreună cu discipolii săi la o agapă, el pronunță, înainte de a începe să guste din mierea și laptele din vasele sacre, numele defuncțiilor pe care-i invită spunându-le: „Le rog să guste această miere și a-cest lapte împreună cu noi, și în același timp cu noi, în semn de uniune frățească și de invizibilă concordie.”⁶³⁶ Aceasta nu se cheamă necromanție, ci este un rât comparabil cu ceremoniile druidice pe care le admira.

Fabre d'Olivet. A murit subit la Paris, în 1825, iar Saint-Yves d'Alveydre a răspândit legenda că s-ar fi sinucis cu un pumnal, în ținută rituală, pentru a îndeplini un sacrificiu cosmic. Dar Pierre Leroux, care l-a cunoscut, s-a mulțumit să spună în La Greve de Samarez: „A fost lovit de apoplexie la vârsta de cincizeci și opt de ani, pe scările altarului, mi se pare în momentul când celebra slujbă”.

Ocultismul împotriva spiritismului.

Descoperirea în 1784 a somnambulismului lucid de către mes-meriști l-a făcut pe Jean-Baptiste Willermoz (1730-1826), un negustor de mătasuri din Lyon care, după moartea maestrului său, Martines de Pasqually, întemeiasse în 1778 Ordinul Marilor Prqfās, cavaleri ai Cetății sfinte (unul dintre ei a fost, la Cham-bery, Joseph de Maistre), să constituie o societate de mag-netizori, pentru a obține de la subiecți aflați sub hipnoză „oracole somnilocve”, adică revelații asupra lumii de dincolo. În 1785, el a magnetizat-o pe dra Rochette, o bolnavă cu crize convulsive, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, iar aceasta a avut în timpul somnului viziuni despre regiuni din cealaltă lume, cu locurile lor de ispășire, locurile lor de purificare și de pace străbătute de „flinte preafericite.”⁶³⁷ Willermoz a intrat apoi în legătură cu un prinț greman, Karl de Hessen, care l-a invitat în 1790 la Hamburg și l-a informat despre propriile sale „oracole luminoase”, pe care le căpătase punând o întrebare în întuneric,

răspunsul afirmativ fiind o lumină bruscă: „Exercițiile cele mai elementare constau în fixarea privirii asupra unui obiect, așteptând ca acesta să apară strălucitor sau să fie înconjurat de nori luminoși. Un alt exercițiu consta în a fixa noaptea un punct obscur de pe firmament cu scopul de a vedea acolo apărând o stea.”⁶³⁸ Karl de Hessen avea un portret al lui Hristos pe care, spunea el, îl vede luminându-se când îi cerea un sfat; în decembrie 1791, acest portret i-a dat „ordinul să scrie” și de atunci îi dicta diferite mesaje, cum ar fi explicații despre Apocalipsul sfântului Ioan și despre calendarul egiptean.

Astfel, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, erau deja inventate scrierea automată, sub dictarea unui Spirit invizibil, chestionarea unui medium intransat; iar abia în 1848, familia Fox, locuind într-o casă din Hydesville, regiunea Noua Scoție, a descoperit table-moving și rapping, adică arta de a face mesele să se învâртеască și de a obține, prin bătăi în masă, răspunsuri din lumea de dincolo la întrebările puse. Cele trei surori Fox împreună cu mama lor au exploatat în mod lucrativ acest procedeu deschizând la Rochester un birou unde puteai, în schimbul a câțiva dolari, să vorbești cu rudele moarte. În 1852, ele au făcut o demonstrație publică la Universitatea din Saint-Louis, așa încât epidemia spiritismului a izbucnit chiar în acel an în America și a ajuns în Europa în anul următor. În Franța, teoreticienii cei mai pasionați au fost mai întâi Jules-Eudes de Mirville care a publicat o lucrare în șase volume, *Des Esprits et de leurs manifestations* (1863-1864), și baronul de Guldenstubbe, autor al unei *Pneumatologii*, care a înființat un cerc de spiritism compus din „douăsprezece persoane, șase dintre ele reprezentând elementele pozitive iar celelalte șase, elementele negative sau senzitive”. Mediul stătea în capul mesei, complet izolat, având la dreapta sa șase naturi negative iar la stânga sa șase naturi pozitive: „Pentru a forma lanțul, trebuie ca cele douăsprezece persoane să-și pună mâna dreaptă pe masă iar mâna stângă a vecinului să stea deasupra mâinii tor.”⁶³⁹ Urmau anumite fenomene care erau atribuite sufletelor morților: zguduieți, lovituri misterioase, viziuni simultane ale participanților, scriere automată, vibrații ale corzilor de pian.

Oculțiștii, inspirați de textele creștine care anatemizau ne-cromanția s-au ridicat imediat împotriva spiritismului. L-au considerat morbid ca distracție mondenă, iar ca procedeu de explorare a invizibilului, nefiresc și ineficace. Eliphas Levi l-a atacat în *La Science des Esprits* (1853), opunând învățăturile Cabalei ineptiilor proferate la ședințele spiritiste despre lumea de dincolo. El a afirmat că, într-o zi, a făcut să apară, printr-o conjurație, spectrul lui Apollonius din Tyana, dar că nu avea nici o îndoială că aceasta nu era decât o iluzie datorată „unei veritabile beții a imaginației”. Și-a bătut joc de Guldenstubbe care puneai foi de hârtie albă în diferite locuri și care găsea pe ele cuvinte zmângălite de așa-zisele spirite: „Scriiturile pe care le obțineți nu vin din cealaltă lume, ci chiar dumneavoastră le faceți fără să vă dați seama.”⁶⁴⁰ Eliphas Levi a explicat toate faptele pe care spirițiștii le luau drept intervenții supranaturale datorate efectelor magnetismului universal.

Începând cu 1890, Papus, pe atunci șeful laboratorului de hipnoterapie de la Hôpital de la Charité, a început să combată spiritismul înlocuindu-l cu adevărate experiențe mediumnice, făcute împreună cu colonelul Albert de

Rochas, administratorul Școlii politehnice, și dr Luys. Ei nu erau preocupați de ideea de a face mesele să se învâртеască, de a invoca morții, ci voiau să studieze exteriorizarea sensibilității în stări profunde de hipnoză. Papus voia să aprofundeze noțiunea de astral, care este baza ocultismului. După „doctrina Tri-Unității”, omul are un corp astral care este dublul corpului său fizic: „Cele trei principii desemnate de știința ocultă ca alcătuind omul sunt: 1) corpul; 2) mediatorul plastic (corpul astral); 3) sufletul. Ocultismul se diferențiază deci de teologi deoarece admite un nou principiu intermediar între corp și suflet. Se diferențiază de materialişti spunând că în om există două principii care scapă legilor materiei.”⁶⁴¹ Corpul astral (pe care ocultişti îl mai numesc și aerosoma, formă fluidică, corp vital fluidic) unește corpul fizic cu spiritul; el este „lucrătorul ascuns”, executând funcțiile vieții vegetative; uneori radiază în jurul individului, formând un fel de atmosferă invizibilă numită aura astrală. Putem chiar, datorită unui antrenament făcut prin regim alimentar și prin respirație, „să obținem ieșirea conștientă și treptată a dublului astral din corpul fizic.”⁶⁴² Aceste diverse proprietăți ale corpului astral motivează visele, nebunia, extazul profetic, viziunile și acțiunile la distanță.

Lumea de dincolo de realitatea fizică este planul astral, „planul forțelor invizibile care circulă între astre”. El este scăldat în „lumina astrală, care acționează în natură așa cum corpul astral acționează în om.”⁶⁴³ Acolo se află o populație complexă, căci dacă spiritele sunt pentru spiritiști sufletele morților, ocultişti văd în ele „ființele care însuflețesc diferite părți ale universului” și deosebesc o ierarhie a spiritelor, unele fiind conștiente și nemuritoare, altele inconștiente și efemere, ierarhie arătată de școala din Alexandria, de Agrippa și Paracelsus. Planul astral conține deci elementarele (spiritele morților), elementarele (spiritele elementelor), spirite planetare și chiar entități vii: „O idee lasă în planul astral o urmă a activităților ei bune sau rele iar această urmă poate fi regăsită multă vreme după aceea. La fel se petrece cu individul, în totalitatea lui, care lasă în planul astral o imagine a trecerii lui terestre.”⁶⁴⁴ Papus definește elementarele ca fiind „ființe instinctive și muritoare, intermediare între lumea psihică și lumea materială” și spune că magistul le poate îmblânzi căci „rolul lor este analog cu cel al animalelor din lumea vizibilă.”⁶⁴⁵ Discipolul său, Marius De-crespe, care a numit elementarele „microbi ai astralului”, le-a prezentat ca fiind embrioni de suflete supuși fatalității forțelor fizice, lipsiți de rațiune și de afectivitate și neavând formă: „Elementarele nu pot fi văzute deoarece mișcările lor moleculare sunt mai puțin rapide decât cele din mișcarea înconjurătoare. Ele devin vizibile prin incandescență, ca fulgerele sferice.”⁶⁴⁶

Atitudinea nouă adoptată de Papus și de Cercul său de Studii ezoterice stă în această formulă: „Supranaturalul nu există... Totul în natură este perfect natural.”⁶⁴⁷ Ei au organizat „ședințe obscure” numite astfel pentru că se petreceau în întuneric, pentru al ajuta pe medium să vadă lumina astrală: „Această forță vitală nu se poate degaja în voie decât la adăpost de razele galbene și mai ales de razele roșii ale spectrului solar care acționează asupra ei ca apă asupra zahărului. Iată de ce va trebui ca mediumul să stea întotdeauna în întuneric sau, după o îndelungată deprindere, să fie luminat de o lumină în

care să predomină razele violete.”⁶⁴⁸ Mai întâi, se verifică dacă mediumul este receptiv prin diferite teste ca, de exemplu, atracția înapoi: „Așezați subiectul în picioare, cu picioarele apropiate. Stând în spatele lui, puneți apoi amândouă mâinile cu palmele în jos pe omoplații lui și după câteva clipe retrageți-vă încetisor mâinile. Dacă aveți de-a face cu o persoană foarte sensibilă, umerii ei vor urma mișcarea mâinilor dumneavoastră și ea va fi atrasă înapoi, fără voie.”⁶⁴⁹

Ca să-și adoarmă subiectul cu privirea, Papus îl punea să șadă în fața lui, cu spatele la lumină. Îl lua mâinile, îi prindea într-ale sale degetele mari și-l privea fix în ochiul drept. Apoi, îi prindea amândouă degetele mari în mâna sa stângă, cu mâna cealaltă făcându-i pase de sus în jos, de la cap până la stomac. Lăsa apoi degetele mari și continua pasele cu amândouă mâinile. Subiectul adormit trecea prin trei faze, letargie, catalepsie și, când i se frecă ușor fruntea, somnambulism lucid, fază în care vorbea iar uneori își schimba personalitatea. Trezirea se făcea după anumite procedee, cel mai folosit fiind acela de a-i sufla puternic între ochi, adăugind și pase cu ambele mâini mai întâi la nivelul stomacului, apoi la nivelul capului. În alte „ședințe obscure”, mediumul, așezat într-un fotoliu, cu capul sprijinit, adormea fixând timp de o jumătate de oră o oglindă rotativă. Aceste experiențe mediumnice i-au permis lui Papus să conchidă: „Faptele atribuite de spirițiști Spiritelor sunt, pentru ocultști, numai rezultatul forțelor emanate de medium, sporite u-neori cu ajutorul elementalelor.”⁶⁵⁰

La început, „ședințele obscure” ale Cercului de Studii ezoterice au semănat cam prea mult cu „cercetările psihice” ale lui William Crookes care, la Londra, era indus în eroare de mediu-muri șarlatane, că Douglas Home. Subiectul preferat al lui Papus, dna Hannecart, era specialistă în aporturi și materializări: când cădea în transă, instrumentele de muzică pluteau deasupra asistenților, obiectele se mișcau singure pe o masă, mâini luminoase apăreau în întuneric. Un alt subiect, Corcol, era un „medium de încarnare”, luând sub hipnoză personalitatea unui răzvrătit, împușcat în timpul Comunei. Dar aceste experiențe îndoielnice au fost părăsite pentru studiul aurei astrale a mediumului, ceea ce a dus la o practică ciudată: fotografierea invizibilului. Dr Hippolyte Baraduc, care dorea să găsească „o metodă de a demonstra invizibilul fluidic, așa cum microscopul arată infinitul mic material”⁶⁵¹, a fost cel mai surprinzător specialist în această metodă. „Iconografia invizibilului” cuprindea „psicoane” (imagini fluidopsihice care ieșeau din fruntea sau din vârful degetelor unui subiect în stare de tensiune creatoare) și numeroase clișee în care corpul astral se desprindea de corpul fizic sub formă de nimb, de vârtejuri, sau de țoii radiante. Pentru a fotografia „emanațiile pasionale”, el a pus o placă sensibilă între inimile a doi iubii îmbrățișați: rezultatul au fost niște „puncte fluidice” pe fond negru. A mai fotografiat și „vibrațiile cosmosului în unison cu ale noastre”, în scopul de a verifica reacția planului astral la emoțiile umane. Această activitate experimentală a grupului lui Papus a fost puternic contestată de Rene Guenon, în numele ezoterismului, care este o cunoaștere obținută prin inițiere și nu prin scientism.

Cu toate acestea, la sfârșitul secolului al XIX-lea, concepția despre invizibil s-a modificat sub impulsul ocultiştilor francezi, în lupta lor împotriva spiriţilor anglo-saxoni. Teoria spectrelor s-a îmbogăţit cu o noţiune nouă: fantoma celor vii, sau o formă fluidică ieşită momentan în astral. Lumea preternaturală este de aici înainte planul astral unde se mişcă forme primare şi tot felul de spirite care nu sunt numai suflete, după cum spune Papus: „Iată ce întâlnesc ochii noştri fireşti în lumea invizibilă, vizibilă în stare mediumnică: 1) curenţi fluidice de lumină astrală trăgând după ele: 2) elementale, forţele inconştiente ale elementelor; 3) elementare, rămăşiţe ale morţilor (spiritele spiritelor); 4) Idei devenite Fiinţe, fiinţe colective; 5) Corpuri fluidice de mediumuri şi de adepţi.”⁶⁵² Pentru Stanislas de Guaita, fantomele nu sunt decât „coagulări fără consistenţă, reziduuri moarte sau muribunde de cochilii astrale pe cale de a se dezintegra în oceanul fluidic” şi acestea locuiesc de preferinţă „în jurul mormintelor, abatoarelor, amfiteatrelor sau şi în canalizări şi pe terenurile cu emanaţii de gaze sulfuroase.”⁶⁵³ În sfârşit, se admite că trupul astral are posibilitatea, prin asceză să-şi părăsească corpul fizic şi să revină la el după ce a călătorit în planul astral: „Numai începătorii şi ignoranţii pot crede că dedublarea este altceva decât o rutină de gimnastică psihică.”⁶⁵⁴

Experienţele dedublării.

Faima lui Saint-Yves d'Alveydre este legată de un sistem de guvernare, sinarhia, partizanii lui denaturându-i, de altfel, ideile; dar personalitatea să are un aspect necunoscut şi mult mai ciudat, acela de explorator al așa-numitelor Agarthă, ceea ce-i acordă un loc de frunte printre pionierii invizibilului. Alexandre Saint-Yves, născut la Paris în 1842, fiul unui medic alienist, a dovedit încă din copilărie un caracter de revoltat nedomolit. „La colegiu, aveam trista cinste de a fi printre nedisciplinaţii cei mai insuportabili”, avea să mărturisească.⁶⁵⁵ Exasperaţi de poznele lui – mersese până într-acolo încât a aruncat o călămară în capul unui profesor – părinţii săi l-au înscris, în 1858, în colonia de la Maettay, o şcoală de corecţie din departamentul Indre-et-Loire. Directorul, Frederic-Auguste de Metz, voind să-i îndrepte pe tinerii delincvenţi printr-o viaţă în aer liber, căci şcoala se afla într-un castel înconjurat de un parc, a ştiut atât de bine să-l educe pe Saint-Yves încât acesta l-a considerat tatăl său spiritual. După ce şi-a luat bacalaureatul în ştiinţe la Rennes, tânărul a urmat medicina dar şi-a întrerupt studiile în anul al treilea. La douăzeci şi doi de ani a plecat la Jersey ca să trăiască printre exilaţii politici din timpul celui de al Doilea Imperiu; apoi, în Anglia, şi-a câştigat viaţa ca profesor particular. Reîntors la Paris, a găsit în 1872 o slujbă la Ministerul de Interne. Sărac, singuratic, autor al câtorva opusculi rămase neremarcate, se gândea să intre la călugării Trapişti, când a fost prezentat, în salonul conservatorului Bibliotecii Arsenalului, contesei de Keller pe care o va numi îngerul vieţii sale.

De cum s-a căsătorit cu această aristocrată bogată din Nord, Saint-Yves s-a instalat într-o luxoasă casă din stradă Vernet şi şi-a început apostolatul. Mai întâi a vrut să arate oamenilor din Bretagne că marea era „o sursă de bogăţii agricole, industriale şi comerciale”, dezvoltând industria algelor marine: „Am desprins mai bine de treizeci de aplicaţii numai ale plantelor marine care nu mi-au adus decât nişte medalii de aur şi de argint, mari pierderi şi batjocura

trândavilor și proștilor.”⁶⁵⁶ Obținând în 1880 titlul de marchiz de Alveydra, a fost captivat de concepția sinarhiei, guvernare generală științifică, compusă dintr-un Consiliu european al Comunelor naționale, dintr-un Consiliu european al Statelor naționale și dintr-un Consiliu internațional al Bisericilor naționale. „Sinarhia, contrariul anarhiei”, cerea diferitelor clase sociale să-și asume o „misiune” pentru a reînnoi societatea, acordând fiecărei clase trei puteri sociale și speciale. Saint-Yves d'Alveydre voia să stabilească un statut al guvernanților conform cu „canonul organic al umanității”.

Cu lucrarea *Mission des souverains, par l'un d'eux* (1882), în douăsprezece capitole, corespunzând celor douăsprezece semne ale Zodiacului, el s-a prezentat ca un Machiavelli care ar fi scris „o nouă carte de Stat: cea a machiavelismului luminii”. I s-a spus că Bismarck făcuse din lucrarea lui cartea sa de căpătâi. Suveranitatea de care vorbea era sacerdotală, el însuși considerându-se deci un suveran, așa că spunea: „Deși nu am sânge evreiesc în vine, iau loc printre evrei și mă adresez savanților lor talmudiști și cabaliștilor lor.”⁶⁵⁷ *Lucrările Mission des ouvriers* (1882), *Mission des Juifs* (1884), *La France vraie* (1887), în douăzeci și două de capitole, bazate pe arcele majore ale tarocului, i-au completat teoria pe care a expus-o într-un turneu de conferințe prin Europa, proclamând „necesitatea unui Amficionat sinarhic european”. Politica sa ocultă separa Autoritatea de Putere și Puterea (acel Imperium al romanilor) de Voința populară, pentru a face din ele expresia unei sinteze a cunoașterii prin „reconcilierea științei cu religia iudeo-creștină, și prin apropierea corpurilor didactice religioase și civile”. Sistemul său, departe de a predica despotismul luminat, limita puterile personale și le subordona formulei: „A domni înseamnă a sluji.”

Saint-Yves d'Alveydre este un continuator al lui Fabre d'Olivet, rescriind, ca și el, istoria omenirii după mituri și etimologii; el povestește „Ciclul Berbecului și al Mielului” (Berbecul fiind Ram, Mielul desemnându-l pe Hristos), adică dubla influență celtică și iudeo-creștină în civilizația europeană, făcând a-firmații de tipul: „Numele Europei occidentale era Varaha, cel al Europei orientale Kourou.” Și o dovedește cu tot soiul de nume de regiuni și de orașe, Vâr, Varșovia, Warszawa, și cu cu-vântul War, război, sau „revoltă a Varahei”. Evocările sale despre „statul social al lui Gian-ben-Gian”, despre împăratul de rasă neagră Kowhan, despre felul în care celții au întemeiat Persia (Iran venind din l-Ram) nu sunt decât pure momente de extravaganță vizionară; dar ideile sale directe sunt mult mai serioase.

Făcând cunoștință, în 1887, cu prințul Hardji Schariff din Bombay, care-și spunea „brăhma-guru-pandit”, a primit de la acesta informații care l-au făcut să scrie cartea *Mission de Vinde en Europe*, pe care a distrus-o în momentul când ieșea din tipografie, temându-se că se va spune despre el: „Acest om este nebun, mistificat sau mistificator.” Reeditarea din 1910 a fost făcută după unicul exemplar tipografiat păstrat de el, de către prietenii lui Saint-Yves, care au adus la cunoștință: „Este prima lucrare a lui Saint-Yves în care experiențele practice de dedublare au permis autorului să pătrundă în sanctuarele cele mai secrete ale Pământului pentru a verifica o învățătură orală.”⁶⁵⁸

Într-adevăr, Saint-Yves d'Alveydre ne spune acolo că i-a fost dat să viziteze Agarttha, cetatea universitară ascunsă unde, din timpuri imemorabile, inițiatorii Padesei dețin și transmit o cunoaștere extraordinară: Acest nume, Agarttha, înseamnă că nu poate fi cuprinsă de violență, că este inaccesibilă anarhiei. Pentru a o apăra, autorul nu vrea să spună unde se află acest loc: „Să le fie suficient cititorilor mei să știe că, în anumite regiuni din Himalaia, printre douăzeci și două de temple reprezentând cele douăzeci și două de arcanse ale lui Hermes și cele douăzeci și două de litere din anumite alfabet sacre, Agarttha formează acel Zero mistic, ce nu poate fi găsit. în schimb, îi face o descriere amănunțită: „Teritoriul sacru al Agartthei este independent, organizat sinarhic și compus dintr-o populație care atinge aproape douăzeci de milioane de suflete. Acolo domnește o asemenea dreptate încât copilul ultimului paria poate fi admis la Universitatea sacră; delicturile se ispășesc fără închisoare sau poliție. Acolo se vorbește limba universală, vattan. Organizarea Agartthei este circulară: periferiile sunt dispuse în cercuri concentrice, într-unul din aceste cercuri locuiesc cinci mii de pandiți sau savanți: „Numărul lor de cinci mii corespunde numărului rădăcinilor ermetice din limba vedică. Aflăm apoi o circumscripție solară de trei sute șazeci și cinci de bagwanda, apoi o alta de douăzeci și un Arhis compus din negri și albi. Cercul cel mai apropiat de „centrul misterios, se compune din doisprezece guru, fiecare având „șapte nume, hierograme sau mentram, ale celor șapte puteri cerești, pământeste și infernale”. În sfârșit, în centru se află suveranul pontif, Brāhatrnah, și cei doi asesori ai lui, Mahatma și Māhānga.

Nenumărați djiwas studiază în celulele subterane: „Elevul simte deja năvala invizibilului. Încetul cu încetul, viziunile sfinte îi luminează somnul sau ochii deschiși.” O bibliotecă de mai multe mii de kilometri, conținând numai cărți „gravate pe piatră cu caractere indescifrabile pentru omul obișnuit”, se întinde sub întreaga Asie. Imposibil să le deplasezi: „Numai memoria le poate păstra imaginea.” La sfârșitul inițierii, orice inițiat are capacitatea să vadă o piramidă de foc, formată din „flacăra spirituală a sufletelor din Agarttha, înălțându-se în spațiul eterat, piramidă înconjurată de „un inel de lumină cosmică”.

Saint-Yves d'Alveydre se așteaptă să fie întrebat: „Cum să facem? Prin ce mijloace psihice sau fiziologice să obținem a-ceastă binefacere fără preț?” El nu vrea să spună nimic atâta vreme cât Bisericile și Universitățile nu se vor fi împăcat. E păcat, căci am fi dorit să avem detalii tehnice depe experiențele sale de dedublare. O aluzie la felul cum „se eliberează forța psihică” și cum „epoptului i se dezvăluie secretul de a fi treaz în vreme ce trupul său doarme” pare a fi o confidență despre metoda sa de autohipnoză: „înfășurat într-un giulgiu care-i acoperă capul astupându-i ermetic urechile, ochii și nările, lăsând o deschizătură doar pentru gură, cu brațele încrucișate pe piept, el se oferă viu ingerului Morții și se lasă pe de-a-ntregul în voia lui Dumnezeu.”⁶⁵⁹ S-ar putea ca printr-un astfel de procedeu, care duce la o stare propice halucinațiilor hipnagogice ale semi-somnului, să fi avut Saint-Yves toate viziunile sale despre Agarttha; în orice caz, cartea sa nu este o invenție literară, ci un produs al concentrării mentale asupra unei teme de meditație.⁶⁶⁰

În 1893, puțin după ce se mutase la Versailles, Saint-Yves d'Alveydre și-a pierdut soția și a transformat camera moartei în cameră mortuară, cu făclii aprinse, unde venea permanent să ceară sfaturi sufletului ei. Unul dintre discipolii săi, Barlet, precizează: „Acest fel de comunicare nu avea nimic comun cu spiritismul; vom vedea, în legătură cu doctrinele sale, că a condamnat întotdeauna cu energie practicile spiritiste. Nu avea nici o calitate mediumnică și nu se folosea de nici un medium. Ceremoniile sale, mult mai sacre, erau de un cu totul alt ordin.”⁶⁶¹ Astfel de acțiuni, ca și experiențele sale de dedublare, făceau parte din acea cunoaștere secretă pe care Saint-Yves d'Alveydre n-a vrut niciodată s-o divulge, declarând: „Dacă aş publica integral tot ce ştiu, jumătate din Paris ar înnebuni iar cealaltă jumătate ar deveni isterică.”⁶⁶²

Sufletul soției sale a fost cel care i-a inspirat, într-unul din momentele lor de legătură, ideea arheometrului, „instrumentul de precizie al științelor înalte și al artelor ce le corespund, raportorul lor cosmometric, etalonul lor cosmologic, regulatorul lor și revelatorul lor homologic.” Arheometrul urma să asigure arhitehnia, sinteză a posibilităților religioase, științifice și estetice ale omului. Acest instrument era un cerc împărțit în zorie concentrice și triunghiuri în care litere din ebraică, sanscrită și vattan (limbă vorbită de Adam), numere, note muzicale, culori, semne astrologice formau combinații ce permiteau muzicienilor, pictorilor, arhitecților să creeze, exprimând idealul perfect al omenirii. Chiar și poeții îl puteau folosi: „Relațiile dintre litere și culori, întrevăzute intuitiv de Rimbaud și de imitatorii săi, sunt determinate științific de arheometru.”⁶⁶³ Saint-Yves d'Alveydre a primit brevetul de inventator al arheometrului la 26 iunie 1903, și a explicat cum să se realizeze, datorită acestuia, „șarpantă muzicală” a unei catedrale sau „arhitectura vorbitoare” a unui cânt. Lucrarea pe care i-a consacrat-o era precedată de o „androgonie”, istorie a formării omului.

După moartea sa, survenită în 1909, Saint-Yves d'Alveydre a fost înhumat lângă soția sa, la Versailles, într-un cavou construit cu ajutorul arheometrului. Barlet, pe atunci Mare Maestru al Rosei-Crucis cabaliste, a spus: „Saint-Yves va fi mereu cu noi, pentru a ne inspira și a ne ghida” și a adăugat, pentru amatorii de mese care se învârtesc: „Nu este vorba aici de o aluzie la procedeele spiritiste de comunicare cu sufletele morților, ci de o prezență mintală. Am chiar cele mai serioase motive și, în consecință, datoria să afirm că sufletul lui Saint-Yves se odihnește în pace într-o regiune care ne este inaccesibilă, și că orice invocare a acestui suflet, adevărată profanare conform propriilor sale teorii, ar avea ca efect, înainte de toate, tulburarea periculoasă a sufletului celui care-l invocă.”⁶⁶⁴

Sinteza vizibilului și invizibilului.

Raporturile moderne ale omului cu invizibilul, ținând seama de experiența constituită de secole, dar supunând-o unei critici riguroase, au fost stabilite de Rene Guenon, fără îndoială cel mai mare inițiat din prima jumătate a secolului al XX-lea. După studii la colegiul Augustin Thierry din Blois, oraș unde s-a născut în 1886, el a venit la Paris în 1904 pentru a-și pregăti licența în matematică. În 1906, renunță să devină inginer preferând să urmeze cursurile Școlii de Științe ermetice condusă de Papus; acesta l-a admis în

Ordinul martinist astfel încât Gue-non a asistat, în calitate de secretar al biroului, la Congresul spiritualist și masonic din 1909. Dar s-a despărțit de Papus, a intrat în Biserica gnostică unde a fost hirotonisit episcop sub numele de Palingenius, a înființat revista La Gnose (1909-1912) și a creat Ordinul Templului. A cules informații de la specialiști despre India vedică, despre China taoistă și budistă, cu aceeași înflăcărare cu care a aprofundat creștinismul ezoteric.

În 1912, Guenon se căsătorește și se îndreaptă către sufism, sub îndrumarea pictorului suedez Gustaf Agueli, convertit la Islam și devenit Abdul-Hădi. Între 1915 și 1919 va fi profesor suplinitor la colegiul din Saint-Germain-en-Laye și profesor de filosofie la Setif, în Algeria; întors la Paris, va debuta în 1921 cu două cărți, una despre orientalism, *Introduction à l'étude des doctrines hindoues*, cealaltă de polemică *Le Thäosophisme, histoire d'une pseudo-religion*. Aceasta din urmă este deja reprezentativă pentru rigoarea sa intelectuală: considerând proliferarea sectelor teozofice ca pe o „eroare periculoasă pentru mentalitatea contemporană”, el face din aceasta nu obiectul unui pamflet oarecare, ci un eseu tot atât de bine documentat ca o teză. „Cel mai bun mijloc de a combate teozofismul este, după părerea noastră, a-i expune istoria așa cum este ea.” Povestește apoi intrigile șefilor de școală, Helene Blavatsky, Annie Besant, ducesa de Pomar, Krishnamurti, denunță sărăcia credințelor lor care țin de o „tradiție imaginară” dând nenumărate citate doveditoare. Tonul lui nu este, de altfel, cel al pozitivismului: „Nu facem parte dintre aceia cărora le place să vorbească „în numele Științei”, și care așază „rațiunea”, deasupra a tot ce există”, spune el.⁶⁶⁵ Dragostea de. Adevăr este însă cea pe care o invocă pentru a-și motiva vigoarea acestei critici aspre.

Grijă sa de a separa adevărul de fals îl determină apoi să dea, în *L'Erreur spirite* (1923), o lovitură decisivă spiritismului pe care-l acuză „că dezechilibrează și tulbură mințile unei mulțimi de nefericiți.”⁶⁶⁶ Această lucrare amplă de „metafizică adevărată” este prima în care nu se face o critică pur negativă a spiritismului, opunându-i bunul simț, ci unde acesta este descalficat în raport cu datele metafizice din religiile orientale. Guenon spune despre spiritiști: „Comunicarea cu morții, așa cum o înțeleg ei, este pur și simplu o imposibilitate.” într-adevăr, ei cred că se poate comunica după dorință cu morții, nu într-un mod mintal, intuitiv, în împrejurări de excepție, ci în mod material și curent; ei presupun că niște suflete sunt în stare să lovească în mese, să deplaseze obiecte, să dicteze mesaje, ceea ce este o absurditate nu numai pentru un materialist ateu, dar și pentru un bun credincios hinduist, budist, musulman, israelit sau creștin. Guenon arată toate dedesubturile spiritismului al cărui propagandist în Franța, Allan Kardec (pseudonimul lui Hippolyte Rivali, fost institutor la Lyon, devenit apoi la Paris director la *Theâtre des Folies-Marigny*), pune un grup de colaboratori să-i scrie cărțile. Spiritiștii invocă prezența unor savanți care participă la ședințele lor, ca Marie Curie, dar Rene Guenon respinge această garanție științifică amintind citi savanți au dat dovadă de o „extravagantă credulitate” în fața falsificatorilor: „Nimeni nu este mai naiv și mai lipsit de orice fel de mijloc de apărare decât anumiți savanți de îndată ce sunt scoși din mediul lor obișnuit.”⁶⁶⁷

În această carte, Guenon ia poziție față de ocultism, căruia îi recunoaște „o seamă de teorii cărora nu le corespunde nimic în spiritism, așa încât nu l-am putea compara pe unul cu celălalt: „Am face cea mai mare greșală să confundăm ocultismul cu spiritismul... Există mai curând un soi de antagonism între cele două mișcări, antagonism care se afirmă mai violent în tabăra spiritiștilor și mai discret în cea a ocultiştilor.”668 îi reproșează totuși lui Papus experiențele sale ambigue, se simte mai aproape de Eliphas Levi decât de „ocultismul papusian”, dar ține totuși să precizeze: „Filosofii universitari reproșează ocultismului că vrea să depășească limitele înguste în care ei înșiși își închid concepțiile, în timp ce pentru noi, ocultismul face mai curând greșala de a nu le depăși efectiv, cu excepția câtorva puncte deosebite... Pentru ceilalți, ocultismul merge sau vrea să meargă prea departe, pentru noi, dimpotrivă, el nu merge prea departe.”669

Continuând să țină cursuri de filosofie la liceul Saint-Louis, conferințe la sediul revistei *Les Nouvelles littéraires* sau la Sor-bona, Guenon își pune la punct doctrină, ale cărei baze le expune în *Orient et Occident* (1924), *L'Homme et son devenir selon le Vedānta* (1925), *L'Esotărisme de Dante* (1925), *Le Roi du monde* (1927), *La Crise du monde moderne* (1929). În această din urmă carte, el afirmă că lumea a ajuns la cea de a patra vârstă, „vârsta întunecată” aceluiași Kali-Yuga al hindușilor, când adevărurile devin din ce în ce mai ascunse și greu de obținut; numai recurgerea la Tradiție ar putea împiedica haosul social produs de opoziția dintre Orient și Occident, dintre contemplare și acțiune și de „cunoașterea ignorantă” a științei profane care a abdicat de la „orice principiu care ar putea să-i asigure un loc legitim, oricât de umil ar fi acesta, între diferitele categorii ale cunoașterii integrale.”670

Moartea soției sale, în 1928, l-a făcut să treacă printr-o fază depresivă; totuși, este animatorul revistei *Le Voile d'Isis* și scrie *Autortte spirituelle et pouvoir temporel* (1929). Gonzague Truc, evocându-l în această perioadă, cu silueta lui înaltă, spune: „Rar am întâlnit un chip atât de pur ca acesta... Când vorbesc astfel de puritate, înțeleg perfectă integritate a spiritului și absența oricărui compromis.” Plecând, la 5 martie 1930, la Cairo, în căutarea de texte sufiste, Rene Guenon se va stabili acolo și va cere trecerea lui la islamism; mai târziu, va obține cetățenia egipteană. De aici înainte, va fi șeicul Abdel Wahed Yahia, aparținând ramurii shadilite a sufismului. S-a scris mult despre această conversiune a lui Guenon, cu atât mai mult cu cât el nu se considera un convertit; prin conștiința sa de unitate a tradițiilor, el se considera „de neconvertit”. Făcuse numai o „încorporare inițiativă” în religia care corespundea cel mai bine idealului său despre ezoterism: „Nu există nimic în acest fapt care să implice atribuirea unei superiorități în sine unei forme tradiționale față de o alta, ci numai ceea ce am putea numi un motiv de afinitate spirituală.”671

În această lumină, va compune *Le Symbolisme de la Croix* (1931), *Les Etats multiples de l'Etre* (1932). Filosofia lui Guenon pleacă de la „teoria stărilor multiple”, ea însăși axată pe concepția sa despre „Posibilitatea universală”, care cuprinde Ființa și Non-Ființa, manifestatul și non-manifestatul. Omul reprezintă în același timp ceea ce este și ceea ce nu este:

„Dacă avem în vedere o ființă oarecare în totalitatea sa, ea va trebui să comporte, cel puțin virtual, stări de manifestare și stări de non-manifestare.”⁶⁷² Non-Ființa, departe de a fi neantul, ar fi mai degrabă contrariul lui, dacă neantul ar putea avea un contrar: „în mod esențial, stările de non-manifestare sunt cele care asigură ființei permanența și identitatea.”⁶⁷³ Spiritul uman include intelectul pur (care există în toate ființele și în toate stările) și mintalul („ceea ce este special în om, ceea ce nu are el în comun cu ființele non-umane”). Nu există o unitate a Eului iar conștiința individuală este o iluzie; omul, divizat între intelectul pur (de ordin universal) și mintal („diferența sa specifică”) tre-când printr-o succesiune de stări, nu ajunge să perceapă ce este el cu adevărat. De unde necesitatea pentru el de a întreprinde o „totalizare a ființei” care să-l facă să ajungă la „Identitatea supremă” cu ajutorul unei Gnoze: „Cunoașterea adevărată a a-cestor stări implică posesia lor efectivă și, invers, prin această cunoaștere ființa intră în posesia lor.”⁶⁷⁴

În iulie 1934, se recăsătorește cu fiica mai mare a unui comerciant, șeicul Mohannard Ibrahim, și se instalează împreună în vila Fatma din stradă Nawal, în cartierul Doki. Va avea cu ea două fete, Khadija și Leila, și doi băieți, Ahmed și Abdel Wahed (acesta din urmă se va naște după moartea lui Guenon). Ultima sa perioadă este marcată de *Le Regne de la quantité et les signes du temps* (1945), *Aperçus sur l'intuition* (1946), *Les principes du calcul infinitésimal* (1946) și, ca o concluzie la dezvoltarea gândirii sale, *La Grande Triade* (1946).

Filosoful acesta care a vorbit atât de bine despre inițiere nu a vrut nici să aibă discipoli și nici să se propună drept model cititorului. El urmărește, cu o inflexibilă autoritate, ambiția superioară de a fi întruchiparea Tradiției. Se prezentă ca o operă și nu ca un om și nu admitea că cineva să se amestece în viața sa personală, nici măcar în gândirea sa. Unui critic italian care, în mai 1950, îl considera maestrul „ezoterismului modern”, re-proșându-i însă că se închide exclusiv în dialectică, i-a răspuns: „Niciodată nu am înțeles să exprimăm undeva ceva din „experiența noastră interioară”, care nu privește și nu poate interesa pe nimeni, nici de altfel din „experiența interioară”, a altcuiva, aceasta fiind strict incomunicabilă prin însăși natura sa.”⁶⁷⁵ Incontestabila măreție a acestei atitudini nu împiedică dezvăluirea lui Georges Bataille (pe care această frază pare că-l vizează) să fie tot atât de admirabilă, dându-i pe de-a-ntregul la iveală subiectivitatea, revelându-i astfel „mistica fără Dumnezeu”.

Cu Rene Guenon ajungem la limita extremă a invizibilului; în loc să caute în el ingeri sau microbi ai astralului, el îl percepe ca atare. Îl identifică cu incomunicabilul, ceea ce, făcând invizibil raportul cu invizibilul, conferă misterului Ființei o dublă invizibilitate. De aici urmează că invizibilul este prezent la Guenon în speculațiile sale asupra Non-Ființei, asupra „stării subtile” (tajasa la hinduși, care produce creații halucinatorii), asupra „hotarelor indefinitului” (părți necunoscute ale Posibilității universale), dar nu în sânul unei căutări individuale clar exprimate. Se știe că el se îndreaptă către „Eliberarea prin care ființa este dezlegată de legăturile cu orice condiție specială de existență” și nu știm dacă găsește în drumul lui iluminări sau extaze. Unul dintre prietenii săi a vorbit de „viața sa simplă”, un altul de personalitatea sa

„diafană”; dispariția sa în spatele Tradiției a făcut din el filosoful invizibil așa cum a existat filosoful necunoscut.

Interzicându-și să se intereseze de abstracții, Guenon a cântărit în balanța mintalului său cele mai fine concepte oculte. Aflăm cu el diferența dintre misticism și ezoterism, dintre „realizarea mistică” și „realizarea inițiatică sau ezoterică”; ne arată ce este „realizarea ascendentă”, care se îndreaptă către un scop, și „realizarea descendentă”, în care se atrage către sine adevărul căutat. El rezolvă probleme de felul: „Este spiritul în trup sau trupul în spirit?” Este marele teoretician al vieții contemplative, dar își interzice să arate ce poate fi contemplat: fiecare să-l vadă, după mintalul său. Filosofia sa arată cel puțin că nu există nici un fel de pasivitate în cel care contemplă: „Contemplarea este... Cea mai înaltă formă de activitate și este mult mai activă în realitate decât tot ceea ce ține de acțiunea exterioară.”⁶⁷⁶ El face o deosebire între „contemplarea directă” și „contemplarea prin reflexie”, una mai mistică, cealaltă mai inițiatică: „Așa cum putem, efectiv, să privim direct soarele sau să-i privim reflexia în apă, tot așa putem contempla fie realitățile spirituale, așa cum sunt ele efectiv, fie reflexul lor în domeniul individual.”⁶⁷⁷

Când Abdel Wahed Yahia, ex-Rene Guenon, a murit în 1951, la Cairo, pronunțând numele lui Alah, a fost îngropat în cimitirul din Darasa, cu trupul înfășurat în pânza de în și fața întoarsă către Mecca. Trei importante culegeri postume de articole i-au completat bibliografia; una aduna vreo sută de studii despre simbolurile din cele mai multe religii⁶⁷⁸, în texte intitulate *L'illusion des statistiques*, *La Confusion du psychique et du spirituel* *La Pseudoinitiation*, *La Duperie des „propheties”* etc.⁶⁷⁹, a combătut, înainte ca ele să se fi dezlănțuit, relele de după cel de al doilea război mondial. Nu a avut timp să vadă dezvoltându-se anumite excese ale parapsihologiei, dar e de ajuns să citim *Des pretendus „pouvoirs” psychiques*⁶⁸⁰ pentru a înțelege că le-ar fi criticat cu severitate.

8 Magia sexuală.

O eroare ce trebuie evitată când se abordează studiul magiei sexuale este aceea de a o identifica cu un desfrâu ciudat, în care mai intervine și o liturghie. În fapt, este vorba de o asceză pe care și-o impun unii pentru a obține extaze supraomenești sau puteri cosmice și, deși această asceză se înfăptuiește uneori prin practici orgiace, ea se conformează de cele mai multe ori unor reguli stricte de abținere. La numeroși filosofi oculte în-tâlnim recomandări de castitate tot atât de severe ca acelea ale Părinților Bisericii. Abramelin Magul tolerează la discipolii săi „obligarea matrimonială” cu scopul de a face copii, dar în afara acestei datorii de procreare, le spune: „Fugiți de coit ca de ciumă.”⁶⁸¹ Medicul ocultist Adrien Peladan fiul (frate și mentor al romancierului Josephin Peladan⁶⁸²) declara că polul cerebral și polul genital depind de aceeași energie vitală și că, în consecință, dacă deturnăm această energie de la sex, ea va fi benefică pentru creier. Retenția secrețiilor sexuale este un stimulent creator, ce poate sta la originea capodoperelor literaturii mistice: „Nimic nu are atâta putere ca resorbția fluidului seminal pentru a duce forța intelectuală la starea ei cea mai sublimă... Dacă vreți să înfăptuiți lucruri mari, trăiți mai ales în abținere și în castitatea cea mai deplină. Virginitatea reală dezvoltă în cel mai

înalt grad puterile sufletului și dă celor care i se consacră facultăți necunoscute de restul oamenilor.”⁶⁸³

Putem, de altfel, să considerăm castitatea ca o exigență a teurgiei, sau magie albă. Ea cheamă la sacrificarea sexualității pentru a merita mântuirea spirituală; făcând aceasta, se acordă sexualității o importanță capitală pe care cei care o practică obișnuit nu o bănuiesc. Se postulează astfel că sexualitatea dirijată (și a o reprima este un mod elementar de a o dirija) devine un mijloc de acțiune în slujba spiritului în loc să rămână o impulsie oarbă a instinctului. În Grecia, encrateia (abstinența) a fost un merit arar cinstit, cu excepția Orficilor sau a profetese-lor care trebuiau să fie fecioare pentru a face oracole. Dimpotrivă, Occidentul creștin va face din abstinență o virtute morală și va găsi chiar că ea nu este suficientă (putându-se datora unei infirmități): numai legământul de abstinență va fi considerat de sfântul Toma din Aquino ca o perfecțiune. Sfântul Ciprian, vorbind despre celibatul ecleziastic, îi va invita pe preoți la castitatea sacerdotală, deoarece ea îi va face asemenea îngerilor și va convinge lumea de sfințenia misiunii lor.

Castitatea misticilor creștini și a unora dintre gnostici se baza pe scârba față de trup. Corpul omenesc, conceput în cloaca pântecului matern, inter urinam et faeces, după expresia sfântu-lui Augustin, era un vas cu impurități. Femeia părea cu deosebire impură din pricina ciclului menstrual, acest flux misterios de sânge a cărui periodicitate era comparată cu mersul Lunii și pe care medicii îl numeau de altfel „purgații lunare” sau „florile roșii” ale sexului feminin. În ciuda metaforelor, acest sânge trecea drept o murdărie respingătoare, consecință a păcatului original. Cornelius Agrippa a cules numeroase superstiții privind această curgere de sânge lunară, otravă atât de virulentă „încât cenușa cearșafului pătat cu acest sânge schimbă culoarea purpuri și culoarea florilor”.⁶⁸⁴ La mare nevoie, se poate freca talpa picioarelor unui bolnav de friguri cu ea sau, cu precauție, putea fi folosită ca antidot: „Este bine să se știe că virtutea acestei otrăvi este mai mare când Luna se află în declin și mai mare când Luna nu apare deloc și că această otravă nu are leac la apusul Lunii sau al Soarelui; și că ea are o mare putere sau virtute când această curățire vine din primii ani sau din prima feciorie și că are puterea să înlăture acțiunea oricărei vrăji dacă este pusă pe pragul ușilor.”⁶⁸⁵ Sângele menstrual este deci un „venin” atât de îngrozitor încât îi înfricoșează și pe demoni.

Bărbatul este și el supus unui ciclu spermatic care-l face impur și-l forțează să-și evacueze propriul „venin” prin poluții. Teoria poluțiilor, stabilită de cazuiști ca Ligouri, le împarte în nocturne și diurne, involuntare sau voluntare: dar s-a discernut în ea și distilația (emisie uretrală a glandelor lui Cowper și a glandelor lui Bartholin, în urma unei excitații) și mișcările dereglate (semi-erectii ale penisului său ale clitorisului și ale mameloanelor la lectură sau în timpul unui spectacol). A găsi o satisfacție în distilație și în mișcările dereglate înseamnă să pă-cătuiești tot atât de greu ca și în onanie. Creștinismul a alcătuit un catalog fără precedent al plăcerilor vinovate, conform căruia este atât de greu să fii pur încât călugării vor avea nevoie de zece mijloace pentru a-și supune trupul: să practice rugăciunea, să postească, să se

autoflageleze, să poarte cămașa de pocăință, să îndepărteze gândurile rele, să citească viețile sfinților, să mediteze asupra pedepselor iadului, să se abțină de la vin, de la cărnuri calde, să evite tovărășia femeilor.

Există un erotism creștin ezoteric. Întreaga magie sexuală occidentală a apărut din el. Ocultiștii au aderat la credințele lui chiar dacă, referindu-se la misterele păgâne, i-au corectat unele date. Acest erotism creștin animă o dialectică a înfrânării și a neînfrânării mergând de la o extremă la alta. El i-a făcut pe Encratip, sectă întemeiată în 172 de Tatian, să se desprindă de materie până într-acolo încât să decreteze căsătoria o invenție diabolică. Dar tot el i-a incitat pe Mesalienii din secolul al IV-lea, cu Inipatorii Adelf și Lampes, să-și permită toate dereglările sexuale cu condiția de a fi ajuns mai înainte la apa-theia (Insensibilitate) după trei ani de asceză. Mesalianul își petrecea timpul în rugăciune și nu credea că păcătuiește dacă făcea dragoste apathos, fără să simtă nimic, precum Adam și Eva înainte de Cădere.⁶⁸⁶ Această neînfrânare era și ea tot atât de legată, ca și înfrânarea, de supunerea cărnii; ea a inspirat abateri ciudate, provenind din supraestimarea sexului în bine sau în rău, și din a-l folosi exclusiv în încercările religioase.

În dragoste există deja o magie naturală: dorința include toate fenomenele magnetismului animal; privirea, mângâierea duc la vrăjire și la posesie; orgasmul este o formă de extaz; separarea face să apară telepatia și exaltă la îndrăgostiți posi-bilitățile mediumnice. Prin urmare magia sexuală occidentală este rezultatul a două tendințe: mistica erotică, proprie pasionaților care-și Idolatrizează ființa iubită, sacralizând pretențiile impurității corporale, continuând tradiția religiilor primitive cu un cult al falusului și cu riturile scatologice; și mistica creștină, glorificând sufletul în detrimentul trupului, reprimind elanurile senzuale, dintr-o preocupare legitimă de a face să dispară bestialitatea din omenire. Vom urmări aici conflictul dramatic dintre aceste două tendințe și încercările filosofiei oculte de a le împăca, folosind sexualitatea în scopuri transcendente și sporind-o prin procedee magice.

Ontologia actului sexual.

Teologii și medicii au alcătuit, între Evul Mediu și secolul al XVII-lea, o concepție despre actul sexual care a servit ca bază filosofiei oculte. Nu în superstițiile populare vom găsi cel mai bine exprimate raporturile dintre dragoste și magie, ci în cărțile unor iluștri doctori ai Bisericii și ai Facultății de medicină; voi menționa aici câteva din trăsăturile lor caracteristice.

Înainte de toate, toți sunt de acord să spună că scopul actului sexual este procrearea. Orgasmul nu este decât o capcană fără de care ființele nu ar fi incitate să-și perpetueze specia, așa cum precizează Ambroise Pare în tratatul său. De la Gene-ration de l'homme (1573): „Există o mare desfătare în copulația bărbatului cu femeia, deoarece este un act atât de josnic și de dezgustător încât, dacă n-ar fi însoțit de o asemenea plăcere desfătătoare, toate animalele ar fugi desigur de el.”⁶⁸⁷ Căsătoria slujește ca să-ți satisfaci în mod decent această plăcere: „Dumnezeu a permis acelora care nu-și pot modera poftele și care sunt lipsiți de darul de abținere, legătura de căsătorie pentru ca să se poată abține în limitele acesteia și să nu se contameneze cu desfrânare rădăcind aici și colo.”⁶⁸⁸ De altfel, Pare dorește ca un cuplu s-o facă bine: „Bărbatul fiind

culcat cu tovarăşa şi soţia sa trebuie s-o alinte, s-o gădile, s-o mângâie şi s-o tulbure, dacă el găseşte că ea ar fi greu de aşătat; iar cultivatorul nu va Intra în câmpul Naturii omeneşti cu uşurătate, fără ca mai întâi să facă apropierea, care se va face sărutând-o şi vor-bindu-i de jocul Doamnelor răsturnate; de asemenea, pipăin-du-i părţile genitale şi mameloanele mici pentru ca ea să fie aşătata şi gădilata într-atâta încât să fie cuprinsă de dorinţa de bărbat (care este atunci când uterul ei începe să freamăte).”689

Marele chirurg spune că femeia, fiind mai înceată la excitaţie decât bărbatul, se poate pregăti de dragoste prin abluţiuni va-ginale: „Şi pentru ca treaba să meargă înainte şi mai bine, femeia va pune o cataplasma cu ierburi calde, fierte în vin curat sau în vin grecesc, pe părţile ei genitale şi vă mai pune înăuntrul colului uterului puţin mosc şi ceapă nemţească; şi când se va simţi aşătata şi tulburată, o va spune soţului său: atunci se vor uni împreună şi-şi vor îndeplini jocul încetişor, aşteptân-du-se unul pe altul, făcând plăcere partenerului. Când cele două sămânţe vor fi aruncate, bărbatul nu trebuie să se desprindă imediat pentru că aerul să nu intre în uter şi să altereze seminţele, şi acestea să se amestece mai bine una cu cealaltă.”690 într-adevăr, nu trebuie să uităm că este vorba de „a face o mică fiinţă a lui Dumnezeu”; Pare o sfătuieste pe soţie să rămână după coit cu coapsele şi picioarele strânse, fără să vorbească, să tuşească sau să strănute. Femeia este înştiinţată printr-un semn că fecundaţia s-a produs: „Când seminţele s-au unit, ea simte un mic tremur şi o înfiorare sau o tulburare în tot corpul.”

Deoarece procrearea este un scop capital, s-au cercetat mijloacele pentru a o face perfectă. Pietro Pomponazzi, profesor de medicină la Padova, din 1488, spunea: „în timpul coitului cel care-şi închipuie ceva face într-adevăr un făt asemenea cu ceea ce şi-a închipuit.”691 După el, un cuplu putea să predetermine sexul copilului; dacă doresc un băiat soţii trebuie să se gândească la un băiat când fac dragoste sau la o fată dacă preferă fată. Jean Liebault îi sfătuiă pe cei doi soţi să se unească numai în ziua şi la ora indicate de astrolog, ca să fie siguri că vor concepe un copil sub o stea favorabilă. Oricum, adăuga el, „unirea soţului cu femeia este întotdeauna rea şi nefericită la declinul Lunii sau la Lună nouă.”692 într-adevăr, copiii concepuţi la sfârşitul perioadei lunare „nu se nasc numai diformi, mutilaţi, slăbănogi, strâmbi, cocoşaţi, prost făcuţi şi bolnăvicioşi, dar şi tâmpiţi, proşti, greoi, lipsiţi de toate binefacerile şi darurile naturii.”693 Laurent Joubert pretindea că singurul mod de a face un copil sănătos era acela de a se uni cu femeia sa în zori, după un somn bun. El reproşa contemporanilor lui de a nu respecta a-ceastă regulă de igienă sexuală: „Acum că suntem mai dedaţi plăcerilor şi voluptăţilor trupeşti, facem treaba aceasta la orice oră din zi şi din noapte: cel mai adesea după mese, moment foarte nepotrivit.”694

Înainte ca ovulaţia să fie descoperită se credea că fecundaţia provenea din amestecul seminţei feminine (elaborată în nişte testicule interne) cu seminţa masculină. Germain Courtin, profesor de chirurgie la Facultatea de Medicină din Paris din 1578 până în 1587, în lecţia sa „Despre testiculele femeii”, a descris ejacularea feminină şi a susţinut că masturbaţia o abate de la drumul ei: „Femeile care se gândesc la plăcerea lor la fel ca bărbaţii, fără să

aibă tovrășia unor bărbați, își aruncă prin coarneau lor sperma înlăuntru uterului, care spermă se strică acolo și provoacă foarte mari boli.”695 Era indispensabil ca femeia să juisseze în timpul actului sexual, altfel copilul nu va fi conceput. Frigiditatea făcea, deci obiectul unei atenții speciale din partea medicilor. Lazăre Riviere, decanul Facultății de medicină de la Montpellier, a răspuns unei paciente care-l ruga „săi aprindă imboldul veneric despre care ea spunea că-i pe de-a-ntregul stins în ea”: „Nimic nu este mai eficace decât să ungi regiunea uterului cu ulei de furnici zburătoare care se face astfel: iei două drahme*696 de furnici zburătoare, faci cu ele o infuzie în ulei timp de patruzeci de zile.”697

I-a mai prescris doamnei să înghită, cu puțin vin, un opiat*698 conținând chihlimbar cenușiu, furnici zburătoare, coajă de portocală zaharisită în miere, rădăcină de satirion: „Mi-a mărturisit că a avut o plăcere minunată.”

Jean Liebault este un medic care dă neputincioșilor „o mulțime de remedii ca să le sporească spermă, gazele din stomac, sângele și să le facă mai gros și mai dens spiritul spermatic.”

Le prescrie să bea lapte de femeie sau de oaie, să mănânce limbă de gâscă, testicole de vulpe, penis de taur, uscat, pișat și amestecat cu un ou, șopârlă, „mai ales vârful cozii”, sau să-și dreagă bucatele cu sare de șopârlă obținută astfel: „Luați o șopârlă pe vreme de vară, îndepărtați-i capul, goliți-o de toate măruntaiele, umpleți-o cu sare: puneți-o la umbră până ce se usucă; atunci, scoateți sarea din ea și aruncați trupul șopârlei.”699 Dacă nu ai apetit sexual: „Amestecați cu vin semințe de varză sălbatică sau sucul acestei ierbi: aceasta stimulează pofta trupească.” Dacă, dimpotrivă, ai prea multă: „Când vrem să avem un pic de răgaz în lupta cu dragostea fizică, trebuie să ne spălăm degetul mare de la piciorul drept cu apă și imediat va înceta dorința trupească.”700 în cazul unei ejaculări precoce: „Luați patru uncii de lapte de oaie, două drahme de păr de iepure, ars și transformat în praf fin; amestecați-le împreună și folosiți-le seara și dimineța, cu două ore înainte de masă. Acest remediu vindecă total orice fel de flux de spermă.” Liebault are chiar medicamente care fac să reapară dorința între doi soți care se urăsc: se mestecă „boabe de cubeba*701 cu o jumătate de bob de mosc sau de chihlimbar”; iar pentru a asigura fidelitatea conjugală: „Mai mulți autori demni de crezare afirmă că, dacă soțul dorește ea femeia să nu cunoască pe altcineva în afară de el, trebuie să-i strângă părul care-i cade când se piaptănă, să-l ardă și să-l transforme în praf, să amestece acest praf cu grăsime de țap și fiere de găină și să se ungă cu el.”702 Multe din rețetele atribuite ocultismului sau folclorului provin din aceste rețete medicale.

O întregă mitologie s-a format în jurul femeii însărcinate, ale cărei „pofte” au fost supravegheate cu neliniște deoarece ele pot lăsa urme pe trupul copilului. Despre acest lucru, Laurent Joubert, medic al reginei Marguerite de Navarre, vorbește fără perdea: „Să ajungem acum la vorbele că femeia grea este sfătuită să-și pună mâna la fund dacă nu poate fi pe dată mulțumită cu ceea ce dorește. Omul obișnuit are părerea că, dacă în timpul acestui sentiment și fantezii ea își atinge fața, nasul, ochiul, gura, gâtul, pieptul său orice altă parte din trup la loc asemănător va apărea la copil un semn al lucrului poftit de

maică-sa. Și de aceea, pentru ca acest semn să fie ascuns, e mai bine ca el să fie întipărit pe fese sau pe oricare alt loc pe care veșmintele îl vor ascunde.”703 Un soț care nu îndeplinește pofta unei parturiente va fi chinuit de un urcior pe marginea pleoapei: „Când îl vedem la cineva, îi spunem imediat: ai refuzat ceva unei femei însărcinate; sau dacă cineva refuză o astfel de femeie, i se spune: o să ai un urcior la ochi.”704

Îngrijirile date lehuzei puneau în mișcare tot atâtea procedee magice, cât și medicale. Laurent Joubert povestește: „Cumetrele din satul de lângă Montpellier au probat că dacă cea care este apucată de muncile facerii se așază pe fundul unui cazan luat atunci de pe foc, naște mai ușor... E mai puțin îndreptățit ce fac aceleași cumetre, că pun pe pântecul femeii o tichie sau pălăria bărbatului ei... ca și cum ar zice: de la bărbat a venit umflătura asta a pântecului, tichia lui pusă deasupra slujește împotriva veninului.”705 Ambroise Pare, ca să evite ca aerul să intre în uter, prescria: „Vara, se va lua pielea unei oi negre, jupuită de vie, fiindu-i repede tăiat gâtul, și va fi pusă, caldă încă, pe pântec și pe șale.”706 Ca să împiedice că burtă „să fie ridată și ca bătută cu ciocanul”, el recomandă un unguent făcut dintr-o livră de melci roșii, tocați mărunț cu rozmarin și puși într-o oală băgată în bălegar de cal timp de patruzeci de zile. Când alăptarea se făcea de către o doică, Pare sfătuia: „La fel cu ea, lehuza va da să sugă unei persoane adulte sau unor cățeluși, până când îi va seca laptele; și aceasta trebuie făcut des... Și acolo unde ea nu va vrea sau nu va putea găsi pe nimeni căruia să-i dea astfel să sugă, va putea ea însăși s-o facă cu acest instrument din sticlă în care-și va pune vârful sfârcului la un capăt, iar la capătul celălalt va suge ea cu gura: așa își va trage laptele atât cât va voi.”707 Ilustra acest fapt cu schițe ale unui biberon inventat de el.

Avortul nu era acceptat de medici: „A avorta, act neomenesc și condamnat”, va spune Ambroise Pare. Vom remarca totuși că dacă Hipocrate i-a pus pe discipolii săi să jure că nu vor face niciodată avorturi, Aristotel îl accepta cu condiția ca sufletul să nu fie încă prezent în făt. Medicina s-a preocupat deci să precizeze acest punct pe care Pare îl definește astfel: „Sufletul este un spirit divin, invizibil și nemuritor, răspândit în toate părțile trupului, înăscut prin puterea lui Dumnezeu creatorul fără nici o virtute a seminței genitale, când membrele sunt deja formate și reprezentate în pântecul mamei, care la mascul este la a 40-a zi (cu atât mai mult că e mai mare căldura să și materia sa mai viguroasă) și la a 50-a zi la femelă, uneori mai curând, alteori mai târziu.”708 După el, Germain Courtin a afirmat că apariția sufletului în embrion se făcea într-a patruzeci și cincea zi după fecundație, și prin urmare, un avort nu aducea nici un prejudiciu vieții unei flinte până la acea dată limită.

Dintre bolile de femei, erau temute „sufocarea uterului” (numită mai târziu histerie), atribuită umflării acestuia, tras în sus „de o mișcare forțată și convulsivă parcă”, efect al retenției men-strelor sau al degradării seminței. În timpul crizei, bolnavă era culcată pe spate, i se desfăceau hainele, și strigându-i fără încetare numele la ureche, era trasă de părul de pe pubis ca să se tragă în jos organul care o sufoca.

Libertatea sexuală a femeii era condamnată de medicină că' fiind o cauză de sterilitate. Laurent Joubert afirmă: „Nu toate sunt sterile din pricina răcelii lor sau a unei umidități supraabundente a uterului... Foarte adesea e chiar contrariul, adică uterul lor este prea cald și el arde sau frige sămânța... Această predispoziție este foarte comună acelor care au o aplecare des-frânată și lascivă, nesătule, abisuri de spermă, care sunt numite calde ca niște cățele, și care de n-ar avea un pic de respect ar alerga și ar lua bărbații cu forța, atât sunt ele de înflerbântate sub veșmintele lor... Astfel de târfe înflerbântate (cum se spune în Languedoc) nu trebuie să se păzească să nu rămână grele. Le-ar trebui o oacă de sămânță pentru a stinge și potoli acest foc și a stinge setea din uterul lor.”⁷⁰⁹

Se reproșa senzualitatea prea aprinsă impetuoșității uterine, pe care Lazăre Riviere o definea „un fel de mânie, care este provocată de o exagerată și desfrânată dorință de unire sexuală”, și o îngrijea prescriind femeii să „poarte continuu pe șale o placă de plumb găurită” și să „facă în vulvă o injecție cu zer sau cu o decoctie de orz cu suc de umbra nopții, urechelniță sau cucută”. Dacă era vorba de o fată tânără îi spunea să-și ia un soț viguros și, până atunci, să se ușureze cu masajele intime: „Unii sfătuiesc ca vreo moașă îndemânică să frece și să pipăie părțile rușinoase așa ca bolnavă să poată să se descarce de cantitatea mare a acestei semințe. Dar pentru că acest lucru nu este permis din pricina păcatului, este îndeajuns ca în timp ce bolnavă este în baie să i se frece ușor, fără a atinge părțile rușinoase, părțile uterului așa încât ea să fie potolită de căldura plăcută a apei.”⁷¹⁰ Același Riviere are tratamente pentru dismenoree care țin de magia sexuală: în caz de încetare a ciclului, fumigații interne cu mirodenii cu ajutorul „unui tub lung care va ajunge în colul uterin”; pentru „fluxul excesiv de menstră”, aplicații în josul pântecelui cu cataplasme cu urzici fripte într-o tigaie etc.

Teologii se ocupau de devierile sexuale pe care medicii le lăsau la aprecierea lor. O ramură a literaturii creștine, moe-chialogia, era rezervată discuției neîndeplinirii celei de a șasea și celei de a noua porunci. Părintele Benedicti, referindu-se la înaintașii săi, a descris cele zece feluri de desfrâu: fornicarea, adulterul, incestul, stuprul (coruperea unei fecioare), răpirea (seducerea prin rapt), sacrilegiul, poluția voluntară, sodomia, bestialitatea și excesul oamenilor căsătoriți. A mai analizat și cele șapte grade de desfrâu de la intenție până la act, primul grad fiind acela de a „lăsa senzualitatea să te tulbure fără să o respingi”, iar al șaptelea, „săvârșirea actului trupesc care este însăși moartea.”⁷¹¹ Desfrâul putea fi, concomitent, de mai multe feluri: „Cea care are de-a face cu cel care este preot sau călugăr, comite un incest și sacrilegiu iar cel care are de-a face cu o călugăriță comite un incest, adulter și sacrilegiu deoarece ea este mireasa spirituală a lui Dumnezeu.”⁷¹² Dintre excesele oamenilor căsătoriți, cinci erau păcate ușoare (să faci dragoste în zilele de sărbătoare sau de împărtașanie, s-o faci mai degrabă pentru plăcere decât pentru a face un copil etc.) celelalte, păcate mortale (a te gândi la altcineva în timpul actului conjugal, a lua o poziție împotriva naturii etc). Trebuia să-ți controlezi cele mai mici dorințe de desfrâu și să te căiești, cazuistul precizând:

„Nu e puțin lucru să-ți profanezi cu atâta nerușinare trupul, care trebuie să fie templul Sfântului Duh.”

Iată deci pe ce concepție se bazează, magia sexuală din Occident în era creștină. Sexualitățile se recunoaște o funcție cu dublu sens utilitar: în căsătorie, ea are ca scop propagarea speciei; în afara căsătoriei, ea îți îngăduie să devii un sfânt sau o sfântă dacă posezi arta de a o înfrâna. Oricum, sexul înseamnă răul: e nevoie de o singură abatere pentru ca această mașină infernală, așezată în centrul corpului omenesc, să distrugă orice șansă de mântuire veșnică. Filosofia ocultă și-a asimilat acest dat patetic și, combinându-l cu reminiscențe ale păgânismului, a extras din ceea ce rezulta două sisteme pe care le vom studia: pe de o parte, erotismul diabolic, luând cu exagerare asupra-și desfrâul pentru a combate răul prin rău sau pentru a obține o putere întunecată; pe de altă parte, sanctificarea sexului, în-depărtând noțiunea de păcat din plăcerile trupești și căutând în ele condițiile unui nou cult sacru.

Erotismul diabolic.

Primii mari teoreticieni ai erotismului diabolic au fost Inchizitorii germani, spanioli, italieni și francezi care au vorbit despre demonologie, Jacob Sprenger, Paulo Grillando, Giovanni Anania, Henry Boguet, Martin Del Rio, Pierre de Lancre și mulți alții; iar discipolii lor activi au fost vrăjitorii și vrăjitoarele pe care-i aveau de judecat. Pare un paradox, dar este un adevăr ușor de demonstrat. Vrăjitorii erau, în majoritatea lor, țărani care nu știau nici să citească nici să scrie; vrăjitoarele, femei tot atât de analfabete, uneori foarte tinere. De unde să-și fi luat aceștia cunoștințe conforme cu scrierile canonice despre incubi și sucubi, despre obiceiurile demonilor, dacă nu din procesele de vrăjitorie în care erau implicați ca martori, asistenți sau acuzați? Lancre însuși spunea: „Pe vremuri, nu se cunoșteau ca vrăjitori decât niște oameni neciopliți și idioți, care crescuseră în mărăcinișurile și buruienile din Landes.”⁷¹³ Cu Inchiziția, au primit o instruire care i-a rafinat: dar era o instruire judiciară. Marea persecuție a vrăjitorilor și a vrăjitoarelor, plecată din Germania de Sus în urma bulei *Summis desiderantes affectibus* a papei Inocențiu al VIII-lea, în 1484, sa dezlănțuit mai ales în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în momentul în care Reforma și războaiele Ligii au făcut ca autoritățile să se teamă de o descreștinizare a mediului rural. Înainte erau arși ca eretici nobili și intelectuali și nu ciobani, cerșetori, muncitori agricoli; decretul de la Paris, din 1282, care a făcut jurisprudență, a condamnat trei femei acuzate de vrăjitorie să fie numai trimise la episcopul de Paris pentru a fi povățuite.⁷¹⁴ De îndată ce a intervenit teama că schisma hughenotilor va duce populația rurală la abandonarea religiei, represiunea s-a concentrat pe oamenii din popor, mai ales pe țărani, plecând de la principiul că „vrăjitorii sunt aproape întotdeauna suspecti de erezie”. Teroarea instituită de Inchiziție a fost mai curând defensivă decât ofensivă, Inchizitorii credinței crezând cu toată sinceritatea că luptă împotriva Răului și bănuind că toate fenomenele morbide încă neexplicate, de la bolile nervoase până la sifilis, toate delictele, sunt rezultatele unui cult demoniac.

Populația era complice la această persecuție deoarece procedura Inchizitorilor pleca de la denunț, iar acesta era continuu, în asemenea măsură încât Martin Del Rio, a trebuit să stipuleze în manualul său de inchizipe: „Se cere ca denunțatorul să nu aibă nici un fel de ură sau ranchiună împotriva celui pe care-l denunță; lucru la care judecătorul trebuie să ia seama cu grijă mare... De asemenea, trebuie ca denunțurile făcute de femei să fie mai numeroase decât cele ale bărbaților, din pricina slăbiciunii sexului: de exemplu, denunțurile a trei sau patru femei pentru un singur denunț al unui bărbat.”⁷¹⁵ După o anchetă deosebită și „indicii suficiente și legitime”, acuzatul de vrăjitorie compărea în fața judecătorului. Dacă negă cu încăpățănare faptele, în ciuda martorilor, se decreta că avea „o vrajă de tăcere” (adică un farmec care-l obliga să tacă) și i se rădea capul și pubisul pentru a-l obliga să vorbească. Când continuă să nu spună nimic, era condus în camera de întrebare și era supus la torturi ca proba cu fierul fierbinte, întinderea membrelor cu scripetele în trei smucituri. În același timp, Inchizitorul supunea pacientul unui interogatoriu amănunțit: care era natura pactului său cu demonul, ce recompensă spera de la el, cum își alcătua vrăjile etc. De îndată ce i se obținea mărturisirea cu forța, pedepsele, proporționale cu delictele, însemnau biciul, stâlpul infamiei, surghiunul, închisoarea pe viață și rugul.

„În ultimul rând, să-i întrebi despre împreunarea trupească cu demonul”, spunea Del Rio. Era punctul capital: o vrăjitoare mai putea să-și salveze viața dacă era acuzată a fi îmbolnăvit un vecin privindu-l fix în ochi, dar dacă ajungea să mărturisească un act sexual cu diavolul, era arsă pe rug fără milă. Iar când, în urma torturilor, i se smulgea această mărturie, Inchizitorul o întreba dacă demonul o strânsese la el „împotriva ordinii prescrise de natură pentru astfel de voluptăți”, căci în caz de sodomie „intervine în aceasta un dublu păcat mortal, unul împotriva speciei, celălalt în afara vasului natural”.⁷¹⁶ După Anania și Silvestro Prierio, numai vrăjitoarele din Italia au recunoscut a fi fost sodomizate de demoni; vrăjitoarele din Franța, Spania și Germania au negat întotdeauna acest fapt. Astfel, fără să vrea, Inchiziția făcea educația sexuală a poporului, vî-rându-i în cap principiile erotismului diabolic și această educație, dusă de zvonuri din sat în sat, mărită și simplificată, pătrundea în mințile cele mai naive.

Del Rio arată că demonii nu au sex, nici măcar un trup, nu se înmulțesc între ei și trebuie deci să se folosească de subterfugii cu oamenii: „Demonii pot să ia trupurile unor morți sau să-și facă unul nou cu aer și alte elemente și să le facă atât de groase încât să poată fi pipăite, precum carnea: pot să le miște și să le vrăjească după voie, adică să reprezinte artificial sexul pe care nu-l au de la natură și să înșele pe bărbați în formă de femei, iar pe femei în formă de bărbați. Iar în ce privește sămânța, găsesc îndeajuns oriunde și știu să imite naturală emisie a acesteia.”⁷¹⁷ Dacă teologii au condamnat poluțiile nocturne, au făcut-o din pricină că incubii (demoni deghizați în bărbați) se foloseau de ea: „Satan se folosește pentru aceea de sămânță pe care bărbatul o pierde în somn, sau în orice alt fel, pe care puțin după aceea o ejaculează cu dibăcie în uter, care sămânța întâlnindu-se cu cea a femeii, nu se poate că de acolo să nu iasă ceva.”⁷¹⁸ Când vrăjitoarea nu știe că este vorba de un demon și crede că are

de-a face cu un bărbat, incubul îi introduce o sămânță caldă „pe care el o păstrează și o aruncă cu o atât de mare viteză încât spiritele vitale să nu se evapore”; dar când ea știe cine este, „el aruncă cel mai adesea o sămânță imaginară și rece”, afară doar de cazul când vrăjitoarea, întrebată de el dacă vrea să facă un copil cu el, acceptă și atunci el folosește sămânța adevărată.

Țărănci isterice au mărturisit că simțeau în timpul actului sexual o răcire a căilor genitale, tulburare neurovegetativă simptomatică a unei psihoze de apărare. Demonologii au făcut din aceasta principiul erotismului diabolic: „Toate vrăjitoarele sunt de acord că sămânța pe care o primesc de la Diavol este rece ca gheața și că nu aduce nici o plăcere, ci mai curând groază și, prin urmare, nu poate fi o pricină de naștere.”⁷¹⁹ În fața insistenței neînduplecate a judecătorilor, aceste femei aveau accese de confuzie mintală, sfârșind prin a crede că iubiții lor sau animalele lor domestice erau demoni deghezizați; cele care nu simțiseră senzația de frig se convingeau după aceea că o simțiseră. Jeanne Hervillier, vrăjitoare în vârstă de cincizeci de ani, din împrejurimile orașului Compiègne, pe care Jean Bodin a condamnat-o la rug, în aprilie 1579, pentru că a făcut farmece animalelor și unui bărbat care s-a îmbolnăvit de un lumbago cronic, a mărturisit: „La vârsta de doisprezece ani, mama sa a dus-o în fața diavolului, care se arătase în formă de bărbat înalt și negru, cu cizme, cu piteni, cu o sabie la brâu și un cal negru la poartă, căruia maică-sa i-a spus: iat-o pe fiica mea pe care ți-am promis-o; iar fetei: iată-l pe prietenul tău care te va face foarte fericită. Și de atunci, de când a renunțat la Dumnezeu și la religie, (el) s-a culcat cu ea trupește în același mod și chip în care se culcă bărbații cu femeile, afară doar de faptul că sămânța era rece. Aceasta, spunea ea, a continuat la fiecare opt sau cincisprezece zile, chiar când era culcată lângă soțul ei, fără ca acesta să-și fi dat seama. Și într-o zi diavolul a întrebat-o dacă voia să rămână însărcinată cu el, ceea ce ea n-a vrut.”⁷²⁰ O poveste tristă de proxenetism matern a fost interpretată de judecător și de victima sa ca un fapt de vrăjitorie.

Oricât de odioși ne-ar părea Inchizitorii, nu-i putem considera imbecili. Jean Bodin este autorul unei lucrări de economie politică, *De la Răpublique*, extrem de îndrăzneță pentru epocă: Martin Del Rio a lăsat o importantă operă de istoric. Cărțile lor sunt monumente de erudiție, dar de, îndată ce este vorba de magie sexuală, credulitatea lor n-are margini. Del Rio, după ce făcuse o critică rațională a superstițiilor, după ce a negat alchimia și mistica numerelor, afirmă, sprijinindu-se pe întâmplări reale, că vrăjitorii provoacă avorturi numai suflând peste femeile însărcinate, vrăjitoarele, ca să se ducă la sabat, „au obiceiul să se așeze pe o furcă, o vergea sau o coadă de mătură, ba chiar pe un taur, pe un țap sau un câine, apoi, punând piciorul pe lanțul din cămin, își iau zborul prin horn” și că, o dată ajunse în fața Stăpânului lor, „pentru o mai mare cinstire, îi dau luminări negre sau burice de prunci și-l sărută pe părțile rușinoase din spate.”⁷²¹ Cum să nu creadă în vrăjitorie niște oameni din popor când conducătorii lor cred cu atâta orbire? Putem oare să cerem unui meșteșugar dintr-un sat să fie mai evoluat decât un savant iezuit care pretinde că vrăjitoarele fac să sece laptele vacilor și al doicilor și povestește: „în vremea când mă aflam la Mainz, în Germania, a fost arsă la Trier o vrăjitoare foarte

cunoscută care pusese o țeava în peretele casei prin care trăgea tot laptele vacilor de la vecini.”722

Iată un exemplu despre acest soi de treburi. În iunie 1598, o fetiță de opt ani dintr-un sat din regiunea Bourgogne are o indigestie și declară că se simte posedată de cinci demoni. Este exorcizată de urgență la biserică, vomează, spune că a scăpat și se dovedește că bătrâna Françoise Secretain îi dase să mănânce un colț de pâine. Părinpi o denunță ca vrăjitoare judecătorului din Saint-Claude, Henry Boguet. În timpul interogatoriului, țărancă ține în mâini niște mătânii și mormăie Tatăl nostru; dar crucea acestor mătânii este ușor deteriorată. Indice al necredinței ei: judecătorul pune ca Françoise Secretain să fie rasă și băgată în cămașă, ca s-o trimită la tortură. „Abia iau tuns părul că a început să fie tulburată și să tremure din tot trupul și, în același timp, a mărturisit adăugind zi de zi altele noi.”723 Nu a mai fost nevoie ca Françoise să fie torturată: clănțănind din dinți de frică, a spus că se ducea la sabat călare pe un baston alb, că făcuse să moară mai multe vaci, atingându-le cu mâna, și că „Diavolul o cunoscuse trupește de patru sau de cinci ori, când în formă de câine, când în formă de pisică, când în formă de găină.”724 Judecătorul n-a avut timp să pronunțe sentința:

Henry Boguet, care era ager la minte, a observat: „E lucru ciudat că Satana a cunoscut-o sub înfățișare de găină; mă întreb dacă în loc de găină n-a vrut să spună găscan; cu atât mai mult cu cât Diavolul se transformă adesea în găscan; de unde a venit proverbul că Satan are labe de găscă.”725 Lumea s-a minunat de faptul că acest judecător a ghicit că o țărancă a făcut dragoste cu o găscă în loc de găină și lucrarea lui Discows des sorciers a servit ca îndreptar magistraților. De acolo au aflat că recunoști un vrăjitor după faptul că-și pleacă ochii când vorbește, merge cu trupul aplecat iar uneori se apleacă pentru a culege un pai; că o vrăjitoare scuipă de trei ori pe jos când renunță la Diavol. O femeie care oferă unui bărbat o șuviță din părul ei este suspectă, ca și tovarășul ei: „Demonii incubi se leagă mai ales de femeile care au păr frumos.”726 Aceștia le dau Diavolului că să „le taie părul și apoi să-l amestece cu exalările cu care face grindină.”727

Judecătorii civili erau și mai răi decât judecătorii ecleziast! Jean Bodin, procuror al regelui la Laon, găsește că moartea prin foc a vrăjitoarelor nu durează prea mult (abia o oră); el dă sfatul ca să li se facă promisiuni false pentru a obține mărturisiri sau să li se „pună cuie între unghii și carne la picioare și la mâini”.728 Măcar părintele Del Rio cere o anchetă minuțioasă despre acuzat, o judecată „temperată de prudență și echitate”, recomandă ca cei sub paisprezece ani să fie scutiți de tortură, să fie făcută cu cea mai mare blândețe pentru tineri și bătrâni, să nu fie făcută mai mult de două ori și niciodată fără o pauză de douăzeci și patru de ore, „să se păstreze o asemenea măsură sau continuare pentru că trupul criminalului să nu rămână sfî-șiat sau rupt”.729 În sfârșit, să nu se pronunțe o condamnare la moarte decât dacă „mărturisirea este limpede, sigură, verosimilă, constantă și legitimă”. Pe lângă laici, el pare aproape uman: dar ceea ce consideră el „verosimil” ține de delirul interpretării.

După Bodin, vrăjitoarele sunt toate „urâte și urât mirositoare”; el explică acest miros urât prin copulația lor cu demonii care, pentru a se apropia de ele, iau trupurile celor spânzurați. Lancre, specialist în vrăjitoarele din Țara Bascilor, face un portret îngrozitor al lui Necato, o fecioară negricioasă, „cu ochii mici, înfundați în cap, furioși și rătăciți, în formă de pisică sălbatică”; admiră totuși vioiciunea altora, „ușoare și agile la trup ca și la minte, rezezi și grabnice în tot ce fac, gata mereu de treabă.”⁷³⁰ Dacă le găsește un miros urât, e din pricina viciului pe care-l critică indignat: fumează tutun sau cohoba pe care le cultivă în grădina lor. Oricare ar fi naționalitatea ei, o vrăjitoare se face remarcată prin faptul că nu plânge niciodată: „Vrăjitoarele nu sunt în stare de nici o lacrimă, oricâtă durere le-ai provoca; și toți judecătorii din Germania consideră aceasta ca o prezumție foarte întemeiată că femeia este vrăjitoare, căci se știe cum femeile scot lacrimi la comandă.”⁷³¹ Unul din motivele invocate pentru a arde pe rug ca vrăjitoare, la 8 iulie 1617, pe Leonora Galigai, soție de mareșal din localitatea Ancre, a fost faptul că nu a plâns când a aflat că soțul ei fusese asasinat.

Inchizitorii nu osteneau interogând inculpatele despre viața lor sexuală iar ele mergeau până a descrie penisul demonilor „lung și gros cât un deget deal lor”, cum ziceau țărăncile din regiunea Franche-Compte, condamnate la moarte de Boguet: „Jaquema Paget adăuga că apucase de mai multe ori membrul demonului care o cunoscuse, și că acest membru era rece ca gheața, lung cât degetul și mai puțin gros decât cel al unui bărbat.”⁷³² Vrăjitoarele basce iau dat lui Lancre detalii contradictorii: după Jeanette Abadie, în vârstă de șaisprezece ani, „membrul Diavolului, dacă era întins, era lung cam de un cot, dar îl ținea înfășurat și răsucit în formă de șarpe”; Marie d'Aspicuette, nouăsprezece ani, a văzut „un membru cu solzi” ca un pește; Marguerite de Sare, șaptesprezece ani, „depune mărturie că Diavolul fie că are formă de bărbat, fie că are formă de țap, are întotdeauna un membru de catâr, alegându-și, ca să-l descrie, pe cel al animalului cunoscut ca fiind cel mai bine dotat; că îl are lung și gros cât brațul... Și că niciodată nu apare în vreo acțiune la sabat decât cu instFumentul afară”.⁷³³ Toate sunt de acord că o asemenea unealtă rănește femeile care se întorc în-sângerate de la sabat. Evident, nu sunt decât fantasme de fecioare care se tem de deflorare închipuindu-și membrul viril ca pe un obiect monstruos. Îngrozitor este faptul că un magistrat a luat în seamă aceste fantasme transformându-le în crime care urmau să fie pedepsite cu moartea, prin rug.

Înnodarea șnurului (aluzie la șnurul care închidea pe atunci partea din față a pantalonilor) era vraja de care se temeau cel mai tare perechile de căsătoriți. Del Rio spune că, în anumite locuri, oamenii se temeau să facă nunta ziua, atât de mult se temea soțul ca vreo vrăjitoare să nu-i arunce câteva cuvinte care să-l facă inapt să-și îndeplinească îndatoririle conjugale. Ambroise Pare, examinând cauzele fiziologice ale impotenței, admite: „Nu trebuie să ne îndoim că există vrăjitori care înnoadă șnurul”, dar adaugă în margine: „Aceasta depășește mintea autorului.” Teologii făceau o deosebire între vraja respectivă, care provoca impotența omului cu o singură femeie, și vraja care-l paraliza cu toate celelalte; și întrfe împiedicarea perpetuă, care dura până la

moarte, și împiedicarea vremelnică, mai mult sau mai puțin lungă. Biserica era de acord cu dezlegarea șnurului prin exorcizare „după o experiență zadarnică de trei ani și jurământul a șapte martori semnat de mâna lor”. Până atunci, soțul rămas neputincios din pricina vrăjilor se bizuia pe remediile magice, ca acelea pe care Roch le Baillif le-a cules în Bretania: „Mulți zic că au dezlegat șnurul și că au redat soților forța lor dinții, punându-l pe bărbat să urineze prin verighetă într-o vineri dimineată când răsare soarele și să spună de trei ori acest cuvânt – yemon.”⁷³⁴

Lumea mai era tulburată și de filtrele și farmecele care aveau drept scop să facă pe cineva „îndrăgostit nebun”, stricând astfel căsătoriile. Vrăjile de acest fel erau de două soiuri, cele care se făceau în trup și cele în afara trupului. Primele constau în mâncăruri și băuturi în care vrăjitorii amestecaseră „azimă de împărtășanie sfințită sau încă nesfințită, dar însemnată cu anumite înscrisuri și litere de sânge, pentru care uneori se țin una sau mai multe slujbe de sfințire”, după Del Rio, care preciza: „Asemenea vrăjitori sunt atât de răi încât le pun pe femei să-și strângă menstrele și să le dea bărbaților să le bea iar pe bărbați să-și strângă sămânța și s-o dea femeilor ca s-o mănânce și s-o înghită; ba chiar și găinaț sau alte excremente așa cum mai mulți au admis în depozițiile lor.”⁷³⁵

Farmecele de dragoste în afara trupului se compuneau din păr, vârfuri de unghii de la persoanele care trebuiau să fie făcute să iubească, ierburi, oase de scatiu sau de broască, creier de pisică, părți genitale de lup, totul înfășurat și legat, apoi ascuns într-o haină sau sub patul persoanei ce trebuia vrăjită. Andrea Cesalpino, medic la Arezzo, care a studiat acest fel de fenomene și a crezut în ele, a povestit că un locuitor din San Geminiani și-a părăsit femeia și copiii că să trăiască cu o tânără vrăjitoare, uitând până și de amintirea lor. Soția să dus pe ascuns să-i vadă camera și a descoperit acolo o broască râioasă, cu ochii cusuți, închisă într-o oală; ea ia descusut ochii și a ars-o. Imediat, soțul dezlegat de vrajă, sa întors la familia sa.⁷³⁶ Vrăjitorii mai procedau și prin farmece cu o figurină de ceară pe care o botezau, într-o parodie de botez, cu numele celui pe care aveau să-l farmece. Sărutau apoi inima acestei figurine sau o puneau lângă foc până când se topea.

Avortul era o specialitate a vrăjitoarelor, printre care se găseau numeroase țate și moașe cărora li se cerea acest serviciu. Interogatoriul Inchiziției le cerea să spună: „dacă au făcut avortul înainte sau după pătrunderea sufletului”.⁷³⁷ Unele ucideau pruncii în momentul nașterii iar Boguet le acuză de „a-i face să moară înainte de a fi botezați, cu ajutorul unui ac mare pe care îl bagă în creier”.⁷³⁸ Ba chiar supralicitează: „Ele sug uneori sângele pruncilor până când aceștia își dau sufletul.”⁷³⁹ O moașă din Berna, condamnată la moarte de Sprenger pentru a fi comis patruzeci de infanticide, a fost inculpată și de a fi fript și mâncat trupul victimelor. Pentru a spori groaza pe care o inspirau, vrăjitorii și vrăjitoarele erau mereu considerați mâncători de copii.

Deochiul vrăjitoarelor era foarte temut: se spunea că erau în stare să îmbolnăvească pe cineva cu privirea, suflul sau vorba. „Acest deochi se exercită și asupra vitelor, griului și copacilor”, declară Del Rio, explicând că privirea

vrăjitoarelor este vătămătoare pentru același motiv pentru care privirea grangurului este vindecătoare: „Constatăm adesea ajutorul dat de privirea grangurului celor care au gălbinare, căci dacă aceștia îl pot vedea, se vindecă; având această pasăre o asemenea natură și temperatură că atrage la el și primește boală care iese din pacient prin canalul ochilor, ca o scurgere. Iată de ce grangurii nu vor niciodată să privească o persoană care are gălbinare.”⁷⁴⁰ Deochiul se poate face prin laude, așa că trebuie imediat să faci urări de sănătate cui te laudă, ca să îndepărtezi deochiul; iar dacă cineva te privește fix, să-i dai imediat de mâncat. Del Rio spune că pentru a păzi de deochi „se atârnă la gâtul pruncilor imaginea membrului care trebuie ascuns”, sau că spaniolii le pun higo, „o altă figură făcută dintr-o piatră anumită, chihlimbar, fildeș sau argint care reprezintă o mână, degetul ei mare trecând printre primele două degete, în formă de Priapus”.⁷⁴¹ Alți judecători deplâng faptul că sunt folosite astfel de amulete falice.

Așa a luat naștere Teroarea erotică din secolul al XVI-lea, când fiecăruia îi era frică de oricine. Vrăjitorii și vrăjitoarele se temeau într-atât de Inchiziție încât se sinucideau în masă de cum erau arestați, așa că Del Rio îi îndemna pe judecători să nui lase prea mult în închisoare „căci Diavolul nu caută nimic mai mult și cu atâta sânge decât să-i facă să se omoare”.⁷⁴² Dar nici judecătorii nu se simt în largul lor, Sprenger avertizându-i să evite, ca să nu fie deocheați, ca vrăjitorul să-i privească primul sau să le atingă mâna. Cât despre oameni, aceștia intrau într-o stare de nebunie de cum bănuiau pe cineva de vrăjitorie. O bătrână cerșetoare, Fribotte, a suflat asupra unei femei care nu-i dăduse pomană: femeia a căzut pe spate de emoție, a fost dusă acasă, plângându-se că a fost vrăjită. Fribotte a fost arsă pe rug, spre satisfacția generală.⁷⁴³ Desigur, nu toate victimele erau demne de milă; existau în sate calici și ticăloși care doreau să facă rău, laudându-se cu legăturile lor cu demonii, pentru a inspira teamă. Totuși, toți acești mizerabili la un loc nu erau atât de îngrozitori ca cei care-i fabricau, fie făcând apel la serviciile lor, chiar dacă-i denunțau după aceea, fie forțându-i să mărturisească fapte de neînchipuit.

Teroare erotică spun, pentru că era concentrată asupra femeii și pentru că acordă produselor corpului omenesc, sânge menstrual, spermă, urină virtuți de atracție sau făcătoare de rău. Autorii nu conținesc să arate că există de o sută de ori mai multe vrăjitoare decât vrăjitori, trăgând de aici concluzii misogine. Thomas Erastus, medic la Heidelberg, spune că ele sunt mai de temut decât bărbații dat fiind că-și capătă știința cul-cându-se cu Diavolul și nu studiind: „Vrăjitoarele sunt și mai odioase prin aceea că află din gura lui Satana însuși ceea ce magicienii află din cărți. De asemenea, prin aceea că îl văd zilnic pe preceptorul lor care le ține în fiecare zi câte o lecție... Ceea ce este și mai rău este că ele fac răutăți atât de groaznice încât magicienii înșiși n-ar dori nici măcar să le gândească.”⁷⁴⁴ Eras-tus e de părere că acestea „să fie omorâte ca omicide”, căci sunt pharmakides (de la pharmakia, vrajă, otrăvire, de unde a venit cuvântul farmacie), care inventează droguri îngrozitoare: „Ele au imaginația stricată și sunt nebune în tot și peste tot”. Nynauld, medic din Paris, susține că în timp ce dorm, spiritul lor, luând forma unei muște de foc, le iese printre buze ca să se ducă să ia parte la sabat, apoi se întoarce „făcând un

mic zgomot la intrare (căci intră prin gură, care rămâne întotdeauna întredeschisă, iar după ce a intrat, vrăjitoarea se trezește pe dată.”⁷⁴⁵ Acest observator adaugă: „Dacă le închidem gura și dacă le întoarcem cu fața în jos ca să nu mai existe nici o intrare, trupul rămâne mort fără nici un fel de mișcare.”⁷⁴⁶ După acești domni, o altă dovadă a ticăloșiei lor era faptul că rezistau la tortură, căci frica le făcea să cadă în letargie iar gâtul le era atât de tare paralizat încât nu mai ieșea nici un sunet. Nynauld spune: „Astfel, de nenumărate ori, am văzut cum se puneă întrebarea unor vrăjitoare care, deși aveau legată de picioare o piatră care atârna peste două sute de livre, dacă nu simțeau vreo durere și nu se mișcau mai mult decât un butuc, era pentru că Diavolul (așa cum au mărturisit apoi mai multe) intrase în ele și le luase și simțirea și mișcarea limbii.”⁷⁴⁷

Teroare erotică, de asemenea, deoarece pentru a-i pedepsi pe acești vrăjitori și vrăjitoare, tratați ca niște teroriști sexuali, s-a recurs la cel mai îngrozitor sadism legal. Crezând că Diavolul le însemna cu degetul și că aceste semne deveneau „părți moarte ale trupului”, insensibile la pipăit, acuzatul era înțepat peste tot pentru a se putea depista vreunul. Când, la Universitatea din Aix-en-Provence, s-a pus problema de „a ști dacă diavolul poate să facă semne de vrăjitori pe corpul unui om care nu este așa, fără consimțământul acestuia”, Jacques Fontaine, profesor de medicină, a rezolvat-o printr-un răspuns negativ, spunând: „Pentru a-i pedepsi, numai semnele sunt o dovadă necesară și suficientă de vrăjitorie.”⁷⁴⁸ Toți vrăjitorii sunt însemnați, spune el, fără ca acest lucru să fie vizibil: „Diavolul poate însemna în interiorul corpului ca și pe exteriorul lui.”⁷⁴⁹ Nemaipomenitul Boguet a afirmat că acest semn are forma unui picior de iepure, dar a recunoscut: „Este greu de găsit.” Ce importanță are? Va fi îndelung căutat și Jacques Fontaine va spune: „S-au găsit semne dedesubtul limbii, înăuntrul buzelor, înăuntrul părților rușinoase, dedesubtul pleoapelor, înăuntrul nasului, înăuntrul părului de pe cap, între deget și unghie.”⁷⁵⁰ Vedem că nici un loc nu era omis și victimă goală, străpunsă de ace sau lanțete, suferea toate chinurile morții până să fie arsă pe rug.

S-a ajuns până acolo cu sadismul încât s-a reintrodus proba cu apă rece, la care se renunțase în secolul al XI-lea și care venea din credința că „vinovatul nu se scufunda în apă”. În fața unei numeroase asistențe, acuzații erau aruncați într-un râu: „Proba cu apă rece se făcea astfel. Omul era complet dezbrăcat, i se lega piciorul drept de mâna stângă și piciorul stâng de mâna dreaptă, de teamă să nu miște; ținut cu o frânghie, el era aruncat în apă. Dacă se ducea la fund, cum e firesc ca un om astfel legat, care nu poate face nici o mișcare, era recunoscut nevinovat, dar dacă plutea fără să se scufunde, era considerat vinovat.”⁷⁵¹ Această probă a fost reintrodusă în 1560, în Westfalia, și a fost folosită timp de cincizeci de ani în procesele de vrăjitorie din Germania și din Franța. „Mulți judecători au condamnat la moarte prin foc un mare număr de femei care, aruncate în apă, nu se scufundau”, spune Le Brun. Ne îndoim că instinctul de conservare le ținea la suprafață. Scribonius a scris o carte pentru a justifica această tortură și a explica acest fenomen: el spune că demonul, a cărui substanță imaterială și volatilă, poate pătrunde în toate părțile din trupul unei vrăjitoare și îi comunică astfel calitățile lui.”⁷⁵²

Sabatul.

Sabaturile, dacă au existat vreodată, au fost sărbători câmpenești, unde se dansa în sunetul oboiului și al flautului, însoțite de festinuri și de sărbători în cinstea lui Priap. Se țineau în locuri ferite, seară pentru ca participanții să nu fie tulburați de autorități. Puteau fi întâlnite la aceste sărbători persoane mascate – numite în Lombardia mascas – venite acolo să petreacă fără a se compromite. Este sigur că nu un țăran a avut ideea să compare acest soi de adunări cu sabatul evreilor, ci un Inchizitor pătruns de antisemitismul ce domnea și adulmecând erezia dintr-o adunare țărănească. Jean Bodin a dovedit chiar că la Longny-en-Potez se mergea la sabat în noaptea de luni spre marți, pentru că era momentul cel mai indicat deoarece era cel mai saturnian, conform lui Abraham Aben Esra în comentariul său în ebraică despre articolul 4 din Decalog.⁷⁵³ Sabatul, din pricina căruia cele șase vrăjitoare din Longny au fost arse pe rug, însemna pentru ele să se întâlnească pe o pajiște cu șase țărani cu care să țopăie și să facă dragoste: „Din mărturisirea vrăjitoarelor din Longny, reiese că ele spuneau, dansând: har, har, Diavole, Diavole, păcătuiește aici, păcătuiește acolo, joacă aici, joacă acolo. Iar ceilalți spuneau: sabat, sabat, adică sărbătoarea și ziua de odihnă, ridicând mâinile și măturile în sus, drept încuviințare și pentru a da o anume dovadă de veselie.”⁷⁵⁴ S-ar fi putut ca țăranșii aceia să-l fi citit în ebraică pe Aben Esra; s-ar fi putut însă și că ele să se distreze maimuțărind acel faimos sabat despre care vorbea toată lumea, ca să pună puțină picanterie într-o întâlnire amoroasă.

Sunt convins că „sabaturile” au fost, la origine, niște baluri populare clandestine cărora niște fanatici le-au găsit motivații care nu existau. Într-adevăr, singurul punct asupra căruia toate scornirile coincid este că acolo se dansa mult, ba chiar „dansuri noi”, spre indignarea Inchizitorilor. Bodin scrie: „Dansurile vrăjitorilor fac pe bărbați furioși iar pe femei să avorteze.” El încredințează un dans italianesc, voltă, în timpul căruia bărbatul își ajută partenera să se învârtă de mai multe ori în jurul ei: „Voltă, pe care vrăjitorii au adus-o din Italia în Franța, are un rău în ea, pentru că o mulțime de omucideri și de avorturi au venit de la ea.”⁷⁵⁵ Lancre reproșează vrăjitoarelor basce că dansează chicon sau sarabanda, „dansul cel mai nerușinat și mai lubric care se poate vedea... Căci bărbatul și femeia trec de mai multe ori la abia câțiva pași unul de celălalt, s-ar zice că fiecare membru și fiecare parte a corpului, fie ea cea mai mică, încearcă și caută felul cum să se unească și să se îm-preune una cu cealaltă la timpul și locul potrivit.”⁷⁵⁶ Ba chiar, consternat, adaugă: „Spun că ele nu s-au dus la sabat decât ca să danseze.” Lambert Daneau, care a publicat un rechizitoriu împotriva vrăjitoarelor, a scris și el împotriva dansurilor noi și a jocului de cărți. Ceea ce căutau să dezrădăcineze era plăcerea, revolta pagină a trupului strivit de dogmele puritane.

Johann Wier, dorind să salveze vrăjitoarele de la rug, spune că ele asistau la sabat numai „din iluzie și fantezie de spirit”: Inchizitorii au protestat cu vehemență. Părintele Maldonat afirmă că, pentru a se duce realmente la sabat, vrăjitoarele își freacă trupul cu un unguent făcut din grăsime de copil; ca să se ducă la sabat, în timpul somnului, cu închipuirea, se culcă pe partea stângă; și ca să fie spectatoare fără să se miște de acasă și fără să doarmă „ele

scot pe gură un anume abur des în care, ca într-o oglindă, contemplă toate acțiunile și faptele diavolești ale adunării.”⁷⁵⁷ Del Rio deosebește patru feluri de transport al vrăjitoarelor la sabat: transportul cu spiritul, transportul normal (de obicei pe jos), transportul prin văzduh și transportul ambiguu (când ele nu mai știu dacă au fost transportate în carne și oase sau în gând). Lancre pretinde că vrăjitoarele franceze zboară la sabat pe o coadă de mătură, pronunțând numai niște cuvinte cabalistice, în vreme ce vrăjitoarele italiene merg pe drum, călare pe o oaie neagră.

Firește, de îndată ce oamenilor din popor li sa băgat în cap ideea că există astfel de orgii demoniace, toți mitomanii au brodat pe această temă. În fond, era vorba de aceeași poveste, cu variante: vrăjitorii și vrăjitoarele se duceau să-l adore pe Diavol sub forma unui țap cu glas omenesc, îi sărutau posteriorul, își povesteau blestemățiile pe care le făcuseră și-și promiteau să facă mai multe și făceau prafuri vătămătoare. Boguet afirmă: „Este bine să existe apă acolo unde se țin aceste frumoase adunări... pe care apă într-adevăr o caută vrăjitorii în timpul sabatului din cauză că Satan îi pune să bată apa cu un băț pentru grindină. Ba chiar, acești nenorociți, când n-au apă, urinează într-o gaură pe care o fac în pământ apoi își bat urina.”⁷⁵⁸ Se așază la masă, la un banchet unde bucatele n-au nici un gust și de unde pleacă la fel de flămânzi ca mai înainte: „Nu există niciodată sare la aceste mese, deoarece sarea este simbol de nemurire, așa că Diavolul o urăște foarte tare”, ⁷⁵⁹ Dansează împreună o horă, întorcându-și spatele, cu fața spre exteriorul cercului, așa încât să nu-și vadă chipurile, apoi vrăjitoarele se împreună cu incubii iar vrăjitorii cu sucubii (demoni în formă de femeie) într-un chip dureros. La primul cântec al cocoșului, toate figurile se împrăștie dintr-odată, ca într-un vis.

Cele mai uluitoare sabaturi au fost cele din Țara Bascilor despre care Lancre a făcut un tablou demn de Hieronimus Bosch: am admira cu adevărat aceste pagini fantastice dacă n-am ști că i-au fost dictate autorului de vreo sută de victime pe care le-a trimis pe rug la Bayonne, în iulie 1609. Nu existase probabil vreun sabat în această regiune înainte de sosirea lui Lancre, consilier la parlamentul din Bordeaux, cel mult cele patru sărbători ale anotimpurilor la care îi mărturisește o fată că s-a dus. De îndată ce-și începe slujba de Inchizitor, există un sabat în fiecare luni, apoi în fiecare noapte; și se poate că unele să fi fost realmente organizate, din sfidare. Pierre de Lancre se vede asaltat de denunțuri violente: fără răgaz, femeile basce își denunță mamele, vecinele, preoții care trăiesc în concubinaj. Neavând destule închisori, trebuie să rechiziționeze castelul Ha pentru a-i închide pe acuzați. Nici nu are nevoie să le chestioneze pe femei despre sexualitatea lor: „Fetițe de treisprezece sau paisprezece ani vorbesc despre așa ceva mai repede decât li se cere”, spune el.⁷⁶⁰ Ele îi arată, ridicându-și fustele, dansurile pe care le fac la sabat, îl amețesc cu vorbe obscene iar, în timpul torturii, intră în extaz și râd.

Îi povestesc că sabatul se petrece de obicei în locul zis Lanne-du-Bouc, spre miezul nopții. O mulțime fără sfârșit mișună acolo, în fiecare clipă sosesc femei, coborând din văzduh pe o mătură sau urcate câte două sau câte trei pe o oaie. La lumina luminărilor de smoală, persoanele par „de o înălțime și de o

mărime monstruoasă sau îngrozitor de mărunte și cu beteșuguri”. Copii, cu o prăjină albă în mână, slujesc de păstori unei turme de broscoi râioși. Există niște cazane mari unde fierb viperele, carnea spânzuraților, inimile pruncilor nebotezați și care vor fi împărțite la banchet. Demoni fără brațe aprind focuri pe care le treci fără să te arzi. Prințul Răului, pe care ele îl numesc Barrabam, tronează într-o strană strălucitoare, având lângă el o țărancă frumoasă încoronată „regina sabatului”, Barrabam apare când ca un țap bărbos, când ca un trunchi de copac, când ca „un bărbat negru și urât, cu șase coarne pe cap, uneori opt, o coadă mare la spate, un chip în față și un altul în spate.”⁷⁶¹ Participanții vin pe rând să-l adore; el îi pune să jure că renunță la religie și îi înseamnă pe neofiți cu o pecete. Vrăjitoarele faimoase, Gratiane, Galanta, Marissans, Oylarchahar, au o broască râioasă cu două coarne pe umărul stâng; altele sunt acolo sub o înfățișare falsă: „La sabat se văd vrăjitoare celebre, care iau formă a tot felul de animale, din cele care se văd la bâlci sau la târgul mare din vreun oraș, trec încoace și încolo pe câmpia sabatului cu chip de animale, se duc și vin în fața persoanelor și într-o clipă dispar din fața lor, ca niște fulgere.”⁷⁶² În mijlocul acestei învălmășeli, niște femei stau țepene ca niște statui: sunt spectatoarele constrânse prin vrajă să asiste la sabat împotriva voinței lor.

Un preot din regiune face o slujbă, cu spatele întors la altar, stând pe mâini cu picioarele în sus și prezentând spre sfințire o azimă neagră triumfiulară. Apoi, întreaga adunare începe să danseze nebunește: „Cât despre șchiopi, estropiați, bătrânii ramoliți și sfârșiți, ei sunt cei care dansează cel mai ușor.”⁷⁶³ După aceea se organizează un concurs de Salturi și în sfârșit fomi-cația devine generală: „Jeannette d'Abadie, în vârstă de șaisprezece ani, spune că a văzut bărbați și femei împreunându-se de-a valma la sabat. Pentru că Diavolul le ordona să se împreuneze și să se unească, dând fiecăruia ceea ce urăște mai mult, adică pe fiică.

— Tatălui, pe fiu, mamei, pe soră, fratelui, pe fină, nașului, pe cea care se spovedește, duhovnicului ei, fără deosebire de vârstă, de condiție sau de rudenie: așa că mărturisește fără înconjur că a fost cunoscută, în timpul sabatului, de o mulțime de ori de un văr bun al maică-sii și de mulți alții.”⁷⁶⁴ Barrabam se plimba în mijlocul orgiei, cu sexul afară din pantaloni și, uneori, punea ochii pe o fată: imediat o înfășurau niște nori, ascunzând îmbrățișarea lor, dar se auzeau strigătele îngrozitoare ale alesei sale. Sabatul se termina cu o procesiune către cimitirele din Saint-Jean-de-Luz și din Siboro, unde vrăjitorii și vrăjitoarele urmau să boteze broscoi râioși îmbrăcați în catifea roșie, cu un clopoțel la gât.

Avem aici de-a face cu un mit colectiv în care fiecare își aduce fantasmemele sau halucinațiile în fața unui judecător care delirează și el, dar la rece. Nu se dezlanțuie fără pedeapsă gândi-rea magică cuibărită în fundul inconștientului uman: ea este o materie explozivă. În această atmosferă, locuitoarele din parohia Amou sunt atinse de „răul lui Layra” care le face să latre, împreună sau izolat, de fiecare dată când se cred atinse de vreo vrajă. Șase copii spun că Marissans, de multă vreme în închisoare, i-ar fi dus în noaptea precedentă la sabat: o vrăjitoare capabilă să se ducă la sabat deși este închisă într-o celulă,

sub pază bună, iată un fapt grav și de aceea Marissans va fi arsă. O fată tânără povestește că Domingina Malatena a sărit de pe muntele Rhune până la plaja dintre Hendaye și Fontarabie, aflată la două leghe de acolo. O femeie care a reușit să facă un asemenea salt este o primejdie publică, apreciază Lancre și o condamnă la moarte pe Domingina. I se spune că Pierre Bocal, preot la parohia din Siboro, a făcut o slujbă la sabat: Bocal va fi arestat, torturat până ce mărturisește „că a mâncat inima unui copil nebotezat”, că a făcut „o sută de mii de împreunări nerușinate, sodomite și îndrăcite”, ceea ce îl va duce la rug. În urma unor denunțuri de acest fel, Lancre va mai condamna alți șapte preoți, printre care și Migalena, în vârstă de șaptezeci de ani; cei care refuză să vorbească, deși sunt torturați, o fac, după cum crede judecătorul, pentru că Diavolul le-a găurit piciorul stâng cu o sulă ca să le sugă sângele și astfel ei să-și piardă memoria.

Nici o lumină de înțelegere nu se aprinde în spiritul acestui demonolog plin de el însuși. Ciuruie cu ace sute de copii, de femei, de bătrâni ca să vadă dacă au „semnul insensibil”. Se supără de lipsa de pocăință a unei femei foarte frumoase, denunțată lui ca regina sabatului: „Acea Detsail din Urrugne, când a fost executată, a murit cu atâta dispreț încât n-a vrut să-și profaneze frumoasa-i gură, obișnuită să stea lipită de fundul Diavolului, când tânărul și chipeșul călău din Bayonne i-a cerut, după obicei, să-i dea sărutul de iertare.”⁷⁶⁵ Nu-și dă deloc seama că fecioarele nebune pe care le torturează îi descriu sabatul amestecând amintiri de la bâlciuri, baluri, obsesii sexuale și noțiuni de catehism. El crede tot ce-i spun ele: crede că fiica doamnei din Martibelfarena a dansat la sabat cu doi broscoi râioși pe umeri și alți doi așezați pe pumni ca doi șoimi. Crede că Galanta este o vrăjitoare pentru că o obligă pe fiică-sa să-și spele mâinile dimineața (iar lave-main este o practică ce îngăduie unei femei să se transforme în fiară). Înebunește populația bască într-așa hal încât aceasta visează zi și noapte orgii desfătătoare: „Jeanne Dibasson, în vârstă de douăzeci și nouă de ani, ne-a spus că sabatul era adevăratul Paradis în care e mai multă plăcere decât se poate spune; că celor care merg acolo li se pare timpul foarte scurt din pricina plăcerilor și a mulțumirii încât nu pot să plece decât cu un regret extraordinar.”⁷⁶⁶ O vrăjitoare i-a mărturisit chiar „că ea a crezut întotdeauna că vrăjitoria era cea mai bună dintre religii.”⁷⁶⁷ Acest neprihănit sadic, Lancre, este dovada cea mai bună că erotismul diabolic a fost rodul colaborării pasionate a Inchiziției cu victimele sale.⁷⁶⁸

Vrăjile și posedarea.

Trebuie stabilită o diferență între vrăjitoare, vrăjită și posedată, cele trei tipuri feminine ale erotismului creștin ezoteric. Vrăjitoarea se convingea singură, sau sub presiunea Inchizitorilor, că avea legături de dragoste cu un demon incub. Vrăjita avea sentimentul de a fi constrânsă să se dea unui bărbat adevărat care, în urma unui pact cu diavolul, o supunea tuturor dorințelor sale fără ca ea să-i poată rezista. Posedata se plângea de a fi invadată înăuntrul corpului ei de mai mulți demoni care o obligau să acționeze și să vorbească împotriva tuturor regulilor de bună-cuviință. În general, cea care comitea cele mai multe acte obscene și scotea cele mai multe cuvinte murdare era, în stare

de criză, posedata, într-o explozie eliberatoare a sexualității sale prea puternic înfrânata.

Teologii și juriconsulții erau atenți la aceste deosebiri căci pe vrăjitoare o dădeau călăului iar pe vrăjită sau pe posedată, exorcistului. Iată de ce Henry Boguet a numărat douăzeci și două de semne după care se recunoaște o persoană posedată: nu poate suferi mirosul de trandafiri, este agitată de o neliniște continuă, începe să vorbească o limbă pe care n-a învățat-o vreodată etc. Totuși, cazurile de posedare au fost mai frecvente la femei decât la bărbați,. Deoarece natura le-a destinat pe acestea să fie posedate: îndrăgostita este posedată de iubitul care pătrunde în ea, viitoarea mamă este posedată, mai mult decât prima, de fătul care locuiește în pântecul ei etc. Femeia mistică posedată de un demon răspunde deci exigențelor erotismului feminin și ne revelează aspectele lui obscure. De altfel, bărbații care ar putea deveni posedăți au o bisexualitate în care predomină feminitatea și chiar o tendință refulată spre homosexualitate. Acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât unii șamani din Siberia, de cum sunt posedăți de demonii lor protectori, se îmbracă și se comportă ca niște femei.

Pentru a înțelege vrăjirea, cel mai bun document este mărturisirea abatelui Louis Gaufridi, făcută de el în fața a doi călugări capucini de la mănăstirea din Aix, în ajunul Paștelui, în anul 1611. După ce a citit o carte de magie, acest preot l-a văzut pe Lucifer apărându-i „îmbrăcat în magistrat” iar el l-a cerut să-i dea darul de a seduce: „Diavolul mi-a spus că prin virtutea suflului meu voi aprinde de dragoste pentru mine pe toate fețele și femeile pe care voi avea poftă să le am, cu condiția ca acest suflu să le ajungă la nări: și de atunci am început să suflu tuturor acelor care-mi erau pe plac.”⁷⁶⁹ El declară că a suflat cu succes peste multe femei, înainte să înceapă să frecventeze casa unui nobil din Marsilia, domnul de la Palud, care avea trei fiice: „Am avut poftă să am bucurie cu una din ele numită Magdeleine: dar maică-sa o ținea într-atât din scurt încât nu aveam cum s-o văd, și acesta a fost motivul pentru care i-am suflat maică-sii ca ea să mi-o aducă în cameră, ca ea să aibă încredere în mine când voi fi în casa ei, lucru pe care l-am câștigat ușor; așa că, găsindu-mă adesea cu acea Magdeleine, o sărutam pe cât se poate.”⁷⁷⁰ Ne putem imagina uluirea fetiței (documentele juridice spun că ea avea „între nouă și zece ani” când s-au petrecut faptele) în fața unui bărbat care-i sufla în față ca s-o paralizeze: „Cu cât suflam mai mult, cu atât era mai disperată de bucuria mea. Voiam ca rezultatul dorințelor noastre să vină din partea ei: am contaminat-o atât de bine cu suflul meu încât murea de nerăbdare când nu eram cu ea, venea să mă caute... Așa că am cunoscut-o cum am vrut.”⁷⁷¹

Gaufridi și-a completat vraja spunând lui Magdeleine de la Palud că-i dădea drept păzitor un demon numit Emodes și făcând-o să semneze cu sângele ei un pact cu Belzebut. Când a intrat la Ursuline, în Aix-en-Provence, adolescenta și-a povestit aventura unei colege, Louise Capeau, care să simțit pe dată vrăjită de Gaufridi și posedată din pricina lui de demonul Ver-rin. Timp de un an și jumătate, superiorul mănăstirii, Romillon, le-a supus în secret exorcizării, în capelă, temându-se de scandal, în lipsă de rezultate, le-a

încredințat unui Inchizitor de credință, Sebastien Michaelis, care le-a dus la Saint-Baume (loc consacrat sfintei Madeleine) unde exorcismele au fost repetate în fiecare zi, de la 6 decembrie 1610 până la 24 aprilie 1611. A fost o luptă grandioasă: la fiecare ședință de exorcism, Magdeleine „cu chipul roșu, cu o expresie diabolică, cu ochii strălucitori, buzele larg desfăcute, gâtul umflat ca un broscoi”⁷⁷² se simțea prinsă de gât, râdea, striga, se zvârcolea în convulsii. Se plângea că este „mereu chinuită de incubi care făceau în ea mii de necurățenii”⁷⁷³, că este constrânsă de trei magicieni, care i-au fermecat mâinile, să se masturbeze, aceștia trimitându-i o vrajă „făcută cu păr și urină a unui anumit personaj cu care au ademenit-o.”⁷⁷⁴

Fata aceasta vrăjită, tratată de parcă ar fi fost posedată de Belzebut și alți demoni, fusese perfect instruită despre erotismul diabolic. Când un exorcist îi citește exorcismul Luciferiana și ridică tonul la un pasaj pe care trebuia să-l murmure la ureche exorcizatului, ea urlă: „Asta trebuie s-o spui la ureche și nu cu voce tare.” Ea afirma că strănuta și tușea ca să scuipe farmecele care i se aruncau în gură. Într-o zi, a făcut spume la gură, o spumă ca o „materie lipicioasă ca mierea, amestecată cu smoală” iar preoții au decis s-o apere împotriva farmecelor cu arme albe: în timpul exorcismelor, ca să îndepărteze pe demoni, au adus „un boiernaș, pe nume jupân Gombert, care stătea lângă cămin cu o sabie și bătea mereu în el iar alții loveau cu halebardele prin toată camera”.⁷⁷⁵ Treaba s-a terminat cu eliberarea lui Magdeleine de la Palud și condamnarea lui Louis Gaufridi, dovedit de a o fi sedus și pe Victoire de Corbier, proprietărea sa lui, suflându-i de două ori; el a fost ars după ce a fost mai întâi plimbat desculț pe străzile din Aix cu lațul de gât și o torță aprinsă în mâini.

Un caz de vrăjire simplă, fără posedare internă, a fost acela al lui Magdeleine Bavent, o orfană din Rouen, pe care unchiul său a dat-o la vârsta de doisprezece ani la o croitoreasă iar la șaisprezece ani la mânăstirea Ursulinelor din Louviers, unde i s-a dat drept îndrumător de conștiință bătrânul preot Pierre David, pe care ea l-a acuzat de a fi adamit: „El spunea că trebuia să faci ca păcatul să moară prin păcat ca să te întorci la inocență și să semănăm cu primii noștri părinți care n-aveau nici un fel de rușine față de goliciunea lor înainte de prima lor vinovăție. Și sub acest limbaj de pioșenie închipuită, câte fapte mârșave și ticăloșii nu te punea să faci! Treceau drept cele mai sfinte, perfecte și virtuozitate, călugărițele care se despuiau goa-le-goluțe și dansau în starea asta: apăreau împreună și mergeau în grădină. Dar nu-i totul: ne învățau să ne pipăim unele pe altele în chip nerușinat; și ceea ce nu îndrăznesc să spun, să facem cele mai îngrozitoare și nemernice păcate împotriva naturii.”⁷⁷⁶ Cu toată împotrivirea ei, o puneau să se împărtășească goală până la brâu, pretinde ea în confesiunea dictată la vârsta de patruzeci de ani. Cum la interogatoriu n-a mai vorbit de aceste amănunte, nu trebuie să ne grăbim să conchidem că întreaga mânăstire se dedase la lesbianism; urmarea arată cât de multă imaginație avea.

După moartea lui David, urmașul lui a fost Mathurin Picard, preot la Mesnil-Jourdain, consultat de impotenți din toate colțurile regiunii ca să le deznoade șnurul. Le citea formule dintr-o carte în latină sau le dădea rețete

ușoare: „Acest Picard vrând să dezlege șnurul pentru două persoane căsătorite, a sfătuit-o pe femeie să spună soțului aceste cuvinte: dragul meu soț, te sărut din toată inima în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh; dacă soțul și nevasta lui voiau să urce împreună în clopotniță, vor fi pe dată vindecați.”⁷⁷⁷ Clevetirile satului îl acuzau că ar fi un desfrânat și un magician. Un preot, care i-a fost vicar timp de zece luni, a declarat că „depășea măsura cu o femeie și cele două fiice ale ei care veneau să-l vadă la presbiteriu”⁷⁷⁸, servitorul lui a pretins că l-a văzut discutând cu Diavolul etc. Magdeleine Bavent s-a simțit imediat vrăjită de Mathurin Picard, căruia îi era de-ajuns să pună un deget pe ea ca să-i anihileze voința: „Ea susține că atunci când Picard a atins-o numai, făcea tot ce voia el fără ca ea să se poată împotrivi.”⁷⁷⁹

A afirmat că făcea dragoste cu ea, însoțind acest act cu tot felul de nelegiuiri, că făcea vrăji cu sângele ei menstrual, că punea „păr de rușine” în cupa care servea la împărtășanie etc. Paracliserul din Louvain a afirmat și el că „l-a văzut cu ochii lui pe magicianul Mathurin Picard cum a cunoscut-o trupește pe magiciana Magdeleine Bavent pe altarul capelei care se află în azil și că a găsit de mai multe ori covoarele și pânzele stricate de mârșăviile și ticăloșiile lor.”⁷⁸⁰ Ea aprobă totul, pretextând: „Mă ținea legată cu lanțurile infernului.” Trăia într-o halucinație erotică permanentă. Într-o zi, Picard, după ce-i dăduse împărtășania, i-a atins cu vârful degetului sinul, spunându-i: „Ai să vezi ce o să ți se întâmple.” Retrăgându-se în grădină, a întâlnit o pisică neagră „care avea o coadă lungă în formă de membru viril”⁷⁸¹ și a rămas timp de o oră ca o stană de piatră, cu gura căscată fără să poată să strige. A crezut că era un demon, a revăzut pisica în chilia sa unde a crezut că fornichează cu ea, a spus chiar că pisica îl sodomiza pe Picard în timp ce acesta își făcea treaba cu ea.

Atacată din exterior și nu din interior, vrăjita nu avea nimic dintr-o posedată: în contact cu ea, tovarășele ei au devenit posedate. Mathurin Picard a murit iar călugărițele de la Louviers s-au simțit sălășluite de demoni numiți Encitif, Leviathan, Behemond, Accaron, Dagon etc. Fiecare își avea demonul ei care o făcea să vorbească într-o limbă necunoscută, să blasfemeze, să se cațere pe pereți, să aibă convulsii. Starea lor a fost constatată în prezența episcopului din Evreux, la 2 martie 1643. Prin gura lor, toți demonii au acuzat-o pe Magdeleine Bavent că i-ar fi atras în mânăstire: învinuirea cea mai grea a venit, în mai 1644, de la Leviathan, care o posedă pe maica Anne a Nativității. Magdeleine Bavent, interogată de locotenentul, însărcinat cu delictele criminale din Pont-de-l'Arche, Antoine Routier, a confirmat toate bănuielile: că s-a dus cu Picard la sabat, că de acolo s-a întors de mai multe ori însărcinată, că și-a făcut avortul singură și și-a mâncat fătul etc. A recunoscut că ascunsese farmece „ca să întrețină poftele trupești în mânăstirea din Louviers” și ca să le strice pe călugărițe. Acestea au susținut că ea nu intrase fecioară în mânăstire, ci deja coruptă de un anume Bontemps: ea a brodat pe această calomnie, a spus că ajunsese la nerușinare punându-și o cămașă murdară aparți-nând aceluiași bărbat etc. Decretul din iunie 1645 a condamnat-o pe Magdeleine Bavent, „dovedită de apostazie, sacrilegiu și magie”, să fie închisă pe viață într-o celulă a Oficialității⁷⁸² și să „postească cu pâine și apă trei zile pe săptămână, toată viața ei”. Cadavrul lui Mathurin Picard, îngropat în fața grilajului corului unde

se împărtășeau călugărițele, a fost dezgropat, târât prin oraș și aruncat în groapă comună. Biata nimfomană, după ce a încercat să se sinucidă de două ori, va spune mai târziu: „Nu sunt o mare magiciană, nu sunt decât o mare păcătoasă.”

Posedata cea mai uluitoare, în comparație cu vrăjita aceasta, a fost Jeanne de Belciel, numită maica Ioana a îngerilor, superioară a mănăstirii Ursulinelor din Loudun. Autobiografia ei, publicată de medicii din școala lui Charcot, clarifică întreaga psihologie a posedaților. Frumoasă la chip, dar cocoșată, insuportabilă încă din copilărie, maica Ioana a îngerilor s-a acuzat singură de „mare destrăbălare” și de trufie: „Aveam o asemenea considerație față de mine însămi încât credeam că cele mai multe erau mult sub mine.”⁷⁸³ La mănăstire, a cărei protectoare era datorită averii ei, a auzit vorbindu-se de Urbain Grandier, preot la Saint-Pierre-du-Marche, de care erau îndrăgostite multe femei din Loudun, care avea amante, fiind autor al unui tratat împotriva celibatului preoților. Fără să-l fi întâlnit vreodată, ea i-a scris în 1631 pentru a-i propune locul de stareț al mănăstirii ei. El i-a trimis o scrisoare prin care a refuzat-o. Maica Ioana a îngerilor a căzut atunci într-o depresie nervoasă, și curând a început să aibă halucinații în timpul nopții, văzându-l pe Grandier așezându-se la căpătâiul ei și încercând s-o mângâie. Se simțea posedată de șapte demoni, dintre care Leviathan o atâta la trufie, Balaam o făcea să aibă poftă să râdă mereu, Isacaron o împingea la nerușinare, ajutat la asta și de Asmodeu. Posedarea nu este astfel decât împărțirea relelor instincte ale unei ființe în tot atâtea personaje pe care le credea sălășluind în ea. A fost exorcizată și la întrebarea rituală: quis te magus immisit? (ce magician te-a trimis?) unul din demonii săi a răspuns prin gura lui: Urbanus Grandier. Exorcizările au dat atât de puține rezultate încât un exorcist, Barre, în octombrie 1632, nereușind să-l silească să iasă afară pe Asmodeu, cuibărit în pântecul maicii Ioana a îngerilor, i-a făcut o spălătură cu apă sfințită.

Călugărițele, cu toate posturile și rugăciunile, s-au molipsit de la superioară lor și s-au văzut, toate, urmărite de Grandier și chinuite de diavoli. Aflând de această treabă și de faptul că dușmanii lui se foloseau de ea ca să-l distrugă, Grandier a contraatacat; judecătorul regal din Loudun a ordonat ca exorcizările să înceteze iar medicul orașului a constatat că posedarea era „mai mult iluzorie decât reală”. Sosirea comisarului regal Lau-bardemont, care abia terminase de masacrat vrăjitorii din regiunea Bearn, a fost fatală presupusului vinovat. Din motive politice, s-a înverșunat împotriva lui Grandier, suspectat de a fi opozant al cardinalului de Richelieu. La 14 aprilie 1634, Lau-bardemont l-a confruntat pe Grandier cu călugărițele și toate au recunoscut în el pe bărbatul care le apărea noaptea în chiliile lor. În zadar a protestat nefericitul că nu pusese piciorul niciodată în mănăstirea lor: cei șase exorciști, printre care părintele Lactance și părintele Tranquille, au preferat să le creadă pe posedate, pradă unor zvârcoliri înfiorătoare, decât pe preotul care raționa cu calm. La 21 aprilie, superioară, interogată asupra locului unde-și avea Grandier semnele insensibile ale Diavolului, a spus că acest loc era anusul și testiculele. Grandier a fost dezbrăcat la piele și răs iar chirurgul Mannoury l-a înțepat cu lanțeta cu

atâta cruzime încât l-a făcut să geamă; cu toate acestea, procesul verbal a conchis că el nu simțea nimic.

Totul era uneltit ca să-l ducă la pierzanie cu complicitatea involuntară a unei nimfomane scoase din minți.

Exorcismele au devenit publice, în biserica Sainte-Croix, unde la 19 mai, în prezența mulțimii, Lactance a scos trei demoni din trupul maicii Ioana a îngerilor, Asmodeu, Gresii și Aman, care i-au făcut trei răni pe piept. Un martor ocular a spus cu voce tare „că a văzut instrumentul de fier cu care ea se rănise”.⁷⁸⁴ A trebuit să fugă ca și cei doi medici care s-au îndoit de posedare. Isteria fiind un rău care are nevoie de spectacol, o posedată simulează în stare de autohipnoză o situație supranaturală, arată pseudostigmatate făcute de ea însăși, fără ca aceasta să infirme autenticitatea cazului ei. În aceeași biserică, la 23 iunie, Grandier a fost din nou confruntat, cu maica Ioana și alte opt posedate și i s-au arătat pactele demoniace presupuse a fi fost făcute de el. În fața dezmințirilor și calmului său, cele nouă femei turbate de furie și-au sfâșiat hainele, și-au arătat sânii, au avut atitudini obscene, i-au aruncat în cap pantofii și au vrut să-l facă bucăți.⁷⁸⁵

Dar Laubardemont era un judecător care spunea: „Dați-mi două rânduri scrise de un om și-l voi spânzura.” La 8 iulie, a prezidat tribunalul în fața căruia a compărut Grandier iar acesta, condamnat la moarte la 18 august 1634, a fost executat în aceeași zi. Nu a mărturisit nimic sub tortură, deși i s-au zdrobit picioarele; crudul Laubardemont a vrut să i se smulgă și unghiile, dar ajutorul de călău a refuzat. Preotul acesta de patruzeci și patru de ani și-a suportat martiriul cu o impresionantă demnitate spunând despre Ursuline înainte de a fi dus pe targa la căruță: „Nu le-am jignit niciodată, dar îl rog pe Dumnezeu să le ierte”. Exorciștii, părintele Lactance primul, au aprins rugul. La o lună după această execuție, Lactance a murit de o criză de nebunie, strigând că nu era răspunzător de soarta lui Grandier. Anul următor, părintele Tranquille a innebunit și a murit și el invocându-l pe Grandier. Apoi, într-o seară, chirurgul Mannoury a îngenuncheat pe stradă, bolborosind: „Grandier, ce vrei de la mine?”; a fost dus acasă delirând și a murit de o congestie cerebrală.

La cinci luni după moartea lui Grandier, maica Ioana a îngerilor a declarat că e însărcinată: un medic a constatat o stare de sarcină avansată, cu supresiunea menstruelor, grețuri, umflarea pântecului și chiar secreție mamară de lapte. Era o sarcină nervoasă, prin autosugestie, provocând o timpanită abdominală (paralizie a fibrelor musculare ale intestinului): ea a dispărut în urma unui exorcism și după ce a vomitat sânge. Călugării franciscani și capucini, însărcinați cu exorcizarea ei, simțeau cum își pierd mințile. La 20 decembrie 1634, a sosit de la Bordeaux un alt exorcist, părintele Jean-Joseph Surin, un bărbat de treizeci de ani, slăbuț, neliniștit, suferind de migrene, între acești doi nevrozați a început o relație față de care dragostea sado-masochistă cea mai perversă pare blândă. Maica Ioana a arătat o aversiune violentă față de părintele Surin, din pricina „ispitelor josnice” pe care le resimțea când acesta se apropia de ea. El a început să-l izgonească mai întâi pe Isacaron, demonul care-i dădea obsesii sexuale, legând-o de o masă sau de o bancă (ca să-i evite

loviturile) și ținând Sfânta împărtășanie deasupra inimii ei. O dată, s-a rugat timp de trei ore în timp ce ea urla din toate puterile fără să se oprească. În loc să plece, Isacaron l-a atacat pe părintele Surin care, în noaptea de 19 ianuarie, a simțit cum în jurul trupului i se înfășoară un șarpe nevăzut care-l acoperea de mușcături: „Era ca o atingere și un foc care veneau din afară și-mi pătrundeau în măduvă și măruntaie.”⁷⁸⁶

Din acel moment a petrecut un an luptând împotriva propriilor obsesii sexuale, cu crize de inimă, sufocări, reacții psihosomatice, în clipa când trebuia s-o exorcizeze pe maica Ioana, se tăvălea pe jos, strigând; sau rămânea înțepenit, neputând să scoată o vorbă. La rândul ei, ea primea, noaptea, în chilia ei, vizite fantastice: „Simțeam tot timpul ca și cum un animal ar fi alergat pe patul meu și mi-ar fi atins diferite părți ale trupului.”⁷⁸⁷ Asista, fără să se poată mișca sau vorbi, la împreunări care se petreceau în jurul ei. Cu ocazia unui exorcism public în fața ducelui de Orleans, fratele regelui, Isacaron a ieșit din corpul maicii Ioana, care s-a liniștit pe dată, și a intrat în cel al părintelui Surin care a fost doborât la pământ și a început să se zbată; ceilalți preoți iau făcut conjurații și demonul s-a întors la maica Ioana al cărei chip a luat o expresie îngrozitoare.

Cine ar îndrăzni să nege magia sexuală în fața violenței acestor fenomene, chiar dacă ele se datoresc inconștientului? Există în ființa omenească o energie psihoelectrică, ce emană din sex și care acționează prin transmisie directă, aceasta justificând experiențele făcute pentru a o folosi conștient.

Într-o scrisoare adresată părintelui din Attichy căruia îi cere să-l susțină în rugăciunile sale, părintele Surin spune că în timpul acestor crize i se pare a avea „două suflete, unul lipsit de trupul meu și de folosirea organelor lui și care se ține deoparte privind la ce face sufletul care s-a introdus în trup.”⁷⁸⁸ El se simte mai degrabă obsedat decât posedat, căci în loc să fie un apucat care nu mai știe ce face, el rămâne lucid în timpul convulsiilor, sfâșiat între veselie și nebunie. Disperat de a nu o putea exorciza pe maica Ioana, Surin o obligă să se supună la mortificări: îi pune pe săraci s-o pălmuiască, o obligă să ceară în genunchi bucătăresei s-o bicuiască, să se așeze complet goală în fața lui ca să se bicuiască singură. Când superiorii lui Surin, dezaproband aceste metode, au voit să-l decidă să părăsească Loudun, maica Ioana a îngerilor, ca să-l rețină, a declarat că Balaam o înștiințase că-i va părăsi trupul la 5 noiembrie 1635. După aceea, a fost rândul lui Leviathan care i-a lăsat pe frunte o cruce însângerată, ce a dispărut curând. Isacaron a ieșit în ianuarie 1636, improșcând cu blasfemii; părintele Surin i-a ordonat să se tăvălească pe jos și să lingă pavajul capelei, lucru pe care maica Ioana a îngerilor l-a făcut cu multă furie, apoi demonul a fugit prin mâna ei stângă lăsând acolo cuvântul Maria înscris cu caractere romane.

Cel mai mare teoretician al posedării din Franța a fost părintele Surin și avea și de ce: a trăit problemele posedării până la extrem. După ce, la 15 octombrie 1637, a eliberat-o pe maica Ioana a îngerilor de ultimul demon care o posedă, Behemot, s-a întors la Bordeaux, continuând să fie obsedat de Isacaron, și timp de opt ani a avut dorința să se sinucidă: „Nu mă gândeam

atunci decât la felul în care să mă omor... Nu vedeam un puț, fără să nu fac patru sau cinci pași ca să mă arunc în el... Ba chiar, m-am dus de mai bine de o sută de ori în sacristie ca să mă spânzur în spatele tabernacolului unde se afla Sfânta împărtășanie iar bucuria mea era să fiu văzut spânzurat așa”, a declarat el. Surghiunit la Saint-Macaire, s-a aruncat într-o zi pe fereastră de la etajul al treilea și și-a fracturat colul femurului. A avut viziuni, ca aceea de a vedea cuvintele Dragoste pură scrise pe cer. A suferit de afazie, de paralizie isterică și a rămas mai mulți ani la pat fără a putea să se miște, neputând măcar să ducă o bucată la gură. Primit la Saintes de părintele Claude Bastide, unul dintre confrății săi exorciști, părintele Surin a dictat, începând cu 1651, Cathăchisme spirituel, Dialogues spirituels și povestirea suferințelor sale, expunându-și cazul ca pe „o luptă a naturii și a milosteniei”.

Cât despre maica Ioana a îngerilor, ea și-a sfârșit viața ca o sfântă. Îmbolnăvindu-se greu și aproape pe moarte, i s-a dat ultima împărtășanie, dar a doua zi s-a însănătoșit iar cămașa ei a fost considerată că face miracole pentru femeile însărcinate. Anna de Austria, în luna a nouă de sarcină, a rugat-o să i-o împrumute și s-a îmbrăcat cu ea, la Saint-Germain: câteva ore mai târziu, îl năștea pe Ludovic al XIV-lea. Este ciudat când ne gândim că regele sub a cărui domnie s-au inventat liturghiile negre s-a născut dintr-o mamă care a purtat cămașa acelei posedate îngrozitoare, care a trimis pe rug un nevinovat și a făcut ca mai mulți exorciști să înnebunească. Maica Ioana a îngerilor a murit în 1665 și capul său a fost pus de Ursulinele din Loudun într-un relicvariu, ca să fie expus venerației credincioșilor.⁷⁸⁹

Liturghia neagră.

Liturghia neagră a fost la început un episod al sabatului, căruia îi servea drept final, apoi s-a detașat de el pentru a deveni o ceremonie de sine stătătoare, cu totul diferită. Sabatul apărea ca un loc de întâlnire a unor influențe țărănești și mitice, o scenă mai degrabă închipuită decât Treite; liturghia neagră era o acțiune reală, aristocratică, ce avea loc cu ușile închise. Nobilii și înaltele doamne care voiau să obțină ceva de la Diavol, credeau că-l determină să le fie favorabil dacă îi oferă un spectacol destinat săi fie pe plac: o parodie blasfematorie a liturghiei, agravată de un sacrificiu omenesc și de folosirea goliciunii femeiești în scopuri rituale.

Dacă liturghia neagră ar fi existat în martie 1310, când a avut loc procesul Templierilor, judecătorii n-ar fi ezitat să-i întrebe despre ea, așa cum l-au făcut să mărturisească pe Marele lor Maestru, Jacques de Molay, că ceremonia lor de inițiere implica renegarea lui Iisus și scuiparea crucii. Or, procedura reprezentanților papei arată că printre cele o sută treizeci și două de articole împotriva lor nu figura faptul că ar fi fost vrăjitori și că s-ar fi dus la sabat, acuzații devenite mai târziu clasice. Și totuși, Templierii au fost acuzați de a fi idolatri, de a adora un cap numit Bafomet și de a se încinge cu un șnur pe care-l sfințiseră legându-l de acest idol, de a face din sodomie „un punct de ordine” (adică obligația de a o practica pentru a fi cavaler al Templului), de a face ceremonii secrete și nocturne, de a forța pe recipiendar să dea „săruturi desfrânate” superiorului său, în josul pântecelui și pe spatele gol.⁷⁹⁰ Nu se poate ca numeroșii Templieri care au fost torturați, slăbiți de un regim cu pâine

și apă timp de săptămâni întregi, să nu fi fost întrebați dacă au celebrat sau nu liturghii negre: lipsa acestei întrebări dovedește cu prisosință că pe atunci acest fel de magie criminală era necunoscută.

Nu o găsim menționată nici în cursul procesului lui Gilles de Rais, la Nantes în 1440, când acuzatorul l-a învinuit că este „eretic, recăzut în erezie, vrăjitor, sodomit, invocator de spirite rele, ucigaș de copii, că practică artele magice, căe apostat, idolatru, deviat de la credința catolică și că gândește rău despre ea”. Gilles de Rais, tovarășul Ioanei d'Arc, numit mareșal al Franței cu ocazia încoronării lui Carol al VII-lea, era un paranoic homosexual trăind în fast, avându-și garda, sa înarmată, clerul său, organizând reprezentații teatrale pe domeniile sale. Ca să-și sporească averea pe care o cheltuia cu mare risipă, s-a lansat în alchimie și, nereușind să fabrice aur, l-a chemat în ajutor pe Diavol cerându-i știința, puterea și bogăția. Împreună cu asistentul său, magicianul Prelați, el trasa cercuri magice în care intră, recita formule, sacrifică un cocoș sau o turturea. Cum Diavolul nu apărea, a crezut să-l atrage oferindu-i, înfășurate într-o cârpă albă, „mina, inima, ochii și sângele” unui copil pe care-l omorâse. Timp de opt ani, conform actului de acuzare, mai bine de două sute de copii vor fi astfel masacrați în castelele sale din Tiffauges și din Machecoul; dar mai întâi se distra cu victimele în camera sa, făcând orgii sadice. Acest om care făcea pomeni în numele Diavolului, care, o dată, de sărbătoarea tuturor Sfinților, a pus să se cânte slujba „în onoarea spiritelor blestemate și a afurisiților”⁷⁹¹ n-ar fi ezitat nici o clipă să țină liturghia neagră. Pe vremea sa era încă necunoscută și mai degrabă amintirea crimelor sale, ca și fantezmele adunate în jurul sabatului, i-au făcut pe unii să creadă că liturghia neagră se practică pe atunci.

Putem afirma că ritualul liturghiilor negre a fost inventat în timpul lui Ludovic al XIV-lea, cu procesul Voisin, căci în documentele acestuia, consilierul regelui, Gabriel de la Reynie⁷⁹², vorbește de „aceste nefericite practici încă necunoscute”: iar competența lui în materie de procese criminale era mare.⁷⁹³ Catherine Montvoisin, zisă coană Voisin, chiromantă și astrolog, nevasta unui negustor de lenjerie de pe podul Marie, s-a specializat în magia sexuală: femeile o consultau ca să avorteze, ca să scape de soțul lor sau ca să cucerească un iubit inaccesibil. Ținea acasă un catastif în care își nota încasările. Locuia în strada Beauregard, într-o casă cu grădină unde primea atât doamne din înalta societate, ca ducesa de Bouillon, care dorea să-i moară soțul ca să se poată căsători cu ducele de Vendome cât și pe soția unui măcelar care dorea să rămână văduvă. Prietenă bună cu actrița Du Parc și chiar cu un jansenist, abatele de Saint-Amour, această Voisin conducea o rețea de complici printre care călăul Parisului care-i procura grăsime de spânzu-rat, femei care o ajutau (Filastre, Trianon, Pelletier etc), executanți diverși. Îndărătul fațadei somptuoase a secolului lui Ludovic al XIV-lea, descoperim astfel, în toate clasele sociale, o colcăială de vicii: oamenii din popor, burghezia, clerul, nobilimea au aceleași credințe și comit aceleași fapte. Cavalerul d'Hannivel „care a încercat dintotdeauna să vorbească cu Diavolul”, cavalerul de Saint-Renant, care preda astrologia, sunt la fel cu cârpaciul Thuret, magician, cu tăietorul în piatră Latour, zis „marele autor” (expert în farmece), cu potcovarul

Gobert, care înnoadă șnurul unui abate la cererea geloasei doamne Baron. Domnișoara Lavenant, care lucrează la piatra filosofală, rivalizează cu Joly, vânzătoarea de geamuri, care combină prafuri pe care să le arunci asupra persoanelor pe care vrei să le vrăjești.

Cumătră Voisin folosea tot felul de procedee de vrăjitorie ca să facă sau să desfacă căsătorii. Una din specialitățile sale era „arderea legăturii de crengi”, ceea ce însemna să pui tămâie și alaun alb într-o legătură de crengi, să-i dai foc la o oră fără soț din zi sau din noapte și s-o stropești de trei ori cu un amestec de vin și sare, pronunțând o dorință. Mai folosea și figurine din ceară, inimi de animale, îngropate prin locurile de unde victima trebuia să treacă. Ca s-o facă pe soția președintelui Leferon să se îndrăgostească de Prade, „ea a făcut o figurină de ceară pe care a scris, pe brațe, pe coapse, pe inimă și pe frunte, a pus-o într-o cutie, făcând-o pe doamna Leferon să treacă peste ea”.⁷⁹⁴ Cum coană Philbert, nevasta unui muzicant al regelui, dorea să-l asasineze pe Brunet, primul ei soț, „Voisin i-a cerut niște ouă, pe care Brunet avea să le mănânce, urina lui, pe care a spus că o va pune într-o cârțiță jupuită și apoi îngropată în grădină și pe măsură ce cârțita va putrezi tot așa se va petrece și cu Brunet”.⁷⁹⁵ Voisin se folosea de magia sexuală și în viața ei personală: deoarece amantul ei, Heralut, cârciumarul de la Bonne-Eau, se căsătorise fără consimțământul ei, i-a aruncat „pe prag ceva care era roșu, din care i s-a tras un rău”.⁷⁹⁶ Provoca avortul dând femeii însărcinate infuzii de sabină (un soi de ienupăr), pricinuindu-i astfel vomismente; cazurile de sarcină avansată le lăsa în seama lui Lesage care știa „să provoace avortul cu mirodenii” sau în seama cumetrii Lepere, care avea o seringă specială și „un fel de a băga siringa” fără pereche. Fătul era incinerat într-un cuptor secret dintr-o cămăruță a lui Voisin: „O dată, când era amețită de vin, a spus că arsese, în urma avorturilor, mai bine de 2500 de copii”.⁷⁹⁷ Își prepara singură otrăvurile cu broscoi râioși pe care-i îndopa cu cocleală sau cu arsenic; spumă care le ieșea din gură o folosea apoi ca să otrăvească cămași, batiste, mănuși, lichide cu care se făceau spălături, pe care le vindea clientelor, cum a fost cumătră Poulaillon care i-a dat bărbatului ei o cămașă otrăvită, isprăvindu-l apoi cu o spălătură cu praf de broscoi.

Voisin și tovarășele ei sunt cele mai autentice vrăjitoare din timpul lui Ludovic al XIV-lea dar, trebuie s-o subliniem, ele nu erau țărănci, ci mici burgheze din Paris. Etnologii care aruncă vrăjitoria în circa țărănimii iau rezultatele drept cauze.⁷⁹⁸ Coană Trianon, ghicitoare din cartierul Marais, la care s-au găsit un schelet și „douăzeci și cinci de volume în manuscris despre știința ocultă”, era văduva unui negustor din Tours. Coană Fi-lastre, hangiță, și-a luat sarcina să-i „dea morarului Leroy, folosind oase de mort, o blenoragie care să-l facă să crape, la cererea nevastă-sii și a iubitului acesteia, Delaistre”.⁷⁹⁹ Moașa Desponts, care mersese în Germania să caute „tot soiul de lucruri pentru treburile drăcești” și care se purta ca o destrăbălată – „se bătea cu sabia și cu pistolul, ca bărbații”⁸⁰⁰ – a fost acuzată că și-ar fi omorât bărbatul arzând legătura de crengi într-un fel nemaipomenit. „Când ardea legătura, se dezbrăca de tot și-și despletea părul”.⁸⁰¹ Cheron, vânzătoarea de fructe, a urinat în pantof și a dat urina s-o bea, drept contraotravă, coanei

Montigny, otrăvită cu o batistă cu care-și ștersese fața. Cumătră Pelletier, căreia coană Cottard i-a cerut un mijloc ca să se facă iubită de Fome, i-a dat o apă de culoarea chihlimbarului „ca să-și frece palma și apoi s-o atingă pe cea a lui Fome”.⁸⁰² Cea mai dezlănțuită era nevasta trezorierului pome-nilor din serviciul reginei, Chappelain care, după moartea amantului ei, abatele Charpy, l-a înlocuit cu trei preoți pe care-i lua întotdeauna cu ea și despre care cumătră Filastre spunea: „Nu există nimic pe care coană Chappelain să nu-l fi încercat”.⁸⁰³

Nemernicele acestea aveau toate preoți drept complici, și a-cest lucru trebuie subliniat pentru că dovedește, o dată mai mult, rolul preponderent jucat de creștinism în magia sexuală. Abatele Dubousquet o învață pe Voisin să „facă inimi de aur” pentru vrăji; cumătră Joly le face pe ale sale cu abatele Lemperier. Printre sfătuitoarii acestei clii, călugărul capucin Gerard avea „mici secrete albastre, ca cele pentru joc, pentru dragoste și pentru arme”⁸⁰⁴; părintele Morel, călugăr barnabit, făcea prafuri afrodisiace cu măruntaie, testicule și marjole de cocoși (adică părțile care atârna la cap). Alții, care fuseseră condamnați la rug sau galere, se puneau în slujba unor intenții criminale. Într-adevăr, se credea că o vrajă care nu-i legată de un sacrilegiu putea fi dezlegată cu o rugăciune și astfel se întorcea asupra celui care o făcuse, după legea „șocului care revine”. Nelegiuirea unui preot în exercițiul funcției sale părea necesară pentru a face vraja indestructibilă. Iată de ce cumătră Voisin s-a întovărășit cu vicari care, în timpul liturghiei, așezau sub Sfânta împărtășanie, farmecele făcute împotriva unor persoane.

Principalul ei complice a fost abatele Antoine Guibourg, supranumit dl Stareț (deoarece a fost administratorul stăreției de la Bois-Courty din Normandia) care practica magia neagră, după cum i se cerea: astfel, ca s-o ajute pe o domnișoară din cartierul Saint-Germain să câștige la joc a făcut „conjurația pistolului zburător” în timpul căreia, îmbrăcat în stihar alb și e-tolă, a botezat o monedă de treizeci de bani, în prezența a doi martori care erau nașul și nașa („pistolul zburător” era o monedă care se întorcea în buzunarul proprietarului după ce acesta o cheltuise). Un jucător i-a comandat trei liturghii la biserica călugărilor din Ordinul Minimilor ca să sfințească o bucată din frânghia unui spânzurat. În biserica des Petits Peres, a sfințit o azimă pe care erau cuvinte scrise cu sângele unei cucoane căreia i-a dat această azimă „ca s-o dea s-o mănânce bărbatului pe care voia să-l oblige să se căsătorească cu ea”.⁸⁰⁵ A mai spus o liturghie în biserica Saint-Marcel din Saint-Denis, punând pe altar „cămașa fătului de la o lehuză” (adică placenta înfășurată într-o cârpă) pentru o clientă care-i cerea acest lucru „pentru dragoste și ca să-și atragă bunăvoința lumii”.

S-a presupus că abatele Guibourg era unul din amanții cu-metrei Voisin (care avea mai mulți, printre care magicianul Le-sage, călăul Samson, contele de Cousserans și contele De La-batie, arhitectul Fauchet) dar hârtiile lui La Reynie îl arată mai curând ca unul din subordonații ei: „E un preot care zice că are șaptezeci de ani, născut la Paris, pretinde a fi fiul natural al Monseniorului de Montmoranci. A călătorit mult, desfrânat. Prieten cu cumătră Voisin, în legătură cu ea de multă vreme... Trăiește de mai bine de douăzeci de ani cu o

concubină de la care a avut mai mulți copii, pe unii dintre ei chiar omorându-i. Om suprinzător, care în unele clipe pare emoționat iar în altele vorbește despre ce va face și ce va spune când va fi ars.”⁸⁰⁶ Concubina abatelui Guibourg, Jeanne Chanfrain, spunea despre el: „Individul ăsta a făcut din mine o desfrânată la vârsta de șaisprezece ani, trebuie să mă hrănească, el e de vină că am făcut omoruri”.⁸⁰⁷ Preotul acesta cu fața roșcovană, cu un ochi care o lua razna din pricina strabismului, era un criminal înspăimântător, care știa să facă broscuța, „un fel de otravă care te făcea să mori rizând”, cu ajutorul unei plante numite *avium risus*; își otrăvise mătușa, Fleurette, ca să-i moștenească mobilele și „avea întotdeauna niște fiole în mina.”⁸⁰⁸

Liturghia neagră, așa cum a pus-o în practică abatele Guibourg, se celebra deasupra unei femei goale pe care-și așeza obiectele de cult; o a doua femeie trebuia să-l asiste și să-i dea vasul cu ofrandă; își începea slujba de acolo de unde canonul începe cu *Te igitur*; între două consfințiri îi conjura pe Asmodeu și pe Astarot, „prinți ai prieteniei”; după ofranda pâinii și vinului, citea o invocare în care se exprima dorința persoanei pentru care era făcut ritul. Guibourg și-a început primele liturghii negre în jurul anului 1660, în privința casei unui orfevrier de la poarta Saint-Bernard: „Cele pe pântecul cărora a fost spusă liturghia erau complet goale, fără cămașă, pe o masă slujind de altar, și cu brațele întinse, țineau fiecare, pe tot timpul liturghiei, o lumânare aprinsă.”⁸⁰⁹ Mai târziu, unele din clientele sale, refuzând să rămână fără cămașă, o vor sufleca până la piept ca să-și dezgolească numai partea necesară. Din 1673, abatele Guibourg va oficia în odăița cumetrei Voisin, unde se afla o saltea pusă pe niște scaune, având în dreapta și în stânga ei două taburete pe care erau așezate sfeșnicele: „Femeia era așezată complet goală pe saltea, cu capul atârnând, susținut de o pernă pusă pe un scaun răsturnat; picioarele îi atârnavă, avea un prosop pe burtă iar pe prosop o cruce pe locul stomacului; sfânta împărtașanie se afla pe pântec”.⁸¹⁰ Printre femeile care au participat goale la liturghiile negre au fost ducesa de Vi-vonne, sperând astfel să-l facă pe Colbert să moară și pe Foucquet să revină, actrița Dupin pentru ca trupă să din stradă Guenegaud să fie numită trupa regelui, contesa de Argenton, doamna de Saint-Pont; curând, abatele Guibourg n-a mai putut face față și colegii de-ai lui au trebuit să-l înlocuiască.

Preotul ceda uneori ispitei ce i se oferea. Abatele Gilles Da-vot, capelan la biserica Bonne-Nouvelle, despre care se spunea că era un bețivan, cu ocazia ofierii unei slujbe cu o femeie goală, acasă la cumătră Voisin, a mărturisit „că, spunând liturghia, i-a sărutat părțile rușinoase și că nu era singurul care a făcut asemenea lucruri și că Gerard, preotul de la biserica Saint-Sauveur, spusese și el liturghia pe pântecul fetei unui negustor din stradă Saint-Denis și avusese cu ea purtări des-frânate”^{14.811} Totuși, motivul unei astfel de acțiuni nu era dezmațul: participanții simțeau că trec printr-o încercare îngrozitoare pentru a obține un rezultat supranatural. Dacă abatele Guibourg a slujit atâtea liturghii negre în pivnițele caselor, a făcut-o pentru că locuitorii acestora credeau că vor descoperi comorile ascunse de Diavol, care îi răsplătea astfel pentru liturghiile făcute.⁸¹² Chiar și liturghiile destinate să înlesnească legăturile amoroase nu erau mai puțin tragice, cum erau „liturghiile pe dos,”

spuse de abatele Deshayes în casa cumetrei Lemaire din stradă Saint-Nicaise, și cele în cursul cărora abatele Lepreux a sfințit în loc de azimă „șopârle pentru taina dragostei”. Femeile care se temeau că vor fi condamnate la muncile iadului dacă se învoiau ca trupul lor să fie folosit astfel, puneau pe alta să le țină locul: astfel, abatele Mariette a folosit-o pe coană Anne, în camera acesteia, în fața contesei de Polignac care comandase această liturghie neagră pentru ca soțul ei, contele de Polignac, și domnișoara de la Valliere să moară.

Încetul cu încetul, aceste practici s-au agravat. O liturghie orgiacă, lângă orașul Dreux, i-a reunit într-o noapte pe doamna de Lusignan, cumetrele Chappelain, Froger și Boucher și un preot necunoscut, care „s-au dus cu toții în pădure unde s-au dezbrăcat de tot și au făcut mari ticăloșii, având o lumânare de la Paște pe care o aduseseră cu ei”⁸¹³. Cel mai netrebnic a fost abatele Guibourg care a recurs la infanticid pentru a spori eficacitatea ritualului. După invocare, urma omorârea copilului al cărui sânge era strâns în vasul de împărtașanie iar măruntaiele înlăturate. Guibourg folosea de obicei nou-născuți oferii de mama lor demonului, așa cum a făcut Meline când era aproape să nască, scriind pe un pergament „un pact prin care își dădea copilul lui Astarot și consimțea ca el să-l ia în stăpânirea lui în clipa în care va veni pe lume”⁸¹⁴. Când a făcut un avort la cumătră Voisin, ducesa de Vivonne, însărcinată în luna a patra, și-a închinat fătul Diavolului (tot în speranța că va muri Colbert). Nu mai era vorba de delictе imaginare ca la sabbaturi, ci de fapte dovedite fără tăgadă: în septembrie 1776, tot Parisul s-a alarmat din cauza unor dispariții inexplicabile de copii. În pivnița unui cârciumar de lângă Domul Invalizilor, Guibourg și abatele Tournet, „ca să oblige spiritele să apară”, au spus, timp de nouă zile, liturghii pe pântecel a două femei goale, Cumătră Ridelle (nevasta unui valet al regelui) și Napolitană; cârciumă-reasa a recunoscut că „jertfiseră diavolului niște copii, ba chiar au adus cadavrul unui spânzurat”⁸¹⁵.

Dorind să devină favorita lui Ludovic al XIV-lea, ducesa de Montespan a intrat în legătură cu coană Voisin și i-a fost clientă timp de cinci sau șase ani, după cum declară fiica acesteia din urmă, Marguerite Voisin, care spune „că de fiecare dată că se întâmpla ceva nou cu doamna de Montespan și că ea se temea de vreo scădere a bunăvoinței regelui, o anunța pe mai-că-sa ca aceasta să-i aducă vreun leac”⁸¹⁶. Cumătră Voisin i-a vândut mai întâi „prafuri de dragoste... Care au trecut pe sub Sfânta împărtașanie” ca să le dea regelui; abatele Guibourg a făcut aceste prafuri care conțineau cantaridă, și a pronunțat asupra lor liturghii în capela Saint-Antoine du Buisson, de lângă Versailles. S-au îngropat două inimi de porumbel pe care abatele Mariette, vicar la biserica Saint-Sulpice, le păstrase în buzunar în timp ce slujea liturghia. A fost „arsă legătura” în numele d-nei de Montespan spunând: „Legătură, te ard, dar nu pe tine te ard, ci corpul, sufletul, spiritul, inima și mintea lui Ludovic de Bourbon.”⁸¹⁷ Reușind s-o înlocuiască pe dra de La-valliere, d-na de Montespan a atribuit acest succes vrăjilor cumetrei Voisin și ia cerut în continuare săi facă vrăji. Niște conjurați și-au făcut planul „să-l omoare pe rege prin magie”, înșelând-o pe d-na de Montespan căreia i s-a dat o vrajă în locul unui filtru de dragoste. Iată cum a fost făcută o vrajă după metoda cumetrei Voisin: „într-o zi,

domnișoara Des Oeillets împreună cu un străin, care spunea că era englez și căruia i se spunea milord, au sosit la cumătră Voisin unde Guibourg, după ce și-a pus veșmintele preotești, a pus menstre de la domnișoara Des Oeillets și sămânța de la străin în vasul de împărțășanie, sânge de la un copil sugrumat de cumătră Voisin, prafuri, sânge de liliac și făină ca să lege totul.”⁸¹⁸ Guibourg a completat a-ceastă operațiune de magie sexuală cu o liturghie și o conjurație în care se pronunța numele regelui. Acest amestec, ce trebuia să-i dea lui Ludovic al XIV-lea o boală care să-l termine încet, trebuia să fie aruncat pe hainele acestuia sau pus pe unde călca el.

De cum regele a început să arate interes pentru d-na de Fontanges, favorită a început să stăruie pe lângă cumătră Voisin să-i suprime rivala cu mijloace rapide. Magiciana a asigurat-o că cinci liturghii spuse pe pânțele ei îi vor asigura triumful. D-na de Montespan a refuzat la început să se supună ritualului, așa că abatele Guibourg a spus prima liturghie pe o femeie care o închipuia pe Montespan, într-o capelă particulară de lângă Montlhery, înjunghiind un copil cumpărat pentru un ecu de la o sărăntoacă. După cincisprezece zile, a repetat acest fel de ceremonie cu ambele participante, într-o casă din Saint-Denis. A afirmat că nu știa cine era femeia goală care-i slujea de altar, deoarece își ascundea chipul sub „o glugă mare care-i acoperea Jumătate din sâni”.⁸¹⁹

În ianuarie 1679, între orele zece seara și miezul nopții, acasă la cumătră Voisin, d-na de Montespan a acceptat ca cea de a treia liturghie neagră să fie celebrată pe ea; cu fața mascată, cu părul blond desfăcut, favorita și-a întins goliciunea planturoasă pe o saltea acoperită cu un giulgiu, în mijlocul unei camere cu pereții îmbrăcați în pânză neagră, luminată de luminări făcute din grăsime de spânzurat; Guibourg, într-un veșmânt sacerdotal alb și brodat cu conuri de pin negre, a pus o cârpă pe pânțele lui Montespan ca să-și îndeplinească deasupra acesteia slujba obișnuită, Incluzând și înjunghierea unui copil, și a citit invocația care se termina cu această dorință: „Și regina să fie repudiată iar eu să mă pot căsători cu regele”. Mai rămâneau două liturghii de organizat pentru aceasta: „D-na de Montespan a spus că nu poate găsi timpul necesar... Și că Voisin să facă ce este de făcut fără ea... Lucru care s-a făcut, și liturghiile au fost spuse de Guibourg pe pânțele cumetrei Voisin.”⁸²⁰ Criminalii aceștia credeau deci și ei în puterea magică a acțiunii lor, căci dacă n-ar fi vrut decât să înșele niște naivi, s-ar fi păzit să facă ceva când aceia nu erau de față. Cumătră Voisin a făcut același lucru și pentru alte cliente, ca de exemplu doamna de Gamaches care voia să obțină moartea socrului ei.

Când justiția, constituită, prin mandat regal, în comisii extraordinare ce puteau aplica pedeapsa cu moartea prin foc, a anchetat această afacere, a decretat arestarea a trei sute nouăsprezece persoane, dintre care o sută optzeci au fost băgate în închisoare și au făcut obiectul unor procese. Cumătră Voisin, arestată duminică 12 martie 1679 la ieșirea din biserica Notre-Dame-de-Bonne-Nouvelle, unde ascultase liturghia, 821 a fost arsă în piața Greve la 22 februarie 1680. Diferiți preoți inculpați de „nelegiuiri și profanări” au fost condamnați la moarte, ca abatele Joseph Cotton de la biserica Saint-Paul, abatele Bar-thelemy Lameignan, vicar la Saint-Eustache (acuzat că a sacrificat

doi băieți în cadrul unei liturghii negre), abatele Tournet, executat „pentru a fi spus trei liturghii pe pântecul unei tinere în vârstă între patruzeci și cincisprezece ani, în timpul uneia dintre liturghii cunoscând-o trupește”.⁸²² Noutatea o constituia liturghia spusă pe o femeie goală, pentru că vinovații își justificau infanticidele referindu-se la Vechiul Testament și însuși La Reynie remarcă în procesele sale verbale: „Cât despre sacrificiul copiilor, nu este o practică nouă: și Sfânta Scriptură vorbește de această ticăloșie care există la evrei.”⁸²³

Afacerea liturghiilor negre din timpul lui Ludovic al XIV-lea este rezultatul mai multor secole de speculații despre erotismul diabolic. Tot bănuind că ereticii se duc la sabat, care, în realitate, nu avusese niciodată loc, Inchiziția i-a ațâțat pe marii perversi să pună în practică o ceremonie echivalentă. În secolul al XVIII-lea, vom găsi liturghii negre, fără omoruri, ca acelea ale lui sir Francis Dashwood, către anul 1735 la Londra, care o cinstea pe Venus împreună cu cei doisprezece membri ai confreriei lui din Medmenham. Dar la origine, ele nu aveau nimic din aceste orgii mondene: erau niște întreprinderi lugubre, atroce, fără spectatori, cu scopul să învingă imposibilul cu ajutorul unui sacrificiu ritual care folosea forțele magnetice ale sexualității. Liturghiile negre sunt aspectele oribile ale magiei sexuale, care are și aspecte mai blânde, dar ele dovedesc că magia sexuală există, că oameni de toate condițiile au crezut în ea chiar în secolul lui Descartes și Bossuet, și că trebuie s-o folosim mai bine. Dacă niște preoți au ajuns să comită asemenea delict, aceasta înseamnă că gândirea magică nu poate fi dezrădăcinată din om; în loc să încercăm s-o suprimăm, ceea ce duce inconștientul frustrat la excese nefaste, să încercăm s-o ponderăm cu ajutorul filosofiei oculte.

Unirile imateriale.

Credința în incubi și sucubi a fost o credință savantă și nu o superstiție populară. Sfântul Toma din Aquino spunea că demonii sustrag sămânța de la bărbați, sub formă de sucubi, folosind-o apoi cu femeile, sub formă de incubi. Aceeași creatură diabolică putea face astfel un du-te-vino între un partener masculin și unul feminin, schimbându-și de fiecare dată înfățișarea. „Lucru care pare de necrezut”, exclamă Bodin, deși povestește, totuși, această istorie: „în anul 1545, Magdeleine de la Croix, născută la Cordoba, în Spania, maica superioară a unei mănăstiri, văzând bănuiala călugărițelor că ea ar fi vrăjitoare și temându-se de foc dacă ar fi fost acuzată, a vrut să le-o ia înainte ca să obțină iertarea Papei și a mărturisit că, de la vârsta de doisprezece ani, un spirit rău sub înfățișarea unui maur negru i-a cerut cinstea, lucru la care ea s-a învoit și a continuat treizeci de ani și mai bine, culcându-se în chip obișnuit cu el... Ea a obținut iertarea papei Paul al III-lea, căindu-se așa cum spunea.”⁸²⁴ Un preot octogenar, Benedeto Berna, a avut mai puțin noroc: a fost condamnat la rug, după ce mărturisise că se împe-rechea de patruzeci de ani cu o sucubă numită Hermione, ca-re-l însoțea pretutindeni fără ca nimeni să-și fi dat seama. Incubii și sucubii puteau să ia înfățișarea animalelor; motiv pentru care două femei au fost arse, la Toulouse și la Paris, dove-dindu-se că se împreunau cu un câine.

Problema de a ști dacă din aceste împreunări fantastice se nășteau copii a fost dezbătută în fața împăratului Sigismund de Austria iar răspunsurile au fost consemnate, în 1489, de Ulrich Molitor, doctor în drept din orașul Konstanz, în *De La-miis et phitonicis mulieribus* (Despre vrăjitoare și despre ghicitoare). Lucrul era deja admis pentru incubi: „Din împreunarea demonului incub cu o femeie poate, uneori, să se nască ceva; dar atunci, demonul nu este adevăratul tată, ci bărbatul de la care demonul a luat sămânța.”⁸²⁵ Dacă o femeie dă naștere unui copil care seamănă cu vecinul ei, acesta nu este întotdeauna responsabil; un demon a putut să-i sustragă spermă în timpul somnului ca să facă o inseminare artificială numitei. Incubii pot să lase grea și o fecioară, când este adormită, punându-i în jurul sexului „o fecundă și adevărată sămânță luată de aiurea”, dar „ei nu pot să facă în așa fel ca fecioria să i păstreze la naștere”.⁸²⁶ Invers, oare o sucubă ar putea rămâne câteodată însărcinată cu un bărbat? Del Rio susținea că da și spunea că sucubele concep „copiii, numiți în mod obișnuit cambions, despre care se spune că secătuesc trei sau patru doici, fiind totuși foarte greoi, și care, în cele din urmă, după câțiva ani, se fac nevăzuți și dispar”.⁸²⁷ În Colocviile sale, Luther preciza că progenitura unei sucube nu trăiește mai mult de șapte ani. Nașterile monstruoase – Boguet a vorbit de o mamă „care, în anul 1531, a scos din același pântec mai întâi un cap de bărbat înfășurat într-o față de pernă, după care un șarpe cu două picioare și, în al treilea rând, un purcel întreg”⁸²⁸ – nu erau atribuite copulației cu demoni ci „abundenței materiei” și „puterii imaginative a femeii”.

Teoria raporturilor sexuale ale bărbatului cu creaturi supranaturale a început să devină mai puțin dramatică la sfârșitul secolului al XV-lea, când abatele Nicolas Montfaucon de Villars a publicat *Le Comte de Gabalis* în care reda revelațiile unui Rosa-Crucian care i-a spus: „Trebuie să renunți la orice legătură carnală cu femeile”, nu din castitate, ci pentru a te păstra pentru „iubitele invizibile”, care aparțin popoarelor focului, ale apei, ale cerului și ale pământului: „Elementele sunt locuite de creaturi foarte perfecte, cunoașterea lor și legăturile cu ele fiind înlăturate pentru mult prea nefericită sa posteritate de păcatul nefericitului Adam.”⁸²⁹ Astfel, „pământul este plin, până aproape de centrul său, de gnomi”, aerul este plin de silfide iar focul de salamandre, fluviile și mările adăpostesc nimfe. Pe scurt, sân-tem înconjurați fără să știm de o „mulțime de neamuri cu chip uman”, ale căror fiice încântătoare îi justifică sfatul: „Renunțați la inutilele și neînsemnatele plăceri care se pot afla cu femeile; cea mai frumoasă dintre ele este îngrozitor de urâtă pe lângă ultima dintre silfide”. Gabalis precizează „că ele nu cer bărbaților decât să se abțină de la femei, ale căror defecte le sunt nesuferite, și că ne dau voie să iubim câte dintre ele voim”. Nu e vorba aici de o fantezie romanescă: în secolul al XI-lea, călugărul bizantin Michael Psellos, în lucrarea sa *Peri energieas daimonon* (care a apărut tradusă în latină la Paris), descriese aceste patru soiuri de spirite elementare. Montfaucon de Villars trage de aici o consecință libertină și cartea sa. *Le Comte de Gabalis*, reeditată în 1734 de părintele Androl, care i-a adăugat paragrafe despre „geniile care ajută”, a influențat mulți ocultişti. Boyer d'Argens s-a inspirat din ea în ale sale *Lettres cabalisti-ques* (1769-1770), schimb de

scrisori între spirite elementare, Astarot și doi cabaliști despre treburile din lumea invizibilă. Jacques Cazotte a găsit și el o temă de inspirație pentru romanul său, *Le Diabte amoureux* (1772).

Un nou tip de uniune de dragoste cu Sophia, femeie imaterială, adorată mai mult decât Fecioara Maria de filosofii din școala lui Jakob Böhme, a fost evocat în corespondența din 1793, adresată de Louis-Claude de Saint-Martin lui Amboise și discipolului său, colonelul Kirchberger. Este curios de constatat că mai exista acest gen de preocupări în timpul Terorii iacobine. Kirchberger povestește întâmplările lui Johann-Georg Gichtel, un editor german refugiat la Amsterdam, care respingea toate femeile ce doreau să se căsătorească cu el, deoarece se dedica nevăzutei Sophia, a cărei apariție i-a fost, în sfârșit, acordată: „Sophia, scumpă, divină să Sophia, pe care o iubea atât de mult și pe care n-o văzuse niciodată, a venit în ziua de Crăciun 1673 săi facă prima vizită; a văzut-o și a auzit-o în al treilea principiu pe această fecioară care era strălucitoare și cerească. La această întrevedere, ea l-a acceptat drept soț și nunta s-a sfârșit în niște plăceri ce nu pot fi exprimate prin cuvinte”. Căsătorit cu Sophia, care „l-a făcut să spere o progenitură spirituală”, locuind împreună cu ea „în străfundul luminos interior”, Gichtel conversează zilnic cu ea: „Sophia avea și un limbaj central, fără cuvinte exterioare și fără vibrația aerului și care nu semăna cu nici un limbaj omenesc; totuși, el l-a înțeles, așa cum își înțelegea limba maternă.”⁸³⁰ Ea l-a călăuzit, i-a făcut revelații despre suflet și natură, l-a determinat să editeze operele lui Jakob Böhme.

Raadt, un savant care-l vedea des pe Gichtel, s-a îndrăgostit de Sophia și, împreună cu soția sa, și-a impus „circumcizia spirituală” pentru a merita să vadă această entitate. „Ea a lăsat să cadă câteva raze din înfățișarea sa în calitățile terestre ale sufletelor lor”. În jurul lui Gichtel s-a format curând societatea celor Treizeci, toți îndrăgostiți de Sophia și beneficiind de favorurile ei, ceea ce l-a făcut să remarce „cât este de doritor spiritul astral de a se bucura de patul nupțial al Sophiei”. În 1682, între cei Treizeci au intervenit neînțelegeri, dar un tânăr comerciant din Frankfurt, Oberfeld, căruia îi datorăm publicarea scrisorilor lui Gichtel, s-a dus să-l vadă și a decis să rămână cu el, ca discipol. „La sosirea lui, Sophia s-a manifestat în al treilea principiu celor doi prieteni, în felul cel mai glorios”. Oberfeld a primit-o pe Sophia ca mireasă și „a fost ridicat la gradele cele mai sublime”.

Constatăm că Sophia, soția imaterială, este poligamă, se împarte între toți aleșii ei, cu condiția ca aceștia să fie inițiați: „Nu toate sufletele, chiar și cele bune, o au pe Sophia”. Ea poate fi chiar soția cerească a unei femei, deoarece prima viziune a-vută de mistica Jane Leade, din Anglia, a fost viziunea Sophiei care i s-a manifestat fizic. Saint-Martin spune despre nuntă lui Gichtel cu Sophia: „Totul poartă pecetea adevărului. Dacă am fi unul lângă altul așa avea și o poveste de căsătorie să vă istorisesc, în care aceeași evoluție a fost urmată de mine, deși sub o altă formă.”⁸³¹

Astfel, principiul uniunilor de dragoste cu o ființă din cealaltă lume a suferit o evoluție în care, într-un prim timp și sub influența creștinismului, ele au fost legate de incubi și sucubi. Dar în secolul al XIX-lea, credința în incubi și sucubi a fost contestată de teologi, ca părintele Debreyne care, pentru a scuza

„ciudatele idei” ale Părinților Bisericii, a spus că acestea erau „mai puțin propriile lor erori, cât erorile secolului lor”.⁸³² Într-un al doilea timp, ca o reminiscență a Gnozei, sa căutat unirea cu Sophia și mijloacele de a o materializa. Această a doua noțiune a prevalat la ocultistii moderni, de exemplu în școala lui Myriam, animată, după cel de al doilea război mondial, la Roma, de Kremmerz ai cărei adepți, în stare de mag (extaz activ), se străduiau să îmbrățișeze o femeie fluidică, Myriam, produsă prin concentrarea lor mentală colectivă.⁸³³

Sanctificarea sexului.

O mișcare purificatoare, respingând identificarea sexului cu răul, s-a conturat în filosofia ocultă începând din Renaștere. A-ceastă mișcare a început prin a opune conceptului de femeie, ca ființă de pierzanie, acela de inspiratoare care aduce o lumină unică. Cornelius Agrippa a fost primul care și-a manifestat a-ceastă opinie, în 1529, în tratatul *De Nobilitate et praecellentia foemiminei sexus* (Despre Noblețea și despre preeminenta sexului feminin); chiar dacă a vrut astfel să se facă plăcut protectoarei sale, Marguerite de Austria, guvernatoarea Țărilor de Jos, el a adoptat, oricum, un ton neobișnuit. Agrippa folosește nenumărate paradoxuri pentru a demonstra că femeia este superioară bărbatului: ea coboară din Eva al cărui nume înseamnă viață, creată după Adam și din carnea acestuia, în timp ce el a fost făcut numai din lut; ea murdărește mai puțin decât tovarășul său apă în care se spală; poate să aibă părul atât de lung încât să-i ascundă goliciunea, dovadă a înclinației sale către pudoare etc.

Guillaume Postel a mers și mai departe în *Tras merveilleuses victoires des femmes du Nouveau monde* unde, combătând pe cei care spun „că femeile au pierdut și au stricat lumea” și făcând elogiul a tot felul de eroine, de la Jehanne La Pucelle la marchiza de Pescara, despre care istoria „arată că femeii nimic nu-i este imposibil”, spune că ele vor salva omenirea, răscumpărând păcatul Evei: „Sămânța femeii și nu a bărbatului trebuie să sfârșească capul lui Satan”.⁸³⁴ Am văzut cum acest savant a fost răscolit de revelațiile bucătăresei Joanna care nu știa nici să citească nici să scrie. Așa s-a născut feminismul propriu filosofiei oculte care cinstește femeia nu din pricină a ce face ea ci din pricină a ceea ce este ea, acordând mai multă importanță femeii inspirate, care are o viață interioară, decât celor mondene care-și dădoresc prestigiul numai rangului său meseriei lor. Feminism pe care Louis-Claude de Saint-Martin îl va rezuma în această formulă sublimă: „Bărbatul este spiritul femeii iar femeia sufletul bărbatului”.

Celălalt punct al sanctificării sexului a fost punerea în valoare a plăcerii genitale fără scop de procreare. Mai întâi, Cabala a arătat că raporturile conjugale au o putere cosmică, având ca efect repunerea ipostazelor divine față în față când ele se află spate-n spate (căci totul în univers ascultă de Legea sexuală și se pune în armonie prin copulație); iar aceste raporturi continuă chiar după moarte. Apoi, Swedenborg a dezvoltat idei și mai libere despre metafizica erotismului, în această lume și în cealaltă. Cu minuția unui cazuist, Swedenborg discerne nuanțe „între cel mai cast și cel mai puțin cast”; el nu condamnă deloc fornicția (exercitarea prostituției); admite faptul că un

celibatar poate să aibă o amantă cu condiția să nu dorească o fecioară sau soția altuia. Recunoaște patru feluri de adulter, diferit condamnabile: adulterul din neștiință (când nu-ți dai seama că este un rău), adulterul din dorință desfrânată, adulterul din rațiune (comis de cei care hotărăsc că nu este un păcat), adulterul din voință (când este considerat permis și plăcut). Totuși, chiar dacă mângâierile amantului de o clipă sunt identice cu cele ale soțului, numai dragostea cu adevărat conjugală ridică umanul deasupra animalului: „Bărbatul și femeia au fost creați pentru a fi însăși forma căsătoriei binelui cu adevărul.”⁸³⁵

Într-adevăr, femeia este „voința de bine” iar bărbatul „înțelegerea adevărului”; voința soției se unește cu înțelegerea soțului pentru a constitui o ființă perfectă. Cea mai înaltă spiritualitate se realizează în acest efort al celor doi care tind să devină unul; iată de ce Swedenborg nu este pentru celibat și poligamie. Moartea nu separă cuplurile, deoarece dragostea sexuală continuă în lumea cealaltă, așa cum a fost Treite pe pământ: desfrânații continuă să fie desfrânați, adevărații soți se regăsesc acolo pentru o uniune ideală: „Acolo, soții sunt numiți nu doi îngeri, ci un înger.”⁸³⁶

După moarte, fiecare este introdus în lumea spiritelor care se află la distanță egală de Cer și de Infern; acolo, el se pregătește pentru locul său definitiv, când își va fi lepădat exteriorul sufletului (sau mentalul) de pe interior, elementul său cel mai pur. În această primă stare, „soțul și soția, dacă și unul și celălalt sunt morți, se întâlnesc, se recunosc și dacă au trăit în armonie în lume, se întovărășesc și timp de o vreme oarecare, trăiesc împreună”⁸³⁷; dacă își dau seama că predispoziția lor durează, ei își vor continua pe vecie uniunea; dacă nu, o vor desface pentru a căuta fiecare o alta, ideală, căci „există căsătorii în cer”. Dacă un bărbat a fost de mai multe ori căsătorit pe pământ, după moarte, el își regăsește soțiile, se unește cu ele în aceeași ordine, își alege una sau le părăsește pe toate pentru o alta; femeia care a avut doi sau trei bărbați cunoaște și ea această încercare. Plăcerile amoroase din lumea de dincolo sunt intense, dar infecunde: „Soții se bucură de legături asemănătoare aceluia pe care le-au avut în lume, dar mai plăcute și mai fericite, fără să aibă totuși urmași.”⁸³⁸ Numai persoanele care au căutat pe pământ „o uniune sufletească” cu ființa iubită a-jung în cer; celelalte merg în infern.

În secolul al XIX-lea, preocuparea pentru sanctificarea sexului a provocat erotomanii religioase, combătute de unii dintre ocultiști. În august 1839, Eugene Vintras, fabricant de carton din Tilly-sur-Seule, a primit vizita unui bătrân „atât de strălucitor încât nu-l puteai privi” care nu era altul decât sfântul Iosif venit săi vestească „domnia Dragostei”; în urma convorbirilor cu el și cu arhanghelul Mihail, Vintras a întemeiat Opera de Compasiune care urma să pregătească venirea celei de a treia domnii, sau domnia Sfântului Spirit. Fiecare membru a luat un nume de înger, Vintras fiind Sthratanael, discipolul său, abatele Char-voz, preot la Montlouis, devenind Amenoraël ș.a.m.d. Contesa d'Armaille și-a pus averea la dispoziția lui Vintras și a format cu el o uniune mistică pentru a fi „Adam și Eva ai lumii regenerate”. Cum Vintras era căsătorit, contesa d'Armaille, numită Dhocedoel, se culca într-un pat alături de cel pe care-l ocupa el cu soția lui. În sânul acestei organizații condusă de un

Septet, simbolizând cele șapte haruri ale Sfântului Duh, s-au petrecut minuni: Vintras avea extaze, viziuni și stigmatе, le dădea adeptilor lui la împărtășanie azime însângerate, într-o capelă numită La Tente, unde, în mod inexplicabil, se simțeau parfumuri și se auzea muzică. Arestat în aprilie 1842, a fost condamnat la cinci ani închisoare pentru escrocherie, deoarece luase diferite sume de bani de la oameni care voiau să știe care este numele îngerului lor păzitor și dacă se aflau pe calea mântuirii.

Pe timpul detenției sale, a fost înlocuit la conducerea comunității, de abatele Marechal, alias Ruthmael. Acesta a avut, în iulie 1845, revelația „sfintei libertăți a copiilor lui Dumnezeu”. După el, organele sexuale fiind sanctificate prin Sfântul Duh, puteai să te folosești cu pioșenie de ele. Când considera că fidelii „ajunseseră la stare”, adică gata de acțiunea cerută, el îi invită la „sacrificiul de dragoste”, care constă în a se masturba în grup, unii în fața altora. Îi sfătuia să repete acest sacrificiu într-un scop religios, închizându-se doi câte doi și în afara reuniunilor: „Se recomandă celor care simt simpatie unul pentru celălalt s-o ofere împreună foarte des. De fiecare dată că o fac, sunt siguri că vor crea un spirit în cer”, spunea el.⁸³⁹ Un pamflet, scris după relatările unor martori, a denunțat scenele de nebunie erotică dezlănțuite de Marechal după slujba religioasă, obligându-l pe acesta să fugă. Ieșind din închisoare în 1848 și regăsindu-și soția mistică, Dhocedoel, Vintras a reușit să-și extindă Opera de Compasiune, l-a recuperat pe abatele Marechal, care se ascundea cu o prostituată într-un bordel, și l-a numit „Pontif provictimar al sectei sale. Între 1852 și 1862, Vintras a trebuit să se exileze la Londra unde a publicat Evangilele eterne; la întoarcerea sa, a înființat la Lyon Carmelul lui Ilie și a fost privit ca un sfânt neînțeles. La a doua sa călătorie în Anglia, în 1861, Eliphaz Levi l-a întâlnit la Londra și l-a atacat în numele înaltei Magii, declarându-i secta „anarhică și absurdă”, și făcându-l fals pontif în ciuda veșmântului sacerdotal pe care și-l făcuse, o robă de purpură și „un sceptru magic terminat cu o mină cu degetele strânse, cu excepția degetului mare și inelarului, degetele consacrate lui Venus și Mercur”.⁸⁴⁰

În aceeași perioadă, abatele Joseph Boullan, care-și dăduse doctoratul în teologie la Roma și aparținuse congregației Prețiosului Sânge din Albano, a întâlnit în 1856, la Notre-Dame-de-la-Salette, o călugăriță cu care se produsese un miracol, maica Adele Chevalier, care pretindea că este în comunicare permanentă cu Sfânta Fecioară. Ei au întemeiat împreună Opera separării sufletelor, pentru a răscumpăra păcatele omenirii și a vindeca „bolile drăcești”. Și-au instalat comunitatea la Bellevue, comunitate care asculta de regulile ditate lui Adele Chevalier de o voce interioară. Niște plângeri adresate episcopului de Ver-sailles au dus la condamnarea lui Boullan, în 1865, la trei ani închisoare; la proces s-a aflat că, pentru a-și vindeca posedatăii, folosea remedii scatologice; de exemplu, să-i bea urina amestecată cu cea a maicii Chevalier.⁸⁴¹ Într-adevăr, el da crezare lucrării Liber secretorum, atribuită lui Albert cel Mare, în care sunt prescrise diferite întrebuințări magice ale excrementelor. Totuși, la ieșirea sa din închisoare, după ce a fost în pelerinaj la Assisi și a înființat în 1870, la Paris, Les Annales de la saintete au XIX-e siècle, Boullan a continuat să se specializeze în lupta împotriva farmecelor. Când a

murit Vintras, în 1875, s-a instalat ca succesorul lui în fruntea societății Carmelul lui Ilie de la Lyon. A înființat Pontificatul feminin, numit „Marisiac al Carmelului” a cărui primă „preoteasă a Mariei” a fost clarvăzătoarea Julie Thibaut, care intra în transă pentru a-l informa de manevrele incubilor și ale fermecătorilor.

Boullan predica „legea regenerării sfinte” care vindeca viciile și pasiunile: „Deoarece căderea din Eden s-a datorit unui act de dragoste vinovată, numai prin acte de dragoste, religioase împlinite, poate și trebuie să se facă Mântuirea Omenirii”.⁸⁴² Apropierea sexuală, făcută în mod ceresc cu spirite superioare, pentru a te ridica pe tine, este numită „uniune de înțelepciune”; într-un fel infernal, cu inferiori, chiar cu demoni și animale care pot deveni astfel mai buni, este o „uniune de caritate”. Când pune în contact două ființe egale care-și combină fluidele, acest act este un „duet de viață”. Datorită acestei doctrine de dragoste purificatoare, Boullan pretindea: „Putem să ne formăm pe acest pământ un corp edenal pe care-l vom numi corpul spiritual glorios.” Femeile pe care le iniția la aceste „uniuni oculte” care erau, uneori, „uniuni la distanță” semănau foarte bine cu acele călugărițe posedate de altădată. Julie Thibaud, al cărei portret a fost făcut de Huysmans în Carnetele sale („țărancă pântecoasă cu sâni mari... Masca napoleoniană, întunecată, argăsită”) era chinuită de incubi până acolo încât făcea sarcini nervoase. Ea a dezvăluit faptul unui preot din Lyon care i-a scris, la 7 ianuarie 1887, lui Stanislas de Guaita: „Nefericita este obligată să suporte nu numai mângâierile și îmbrățișările spiritelor lumii, dar și a ceea ce ea numește humanimale, monștri puturoși, care-i împrumut camera și patul și care se unesc cu ea pentru a se ridica la umanizare. Ea m-a asigurat că au lăsat-o grea de mai multe ori și că, în timpul celor nouă luni de gestație, a resimțit toate simptomele, chiar și semnele exterioare de sarcină.

— Când îi vine timpul, ea naște fără dureri și din organul pe unde ies copiii ies vânt.⁸⁴³

Stanislas de Guaita, scandalizat, și-a trimis secretarul, pe Oswald Wirth, să facă o anchetă despre abatele Boullan, cu-legând astfel mărturii despre felul în care acesta punea în practică „ascensiunea” care „se multiplică cu zece”, ceea ce voia să spună „a pune pe 1 în 0 – falusul în kteis”.⁸⁴⁴ Guaita a reunit atunci, la 23 mai 1887, în tribunal de onoare, pe inițiativa din Rosa-Crucis cabalistă, care l-au condamnat pe Boullan ca „vrăjitor și protector al unei secte dezgustătoare”, ce duce la „promiscuitatea fără margini, la ubicuitatea nerușinării, la adulter, la incest, la bestialitate, la incubism și, în sfârșit, la onanism”.⁸⁴⁵ Vedem deci că marii ocultști, departe de a fi inventatorii ideilor despre incubi, farmece, posedare, liturghia neagră (toate acestea venind din creștinismul ezoteric), le-au controlat abuzurile.

Această condamnare l-a făcut pe abatele Boullan să creadă că Guaita voia să-lucidă prin mijloace magice așa încât a început niște ceremonii împotriva vrăjilor. Huysmans, care-i luase partea, s-a plâns că primește în fiecare noapte în pat „lovituri fluidice” pe care le-a atribuit lui Guaita; în iulie 1891, s-a dus la Lyon, la Boullan, care a făcut „sacrificul de glorie al lui Melchisedec” pentru a-l exorciza. Când a murit Boullan, în 1893, Huysmans și Jules Bois au insinuat că acesta sucombuse în urma unei agresiuni a lui

Guaita; acesta i-a provocat la duel, ca să se bată „nu cu armele oculte de care ziceți că vă temeți și pe care nu le utilizez”. Huysmans nu a răspuns provocării; în schimb, Jules Bois a acceptat duelul cu pistolul, care na avut însă urmări grave.

Stanislas de Guaita nu era nicidecum un puritan, dar era un purist al ocultului. El a confirmat importanța magiei sexuale, spunând: „Abstinența nu reprezintă o regulă inflexibilă în înalta magie astfel că anumite lucrări teurgice, de un ordin foarte înalt, implică actul venerian ca o condiție expresă a împlinirii lor. Dragostea sexuală, nu cea îndurată, ci aceea dorită, se dovedește a fi una din forțele cele mai eficace iar magistrul o poate ritualiza în vederea obținerii unor rezultate de excepție.” 846

Hierogamia în timpurile moderne.

De pe la mijlocul secolului al XX-lea, filosofia ocultă a fost influențată de yoga tantrică, de taoism, ale căror procedee de magie sexuală au început să fie cunoscute și să se difuzeze în cercurile inițiatice. Inspirându-se din hinduism și din ascetismul chinez, ocultiștii moderni au vrut să revalorizeze hierogamia, unirea sacră în care bărbatul și femeia se consideră preotul și preoteasa unei religii primordiale și caută în împreunare un efect mult mai sublim decât plăcerea.

Yoga tantrică este bazată pe maithuna, act sexual ceremonial folosit în India încă din timpurile vedice, care este, în același timp, o meditație, un mijloc de a învăța să-ți ritmezi respirația și o fuziune a ființei cu Cosmosul. Aici, cuplul uman se identifică cu perechea divină (și adulteră) a lui Krishna și Radha. Yoghinul, copulând, se străduie să ajungă la „starea înnăscutului”, la „bucuria dispariției eului”, iar pentru aceasta el trebuie să se retragă din femeie fără să fi ejaculat, căci sperma reținută va urca până în vârful creierului – simbol al vârfului muntelui Meru – și acolo va declanșa extazul (iată de ce, în limbajul tantric, sperma este numită bodhicitta, „gândul Iluminării”). Tehnicile maithuna sunt variate, cele mai ciudate fiind acelea ale școlii Sahajiyā din Bengal, dezvoltate de Manindra Mohan Bose⁸⁴⁷: timp de patru luni, bărbatul o servește pe femeie ca un servitor, dormind în aceeași cameră, dar nu în același pat; timp de alte patru luni, el doarme cu ea, pe partea stângă, apoi timp de patru luni pe partea dreaptă; în sfârșit, dorm îmbrățișați și atunci când vor fi antrenați să separe voluptatea de orgasm vor putea practica coitul. Unii nu practică maithuna decât o dată în viață, din pricina complexității protocolului ei. Într-un alt ritual, bărbatul începe prin a recita de o sută opt ori o formulă mistică, se înclină de nouăsprezece ori în fața femeii, o îmbăiază, îi aduce ofrande în timp ce ea este așezată pe un taburet, cu brațele ridicate și nu o duce la pat decât după ce a transformat-o în zeiță prin astfel de acte de adorație. Toate aceste metode din școala Sahajiyā țin de același principiu: „Femeia nu trebuie atinsă pentru plăcerea trupească, ci pentru desăvârșirea spiritului”. Maithuna permite yoghinului să beneficieze de aspectul transcendent al unei lucrări trupești pe care ceilalți bărbați, crede el, nu o pot îndeplini fără pericole sau fără să se mânjească.

În China, taoiștii credeau și ei că actul sexual obișnuit dăunează sănătății: „Un singur coit împruținează viața cu un an”, spune Yang-sing yen-

ming lu (Farmec pentru a hrăni principiul vital și a prelungi viața), atribuit lui Tao Hong-jing, autor taoist din secolul al VI-lea. Erau convinși că-l utilizează într-un mod care-i întărește în loc să-i slăbească. Conform taoismului, abținerea este împotriva naturii: ea împiedică Spiritul și Suflul să se răspândească în organism, iar pe yin (principiul terestru de contracție) și yang (principiul ceresc de dilatație) să-l traverseze. Corpul omenesc este împărțit în trei câmpuri de cinabru (cinabrul fiind un element al elixirului de nemurire); în câmpul de cinabru interior (pântecele) se află Esența, tsing; fiecare are esența sa proprie. „De fiecare dată când Esența este mică, sân-tem bolnavi iar când ea se epuizează, murim”, explică Feng-tsu. Trebuie s-o hrănești, s-o agiți pentru ca ea să crească și să se mențină trează: actul sexual servește la acest scop, dar cu precauții care să-l facă mai eficace. Există, mai întâi, interdicții: nu trebuie să-l faci în timpul unei furtuni, sau după ce ai mâncat sau ți-ai spălat părul, nici în anumite locuri, de exemplu lângă un puț sau lângă un cuptor de bucătărie. În momentul unirii, regula este „să intri slab și să ieși puternic”, adică să introduci penisul flasc în vagin și să-l retragi în erecție, ca și cum excitația ar fi mai importantă decât potolirea ei. Când actul sexual se făcea în optzeci și unul de mișcări (numărul lui yang), el era perfect. Alți autori mai prescriu să pătrunzi în femeie de nouă ori puțin adânc și o dată profund.⁸⁴⁸ Trebuia să reții ejaculația pentru „a hrăni principiul vital”, Lieu-king afirmând: „Cel care este capabil să facă mai multe zeci de coituri într-o singură zi fără să lase că Esența să-i scape va fi vindecat de toate bolile iar longevitatea să vă crește”. Pentru taoistul care dorea să aibă un copil, ejacularea era reglementată în Su-niu-king: „La douăzeci de ani, o emisie la patru zile; la treizeci de ani, la opt zile; la patruzeci de ani, la șaisprezece zile; la cincizeci de ani, la douăzeci de zile; la șaiszeci de ani, bărbatul trebuie să-și țină Esența închisă și să nu mai emită”.⁸⁴⁹

Actul sexual este făcut și de călugării taoiști pentru „a determina Esența să revină și să repare creierul” (huan-tsing pu-nao) și să dobândească astfel nemurirea. Procedeu pe care Nemuritorii jurau, bând sânge, să nu-l transmită profanilor a fost devăluit de Lieu-king: iei penisul și-l strângi între două degete ale mâinii stângi, expulzezi Suflul îndelung pe gură, apoi scrâș-nești din dinți de mai multe zeci de ori. Scrierea galbenă – document taoist combătut de budiști – vorbește și de „arta de a egaliza suflurile” în ceremoniile colective la care participau toți credincioșii, cu excepția fetelor nemăritate. Suen Ngen, mort în anul 402, organiza orgii sacre numite „jocurile dragonului și ale tigruului”, care se petreceau într-o cameră sub conducerea unui Instructor, după un post de trei zile.

Totuși, tehnicile sexuale indiene și chineze nu stabilesc nici o egalitate în cadrul cuplului. Chiar și atunci când este supraestimată, femeia servește drept instrument bărbatului. Pentru yoga tantrică, cea mai bună parteneră este cea din casta inferioară, cum ar fi dombi (spălătoreasă) din Cântecelul mistic ale lui Shahidullah. Cu cât are o origine mai umilă, cu cât e mai vicioasă sau chiar urâtă, cu atât transformarea ei în zeiță devine o faptă meritorie. Femeia are o importanță atât de mică încât Sahajiya a inventat o tehnică în maithuna cu o femeie imaginară, o sucubă, tot atât de completă ca și cu o femeie reală. În

tantrism, remarcă Mircea Eliade, „feminitatea este indispensabilă perfecțiunii, dar femeia nu-i este indispensabilă”.⁸⁵⁰ În ce-i privește, călugării taoiști nu aleg decât femei de mai puțin de treizeci de ani și recomandă să le schimbi după fiecare excitație. Lieu-king spune: „Când schimbi femeia de mai multe ori, binele sporește; dacă într-o noapte schimbi zece femei este cel mai mare bine”. Cele care cunosc procedeul trebuie eliminate; ele îl vor folosi numai spre binele lor – ca Si-wang-mu, o femeie care a atins Tao pe cale sexuală – și nu vor fi de nici un folos pentru bărbat. Este vorba deci de o experiență egoistă, în care se caută propria evoluție în detrimentul celuilalt. Ocultiștii occidentali, reluând aceste date, au vrut să creeze o metodă care să satisfacă în același timp și pe bărbat și pe femeie, făcându-i perfect egali.

Inițiatorul modern al magiei roșii (numele magiei sexuale inspirată din tantrism) a fost medicul american Pascal Beverley Randolph (1825-1875), fiul natural al unui bărbat din statul Virginia și al unei metise originare din Caraibe. La douăzeci și cinci de ani, Randolph a intrat într-o societate secretă din Boston, Hermetic Brotherhood of Luxor, al cărei Mare Maestru era Peter Davidson care se opunea spiritismului ce începuse să se răspândească în Statele Unite. În timpul războiului de Secesiune, Randolph a recrutat dintre sclavi o legiune de voluntari pentru a lupta în tabăra antisclavagistă și și-a atras stima lui Abraham Lincoln și a generalului A. H. Hitchcock. După diferite călătorii, în special în Franța unde doctorii Fontaine și Bergevin s-au interesat de lucrările lui, Randolph a întemeiat la Boston, în jurul anului 1868, Eulis Brotherhood, grup inițiativ ce căuta „exploatarea practică a forței magice sexuale”, conform învățaturii sale cuprinse într-un manuscris copiat în șaiszeci de exemplare pentru Frații din Eulis. Maria de Naglowska a tradus în franceză și a publicat sub titlul *Magia sexualis* ritualul celui de al doilea grad din această învățătură, neacordând importanță ritualului din primul grad (astrologie și chimie ocultă) și celui din al treilea grad (despre piatra filosofală).

După Randolph, unirea sexuală este o rugăciune în doi, care nu poate fi bine îndeplinită decât dacă femeia este „moral superioară”, dacă raportul rămâne inocent („dincolo de plăcerea trupească, țintiți unirea sufletelor”, spune el), dacă trupurile sunt foarte curate, dacă se păstrează misterul despre intimitatea cuplului și dacă se respectă tot soiul de prescripții enumerate de el. Trebuie mai înainte să obții stăpânirea de sine și „puterea de evocare” prin exerciții de volanție (forță pasivă și rece care ascultă de intelect și este lipsită de orice pasiune), de decretism („capacitatea de a da ordine ineluctabile”, „puterea de a crea entități”), de pozism (studierea, cinci minute pe zi, în fața oglinzii, a unei poziții speciale a trupului corespunzând unei stări mintale determinate, minie pură, bunătate abstractă etc). Randolph mai indică și culorile, parfumurile astrologice, melodiile susceptibile de a face să crească intensitatea psihismului.

Operațiunile magice sexuale sunt îndeplinite cu șapte scopuri principale: încărcarea condensatorilor fluidici (adică a ta-lismanelor și statuțelor pentru vrăji), producerea unei influențe magnetice ce-l supune pe partener, realizarea unui proiect precis, determinarea sexului copilului care va fi conceput, rafinamentul simțurilor, regenerarea energiei vitale, provocarea de viziuni

supraumane. Trebuie să se țină seama de poziția lunii: în faza ei de creștere, o favorizează pe femeie; când luna descrește, bărbatul e cel privilegiat. Randolph sfătuiește: „Nu vă uniți mai mult de o dată sau de două ori pe săptămână... Înainte, în timpul și după actul de dragoste, aveți în voi imaginea clară a ceea ce doriți.”⁸⁵¹ A desenat schițele a cinci poziții principale ale „rugăciunii de dragoste”: poziza așezat, frunte lângă frunte, „este eficace pentru a pune în acord – ca două instrumente care trebuie să cânte aceeași muzică – pe bărbat și pe femeie care fac operațiunea magică de dragoste”, poziția ogaru-lul-femelă, când cei doi operatori sunt de acord, „servește pentru a proiecta o influență viguroasă în cercul exterior” etc.

Un cuplu care-și folosește sexualitatea pentru a obține succesul unul proiect își va impune o activitate care se va întinde pe o durată de patruzeci și opt de zile. În primele șapte zile, femeia nu va intra în camera bărbatului, unde acesta va îndeplini rituri preliminare; apoi, coitul va fi practicat la fiecare trei zile, timp de patruzeci și una de zile. Este necesar ca spasmul masculin și orgasmul feminin să se producă în același timp deoarece din el va decurge un curent mental ce va modifica astralul, după voia lor. Mai mult, plăcerea împărtășită se supune legii de polarizare inversă a cuplului: la bărbat, sexul este pozitiv iar capul negativ; la femeie, capul este pozitiv iar sexul negativ; iată de ce bărbatul fecundează fizic pe femeie iar femeia îl fecundează spiritual pe bărbat. Dr Adrien Peladan fiul afirmă, influențat de Randolphe, că femeia este destinată creației ute-rine și nu creației cerebrale, dar că ea are un creier bărbătesc care-l fecundează pe cel al bărbatului: „Sub proiecția gândirii femeii, creierul feminin al bărbatului începe să conceapă”.⁸⁵² Sistematizând această noțiune, Maria de Naglowska, a înființat, în 1932 la Paris, Confreria Săgeții de aur, al cărei scop era să pregătească domnia Mamei (ce urma domniei Tatălui și Fiului stabilită de era creștină), formând „preotese de dragoste” capabile să fecundeze moral pe bărbați. Mișcarea ei, de un feminism impunător, cu un ritual codificat în cartea sa *La Lwniere du sexe* (1933), pretindea că neutralizează Răul opunându-i acte sexuale religioase, făcute sub conducerea unor prostituate sacre, comparabile cu hierodulele din Byblos.⁸⁵³

La începutul secolului al XX-lea, Aleister Crowley, scriitor, cu o înclinație specială pentru tot ce era scandalos, afișând un dandism vicios ce depășea dandismul lui Oscar Wilde, a început să combine magia neagră cu magia roșie. Pe cât de rafinat, pe atât de depravat, referindu-se la Gnoză, yoga tantrică și la su-fism ca un erudit și cunoscător, el și-a dezvăluit experiențele în *The Confessions of Aleister Crowley* (1930), autobiografie pe care a numit-o „autohagiografie”; se identifică cu un „sfânt al lui Satan” și-și spunea chiar the Great Wild Beast (Marea Fiară Sălbatică), făcând aluzie la Fiara 666 din Apocalips. Născut în 1875 la Leamington (Warwickshire), într-o familie de fanatici religioși, și-a dovedit temperamentul excentric încă din timpul studiilor, la Trintty College din Cambridge, purtând cămăși de mătase, fulare lungi în loc de cravată, frunză de viță la butonieră și un vultur de bronz la joben. După ce a publicat un poem filosofic, *Aceldama* (1898), a făcut elogiul erotismului în *White stains* (Pete albe); apostrofat de ziare, a ținut o conferință de presă despre „sărăcia vieții sexuale în Marea Britanie”; aceasta a avut loc la Londra, în casa

amantei sale, Veronica Lând, iar Crowley se afla în fața unei tapiserii hinduse reprezentând un falus. S-a înscris în societatea inițiativă Golden Dawn (Zorile Aurii) căreia îi aparțineau romancierii Arthur Ma-chen și Bram Stoker (autorul romanului Dracula). Cu ocazia inițierii sale, făcute de McGregor Mathers, Marele Maestru al Ordinului, Crowley, devenit Frater Perdurabo, a avut revelația vieților sale anterioare: fusese preot la Theba; Ankh-n Khonsu, sub cea de a XXVI-a dinastie; cavaler baltic, Heinrich von Dor-ne, în secolul al XII-lea; papa Alexandru al VI-lea; părintele Ivan, un călugăr din Balcani ș.a.m.d.

Moștenind o avere mare, Crowley a cumpărat conacul din Boleskine, lângă Loch Ness, în regiunea Highlands, ca să facă acolo magie împreună cu Allan Bennett, zis Iehi Aour. Mai mult, sub numele de Vladimir Svareff, a închiriat la Chancery Lane un apartament din care două camere, „templul alb” și „templul negru”, au fost folosite pentru ceremonii orgiace. După o călătorie în vederea culegerii de informații în Mexic și în India, s-a căsătorit la Londra cu Rose Edith Kelly, prima sa „Femeie purpurie”, având daruri de mediu, pe care a luat-o cu el la Cairo.

Prin intermediul Rosei, Crowley a intrat în comunicare cu entitatea Aifass care, vorbind prin gura soției sale aflate în transă, i-a dictat, în trei zile, The Book of the Law (Cartea Legii), ce anunța era nouă, „Eonul lui Horus”. Din acel moment, Crowley s-a proclamat șeful societății Astrum Argentinum, mișcare ezoterică ce credea că fiecare om este o stea.

La întoarcerea ei la Londra, Rose, dezaxată de stările de clarviziune, a trebuit să fie internată, după ce i-a dăruit o fiică pe care a numit-o Nuiț Mă Athathoor Hecate Sappho Jezebel Lilith. În 1909, Crowley a întreprins o expediție în Algeria împreună cu Victor Neuburg, însărcinat să-i noteze cuvintele când îl va face să apară, în deșertul Choronzon, pe Spiritul Răului. Au fost găsiți pe jumătate morți de epuizare în oaza El-Golea. Apoi, Crowley s-a legat cu Leila Waddel, a doua sa „Femeie purpurie”, care avea viziuni sub acțiunea anhaloniumului (derivat al peyotl*854). A înființat The Equinox, revistă care apărea de două ori pe an, la echinocțiul de primăvară și la cel de toamnă; acolo și-a publicat jurnalul magic. În această perioadă, și-a ras capul, păstrând în față o „meșă falică”, ce simboliza falusul lui Osiris. Crowley nu era interesat decât de magia sexuală, pe care o numea Magick (litera k însemnând kteis, numele grec al organului sexual feminin). Book Four (Cartea Patru), pe care a compus-o în toamna lui 1911 a fost produsul unei experiențe de High Magick Art cu dansatoarea Mary d'Este, alias sora Virakam.

În 1914, Aleister Crowley s-a dus la New York unde și-a multiplicat provocările ținând un discurs statuii Libertății, ru-pându-și pașaportul, locuind în Washington Square într-un apartament unde dădea vizitatoarelor lui „sărutul șarpelui” (mușcându-le de încheietura mâinii și de gât). De acolo, a adus o nouă adeptă. Leah Faesi, rebotezată Alostrael. Împreună cu ea și cu o altă concubină, Ninette Shumway, zisă sora Cypris, a creat, în aprilie 1920, Mănăstirea Theleme la Cefalu, în Sicilia. În această casă, unde încăperea centrală, cu un altar cu șase fețe, îi folosea pentru „liturgia gnostică”, Crowley, sub pseudonimul de Alastar de Kerval, cu cercei în urechi, cu unghiile vopsite în negru, s-a dat la toate excesele drogurilor, misticii răstălmăcite și ale

sexului. Discipolii săi trebuiau să se pedepsească singuri, făcându-și tăieturi cu briciul pe braț, de fiecare dată când spuneau „Eu”. Scenele din Mânăstirea Theleme au luat sfârșit când Mussolini l-a expulzat pe Crowley din Sicilia, la 1 mai 1923.

S-a instalat apoi în Franța și și-a publicat la Paris, în 1929, *Magick in theory and practice*, suma sa filosofică, în care arăta că nu rezerva magick unei clase de privilegiați și că oricine putea să fie inițiat: „Am scris această carte pentru a-l ajuta pe bancher, pe boxer, pe biolog, pe poet, pe marinar, pe băcan, pe muncitoare, pe matematician, pe dactilografă, pe jucătorul de golf, pe soție, pe consul – și pe toți ceilalți – să se realizeze singuri, perfect, flecare în funcția sa personală.”⁸⁵⁵ Capitolul 0 explică „teoria magică a universului” iar următoarele cum să se opereze evocarea spiritelor, pregătirea talismanelor, divinația și tot felul de lucrări de vrăjitorie – de dragoste și de ură, de distrugere, de creație și de descompunere. Apreciind că cea mai bună formă de rugăciune colectivă este „drama rituală”, Crowley dă diferite exemple; constatăm astfel că „orgiile” sale nu erau distracții de lupanar, ci niște grave ceremonii dionisiace. „Liturghia sa gnostică” era într-adevăr demnă de gnostici⁸⁵⁶; o celebra în robă albă, cu stihar de un roșu aprins cu auriu, cu lancea sacră în mina și cu o coroană de electrum⁸⁵⁷ împodobită cu un șarpe ridicat pe cap. Îl asistau o preoteasă îmbrăcată în alb, albastru și auriu, doi copii, unul în negru, celălalt în alb. După cântecul de început de liturghie, adorarea celor patru elemente, rugăciuni, sfințirea „prăjiturilor de lumină” (cakes of light) destinate împărțășaniei credincioșilor, nunta mistică ce încheia această liturghie era pur simbolică, preoteasa luând cu mâna dreaptă lancea preotului, oferindu-i cu stânga o cupă, pro-nunțând amândoi cuvinte sacramentale.

După ce a epuizat acest gen de experiențe, Aleister Crowley a trăit până la moartea sa, în 1947, într-o vilă din Netherwood, The Ridge, în regiunea Hastings, aparținând unui discipol care afișase un regulament, cu mult umor negru: „Vizitatorii sunt rugați să nu deranjeze fantomele.” Acolo l-a întâlnit biograful său, John Symonds, sub înfățișarea unui bătrân cu barbișon ascuțit, într-un costum de catifea ai cărui pantaloni nu treceau de genunchi, luciferian aprig, hrănindu-se în general cu un ou și cu o injecție de heroină.⁸⁵⁸ Opera lui Aleister Crowley, cuprinzând culegeri de poeme, povestiri și ritualuri magice, a fost un amestec de noțiuni luate din Cartea egipteană a Morților, de învățăminte preluate de la John Dee, din yoga tantrică și din cartea de magie atribuită lui Abramelin Magul. A utilizat cu frenezie sexualitatea, căutând în mod periculos să juișeze, cu un paroxism care-i exaspera nervos pe partenerii lui; i se poate reproșa că a fost adjuvante artificiale (alcool, droguri), în timp ce Ran-dolph se limita numai la excitante naturale (culori, parfumuri). Acest personaj uluitor rămâne cel care a realizat cel mai bine hipnoza sexuală, care permite unui cuplu să exploreze lumea invizibilă, amantul fiind operatorul iar iubita, fiind mediumul. Gurdjiev, mag rus, născut în 1877 la Alexandropol, a invocat și el „sexul ca mijloc de eliberare” în doctrina sa care se bază atât pe un roman cosmogonic, cât și pe un sistem educativ. A declarat că datora mult tatălui său, tâmplar și bard iluminat, căruia ia publicat maximele, și

învățătorului său, părintele Borș. În 1905, într-o cafenea din Moscova, Gurdjiev la întâlnit pe Uspenski, discipolul care avea să-l glorifice în *Fragments d'un enseignement inconrux* iar în anul următor, pe compozitorul Thomas de Hartmann, care va povesti viața lui cu Gurdjiev. În 1917, Gurdjiev, supranumit „Oacheșul” sau „Grecul negru” din pricina aspectului său, înființează la Esentonki, la nord de munți Caucaz, „Institutul pentru dezvoltarea armonică a omului” unde își constrângea elevii la exerciții ascetice. Izbucnind războiul civil, Gurdjiev transferă acest institut la Tbilisi, apoi la Constantinopol; în 1922, sosind în Franța, se instalează într-o vilă numită „Schitul”, la Avon, lângă Fontainebleau. Katherine Mansfield, sosind la Paris la 3 octombrie 1922 și auzind vorbindu-se de el, se refugiază acolo, unde și moare la 9 ianuarie 1923 în prezența lui John Middleton Murry.

Institutul lui Gurdjiev era o „școală a celei de a patra căi”, deschizând, în locul celor trei căi tradiționale ale fahirului, călugărului și yoghinului, „calea omului viclean”, care-l ducea pe individ la eliberarea de tot ceea ce făcea din el o mașină. Membrii acestuia îndeplineau Munca, activitate care implica munca pentru sine, munca pentru celălalt și munca pentru școală, pentru a ajunge la o „nouă naștere”. Mașina umană, pusă în mișcare de șapte „centri” fizici și psihici, frânați de „tampoane” (inhibiții de tot felul), funcționează cu diferite hidrogene; „tabela hidrogenelor” – el deosebește douăsprezece hidrogene care alcătuiesc „o scară ridicată de la pământ la cer” – este tot atât de importantă pentru Gurdjiev pe cât era de importantă pentru Paracelsus asociația dintre sare-sulf-mercur. Cea mai puternică dintre toate este sexualitatea care consumă hidrogenul și 12: iată de ce degajă ea o energie benefică pentru eliberarea personalității.

După Gurdjiev, a abuza de sex constituie un rău care are cele mai grave consecințe. „Dar nu înțelegem aproape niciodată ce înseamnă a abuza de sex. Nu este vorba aici de excese sexuale sau de perversiuni sexuale. Acestea nu sunt decât niște forme relativ inofensive ale abuzului de sex. Nu, este indispensabil să cunoaștem foarte bine mașina umană ca să înțelegem ce înseamnă a abuza de sex, în sensul adevărat al expresiei. Ea înseamnă munca greșită a centrilor în raportul lor cu centrul sexual, cu alte cuvinte, acțiunea sexului făcându-se cu ajutorul celorlalte centre iar acțiunea celorlalte centre exercitându-se cu ajutorul centrului sexual.”⁸⁵⁹ Sexul are un dublu caracter de impetuoșitate și de inutilitate pe care-l comunică centrului intelectual, centrului emoțional, centrului motor, când a-ceștia îi împrumută energia. Mai mult, dacă centrul sexual este jefuit de celelalte centre, el nu mai are forța să constituie „hrană fină a impresiilor”, necesară producerii de hidrogene superioare. Idealul este că centrul sexual să poată fi menținut independent față de celelalte centre; trebuie deci să respingi abstenența, ca și desfrâul, deoarece una face ca sexul să depindă de spirit iar celălalt, ca spiritul să depindă de sex.

Elevii lui Gurdjiev au făcut o demonstrație de „dansuri sacre” în 1923, la Paris, la Théâtre des Champs-Élysées, iar în 1924, la New York. Cam în acea epocă, Gurdjiev a început *Rădăcinile de Belzăbuih și sonnetul* (care vor apărea în 1956), în care miturile sale s-au desfășurat într-un năvalnic delir de cuvinte. Universul, compus din vibrații, este supus celor două legi, legea lui

Triamazikamno (legea de trei) și legea lui Heptapa-raparshinockll (legea de șapte). Omul este nedesăvârșit, are mai multe euri care domnesc rând pe rând în ființa sa. El păstrează urmele „organului Kundabuffer” pe care le posedă cândva și care creează „spectrul de impulsii naulonosiene”. Geniul rău, Lentrohamsanin, perturbă lumea, dar împotriva lui luptă Prea Sfântul Ashyata Sheyimash a cărui bunăvoință trebuie s-o ceară inițiatii. Ei vor forma „confreria Hishtvori”, care va permite „ființelor tricerebrale ale Tetartocosmosului” să iasă din „cercul limbilor amestecate” și să se apere de fanteziile îngerilor neprevăzători, Alguemathant și Helkguematuis. Inițierea se va face prin „legamonism”, transmitere directă a adevărului.

Munca preconizată de Gurdjiev cuprindea mișcări ritmice, dar nu practici licențioase. „Niciodată n-am văzut ceva scandalos în grupuri”, va spune unul din adepții săi.⁸⁶⁰ Departe de a predica lipsa de măsură erotică a lui Crowley, Gurdjiev îi îndepărta de la învățătura sa pe psihopații sexuali, considerându-i incapabili de a transforma corpul fizic în corp astral: „în muncă, numai persoanele complet normale din punct de vedere sexual au o șansă. Toate soiurile de „originalități”, toate gusturile ciudate, dorințele bizare, frica de acțiunea „tampoanelor”, toate acestea trebuie distruse de la bun început.”⁸⁶¹

Începând cu 1933, după ce a vândut Schitul din Avon și a renunțat la Institut, Gurdjiev a călătorit în Statele Unite și și-a terminat viața la Paris, unde a murit în 1949, lăsând o autobiografie postumă, *Rencontres avec des hommes remarquables* (1960), avertizându-și cititorii „să nu ia totul în la lettre”. Mai mulți dintre discipolii săi, ca C. S. Nott, Margaret Anderson, Ka-thryn Hulme au povestit experiențele avute de el.

Julius Evola, ultimul dintre marii teoreticieni ai magiei sexuale, s-a inspirat atât din gnosticism cât și din tantrism. Aristocrat de origine siciliană, născut la Roma în 1898, a început prin a scrie poeme futuriste și prin a face pictură abstractă. Apoi, din 1922, s-a consacrat exclusiv filosofiei, criticând idealismul, preconizând un „imperialism păgân” și un individualism total, ale cărui principii le-a exprimat în *Teoria dell'individuo assoluto*, 1927 (Teorie despre individul absolut). Între 1927 și 1929, a animat la Roma „grupul din Ur”, asociație de studii ezoterice al cărei organ a fost revista *Ur* (devenită *Krur*); lucrările acestui grup au făcut obiectul celor trei volume ale lucrării lui Evola, *Introduzione alla magia quale scienza dell'io*, 1929 (Introducere în magie ca știință a Eului).

În 1930, baronul Evola a întreprins ascensiunea peretelui nordic din Lyskamul oriental, avându-l ca ghid pe Eugenio David, și a practicat, din acea perioadă, alpinismul ca pe un exercițiu spiritual. Sub influența lui Rene Guenon, a devenit apărătorul Tradiției prin mai multe cărți importante, dintre care *La tradizione ermetica*, 1931 (Tradiția ermetică), unde tratează despre simbolurile și doctrina „artei regale”, *Rivolta contro il mon-dò moderna*, 1934 (Revoltă împotriva lumii moderne), cât și în cele zece numere ale revistei sale, *La Torre*. Făcuse cunoscut că nu era nici fascist nici antifascist iar scopul lui era acela de a reînvia curentul ghibelin căruia îi aparținuse Dante și care opunea interesele Imperiului intereselor Bisericii.

Rănit la Viena, în timpul celui de al doilea război mondial, în cursul unui bombardament din aprilie 1945, Julius Evola a rămas paralizat de ambele picioare. În ciuda infirmității sale, a mai redactat numeroase lucrări, prin care *Metafizica de sesso*, 1958, (*Metafizica sexului*), *Cavalcare la tigre*, 1961, (*A călări tigrul*) și autobiografia sa inițiativă *R Camino del cinabro*, 1963 (*Drumul cinabrului*). După moartea sa, în 1974, Julius Evola a fost incinerat în cimitirul din Spoleto; executorul său testamentar, Renato del Ponte, însoțit de un grup de discipoli și de ghidul Eugenio David, a urcat până la ghețarul de pe muntele Roșă pentru a arunca într-o crevasă urna ce-i conținea cenușa. În același an, s-a constituit la Roma o Fundație Julius Evola, cu sediul în palatul Baccelli din Corso Vittorio Emanuele, sub președinția avocatului Paolo Andriani, cu scopul de ai perpetua memoria și de a menține Tradiția.

Pentru Evola, ființa umană este în întregime definită de sexul său, pe care și-l asumă ca pe un destin; nu există decât în termeni de masculin sau feminin, dar această diferențiere rămâne adesea obscură: „Masculinitatea și feminitatea sunt, înainte de toate, fapte de ordin intern, în asemenea măsură încât este posibil ca sexul interior să nu corespundă sexului exterior.”⁸⁶² Sistemul lui Evola vizează deci dezvoltarea sexului interior și deplina lui armonie cu sexul exterior. Crezând că masculinul și femininul au funcții specifice, Evola a combătut feminismul vulgar, care mai degrabă revendică pentru femeie dreptul de a fi bărbat, decât acela de a fi femeie. El spune: „Nu ne putem întreba dacă „femeia este superioară sau inferioară bărbatului,, așa cum nu ne putem întreba dacă apa este superioară focului... „Revendicările,, femeii moderne derivă din ambiții greșite, cât și dintr-un complex de inferioritate – din ideea falsă că o femeie ca atare, fiind „numai femeie,, este inferioară bărbatului.”⁸⁶³

Astfel, magia sexuală constituie rezultatul ultim și doctrina cea mai secretă a filosofiei oculte. Maeștrii au comunicat întotdeauna confidențial discipolilor lor modelele de experiențe magice realizabile cu ajutorul sexualității; divulgarea acestor procedee este o inovație recentă, corespunzând unei anumite eliberări a moravurilor; totuși, numai inițiații, care au obținut deja inițierea de primul grad, cu tot ceea ce implică ea ca disciplină și noțiuni generale, pot să se dedice acestor îmbrățișări speciale, asimilabile cu niște călătorii extatice în doi. Procedeele erotismului cosmic și ale hierogamiei nu ar putea fi folosite fără ca mai înainte să fi fost aprofundate principiile despre care am vorbit în capitolele precedente. Conform unui progres riguros, etapa finală a parcursului nostru trebuia să fie magia sexuală, deoarece găsim în ea o combinație de aritmozofie, de demonologie, de alchimie naturală (transmutarea plăcerii trupești în absolut spiritual), de medicină ermetică și de exploatare a astralului, grupând sub egida sexului diferite credințe preliminare al căror tezaur a fost lăsat ca moștenire de magii de ieri ocultiștilor de mâine.

Istoria filosofiei oculte este acum deschisă spre viitor. Proliferarea sectelor europene și americane, interesul multor spirite serioase pentru tot ce ține de domeniul irațional, dovedesc că, pretutindeni, se face simțită necesitatea de a utiliza resursele descoperite de această filosofie. Filosofia oficială, așa cum a fost predată de Bergson și Heidegger, scolastica debitată din înaltul unei

catedre unor elevi ce-și pregătesc o diplomă, nu ajunge să calmeze neliniștile contemporanilor noștri sau să le ațâțe pasiunile; generațiile noi au nevoie de filosofi insolți care să îmbrățișeze lumea vizibilă și lumea invizibilă într-o sinteză, prelungind spre secolul al XXI-lea calea cunoașterii deschisă de Cornelius Agrippa, Paracelsus, Jakob Böhme, Louis-Claude de Saint-Martln, Fabre d'Olivet, Wronski, Stanislas de Guaita, Rene Guenon și mulți alții.

Am văzut că filosofia ocultă are niște constante, dincolo de varietatea doctrinelor sale. Mai întâi, ea face întotdeauna analiza rațională a superstițiilor, mai puțin pentru a le cataloga, cât pentru a scoate din ele aspectul viu, o înțelegere a aspirațiilor omenirii. Apoi, ea are diverse credințe fixe, interpretate diferit de la un autor la altul: credința în tripla natură a omului, alcătuită dintr-un corp fizic, dintr-un corp astral și dintr-un spirit (Micul, psihicul și pneumaticul, după cum spunea Gnoza); credința în Sufletul Lumii, care vine de la pitagoricianul Timaios din Locroi, pentru care universul era o sferă înconjurată de sufletul său, ca un gălbenuș plutind în albușul din coaja să, pe care gnosticii îl numesc Nous, Paracelsus – M. Eliphas Levi – lumina astrală și despre care Cornelius Agrippa spune: „Sufletul lumii este o anume viață unică ce umple totul, hrănește totul, care leagă și ține împreună toate lucrurile¹; credința în artele divinatoril, dar cu o anumită rezervă; credința în niște „forțe rătăcitoare„ ale lumii invizibile, ce pot fi studiate prin experiență și prin demonologia comparată; credința în magnetismul universal, adică în curenții de atracție și de respingere provenind de la ființele însuflețite și neînsuflețite, de la pământ și de la cer, pe care inițiatul se străduie s-o utilizeze conștient pentru a-și căpăta puterea; credința în puterile metafizice ale energiei sexuale, concentrată sau radiantă, dând loc unor abuzuri îngrozitoare (abuzurile vrăjitoriei datorate fantasmelor Inchizitorilor și ale victimelor lor, liturghiile negre inventate de sataniști), dar și unor forme superioare de nunți mistice și de exerciții ascetice. Unul din scopurile „principale ale filosofiei oculte este mai ales acela de a crea o medicină paralelă, con-tinuând tradiția lui Democrit (contemporan și rival al lui Hipocrate) și viind să modifice sau să completeze, și nu să respingă în bloc, ceea ce se predă în universități.

Gândirea magică este, în adâncul omului, cel mai bun și cel mai rău lucru; cel mai bun, când îl incită să exploreze necunoscutul; cel mai rău, când îi impune iluzii și-i falsifică raporturile cu realitatea; utilitatea filosofiei oculte stă în faptul că ea propune mijloace pentru a separa, în acest element vital al psihismului uman. Binele de rău. Dar și ea trebuie supusă unei critici fecunde care s-o determine să se depășească în funcție de descoperirile arheologiei și ale științei și să-și asigure noi progrese.

Această critică, recomandată deja de ocultii secolului al XIX-lea, care au căutat să „dezoculteze ocultul”, nu are nimic restrictiv. Așa cum învățătura lui Hegel rămâne valabilă, în pofida erorilor comise în Filosofia Naturii, și cea a lui Eliphas Levi își păstrează întreaga importanță chiar dacă el să înșelat în privința originilor tarocului. A rectifica greșelile înaintașilor este, pentru cel care stăpânește o disciplină, un mod sigur de a o face să evolueze. Omenirea va fi, din ce în ce mai mult, preocupată să topească într-o aceeași Tradiție postulatele originale ale păgânismului antic, ale creștinismului ezoteric, ale religiilor

orientale și ale dialecticii occidentale pentru a crea un sistem de gândire cu adevărat universal. Un asemenea ideal nu va fi îndeplinit decât prin perfecționarea comportamentelor inițiatice utilizate încă din vremea Gnozei, astfel încât să ducă la acțiuni și opere în care magicul va fi în deplină armonie cu pragmaticul pentru a preamări viața.

SFÂRȘIT